T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MİDHAT BAHARÎ HÜSÂMÎ (BEYTUR) VE A. AVNİ KONUK'UN SİPEHSÂLÂR TERCÜMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HİLAL YİĞİT

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULMUTTALİP İPEK

AKSARAY 2019

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MİDHAT BAHARÎ HÜSÂMÎ (BEYTUR) VE A. AVNİ KONUK'UN SİPEHSÂLÂR TERCÜMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HİLAL YİĞİT

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULMUTTALİP İPEK

AKSARAY 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren .....(….) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Hilal

Soyadı : YİĞİT

Bölümü : Türk Dili ve Edebiyatı

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Midhat Bahârî Hüsâmî (Beytur) ve A. Avni Konuk'un Sipehsâlâr Tercümesi

İngilizce Adı : Sipehsâlâr Translations of Midhat Bahârî Hüsâmî (Beytur) And A. Avni Konuk

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Hilal YİĞİT
İmza :

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Hilal YİĞİT tarafından hazırlanan "Mithat Bahârî Hüsâmî (Beytur) ve A. Avnî Konuk'un Sipehsâlâr Tercümeleri" başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İPEK

(Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi) .....

Üye: Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK

(Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İnönü Üniversitesi) .....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Hasan EKİCİ

(Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi) .....

Tez Savunma Tarihi: 12/06/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 11.07.2019 tarih ve 2019/28-21 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrencinin Adı Soyadı

Hilal YİĞİT

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

ÖNSÖZ

Edebiyatımızda önemli bir mevki işgal eden Türk mutasavvıf ve şair Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî [1207-1273] hayatıyla ve ardında bıraktığı eserleriyle, yüzyıllardır dikkatleri daima üzerinde toplayan ve yalnızca Türk milleti üzerinde değil birçok dünya milletleri üzerinde derin bir etkiye sahip bir isim olmuştur. Mevlânâ o meşhur sözünde; "Ben yaşadıkça Kur'an'ın kölesiyim, ben Hz. Muhammed Mustafa'nın yolunun tozuyum, biri benden bundan başkasını naklederse ondan da şikâyetçiyim, o sözden de şikâyetçiyim." diyerek Allah'ın, insanın idrâk seviyesine tenezzülen tecellisi olan Kur'an'a ve insanlığa bir lütuf olarak gönderdiği Fahr-i Kâ'inat Efendimize olan bağlılığını dile getirmiş ve Hz. Peygamber'in yolunu kendisi için gidilebilecek yegâne yol olarak tercih etmiştir.

Yeryüzünde tevazu ve vakarla yürüyen Mevlânâ, İslam dininin inananlarına bir yaşam tarzı olarak sunduğu değerleri titizlikle hayatına uygulamış; aşkın, tevazunun, muhabbetin ve coşkunluğun timsali olup sünnete olan bağlılığı ve hayatının her safhasında takip ve telkin ettiği tasavvuf anlayışı ile aşkı ve samimiyeti merkeze alan bir din anlayışına sahip olmuştur.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin hâl tercümesi ve menâkıbı ilk olarak Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr tarafından -Mevlânâ'dan her ne vâki olmuş ise kendisi bizzat müşâhede ederek- Farsça kaleme alınmış olup bu risâle Ahmet Avni Konuk ve Mithat Baharî Beytur tarafından Osmanlı Türkçesine, Prof. Dr. Tahsin Yazıcı tarafından ise günümüz Türkçesine tercüme edilmiştir.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Risâle-i Sipehsâlâr tercümelerinin mukâyesesi yapılmış ve bu üç tercüme arasındaki benzer veya farklı yönler ele alınmıştır. İkinci bölümde Mithat Bahari Beytur'un tercümesi üçüncü bölümde ise Ahmet Avni Konuk'un tercümesi yeni Türk harflerine aktarılmış ve okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla bir de sözlük hazırlanmıştır.

Eğitim döneminde ve tez yazım sürecinde bize daima yol gösterici olan, hatalarımı hoşgörü ve sabırla karşılayan, hiçbir zaman geri çevirmeyen tavrıyla yardım ve desteklerini

hep üzerimde hissettiğim ve akademik olarak yetişmemde en büyük katkısı olan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İPEK Beyfendi'ye saygı ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca tez yazım sürecinde yardımlarını benden esirgemeyen Yusuf Ziya BELVİRANLI Bey'e ve Merve TEKE Hanım'a teşekkür ederim.

Hilâl YİĞİT

Aksaray, 2019

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MİDHAT BAHARÎ HÜSÂMÎ (BEYTUR) VE A. AVNİ KONUK'UN SİPEHSÂLÂR TERCÜMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hilal YİĞİT, Aksaray 2019

ÖZET

Klasik Türk Edebiyatında; hayatıyla ve eserleriyle adından çokça söz ettiren Türk mutasavvıf ve şair Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin, müridi Ahmed-i Sipehsâlâr tarafından Farsça olarak kaleme alınan hal tercümesi, Mithat Bahârî Beytur tarafından "Terceme-i Risâle-i Sipehsâlâr Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr" adıyla ve Ahmet Avni Konuk tarafından ise "Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî" adıyla Osmanlı Türkçesine; Prof. Dr. Tahsin Yazıcı tarafından ise "Mevlânâ ve Etrâfındakiler" adıyla günümüz Türkçesine tercüme edilmiştir. Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Risâle-i Sipehsâlâr tercümelerinin mukâyesesi yapılmış ve bu üç tercüme arasındaki benzer veya farklı yönler ele alınmıştır. İkinci bölümde Mithat Bahari Beytur'un üçüncü bölümde ise Ahmet Avni Konuk'un tercümesi yeni Türk harflerine aktarılmıştır.

Yapılan bu çalışma ile Mevlânâ ve ailesinin Belh'ten göç etme nedeni ve bu göç süreci, Anadolu'ya gelişleri, Bahaeddin Veled ve etrâfındakilerin Konya'ya yerleşmeleri, Mevlânâ'nın yetişme süreci, menkıbeleri, muasırı olan âlim ve sûfîlerle ve dostlarıyla ilişkisi, mücâhede ve riyâzâtı, aşk ve istiğrâkı, namâzı, takvâsı, havf ve haşyeti, kerâmetleri, şiirle tekellüm buyurmalarının sebebi, kerâmet ve mucize arasındaki fark, evliya'ullahta meydana gelen hâl ve makâmların açıklanması, Mevlânâ'nın semâ buyurması ve semâ esnâsındaki hâlleri, Tebrizli Şems ile buluşmaları ve Mevlânâ'nın ve Hazret-i Şems'in Sultan Veled üzerindeki tasarrufu ve Mevlânâ'nın Mesnevî-i Ma'nevî'yi yazma süreci, Hüsâmeddin Çelebi ile olan ilişkisi, Mevlânâ'nın vefatı ve halifeleri gibi konularda, Mevlânâ hakkında birinci elden bilgi veren Risâle-i Sipehsâlâr tercümelerinin fikir dünyamıza kazandırılması amaçlanmıştır.

Bilim Kodu : 31402
Anahtar Kelimeler : Risâle-i Sipehsâlâr, Mithat Bahârî Beytur, Ahmet Avni Konuk
Sayfa Adedi : X + 411+ 192
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İPEK

AKSARAY UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

SİPEHSÂLÂR TRANSLATIONS of MİDHAT BAHARÎ HÜSÂMÎ (BEYTUR) AND A. AVNİ KONUK

(M.A. Thesis)
Hilâl YİĞİT, Aksaray 2019

ABSTRACT

The life history of Turkish thinker and poet Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, who has been frequently mentioned due to his life and works in Turkish Classic literature, written in Persian language by his discipline Ahmed-i Sipehsâlâr, was traslated by Mithat Bahârî BEYTUR, as Terceme-i Risâle-i Sipehsâlâr Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr and by Ahmet Avni Konuk into Ottoman Turkish as Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî and by Profesor Tahsin Yazıcı as Mevlânâ and his disciplines into modern Turkish cultural world by making comparasions of all three translations in terms of contents and styles and by the translations of Mithat Bahârî Beytur and Ahmet Avni Konuk into modern Turkish. The thesis consists of three sections. In the first section, the comparisons of Sipehsalar translations are conducted and similarities and differences are examined. In the second and third section, the translation by Mithat Bahari Beytur and the translation by Ahmet Avni Konuk are transcribed into the new Turkish alphabet, respectively.

With this study, it is aimed to study the migration of Mevlana and his family from thee city of Belh, the reasons for their immigration, arrival in Anatolia, the settlement of Bahaeddin Veled and his subjects in Konya, the upbringing years and events in this period in the life of Mevlana, his prayers, his religious stories, his love and fear of Allah, his being free from sins, the reason for the development in his poems, the difference between the miracle and supernatural powers of human, the explanations of the ranks in religious people, the instruction of whirling to his students by Mevlana, meeting with Tebrizli Şems, the effects of Mevlana and Hazret-i Şems on Sultan Veled, supernatural and metaphysics powers, relations with his disciplines, friends, and process of writing down Mesnevî-i Ma'nevî, his relations with Hüsameddin Çelebi his death and the successors after the death of Mevlana and to make Risâle-i Sipehsâlâr translation available to our world of thought.

Science Code : 31402
Key Words : Risâle-i Sipehsâlâr, Mithat Bahârî Beytur, Ahmet Avni Konuk
Number of Pages : X + 411+ 192
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İPEK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **iii**

ÖZET ..... **v**

ABSTRACT ..... **vi**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

KISALTMALAR ..... **x**

GİRİŞ **1**

BÖLÜM 1: RİSÂLE-İ SİPEHSÂLÂR TERCÜMELERİNİN MUKÂYESESİ **12**

1.1. Muhtevâ Bakımından 12

1.2. Dil ve Üslup Bakımından 15

BÖLÜM 2:TERCEME-İ RİSÂLE-İ SİPEHSÂLÂR MENÂKIB-I HAZRET-İ HUDÂVENDİGÂR 18

2.1. DÎBÂCE 18

2.2.KISM-I EVVEL 27

2.2.1.Fasl-ı Evvel 27

2.2.2.Fasl-ı Sânî 28

2.2.3.Hikâye 34

2.3.KISM-I SÂNÎ 41

2.3.1.Fasl-ı Evvel 41

2.3.2.Fasl-ı Sânî 41

2.3.3.Fasl-ı Sâlis 43

2.3.3.2.Hazret-i Pîr Kuddise Sırruhu'l-münîr Efendimizin Mücâhede-i Savm ve Cu'lar 58

2.3.3.3.Hazret-i Pîrin Evsâf-ı Namâzı 63

2.3.3.4.Sûret-i Takvâ ve Vera'-ı Hazret-i Mevlânâ Kuddise Sırruhu'l-a'lâ 65

2.3.3.5.Cezebât ve 'Aşk 68

2.3.3.6.Sekr ve İstiğrâk-ı Hazret-i Mevlânâ Kuddise Sırruhu'l-a'lâ 71

2.3.3.7.Havf ve Haşyet ve Recâ' ve Bast-ı Evliyâ'u'llâhu Kirâm 79

2.3.3.8.Recâ' 82

2.3.3.9.Hazret-i Hudâvendigârımız Kaddesna'llâhu Bi Enfâsi Mukaddesetihi Efendimizin Serâ'ir-i Zemâ'ire Olan Vukûf ve Şu'ûr-ı 'Âlîlerinin Evsâfı.....85
2.3.3.10.Aktâbda Hâsıl Olan Sıfât-ı Tevhîd ile Makâm-ı İttihâdın ve Bu İkisi Beynindeki Farkın Beyânı.....88
2.3.3.11.Cenâb-ı Pîr-i Dest-gîr Kuddise Sırruhu'l Münîr Efendimizin Semâ' Buyurmalarının Sebebi.....94
2.3.3.12.Kelimât-ı Kudsiyesi Ser-a-ser Esrâr-ı Tevhîd ve Tahkîk Olan Hazret-i Hudâvendigârımız Kaddesa'llâhu Sırrahu Efendimizin Şi'r İle Meşgûl Olmalarının ve Eş'âr ile Tekellüm Buyurmalarınıñ Esbâb-ı Mûcibesinin Beyânı.....99
2.3.3.13.Sülûk ve Kemâl.....104
2.3.3.14.Mu'cizât ve Kerâmât.....108
2.3.3.15.Kerâmât-ı Meşhûre ve Ma'rûfe-i Hazret-i Hudâvendigâr Kaddesa'llâhu Sırrahu.....111
2.3.3.16.İstiğrâk.....136
2.3.3.17.İntiúÀli Hazret-i Hudâvendigârın Civâr-ı Rahmet-i Cenâb-ı Perverdekâra İntikâli.....146
2.4. KISM-I SALİS.....156
2.4.1.Hazret-i Seyyid Burhâne'd-dín Muhakkik-i Tirmizî Kuddise Sırruhu.....157
2.4.2.Seyyidinâ Cenâb-ı Şemse'd-dîn et-Tebrîzî Kuddise Sırruhu.....161
2.4.3.Cenâb-ı Şeyh Selâha'd-dîn-i Zerkûb-ı Konevî Kuddise Sırruhu.....175
2.4.4.Hilâfet-i Hazret-i Çelebi Hüsâme'd-dîn 'Azzama'llâhu Derecâtihi.....184
2.4.5.Hilâfet-i Hazret-i Sultân Veled Radıya'llâhu 'Anhu.....194
2.4.6.Zikr-i Hazret-i Çelebi Ârif Kaddesa'llâhu Sırrahu.....198
2.4.7.Hazretin İhvân-ı Safâsı.....199
2.4.8.Zikr-i Hulefâ ve Ashâb ve Ru'esâ ve Mürîdân Rahimehumu'llâhu Te'âlâ.....200
2.4.9.Bir Hasbihâl-i Dervişâne.....203
BÖLÜM 3:MENÂKIB-I HAZRET-İ MEVLÂNÂ CELÂLE'D-DÎN-İ RÛMÎ.....213
3.1. MUKADDİME.....213
3.2. DÎBÂCE.....217
3.3. KISM-I EVVEL.....228
3.3.1.Fasl-ı Evvel.....228
3.3.2.İkinci Fasıl.....229
3.4. KISM-I SÂNÎ.....238
3.4.1.Fasl-ı Evvel.....238
3.4.2.İkinci Fasıl.....239
3.4.3.Üçüncü Fasıl.....241
3.4.3.1.Hazret-i Pîr'in Mücâhede ve Riyâzâtı.....251
3.4.3.2.Hazret-i Pîr Kuddise Sırruhu'l-münîr Efendimizin Mücâhede-i Savm ve Cû'ları.....257
3.4.3.3.Hazret-i Pîrin Evsâf-ı Namâzı.....262
3.4.3.4.Sûret-i Takvâ ve Verâ'-ı Hazret-i Mevlânâ.....265

3.4.3.5.Cezebât ve ‘Aşk 267
3.4.3.6.Sekr ve İstiğrâk-ı Hazret-i Mevlânâ Kuddise Sırruhu’l-a’lâ..... 270
3.4.3.7 Havf ve Haşyet ve Recâ ve Bast-ı Evliyâ’u’llâhu Kirâm 280
3.4.3.8.Recâ..... 283
3.4.3.9.Hazret-i Hudâvendigârımız Kaddesna’llâhu Bi Enfâsi Mukaddesetihi Efendimizin Serâ’ir-i Zemâ’ire Olan Vukûf ve Şu’ûr-ı ‘Âlîlerinin Evsâfı..... 287
3.4.3.10.Aktabda Hâsıl Olan Tevhîd ve Makâm-ı İttihâdın Sıfâtı ve Her İkisinin Arasındaki Fark Beyân Olunur 289
3.4.3.11.Cenâb-ı Mevlânâ Efendimizin Semâ’ Buyurmalarının Sebebi Beyânındadır 297
3.4.3.12.Hudâvendigârımız Kaddes’llâhu Sırruhu Efendimiz Hazretlerinin Niçin Şi’r ile Meşgûl Oldukları Ve Kelâmları Baştan Başa Sırr-ı Tevhîd ve Tahkîk Olduğu Hâlde Ne Sebebten Şi’r İle Tekellüm Buyurdukları Beyân Olunur 301
3.4.3.13.Nihâyet Sülûk Hangisidir ve Sülûkun Nihâyeti Olmamakla Berâber Tarîk-i Hakîkatin Sâlik Câhidi İçin Kemâl Hangi Makâmdadır. Bu Husûslar Takrîr ve Beyân Olunur 306
3.4.3.14.Evliyâ-yı Kâmilden Kerâmâtın Niçin Sâdır Olduğu ve Onuñ Şerh ve Tafsîli ve Mu’cizât ile Kerâmât Arasında Ne Fark Bulunduğu Beyân Olunur..... 310
3.4.3.16.İstitrâd 332
3.4.3.18.Hazret-i Hudâvendigârın Civâr-ı Rahmet Perverdekâra İntikâli Beyânındadır 341
3.5.KISM-I SÂLİS 353
3.5.1.Hazret-i Seyyid Burhâne’d-dîn Muhakkik-i Tirmizî Kuddise Sırruhu 353
3.5.2.Seyyidinâ Cenâb-ı Şemse’d-dîn et-Tebrîzî Kuddise Sırruhu 356
3.5.3.Cenâb-ı Şeyh Selâha’d-dîn-i Zerkûb-ı Konevî Kuddise Sırruhu..... 367
3.5.4.Çelebi Hüsâme’d-dîn ’Azzama’llâhu Derecâtihi Hazretlerinin Hilâfeti Beyânındadır..... 375
3.5.5.Zikr-i Hilâfet-i Hazret-i Sultân Veled Radıya’llâhu ‘Anhu..... 384
3.5.6.Zikr-i Hazret-i Çelebi ‘Ârif Kuddise Sırruhu 387
3.5.7.Zikr-i Çelebi Şemse’d-dîn ‘Âbid Hazretleri 388
3.5.8.Hazretin İhvân-ı Safâsı 389
3.5.9.Zikr-i Aãhâb ve Ru’esâ-yı Mürîdân Rahima’llâhu Te’âlâ 389
SONUÇ..... 393
KAYNAKÇA..... 396
LUGATÇE..... 397
TIPKIBASIM..... 412

KISALTMALAR

age : Adı geçen eser

bk. : bakınız

b. : bin

çev. : Çeviren

haz. : Hazırlayan

Hz. : Hazreti

s. : Sayfa

GİRİŞ

Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî

Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlârın lakabı Mecdeddin'dir. Babası gibi Selçuklu Devleti'nin ordusunda bir serasker olan Ahmed-i Sipehsâlâr A. Avni Konuk'un tercümesinin mukaddime kısmında bildirdiğine göre *"şecīʿ, kerīm, ẓarīf, mütefennin ve aḫlāḳ-ı ḥamīde ṣāḥibi bir ẕāt-ı ʿālī-ḳadr"* kimsedir. Gençlik yıllarında Sultânu'l-ulemâ Bahaeddin Veled'in meclislerinde hazır bulunmuş, onun tesirinde kalmış ve Bahaeddin Veled'e ziyadesiyle muhabbet duymuştur. Babasının vefatından sonra Selçuklu sultanlarından Alaeddin Keykubat tarafından kendisine seraskerlik vazifesi verilmiş ve bir müddet sonra Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî kendisine hitâben; "Ey Ferīdūn. Bir müddet cihād-ı aṣġarıñ ser-ʿaskeri olduñ bundan ṣoñra da rāyet-küşā-yı aḫyār ve leşker-keş-i ebrār ol."[1] buyurmuş ve Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr da bu davete icâbet ederek Hz. Mevlânâ'ya intisap etmiştir. A. Avni Konuk, Feridun b. Ahmed-i Sipehsâlâr'ın Hz. Mevlânâ'ya intisap ettiğinde 44 yaşında olması gerektiğini şu şekilde ifâde eder:

"Ḥażret-i Pīr–i Dest-gīr efendimiz 672 tāriḫinde altmış sekiz yaşında olduḳları ḥālde ʿālem-i beḳāya rıḥlet buyurmuş olduḳlarından bu ḥīnde Cenāb-ı Sipehsālārıñ sinleri seksen dörde ḳarīb olmaḳ lazım gelir. Çünkü ondan ṣoñra Çelebi Ḥüsāme'd-dīn efendimiziñ on iki sene devām eden zamān-ı ḫilāfetlerinde ber-ḥayāt bulunup Sulṭān Veled efendimiziñ evāʾil-i ḫilāfetlerinde irtiḥāl buyurmuşlardır. Şu ḥesāba göre sinleri ḳırḳ dörde ḳarīb olduġu ḥālde Ḥażret-i Mevlānā efendimizden aḫẕ-ı ṭarīḳat eylemişlerdir ki Cenāb-ı Pīr efendimiziñ sinn-i mübārekleri bu ḥīnde 32 olur bu da 636 senesine muṣādif bulunur."[2]

[1] *Bk. 1-Mukaddime, Konuk*
[2] *Bk. 1-Mukaddime, Konuk*

Feridun b. Ahmed-i Sipehsâlâr Mevlânâ Celâledddin-i Rûmî'ye intisab ettiğinde ise Hz. Mevlânâ babası Bahaeddin Veled'in ve ondan sonra da Seyyid Burhaneddin'in tasarrufunda seyr ü sülûkunu tamamlamış bir mürşid-i kâmil ve mükemmildir: "Bu târiḫlerde ise Ḥażret-i Pîr-i Dest-gîr bir mürşid-i kāmil ve mükemmil idiler. Çünkü Menāḳıbu'l-ʿĀrifîn'iñ rivāyetine göre Sulṭānu'l-ʿulemā efendimiz 628 sene-i hicriyesinde vedāʿ-ı ʿālem-i fānī buyurup ondan pek az bir zamān ṣoñra Seyyid Burhāne'd-dīn Muḥaḳḳiḳ-i Tirmiẕī ḥażretleri şeyḫleri bulunan Ḥażret-i Sulṭānu'l-'ulemā'nıñ işāret-i maʿneviyeleri üzerine ʿale'l-ʿacele Ḳonya'ya bi't-teşrīf Ḥażret-i Pîr efendimize telḳīn-i ṭarīḳat eylemişler ve doḳuz sene berāber bulunaraḳ az bir vaḳit içinde derecāt-ı ʿāliyeye īṣāl buyurmuşlardır ki keyfiyet-i telḳīn; Cenāb-ı Pîr efendimiz yirmi beş, yirmi altı yaşında iken vāḳiʿ olmuş olur. Ve altı yedi sene ṣoñra da Cenāb-ı Sipehsālār onlara intisāb etmiş olurlar. Ḥażret-i Şems-i Tebrīzī efendimiziñ Ḳonya'yı teşrīfleri ise Nefḥātu'l-Üns'te beyān olunduġu üzere 642 târiḫinde yaʿni Seyyid Burhāne'd-dīn ḥażretleriniñ Ḳayseri'ye ʿazīmetlerinden az bir zamān ṣoñra vāḳiʿ olmuştur."[3]

Ahmed-i Sipehsâlâr muharebeye gideceği vakit Hz. Mevlânâ'ya gelir elini öper ve onun himmetlerini dilerdi. Hz. Mevlânâ ise muharebede meydana gelebilecek hadiselere işâret eder ve Hz. Pîr'in işâret ettiği bu hadiseler aynıyla zuhur ederdi. Ahmed-i Sipehsâlâr muharebeden zaferle döndükten sonra gene Hz. Mevlânâ'ya gelir, Mevlânâ ise ona harpte yaşadıklarını tafsilâtıyla anlatırdı.

Ahmed-i Sipehsâlâr, Çelebi Hüsâmeddin'in halifeliği yıllarında da Mevlânâ'yı ve yolunu inkâr edenlerin saldırılarına karşı dosdoğru bir kalkan olmuştur. Mütevazı bir hayat yaşayan ve pek cömert bir kimse olan Ahmed-i Sipehsâlâr doksan altı yaşında iken Sultân Veled'in halifeliğinin ilk yıllarında vefat etmiş ve vasiyeti dolayısıyla Bahaeddin Veled'in Hz. Mevlânâ'nın, Hüsâmeddin Çelebi'nin ve Şeyh Salahaddin'in kabirlerinin yakınına defnedilmiştir.

Risâle-i Sipehsâlâr

Ahmed-i Sipehsâlâr'ın risâlenin dîbâce bölümünde bahsettiğine göre Hz. Mevlânâ'nın dervişlerinden bir kimse gelip Mevlânâ'yı bizzat müşâhede eden dervişlerin artık

[3] *Bk. 1-Mukaddime, Konuk*

yaşlandıklarını ve vefatlarının yakın olduğunu fakat Mevlânâ'dan sâdır olan hâller ve haberlerin ise kaydolunmadığını ve bu konu hakkında bir risâle yazılmadığını söyleyerek Ahmed-i Sipehsâlâr'dan Hz. Mevlânâ'nın hal tercümesi maksadıyla bir risâle kaleme almasını rica etmiş ve Ahmed-i Sipehsâlâr da o dervişin işâreti üzerine bir risâle kaleme almıştır.

Hz. Mevlânâ'dan her ne vücuda gelmişse ve ne müşâhede etmişse hatrının köşesinde kalanları yazdığını ifade eden Ahmed-i Sipehsâlâr, Sultân Veled'in halifeliğinin ilk vakitlerinde doksan altı yaşında vefat ettiğine göre Hz. Mevlânâ'nın vefatından sonra, Hüsâmeddin Çelebi'nin halifeliği döneminde seksen dört yaşında iken risâleyi yazmaya başlamıştır.

Şemseddin Âbid'in zikrinde (Metin III/32 Beytur, Konuk) ise yazar Çelebi Âbid'in kendi zamanında postnişin olduğunu ifade eder. Ahmed-i Sipehsâlâr, Sultân Veled hazretlerinin halifeliğinin ilk vakitlerinde vefat ettiğine göre risâlenin gene Mevlevî tarikinden bir başkası veya oğlu tarafından Çelebi Âbid zamanında tamamlanmış olması gerekir.[4]

Risâlede; Bahaeddin Veled'in soyu, makamı, üç yüz kişi ile Anadolu'ya göç etmesi Bahaeddin Veled'den sâdır olan hâller, Mevlânâ'nın İslamî ilimleri tahsili, babası Bahaeddin Veled'in ve babasının vefatından sonra Seyyid Burhâneddin'in gözetiminde seyr u süluku ve hayatı boyunca sürdürdüğü riyâzeti, Tebrizli Şems'le ve diğer yârânıyla sohbet buyurması, kerâmetleri ve menkıbeleri, Mevlânâ'nın; muasırı olan din ve devlet büyükleriyle ilişkisi, evlâdı ve halifeleri ve tasavvufa dair bazı meseleler anlatılır.

Risâle-i Sipehsâlâr'ın Tercümeleri

M. Bahârî Beytur bir kitapçı dükkânında Hz. Mevlânâ hakkında yazılmış bir kitaba rastlar fakat bu kitabı özellikle menâkıbnâme bahsinde pek sönük hatta pek yanlış bulur. Bu sebepten gönlünde dervişçe bir gayret uyanır ve Hz. Mevlânâ hakkında bir eser kaleme almak ister. Risâle-i Sipehsâlâr'ın tercüme ile tab ve neşr edilmesini mümkün görmediğinden evvela Sipehsâlâr'ın mezkûr risâlesinden, Menâkıbu'l-Ârifîn'den ve Sevâkıbu'l-Menâkıb'tan tercüme ve iktibas ederek ayrıca Mesnevî-i Şerîf'ten de söz konusu beyitleri tercüme ile kitaba ilâve ederek "Kemâlât ve Kerâmet-i Hazret-i Mevlânâ" adıyla bir risâle kaleme alır.

[4] *Ahmet Avni Konuk, risâlenin Ahmed-i Sipehsâlâr'ın oğlu Celâleddin tarafından tamamlandığını ifade eder. Bk. 1-Mukaddime, Konuk.*

Fakat M. Bahârî Beytur çokça çabalamasına rağmen bu risâleyi yayınlama fırsatı bulamaz ve bu sebepten büyük üzüntü duyar.

Daha sonra İmdâdullah Efendinin Hindistan'da tab ettirdiği Risâle-i Sipehsâlâr'ın matbu bir nüshasını İmdadullah Efendiden isteyen M. Bahârî Beytur'un gönlünde Risâle-i Sipehsâlâr'ı yeniden tercüme etme arzusu uyanır ve bir Ramazan ayında yeniden tercümeye başlar. Risâleyi tercüme etmek hususunda zaman zaman ümitsizliğe düşen M. Bahârî Beytur 1331/1912 yılının Recep ayında tercümeyi "Terceme-i Risâle-i Sipehsâlâr Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr" adıyla tamamlamaya muvaffak olur.

A. Avni Konuk da Risâle-i Sipehsâlâr'ı aynı yıl "Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî" adıyla tercüme etmiş ve tercümeye Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr ve mezkûr risâlesi hakkında bilgi verdiği bir mukaddime ile başlamıştır. Mukaddimede; A. Avni Konuk da risâleyi dervişlik gayreti ve evliyaullahtan yardım isteme maksadıyla tercüme ettiğini, Mesnevî-i Şerîf'ten iktibas edilen şiirleri de şairlik yeteneğini göstermek için değil kabiliyeti olduğu için nazmen tercüme ettiğini ifade eder. A. Avnî Konuk risâlede yer alan ve Mesnevî-i Şerîf'ten iktibas edilen bazı beyitlerin açıklamasında İmdâdullah Efendi'nin şerhini iktibas etmiştir.

Her iki tercüme de İBB Atatürk Kitaplığından temin edilmiştir. M. Bahârî Beytur tercümesi 922,97 922,97 1331H [1913 M] 1 yer numarası ile A. Avni Konuk tercümesi ise 297,78 1331 R [1915 M] 1 yer numarası ile kayıtlıdır. Tercümelerin başka bir nüshası tespit edilememiştir.

Eserin en son tercümesi ise 1977 yılında Prof. Dr. T. Yazıcı tarafından günümüz Türkçesine yapılmıştır. M. Bahârî Beytur ve A. Avni Konuk çevirilerinin sağlam el yazmalarına dayanmadığını düşünen T. Yazıcı; Sa'id Nefîsî tarafından Tahran'da 1947'de yayımlanan edisyon ile eserin Konya'da bulunan eski bir nüshasını karşılaştırarak Risâle-i Sipehsâlâr'ı yeniden tercüme etmiştir.

Tezin Yazımında Gözetilen Yöntem

M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tarafından Osmanlı Türkçesine yapılan bu tercümelerin yeni Türk harflerine aktarımında çeviri metnin orijinal metindeki yerinin kolaylıkla bulunması için orijinal metindeki sayfa numarası çeviri metinde köşeli parantez ile [x] şeklinde gösterilmiştir.

Mütercimler tarafından metne eklenen dipnotlar normal yazı ile tarafımızdan ilave olunan dipnotlar ise italik olarak gösterilmiştir.

A. Avni Konuk'un başlık koymayıp çeviriye doğrudan devam ettiği konular M. Bahârî Beytur'dan hareketle italik yazı ile başlıklandırılmıştır.

Ayrıca tercümelerin mukayesesinde kolaylık sağlaması amacıyla her iki tercüme için de kısm-ı evvel; "Metin I" kısm-ı sânî; "metin II" kısm-ı sâlis; "metin III" şeklinde isimlendirilimiş olup tercümeler «x» şeklinde konu başlıklarına göre numaralandırılmış ve konu her değiştiğinde numaralandırma devam etmiştir. Bu numaralandırmalar ise aşağıda okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla M. Bahârî Beytur tercümesi için konularına göre şu şekilde isimlendirilmiştir:

«1» Dîbâce
«2» Ashab ve ebrar ve evliyâ ve ahyar
«3» Kitabı te'liften maksat

Birinci Kısım

«1» Bahaeddin Veled'in soyu ve isnad hırkası
«2» Bahaeddin Veled'in yüce makâmı
«3» Bahaeddin Veled'e Sultânu'l-ulemâ lakâbının verilmesi
«4» Bahaeddin Veled'in padişahın göç isteğini kabul etmesi
«5» Bahaeddin Veled'in üç yüz kişi ile Rum tarafına yönelmesi
«6» Bahaeddin Veled'in Selçukî Sultânıyla saltanata da'ir sohbeti
«7» Bahaeddin Veled ile mürîdlerinin namâza da'ir menkıbeleri
«8» Sultân Celâleddîn Harzemşah ile Ala'eddin Keykubat arasında savaş
«9» Bahaeddin Veled'den sâdır olan sözler ve kerâmetleri

İkinci Kısım

«1» Hz. Mevlânâ'nın velâdet tarihi ve müddet-i ömrü
«2» Hz. Mevlânâ'nın esânid-i hırka ve telkinleri
«3» Hz. Mevlânâ'nın velâyeti ve Hz. Hızır'ın tasarrufu
«4» Hz. Mevlânâ'nın sarığını defaatle sarıp bozması üzerine oğlu Bahaeddin Veled'i uyarması
«5» Hz. Mevlânâ'nın Dımeşk'te ikâmet ettiği medresede Hızır'ın görülmesi
«6» Hz. Mevlânâ'nın Tebrizli Şems ile sohbet buyurması ve semâ ve diğer tasavvufî meselelerde Hz. Şems'e muvâfakat göstermesi

«7» Hz. Mevlânâ'nın Dımeşk'te bulunduğu vakitler mu'asırı olan âlim ve mutasavvıflarla sohbetinin bildirilmesi

«8» Hz. Mevlânâ'nın menâkıbı

«9» Evliyâ'ullahın sıfâtı

«10» Şeyh Ebu Bekir Kettânî ile Hızır'ın menkıbesi

«11» Enbiyânın ve evliyânın ve Hz. Mevlânâ'nın meşrebi

«12» Hz. Mevlânâ'nın makâmâtı

«13» Zahirî ilimleri tahsilden maksat

«14» Hz. Mevlânâ'nın mücâhedesi

«15» Hz. Mevlânâ'nın murâkebesi

«16» Hz. Mevlânâ'nın uykusuzluğu

«17» Hz. Mevlânâ'nın orucu ve açlığı

«18» Hz. Mevlânâ'nın iftarı

«19» Hz. Mevlânâ'nın seyr-i sülûkun başında ve sonunda orucu ve iftarı

«20» Hz. Mevlânâ'nın Tebrizli Şems ile ilk buluşmalarından sonraki sohbetlerinde açlık ve iftarları

«21» Hz. Mevlânâ'nın bâtınî açlığı ve ehl-i marifete göre savmın açıklanması

«22» Hz. Mevlânâ'nın yemek husûsunda ehline mu'amelesi ve ehlini riyazete teşvik etmesi

«23» Hz. Mevlânâ'nın Bedreddin-i Tebrizî'ye ilm-i simyâya olan rağbeti nedeniyle hiddetlenmesi

«24» Hz. Mevlânâ'nın devlet büyükleri tarafından hediye edilen altın ve gümüşleri müridlerine bağışlaması

«25» Hz. Mevlânâ'nın namâzı

«26» Namâzın ve namâzda ittisâlin açıklanması

«27» Hz. Mevlânâ'nın namâzına da'ir bir menkıbesi

«28» Takvâ ve vera'

«29» Hz. Mevlânâ'nın takvâsı

«30» Hz. Mevlânâ'nın aşkı ve cezbesi

«31» Hz. Mevlânâ'nın aşka ve cezbeye da'ir şi'rleri

«32» Sultân Veled'in inâyet-i ezeliyeyi izhârı

«33» Hz. Mevlânâ'nın hâl ve makâmını bildirmesinin müridânın irşâdı için olduğunun açıklanması.

«34» Hz. Mevlânâ'nın sekr ve istriğrâkı

«35» Hz. Peygamber'in sütü şaraba tercih etmesi ve Hz. Mevlânâ'nın şaraba da'ir buyurması

«36» Sâhib-i sekr olan evliyâ'ullahın hâllerinin Hz. Mevlânâ'nın sekr hâli ile mukâyesesi

«37» Vecdin açıklanması

«38» Hz. Mevlânâ'nın aşk ve şevkinin yalnızca sülûkun başlarında değil ömrünün sonlarına kadar devam ettiğinin açıklanması

«39» Havf ve haşyetin açıklanması, havfın çeşitleri

«40» Evliyâ'ullahta havf

«41» Recanın açıklanması ve mü'minde havf ve recâ

«42» Hz. Mevlânâ'nın sırra vukûfu

«43» Kutuplarda meydana gelen tevhidin sıfatı ile ittihad makâmının açıklanması ve bu ikisi arasındaki fark

«44» Hallâc-ı Mansûr'un şehâdeti

«45» Hz. Mevlânâ'nın semâ buyurmasının sebebi

«46» Hz. Peygamber ve semâ ve semânın hükmü

«47» Sema esnâsında yapılan hareketlerin açıklanması

«48» Hz. Mevlânâ'nın şi'rle tekellüm buyurmasının sebebi

«49» Hz. Mevlânâ'nın şi'rinin hakîkati

«50» Hz. Sultân Veled'in evliyânın şi'ri ile mütekellimin şi'ri arasındaki farka da'ir buyurması

«51» Sülûk ve kemâl

«52» İmâm Ca'fer-i Sâdık ve Bâyezid-i Bistâmî'de sülûk ve kemâl

«53» Mu'cize ve kerâmet ve ikisi arasındaki fark

«54» Ehl-i tasavvufun kerâmet hakkındaki görüşü

«55» Hz. Mevlânâ'dan sâdır olan kerâmetler ve hocası Kemâleddin b. Adîm ile olan menkıbesi

«56» Hz. Mevlânâ'nın on sekiz müridi için hazırlanan ilacın tamamını içmesi

«57» Ekmeleddin-i Tabîb'in hücresinde Mevlânâ ile karşılaşması

«58» Hz. Mevlânâ'nın cüzzam hastalarına karşı gösterdiği tevâzu

«59» Hz. Mevlânâ'nın kurbağalara hiddetlenmesi

«60» Hz. Mevlânâ'nın yoluna çıkan köpeği bir müridinin kaldırması nedeniyle incinmesi

«61» Emîr Pervâne'nin semâ tertip etmesi

«62» Hz. Mevlânâ'nın kıskançlığı ve Sultân Rukneddin'e gücenmesi

«63» Sultân Rükneddin'in da'veti

«64» Emîr Pervâne'nin da'veti

«65» Şeyh Sadreddin'in rüyası

«66» Hz. Mevlânâ'nın dişleri arasında devamlı olarak sarı helile bulundurması

«67» Hz. Mevlânâ'nın Hüsâmeddin Çelebi'ye olan muhabbeti

«68» Hz. Mevlânâ'nın Hüsâmeddin Çelebi'nin hânesini ziyâreti

«69» Kirâ Hâtun'un Hz. Mevlânâ'nın imamlığında namâz kılmak istemesi

«70» Osman Gûyende'nin zarûretinin Hz. Mevlânâ'ya malûm olması

«71» Osman Gûyende'nin Hz. Mevlânâ'dan yardım istemesi

«72» Kümaç Hâtun'un Hz. Mevlânâ ile olan bir hikâyesini nakli

«73» Hz. Mevlânâ'nın bir mürdinin kabrini ziyâreti

«74» Pazarda "Dilku! Dilku!" diye bağıran bir Türk

«75» Şeyh Sadreddin'in rüyasında Hz. Peygamberi görmesi

«76» Hz. Mevlânâ'nın Mûsâ ile Hızır'ın hikâyesini nakletmesi

«77» Bedreddin-i Tebrizî'nin evliyânın eşya üzerindeki tasarrufunu merakı ve Hz. Mevlânâ'nın cevâbı

«78» Sultân Rükneddin'in ve Emîr Pervâne'nin Mevlânâ'dan cuma günü va'z buyurmasını rica etmeleri

«79» Hz. Mevlânâ'nın bir meselede verdiği fetvâya Şemseddîn-i Mardinî'nin itirazı

«80» Şemseddin-i Mardinî'nin rüyasında Hz. Peygamberi görmesi

«81» Şemseddin-i Mardinî'nin Secde Sûresi'nin tilâvetiyle meşgûl olması

«82» Hz. Mevlânâ'nın istiğrâkı

«83» Mecdeddin Atabek'in çileye girmesi

«84» Mevlânâ'nın elini öpmek isteyen çocuk

«85» Fahreddin-i Sivasî'nin hastalanması

«86» Celâleddîn Ferîdûn'un Mevlânâ'ya çok uyumaktan şikâyetlenmesi

«87» Hz. Mevlânâ'nın gayreti

«88» Elçisinin katli sebebiyle şehzâde Keygatu'nun gadaplanması

«89» Hz.Mevlânâ'nın müridinin gönlünden geçenlere vâkıf olması

«90» Hz. Mevlânâ'nın halktan sakınması

«91» Salahaddin Zerkûb-ı Konevî'nin müridi

«92» Emîr'in Hz. Mevlânâ'ya nezretttiği altın kesesi

«93» Semâ esnâsında Hz. Mevlânâ'ya çarpan sarhoş
«94» Hz. Mevlânâ'nın hamam ziyâreti
«95» Celâleddîn Ferîdûn'un tüccar dostları
«96» "Essalâ na'rası gelince biz raks ederek kapıdan gireriz."
«97» Hz. Mevlânâ'nın hastalanması ve vefâtı ve cenâze töreni
«98» Halkın efgânı

Üçüncü Kısım

«1» Seyyid Burhâneddin Muhakkik-i Tirmizî
«2» Seyyid Burhâneddin'in şeyhi Baha'eddin Veled'i rüyasında görmesi
«3» Bir müridinin Seyyid Burhâneddin'in kıyafetlerini yıkamak istemesi
«4» Şeyh Şehâbeddin'in Seyyid Burhâneddin'i ziyâreti
«5» Bir kimsenin Seyyid Burhâneddin'i övmesi
«6» Seyyid Burhâneddin'in hakâyık ve ma'rifeti
«7» Seyyid Burhâneddin'in gitmek istemesi ve Hz. Mevlânâ'nın bunu engellemesi
«8» Şemseddin-i Tebrizî
«9» Şam'da ikâmet ettiği esnâda Hz. Şems'in riyâzeti
«10» Hz. Şems'in bir emîrle karşılaşması
«11» Sultan Veled'in Hz. Şems hakkındaki beyânı
«12» Mesnevî-i Veledî'de Hz. Şems'in menkıbesi
«13» Tecellîye gark olan Tebrizli Şems
«14» Tebrizli Şems'in Rum tarafına yönelmesi
«15» Hz. Mevlânâ'nın Tebrizli Şems ile karşılaşması
«16» Hz. Mevlânâ'nın bütün vaktini Tebrizli Şems'in sohbetine hasretmesi
«17» Sultân Veled'in Hz. Şems'i aramak için Şam'a gidişi
«18» Hz. Şems'in Kimyâ Hâtun'la evlenmek istemesi
«19» Alaaddin Çelebi ve Tebrizli Şems'in ikinci kez kayboluşu
«20» Şeyh Salahaddin-i Zerkûbî
«21» Hz. Mevlânâ'nın Şeyh Salahaddin'in hücresinde semâ yapması
«22» Hz. Mevlânâ'nın Şeyh Salahaddin ile sohbet buyurması
«23» Şeyh Salahaddin'in muhabbeti
«24» Şeyh Salahaddin'in vefâtı
«25» Hüsâmeddin Çelebi
«26» Hz. Mevlânâ'nın Hüsâmeddin Çelebi'ye olan muhabbeti

«27» Hilâfet meselesi

«28» Hüsâmeddin Çelebi'nin vefâtı

«29» Sultân Veled ve halîfeliği

«30» Sultân Veled'in evlâdı

«31» Ârif Çelebi

«32» Âbid Çelebi

«33» Hazretin İhvân-ı Safâsı

«34» Hulefâ ve Ashab ve müridânın zikri

«35» Ala'eddin el-Amasî

«36» Hüseyin el-Mevlevî

Bir Hasbihâl-i Dervişâne

«1» Hz. Mevlânâ hakkında yazılmış bir kitap

«2» M. Bahârî Beytur'un Risâle-i Sipehsâlâr'ı tercümeye başlaması

«3» Risâle-i Sipehsâlâr

«4» Tercümede takip edilen usul

«5» M. Bahârî Beytur'un okuyucudan niyâzı

A. Avni Konuk tercümesinde de bu usul aynıyla tekrar edilmiş, aynı konular aynı numara ile numaralandırılmıştır.

Bütün dünya edebiyatlarının tarihinde toplumu derinden etkileyen ve yüzyıllar geçse de unutulmayan kilometre taşı diyebileceğimiz şair ve yazarlar mevcuttur. Türk edebiyatının en önemli kilometre taşlarından biri ise şüphesiz Türk mutasavvıf Mevlânâ Celâleddîn Rûmî [1207-1273]'dir. Babası Bahaeddin Veled dolayısıyla çok küçük yaşlarda tasavvuf ve diğer İslâmî ilimlerle tanışan Mevlânâ; hem kendisinden sonra kurumsallaşan Mevlevîlik tarikatına intisap edenler için hem de bütün insanlık için bir yol gösterici olan ve Türk Edebiyatında "magz-ı Kur'ân" ya da "keşşâfu'l- Kur'an" olarak nitelendirilen ve yazarı tarafından da *"Benden ṣoñra meṉnevī şeyḫlik eder. Ṭālibān-ı ḥaḳīḳata mürşid olur. Onları maḳāmāt-ı ʿāliyeye sevḳ eder. Ve maḳṣūd-ı ḥaḳīḳīye çeker."*[5] denilerek önemine dikkat çekilen "Mesnevî-i Ma'neviye" gibi büyük bir eser kaleme almış ve hayat tarzı ile de daima yol gösterici olmuştur. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevi'den başka "Fihi ma fih" "Mecâlis-i Seb'a" "Divân-ı Kebîr" ve "Mektūbât" gibi eserleri vardır.

[5] *Metin II/ 49-Beytur*

Kendisinden sonra Mevlânâ hakkında birçok eser kaleme alınmış ise de en temel kaynaklar Ahmed Eflâkî'nin "Menâkıbu'l-Ârifîn" adlı eseri ile Abdulvahap Hemedânî tarafından Menâkıbu'l-Ârifîn'in kısaltılması sûretiyle Farsça olarak kaleme alınan "Sevâkıbu'l-Menâkıb" adlı eserdir.

Edebiyatımızda geniş etkilere sahip olan ve hakkında birçok akademik çalışma yapılan Türk mutasavvıf ve şair Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin hâl tercümesi ve menâkıbı ilk olarak ise mürîdi Ferîdûn bin Ahmed-i Sipehsâlâr tarafından –Mevlânâ'dan her ne vâki olmuş ise kendisi bizzat müşâhede ederek- Fars dilinde yazılmış olup bu risâle A. Avni Konuk ve M. Bahârî Beytur tarafından Osmanlı Türkçesine, Prof. Dr. T. Yazıcı tarafından ise günümüz Türkçesine tercüme edilmiştir. M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tarafından yapılan tercümelerin yeni Türk harflerine aktarıldığı bu çalışmada şimdi her üç tercümenin de mukâyesesi yapılacak ve benzer veya farklı yönler ortaya konulacaktır.

BÖLÜM 1: RİSÂLE-İ SİPEHSÂLÂR TERCÜMELERİNİN MUKÂYESESİ

Mukâyese (مقايسه) kelimesi Arapça kıyâs (قياس) mastarından türemiş olup "1. Ölçme, ölçü: Mukâyese-i rutûbet. 2. Bir şeyi diğer bir şeye tatbîk ederek mikdar ve kuvvetini takdîr etme, diğer bir şeye nisbetle bir şeyi takdîr eyleme. 3. Diğer bir şeye benzeterek hükmetme, kıyâs ve nisbetle karar verme." (Şemsettin Sami, Kâmûs-ı Türkî) gibi anlamlara gelmektedir. Türk dilinde mukâyese kelimesini karşılamak için "Kişi ve nesnelerin benzer veya aynı yanlarını incelemek"[6] anlamına gelen "karşılaştırma" kelimesi kullanılmaktadır.

1.1. Muhtevâ Bakımından

1. A. Avnî Konuk tercümeye Mevlânâ hakkında yazılan eserler ve Sipehsâlâr hakkında bilgi verdiği bir mukaddime ile başlar. M. Bahârî Beytur ise Sipehsalar'ın eserini ne zaman yazdığına (Metin III/32 Beytur)'da bir dipnotla değinir ve tercümenin sonunda yazdığı "Bir Hasbihâl-i Dervişâne" başlıklı yazısında risâle-i Sipehsâlâr'ın Mevlânâ hakkında yazılmış en güvenilir kaynaklardan olduğunu ifâde eder.

2. Yine Dibâce bölümünde Hz. Peygamber'in bahsedildiği kısımda M. Bahârî Beytur bir arasözle "şakku'l-kamer" mu'cizesine değinir; A. Avnî Konuk ve T. Yazıcı tercümelerinde ise bu mu'cizeye ve bu mu'cizeden bahseden Kamer-54/1 ayetine telmih yoktur.

3. Mevlânâ'nın telkîn-i zikr ve isnâd halkalarının bahsedildiği kısımda (Metin I/1 Beytur ve Konuk) Muhammed Züccâc'ın ismi T. Yazıcı'nın çevirisinde (s. 23) yer almaz.

[6] Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5adf1ae77b32d0.26265709 ET: 24.04.2018

4. Mevlânâ'nın babası Bahaeddin Veled'in müridleri arasında geçen Sultan Said Celâleddîn Muhammed Harzemşah (Metin I/2,4 Beytur ve Konuk) T. Yazıcı'nın tercümesinde (s. 25,26) Sultan Said Alaaddin Muhammed Harzemşah olarak geçer.

5. Bahaeddin Veled'in Erzincan Akşehir'de M. Bahârî Beytur (Metin I/5) ve T. Yazıcı (s. 29) bir yıldan fazla ikâmet ettiğini A. Avnî Konuk ise ancak bir yıl kadar ikâmet ettiğini söyler.

6. Sultânu'l- ulemâ'nın kerâmetleri bahsinde Celâleddîn Harzemşah ile Sultan Alaeddin Keykubat arasında geçen savaşın M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk (Metin I/8 Beytur ve Konuk) 617/1220'de T. Yazıcı ise (s.33) 627/1230'da sona erdiğini ifade eder.

7. Bahaeddin Veled'in kerâmetleri ve kendisinden sâdır olan sözler hakkında kaleme alınan ve T. Yazıcı'nın tercümesinde "Oturmuştum, kendi kendime "Neyle uğraşayım." dedim." şeklinde başlayan ve birinci bölümün sonuna kadar devam eden kısım (s. 34-37) M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tercümelerinde yer almaz.

8. Metin II/3 Konuk'ta (اول زحضرم بد خبر علم لدن را یفتم / ما ندم بجا انرا دکر ازکس چرا پنهان کنم) şeklinde geçen beyit M. Bahârî Beytur ve T. Yazıcı tercümelerinde yer almaz.

9. A. Avnî Konuk metin II/22'de "Elestü bi rabbiküm" hitabını ve bu hitâba verilen "belâ" cevabını açıklamak için Fâtır-35/15 ve Muhammed-47/38 âyetlerini delil göstererek bir izahta bulunmuştur. Bu izah M. Bahârî Beytur ve T. Yazıcı tercümelerinde yer almaz.

10. Metinde geçen (الصَّلَوةُ اتِّصالُ بِاللهِ مِنْ حَيثُ لايَعلَمُ الظَاهِرُ) sözünün M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tercümelerinde (Metin II/26) Mevlânâ tarafından, T. Yazıcı tercümesinde (s. 60) ise Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından söylendiği kaydedilir.

11. A. Avni Konuk metinII/43'te (تالب دریا نشان پا یهاسب / پس نشان پادرون بحرلاست) şeklinde geçen mısrayı ve hulul ve ittihad arasındaki farkı ve ittihad'dan maksadın ne olduğunu açıklamak için bir izahta bulunmuştur, bu izah diğer iki tercümede yer almaz.

12. Metinde geçen (اینجا حلول کفر بود و اتحاد هم / این و حدتی ست لیك بتکرار آمد) beytinin M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk (Metin II/43) Attar tarafından T. Yazıcı (s.80) ise Mevlânâ tarafından söylendiğini kaydeder.

13. M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk (Metin II/43) tercümelerinde geçen (آن چیز شدم کلی کو بر همه سو کندست) şeklindeki mısra T. Yazıcı tercümesinde yer almaz.

14. Mesnevî-i Şerîfi layıkıyla okumayanların ve kendi akıllarıyla kıyas edenlerin A. Avnî Konuk tercümesinde (metin II/49) Mesnevî'yi meşnevî "dinlenmez" edeceği T. Yazıcı tercümesinde (s. 90) ise böyle bir okumadan sonra Mesnevî'nin senevî "çift tanrıcı" olacağı kaydedilir. M. Bahârî Beytur (metin II/49) ise Mesnevî'nin hakîkatteki Mesnevî olamayacağını söyler.

15. Mevlânâ'nın Halep'te öğrenim gördüğü Halaviye Medresesi'nin müderrisi; A. Avnî Konuk (Metin II/55) ve T. Yazıcı (s. 98) tercümelerinde Kemâleddin bin Adîm olarak M. Bahârî Beytur (Metin II/55) tercümesinde ise Ekmeleddin bin Adîm olarak geçer ve M. Bahârî Beytur bazı nüshalarda Kemâleddin olarak yer aldığını bir dipnotla belirtir.

16. Mevlânâ vaazı sırasında Musa ve Hızır'ın hikâyesini anlatırken Hızır da cemaatin arasındadır ve Mevlânâ'nın anlattıklarına karşılık M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tercümelerinde (Metin II/76) "Doğru söylüyorsun. Ne güzel/ iyi naklediyorsun. Güya bizim kalbimiz ve vücûdumuz sen imişsin./ Güya sen biz olmuşsun." Şeklinde T. Yazıcı tercümesinde (s.112-113) ise "Doğru söylüyor iyi naklediyorsun; sanki bizim üçüncümüzmüşsün." şeklinde tercüme edilmiştir.

17. Mevlânâ'nın bir meselede verdiği fetvaya Şemseddin-i Mardinî'nin itirazı ve bu itiraz sebebiyle Mevlânâ'nın gösterdiği kerâmetin anlatıldığı bölümün sonunda A. Avnî Konuk İstidrâd (metin II/79) başlığıyla Mevlânâ'nın gösterdiği kerâmeti açıklamıştır. Bu açıklama diğer iki tercümede yer almaz.

18. (باروی تو کفر ست بمعنی نکریدن / یاباغ صفارا بیکی تره خریدن) Beyti A. Avnî Konuk (Metin II/ 83) ve T. Yazıcı (s. 121) tercümelerinde Mevlânâ'nın mürîdlerinden Mecdeddin Atabek ve arkadaşının gece hücrelerinden kaçıp yemek yiyip geri döndükleri ve Mevlânâ'nın da bu durumdan haberdâr olduğunu sabahleyin mürîdlerine bildirmesi hadisesinden sonra; M. Bahârî Beytur tercümesinde ise (Metin II/84) Mevlânâ'nın elini öpmek isteyip oyun oynadığı için Mevlânâ'yı bekleten bir çocuğun hikâyesinden sonra yer alır.

Fakat beyit, mana bakımından Mevlânâ'nın çocukla olan hikâyesinden ziyade, mürîdleri; Mecideddin Atabek ve arkadaşıyla olan hikâyesine uymaktadır.

19. A. Avnî Konuk Tercümesinde (Metin III/25) Mesnevî'nin dördüncü cildinden iktibas edilen ve (دیدهٔ غیبت چوغیبست اوستاد / کم مبادا زین جهان این دیدودار) şeklinde geçen bu beytin M.

Bahârî Beytur (Metin III/25) ve T. Yazıcı (s. 167) tercümelerinde altıncı ciltte yer aldığı belirtilmiştir.

20. M. Bahârî Beytur (Metin III/31) ve T. Yazıcı (s. 174) Sultan Veled ḥazretlerinin cumartesi günü A. Avnî Konuk (Metin III/31) ise pazar günü vefât ettiğini söyler.

21. Mevlânâ'nın halifeleri ve arkadaşları arasında zikredilen ve T. Yazıcı tercümesinde (s. 177) Şemseddin Sivâsî şeklinde geçen bir isim A. Avnî Konuk ve M. Bahârî Beytur tercümelerinde (Metin III/34) Fahreddin Sivâsî şeklindedir.

22. M. Bahârî Beytur tercümenin sonuna, risâlenin tercüme ve tab' edilme safhasından bahsettiği ve Sipehsâlâr'ın mezkûr risâlesi hakkındaki fikirlerini beyân ettiği "Bir Hasbihâl-i Dervişâne" başlıklı yazısını ekler.

1.2. Dil ve Üslup Bakımından

M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tercümelerinde günlük konuşma dilinden uzak tamlamalı ve süslü bir anlatım tarzı tercih edilmiştir. Her iki metinde de şahıslar tanıtılırken süslü ve mutantan ifâdeler kullanılmış bir olay yahut hikâye aktarılırken ise daha sade bir üslup tercih edilmiştir. Örneğin; Seyyid Burhaneddin'in anlatıldığı bölümde M. Bahârî Beytur aşağıdaki gibi süslü bir dil kullanmıştır:

"Aṣḥāb-ı Ḫudāvendigārdan birincisi: Tācü'l-evliyāʾ el muḥaḳḳiḳīn, zübdetü'l-eẕkiyā el ʿārifīn, tercümān-ı esrārü'l-nāsūtiye, sirāc-ı rumūzu'l-lāhūtiye, faḫru'l-meczūbīn, ʿārif-i kāmil-i müdeḳḳiḳ: Seyyid Burhāne'd-dīn Muḥaḳḳiḳ-i Tirmiẕī ʿaleyhe rıḍvānu'llāhu'l-ebedī ḥażretleridir ki ẕāt-ı ḳudsiyeleri kibār-ı evliyāʾu'llāhtan ve ṣāḥib-i keşf u esrār olan ʿurefādan idi."

Hikâye aktarımında ise ifâdeler biraz daha sadeleşmiştir:

"Nitekim menḳūldür ki: Şeyḫ Ebu Bekir Kettānī raḥmetu'llāhu ʿaleyh raḥmeten vāsi'aten ḥażretleri bir gün Kaʿbe-i mükerremeniñ oluġunun altına oṭurmuş idi. "Benī Şeybe" ḳapısından doġru bir iḫtiyār adam kemāl-i şekve ile onuñ yanına geldi dedi ki:

“Ey şeyḫ niçin İbrahim ʿaleyhi’s-selām’iñ maḳāmı olan yere gitmiyorsuñ orada adamlar oṭurmuşlar. Ḥadīṯ-i şerīf istimāʿ ediyorlar. Bir iḫtiyār adam gelmiş rivāyāt-i ṣaḥiḥa ve esānīd-i ʿāliye ile naḳl-i eḥādiṯ ediyor: Sen de gidip dinleseñ a.”

Şeyh Ebu Bekir ḥażretleri cevāben dedi ki:

“Ey şeyḫ. O dediğiñ kimseniñ esānīdi uzun gider. Onuñ orada esānīd ile söylediğini ben burada isnādsız işitirim.”

Onuñ *“kimden işitirsiñ”* suʾaline Ḥażret-i Şeyḫ “حَدَّثَنى قَلْبِي عَنْ رَبِّى” [7] cevābını verdi.

İḫtiyār adam *“Peki buña delīliñ nedir?”* diye sordu.

Ḥażret-i Şeyḫ dedi: *“Delīl odur ki sen Ḫıżır’sıñ.”*

[40] Ḫıżır ʿaleyhi’s-selām buyurdu ki *“Ben şimdiye ḳadar ẓann ederdim ki Ḥaḳḳ’ıñ hīçbir velīsi yoḳtur ki ben onu ṭanımayayım. Vaḳta ki Şeyḫ Ebu Bekir Kettānī’yi gördüm. Bende yaḳīn ḥāṣıl oldu ki Ḥaḳḳ’ıñ nice bendeleri vardır ki onları ṭanıyamadığım ḥālde onlar beni ṭanırlar.”*

Çoğunlukla birbirine paralel olan bu tercümelerde A. Avnî Konuk bazen “sebeb-i tekmīl-i nüfūs-ı nāḳışān” gibi zincirleme isim tamlamaları kullanarak M. Bahârî Beytur’dan daha süslü bir dil kullanmış fakat M. Bahârî Beytur’un “maʿşūḳu’l-evvelīn ve’l-āḫirīn” “ʿārif-i esrāru’l-lāhūtiye” gibi tamlamalarla ifâde ettiğini A. Avnî Konuk “evvelīn ve āḫirīniñ maʿşūḳu” “esrār-ı lāhūtiyeniñ ʿārifi” gibi ifâdeler kullanarak Farsça tamlamalara çok fazla başvurmadan anlatmıştır.

Ayrıca M. Bahârî Beytur tercümesinde daha zengin bir anlatım tarzı tercih edilmiştir.

M. Bahârî Beytur tercümeyi 1331/1912 yılında yaptığı hâlde; tercümenin sonuna eklediği “Bir Hasbihâl-i Dervişâne” başlıklı yazısında “Gerçi tercemeyi daha sāde, daha lüġātten āzāde olaraḳ; herkesiñ añlayabileceği bir ifāde ile yazmaḳ isterdim. Ne çāre ki mevżūʿuñ ʿulviyeti ve bülendī-i maʿneviyatı; buña ḳarşı ise Türkçemiziñ darlığı, bu maḳṣadımı

[7] “Ḳalbim, Rabbimden telaḳḳī ile bana tebliġ-i ḥadīṯ etti.” yolunda terceme olunabilir.

tamāmen teʿmīn edemedi. Çünki baʿżen öyle ḥazīn ve raḳīḳ bir maʿnāya, öyle dingīn ve daḳīḳ bir noktaya teṣādüf olunuyor ki o maʿnāyı ifāde ve o noktayı beyān için ḳābil degil Türkçemizde ne bir lüġat ne de bir terkīb bulunabiliyor. Ḫāme-i beyān, nāçār-ı ʿArabī ve Fārisī'niñ ʿummān-ı vasīʿindeki bī-pāyān incilerden ṭoplamaġa, onları işlemeğe, dizmeğe mecbūr oluyor." gibi ifâdelerle Türkçe'nin darlığından ve tasavvufî manaları ifâde etmekten uzak olduğundan şikâyet eder ve niçin sâde bir dille yazmadığını açıklar.

T. Yazıcı ise son derece sade bir dil kullanmış ve çok yaygın tasavvuf terimleri hâricinde Arapça ve Farsça ifâdeler kullanmaktan kaçınmıştır. Seyyid Burhâneddin'in anlatıldığı kısımda T. Yazıcı tercümeyi şu şekilde yapmıştır:

"Bunların birincisi velilerin ve muhakkiklerin [gerçeği arayanların] tacı, temiz ve ârif kişilerin özü, nâsût sırlarının tercümanı lâhûtî temizlerin kandili, meczubların övündüğü, ârif, olgun ve müdekkik [kılı kırk yaran] Burhâneddin Muhakkik-i Tirmizî (Tanrı ondan razı olsun) büyük veliler, keşif ve sırlar sahibi kişiler zümresinden idi."

M. Bahârî Beytur ve T. Yazıcı Risâle-i Sipehsâlâr'da yer alan şiirleri mensur olarak A. Avnî Konuk ise nazmen tercüme etmiştir.

BÖLÜM 2:TERCEME-İ RİSĀLE-İ SİPEHSĀLĀR MENĀḲIB-I ḤAŻRET-İ ḪUDĀVENDİGĀR

2.1.DĪBĀCE

Bi'smi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥim

«1» Ḥamd-ı bī-intihā ol vāḥid-i bī-enbāze sezādır ki celle celāluhu ki onuñ celāl-i hüviyeti teṣāvīr-i ʿaḳıldan müberrādır. Ṣenā-yı lā taḥṣen ol aḥad-ı lāyezāle aḥrādır ki –ʿammet nevālihu kemāl-i ulūhiyeti keyfiyet-i evhāmdan muʿarrādır. O, öyle bir mübdiʿdir ki cevher-i insānīyi gerçi (اِهْبِطُوا)[8] teʾdībiyle evc-i ʿulvīden hażīż-i ḥavās ve şehvāta nüzūl buyur etti. Faḳat bunu müṭeʿāḳib (تَعَالُوا)[9] kemendiyle ve ceẕbe-i istikmāl ile selsebīl-i maʿrifet cānibine sebīl-i vüsūl verdi. Nevʿ-i insānīyi saʾīr maḫlūḳat ve kāffe-i mevcūdāt içinde (لَقَدْ خَلَقْنَا لْاِنْسَانَ فِي اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ.)[10] teşrīfiyle mümtāz (صَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ)[11] āyet-i ṭırazıyle tezyīn ve ser-fırāz eyledi. Nevʿ-i insān miyānında da enbiyāyı -ki onlar şümūs-ı felek-i ulūhiyet ve nücūm-ı semā-yı rubūbiyetdirler- tāc u taḫt-ı nübüvvet ve ḫilāfet ile müzeyyen

---

[8] *El-Bakara/36,38, 61*

[9] *En-Neml/31*

[10] *"Biz insanı en güzel biçimde yarattık."/ et-Tîn-4 Allahu Te'âlâ insanı rûh ve beden kâbiliyetleri bakımından canlıların en mükemmeli kılmıştır. Sûrede en güzel biçimde yarattık ifÀdesi bu husûsu belirtmektedir. İnsan serbest irâdesiyle ya bu kâbiliyetlerini güzel kullanarak kâmil insan olacak yahud da aksi yönü tutarak şuurlu varlıkların ve canlıların en aşağı mertebesinde yer alacaktır." Prof. Dr. Ali Özek vd., Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Me'ali,Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2003, s.596*

[11] *"Yere sizin için yerleşim alanı, göğü de bir binâ kılan, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandıran Allah'tır. İşte Allah, sizin Rabbinizdir. Âlemlerin Rabbi Allah yücelerden yücedir."/ El-Mü'min-64 Age, s.473*

ve müşerref ḳıldı. Zīrā buyurdu: (يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ **[4]** فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ)[12] Onlarıñ ḳalbini ḥikmet ve maʿrifet sütüyle besledi. Ḥaḳāyıḳ-ı ezelī ve daḳāyıḳ-ı lem yezelīden āgāh buyurdu. Ṣuḥuf-ı rabbānī ve āyet-i subḥānīyi onlara erzan ḳıldı ki her ḳarnda her ʿaṣırda gavāyet cehenneminde tîh gibi olan delālet beyābānında ḳayd u nüdbe-i esārette giriftār ḳalmış olan gürūhu onlar sāḥil-i rüşde ve necāt-ı ebedīye īṣāl ḥayāt-ı sermedīden behremend-i menāl eylesinler. Silk-i enbiyādan seyyidü'l-mürselīn ve ḫātemü'n-nebiyyīn, vasıṭa-i ʿıḳdu'l-evvelīn ve'l-āḫirīn. Raḥmeten li'l-ʿālemīn Muḥammed Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimizi muḳaddem ve pīşvā ve ḫātem-i cemīʿ-i enbiyā ḳıldı. Ṣubḥ-ı ezelde cemīʿ-i kemālātı onun ṭıynet-i ẕāt-ı pākinde taḫmīr buyurdu. Nübüvvet ḥātemini muʿcize-pīrā-yı şaḳḳu'l-ḳamer[13] olan mübārek parmaḳlarına ṭaḳtı. Ḥażret-i Mevlānā ḳuddise sırruhu buyurur:

ای گرد خاك پای توبا عرش همسری — ختم ست بر کمال تو خستم پیمسبری

[5] در معسرض ظهور نگرداز علوقرر — با اَقتاب سمایهٔ[14] شهبت[15] برابری

باد صبا ببست میان خرمت[16] ترا — در چراغ را که دخسر با دیاوری

دریای[17] علم راشده غواص جسبر ئیل — کوهر کلام حق و زبان توجوهسری

Maʿnā-yı ʿālīsi: Ey ser-tāc-ı aṣfiyā… Ey mefḫār-ı enbiyā… Seniñ ḫāk-i pāyin ḳadr u ḳıymette ʿarş ile berāberdir. Peyġamberlik seniñ kemālātıñla ḫatm olmuş… Mühürlenmiştir.

---

[12] *"Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halîfe yaptık. O hâlde insanlar arasında adâletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır." / Es-Sad/-26 Age, s.453*

[13] *El-Kamer/1*

[14] Ceẕbe"de nüsḫadır.

[15] Eş-şühüb, żammeteynle kütüb vezninde şihābıñ cemʿīdir. Ve derārī maʿnāsınadır ki ziyādesiyle berrāḳ olan kevkeblerdir murād sebʿa-i seyyāredir. Her aydan üç geceye şühüb ıṭlāḳ olunur ki murād-leylī-i beyżdir. (Eş-şihāb) kitāb vezninde sāṭıʿ ve raḫşān olan ateş şuʿlesine denir. Şāriḥ der ki şeyāṭīn istirāk-ı aḫbār için āsmāna ṣuʿūd ettiklerinde maʿnā için melāʾikeniñ remiy ettikleri şuʿleli āteş parçasında ġālib olmuştur. Ḫalḳ oña yıldız aḳması taʿbir ederler. Ḳalela'llāhu Teʿāla: (فاتبعه شهاب ثاقب) el āyet. Ve şihāb umūr ve meṣāliḥde şuʿle-i āteş gibi cerʾi ve nāfiz ve kārgüzār ve ceset ve māżī kimseye ıṭlāḳ olunur. Cemʿi şühüb gelir. Kitāb ve kütüb gibi ve şehbān gelir. Şıneyniñ żammı ve kesīriyle. Ve eşheb gelir ekleb vezninde: Ḳāmūs.

[16] Nuṣret'de nüsḫadır.

[17] Derhā-yı baḥr. Baʿżı nüsḫalarda vāḳiʿdir.

Seniñ münevver… Şeb-reng zülfünüñ sāyesi… Sāha-i ẓuhūrda ʿulüvv-i ḳadrinden dolayı güneşle berāberlik iddiʿāsına tenezzül etmez.

Nesīm-i ṣabā kemer beste-i ḫizmetindir. Hangi bir çerāġ vardır ki onuñ iltimāʿ ve fürūzānına rūzgārıñ vezānı yāver olsun.

Cebrāʾil-i baḥr-i ḥaḳāyıḳ-ı ilāhiye incileriniñ ġavvāṣı… Kelām-ı Ḥaḳḳ gevher… Seniñ zebān-ı [6] muḳaddesiñde mücevherci olmuştur.

Vaḳtā ki Ḥaḳḳ ẓuhūr-ı nübüvveti müntehā ḳıldı. Ve dāʿire-i risāleti ḫülāṣa-i cūd olan noḳṭa-ı vücūda maḫtūm eyledi ki o, aʿẓam ve ecmel-i meẓāhir olan maẓhar-ı Muḥammedī'dir. Naṣıl ki ḥażret buyurur:

لطف خدای جمله کمالات خلق را

يك چزكر دوداد برو نام مصطفی

Maʿnā-yı ʿālīsi: Luṭf-ı ilāhī... Ḫalḳıñ bütün kemālātını bir araya ṭoplayıp pāk ve laṭīf bir şey yaptı. Ṣoñra oña "Muṣṭafā" nāmını verdi.

***

«2» Aṣḥāb ve ebrār, evliyā ve ahyār rıḍvanu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn ḥażarātını ẓuhūr ettirdi. Ve onları kendi beytü'l-imānında (اَلَا اِنَّ اَوْلِيَا ءَ اللهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَ نُو نْ)[18] nidāsıyla maḫfūẓ ve maṣūn buyurdu. Mübārek vucūdlarını nüfūs-ı nāḳısānıñ sebeb-i ikmāli ḳıldı.[7]Şemʿ-i hidāyeti onlarıñ eline verip lemeʿān ettirdi. Naṣıl ki nübüvvet-penāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz buyurur:

اَصْحٰا بِى كَا لنُّجُو مْ بِاَ يِّهِمْ اِقْتَدَ يْتُمْ اِ هْتَدَ يْتُمْ[19]

O kimseleriñ ki (اَلسَّعِيدُ مِنْ سَعِدَ فِى بَطْنِ اُمِّهِ)[20] ḥükmünce ṣubḥ-ı ezelde ḳalem-i ḳudretle nāṣiyelerine raḳam-ı saʿādet-i ebedīye, ṭuġrā-yı devlet-i sermediye çekilmiş olur… İşte

[18] *"Bilesiniz ki Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de. / El-Yunus-62 Age, s.215*
[19] *Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız doğruyu bulursunuz.*
[20] *Said o kimsedir ki, annesi karnında said olmuştur.*

onlar şeb-i dünyāda (اَلْطَيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ)[21] cinsiyeti ḥasebiyle o ẕevāt-ı ʿālīyeye peyrev ve tābiʿ olup feyāfī-i cehāletten geçer ve ġūlān-ı ṭabīʿattan ki (يُوَسْوِسُ النَاسِّ فِي صُدُورِ)[22] ondan ʿibārettir. Ḫalāṣ olup dāru'l-emn-i selāmette maḳām[23] ṭutar ve ḳaplanlarla dolu olan daġlardan- bu mecāzī ve ṣūrī olan ayaḳla değil- ḳadem-i niyāz ile geçer. Onlarıñ keştī-i ʿināyetine binerek timsaḥlarla dolu olan deryālardan geçip sāḥil-i necāta vaṣıl olurlar. Kemā ḳale'n-nebiy ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem:

(مَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوْحٍ مَنْ تَمَسَّكَ بِهَا نَجَا و مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهاٰ غَرَقَ)[24]

Ḥażret-i Şeyḫ ḳaddesa'llāhu ruḥahu efendimiz meṣnevī-i şerīfte buyurur:

چنکه باشیخی تودور اززشتئ	روز و شب سیاری و در کشتئ
درپناه جان جان بخشی توئی	خفته اندر کشتی و راه میروی
مکبسل از پیغمبری ایام خویش	تکیه کم کن بر فن و بر کام خویش

Maʿnā-yı şerīfi: Sen mādem ki şeyḫ ile berābersiñ. Fenālıḳtan uzaksıñ, gece ve gündüz gemide… O sefīne-i selāmet içinde bulunduġuñ ḥālde seyreder. Ḳaṭ'-i merāḥil eylersiñ.

Sen cān-baḫşā bir cānıñ penāhındasıñ. Gemi içinde uyur yol yürürsüñ. Kendi zamanınıñ, eyyāmınıñ peyġamberinden inḳıṭāʿ etme, ayrılma. Kendi hüneriñe, kendi keyf ve emeliñe az iʿtimād et. Asıl iʿtimādıñ o peyġamber-i eyyāmıña olsun.

[8] Evliyā'u'llāh raḍıya'llāhu te'alā ʿaleyhim ecmāʿin ḥaẓarātıñ kemālāt ve maḳāmātına şürūʿ ve onlarıñ ṣıfātından baḥṣedilecek olursa zebān, onu beyāndan ʿāciz ve efhām onu taṣavvurdan ḳāṣır kalır. (وَلَوْ كاٰنَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيْرْاً)[25] Faḳat efdal ve ekrem-i enbiyā-i fāris (قاب قوسن اوادني)[26] efendimiz ḥażretleri lisān-ı gevher-bār-ı muʿciz beyānlarıyla bu zevāt-ı

---

[21] "... temiz kadınlar temiz erkeklere..."/ En-Nûr-26 Age, s.351
[22] "Ki o insanların göğüslerine vesvese verir. ."/ En-Nâs-5 Age, s.604
*[23] **Makam:** Ehl-i hakîkatin ıstılâhında olup bir nev'i tasarrufla ulaşılan, bir tür sürekli isteme ve sıkıntılara katlanma ile tahakkuk eden yerden ibârettir. Herkesin makamı (manevi olarak) ikâmet ettiği yerdir. Seyyid Şerif Cürcânî, Tarifât, çev. Abdulaziz Mecdî Tolun, haz. Abdulrahman Acer, s.83*
[24] Ehl-i Beytim Nuh'un gemisi gibidir; ona binen kurtulur; uzak duran boğulup helâk olur.
[25] " ...birbirlerine destek de olsalar..."/ El-İsrâ-88 Prof. Dr. Ali Özek vd., age s.290
[26] "Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hattâ daha da yakın oldu."/ En-Necm/8,9 Age, s.525
***Kabe Kavseyn:** Vücûd da'iresinde ibdâ'/benzersiz yaratma –i'âde, nüzûl- urûc, fâ'iliyet- kâbiliyet gibi Hakk'ın isimleri arasında mevcûd olan tekâbüliyet/ zıdlık itibâriyle isim ve sıfâtlara a'it bulunan kurb-ı*

ʿālīyenin kemālātından ḫaber verdi. Buyurdu ki: (عُلَمٰاءُ اُمَّتِي كَاَنْبِيٰاء بَنِي اِسْرٰئِيْل)[27] Bu kelime-i mübārekede (عُلَمٰاءُ) dan ġaraz evliyā'u'a'llāhtır. Zīrā onlar ʿilm-i ẓāhirī ve bāṭınīyi yekdīgere derc ile maʿmūlü'n-bih ṭutmuşlardır. Şevḳ ve muḥabbet-i ḥaḳḳ ile kendilerini faḳr ve fenā potasında eriterek tāmmü'l-ʿayār bir zer-i ḫāliṣ olmuşlardır. İşte bu ḥikmete mebnīdir ki -Ḥażret-i Mefḫar-ı Mevcūdāt efendimiz: (اُدَمُ وَمَنْ دُوْنَهُ تَحْتَ لِوٰائِي يَوْمَ لْقِيٰا مَةِ)[28] buyurduġu ḫālde: Bu ṭāʾife-i güzīdenin şevḳinden de gāh gāh mübārek lisān-ı dürer-bārlarından (وَ اَشَوْ قاَه اِلِى لِقٰاءِ اِخْوانِي)[29] kelāmı zuhūr eder. Gāh rūy-ı gül-būy-ı mübāreklerini Yemen cānibine döndürerek o ʿaṣr-ı güzīn-i risāletin evliyā-yı kirāmından bulunan Veysel Karani raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhu ḥażretlerinden (اِنِّي لَاَجِدُ نَفَسَ اَلرَّحْمٰنِ مِنْ قِبَلِ اَلْيَمَنِي)[30] diye ḫaber verirlerdi.

Devre-i güzīn-i Muḥammedī'de yetişen bu zümre-i celīleniñ ʿaẓamet ve şānı ḥadden efzūndur. Bununñ içindir ki Ḥażret-i Mūsā Ḥaḳḳ'a olan ḳurbiyeti[31] ve kemāl-i ʿaẓametiyle berāber (اَللّٰهُمَّ اَجْعَلْنِي مِنْ اُمَّةِ محمدِ صلى الله عليه وسلم) [32] buyurur.

[9]Ḥażret-i nübüvvet-penāh efendimiz buyururlar ki: (لَوْكَانَ اَخِى مُوسَى حَيَاً لَمَاوَسِعَهُ اِلاَّاِتِّبَاعى)[33] Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız buyurur:

چنكي موسى رونق دور تودید	كاندرو صبح تجلی می دمید
كفت یاربآن چه دور رحمت ست	خود كذ شت از رحمت آنجا رؤیت ست
غوطه ده موسى خود را در بحار	درمیان دورهٔ احمد برار

---

esmâ'î /Hakk'ın isimleri ile alakalı kurbiyetten ibârettir. İttisal sözüyle kasdedilen şey temeyyüzün ortadan kalkmamasıyla beraber Hak ile ittihaddan ibârettir. Bu makamın üstünde yalnız ev ednâ makamı vardır. Bu son mertebe ayn-ı cem'deki zâtî ahadiyetten ibârettir. Fenâ-yı mahz ve tams-ı külli ile kul ile Hak arasında temeyyüz ve itibârî ikilik ortadan kalktığından dolayı bu makama "ev ednâ makamı" denmiştir. Vahidiyetle ahadiyetin zâtî ittihadı olan bu makam kurb-ı zâtîdir. Cürcânî, age, s.75

[27] Ümmetimiñ evliyāsı benī İsraʾil'iñ enbiyāsı gibidir.

[28] Ādem ve onuñ mādūnu yevm-i ḳıyāmette livāʾu'l-ḥamd-i Aḥmediye altındadır.

[29] Ah ḳardeşlerime mülāḳat için ne ḳadar şevḳim var. Farṭ-ı iştiyāḳtan ṭāḳatim tükendi.

[30] Ben yemen cānibinden nefes-i raḥmānī rāyiḥası alırım.

[31] ***Kurb:*** *Kulluk ile kâ'im olmaktır. Istılâhî ma'nâdaki kurb, (yakınlık) sa'adetin iktizâsına göre kulun Cenâb-ı Hakk'a kurbu olup Hakk'ın kula kurbu değildir. Çünkü (وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ ما كُنتُمْ)[Her nerede olursanız O sizinle berâberdir.] (el- Hadîd/4) âyetinin gereğince Hakk'ın kula olan kurbu umûmîdir. Bunda kulun sa'adet ve şekâveti mevzû bahis değildir. Age, s.79*

[32] Allāhım. Beni ümmet-i Muḥammedī salla'llāhu 'aleyhi ve sellemden ḳıl.

[33] Eğer ḳardeşim Mūsā ḥayātta olsa idi, kendisi için başḳa bir şey mümkün olamaz. Ancaḳ bana ittibāʿ ederdi.

Maʿnā-yı şerīfi: Ey Nebī-i zīşān. Ey maḥbūb-ı Raḥmān. Ḥażret-i Mūsā vaḳtā ki seni devr-i güzīniñdeki revnakı gördü -ki onda ṣubḥ-ı tecellī parıldıyordu. Dedi ki:

"Ya Rabbī bu naṣıl bir devr-i raḥmettir. Ḫayr odur ki mertebe-i raḥmeti de geçmiş. Orada rüʾyet-i dīdār-ı tecellī var. İlāhī ne olur. Kendi Mūsāʾñı edvār ve aʿṣar denizleri içine daldır daldır da tā devre-i tābān-ı Aḥmedī eṣnāsında ẓuhūr etti."

«3» İmdi maḳṣada şürūʿ edelim. Maḳṣūd olanı şerḥ eyleyelim. Aḳl ve aṣġar- ı ʿubeyd Ferīdūn bin Ahmed ki Sipehsālār diye maʾruftur. Böyle der:

İbtida-yı ʿahd-i ṣabāvette şu ṭaʾife-i ʿaliyeniñ muḥabbet ve iḫlāṣı bu żaʿīfiñ dil ve cānında teʾṣir-i ʿaẓīm ḥāṣıl etmiş idi. ʿĀḳıbet nesīm-i saʿādet esti. Bu faḳīr-i żaʿīf ve ḥaḳīri Ḥażret-i Ḫudāvendigārım şeyḫimiz seyyidimiz ve senedimiz ḳuṭbu'l-evliyā ve sulṭānu'l-etḳiyā ve'l-muhaḳḳiḳīn burhānu'l-muvaḥḥidīn kāṣif-i esrāru'l-ezeliye, ṣāriḥ-i rumūzu'l-ebedīye, sırra'llāhi'l-ekber[34] ve burhānu'llāhu'l-ezher, maḥbūb-ı cenāb-ı rabbu'l-erbāb, ḳuṭbu'l-aḳṭāb, el-müstaġnī ʿan cemī'i'l-elḳāb Mevlānā Celālu'l-Ḥaḳḳ ve'l-millet ve'd-dīn vāriṣü'l-enbiyā, ve'l-mürselīn "Muḥammed bin Muḥammed bin El-Ḥüseyin El-Ḫaṭībī El-Belḫī El-Bekrī" ʿaẓẓama'llāhu ẓikrehum ve ḳaddesa'llāhu ervāḥahum **[10]** be-kemālāta ve'n-nūr-ı ervāḥu'l-mürīdīn bi-kemālātihi ve'n-nūr ervāhü'l- mürīdīn bi-kelimātihi'l-müstehdiyāt ki (هُدَى وَرَحْمَةٌ لِلمُؤمِنِيْنْ)[35] ondan ʿibārettir. İşte o ẕāt-ı maẓhār-ı cemiʿ-i kemālātın bār-gāh-ı muḳaddesine vāṣıl ḳıldı. Kendi ḥülāsa-i ʿömrümü o ḥażrete mülāzemette müstaġraḳ ettim. Mihr ü muḥabbeti naḳşını ṣaḥife-i ḳalbime naḳş fi'l- ḥacer gibi menḳūş ve nikāşte ḳıldım. Āh bir cemāl gördüm ki: (مالاْ عَيْنُ رَأتْ) [36]Āh bir kelām işittim ki: (مالاْ أُذْنُ سَمِعَتْ)[37]

Naṣıl ki zamān-ı mübārekleriyle kendi ṣıfat-ı ḥāllerini beyān buyururlar:

---

[34] ***Sır:*** *Rûhun bedende emânet oluşu gibi kalpte Rabbânî bir emânet olan latîfedir. Rûh muhabbet ve kalp ma'rifet mahalli olduğu gibi "sır" da müşâhede mahalidir. Age s.99*

[35] *"Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifâ, mü'minler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir." Bu ayette Kur'an'ın dört güzel özelliği anlatılmaktadır. Şöyle ki: Kur'an-ı Kerî m'in bütün iyi ve kötü huyları bildirmesi ve insanları güzel ahlaka teşvîk etmesi en güzel bir öğüttür; kalperi ma'nevî hastalıklar içinde bırakacak olan inkârcılık, şirk ve münâfıklıktan insanları alıkoyması ve güzel inançlar ile rûhları tedâvi etmesi de bir şifâdır; mutluluk yollarını insanlığa göstermesi ve onları bu yola iletmesi de hidâyettir; nihâyet insanları imân nûruna kavuşturması ve onlara ebedî mtluluğu kazandırması da sırf rahmettir./ El-Yunus-57 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.214*

[36] Gözler görmemiştir.

[37] Ḳulaḳlar işitmemiştir. اعددت لعبادي مالاعين رأت ولااذن سمعت وماخطر على قلب بشر ḥadīṯ-i ḳudsīsine işārettir.

بس آتشی کی فروزد از این نفس بجهان　　بسابقا که بجوشد زخرف فانئ من

بکوشحا برسد حرفهای ظاهر من　　بحیچ کس نرسد نعر های جانی من

Maʿnā-yı şerīfi: Benim kelime-i fāniyemden sābıḳā coşup vezān olan nesīm-i nefaḫāt-ı ġarām ve ḥaḳāyıḳ ile cihānda nice āteş-i ʿaşḳ, nice feyż-i muḥabbet nūru yanar… fürūzān olur.

Āh benim ẓāhirī olan kelāmımı ḳulaḳlar işitir. Faḳaṭ benim cānımdan ḳopan naʿraları kimse duymaz.

Çünkü ẕāt-ı mübāreklerinde evṣāf-ı beşeriye ḳalmamış idi. Ḥāṣā ki ondan ġayrısı onu görmüş olsun. Naṣıl ki buyururlar:

بدانکه پیر سراسر صفات حق باشد

اکر چه پیر نماید بصورت بشری

Maʿnā-yı şerīfi: Gerçi pīr ṣūret-i beşerīyede görünür. Faḳaṭ bilmiş ol ki pīr ser-a-ser ṣıfāt-ı Ḥaḳḳ olur.

İşte bunun içindir ki onuñ ʿaşḳ ve muḥabbetiyle biñ kereler şüphesiz yandım. Ve kendi varlıġımdan maḥv oldum. ʿĀḳıbet ẓāhir ve bāṭınım onuñ muḥabbetiyle terekküb etti.

[11] Mıṣrāʿ

رق الزجاج و رقت الخمر

Rubāʿi

عشق آمد و شد چو خونم اندر رك و پوست

تا کرد ذخود تحی و پیر کرد زدوست

اجزای و جودم همکی دوست کرفت

نا مست زمن برمن و باقی همه اوست

Me'ali: ʿĀşḳ geldi. Damarımdaki, derimiñ içindeki ḳan gibi tekmīl-i vücūdumu ḳapladı. Beni kendimden ḫālī ḳılaraḳ dost ile vücūdumu doldurdu. Bütün eczā-yı vücūdumu dost ḳapladı. Şimdi ben de kendimden bir nām kaldı. Bāḳīsi hep o dosttan ʿibārettir.

Bu żaʿīf ḳırḳ sene müddet dīger pīşvāyān ve ʿāşıḳān ile berāber ki-her biri ser-āmede-i ʿaṣr ve muḳtedā-yı dehr olup ʿulūm-ı ẓāhirī ve bāṭınīde bī-naẓīr-i cihān veraʿ ve taḳvāda bī-hemtā idiler -o ẕāt-ı sütūde-ṣıfātın ḥużūrunda geceyi gündüze, gündüzü geceye ḳataraḳ muttaṣıl "benātu'n-naʿş"[38] gibi kendi ḳuṭuplarınıñ eṭrāfında ceẕbedār-ı ʿaşḳ olup bī-pā ve ser dönerlerdi.

Beyt

چون من و هزار عاشق از غم کشتش

کز خون کس آلود، نشد انکشتش

Vaḳtā ki ḫālıḳ-ı bī-çün ve perverdekār(كُنْ فَيَكُونْ)[39] (اِنَّا لِلّٰهِ و اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونْ)[40] ḥükmüyle o āftāb-ı pür-tābı dīde-i nāḳışāndan cennet-i ġaybda mütevārī ḳıldı. Ve o nūr-ı şebb-i deycūru kendi aṣıl ve maḥaline iʿāde buyurup maḥal-ı ḳuds(عِنْدَ مَلِيْكٍ مُقْتَدِرْ)[41] de mütemekkin**[12]** eyledi. O devriñ inṭivāsı ve o ʿaṣrıñ inḳırāżı üzerine fevc fevc ʿāşıḳān ve ṣādıḳān -ki onlarıñ cānı (اَلْاَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا اِئْتَلَفَ مِنْهَاكَرَتَنَاوَمَا اِخْتَلَفَ)[42] ḥükmünce ezelde o ḥażretiñ ʿāşıḳānıyla perveriş-yāb idiler. Bugün ki ketm-i ʿademden ʿālem-i vücūda ḳadem-nihāde oldular- çeşm-i cānlarını o ḥażretiñ ʿāşıḳānını müşāhede için açtılar. Naṣıl ki buyururlar:

جان من و جان تر اپیش ازین　　سابقه بودکه کشت آشنا

الفت امروز ازان سابقه است　　کرچه فراموش شد آنحا ترا

Maʿnā-yı şerīfi: Benim cānımla senin cānın beyninde bundan evvel geçmiş bir muʿārife-i ezeliye var idi.

---

[38] Benātu'n-naʿş: Sebʿa-i seyyāredir.

[39] *" ol der oluverir."/ El-Bakara-117 Age, s.17*

[40] *"O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zamân: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz ona döneceğiz, derler."/ El-Bakara-156 Age, s.23*

[41] *"Yüce Allah'ın huzûrunda Hakk meclisindedirler."/ el-Kamer-55 Age, s.530*

[42] *Ruhlar, saf tutmuş, sıralanmış, toplanmış ordu gibidir. Onlardan birbiriyle önceden tanışanlar kaynaşır, tanışmayanlar ayrılırlar.*

Vāḳıʿā o bezm-i āşinaʾideki eẕvāḳ ve ḫāṭırāt-ı laṭīfe saña unutturuldu faḳaṭ bilmiş ol ki bugünki ülfet, o muvānese-i sābıḳadandır.

İşte Ḥażret-i Pīr ile olan o ezelī muvānesetleri cihetiyledir ki cümlesi, ḥażretiñ müteʿaḫḫirān-ı aṣḥāb-ı Mevlevīyeniñ irşādı için beyān buyurmuş olduḳları ʿavārif ve maʿārifini muṭāla'a ile evḳāt-güẕār ve kendileriñi onda müstaġraḳ ḳılarlardı. Naṣıl ki Cenāb-ı Pīr buyurur:

برا ی کوش کسایکه بعدما آیند

بکویم و بنحم عمر ما مؤخر نیست

İşte beyān ettiğim o ẕevāt- ı ʿāliyeden biri -ki maḥrem-i rāz ve hem-dem-i niyāz idi- bu ẓaʿīfe gelip dedi ki "O ḥażretiñ cemāl-i zībāsını müşāhede eden pīrān ve ʿazīzān yüzlerini bi'l-külliye perde-i ġayba çekmek üzeredir. Müşārun ileyhimiñ ʿayne'l-yaḳīn müşāhede buyurduḳları kerāmāt ve aḫbarı ḳayd ve bu bābta risāleler taṣnīf etmeyip ʿālemi maḥrūm bıraḳmaḳ ṭarīḳ-i keremden pek baʿiddir. Bināʾenʿaleyh meʾmūldür ki o ḥażretiñ sīret-i[13] pākini, isnād-ı ḫırḳa ve telḳīnini ve peder-i ālī-gevherleriyle ẕāt-ı celīlleriniñ ve aṣḥāb-ı pür ṣafālarınıñ rıḍvanu'llāhu te'ālā ʿaleyhim ecmaʿin kerāmāt ve maḳāmātını, ṣoḥbet-i pür-hikmetlerini müştemil bir risāle cemʿ ve teʾlif buyurursuñuz da -birer birer ʿālem-i ġaybdan gelmekte olan- muʿteḳidān ve mürīdān onu müṭāla'a ile iki cihānıñ maḳāṣıdına nāʾil ve vāṣıl olurlar.

Bu żaʿīf kendi ʿacz ve ḳuṣūruna muʿterif olduġu ecelden dedi ki:

کر بر تن من زبان شود هر موئی

یك شکر تو از هزان نتوانم کفت

O ẕevāt-ı meʿāli-simātıñ ṣıfat-ı maḳāmı ve sīret ve sülūḳu; ḥażretiñ -her lafẓī ḥaḳāyıḳ ve meʿānī deryālarını cūşān eden- kelimāt-ı ṭayyibātından ḳıyās ve istiḫrāc edilmek gerektir. Bununla berāber o kelimāt-ı ḳudsiye; esāsen müstemiʿiniñ gūş-ı istiʿdād ve ḳābiliyetine göre muʿteḳidān ve mürīdānın maḳāmından beyān olunmuştur. Naṣıl ki buyurular:

اینچه کفتم این بقدر فهم تست

مردم اندر حسرت فهم درست[43]

Her ne ḳadar bu gūne ʿöẕürler der-miyān ettimse de o ʿazīz, ṭalebinde mübālaġa gösterdi, dedi ki:

آب جیحونرا اکر تنوان کشید

هم بقدر تشنکی بتوان چشید[44]

O ʿazīzin iltimās ve vāḳ'aına bināʾen cenāb-ı rabb-ı ʿizzetten istiʿāne ve o ẕāt-ı ḳudsiyet-simātıñ himem-i ʿāliyelerinden istimdād ederek beyāna şürūʿ olundu:

[14]Şöyle ki bu zaʿīfin ʿayne'l-yaḳīn müşāhede etmiş olduġu şeyler ile bu faḳīr zamānında o ḥaẓretten nūr-endāz ẓuhūr olup da gūşe-i ḫātırda ḳalmış olanlar taḥrīr olundu.

درویش سخن زدیده کوید

عامی سخن از شنیده کوید[45]

Vaḳtā ki risāleyi itmāma şürūʿ eyledim. Üç ḳısım üzerine taṣnīf olundu. Meʾmūldur ki müṭāla'a edenler Ekremahumu'llāhu bi-sırruhu bilmeyerek yapılan bir sehv ve ḫaṭāya teṣādüf ederler ise dāmen-i ʿafvı bast buyursunlar. (والله ولی التوفیق)

[15]

2.2.ḲISM-I EVVEL

İki faṣlı müştemildir.

2.2.1.Faṣl-ı Evvel

[43] "Bunu ki söyledim. Bu seniñ idrākine göredir. Yoḳsa nerede fehm-i dürüst nerede bir idrāk-i ṣaḥiḥ… Ben bunuñ ḥasretinden bittim, tükendim. "meʾāl-i ʿālīsindedir.

[44] Ceyḥun nehriniñ ṣuyunu kāmilen içmek her ne ḳadar mümkün değilse de insān ṣuṣadıġı ḳadar içmek mümkündür.

[45] "Derviş gördüğünü söyler. ʿAvām ise işittiğini söyler…" meʾalindedir.

Ḥażret-i Pīr-i Dest-gīr-i Ḫudāvendigār Efendimiziñ Peder-i ʿĀlī-gevherleri Mevlānā Sulṭānu'l-ʿulemā-i Bahāʾe'd-dīn el Veled Muḥammed Raḍıya'llāhu ʿanhu ve ʿan Eslāfihi ve Ensābihi Ḥażretleriniñ İsnād-ı Ḫırkasını ve Telḳīn-i Ẕikrini Müştemildir.

«1» Mevlānā Sulṭānu'l-ʿulemāʾ ḳuṭbu'l-vaḳt[46] Bahaʾe'd-dīn Veled Muḥammed bin Ḥüseyin bin Aḥmedü'l-Ḫatībī el-Belḫī el-Bekrī ḥażretleriniñ neseb-i ʿālīleri ḫalīfe-i Resulu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Ebu Bekr eṣ-Ṣıddīḳ raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhu ḥażretlerine rivāyāt ve esānīd-i ṣaḥīḥa ile muttaṣıl olur. Bütün ecdād-ı kirāmı müftī ve ʿulemā-yı ẕevi'l-iḥtirām olup Belḫ'te, Ḫorasan'da maʿrūf ve meşhūr-ı ḫavāṣ ve ʿavāmdırlar.

Telḳīn-i ẕikr ve ḫırḳaları: Peder-i aṭharları "Ahmed el-Ḫatībī" ye muttaṣıldır. Ondan ātīdeki teselsül üzere kesb-i ittiṣāl eyler:

3. İmam Aḥmed Gazālī, 4. Ebu Bekir Nessāc, 5. Muḥammed Züccāc, 6. Ebu Bekir Şiblī 7. Şeyhü'ṭ- Ṭavāʾif Cüneyd-i Baġdadī, 8. Sırrī es-Seḳatī, 9. Maʿrūf-ı Kerḫī, 10. Dāvud Ṭâʾi, 11. Ḥabīb-i ʿAcemī, 12. Ḥasan-ı Baṣrī, 13. Ondan Emīrü'l-Müʾminīn ʿAli bin Ebu Ṭālib-i Mekkī'ye kerrema'llāhu vechehu'l-ġurer ondan **[16]** seyyidü'l-mürselīn ve ḫātemü'n-nebiyyīn Muḥammedü'l Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ve ʿala ʿalihi ve ıterte'ṭ-ṭāhirīnü'ṭ-ṭayyibīn ecmaʿin efendimiz ḥażretlerine muttaṣıl olur.

2.2.2.Faṣl-ı Ṣānī

Sulṭānü'l-ʿulemā Bahaʾe'd-dīn Muḥammedü'l-Veled Radıya'llāhu ʿAnhu Efendimiz Ḥażretleriniñ Maḳāmāt-ı ʿAliyelerinin Ẕikr ve Beyānı:

اجراده ارواحی و سلطان ابد کرچه بلقب بحای دینی و ولد

[46] ***Kutb:*** *Kutba kendisine ilticâ edilmesi itibâriyle "gavs" da denir. Bütün zamanlarda Hakk'ın husûsî nazargâhı olan zamânın "vâhid"inden ibârettir. Cenâb-ı Hakk tılsım-ı a'zamı/ en büyük ilâhî sırrı bu zâta ihsân etmiştir. Bu zâtın sırrı bütün kâ'inâta ve zâhirî ve bâtınî hakîkatlere rûhun cesede sirâyeti gibi sirâyet eder. Yüce feyzin mîzânı onun kudret elindedir. Tasarrufu ilmine, ilmi Hakk'ın ilmine ve Hakk'ın ilmi de yaratılmamış mâhiyetlere tâbîdir. Ulvî ve suflî âlemlere hayat rûhunu ifâza eden/ feyz şeklinde akıtan bu zâttır. O insanlığı itibâriyle değil, hayât ve his maddelerine sâhip olan meleklik hasletiyle İsrâfîl'in –aleyhi's-selâm- kalbinin mâhiyetindedir. Cebrâ'il–aleyhi's-selâm- ona nisbetle insandaki nefs-i nâtıka, Mikâ'il –aleyhi's-selâm- kuvve-i câzibe ve Azrâ'il –aleyhi's-selâm- ise kuvve-i dâfi'a hükmündedir. Cürcânî, age, s.79*

مکذار که شیشهٔ وفا درشکند چون شیشه شکست پای مستان بخلد

«2» Müşārun ileyh bir pādişāh idi. Kāmil, ṣāḥib-i keşf[47] ve bütün ʿulūm-ı ẓāhirīye ve bāṭınīyede bī-naẓīr ve reyyān idi. O, bī-sāḥil bir maʿārif ve ḥāḳāyıḳ deryāsı idi. Bütün gönülleriñ maḥbūbu pesen-dīde ve maḳbūlu idi. Veraʿ ve taḳvāda nihāyet bulmuş. Riyāżāt[48] ve mücāhedāt-ı keşīreye mālik bir ṣāḥib-i kemāl idi. Bütün gönüllerde şeref-i ihtirāmı müncelī idi. Kendileri Belḫ şehrinde mütemekkin olurlar idi. Aḳṣā-yı Ḫorasan'dan fetāvā-yı muşkileniñ ḥalli için ḥażrete mürācaʿat olunurdu. Cānib-i beytü'l-māldan maʿāş-ı muʿayyenleri olup emr-i şeriʿatla onuñla maʿişet buyururlar, vakıftan hīçbir şeyʾi asla taṣarruf etmezlerdi. Libās ve reviş-i ʿulemāda bulunurlardı. Muʿtād-ı ʿālīleri ibtidā-yı ṣubḥdan beyne'ṣ-ṣalāteyne ḳadar -yaʿni ṣabaḥ namāzıyla öğle namāzı arasında- ḫalḳa ders oḳutur ve fevāʾid-i ʿadīde ile onları müstefīd ḳılarlardı. Dīger namāzdan -ki öğle [17] namāzından- ṣonra ise aṣḥab ve müdāvimine maʿārif ve ḥaḳāyıḳ taʿlīm buyururlardı. Pazartesi ve Cumʿa günleri bütün ḫalḳa mevʿiẓe buyururlardı.

Sulṭān Saʿīd Celāle'd-dīn Muḥammed Ḫˇarezmşāh enara'llāhu berahinehum o ḥażretiñ mürīdān ve muʿtekidānından biri idi. Dāʾimā nezd-i ʿālīlerine gelirdi. Ekṣer-i zamān üstādı bulunan Mevlānā Faḫre'd-dīn-i Rāzī raḥmetu'allāhu ʿaleyh ile birlikte ḥażretiñ meclis-i vaʿẓlarında bulunurlardı. Hīçbir meclis olmazdı ki o meclisde ʿāşıkān-ı cemāl-i bīçün ve efrūḫte-dilān-ı ciğer-hūndan fedā-yı cān edenler bulunmasın. Miyān-ı ḫalḳda gırīv ve nefīrler, girye ve zārīler ẓuhūr etmesin. Eṣnā-yı mevʿiẓede kükremiş arslan gibi naʿra-ı ʿāşıkāna ururlardı. Öyle kelimāt-ı ʿāliye taḳrīr buyururlardı ki kelām o maḳāmdan üç dört mertebe tenezzül etmedikçe hīçbir kimse o sözü tefehhüm edemezdi. Keṣret-i tecelliyāt-ı celāliyeden[49] mizāc-ı mübārekleri kesb-i celādet ve heybet eylemişti. Dāʾimā mütefekkir olurlardı.

---

[47] ***Keşf:*** *Lügatte örtünün kalkması, ıstılahta ise perdenin ardında bulunan gaybî ma'nâlara ve şeylerin hakîkatine vücûdî ve şuhûdî olarak vâkıfın olmaktır. Age, s.78*

[48] ***Riyazât:*** *Nefsin ahlâkının güzelleştirilmesinden ibârettir. Bu da onu, tabi'atına bulaşan kirlerden ve temâyüllerden arındırmakla olur. Age, s.95*

[49] ***Tecellî:*** *Gaybların nûrlarından kalbe açılan şeydir. Burada gayb kelimesinin cem'/ çoğul olarak kullanılması, tecellî kaynaklarının çokluğundan dolayıdır. Çünkü her ilâhî ismin ihâtâ ve imkânları itibariyle çeşitli tecellîleri vardır. Bâtınından tecellîlerin zuhûr ettiği gaybların asılları yedidir. 1. Hakk'ın gaybı; Hakk'ın gaybı ile onun hakikatleridir. 2. Ev ednâ mertebesinde ahfâ temyîz ile ilâhî gaybdan munfasıl olan*

Mürīdān, muʿtekidān ve telāmiẕleri pek çoktu. Hīçbiri müşārun ileyhin müsāʿadesini almadıḳça yerinden ḳımıldayamazdı. Ḥażretiñ ṣoḥbeti: Ṭarīḳa-i ṣoḥbet-i selāṭīn üzere idi.

Seyyid Burhane'd-dīnü'l-Tirmiẕiyü'l-Muḥaḳḳiḳ ki cümle-i aḳṭābdan ve bī-ḥesāb riyāżāt ve mücāhedāt ṣāḥibi bir ẕāt-ı maʿālī-simāt iken ḥażrete mürīd olmuştu. Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ "atabeylik"ine mensūb yaʿni lalalıḳ ḫizmet-i ʿāliyesini iḫtiyār buyurmuş idi.

«3» Şu vaḳʿa Ḥażret-i Seyyid'den istimāʿ olunmuştur.

Belḫ'iñ ʿulemā, müftī ve meşāhirinden olup münkirāndan bulunan üç yüz kişi bir gece Ḫāce-i- Kaʾināt ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz ḥażretlerini rüʾyāda gördüler ki - yeşil bir çadır içinde zīnet-sāz-ı ʿizz ve iclāl olmuş ve Mevlānā Bahaʾe'd-dīn raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretleri de maḳām-ı ʿubūdiyette oṭurmuş idi.

Ḥażret-i Risālet ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz müşārun ileyhe nevāziş buyuraraḳ nezd-i aḳdeslerine aldılar… Dest-i enverlerini ḥażretiñ omzu üzerine vazʿ buyurup ḥāżirūna ḫiṭāben buyurdular ki: *"Sulṭānu'l-ʿulemā telḳīb eyledim."*

[18] O cemāʿat vaḳtā ki uyḳudan uyandılar. Ḥużūr-ı Sulṭānu'l-ʿulemā'ya müteveccihen evden çıḳtılar. Yolda yekdīgere mülāḳī olup geceki rüʾyāyı taḳrīr ile müteḥayyir ve müteʿaccib ḳaldılar. Ḥażret-i Sulṭānu'l-ʿulemā bunları uzaḳtan görünce buyurdular ki: *"Ḥażret-i Peyġamber ʿaleyhis'selām dervişlerin ḥālini iʿlām buyurmadıḳça sizde yaḳīn ḥāṣıl olmadı."*

O cemāʿat kemāl-i taʿẓīm ve iḫlāṣ ile istiġfār ve istiʿfā-yı ḳuṣūr edip ayaḳta niyāzda durdular. Ve ol ān zünnār-ı inkārı bellerinden çözüp attılar. Mürīd ve muʿteḳid oldular.

---

hafânın gaybıdır. 3. Kâbe Kavseyn mertebesinde hafî temyiz ile ilâhî gaybdan munfasıl olan sırrın gaybıdır. 4. Rûhun gaybıdır. O emir âlemine tâbî/ et-tâbi'u'l- emrî hafi ve ahfâ temyiz ile munfasıl olan sırr-ı vücûdî mertebesidir. 5. Kalbin gaybıdır. Bu da rûh ile nefsin kucaklaşması mahalli olup vücûd sırrını doğurma mevkiidir ve kemâlin cem'inin ahadiyeti/ ahadiyetü cem'i'l-kemâl kisvesinde vücûd sırrının açıldığı/ keşf olunduğu gerdek odasıdır. 6. Nefsin gaybı. Bu da mânevî münâzaraya ünsiyet derecesidir. 7. Bedenin latîfelerinin gaybıdır. Bu da cem'an ve tafsîlen latîfelerin müstehak olduğu şeyi keşf için fikrî nazarların bakış yeridir. Age, s.104

Bu vāḳıʿadan ṣoñra pek çoḳ fetvālarıñ cevābı zīrinde “ketebe” mevzuʿuna “Sulṭānu’l-ʿulemā” yazdıḳları meşhūd olmuştur.

«4» Vaḳtā ki ḥażretiñ ṣīt-i ʿazameti, āfāḳ-gir-i intişār oldu. Bütün ekābir, mülūk, meşāyiḫ, erbāb-ı fuḥūl eṭraftan ḥażrete müteveccihen gelir ve meclis-i vaʿẓlarında ḥāżır bulunurlardı. Ḥattā Sulṭān Saʿīd Celāle’d-dīn Ḫʷārezmşāh, üstādı bulunan Faḫre’d-dīn-i Rāzī ile birlikte Sulṭānu’l-ʿulemāʾnıñ ekṣer mecālis-i vaʿẓında mevcūd bulunurdu. Eṣnā-yı mevʿiẓede Mevlānā Sulṭānu’l-ʿulemāʾ: Hükemā-yı Yunanīye’niñ medhini zem buyurur. Derler ki: *“Bir cemāʿat var ki kütüb-i āsmānīyi arḳalarına atmışlar. Felāsifenin oḳunmuş olan eski hāyīde sözlerini karşılarına almışlardır. ʿAcabā bundan ne güne ümīd-i necāt ṭutarlar.”*

İmām Faḫre’d-dīn-i Rāzi’niñ bu söz, hiss-i ḥāsidānesini taḥrīk etti. Pādişāhıñ Ḥażret-i Sulṭānu’l-ʿulemā’ya olan teveccühünü ve ḥüsn-i iʿtiḳādını iḫlāl ve ifsād için birḳaç söz söylemeğe dāʾimā fırṣat arar faḳaṭ bulamazdı. Çünkü pādişāhıñ ḥażrete olan ḥüsn-i iʿtiḳādını, teveccühātını pek mübalaġa-kārāne bulurdu.

Rast gele. Bir gün Sulṭān Saʿīd Celāle’d-dīn Ḫʷārezmşāh Ḥażret-i Sulṭānu’l-ʿulemā’nıñ ziyāret-i ʿālīlerine gelmiş idi. Meclis-i vaʿẓlarında cemāʿat-i keṣīre ḥāżır bulunuyorlardı. Yüzünü İmām Faḫre’d-dīn-i Rāzī’ye çevirip “mecliste ḥadden efzūn ġalebelik olduğunu” söylemeleri imām için tām bir zemīn-i fırṣat ḥāżırladı. Dedi ki: *“Efendim bu ġalebeliğin izālesine bir tedbīr bulunmazsa netīcesi vaḫimdir. Zīrā erkān-ı salṭanatıñ ḫaleldār olmasından ḳorḳulur. O zamān mażarratın defʿine* **[19]** *imkān bulunmaz. Eṭrāftan, birçoḳ memleketten mülūk, ekābir, meşāhir onuñ ziyāretine gelirler. Merkez-i salṭanatta ictimāʿ-ı ʿaẓīm ḥāsıl oluyor. İnsanlarıñ nefsinde bevāʿiṣ-i ḥased müstemirdir. Olabilir ki nāgāh bir cemāʿat buna temessük ederek dīgerleri de ona taḳviyet verip ʿasākir-i maḫẕūle ile size ḳarşı ʿisyān ve ḫurūc ederler. Ve bir ḥareket-i nāgehānī ile bastırıp salṭanatı ġasb ederler.”*

Bu söz sulṭāna teʾṯir etti. Dedi ki: *“Buña çāre nedir? Ne Yapalım?”*

İmām cevāben: *“Efendim bulduġum şu çāre muvāfiḳtır. Ḫazineleriñ kalʿaların anaḫtarlarını kendilerine gönderelim. Diyelim ki: “Mādem ki bugün cemʿiyet ve keṣret*

size muḫtaṣdır. Mürīdānıñ taḳviyet-i derūnu ve mu'teḳidānın izdiyād-ı ʿaşklarını ṭalepte ve sertilān-ı teşviḳāt ve telḳīnāt-ı bāṭınī sebebiyle umūr-ı mühime-i memlekette bir gevşeklik ẓāhir olup elimizde ḳuru anaḫtardan başḳa bir şey ḳalmamıştır. Binaʾenʿaleyh pāyitaḫttan çıḳıp herhangi bir maḥalde, bir memlekette isterlerse iḳāmet buyursunlar ki biz de umūr ve meṣāliḥ-i memleketi tanẓīm ve mu'teḳidānın esbāb-ı tedbirini ḳavim ḳılalım."

Sulṭān tensīb etti. O yolda ḫaber gönderdiler. Ḥażret-i Sulṭānu'l-ʿulemāʿ cevāben buyurdular ki: *"Pek ḳolay. Cumʿa günü meclis-i vaʿẓı itmām ettikten ṣonra ʿazīmet ederiz."*

Meclis-i vaʿẓı teşkīl buyurduḳları gün dediler ki: *"Yarın ʿazīmetimiz muḳarrerdir. Her kimiñ ki dervişlere irādeti vardır, ḥāżır olsun."*

Ertesi gün mürīdāndan ve muʿteḳidān ve telamizden üç yüz kişi berāberce ḥażretiñ rikābında ʿazīmet ettiler.

Müşārun ileyhiñ keyfiyet-i ʿazīmetinden pādişāh ḫaberdār olunca yaptığına pişmān oldu. Erkān-ı devleti ṭoplayıp ḥażrete ricāya geldi. Temhīd-i ʿözr ile ʿavdetlerini temennī eyledi ise de ḥażret icābet buyurmadı. 'Azīmet ḫuṣūṣundaki ḳararlarından dönmeyip revān oldular. Yolda herhangi şehre uġradılarsa mülūk ve ekābir-i memleket istiḳbāle çıḳar… ʿİzzet ve taʿzīm ile şehre götürürlerdi. Ve orada iḳāmet buyurduḳları müddetçe ḫidemāt-ı iḫtirāmkārī īfāsıyla fevāʾid-i cemīle-i dārını istiḥṣāl ḳılarlardı. Şehirden [20] ʿazīmetleri eṯnāsında ẕevāt-ı müşārun ileyhimiñ vāḳī' olan iltimāsları üzerine kendi aṣḥābından bir ʿazīzi orada ḳaʾim-i maḳām-ı ʿālīleri olmaḳ üzere bıraḳırlardı. Bu vechile tā dāru's-selām-ı Baġdat'a vāṣıl oldular. Müşārun ileyhiñ ṣīt-i ʿazamet ve kerāmāt-ı ʿāliyeleri Baġdad'da münteşir idi. Bütün vüzerā, nüvvāb, ḳuḍat ve ekābir-i şehr istiḳbāl edip taʿẓīmāt-ı kāmile ile şehre getirdiler. Bütün ekābir ṣabaḥ ve aḳşam ḥużūruna gelir nazīrini duymadıḳları meʿānī ve ḥaḳāyıḳ-ı ʿāliyeyi istimāʿ ederlerdi. Bir ay ḳadar besmele-i şerīfeyi tefsīr buyurdular. Her gün evvelki taḳrīrleri ikinciye nisbet olunamazdı.

Sulṭān ʿAlaʾe'd-dīn Keyḳubat'ıñ adamlarından baʿżıları cānib-i Rūm'dan dāru'l-ḫilāfeye gelmiş idiler. Sulṭānu'l-ʿulemā'nıñ ʿazamet-i şānını mülāḥaẓa ederek irādet getirip intisāb ettiler.

«5» Vaḳtā ki onlar Rūm'a ʿavdet ettiler. Oranıñ aḥvālini hikāye eṣnāsında sulṭān-ı müşārun ileyhin müşāhede eyledikleri menāḳıb-ı ʿāliyesini Sulṭān ʿAlaʾe'd-dīn'e ʿarz ettiler. Ġıyāben ḳalplerinde iʿtiḳad-ı ʿaẓīm ḥuṣūle gelip mülāḳat-ı ṣūriyelerine nāʿil olmaya dāʾimā ārzū-keş oldular. Taḳdīr-i Kird-gār Sulṭānu'l ʿulemā'yı cānib-i Ḥicāz'a sevk etti. Ḥicāzdan Şām ṭarīḳiyle Erzincan'a geldiler. Sulṭān ʿAlaʾe'd-dīn'iñ üdre-zādesi bulunan Tāc Melek Ḫātunuñ "'İṣmetiye" nām ḫānḳāhına nüzūl ile bir gece misāfir oldular. Melik Saʿīd Faḫre'd-dīn enara'llāhu burhānihununñ ḫātunu ḫizmet-i maḳbūle īfā ile iḥtirām-ı tām gösterdi. Ve orada iḳāmetlerini iltimās eyledi ise de ḥażret, ḳabūl buyurmayıp hemān ʿazīmet ettiler. Erzincan'ıñ Aḳşehrine vāṣıl oldular. Ḳış mevsimini orada geçirdiler. Melik'iñ Ḫātunu bir ḫānḳāh inşā etmiş idi. Orada iḳāmet ettikleri bir seneden fazla bir zamān ẓarfında melike-i müşārun ileyhā esbāb-ı iḥtirāmı itmām ve ḫizmet-i ʿāliyeleriniñ īfāsına beẕl-i ihtimām etti. Ḥażret-i Sulṭānu'l-ʿulemāʿ baʿdehu cānib-i Rūm'a ʿazīmet buyurdu. Sulṭān ʿAlaʾe'd-dīn müşārun ileyhiñ ḳurbet-i menāzilini istibṣār edince rüʾyet-i cemāl-i mübāreki için teşviḳ ve istiʿcāl ile daʿvetçi gönderdi. ḥażret de icābet buyurdu.

Vaḳtā ki Ḳonya ovasına vāṣıl oldular. Sulṭān-ı İslam cemīʿ erkān-ı devlet ile [21] istiḳbāl edip iḥtişam ve taʿẓimāt-ı tām ile şehre getirdiler. Sarāyıñ ḳapısına geldikleri zamān sulṭān piyāde olaraḳ rikāblarında yürüdü. Sulṭān'ıñ şu muʿāmelesinde mübālaġa göstermekte olduġunu ẕāt-ı seniyeleri beyān buyurduḳça daha ziyāde iẓhār-ı tevāżuʿa ġayret edip *"Kendi saʿādet ve devletimiñ ḥuṣūlü için bu ʿubudiyeti ẕāt-ı kemālāt-simātıñıza ʿarz etmek isterim."* dedi. O ḥażrete lāyıḳ olacaḳ bir menzil-gāh-ı ʿālī taḫṣīṣ ederek kendilerini i'zāz etti. Ol rütbe tevḳīrāt ve mürāʿāt gösterdi ki taʿrīf olunamaz.

Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ol zamān on dört yaşında idi.

Sulṭān ekṣer-i zamān Ḥażret-i Sulṭānu'l ʿulemāʿya gelir istifāde ederdi. Sulṭān-ı müşārun ileyhe vaḳtā ki ḫizmet-i seniyelerinde irādet-i külliye ile ḳaʾim oldu. Ḥażret daḫi ekṣer-i

evḳat nezd-i Sulṭān'a teşrīf eder, taḫt üzerinde birlikte otururlardı. Eṣnā-yı mükālemede Sulṭān'a "Melik" diye ḫiṭab buyururlardı.

«6» Naḳl olunur ki bir gün buyurdular ki:

"Ey Melik; ben sulṭānım sen de sulṭānsıñ faḳaṭ seniñ salṭānatın gözleriñ güşāde oldukça bāḳīdir. Benimki ise gözlerimi ḳapadığım vaḳit başlar." Bu mebhaṣdadır ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız raḍıya'llāhu ʿanhu buyururlar:

نیم آن شاه که از تخت بتابوت روم

خالدین ابدا شد رقم منشورم

«7» Menḳūldür ki: Bir gün Sulṭānu'l-ʿulemāʿyı aṣḥāb ve yārānı müstaġraḳ buldular. Namāz vaḳti geldi. Baʿżı müridān namāz vaḳti geldiğini Ḥażret-i Sulṭānu'l-ʿulemāʿya beyān ettiler. Sulṭān-ı müşārun ileyh hīç sesini çıḳarmadı ve sözlerine iltifāt buyurmadı. Onlar ḳalḳıp namāz ile meşġūl oldular. Yalnız iki mürīd şeyḫine muvāfaḳat etti. Meşġūl-i namāz olan mürīdāndan "Ḫˇācegī" nāmındaki bir ẕāt çeşm-i seriyle müşāhede etti ki namāzda olanlarıñ hepsiniñ yüzleri imāmda, arḳaları ḳıblede idi. O iki mürīd ki şeyḫlerine muvāfaḳat eylemişlerdi, onlarıñ yüzü ḳıbleye müteveccih idi. Zīrā vaḳtā ki Şeyḫ mā ve menīden enāniyet-i beşeriyeden geçti. Onuñ kendiliği fānī oldu. [22] O zamān o nūr-ı Ḥaḳḳ'ta müstehlek ḳaldı- ki bu bābda (مُوتُوا قَبْلَ اَنْ تَمُوتُواْ)[50] buyurulmuştur. O demde o ẕāt; nūr-ı Ḥaḳḳ olmuştur. Her kim ki nūr-ı Ḥaḳḳtan iʿrāż eder, oña arḳa çıḳarıp yüzünü duvara döndürürse o kimse ḳaṭ'a ḳıbleye teveccüh etmiş olmaz."

2.2.3.Ḥikāye

«8» Sulṭān-ı Saʿīd Celāle'd-dīn Muḥammed Ḫˇārezmşāhıñ, Sulṭān-ı İslām ʿAlāʾe'd-dīn Keyḳubād ile beynlerinde bir mesʾeleden dolayı muḫālefet ẓuhūr etti. Mürāsele muḫāsamayı intāc eyledi. Sulṭān Celāle'd-dīn levāzım-ı ḥarbiyeyi ikmāl ile ʿaskerlerini

[50] *Ölmeden önce* ölünüz.

ḥāl-i seferberīye vażʿ etti. Mükemmel bir ordu ile “Meraġa”dan ḥareket eyledi. Cānib-i Rūm’a doġru yürüyordu…

Sulṭān ʿAlāʾd’d-dīn Keyḳubat’ıñ sefiri Melikü’l-ümerā “Ṣalāha’d-dīn” Sākir-i Ḫᵛārezmī’niñ muḥārebe etmek üzere ṭaraf-ı Rūm’a müteveccihen ḥareket eylediklerini bir Ḫᵛārezmī vāsıṭasıyla Sulṭān’a iḫbār etti. Sulṭān ʿAlaʾe’d-dīn bu ḥaberi istimāʿ buyurunca kendi de ʿasākir-i manṣūresini iḥżara başladı. Levāzım-ı ḥarbiyeyi ikmāl etti. Ordu mükemmel ṣūrette ḥāl-i seferberīye vażʿ edildi. Erkān-ı ḥarbiye heyʾeti ordunuñ Ermeniye serḥadinde taḫṣīdine ḳarār verdi. Düşman ʿaskeriniñ Rūm memālikine tecāvüz etmemesi için ordu ḥāl-i tedāfüʿīde bulunacaḳ idi.

Ordunuñ ḥareket edeceği gün Sulṭān ʿAlaʾe’d-dīn Keyḳubat, Ḥażret-i Sulṭānu’l-ʿulemāʾ ḳaddesa’llāhu sırrahu efendimiziñ nezd-i şerīflerine gelerek himmet-i nūrānī-i mübāreklerinden istimʿdād etti. Ve ordunuñ ḥareket etmesini āmir olan ilk kūs-ı ʿazīmeti, teyemmünen orada çaldırdı. Hemān atına binip ordu ile berāber ʿazīmet ettiler.

Vaḳtā ki Erzincan ḥavālīsine vāṣıl oldular. Orada birḳaç gün iḳāmetten ṣonra cāsuslar tertīb ederek düşmanıñ aḥvālini tefaḥḥuṣ için gönderdiler. ʿAsākir-i [23] Ḫᵛārezmī’ye Erżurum ḥudūduna geldiler. Cāsūslar düşman ʿaskeriniñ miḳdārıyla aḥvāl-i seferiyesini ve techizātını bi’t-taḥḳīḳ Sulṭān ʿAlaʾe’d-dīn’e bildirdiler. Ordu Ḫᵛārezmī’leriñ keṣretini duyunca tevehhüm etmeğe başladı. Sulṭān dedi ki: *“Bu böyle olmaz. Ben kendim cāsūs olarak gidip düşmanın miḳdār-ı ḳuvvetini ve istiḥżārātınıñ derecesini tertibāt-ı ḥarbiyesiniñ aḥvālini añlamalıyım.”*

Sulṭān bir Türk elbisesi giydi. Birkaç tāne cins küḥeylan atlar seçti. Yanına da birḳaç Türk alıp daġ yolundan doġru Türklerden geliyormuş gibi Ḫᵛārezmī’leriñ ordusuna mülāḳī oldu. Ḫᵛārezmī’leriñ umerāsı bunları görünce aḥvāllerini tetḳīḳ ve tafaḥḥuṣ ettiler. Bunlar Ḫᵛārezmī’lere dediler ki:

“Biz bu civārıñ Türklerindeniz, ḳadimen ecdādımız Ermeviye’dendir.

Ḳaç seneden beridir Sulṭān ʿAlaʾe'd-dīn ḥükümetiniñ ḥaḳḳımızdaki muʿāmelātı değişmiştir. Bizden raḥm ve ʿināyeti dirīġ ediyorlar. Taḥmīl ettikleri verginiñ çoḳluġu bizi tengī-i maʿīşet içinde zebūn eyliyor. ʿAsākir-i manṣūreniziñ vürūduna dāʾimā muntaẓır idik. Hep bu mevhibe-i necātımızı Cenāb-ı Ḥaḳḳ'tan temennī ediyorduḳ. Şimdi sihām-ı niyāzımız hedef-i icābete degdi. Ve rāyāt-ı humāyūnuñuz bu bilād ve diyārı müşerref etti. Bu emniyemiziñ ḥuṣūlü şükrānesi olaraḳ şu birḳaç atı bendegān-ı ḥużūr-ı salṭanatıñ rikābına taḳdīm ediyoruz."

Mābeynciler keyfiyeti pādişaha ʿarż ettiler. Pek ḫoşuna gitti ve bundan tefeʾül etti. Kendilerine ḫuṣūṣī bir sofra ḥāżırlamalarını emr eyledi. Āyīn-i selāṭīn üzere bütün umerā, vüzerā, ʿaskerler hepsi kendi maḳām ve maḥallerinde durdular. Sulṭān ʿAlaʾe'd-dīn Türk ḫizmetkārlarıyla berāber hepsiniñ arḳasında duruyordu. Vaḳtā ki Sulṭān Saʿīd Celāle'd-dīn'in bārgāhına taḳarrüb ettiler. Uṣūl ve ʿādet-i selāṭīn üzere yeri öperek edʿiye ve maḥāmid-i pādişāhīyī edā eylediler. Getirmiş olduḳları atları da ḥużūr-ı sulṭāna ʿarz ettiler.

Sulṭān, onları nevāzişiyle ve mevāʿīd-i cemīlesiyle talṭīf eyledi. [24] O zamān Sulṭān ʿAlaʾe'd-dīn bunlarıñ uṣūl ve tertibāt-ı ḥarbiyesini uzaḳtan tedḳīḳ ile meşġūl idi.

Vaḳtā ki erkān-ı devlet dağıldılar. Misāfirlere ḫuṣūṣī bir çadır ve yemekler taḫṣīṣ edildi. Gece yarısı Ḫˇārezmşāh'ıñ ḫātırına geldi. Dedi ki: *"Ṣaḳın bunlar cāsus olmasınlar zīrā Sulṭān ʿAlaʾe'd-dīn'iñ hangi memleketinden geçtikse tebʿasınıñ aḳvāl ve aḥvālini tecessüs ve tefaḥḥuṣ ettik. Hepsini muʿāmelāt-ı ḥükümetten rāżı ve memnūn bulduḳ. Bu adamlar niçin şikāyette bulunuyorlar. Bā-ḫuṣūṣ Sulṭān ʿAlaʾe'd-dīn'iñ birḳaç günden beridir ordusuyla berāber bu ḥavālīye geldiğini de duyduk. Bu adamlar neden onuñ ḫizmetine gitmediler. Eğer gittiler ise ondan iẕinsiz buraya gelmeğe naṣıl fırṣat bulabildiler. Yarın bunlarıñ aḥvālini iyice tefaḥḥuṣ etmek lazımdır."*

Hemān Erżurum pādişāhı olan "Melik Muġīṯe'd-dīn"i nezdine çaġırdı. Keyfiyeti beyān ile meşverette bulundu.

Ḫᵕārezmşāh'ıñ fikrine bu ḫāṭıra gelmeden evvel Sulṭān ʿAlaʾe'd-dīn rüʾyāsında gördü ki: Ḥażret-i Mevlānā Bahāʾe'd-dīn Veled raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz gelip *"Ey Melik ḳalḳ hayvanına bin. Yatacaḳ zamān değildir."* dedi.

Sulṭān ʿAlaʾe'd-dīn uyandı. *"Yarın da şunlarıñ aḥvālini tedḳīḳ ve tefaḥḥuṣ edeyim. O gece ḳalḳar gideriz."* diyerek teḳrār yattı. Yine rüʾyāsında Sulṭānu'l-ʿulemāʾ efendimizi gördü. "Dest-i mübāreklerinde bir ʿaṣā olduġu ḥālde taḫtıñ ucundan bālādan doġru gelerek: *"Ne yatıyorsuñ?"* diye sīnesine vurdu. Hemān uyandı. O ḥāliñ heybetinden titriyordu. Arḳadaşlarını uyandırdı. Ḥayvānları eğerlemelerini emretti. Ḥattā kendi Ḥayvānını kendi eliyle eğerleyerek binip yola düzüldüler.

Seḥer vaḳti idi. Ḫᵕārezmşāh misāfirleriñ bulunduġu çadırıñ taḫt-ı taraṣṣudda bulundurulması için nöbetçiler taʿyīn olunmasını emretti, ṣabaḥa yaḳın oldu. O ḳadar diḳḳat ettiler onlardan bir ḥareket müşāhede etmediler. Çadıra geldiler gördüler ki kimseler yok. Derḥāl Şāh'a ʿarż ettiler. Ḫᵕārezmşāh hemān taʿḳīb [25] ve der-destleri için bir çoḳ süvāriler taʿyīn ve taḫṣīṣ etti. Gündüz oldu. Kendi de ordusuyla berāber ḥareket eyledi.

Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn arḳalarından taʿḳīb edilmekte olduġunu görünce ḥayvānlarını ılġara başladılar. Aḳşam üzeri idi. Kendi ʿaskerine mülāḳī oldu. Taʿḳīb eden ʿaskerler bunlarıñ orduya iltiḥāḳını görünce ʿavdete mecbūr oldular.

Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn ʿaskerlerine nevāziş ve iltifāt buyurdu. Ve maẓhar-ı ʿināyet olacaḳlarına dāʾir beyānāt ile ḳuvve-i maʿnevīyelerini teʾyīd etti. Erzincan çimenzārını, mevżiʿ-i ceng için münāsib gördüğünden orasını orduya ḳarargāh ittiḫāẕ eyledi.

Ertesi günü idi. Ḫᵕārezmīler oraya vāṣıl oldular. Üçüncü günü her iki ṭaraftan cengāverler meydāna çıḳtılar. O gün nuṣret Ḫᵕārezmīlerde idi. Dördüncü günü yine takrār olundu. Bu sefer nuṣret Rūmīlerde göründü. Beşinci günü her iki ṭaraf ʿaskeri; ḥarbe ḥāżırlandılar. Ṣaġ cenāḥ ve ṣol cenāḥlara muḳtedir, mücerreb ḳumandanlar taʿyīn ettiler. Cenk başlıyordu. Ṭabl ve neḳḳāre ṣadāsı ṣūrlarıñ nefīr ve girīvi; atlarıñ kişnemeleriyle ḳarışaraḳ ʿaks-endāz-ı āfāḳ-ı meydān-ı veġā olduḳça velveleler ḳopar… Yıldırım gibi ḳoşan atlarıñ ayaḳları altından ḳopan tozlardan gökyüzü görünmez bir ḥāle gelir idi. Nāgāh enfās-ı

evliyāʾu'llāhıñ mehib-i ḳudsīyelerinden bād-ı saʿādet esip Rūmī'leriñ ṭarafındaki tozları Ḫˇārezmī'leriñ gözlerine ṣavurdu. Ḳuvve-i maʿnevīyeleri münkesir olub taḥammül edemez bir ḥāle geldiler. Ḫavf ve dehşet yüreklerine teʾṯīr etti, firāra mecbūr oldular. Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn'in sancaġı manṣūr ve ordusu yümn-i muẓafferiyete nāʾiliyetle mesrūr oldu. Sene 617.

Erbāb-ı iʿtiḳāda maʿlūm olmalıdır ki techizāt-i ḥarbiyesi mükemmel olan böyle bir heybetli ordunuñ münhezim ve perīşān edilmesi, ancaḳ o ḳuṭb-ı vaḳtiñ himmet-i ḳudsiyesi berekātıyladır. Evet. Yaḳīnen bilinmelidir ki tāʾife-i celīle-i evliyāʾu'llāhıñ ʿināyet-i ʿaliyeleri, dīn ve dünyāda mūcib-i saʿādet ve ferḫundegi, sebeb-i necāt ve felāḥ-ı ebedīdir.

[26] Şiʿr

توئی ز کون کزیده توئی کشایش دیده

بیك نظر تو ببخشی سعادت دو جهانی

«9» O ḥażretiñ kerāmāt-i ḳudsiye-i ʿaliyeleri o ḳadar çoḳtur ki hepsini şerḥ etmek lazım gelse şānıyla mütenāsip bir kitāb-ı celīl taṣnīf etmek iḳtiżā eder.

Müştāḳān-ı cemāl-i maʿnevīleri olanlarıñ toplandıḳları meclis-i ʿirfān ve ḥaḳāyıḳta ḥażret'iñ zebān-ı mübārekinden şeref-pāş ẓuhūr olup da o ḥużūr-ı ḳudsīye müdāvim bulunanlar ṭarafından ḳaydedilen kelimāt-ı mübāreke-i ʿaliyelerinden şu ṣaḥīfe-i tāb-nākı teberrüken -bir numūne olaraḳ- derc ediyoruz.

بسم الله الرحمن الرحيم

اهدنا الصراط المستقيم[51]

ای الله.هر جزؤمرا با نعامی بشهر خوشی و راحت برسان و هزار دروازۀ جوشی بر هر جزؤ من بکشای. راه راست آن باشد که بشهر خوشی بر ساند .و راه کژ آن باشد که بشهر خوشی نرساند .همچنین دیدم که.الله مزۀ جمله خوبان را درمن و در اجزای من در خور انید.کوئ که جمله اجزای من در اجزای ایشان اندر آمخت.و شیراز هر جزؤ من روان شد [27] و هر صورتنکه مصور می شوداز جمال و کمال و محبت و مزه و خوشی .کوئ که این همه از زات

[51] *"Bize doğru yolu göster."/ El-Fâtiha-6 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.VIII*

الله در شش جهت من مدید می آید .چنان که کسی جامۀ آبکونی دارد .و بر ان جامه نقشهای کوناکون باشد.هم چنان الله از خود صد هزار صورت می نماید درمن از حسن وریافت او وصور با جمالت و خوبان و عشقبازی ایشان و موزونهاوصور عقلیات و حور و قصور و آب روان و عجائبها دکر بی نهایت و بلا غایة الی مالا نهایت نظر میکنم و این صورتهارا مشاهده میکنم که چندین جمال آراسته درن می نماید٠ و هر صورتی کی میخوا هم می نماید و می بینم که این همه از اجزای من بدید می آید .والله را دیدم که .صد هزار ریاهین و کل و کلستان و سمن زردو سپید یاسمین بدید آورد .و اجزای مرا کلزار کرد انید .و آنکاه ان همه را الله بیفشاد و کلاب کرد انید .و از بوی خوش وی حوران بمیشت آفرید.و اجزای مرابا ایشان در سرشت.اقنون حقیقت نکاه کردم.همه صورتهای خوب صورت میوۀ الله است.اکنون این همه راحتهای الله بمن می رسد درین جهان.و اکر کویند که الله را تو می بینی یا نمی بینی.کویم که من بخود نمی بینم .که لن ترانی.اما چو او بنمبایدد چه کنم که نه بینم.والله اعلم.

[28] Tercemesi[52]

Bi’sm’i’llāhi’r-raḥmani’r-raḥīm

İhdina’ṣ-ṣırāṭa’l-mustaḳīm

Yā Rab benim her eczā-yı vücūdumu bir inʿām ile şehr-i saʿādet ve raḥata vāṣıl et. Biñ bār-gāh-ı saʿādeti her cüzʾümüñ cebhe-i iḳbāline aç.

Evet. Doğru yol odur ki şehr-i saʿādete vāṣıl eder. Eğri yol odur ki sālikini şehr-i saʿādete götürmez.

Bu münācātım üzere gördüm ki Allāh, bütün güzellikleriñ ġıdā-yı maḥbūbiyetini baña ve benim eczā-yı vücūduma layıḳ gördü ṣanki cümle eczā-yı vücūdum onlarıñ eczā-yı vücūduyla mümtezic oldu. Bir şīr-i maʿnevī-i feyż ve raḥmet, bütün eczā-yı vücūdumdan nebeʿān etmeğe başladı. Cemāl ve kemālden ve ẕevḳ ve muḥabbet ve leṭāfetten muṣavver olan her ṣūret… Ṣanki ẕāt-ı bī-miṣāl-i ilāhīden benim şeş-cihetimde ẓāhir oluyor. Meṣelā bir kimse maʾi bir libās giyse o libāsıñ üzeride de gūn-a-gūn naḳş ile müzeyyen olsa. İşte bunuñ gibi Ḥaḳḳ kendinden bende yüz binlerce ṣūret gösteriyor. Ḥüsn ü ān ve ẕevḳ-i irfāndan pertev-i envār-ı cemāliñ telemmuʿ ettiği ṣuver-i meliḥa-i ḫūbāndan. Ve onlarıñ

[52] Cenāb-ı Sulṭānu’l-ʿulemā ḳuddise sırruhu’l-ala ʿAli efendimiz ḥażretleriniñ bu kelām-ı ḳudsī meʾal-i ʿārifānlarını kerem-i feyż-i maʿnevī-i seniyelerinden istimdād ederek -dilimiziñ döndüğü ḳadar-ʿācizāne tercüme etmeği tezyīd-i nefʿ-i ṭālibīn için münāsip gördük. Vallāhu’l-muvaffaḳ.

eṭvār-ı mevzūnuyla aḥvāl ve ḥarekāt-ı ʿaşḳ-bāzānelerinden, ḥūrīlerden, behişţī kāşānelerden, Cūybār-ı ḫoş-cereyāndan, ṣuver-i ʿaḳliyāttan ve daha nice nice ġāyet ve nihāyeti olmayan menāẓır-ı laṭīfe-i ġarībeden her birine ilā mālā-nihāye naẓār eder. Müşāhede eylerim ki ziynet-ṭırāz olan bunca cemāller, bende ẓāhir olur.

Ḥaḳḳ'ı gördüm ki yüz biñlerce reyāḥīn, güller, gülistānlar, ṣarı ve beyaż rāyihādār yāseminler ẓuhūr getirip benim eczā-yı vücūdumu bir gülzār ḳıldı. Ondan sonra dest-i ḳudret bunlarıñ hepsini ṣıḳtı, müşkbār bir gül ṣuyu ḥuṣūle getirdi. Onuñ būy-ı laṭīfinden cennet ḥūrīlerini yarattı, benim eczā-yı vücūdumu da onlarla taḫmīr ve mezc etti.

Şimdi dīde-i ḥaḳīḳatle gördüm. Bütün güzel ṣūretler, ṣūret-i mīve-i ilāhīdir. Şimdi bu cihānda; Allāh'ın bütün revḥ ve reyḥān-ı luṭf-ı saʿādeti bana inʿām olunuyor.

Baña Allāh'ı görüyor musuñ yoḳsa görmüyor musuñ diye ṣorsalar cevāben derim ki –ben kendiliğimden göremem.

Zira (لن ترانى)[53] buyurur. Faḳaṭ o gösterse benim görmemekte ihtiyārım var mıdır? (التوفيق والله ولى)

[29] Ḥażret-i Sulṭānu'l-ʿulemāʾ efendimiziñ kelimāt-ı ʿaliye-i mübārekelerinden istifāde etmek isteyenler yārān-ı ʿazīzānıñ cemʿ etmiş olduḳları risāle-i maḫṣūṣayı müṭālaʿa etmeli; ondaki meʿānī ve ḥaḳāʾiḳi iʿtiḳad-ı tām ile tedbīr ve tefekkür eylemelidirler ki o nihāl-i ḳudsīniñ ṣemere-i ṭayyibesinden behremend ve berḫurdār olabilsinler.

(والله ولى التوفيق والهادى الى اوضح الطريق)

[30]

[53] *"Mûsâ ta'yîn ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni aslâ göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti, Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: "Seni noksan sıfatlardan tenzîh ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim."/ El-A'raf-143 Hazret-i Mûsâ, Yüce Allah'ın dünyada görülemeyeceğini bildiği hâlde kendisindeki şiddetli iştiyak sebebiyle Allah'a böyle bir niyâzda bulundu. Çünkü o, Allah'ın sözlerini duyunca âdetâ kendinin dünyada olduğunu unutmuş, âhiret ve cennet hayâtına kavuştuğunu zannetmişti." Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.166*

2.3.ḲISM-I ṢĀNĪ

Üç faslı müştemildir.

2.3.1.Faṣl-ı Evvel

Cenāb-ı Mevlānā Ḳaddesa'llāhu Sırrahu'l-aʿlā Efendimiziñ Tārīḫ-i Velādet ve Müddet-i ʿÖmr-i Seniyeleri.

«1» Sulṭānu'l evliyāʾ ḫātemu'l mükemmilīn Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu rūḥahu'l-ġurer efendimiz 604 sene-i hicriyesinde en mübārek bir sāʿatte en ḫurrem bir ṭāliʿ ile ʿālem-i vücūda ḳadem-nihāde olmuşlar. Altmış sekiz sene vücūd-ı pür-cūd-ı sīneleriyle ehl-i cihānı müşerref edip 682 senesi şehr-i cumāde'l-āḫirīniñ beşinci günü civār-ı raḥmet-i Rabb-ı raḥīme kesb-i ittiṣāl buyurmuşlardır.

2.3.2.Faṣl-ı Ṣānī

Ḥażret-i Mevlānā Ḳaddesa'llāhu Sırrahu'l-aʿlā Efendimiziñ Esānīd-i Ḫırḳa ve Telḳīnleri ve Aṣḥāb-ı Ṣoḥbet-i Seniyeleri.

«2» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ isnād-ı ḫırḳa ve telḳīnleri: Peder-i ālī-gevherleri Ḥażret-ı Sulṭānu'l-ʿulemāʾ Bahaʾe'd-dīn Veled raḍıya'llāhu ʿanhu efendimizden muḳtebes ve mütefeyyiż olaraḳ Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ve ḥabīb-i muḥterem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimize vāṣıl olur ki ṣūret-i teselsülü bundan evvel beyān ḳılınmıştı.

[31] Evāʾil-i ṭufūliyetlerinden evsaṭ-ı ḥāllerine kadar ḥażret-i Seyyidü'l-aḳṭāb faḫru'l-evliyāʾ ve'l- kāmilīn tācu'l-mükerremīn Seyyid Burhāne'd-dīn Muḥaḳḳik-i Tirmiẕī ḳuddise rūḥahu'l ʿazīz efendimizle ṣoḥbet buyurmuşlardır.

Luġāt ve ʿArabiyāt'tan, fünūn-ı mütenevviʿadan ʿulūm-ı resmiye ve fezaʿil-i ışṭılāḥiyeyi taḥṣīl ederek müşārun bi'l-benān olduḳtan ṣoñra Ḥażret-i Seyyid: Şeyḫ Sulṭānu'l-

ʿulemāʾdan keşf ettiği ḥaḳāyıḳ ve maʿārifi, ʿulūm-ı ledüniyeyi kendilerine taʾʿlīm ve telḳīn buyurdu.

«3» Vaḳtā ki ẕāt-ı bī-hemtālarına ʿulūm-ı ledüniye münkeşif oldu. Ve riyāżāt, mücāhedāt ile kendilerini aʿlā-yı maḳāmāt-ı velāyete vāṣıl ettiler -ḳābil-i esrār-ı aḥadī ve maḥrem-i künūz-ı ṣamedī olaraḳ ḫalīfetu'llāhu fi'l-ʿarż Ḥażret-i Ḫıżır ʿaleyhi's-selām birçoḳ defʿalar, cemāl-i zībā-yı pür-bahāsını Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıza ʿarż etti.

Kendilerine esrār-ı ilāhiyeden bir müşkil ḥāṣıl olsa Ḥażret-i Ḫıżır musavver olup onu keşf buyurur ve ṣoḥbet-i seniyelerinde bulunaraḳ esrār-ı rumūz-ı ilāhiye ile meşġūl olurlardı.

«4» Sulṭānu'l-maḥbūbīn dībāce-i vücūh-ı evliyā Mevlānā Bahā'ü'l-millet ve'd-dīn ḳaddesa'llāhu rūḥahu'l gurer efendimiz ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ büyük maḫdūm-ı mükerremleridir. Müşārun ileyh evāʾil-i şebābında maḥbūb-ı cihāniyān ve ḥüsn ü leṭāfette Yūsuf-ı devrān idi. Bir gün destār-ı mübārekleriñi ṣarar. Uç ṭarafını yerine getiremediklerinden beğenmez, çözer yine ṣararlardı. Birḳaç kereler böyle ṣarıp çözdüler. Ḥālbuki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız kendilerini uzaḳtan müşāhede ediyorlardı. Bir heybet-i tām ile buyurdular ki:

"Bahāʾe'd-dīn defaʿāt ile ṣarıp bozma ruʿūnet ve tekellüf ḳaydında olma. Ben de gençliğimde böyle bir kere destārımı mükerreren ṣarıp bozdum da Ḫıżır ʿaleyhi's-selāmıñ ṣoḥbetinden maḥrūm ḳaldım."

«5» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız Dımaşḳ'ta iken iḳāmet buyurduḳları "Medrese-i Berāniye" deki ḥücrede ʿazīzlerden birçoḳları Ḫıżır ʿaleyhi's-selāmı görürlerdi. O ḥücre, el ḥāletü hazihi Ḫıżır ʿaleyhi's-selām'a nisbet olunur ve ḫalḳ ziyārete gider ṭaleb-i ḥācāt ederler. Orada duʿaları maḳrūn-ı icābetgāh-ı ilāhī olur.

«6» [32] Cenāb-ı Ḥudāvendigārımız, ḥażret-i Sulṭānu'l-Evliyā ve'l-aḳṭāb, tācu'l-maʿşūḳīn Maḥbūb-ı Cenāb-ı Rabbu'l-ʿĀlemīn Mevlānā Şemsü'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīn El-Tebrizī ʿAẕẓama'llāhu ẕikrahu efendimizle de pek çoḳ ṣoḥbet buyurmuşlardır. Semāʿ, vecd ve inbisāṭ ḫuṣūṣunda, destārın usūl-i vażʿında onlara muvāfaḳat buyurmuşlardır. Ḥażretiñ

sīret-i pāki ve maḳām-ı aḳdes-i tāb-nāki yerinde tafṣīl edileceği cihetle burada bu ḳadarla iḫtiṣar olundu.

«7» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız maḥrūse-i Dımaşḳ'ta bulunduḳları zamān nice müddet melikü'l-ʿārifīn, muvaḥḥid-i müdeḳḳiḳ, kāmil-i mükemmil, ṣāḥibü'l-ḥāl ve'l-ḳāl Şeyḫ Muḥyi'd-dīn ʿArabī ve seyyidü'l-meşāyiḫ ve'l-muḥaḳḳiḳīn Eş-şeyḫ Ṣade'd-dīn Ḥamevī [54] ve seyyidü'l-meşāyiḫ Şeyḫ Osman Er-Rūmī ve muvaḥḥid-i müdeḳḳiḳ ʿārif-i kāmil faḳīr-i Rabbānī Şeyḫ Evḥadü'd-dīn-i Kirmānī[55] ve melikü'l-meşāyiḥ ve'l-muḥaddisīn Şeyh Ṣadre'd-dīn El-Ḳonevī ḥażarāt-ı ḳudsiyesiyle ṣoḥbet eyleyerek taḳrīri, mūcib-i taṭvīl olacaḳ ḥaḳāyıḳ-ı ilāhiyeyi yekdīgere beyān buyurmuşlardı. Rıḍvanu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn.

[33]

2.3.3.Faṣl-ı Şāliṣ

Menāḳıb-ı Ḥażret-i Ḫudāvendigār Ḳuddise Sırruhu'l-ʿAzīz

Şiʿr

ای زاتت افتخار همهٔ خلق کائنات	قول توهست حجت وبرهان معجزات
روح القدس ز عزت قر رجلا لتت	گرد بگرد قطب کمال توچون بنات
از غیرت لتافت حسن کلام تو	در غرق خجلت استت همهٔ چشمهٔ حیات
ای جامع مکارم اخلاق احمدی	وی کاشف حقائق آیات بینات
یفنی الکلام و لا یحیط بو صف	ال قیت ما یفنی بما لا ینفد

Tercemesi

Ey ẕāt-ı kemālāt-sımātı bütün kāʿinatın bāʿis-i iftiḫārı

[34] Seniñ kelām-ı muḳaddesiñ, muʿcizātıñ ḥüccet ve burhānıdır.

[54] Saʿde'd-dīn Ḥamevī: Şeyḫ Necme'd-dīn-i Kübrā'nıñ müridānındandır. Ṣadre'd-dīn Ḳonevī ile müṣāḥabet etmiştir.

[55] Evḥadü'd-dīn-i Kirmānī: Ricāl-i Ḫalvetiyeden olup eşʿār-ı meşhūresi vardır.

ʿİzzet-i ḳadr-i celāletinden dolayı Rūḥu'l-Ḳudüs ḳuṭb-ı kemāliniñ eṭrāfında sebʿa-i seyyāre gibi döner, onu ṭavāf eyler.

Leṭāfet-i ḥüsn-i kelāmıñı görünce bütün çeşme-i āb-ı ḥayāt, bütün selsebīl-i nūr ġayretinden müstaġraḳ-ı ḫaclet oldu.

Ey cāmiʿ-i mekārim-i aḫlaḳ-ı Aḥmedī, ey kāşif-i ḥaḳāyıḳ-ı āyet-i beyyināt.

Ben seniñ vaṣfıñda ne yazarım, ne söyleyebilirim. Zīrā söz biter. Faḳaṭ vaṣfıñı ihāṭā edemez. Çünki evṣāfıñ nihāyet bulmaz. Demek oluyor ki fānī olan mütenāhi bulunan bir şeyʾle ḥadd ve nihāyeti olmayan bir şeyʾi ihāṭā etmeğe ḳalḳışmışım. Ki heyhāt…

Sulṭānu'l-evliyāʾ el-mükemmilīn, ḳuṭbu'l-evvelīn ve'l-āḫirīn mütehallī-i envār-ı aḥadiye ṣāḥib-i aḫlaḳ-ı Muḥammediye Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız:

Beyt

هزار بار بشستم دهان به مشك و كلاب

هنوز نام تو بردن دريغ می آيد[56]

[35] Ḳaddesa'llāhu rūḥahu efendimizi hangi dil ile hangi beyān ile tavṣīf edebilirim.

Beyt

ستائشش بحقيقت ستائش خويش است

كه آفتاب ستاينده چشم خويشتن بستود[57]

«8» Ḥażretiñ bī-ḥadd ve bī-pāyān olan evṣāf-ı kemālāt-ı ʿaliyesiniñ -ki baʿżısını ʿayne'l-yaḳīn müşāhede etmiş ve baʿżısını ʿilme'l-yaḳīn bilmiş olduġumdan- bunlarıñ hangi birini bu kesik ḳalem-i zebānımla şerḥ ve basṭ edebilirim. Zīrā her bilinen görülmez her görülen söylenmez her söylenen, yazılmaz.

[56] Tercemesi: Biñ defʿa aġzımı misk ile gül ṣuyuyla yıḳadım, temizledim. Faḳaṭ ḥālā seniñ o sevimli nām-ı bülendiñi aġzıma almaġa ḳıyamam.

[57] O ẕāt-ı ḳudsiyet-simātı medḥ etmek ḥaḳīḳatte kendini medḥ etmektir. Zīrā güneşi medḥ eden, kendini medḥ etmiş olur.

İşte buña bir delīl: Evliyāʾu’llāh raḍıya’llāhu ʿaleyhim ecmaʿīn Ḥażerātınıñ her biri, mücāhede ve riyāżātı miḳdārınca maẓhar-ı müşāhede olmuş ve āyīne-i żamīr-i münevverlerini jeng-i māsivā’u’llāh’tan temizleyerek nüḳūş-ı kibriyāya kesb-i ḳābiliyet etmiş, Ḥaḳḳ Teʿālānıñ ṣıfāt-ı celīlesiyle mevṣūf olmuşlardır.

[36] هر که صیقل بیش کرد او بیش دید

بیشتر کشته برو عینی پدید

Naṣıl ki benī Ekrem ṣalla’llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz buyururlar:

(مَن اَرَادَ اَنْ یَجلِسَ مَع الله فَلِیجلِسَ مَعَ اَهْلِ التَّصَوُفْ) Maʿnā-yı şerīfi: “Her kim Allāh ile berāber oṭurmaḳ ister ise ehl-i taṣavvuf ile oṭursun.”

Şeyḫim raḍıya’llāhu ʿanhu buyurur:

Meṣnevī

هر که خواهر همنیشنی باخرا

تا نشینر در حضور اولیا

Bu ṭāʾife-i ʿaliye ṣıfāt-ı beşeriyetten külliyetle maḥv olup Ḥaḳḳ ile diri, Ḥaḳḳ ile söyler Ḥaḳḳ ile işitir olmuşlardır. Naṣıl ki ḫˇāce-i kāʾināt ʿaleyhi ekmelü’t-taḥiyyāt efendimiz ḥadīṯ-i ḳudsīsinde ḫaber verirler. Kale’llāhu Teʿālā:

(اِذا اَحْبَبْتُ عَبْداً کُنْتُ لَهُ سَمْعًا و بَصَرًا ویدًا ولسانًا فَبی یَسْمَعُ وبِی یُبْصِرُ وَبِی یُبْطِشُ وَبِی یَتَکَلُّم)[58]

Naẓm

انها که ربودهٔ التنر از عهرا لست بازمستنر

در منزل درد بسته پالانر دردادن جان کوشاده دستنر

[37] فانی زخودو بدوست باقی این طرفه که نیستند و هستند

این طائفه اند اهل توهید باقی همه خویشتن پر ستند

[58] Maʿnā-yı ʿālīsi: “Ben bir ḳulumu sevince onuñ ḳulaġı, gözü, eli, dili, ben olurum. Benimle işitir, benimle görür, benimle baṭş ve ḥiddet eder, benimle söyler.”

Ḥallacu'l-esrār Ḥüseyin bin Manṣūr ḳaddesa'llāhu rūḥahu'l-ʿazīz ki ʿulemā-yı ehl-i tevḥīd zümresinden idi. Şu kelām-ı ʿulvīyesiyle bu maḳāmın ṣıfātından ḫaber verir. Buyurur ki:

Beyt

أانت ام انا هذالعين فى ا لعين

حاشاك حاشای من اثبات اثنين[59]

Şeyḫ Evḥadü'd-dīn-i Kirmānī bu maḳāmda buyururlar:

Rubāʿī

تا ظن نبری كه هست اين رشته دوتو

يك توست خوداصل و فرع بنكر تونكو

اين اوست همه و ليك پيد است بمن

شك نيست كه اين جمله منم ليك بدو

Tercemesi: Sen ẓannetme ki bu iplik iki ḳattır aṣl ve ferʿine iyi naẓar et. Bunun esasen bir ḳat olduġunu añlarsıñ.

Bu bütün odur. Faḳaṭ benimle ẓāhir olmuştur. Hīç şüphe yoḳ ki bu hep benim. Faḳaṭ onuñla ḳaʾim olmuşum.

[38] Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz buyurular ki:

ای اولیای حق را از حق جدا شمرده

كر ظن نيك داری بر اوليا چه باشد

Maʿnā-yı şerīfi: Ey evliyāʾu'llāhı Ḥaḳḳ'tan cüdā ṣanan kimse; ne olur göñlüñde evliyā-yı Ḥaḳḳa ḥüsn-i ẓann ḥāṣıl etseñ.

[59] Ey benim ʿayine-i ṣābitemde cilve-ger olan. Bu sen misiñ yoḳsa ben miyim? Ḥāşā…Ḥāşā seni de kendimi de ikilik isnādından tenzīḥ ederim.

«9» İmdi maʿlūm ve muḥaḳḳaḳ oldu ki: Evliyā'u'llāh meẓāhir-i ṣıfat-ı Ḥaḳḳtırlar. Faḳaṭ bażı kimseler o ẕevāt-ı ḳudsiyet-simātı dīde-i ẓāhirī ile görmeyebilirler. Nitekim kelām-ı mecīd ḫaber veriyor. (وَتَرَاْيُهُم يَنْظُرُونَ اِليكَ وَهُمْ لاٰ يُبْصِرُون)[60] Maʿnā-yı şerīfi: "Ey Resūl-i Ekremim, sen onları saña baḳıyor görüyorsun. Ḥālbuki onlar bī-baṣīrettirler. Seni görmezler."

Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız buyurur:

در توکجا رسد کسی تا نرو د بپای تو

مرغ توکی شود دلی تا نپرد ببال تو

Maʿnā-yı şerīfi: Bir kimse seniñ ayaġıñla -ʿināyetinle- yürümez ise saña nerede erişebilir… Bir göñül seniñ ḳanatıñla -ceẕebāt ve muḥabbetiñle- uçmazsa saña ne vaḳit ḳuş olabilir. O ḥüsn-i mā-fevḳa'l-ḫayāl cemāliñiñ gülistānında naṣıl pervāz edebilir.

Yine Cenāb-ı Pīr raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz başḳa bir mevżuʿda buyururlar:

دید ن روی توبسی نادر ست

ای خنك آن کوش که نا مت شنید

Maʿnā-yı şerīfi: Seniñ rūy-ı gül-būyuñu görmek ne ḳadar nādirdir. Āh, ne muṭlu o ḳulaġa ki seniñ nām-ı dil-peẕīriñi işitti.

[39] Bir çeşm-i baṣīr ḥāṣıl etmeli de ondan ṣoñra onlarıñ cemāl-i bā-kemāline naẓar etmelidir.

Maʿmāfīh bu baṣīret ḥāṣıl olsa da onlar kendileriñi göstermedikçe görmek mümkün olamaz. Ḥazret-i Ḫudāvendigārımız buyururlar:

او نماید هم بدلها خویش را

او بدوزد خرقهٔ درویش را

[60] *El-A'raf-198*

Maʿnā-yı şerīfi: Göñüllere kendini o gösterir. Dervişiñ ḫırḳasını o diker onun ḳırıḳ göñlünü o taṭyīb eder.

«10» ʿĀlem-i imkānda nice evliyā vardır ki kāmil, vāṣıl, baṣīrdirler. Ve bir ḳısım evliyāʾu'llāh da vardır ki onlar, mestūrān-ı Ḥaḳḳ'tırlar. Hakk'tan başka kimsenin onlara ıṭṭıla'ı yoktur. O evliyâ : "Yā rabbi, bize o mestūrān-ı ḳıbāb-ı ʿizzetiñden birini göster." diye niyāz ederler. Fi'l-ḥaḳiḳa baʿżısına da müyesser olur. Nitekim menḳūldür ki: Şeyḫ Ebu Bekir Kettānī raḥmetu'llāhu ʿaleyh raḥmeten vāsi'aten ḥażretleri bir gün Kaʿbe-i mükerremeniñ oluġunun altına oṭurmuş idi. "Benī Şeybe" ḳapısından doġru bir iḫtiyār adam kemāl-i şekve ile onuñ yanına geldi dedi ki:

"Ey şeyḫ niçin İbrahim ʿaleyhi's-selām'iñ maḳāmı olan yere gitmiyorsuñ orada adamlar oṭurmuşlar. Ḥadīṯ-i şerīf istimāʿ ediyorlar. Bir iḫtiyār adam gelmiş rivāyāt-i ṣaḥiḥa ve esānīd-i ʿāliye ile naḳl-i eḥādiṯ ediyor: Sen de gidip dinleseñ a."

Şeyh Ebu Bekir ḥażretleri cevāben dedi ki:

"Ey şeyḫ. O dediğiñ kimseniñ esānīdi uzun gider. Onuñ orada esānīd ile söylediğini ben burada isnādsız işitirim."

Onuñ *"kimden işitirsiñ"* suʾaline Ḥażret-i Şeyḫ "حَدَّثَنى قَلْبِي عَنْ رَبِّى" [61] cevābını verdi.

İḫtiyār adam *"Peki buña delīliñ nedir?"* diye sordu.

Ḥażret-i Şeyḫ dedi: *"Delīl odur ki sen Ḫıżır'sıñ."*

[40] Ḫıżır ʿaleyhi's-selām buyurdu ki *"Ben şimdiye ḳadar ẓann ederdim ki Ḥaḳḳ'ıñ hīçbir velīsi yoḳtur ki ben onu ṭanımayayım. Vaḳta ki Şeyḫ Ebu Bekir Kettānī'yi gördüm. Bende yaḳīn ḥāṣıl oldu ki Ḥaḳḳ'ıñ nice bendeleri vardır ki onları ṭanıyamadığım ḥālde onlar beni ṭanırlar."*

El-ḥāṣıl dīde-i maʿnā ve tevḥīd ile görülebilen ḫuṣūṣātı zebān-ı beyāna getirince taʿrīżāta hedef olmak bedihīdir.

[61] "Ḳalbim, Rabbimden telaḳḳī ile bana tebliġ-i ḥadīṯ etti." yolunda terceme olunabilir.

بار ها کفته ام که فاش کنم

هر چه اندر زبانه اسرار ست

لیك از زخم چشم و بیم جفا

بر زبانم نهاده مسمارست

Ḥazret-i Ḫudāvendigārımız buyurur:

هر که را اسرار کار آمو ختند

مهر کردند و دهانش دو ختند

Maʿnā-yı şerīfi: Her kime ki esrār-ı ḥaḳīḳati öğrettiler. O kimseniñ aġzını diktiler. Mühürlediler.

Bu gibi esrār-ı ḥaḳīḳat, ḥāl diliyle söylenmek ve yazılmaḳ istense bu da birṭaḳım şürūḥāta ve telvīḥāt ve īzāhata iḥtiyāc gösterir.

Şiʿr

زبان که طوطئ کویاست باهزار بیان　　زصد یکی نکند سر حال دل تقریر

[41] قلم که چوب زبانست وبسته بندو بیند　　چکونه سر دل عاشقان کند تحریر[62]

Şu taḳdirce tāʿife-i celile-i evliyāʾu'llāhıñ evṣāfında ne ḳadar mübālaġa olunsa onlarıñ kemālātına nisbeten yine azdır. Belki ʿayn-ı taḳṣīr olur.

«11» Faḳaṭ bilinmelidir ki ey ḳarīʾ -Allāh seni dāreynde maẓhar-ı tevfīḳāt etsin- evliyā'u'llāhtan her biriniñ bir meşreb-i maḫṣūṣu vardır. Enbiyā-yı aʿẓām 'aleyhimü's-selām ḥażerātında olduġu gibi.

Enbiyā-yı kirāmıñ baʿżısınıñ meşrebi ʿilm-i ledünīdir: Ādem-i safiyu'llāh gibi ʿaleyhi's-selām baʿżısınıñ meşrebi tekellüm ve taḳarrübdür: Mūsā-yı kelimu'llāh gibi ṣalavatu'llāhi

[62] "Lisān ki biñlerce beyāna mālik bir ṭūṭī-yi gūyādır faḳaṭ ḥāl-i diliñ yüzde bir sırrını taḳrīr edemez. Ḳalem ki boġum boġum bağlanmış çöpten bir lisāndır naṣıl olur da sırr-ı dil-i ʿāṣıḳānı taḥrīr edebilir." meʾalindedir.

ʿaleyh baʿżısınıñ meşrebi rūḥīdir: ʿĪsā-yı rūḥu'llāh gibi ʿaleyhi't-taḥiyye baʿżısıña ise bütün meşrepler baḫş ve teslīm olunmuş. Esmāʾ-ı ḥüsnānıñ hepsinden ʿubūr etmiştir.

Bu da efḍal-i evvelīn ve aḫīrīn olan benī aʿẓam ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimizdir.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz, bu meşārib-i ḳudsiyeye nisbetle dāʾire-i velāyette feyż-i meşreb-i nebevīden behreverdirler.

Naṣıl ki ẕāt-ı seniyeleri buyurular:

بکشادند خزینه همه خلعت پوشید

مصطفی باز بیامد همه ایمان آرید

Maʿnā-yı şerīfi: Ḫazīne-i kerem-i lā-yezāli açtılar. Geliñiz hepiñiz ḫil'at giyiñiz. Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā, o nebī-i yenbūʿu'l-vefā yine geldi. O salṭanat, o cihān-ı ḥaḳīḳat yine göründü. Hepiñiz iman getiriñiz.

«12» Ḥażret-i Pīr'in maḳāmāt-ı seniyelerini taḳrīr için bu żaʿīf ṭarafından birḳaç veche üzere īżāḥāt iʿṭāsına lüzum vardır.

[42] Birincisi ʿulūm-ı resmiyedeki imtiyaz ve iḫtiṣaṣ-ı ʿālīleri ḥaḳkında vārid olan beyānāt:

Ḥażret-i Pīr; fünūn-ı ʿArabiyāt ve luġātta fıḳıh, eḥādiṣ, tefāsir ve maʿḳulāt ve menḳūlātta ġaye-i kemāle vāṣıl olmuşlardı. O ʿaṣırda bütün ʿulemā-yı dehriñ ser-āmedi bulunuyorlardır. Bütün fünūnda icāzāt-ı ʿāliye almışlardı.

ʿUnfuvān-ı civānīlerinde maḥrūsa-i Ḥaleb'de bulunaraḳ ʿulūm-ı mütenevviʿada şöhret-gīr-i āfāḳ olan ʿallāme-i bī-müdānī Mevlānā "Kemale'd-dīn bin ʿAdīm" birḳaç medresede mülāzemetle ifāde ve istifāde ile meşġūl olmuşlardır.

O zamānda kendilerine aḳran olan kimseler, bir müşkile düşseler; ḥażrete ʿarż ederlerdi. O mesʾele ḥaḳḳında lisān-ı dürer-bārlarından öyle bir vücūh-i taḥḳīḳāt işitirlerdi ki onuñ ẕevḳi, vücūdlarında tā iliklerine ḳadar teʾşir ederdi. Zīrā serd ve beyān buyurduḳları vücūh-ı ʿilmiyeden hīçbirini, hīçbir kitābda bulamazlardı. Zīrā ḥażretin naẓar-ı mübārekleri

dāʾimā ṣafaḥāt-ı levḥ-i maḥfūẓa nāẓir idi. ʿUlūm-ı resmiyede -ki maḳāmāt-ı seniyeleriniñ kemterīnīdir- ẕāt-ı seniyeleriniñ bu derece-i teʿālāya vāṣıl olmaları kemālat-ı celīlelerine nisbetle mūcib-i istiġrāb değildir. Naṣıl ki işāret buyururlar:

Şiʿr

ایا دلی چو صبا ذوق صبحها دیده — زدیده مست شدی باز ذوق نادیده

کهی بجر تحسیر کهی بدامن کوه — کمر ببسته و در کوه کهربا دیده

ورای دیده و دل صدد ریچه بکشاده — برون زچرخ و زمین رفته صد سها دیده[63]

نه طالب ست و نه مطلوب آنکه در توحید — صفات طالب و مطلوب را جدا دیده

[43] آله راکه شناسد کسی که رست زلا — زلا که رست بکو عاشق بلا دیده

رموز لیس و فی جبتی بدا نسته — هزار بار مر آن جبه را قبا دیده[64]

ببیش دیده دوعالم چو دانه پیش خروس — چنین بود نظر پاك کبریا دیده

Maʿnā-yı şerīfi: Ey ol bir gönül ki nesīm-i ṣabā gibi ṣubḥ-ı bahārān-ı tecellīyātın eẕvāḳını gördü mest oldu. Faḳaṭ gördügü her ẕevḳi müteʿāḳib nādīde bir ẕevḳ-i dīger çehre-i besīmi ile āgūş-ı żiyādārına atıldı.

Gāh baḥr-i taḥayyürde ve gāh kūh-ı tecellī eteğinde kemer-beste-i ḥużūr olup o kūh-ı tecellīdeki kehrübā-yı emelī, cevher-i ḥaḳīḳati gördü. Gördü de göz ve gönlüñ māverāsında yüzlerce pencere açılıp āsmān ve zemīnden ḫārice gitti. Gezdi o cihān-ı maʿnāda yüzlerce sühā yıldızı seyr etti.

Tevhīdde ṭālib ile maṭlūbuñ ṣıfātını ayrı gören kimse, ne ṭālīb olmuştur ne de maṭlūb.

"Allāh" ı kim ṭanır bilir misiñ? Lā (لا)'dan inkārdan ḳurtulan kimse… Lā (لا)'dan inkārdan kim ḳurtulmuşdur diye ṣorana, sen de ki ʿāşıḳ-ı belādīde. İşte o kimsedir ki Ḥażret-i

[63] "Semā"da nüsḫadır.

[64] Ḳubā: Medīne-i Münevvere ile Mekke-i Mükerreme arasında Medīne'ye iki mil mesāfede vāḳiʿ büyük bir köydür. Hicret eşnāsında binā olunmuş meşhūr bir mescidi olup Risālet-penāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz içinde namāz ḳılmışlardı. Feżāʾili ḥaḳḳında eḥadiṯ-i şerīfe vardır.

Bayezid-i Bistāmī'niñ (ليس وفى جبتى سو اللهى) kelāmınıñ rumūzunu añladı. Ḥaḳīḳaten o kimsedir ki o cübbeyi biñ defʾālar Ḳubā, bir ḥaremgāh-ı Ḫudā gördü.

Onuñ pīşgāh-ı dīde-i ḥaḳīḳat-bīninde iki ʿālem şanki ḫorosuñ öñündeki bir buġday tānesi meṣābesine ḳaldı. Evet, kibriyāyı gören naẓar-ı pāk işte böyle olur.

«13» [44] Vaḳtā ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār naẓar-ı pāk-ı kibriyāʾı ile naẓar ettiler; gördüler ki pīşgāh-ı teʿālīlerindeki menāzil ve maḳāmāt-ı şerīfeye eṭvār-ı ʿāliyeye nisbeten ʿulūm-ı ẓāhiriye ile taḳallüd ve taḳayyüd etmek ḥicāb-ı rāh-ı ḥaḳīḳattir.

Taḥṣil-i ʿilimden maḳṣūd olan şeyʾ ḥāṣıl ve ẕāt-ı kibriyāya mülāzım ve vāṣıl olunca ṣaḥīfe-i ḫātır-ı ʿıṭırnāk-ı mübāreklerinden hepsini maḥv buyurarak ʿulūm-ı ledüniye ẕāt-ı seniyelerine münkeşif ve ʿulūmdan geçerek maʿlūma -ki o Ḥaḳḳ Teʿālādır- vüṣūl-ı müyesser oldu. Bu beyānātıñ taḳviyeti yolunda buyururlar:

Beyt

زدانشها بشویم دل زخود خودرا کنم غافل

که پیش دلبر مقبل نشاید ذو فنون رفتن

Dīger bir maḳāmda buyururlar:

يك حملهٔ مردانهٔ مستانه بکردیم تاعلم بدادیم وبمعلوم رسید یم

باآیت کرسی بسوی عرش پرید یم تاحی بدیدیم و بقیوم رسیدیم

Maʿnā-yı şerīfi: Mestāne faḳaṭ ḳahramanca, mertçe bir ḥamle ettim. Atıldım. ʿilmi verdim. Maʿlūma vāṣıl oldum. Ayet-i Kürsī ile ʿarşa doġru uçtum. O mertebe uçtum ki Cenāb-ı Ḥayy-ı Lā Yemūt'u gördüm. Ḳādir-i Ḳayyūm'a erişdim.

Ḥażret-i Mevlānā raḍıya'llāhu ʿanhu dīger bir mevżūda yine bu maḳāmdan baḥiṣle ʿulūm-ı ẓāhiriye ḳaydında ḳalanları irşād için buyururlar:

کر علم خرابات ترا همنفس استی این علم و هنر پیش توباد و هوس استی

ورطائر غیبی بتو بر سایه فکندی سیمرغ جهاندر نظرت چون مکس استی

[45] و رصبح سعادت بتو اقبال نمودی　　کی دامن و ریش توبدست عسس استی

کر کوکبهٔ شاه حقیقت بنمودی　　این کوس سلاطین بر تو چون جرس استی

Maʿnā-yı şerīfi: Ḫarābāt-ı ʿaşḳın ʿilmi eğer saña hem-nefs muṣāḥib olsa idi. İki el ile ṣarıldıġın bu ʿilm ve hüner seniñ öñüñde hevā ve hevesten ibāret ḳalırdı.

Tāʾir-i Ġaybī -ki Ḥażret-i Cebrāʾīl'dir- eğer sāye-i feyżini seniñ üzeriñe düşürse idi… Cihānın Simurġ ʿAnḳâsı naẓarıñda sinek gibi olur di.

Eğer ṣubḥ-ı saʿādet saña iḳbāl gösterse idi. Böyle eteğiñ ve ṣaḳalıñ -hīç żabṭiye meṣābesinde olan nefsiñ- eline geçer miydi?

Eğer şāh-ı ḥaḳīḳatiñ kevkebe-i salṭanatı saña görünse idi bu kūs-ı selāṭin seniñ ʿindiñde çıngıraḳ gibi ḳalırdı.

***

Bu maḳāmıñ evṣāfını beyān yolunda daha buña beñzer pek çoḳ kelimāt-ı mübārekeleri vardır ki bunlarıñ hepsi ẕiḳr olunsa söz uzar.

[46]

2.3.3.1.Ḥażret-i Pīr'iñ Mücāhede ve Riyāżātı

«14» Ḫudāvendigārımız ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz ḥażretleri ṣıdḳ-ı tāmları cihetiyle ġāye-i ʿaşḳa vāṣıl olmuş idiler. Gerek müteḳaddimīn gerek müteʾaḫḫirīn evliyānın hīçbirinde ʿaşḳıñ bu mertebe-i kemāli tecellī etmemiştir. Kendi ẕāt-ı seniyeleri buyururlar:

در اولین و آخرین عشقی نه بنمود اینچنین

ابصار عبرت دیده را ای عبرة الا بصارمن[65]

[65] "Ey cemiʿ-i ebṣāra ʿibret olan maḥbūbum. Evvelīn ve āḫirīnden hīçbirinde –ebṣār-ı ʿibret-dīdeye – böyle bir ʿaşḳ göstermediñ." böyle terceme edebiliriz.

İbtidā-yı ḥāllerinden –yaʿni sinn-i bülūġ-ı ʿālīlerinden- intihā-yı vaḳitlerine ḳadar günden güne riyāżāt ve mücāhedāt-ı ʿaliyelerini taż ʿīf buyururlardı.

Bu żaʿīf ḳırḳ sene ḥażrete mülāzım oldum. Noḳta-ı āsitān-ı ḫizmetlerinde başım bir pergār gibi nāṣiye-i sāy-ı ṣebāt olmaḳtan ḫālī ḳalmadı.

Bu müddet ẓarfında ẕāt-ı aḳdeslerini yataḳta başlarını yastıġa ḳoyup da yanları üzerine uzanaraḳ bir ay istiraḥat yattıḳlarını görmedim. Çünkü Ḥaḳḳ Teʿāla'nıñ ḫār ḫār muḥabbeti, riyāżet çeken o muḳaddes vücūda dāʾimā bir muḥarrik olmuş idi. Kendi ḥāllerini beyān ṣadedinde buyururlar:

چه اساید بهر پهلو که خسبد

کسی کز خار دارد او نهالین

«15» Ḥażretin kemālī-i ʿaşḳtan müteḥaṣṣıl ḳararsızlıklarını uyḳusuzlukları tavṣīf ve şerḥ edemem. Çünkü istiraḥat buyurduḳlarını, uyḳu uyuduḳlarını asla görmedim. Bir defʿa geceleri uyḳusuzluḳtan kesret-i semāʿ; vücūd ve ḥālāttan aṣḥāb ve yārānıñ uyḳusu ġalebe etmişti: Ḥużūr-ı mübārekleri̇nde terk-i edep edemediklerinden dolayı yatmadıḳları ḥażrete maʿlūm oldu. Mürīdān ve muʿteḳadāna derece-i nihāyede ḥüsn ve iḥsan [47] gösterir olduḳları cihetle bir müddet murāḳabeye[66] vardılar. Arḳalarını dīvāra dayayıp başlarını zānū-yı mübārekleri üzerine ḳoydular. Şeyḫ Muḥammed Ḫādım geldi. Bir büyük "Fereci"[67] getirip mübārek omuzlarınıñ üzerine ḳoydu. Tekmīl-i vücūdlarını onuñla örttü.

Vaḳtā ki bütün aṣḥāb ve yārān uyḳuya vardılar. Ḥażret-i Pīr tekrār ḳalḳtı. Namāza durdu. Ṣoñra gāhi vecd ve ceẕebāt ile yuḳarı aşaġı gezinip ārām buyurmadılar. Raḍıya'llāhu ʿanhu Efendimiz bu ḫuṣūṣta buyururlar:

ندارديای عشق او دل بی دست وبی يايم که روز و شب چو مجنونم سر ز نخير می خا يم

[66] ***Murâkabe:*** *Kulun bütün hâllerinden Rabb'inin haberdâr olduğunu bilmekle da'im olması hâlidir. Cürcânî, age, s.88*

[67] El-Ferrūc: Tennūr vezninde ensesinden yırtmacı olan ḳaftana denir ki üste giyilir. Bu ḥālā ferāce dediğimizdir ki Fārīsī'de fereci derler. Evāʾilde yırtmacı eñsesinde olur idi. Ṣora şimdiki heyʾet-i maʿhudeye girmiştir. Meşārıḳta mesṭūr olduġu üzere ʿaleyhi'ṣ-ṣalāt ve's-sellām efendimiz fereci iktisā buyurmuşlardır. "En-nihāye" de deniliyor ki oña ʿaleyhi'ṣ-ṣalavāt ve's-selām ṣalli ve ʿaleyhi fürūc min ḥarīr Hüvelbeḳāʾullezi fihi şaḳḳa min ḫalfihi. ma ḫaza: Terceme-i ḳāmūs

میان خونم وتر سم که کر آید خیال او　　بخون دل خیالش رای زبیخو یشی بیالا یم

زشبهای من کریان بپرس ازلشکر پریان　　که در ظلمت در آمدشد پریر ا پای میسایم

همی کردد دل پاره همه شب همچو استاره　　شده خواب من آواره زسحر یار خود رایم

رها کن تا چوجور شیدی قبابی پوشم از آتش　　دران آتش چوخور شیدی جهانی را بیار ایم

اکر یك دم بیا سایم روان من نیا سا ید　　من آن لحظه بیا سا یم که یك لحظه نیا سایم

Maʿnā-yı Şerīfi: Āh… Dilberimiñ aşkı hīç iḳtidār mı ḳor… Bende ne dest-i iḫtiyār ne **[48]** de pāy-ı iḳtidār bıraḳtı. Yalñız onuñ muḥabbetiyle iñler bir göñülden ʿibāret ḳaldım. Rūz ve şeb mecnūn gibiyim. Ser-zencīr-i zülfünüñ ḫayālini öper, aġzımda geveler dururum.

Şimdi ben cerīḥa-i ʿaşḳımdan akan ḳanlar içindeyim… Ḳorkarım ki ḫayāl-i nāz-ı dil-nevāzı sīneme teşrīf ettiği zamān ben kendimde olmadığımdan dolayı o ḫayāl-i muʿazzezi ḫūn-ı dilimle bulaştırırım.

Bu giryān-ı muḥabbetiñ leyāli-i ḥazīnini perilere sor. Geceniñ karanlığında teʾsir-i ceẕbāt-ı ʿaşḳ ile keşret-i ḥarekāt-ı āmed-şodanemden perilere ayaġım çarpıyor.

Yıldızlar naṣıl ṣabaḥlara ḳadar āsmānda yanar dururs a benim dil-i pāre pārem de öyle oldu. Yār-ı ḫūd-ı reʾyimiñ siḥr-i füsūnkārıyla uyḳum bütün geceler āvāre ḳaldı.

Dilberim; bıraḳ. Seniñ ʿaşḳınla güneş gibi, āteşten bir ḳaftan gibiyim. O ateş içinde āfitāb gibi cihānı tenvīr ve tezyīn edeyim.

Āh seniñ ʿaşḳıñdan bir dem āzāde olup āsūde ḳalsam cānım raḥat etmez. Zīrā ben ol zamān raḥat ederim ki bir laḥżā seniñ muḥabbetiñden āsūde ḳalmam.

Ḳuddise sırruhu efendimiz yine bunuñ gibi dīger bir maḥalde bu ḥālin beyānı ṣadedinde işāret buyururlar:

همه خفتند و من دلنشده را خواب نبرد　　همه شب دیدئ من بر فلك استاره شمرد

خوابم از دیده چنان رفت که هر کزناید　　خواب من زهر فراق تو بنوشید و بمرد

Maʿnā-yı şerīfî: Herkes uyudu. Gönlünü ḳaptıran ben ʿāşıḳ ise uyumadım. Bütün geceler gözlerim āsmānda seniñ ḫāyāliñle yıldızları ṣayıyor. ʿAşḳın uyḳuyu gözümden öyle bir ṣūrette giderdi ki bir daha gelmesi mümkün değil. Evet, uyḳum seniñ zehr-i firāḳıñı içti de öldü.

Yine ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz buyururlar:

دیده خون کشت و خون نمی خسبد	دل من از جنون نمی خسبد
مرغ و ماهی زمن شده حیران	کین شب و روز چون نمی خسبد
پیش از این در عجب همی بودم	کاسمان نکون نمی خسبد
[49] آسمان خود کنون زمن خیره است	کي چرا این زبون نمي خسبد
عشق بر من فسون اعظم خواند	جان شنید آن فسون نمی خسبد
این یقینم شده است پیش از مرك	کزبدن جان برون نمي خسبد
هین خمش کن باصل راجع شو	دیدئ راجعون نمي خسبد

Dīger bir maḥalde de müstaġrak olduḳları tecellīyāt-ı celāliyeniñ tünd ve bād-ı heybetiniñ aḥvālinden şu yolda beyān buyururlar:

بوئی همین آید مرا مانا نکه باشد یار من	بر یاد من پیمود مي آن با و فاخمار من
کی یاد من رفت از دلش ای دردل و جان منزلش	هر لحظه معجونی کند بهر دل بیمار من
کو نعرئیا بانکئ اندر خور سودای من	کو آفتابی یا مهی مانندۀ انوار من
نظاره کن کز بام او هر لحظۀ پیغام او	از روزن دل می رسد در جان آتش خوار من
امشب درین کفتار ها رمزی ازان اسرار ها	درپیش بیدار ان نهد ان دولت بیدار من
لاف و صالش چون زنم شرح جمالش چون کنمکان	طوطیان سرمیکشند از دام این کفتار من
آن پیل بی خواب ای عجب چون دیدهندستان بشب	لیلی هر آمد در طلب در جان مجنون وار من
صبر از دل من بردۀ مست وخرابم کردۀ	کو علم من کو حلم من کو عقل زیرك سار من
[50] امشب چه باشد قرنهاننشاند این نار ظی	من آب کشتم از حیا ساکن نشد این نار من

Māʿnā-yı şerīfi: Baña bir rāyiḥā-ı rūḥ-nevāz geliyor. Ola ki yārim, o vefākār ḫumārım beni yād ederek bād-peymā oluyor.

Menzili dil ve cān olan o cānān ʿacabā beni ne zamān ḫaṭırına getirdi ki dil-i bī-māra böyle her laḥżā bir devā-yı şāfî iḥżār ve iḥsān ediyor.

Gönlüm şimdi öyle bir neşve-i tecelliyāt ile doldu ki istiyorum mestāne naʿralar atayım. Faḳaṭ onun sevdā-yı cemāline layıḳ nerede bir naʿra-ı ʿaşḳ… Nerede bir gül-bang-ı şevḳ. İşte baḳ her yanımdan envār intişār ediyor. Benim envārıma benzer haniya bir āfitāb, haniya bir māh-ı münevver.

Gel gönlümüñ üzerinden seyret. Her laḫẓa revzen-i dilden, ġıdāsı āteş-i ʿaşḳ olan cānıma o dil-ber-i nāz-ı ġarāmıñ peyām-ı viṣāli geliyor.

Bu gece o kelām-ı ḥaḳāyıḳtan ve esrār-ı maʿānīden, benim uyanıḳ olan devletim, gönlü uyanıḳ olanlarıñ öñüne bir remz-i ḥaḳīḳat ḳoyuyor, gösteriyor.

Onuñ viṣāli sözünü naṣıl söyleyeyim. Onuñ cemālini naṣıl şerḥ edeyim. Zīrā o ṭūṭīyān-ı ḥaḳīḳat, benim bu sözümüñ ṭuzaġından ḳaçıyor.

Uyḳu uyumayan o fil, ʿacabā Hindistān-ı ḥaḳīḳati rüʾyāsında naṣıl mı gördü diyeceksin. Buña taʿaccüb etme. Bil ki leylā kendisi benim Mecnūn gibi olan cānımı ārzū ederek geldi. Āh… Cānānım sen, benim gönlümden ṣabır ve ḳarārı aldıñ. Beni mest ve ḫarāb ettin. Haniya benim ʿilmim. Haniya benim ḥilmim. Nerede ḳaldı benim o zīrek, ẕeki olan ʿaḳlım. Öyle yanıyorum ki. Böyle bir gecede ne olur. ʿAṣırlar ḳarnlar geçse. Benim āteşimi, benim ālevimi tesḳīn edemez. Ben ḥayāmdan eridim. . Su kesildim de yine bu āteş-i ʿaşḳım kesb-i sükūn etmedi.

Ḳaddessa'llāhu sırrahu efendimiz bir ġazel-i şerīflerinde buyururlar:

اکر خواب آیدم سزای ریش خود بند

بجای مفرش وبالین همه مست و لکد بیند

«16» Uyḳu, maʿlūm olduġu üzere teniñ ārāmiş ve istiraḥatinden ve dimaġa miʿde buḫarınıñ hücūmundan inbiʿāṣ eder. Ḫālbuki bunlarıñ hepsi de kesret-i riyāżattan; o Ḥażrette ḳalmamış idi. Uyḳusuzluḳta ḥaḳīḳaten bir şān-ı ʿaẓīm ṣaḥibidirler.

Bu ḥāl bīdārī-i **[51]** daʾimīden o ḳadar kelimāt-ı ʿāliye lisān-ı dürer-bār-ı ḳudsiyelerinden şeref-pāş ṣudūr olmuştur ki hepsini ḳayd ve derece bu risālenin taḥammülü olamayacaġından bu miḳdār ile iḫtiṣār olundu.

2.3.3.2.Ḥażret-i Pīr ḳuddise sırruhu'l-münīr Efendimiziñ Mücāhede-i Ṣavm ve Cūʿları

«17» Ḥażret bu ḫuṣūṣta ḥaḳīḳat, bir āyet-i Ḥaḳḳ idi. Ẕāt-ı seniyelerinde müşāhede olunan bu mertebe-i mücāhede maḳdūr-ı beşer değildi. Kelām-ı mecīdde Ḥaḳḳ ʿizzi ismihu Teʿālā ḥażretleriniñ beyān buyurduġu [68](اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوْعٍ وَ اَمَنَهُمْ مِنْ خَوْف) āyet-i celīlesiniñ ve Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiziñ ḫaber verdikleri:

(اَلْجُوعُ طَعٰامُاللهِ فِى الْاَرْضِ يُحْيى بِهِ اَبْدَانَ الصِّدِّيقِيْنْ)[69] kelime-i cemīlesiniñ taḥḳīḳ-i ḥaḳīḳati o ḥażrette münkeşif olmuş ve muʿāmelāt nezīhe-i mübārekelerinde müşāhede ḳılınmış idi ki o aḥvālden ẕāt-ı ḳudsiyet-sımātları bir şemme beyān buyururlar:

کسی که شب بخرابات قاب قوسین است　　درون دیدۂ پر نور او خمار لقاست

ابیت عند ربی نام آن خرابات است　　نشان یتطعم ویسقینی از پیمبر ماست

Meʾal-i ʿālīsi: Bir kimse ki geceleyin ḫarābāt "ḳābe ḳavseyn"[70] de bulunur. Onuñ dīde-i pür-nūrunda elbette likā-yı yārin ḫumārı lemaʿān eder.

---

[68] *"Kureyş'e kolaylaştırıldı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emîn kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler." El-Kureyş-4 Kureyş kabîlesi bütün Araplarca kutsal sayılan Kâbe'nin gözetim ve bakımını üstlendiklleri için bütün kabileler onlara saygı gösterirdi; bu sâyede onlar yazın Tâ'if'in serin yaylalarına kışın da Yemen'in ılık bölgelerine serbestçe giderlerdi. İşte bu Allah'ın onlara bir ihsânı idi, çünkü bu şekilde serbest dolaşma sonunda büyük ölçüde ticâret yapıyorlar ve kazanç elde ediyorlardı. ." Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.602*

[69] *Açlık, Allahın yeryüzündeki nimetidir/taamıdır. Onunla sıddîkların bedenleri hayat bulur.*

[70] *En-Necm-9*

O ḫarābāt-ı ḥarīm-i vuṣlatıñ nāmı (ابیت عند ربی) Rabbimin yanında yattım. Onun nişān [52] ve āṯārı ise peyġamber-i zī-şānımızdan ẓuhūr etti. Buyurdu ki: (وهویطعم ویسقینی) "Baña Rabbim yedirdi ve içirdi."

***

«18» Erkān-ı İslāmīye üzere senede bir ay oruç ṭutulur. Ehl-i taḳvā üç ay oruç ṭutarlar. Üç gün bir hafta ve daha ziyāde oruç ṭutanlar da bulunur. Faḳaṭ ifṭār ederek ṭutarlar. Erbaʿīne giren erbāb-ı mücāhede - ekābirden menḳūldür ki- iftār etmişlerdir.

Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz efendimiz; cūʿı bir mertebe-i ġāyeye vāṣıl etmiş olduḳlarından ẕāt-ı seniyeleri buyurdular ki:

(جهل سال تمام در معدهٔ من شبی طعام نخفت) yaʿni "Tām ḳırḳ sene benim miʿdemde bir gece taʿām bulunmadı." Bu kelām-ı ḳudsīyi lisān-ı ḥażretten cenāb-ı ʿārif naẓmen beyān eder:

حق علیم است ورسول الله کواه — قُوّت و قوت من آید ازآله

در کذشت اکنون چهل سال تمام — که نکشتم مفتقر من بر طعام

چون ابیت عند ربی حاصل است — نك طعام الله بجسانم واصل است

Ṭaʿāma'llāh ile kāmilīniñ müteġaddī olduḳlarını iṯbāt yolunda menḳūldür ki bir kāmil buyurdu:

(یٰا نَفْسُ اِجْتَهِدِی وَقُوْمِی فَاِنَّهٰا اَخِرُلَیلَةٍ مِن عُمْرِكِ فَصَامَتْ وَصَلَّت ورَاحَتْ مِنْ عُمرَهَا اَرْبعِینَ سَنَةً عَلَی هَذا)

Yaʿni o kāmil buyurmuş ki: *"Ey nefs. Kalk cehd et. Zīrā bu, 'ömrünün son gecesidir."* Ḥālbuki bunuñ üzerine ṣāʾim olmuş ve namāz ḳılmış ve ḳırḳ sene daha muʿammer olmuştur.

«19»

[53] Cenāb-ı Pīr evāʾil-i sülūkunda üç gün, bir hafta, ḳırḳ gün oruç ṭutarlar ve ifṭār ederlerdi. Āḫir sülūklarında ise Ramażān'da iki kere ifṭār buyururlardı. Ḳaç defʿalar müşāhede olundu ki bütün Ramażān yalñız bayramda ifṭār buyururlardı.

«20» Ḥażret-i Sulṭānu'l-Maḥbūbīn Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu efendimizle ibtidā-yı mülāḳātlarında tām altı ay birlikte oṭurmuşlardı. Bu müddet ẓarfında her ikisiniñ de ekl ve şürbe ve ḥācet-i beşeriye iḥtiyāçları olmadı. Vaḳtā ki iftār buyururlardı bir nevʿ ṭaʿām ile iḫtişār ederlerdi. Naṣıl ki beyān buyururlar:

نان جو[71] حقا حرام است و فسوس

نفس را تو پیش نه نان سبوس[72]

Ḥażret-i Pīr ḳuddise sırruhu'l-münīr efendimiziñ en çoḳ iftār buyurduḳları yemek on loḳmayı bulmazdı. Ve bir sāʿat ṣonra miʿdelerini yemekten pāk eder, buyururlardı ki:

(در سینهٔ من اژدرها ئیست که غذارا تحمل نمی کند) yaʿni "Benim sīnemde bir ejderha vardır ki ġıdāya taḥammül etmez."

Ṭaʿām-ı istifrāġda ẕāt-ı muḳaddeslerinde bir mücāhede-i meşhūd oldurdu ki mücāhede-i cūʿdan daha metīn idi. O zamān mübārek alınlarından ḳaṭre ḳaṭre gül damlası gibi ter aḳardı. Ḥāl-i cūʿın vaṣfında beyān buyururlar:

مرغت زخور و هیضه[73] ماندست درین بیضاء　　بیرون شو از این بیضه تا باز شود پر ها

صفرای صیام ارچه سودای سر افزاید　　لیکن ز چنین سودا یا بند ید بیضا

Maʿnā-yı ʿālīsi: Seniñ murġ-i diliñ yemeden ve hayżā ʿilletine ṭutulmadan dolayı **[54]** bu teng-nā-yı beyżā-ı esārette ḳalmış. Bu esāret-i nefsāniye beyżāsından çıḳ ki ḳanatlarıñ açılsın. Çemen-zār-ı ṣafāda, feżā-yı bī-müntehā-yı maʿnāda seyr ve pervāz edesiñ.

Ṣufrā-yı ṣiyām, gerçi sevdā-yı seri artırır. Lākin böyle bir sevdādan ṣıddīḳīn-i ilāhiye yed-i beyżā[74] bulurlar.

---

[71] Nāncā: Arpa etmeğidir.

[72] Nān-ı sebūs: Kepekten yapılan etmektir.

[73] Hayżā: Ġam ve ġussanıñ ve ʿilletiñ nüks etmesi. Ve bir maraż adıdır ki mübtelā olan hem ḳayʾ eder hem ishāl olur.

[74] ***Yed-i Beyzâ:*** *Beyaz el. Allah tarafından Mûsâ peygambere verilen mu'cizedir. Mûsâ Allah'ın emri ile elini koynuna sokar ve çıkarır, böylece eli güneş gibi parıl parıl parlardı. Firavun'a karşı gösterilen bu mu'cize edebiyatta sıkça anılır. Tasavvufta Yed-i Beyzâ, ilâhî gücün gerçekleşip ortaya çıkmasına bir semboldür. İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, Kapı, İstanbul, 2010, s.481*

«21» Buraya ḳadar beyān olunan ḥażret'iñ ṣavm-ı ẓāhirīsi idi. Onlarıñ ṣavm-ı bāṭınīsi ise terk-i māsivā-yı Allāh'tan ʿibārettir ki kendilerinde ḥāṣıl olmuştur.

Ehl-i maʿarifet der ki: "Ṣavm üçtür: ṣavm-ı ʿām. Ṣavm-ı ḫāṣṣ. Ṣavm-ı eḫaṣdır. Ṣavm-ı ʿām; ekl ve şürbü terk etmektir. Ṣavm-ı ḫāṣṣ; aʿża ve cevāriḥi seyyiʾāttan muḥafaża etmektir. Ṣavm-ı eḫaṣ: Terk-i masivā-yı Allāh'tır."

«22» Ḥażret-i Pīr efendimiziñ ḫāne-i ḳudsiyet-penāhīlerinde yemek pişirmek ḫuṣuṣunda tekellüf olsa ehl-i ḫāneye ḳarşı müteġayyir olurlardı. Esbāb-ı aġẕiye ve tekellüf az olduġu zamān ise beşāşet-i ʿaẓīme iẓhār buyururlar. Ḫāne-i ʿālīlerinde bulunanlara ʿināyet ve iltifāt ibẕāl ederlerdi. Ve buyururlardı ki: (امروز نور فقر درحبين اصحاب اين خانه لائحست) ya'ni "Bugün bu ev ḫalḳınıñ nāṣiyesinde nūr-ı faḳr ẓāhirdir.) Ḥazret-i Ḫudāvendigār dāʾimā faḳr ile iftiḫār buyururlardı. Naṣıl ki Ḥażret-i Faḫr-i ʿĀlem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz münācāt-ı şerīfelerinde buyururlardı:

(اَللهُمَّ اَحْيِنْ مِسْكِيناً وَاَمِتْنِي مِسْكِيناً وحْاشَرْنِي فِي زُمرةِ المَسَاكِين)[75] Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız bi'l-cümle umūrda O ḥażrete mutābaʿat buyururlardı. Faḳrda da Resūlu'llāh efendimiz'e tabaʿiyyet ederlerdi. Naṣıl ki buyururlar:

طاق و طُرْنُبِ[76] فقر و فنا از كذاف نيست هر جاكه دود آمد و بى آتشى نبود

[55] كر نيست عشق را سر ما و هواى ما چون از كذافه او دل و دستار بود[77]

Dīger bir ġazelde de raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz buyururlar:

كشتهٔ شهوت پليد كشتهٔ عشق ست پاك عشق رذه خيمهٔ زان سوى پاك و پليد

جمله دل عاشقان خيمه زده كرد فقر فقر چو شيخ الشيوخ جملهٔ دلها مريد

---

[75] *Allahım beni miskin olarak yaşat, miskin olarak canımı al ve miskinler zümresi içinde haşr eyle.*

[76] Ṭāḳ ve turnūb: Luġāt-i müterādifedendir. Ker ü fer dārāt ve debdebe ve ṭāḳ ve ṭumṭuraḳ, zīb ve ḫod-nümāyi maʿnāsındadır.
Ma ḫaẓa: Burhān-ı Ḳātı'dır

[77] Maʿnā-yı şerīfi: Faḳr u fenānın debdebe ve dārātı, zīb ve zīneti boşuna değildir. Her nerede ki duman vardır orası āteşsiz olmaz.
Eğer ʿaşḳta, bizim derdimiz, bizim ḥiss-i muḥabbetimiz yoḳsa o boşuna mı bizim göñlümüzü, destārımızı ḳaptı…

Dīger bir maḥalde yine buyururlar:

آتش عشق لامكان سوخته ياك جسم من

كوهر فقر درميان بر مثل سمندرى

Başḳa bir yerde de buyururlar:

هر بشرى كه صاف شد در دو جهان و را دلى

ديد غرض كه فقر بود بانك الست را بلى

«23» Şeyḫ Bedre'd-dīn-i Tebrīzī ki fen, kimyā ve simyāda yektā olup Ḥażret-i Pīr'e mürīd ve ʿāşıḳ idi. Āsitān-ı Cenāb-ı Ḫudāvendigāra müdāvim bulunduḳça aṣḥāb ve yārānıñ faḳr ve fākasını, mücāhede ve riyāżātını müşāhede eyleyerek onlarıñ bir ḳısmına dedi ki: *"Eğer Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız emr ve işāret buyururlarsa bir tedbīre mürācaʿat edeyim ki bunuñla aṣḥāb ve yārānıñ maʿīşetine biraz vüsʿat gelsin. Ve mülāzımān-ı bārgāh-ı pīre bir cihet-i menfaʿat ḥāṣıl olup bunuñla intiʿāş edilsin."* Aṣḥāb ve yārānıñ bir ḳısmı kīmyā [56] taʿallümü için ona mülāzım oldular; Ḥażret-i Pīr efendimiziñ semʿ-i eşreflerine vāṣıl olunca ziyādesiyle ġadaplandılar ve pür-ḥiddet olaraḳ *"Bedre'd-dīn"* i çaġırdılar. Buyurdular ki *"Ben aṣḥābı faḳra terġīb ediyor ve metāʿ-ı dünyāyı onlarıñ gözüne ḫ̔ār gösteriyorum. Sen ise benim ḫilāfıma ḥareketle dünyāya çekmek üzere onlara rehberlik ediyorsuñ. Ve ḳahḳarī bir ġayretle kendilerini dūzaḫa çekiyorsuñ. Bu defʿalıḳ maʿfüvvsüñ. Eğer bir daha bu bābda söz söyleyecek olur isen… Sen buradan bir şemme-i ḥaḳīḳat alamazsıñ. Hevā-yı nefse ḳapılır gidersiñ."* Ve ʿāḳıbette buyurduḳları gibi oldu.

«24» Selāṭīn ve ümerā bizim ḫuṣūṣātımız için altın ve gümüşe müteʿalliḳ şeyler gönderseler Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız Şeyḫ "Ṣelāḥa'd-dīn Zerkūb-ı Ḳonevī" ḥażretlerine gönderirlerdi. Bi'l-āḫire "Çelebi Hüsāme'd-dīn" ḳaddesa'llāhu rūḥahumā efendimiziñ ḫāne-i ʿāliyelerine irsāl ederlerdi. Ḳaṭʿa ehl-i beytleri için bir şey alıḳomazlardı. Meğerki şiddet-i żarūret ḥāṣıl olmuş olsun. Yāḫūd Sulṭān Veled raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz iltimās buyurmuş olsunlar. İşte o zamān bir miḳdār şeyʾ kendilerine verilirdi.

2.3.3.3.Ḥażret-i Pīriñ Evṣāf-ı Namāzı

«25» Cenāb-ı Pīr ḳuddise sırrhu'l-münīr efendimiziñ dīde-i ẓāhirī ile görülen, namāzdaki aḥvāl-i seniyeleri şu vecihledir:

Namāz vaḳti gelip ḳıbleye müteveccih oldukları zamān mübārek çehre-i münevverleri renk renk olurdu. Naṣıl ki Ḥażret-i Emīrü'l-Müʿmīnīn ʿAli kerrema'llāhu veche efendimizden menḳūldür.

(اِذَا حَضَرَ وَقْتُ الصَلَوَةِ فَنَزَلْزَلَ وَتَلوَّنَ فَقْيِلَ لَهُ مالَكَ يا اَميرَ المؤمِنين فَيَقولُ قَدجَاء وَقْتُ اَمَانَةِ عَرَضَهاَ اللهُ تَعالٰى عَلَى السّمٰوٰاتِ وَالْاَرْضِ وَالجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحمِلْنَهٰا وَاَشْفَقْنَ مِنْهٰا وَحَمَلَهَا الاِنْسٰانُ فَلااَدْرِي اَ اُحسِنُ اَدَاء مَاحَمَلْتُ اَمْلاَ)

[57] Maʿnā-yı şerīfi: Namāz vaḳti geldiği zamān Ḥażret-i ʿAli kerrema'llāhu veche efendimiziñ çehre-i mübārek-i münevverleri mütelevvin olur ve vücūd-i aḳdesleri titrerdi.

Yā Emīrü'l-Müʿmīnīn bu ḥāl nedir. Size ne oluyor diye suʾāl olunduġu zamān buyururlardı ki*: "Allāh Teʿālā'nıñ semāvāta, arża ve dağlara ʿarż edip de derece-i celālet ve ʿaẓametinden ḳorḳaraḳ onlarıñ yüklenemedikleri ve insanıñ ise ḳabūl ve taḥammül eylediği emānet-i ilāhiyenin īfā-yı vaẓīfesi zamānı geldi. Bilmiyorum derʿuhde eylediğim o vaẓīfeyi ḥüsn-i edā edecek miyim yoksa edemeyecek miyim?"*

«26» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız namāzda istiġrāḳ ve ḫuşūʿ-ı tām, niyāz ve ḫużūʿ-ı müstedām üzere bulunur ve bi'l-külliye-i ṣıfāt-ı Ḥaḳḳ ile kesb-i ittiṣāl ederlerdi. Ẕaten namāzdan maḳṣūd olan ittiṣāldir. Buyururlar ki: (الصَّلَوةُ اتِّصالُ بِاللهِ مِنْ حَيثُ لايَعلَمُ الظَاهِرُ)

Maʿnā-yı ʿālīsi: Namāz Allāh ile ittiṣāldir. Faḳaṭ bu ittiṣāliñ ne hayṣiyetle olduġunu ehl-i ẓāhir bilmez.

Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz ḥażretleri bu namāzıñ sırrında buyururlar: (لاصَلٰوةَ اِلاَّبِحُضُورِ الْقَلبِ) yaʿni "Namāz ancaḳ ḫużūr-ı ḳalp ile olur."

Cenāb-ı Pīr efendimizden defaʿāt ile müşāhede oldundu ki ibtidā-i ʿişāda tekbīr alıp ḳıyāma durdular ṣabāḥ oluncaya ḳadar iki rekʿat namāzda müstaġraḳ ḳaldılar. Bunuñ gibi

rükūʿ ve sücūd da bütün bir gün ve bir gece müstaġraḳ ḳaldıkları, meşhūd olurdu. Naṣıl ki ḳaddesna'llāhu bi-sırrihi'l-ʿazīz efendimiz buyururlar:

چو نماز شام هرکس بنهد چراغ و خوانی — منم و خیال یاری غم و نوحه و فغانی

چو و ضوز اشك سازم بود آتشین نمسازم — در مسجدم بسوزد چو بدورسد اذانی

رخ قبله ام کجاشد که نماز من قضاشد — زقضا رست هماره بمن و تو امتحانی

[58] عجابا نماز مستان توبکو درست هست آن — کی نداند او زمانی نشناست او مکانی

عجابا دو رکعت است این عجابا چهارم است این — عجابا چو سوره خواندم چو نداشتم زبانی

در حق چوکونه کویم که نه دست ماندونی دل — دل و دست چون توبردبده ای خدا امانی

بخدا خبر ندارم چو نماز می کذارم — که تمام شد رکوعی که امام شد فلانی

Maʿnā-yı şerīfi: Aḳşam namāzı vaḳti herkes çerāġ uyandırıp ṭaʿām sofrası ḳurunca ben yāriñ ḫayālini pīşgāh-ı çeşmime alır ġam ve nevḥaya, fiġāna ḳapılırım.

Gözyaşlarımla ābdest aldığım içindir ki namāzım böyle āteşīn oluyor. Eẕān sesi mescid-i ḳalbime öyle muḥarriḳāne gelir ki onuñ teʾşīriyle o göñül mescidiniñ ḳapısı ʿāşıḳāne yanar.

Ḳıblemiñ yüzü ne ṭarafta ḳalmış ki benim namāzım böyle ḳażāya ḳalır. Evet, ḳażādandır ki dāʾimā baña saña bir imtiḥān geliyor.

ʿAcabā mest-i muḥabbet-i ilāhiye olanlarıñ namāzı doġru mudur? Sen söyle. Zīrā o ne zamānı bilir ne mekānı bilir. ʿAcabā ḳıldığım bu ikinci rekʿat mıdır yoḳsa dördüncü müdür? ʿAcabā ben ne sūresi oḳudum diye muteḥayyirdir. Çünkü zebān-ı iḳtidāra mālik değildir.

Evet dergāh-ı ilāhiye naṣıl mürācaʿat edeyim. O bāb-ı ʿizzeti naṣıl urayım. Zīrā bende ne ṭāḳat ḳaldı. Ne ʿaḳl ve dil ḳaldı.

Ey Ḫudā baña amān ver. Zīrā göñlümü de iḫtiyār ve iḳtidārımı da sen aldıñ.

Namāz ḳılar iken ʿacabā rükūʿ tamām oldu mu? Yoḳsa imāmet eden falanca mıdır? Bunlarıñ hīçbirinden Allāh ḥaḳḳı için ḫaberim olmaz.

***

«27» Bir ḳış mevsimi idi. İḳāmet buyurduḳları medresede ibtidā-i leylde secdeye ḳapanmış ve çeşmān-ı mübāreklerinden pek çoḳ gözyaşları aḳmış idi. Havānıñ bürūdeti teʾsīriyle mübārek rūy-ı envārları buz ṭutaraḳ gül-berg-i ḥüsn olan derisi ṣaḥn-ı ṣafāya yapışmış idi. Vaḳtā ki gündüz oldu. Aṣḥāb ve yārān ṣıcaḳ ṣu ḥāżırlayıp mübārek vech-i dıraḫşān-ı lā-hūtīsine dökerek buzları erittiler.

[59] Buraya ḳadar beyān olunan namāz-ı ẓāhirīleri idi. Ḥālbuki namāz-ı bātınīleriniñ esrārına kim vāḳıf olabilir. Zīrā Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿaẓẓama'llāhu ẕikruhu buyururlar:

صد کونه نماز است و رکوع است و سجود

آن را که جمال دوست باشد محراب

Maʿnā-yı şerīfi: Miḥrābı, dost cemāli olan kimse için yüz nevʿ namāz rükūʿ ve secde vardır.

2.3.3.4.Ṣūret-i Taḳvā ve Veraʿ-ı Ḥażret-i Mevlānā Ḳuddise Sırruhu'l-ʿālā

«28» Ḥażretiñ ṣūret-i ittiḳā ve veraʿını şerḥ ve beyān etmek naṣıl mümkün olabilir ki Cenāb-ı Pīr taḳvāda bir şān-ı ʿaẓīm ṣāḥibi idiler. Bu bābda kelimāt-ı ʿāliye beyān buyurmuşlardır.

Aṣḥāb-ı kirām ve aḥyār-ı ẕeviyyü'l-iḫtirāmdan ṣoñra- dāʿire-i velāyette:

(اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَاللّٰهِ اَتْقٰاكُمْ)[78] āyet-i celīlesi ḥaḳīḳatte kendilerine işāret olmuş idi.

[78] *"Ey insanlar doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yolunda en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdârdır."/ El-Hucûrat-13 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.516*

Taḳvānıñ ẓāhiri: Ḥaḳḳ ʿazze ve celle ḥażretleriniñ ḫavfıyla maʿāṣīden perhīz etmekten ʿibārettir. Kemā ḳāle: (اَلتَّقْوِيَ مُحَافَظَةُ آدابِ اشَّرِيعَةِ وَاجْتِنَابِ اَزْ مَاحَرَّمَ اللهُ) Yaʿni buyururlar ki: "Taḳvā-yı ādāb şerīʿatı muḥāfaża ve Allāh Teʿālā'nıñ ḥarām ettiği şeyden ṣaḳınmaktır."

Taḳvā: Ḥuẓūẓ-ı nefsāniyeden ṣaḳınmaktır. Kemā ḳāle (اَلتَّقْوِيْ تَرْكُ حُظُوظِ النَّفْسِ) buyururlar ki: "Taḳvā ḥuẓūẓ-ı nefsi terk etmektir." Taḳvā: Kemāliñ ḥuṣūlüne māniʿ olan **[60]** her bir şeyʿi menʿ eylemektir. Kemā ḳāle (اَلتَّقْوِيَ مُجَانَبةِ كُلَّ مَايُبْعِدُكَ عَنِ اللهِ عَزَّوجَلَّ) buyururlar ki: "Taḳvā Allāh Teʿālā ʿazze ve celle ḥażretleriñden seni uzaḳlaştıran her şeyden ṣaḳınmaktır."

İşte bu ṣūretle muḳteżā-yı sülūk ve vüṣūl olan şeyʾ sālikte huṣūl bulur. Ve ebvāb-ı rızḳ ona meftūḥ olur.

روزی بی رنج میدانی که چیست

قووت ارواح است و ارزاق نیست

Tercemesi: Eziyetsiz rızıḳ ne demektir bilir misiñ? Rūḥlarıñ ġıdāsıdır. Yoḳsa erzāḳ-ı ṣūriye değildir.

Kelām-ı Mecīd naṣıl ki ḫaber veriyor: (وَمَنْ يَتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لهُ مَخْرَجاً وَيَرزُقُهُ مِنْ حَيثُ لاَ يَحْتَسِبُ)[79] el-āyet. Maʿnā-yı şerīfi: "Bir kimse Allāh'tan ittiḳā eder ise Ḥaḳḳ oña bir maḫrec ve bir vüsʿat-i ḥāl verir. Ve ummadıġı yerden onu merzūḳ eyler."

Taḳvāda ẕikr ve beyān olunan bu maḳām, sālikiñ muttakīniñ ibtidā-yı maḳāmıdır. Yoḳsa taḳvānıñ maḳām-ı aʿlāsı, māsivā-yı Alah'tan külliyetle ḳaṭʿ-i naẓar etmek ve ġayr ile meşġūliyeti kendine ḥarām-ı maḥż bilmektir.

Caʿfer-i Ṣādıḳ raḍıya'llāhu ʿanhu efendimizden menḳūldür ki buyurdular:

(اَلتَّقْوِيَ اَنْ لاَتَرَىْ فِي قَلبِكَ سوىَ شَيْئاً اللهُ تَعَالَى) Yaʿni "Taḳvā Allāh Teʿālā ḥażretlerinden başḳa hīçbir şeyʾi ḳalbiñde görmemekliğindir." Ve Şeyḫ En-Naṣr Ābādī raḥmetu'llāhi ʿaleyhe

[79] *Et-Talak-2,3*

buyurmuştur ki: (التَّقْوىَ اَنْ يَتَّقِى العَبْدُ عَن ماَسِوَى اللهِ تَعٰالٰى) yaʿni "Taḳvā māsivā-yı Allāh'tan ʿābidiñ ṣaḳınmasıdır."

Bu beyān olunan aḥvāliñ cümlesi Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ ṣıfat-ı ẕāt-ı muḳaddesleri olmuş idi. Ve kendileri bu ādāb ile müzeyyen bulunmuşlardı. Şüphesiz ki beyyeża'llāhu [61] vecḥehu'l-ġurer efendimiz kendi muʿāmele-i ẕāt-ı ḳudsiyet-penāhīlerini beyān ṣadedinde buyururlar:

Beyt

بسوزید آتش تقوی جهان ماسوی الله را

بزد برقی زالله و بسوزانید تقوی را

Maʿnā-yı şerīfi: Taḳvā āteşi cihān-ı māsivā'ullāhı yaḳtı. Allāh'tan bir berḳ-i tecellī çaḳtı. Taḳvāyı da yaḳtı.

«29» Ḥażret-i Pīr-i lāhūtī ṣamīr efendimiz taḳvāda bir meşābede idiler ki müddet-i ʿömr-i saʿādetlerinde meṣāliḥ-i dünyāya ve onuñ ġam ve şādīsine müteʿalliḳ kelām ve ḥikāyeyi kendilerinden işitmedik. Bu ḥāl; meşġūliyet-i bāṭınīleriniñ kemāline dāldir. Ḥażret buyurur:

Meşnevī

شهوت دنیا مثال کلخن است که از او حمام تقوی روشن است

لیك قسم متقی زین تون صفاست زانکه در کرما به است و در تقاست

Meʿal-i ʿālīsi: Dünyā şehveti külḫana beñzer. Zīrā onuñ ḥarāretiyle taḳvā ḥamāmı ışıtılır. İşte şehvet-i dünyā ile ālūde olanlar o külḫan içinde bī-ḥużūr ve ārāmdırlar.

Muttaḳīler ise taḳvāda ve germābe-i ṣafāda olduḳları için o külḫanıñ kirinden dumanından āzāde olaraḳ ṣafā sürerler. (اِنَّ اللهَ مَعَ الَذينَ التقْواَ وَالَّذينَ هُمْ مُحْسِنُون.)[80] El āyet. Maʿnā-yı şerīfi: "Ḥaḳīḳat Allāh Teʿālā muttaḳīlerle ve güzel ḫuylularla berāberdir."

[80] *En-Nahl-128*

[62]

2.3.3.5.Cezebāt ve ʿAşḳ

«30» Ḥażret-i Sulṭānu'l-ʿāşıḳīn ḳuddise sırruhu'l-metīn efendimiziñ cezebāt-ı vaṣl ve ṣıfat-ı ʿaşḳ-ı vücūdları o mertebeden pek ʿālidir ki bu gibi muḫtaṣarāt içinde onuñ yüzde biriniñ beyān ve ḥikāye edilmesi mümkün olabilsin. Lakin (اَلْقَلِيلُ يَدُلُّ عَلَى الْكَثِيرِ) feḥvāsınca ẕāt-ı seniyelerine ṭārī olan her bir ḥālden bir şemme beyān etmek vācip oldu. (الاشارة والعاقل يكفيه)

Ey ḳārī Allāh seni tevfīḳine maẓhar etsin, bilmiş ol ki, cezbe Ḥaḳḳ'ıñ tevfīḳine bağlı bir ʿināyet-i ezeliyedir ki Ḥaḳḳ ʿazze şānühu ḥażretleri maẓhar-ı ʿināyet olanlarıñ ḫilḳat ve istiḥḳāḳından muḳaddem onu ervāḥına terfīḳ etmiştir. Bir ʿārif der ki:

(اَلجَذْبَةُ وَالتَّوْفِيقُ حُسنُ عِنايَةِ لحَقِّ العَبْدِاِلَى لَيسَ لهُ فِيهِ سَبَبٌ والاَ مِنْهُ لَهُ طَلَبٌ) ya'ni "Ceẕbe ve tevfīḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ḳula ḥüsn-i ʿināyetidir. Yoḳsa ḳuluñ bunlara maẓhariyetinde ne sebep ne de ṭalep aranır."

İmdi bir kerem-i Rabbānī olan bu devlet; çehre-i besīmini ibtidā-yı ḥālde bir mü'mīne gösterirse onu az bir cehd ve sa'y ile a'lā-yı maḳāmāta vāṣıl eder. Kemā ḳale'n-nebī ʿaleyhü'ṣ-ṣalavatu ve's-selām (جَذْبَةُ منْ جَذَبَاتِ الحَقِّ خَيرٌ مِنْ عِبَادَةِ الثَّقَّلينْ) ya'ni Nebī-i zī-şān efendimiz buyurur: "Ceẕebāt-ı Ḥaḳḳ'tan bir ceẕbe ins ve cinniñ ibādetinden daha ḫayırlıdır."

Mü'mīn eṣnā-yı sülūkunda kendine ṭārī olan herhangi bir maḳāmda tevaḳḳuf edip ḳalsa Ḥaḳḳ celle ve ʿalī ḥażretleri kemāl-i luṭfundan ceẕebāt-ı tevfīḳiyle onu o maḳāmdan selāmetle geçirir. Ve maḳṣūd ve maṭlūba vāṣıl eder.

«31» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa'llāhu rūḥahu'l-ʿazīz efendimize ki ceẕbe-i tevfīḳ ezelī refīḳ olmuş idi; mütevātir olan ceẕebāt-ı feyż-a-feyżleriyle eṭvār-ı sülūku ubūr eyler ve eṣnā-yı sülūkta vāṣıl olduḳları her bir maḥal ve maḳāmıñ minnetinde münkeşif olan haḳāyıḳtan muṭlaḳā bir şemme beyān ederlerdi ʿaẓẓama'llāhu celāl-i ḳadrihu efendimiz buyurur:

[63] بیرد عقل ودلم را براق عشق معانی　　مرا بپرس کجابرد آن طرف که ندانی

بدان رواق که ما و چرخ ندیدم　　بدان جهان که جهان هم جدا شود زجهانی

فر و خورد مه و خورشید قطب هفت فلك را　　سهیل جان چو براید ز سوی رکن یمانی

Tercemesi

ʿAşḳ-ı meʿānī Buraḳı… Benim ʿaḳlımı da gönlümü de aldı götürdü. Nereye götürdüğünü benden şor ki söyleyeyim. Çünkü seniñ bilmediğiñ bir ṭarafa götürdü.

O revāḳ-ı teʿālāya o āsmān-ı meʿānīye götürdü ki orada ne ḳamer gördüm ne çarḫ gördüm. Öyle bir cihāna götürdü ki orada cihān bile cihānlıḳtan cüdā olur.

Süheyl-i cān, cānib-i rükn-i Yemānī'den doġduġu zamān ey güneş eflāk-ı sebʿanıñ ḳuṭbu için hepsi secde-i tekrīme ḳapanır.

Dīger bir maḥalde daḫi bu maʿnāya müteʿalliḳ olan ve celālet-i ḳadri pek ʿaẓīm bulunan ḥālleriniñ sırrından beyān buyururlar:

باز سعادت رسید دامن مارا کشید　　بر سر کردون زدیم خیمه و ایوان خویش

آن شکری را که هیچ مصر ندیدش بخواب　　شکر که ما یا فتیم دربن دندان خویش

دور قمر عمرها ناقص و کوته کند　　عمر درازی نهاد یار بدوران خویش

Tercemesi:

Yine saʿādet zamānı geldi. Yine cānān bizim eteğimizi kendine doġru çekti. Bālā-yı gerdūn-ı viṣāle, yine otaġımızı, eyvānımızı ḳurduḳ.

[64] Şükürler olsun Mıṣr'ıñ ruʿyāsında bile görmediği şekeri… O ẕevḳi biz aġzımızda dişlerimiziñ altında buluyoruz.

Ḳameriñ devri, ʿömürleri ḳıṣaltır. Noḳṣanlaştırır. Lakin yār… Kendi devrānı için ḳıṣalmaz, tükenmez uzun bir ʿömr verdi.

«32» Bu miftāḥ-ı ḫazāʿin-i maʿneviyeniñ her kelimesi biñlerce ḥaḳāyıḳı muḥtevīdir. Eğer şerḥine şürūʿ etseñ pek uzar ve maḳṣūd ġāʾib olur. Onuñ için maḳṣada gelelim de Ḥażret-i Sulṭānu'l-Maḥbūbīn Sulṭān Veled ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz efendimiz kendilerine refīḳ olan ʿināyet-i ezeliyeleriniñ beyānı ṣadedinde ḥālleriniñ sırr ve ḥaḳāyıḳından baḥs buyurmuş olduḳları cihetle burada bunu miṣāl olaraḳ īrād edelim. Ḥażret buyurur ki:

بکمال بود عشقم زازل که آفریدی نه زمین بدونه کردون که دعای من شنیدی

نه خوری بدونه ماهی نه سری بدو کلاهی که مرا برای عشقت ز کزید کان کزیدی

Tercemesi:

İlāhī. Beni ezelde yarattığıñ zamān, ʿaşḳım kemālde idi… Ne ger-dūn vardı, ne güneş vardı, ne ay vardı, ne insān başı ne de onuñ bir ser-pūşu, bir külāhı var idi tā o zamān sen benim duʿāmı işittiñ de beni güzīde-kān-ı muḥabbetiniñ içinden seçtiñ. ʿAşḳıñ için iḫtiyār ettiñ.

Cenāb-ı Ḫudāvendigārımız dīger bir maḥalde; hāk-i pāk-i ḥażretine ṣubḥ-ı ezelde tābān ve hem-rāh olan envār-ı ʿināyetiñ evṣāfını şerḥte ve dest-i sāḳī-i bāḳīden kām-ı bī-kāmı ile ṭattıḳları şarāb-ı nābıñ ḥalāvetini beyānda buyururlar:

Beyt

ساقیا بر خاك ما چون جر عها مي ریختی

کر نمی جستی جنون ما چرا مي ریختی

[65] Maʿnā-yı şerīfi: Ey sāḳī-i ezel bizi dīvāne-i ḥüsnüñ ḳılmaḳ içindir ki ḥāk-i vücūdumuza şarāb-ı ʿaşḳınıñ ceraḥalarını döktüñ.

Bizim mecnūn-ı cemāl olduġumuzu istemese idin niçin dökecektiñ? Hīç döker miydiñ?

Dīger bir ġazelde de buyururlar ki:

کشیداین دل کریبانم بسوی کوی آن یارم

Maʿnā-yı ʿālīsi: Bu göñlüm beni yaḳamdan ṭutup o yār-ı cānımıñ kūyına doġru götürüyor. O kūya götürüyor ki orada ben onuñ bāde-i muḥabbetini içtim. O ḳadar içtim, mest oldum ki pabucum, destārım birbirine dolaştı.

«33» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızda ʿināyet-i ezeliye ḥāṣıl ve o ʿināyet-i ilāhiye ḳanatlarıyla feyāfī-i ḫun-ḫᵛār-ı enāniyetten pervāz buyurup maḳṣūd-ı ḥaḳīḳīye vāṣıl olduḳları cihetle sālikān-ı ṭarīḳatın irşādı için o ḥāliñ beyānında ʿibārāt-i muḫtelife ile muṭlaḳā bir şemme taḳrīr buyurmaḳ muʿtad-ı seniyeleri idi. Bu kitāb-ı muḫtaṣar, onlarıñ hepsini iḥtivā edemeyeceğinden īcāz ṣūretiyle derc ve beyān edildi.

2.3.3.6.Sekr ve İstiġrāḳ-ı Ḥażret-i Mevlānā Ḳuddise Sırruhu'l-aʿlā

«34» Cenāb-ı Pīr efendimiziñ sekr[81] ve istiġrāḳı naṣıl beyān edilebilir ki ekṣer kelimāt-ı ṭayyibeleri ḥālet-i sekrde şeref-pāş-ı sünūḥ olmuşlardır. Bu öyle bir maḳāmdır ki ricālu'llāh maḳām-ı ḳurb u viṣāle vāṣıl olup ġayet-i luṭf u viṣāl ve ḥüsn-liḳā-i subḥānīden şarāb-ı muḥabbeti tecerruʿ ederek mest-i liḳā-yı rabbānī olduḳları zamān ḥāṣıl olur. Bunlarıñ ne gūne mest olduḳlarına dāʾir Nebī-i Ekrem ʿaleyhi'ṣ-ṣalavatu ve's-selām efendimiz buyurur: (اِنَّ اللهَ تَعَالٰی **[66]** شَرَاباً اَعَدَّهُ لاوْلِیائهِ اِذَاشَرِبُوُ سَکِرُوا وَاِذا سَکِرُوا طَابُوُ وَاِذا طَابُوُ واصامت) Maʿnā-yı şerīfi: "Allāh Teʿālā ḥażretleri evliyāsı için öyle bir şarāb ḥāżırlamıştır ki onu içtikleri zamān mest olurlar. Mest olunca ṭayyib ve ḫoş-ḥāl olurlar. Ṭayyib ve ḫoş-ḥāl olunca ṣāmit ve sākit bulunurlar."

«35» Menḳūldür ki; Ḥażret-i Risālet ṣalavatu'llāhu ʿaleyhe efendimiz vaḳtā ki ḳurb-ı ḫās (قاب قوسین اوادني)[82] ile müşerref oldular ve Ḥażret-i Ehadiyet celle celāluhu'nuñ cemāl ve celālini dīde-i baṣīret ile müşāhede buyurdular. Āyāt-i subḥāniyeyi keşf ve rumūzāt-ı rabbāniyeyi taḥḳīḳ buyurduḳtan ṣoñra Ḥaḳḳ Teʿālā ʿizz-i ismihu ḥażretleri ṭarafından biri

[81] ***Sekr:*** *Hakıkat ehlinin nezdinde sekr, Hak'tan gelen ve şiddetli coşkunluk ve lezzet veren kuvvetli vâridât sebebiyle zuhûr eden gaybet hâlidir. Sekr, gaybetten daha kâmil ve daha kuvvetlidir. Cürcânî, age, s.97*

[82] *"Sonra "(Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hattâ daha da yakın oldu."/ En-Necm-8,9 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.525*

şarāb dīgeri süt ile memlū nūrdan iki ḳadeḥ iḥżār olunup bunlardan biriniñ iḫtiyār buyurulması için kendilerine işāret oldu.

Ḥażret-i Risālet ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz buyurdular: (اخْتَرتُ اللَّبَنْ) yaʿni "Sütü iḫtiyār eyledim."

Zīrā o ʿahd, ibtidā-yı aḥkām-ı ḳavānīn-i şeriʿat ve istiḥkām-ı esās-ı evāmir-i ṭarīḳat idi. Cām-ı cihān-nümā-yı şarāb-ı ḥaḳīḳati kendi ümmetiniñ ḥāṣları ve ʿārifān ve ʿāşıḳānı için muḥāfaża buyurdular. Ḥażret-i Ḫudāvendigār o şarābın vafṣında pek çoḳ kelimāt-ı ʿāliye īrād buyurmuşlardır. Seḳānā'llāhu minhu emīn.

Ḥażret buyurur ki:

ازان شراب که کر جرعهٔ از او بچکد — زخاك شوره بروید همان زمان کلزار

شراب لعل که کرنم شب بر آرد جوش — میان چرخ و زمین پر شود از او انوار

مرا چو مست کنی آهنکی تماشا کن — که شیرمست چکونه است درمیان شکار

Maʿnā-yı şerīfi: O öyle bir şarābtır ki eğer ondan bir yudum yere damlasa ot bitmeyen şūre-zār ṭopraḳtan hemān güller çıḳar, gülistānlar vücūda gelirdi.

O öyle bir şarāb-ı laʿldir ki eğer gece yarısı her ṭaraf ẓulmet içinde iken coşup ṭaşsa [67] eflāk ve zemīn envār ile dolardı. Sevgilim sen beni mest edince şöylece bir temāşā et. Şikārı arasında mest-i ẕevḳ olan arslan naṣıldır. Bak gör.

Ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde de buyururlar:

پیش ازان کاندر جهان باغ و مي و انکور بود — از شراب لاایزالی جان ما مخمور بود

ما ببغداد جهان جان انا الحق مي زدیم — پیش ازان کین دار و کیرنکتهٔ منصور بود

پیش ازان کین کل در آب و کل معمارشد — در خرابات حقائق عیش ما معمور بود

Maʿnā-yı şerīfi: Cihānda henüz baġ, bāde, üzüm yaratılmamış idi. Ki bizim cānımız şarāb-ı lā-yezālīden mest ve maḫmūr idi.

Manṣūr'uñ nükte-i tevhīde ʿāʿid kelāmınıñ daha ġavġāsı olmadan biz, cihān-ı cān Baġdād'ında "Ene'l-Ḥaḳḳ" diyorduḳ.

Nefs-i küll –yed-i ḳudret- ṣu ile topraġa miʿmār olmadan- vücūd-ı Ādem'i yaratmadan bizim ʿayş ve nūşumuz, ḫarābāt-ı ḥaḳāyıḳta maʿmūr ve mükemmel idi.

Bu ġazel-i şerīfin şerḥi pek çoḳtur. Faḳaṭ burada maḳṣūd olan şarābıñ vaṣfıdır ki beyān buyurmuşlardır.

Şeyḫ Muḥaḳḳıḳ-i İbn Fārıż nūru'llāhu rūḥahu ḥażretleri ki muḥaḳḳiḳān-ı zamāndan idi. Bezm-i elestde içtikleri şarāb-ı muḥabbetiñ vaṣfında şu beyti inşād buyururlar:

شر بنا على ذكر الحبيب مدامةً

سكر نا بها من قبل ان يخلق الكرم

Maʿnā-yı ʿālīsi: Henüz üzüm yaratılmamış idi ki biz, cānānıñ cemālini yād ederek şarāb-ı ʿaşḳı içtik mest olduḳ.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār o şarābıñ beyānında ve kendilerinde ḥāṣıl olan o sekriñ [68] vaṣfında kelimāt-ı ʿāliye inşā buyurmuşlardır. Bu iki beyitteki işāret-i ʿālileri ehl-i maʿrifet için bir sermāye-i tām-ı ḥaḳīḳattir:

ساقی جان خوبر و باده دهد سبو سبو تاسر و پای کم کند زا هد مر تضای من

از کف خویش جسته ام در تك خم نشته ام تا همکی خدا بود حاکم و کد خدای من

«36» Ṣāḥib-i sekr olan evliyā'u'llāhtan ve kāmilīnden buña beñzer pek çoḳ kelimāt-ı ʿāliye menḳūldür. Lakin Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ bu ḥāl-i sekrdeki temkīnleri[83] herkesten ziyāde olduġu için lisān-ı dürer-bār-ı aḳdeslerinden şeref-pāş-ı ẓuhūr olan kelimātta cümlesinden ʿālī ve bülend ve maḳāmāt-ı ḳudsiyeleri ise hepsinden daha şerīf ve ercmendir. ʿAẓẓama'llāhu ẕikruhu efendimiz buyurur:

[83] ***Temkîn:*** *İstikâmet üzere devâm eden yüce hâlin sağlam ve istikrarlı olması makâmından ibârettir. Kul Hakk'a doğrun yol almaya devâm ettikçe hâlin sürekli değişmesi demek olan "telvün" ehlidir. Çünkü bir hâlden diğer hâle yükselir ve bir vasıftan diğer bir vasfa intikâl eder. Vuslat hâsıl olunca sağlamlık ve istikrârdan ibâret olan temkîn hâsıl olur. Cürcânî, age, s.108*

رندان خرابات بخوردند و بر فتند

مائیم که جاوید بخور دیم و نشستیم

Maʿnā-yı şerīfi: Rindān-ı ḫarābāt-ı ʿaşḳ… Şarāb-ı cemāl-i lāyezālīden içtiler. Gittiler. Biz ise sermedi bir ẕevḳ ile peymāne-i vişāli içtik. Ve gitmeyip oturduḳ.

Bu gibi pek çoḳ kelimāt-ı ʿāliye Ḥażret-i Pīr'den menḳūldür. Bu kitāba numūne olmaḳ üzere bu ḳadar derc olundu.

«37» Müʿmin-i kāmil vaḳtā ki istiġraḳ ile mecẕūb[84] ve şarāb-ı vaṣl ile memẕūḳ[85] ve merzūḳ olaraḳ mest-i cemāl ve celāl olur ve maḥal-i ḳurb-ı lāyezālīden kendiniñ kendiliğiñe ki –ʿālem-i beşeriyettir'- nüzūl eder, ḥāl-i sābıḳıñ eẕvāḳından müfāraḳati cihetiyle onda ʿaşḳ ve şevḳ ḥāṣıl olur.

Vecd: Ġalebe-i ʿaşḳ ve şevḳtir. Bir ʿārif der ki: (اَلْوَجْدُ اِنزِعَاجُ الرُّوحِ عَن اِحتِامال غَلَبَةَ الشَوقِ) yaʿni "Vecd: Şevḳet ġalebesine taḥammülden dolayı rūḥuñ ıżṭırāb ve ḳararsızlığıdır."

[69] Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ġurer bu ẕikr olunan evṣāf ile müteḥallī olmuşlardı ve mübārek ẓāhir-i pākleriniñ bāṭın-ı tāb-nāklerine mutabaʿtı ḥasebiyle ḫaṣīṣe-i ʿaşḳı iḫtiyār buyurmuş idiler. Bedīhīdir ki ḳadem-i şevḳ ve ʿaşḳ ile eṭvār-ı bī-pāyān-ı ḥaḳīḳati ṭayy buyurdular. Ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz Efendimiz beyānāt-ı ātiyeleriyle sülūk buyurmuş olduḳları o etvārıñ ʿaẓamet-i mertebet-bülendini ḫaber verirler:

سر قدم کردیم و آخر سوی جیخون تا ختیم — عالمی بر همم زدیم و چست بیرون تا ختیم

او لین منزل یکی دریای پر خون رونمود — درمیان موج آن دریای پر خون تا ختیم

چون براق عشق عرشی بود زیر ران ما — کنبدی کردیم و سوی چرخ کردون تا ختیم

فهم و وهم و عقل انسان جمله کی دررہ بر یخت — چونکه از شش حدا نسان سخت افزون تا ختیم

عالم چون را مشال ذر ها بر همم زدیم — تا بپیش تخت ان سلطان بیچون تا ختیم

---

[84] ***Meczûb:*** *Hak Te'âlâ'nın kendisi için seçtiği, kudsiyetiyle ona bildirdiği ve böylece kazanma külfeti ve yorulma olmaksızın bütün makâmları lutfettiği kimsedir. Age, s.83*

[85] Memẕūḳ: Ṣu ḳatılmış süte denir.

Dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde de sırr-ı ʿaşḳta müşāhede buyurmuş olduḳları keşret-i iştiyāḳı beyān ṣadedinde buyururlar:

سی سال درپی تو چو مجنون دویده‌ام — اندر جزیرهٔ که نه خشك ست نه تری

غافل بدم ازانکه تو مجموع هستئ — مشغول بود عقل بایمان و کافری

ای دل تو کل کو نئ بیرون زهر دوکون — ای جمله چیزها تو واز چیزها بری

Maʿnā-yı şerīfi: Otuz sene mecnūn gibi seniñ için ḳoştum… Dolaştım.

[70] Işṣız ve ḥaşī bir cezīrede ki orada yaş ḳuru hīçbir şeyʾe teṣādüf olunmazdı. Āh o zamān ben seniñ mecmūʿ-ı hestī olduġundan ġāfil idim. ʿĀḳlım īmān ve küfür ḳayġısında ḳalmış idi.

Ey göñül. Sen iki cihāndan ḫāriç bir kāʾināt-ı ḥaḳīḳat, bir cihān-ı lāhut-ı küllīsiñ. Her şeyʾ senden ʿibāret faḳaṭ sen her şeyʾden münezzehsiñ.

Cenāb-ı Pīr ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde de buyururlar:

سالکان را هرا محرم شدم — ساکنان قدس را همدم شدم

طار می دیدم برون از شش جهت — خاك کشتم فرش آن طارم شدم

هر نفس همراه عزرائیل بود — جان مبادم کر از او درهم شدم

رو برو با مرك کردم حر بها — تا زعید مرك من خرم شدم

خون شدم خوشیده درر کهای عشق — دردو چشم عاشقان شبنم شدم

گه چو عیسی جملکی کشتم زبان — که دلی خاموش چون مریم شدم

آنچه از عیسی و مریم یاوه شد — کر مرا باور کنی آن هم شدم

پیش نشتر های عشق لم یزل — زخم کشتم صدره و مرهم شدم

سست کردم تنك هستی را تمام — تا که بر زین بقا محکم شدم

بانك نای لم یزل بشنو زمن — کر چو پشت چنك اندر خم شدم

[71] رونمود الله اعلم مر مرا — کشتهٔ آه و بسی اعلم شدم

عید اکبر شمس تبریزی که بود عسید را قربانئ اعظم شدم

Maʿnā-yı şerīfi: Sālikān-ı ṭarīk-i ʿaşḳ ve ḥaḳīḳate maḥrem… Sakinān-ı ḳuds-i rabb-i ʿizzete hem-dem oldum.

Şeş cihetten ḫāriç bir āsmān gördüm. Hemān ḫāk olup o āsmāna ferş oldum. Her nefste ʿAzrāʾīl hem-rāh idi. Faḳaṭ ben hīç aldırmadım. Eğer ondan mükedder oldumsa cān baña lazım değil. Yüz yüze mürg ile muḥārebeler ettim. Ondan ṣoñra ṣayd-ı mürg ile şād ve ḫürrem oldum. ʿAşḳıñ damarlarında ḳurumuş ḳan. ʿĀşıḳlarıñ iki gözünde şebnem-i eşk-i revān oldum. Bazen ʿĪsā gibi bütün lisān kesildim. Baʿzen Meryem gibi ḫāmūş bir göñül oldum. O şeyʾ ki ʿĪsā ile Meryem haḳḳında ḥikāye olunur. Eğer baña inanırsañ o şeyʾ daḫi ben oldum.

Āh ʿaşḳ-ı lemyezeliñ neşterleri öñünde yüzlerce şerḥadār bir yāre oldum. Evet oldum. Faḳaṭ o yāreye de merhem-i şifā yine ben oldum.

Esb-i ḥayāt-ı dünyevīniñ varlıḳ ḳolanını tamāmıyla gevşettim. Faḳaṭ ondan ṣoñra beḳā üzengisi üzerinde muḥkem ve metīn oldum.

Gerçi hazīn hazīn inleyen çengin şırtı gibi belim ʿaşḳ ile bükülmüştür. Faḳaṭ yine sen o üstüvār olan nāy-ı lemyezeliñ bānıñ dil-nevāz-ı lāhūtīsini benden diñle. Evet, benden diñle.

Allāhu aʿlem, ḥaḳīḳat baña ʿarż-ı cemāl etti. Pekiyi bilir oldum. Ben şehīd-i āh-ı ʿaşḳım.

ʿIyd-ı ekber ki Şems-i Tebrīzī idi. ʿIyda ḳurbānī-i aʿẓam ben oldum.

***

«38» Bu ġazel-i ʿālīdeki ebyāt-ı şerīfeniñ her kelimesi cenāb-ı pīr efendimize meftūḥ ve münkeşif **[72]** olan esrār ve ḥaḳāyıḳa işārettir ki bunun ʿummān-ı şerḥine dalınacak olur ise taṭvīlī mūcib olur. Ona bir ʿaşırdan bir ẕāt, bu ebyāt-ı şerīfeniñ bir beytini şerḥ ettiği ḥālde iki ṭabaḳa kāġıdı doldurmuştur. Şu taḳdirce ser-rişte-i saḫna tekrār gelelim de Ḥażret-i Pīr efendimiziñ şerḥ buyurmuş olduḳları ʿaşḳın baʿżı esrārını ve ʿaşḳta ḥāṣıl olmuş olan baʿżı maḳāmāt-ı seniyelerini gösterelim.

Ey ṭālib-i ḥaḳīḳat. Bil ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz ʿaşḳa ḥadd ve ḥesapsız derecede heybet ve iḥtişām ve şān ṣāḥibi idiler. İbtidā-yi ḥāllerinden intihā-yı vaḳitlerine ḳadar sāʿaten fesāʿa ʿaşḳ ve şevḳ-i ʿālīleri mütezāyid ve müteżāʿif olurlardı. Ve bu ḫaṣīṣe-i mümtāze-i ʿāşıḳāneleriniñ derece-i ifrāṭta bulunması ḥasebiyle dāʾimā o ḥāliñ tezāyüdünü ister, aṣlā sīrāb olmazlardı.

Ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz efendimiz buyururlar ki:

ریك زاب سیر شد من نشدم زهی زهی

لائق جزکمان من نیست درین جهان زهی

Ḥażret, o himmet-i bülend-mertebet ile nihāyet aʿlā-yı maḳāmātı ʿubūr buyurdular. Naṣıl ki kendi ḥāllerini beyān ṣadedinde ḳuddise sırruhu efendimiz buyurur:

نهادم پای در عشقی که بر عشاق سر باشم

منم فرزند عشق ای جان ولی بیش از پدر باشم

Maʿnā-yı ʿālīsi: Öyle bir maḳām-ı ʿaşḳa ayaḳ ḳoydum ki ben o ʿaşḳ ile ʿuşşāḳa reʾis olurum.

Ey yār-ı cānım ferzende-i ʿaşḳ. Benim. Faḳaṭ ben pederimi geçerim, ondan ileri giderim.

Beyyeża'llāhu vecḥehu'l-ġurer efendimiz dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde de külliyetle maḥv-ı ʿaşḳ olduḳlarınıñ beyānında bir ʿibāre-i rumūz ile kendi nefs-i nefīs-i ḳudsiyelerine işāret ederek buyururlar:

[73] تمام او ست که فانی شد ست آثارش بدوست کانئ اول تمام شد کارش

مرادلی ست خراب خراب درره عشق خراب کرد خراباتی بیك بارش

بکو بعشق بیاکه فتاده میخواهی چنان فتاده که خواهی بیاوبر دارش

Maʿnā-yı şerīfi: Bu vücūdun āṣārı fānī olmuştur. Onda mütecellī olan tamāmıyla odur. Benim bir göñlüm var ki ʿaşḳ yolunda ḫarāb, ḫarābdır. ʿAşḳ ḫarābātı onu birden bire ḫarāb etmiştir.

ʿAşḳa de ki kendine üftāde-i muḥabbet mi istiyorsun. İşte o seniñ istediğin gibi bir üftāde-i ʿaşḳ. Gel de elinden ṭutup ḳaldır.

Yine bir ġazel-i ālīlerinde kendi ʿaşḳlarını iṯbāt ṣadedinde beyān buyururlar:

من طربم طرب منم زهره زند نوای من

عشق میان عاشقان شیوه کند برای من

Maʿnā-yı şerīfi: Ben ṭarabım… Ṭarab benim. Zühre benim nevā-yı şevḳimle terāne-dārdır. Nāzenīn-i ʿaşḳ miyāne-i ʿāşıḳānda benim için şīve-kārlık eder.

Dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde ʿuluvv-ı iḫtişām-maḳāmlarınıñ ʿaşḳta zuhūrunu vaṣf buyururlar:

این نیم شبان کیست چو مهتاب رسیده

پیغام بر عشق ست زمحراب رسیده

Maʿnā-yı şerīfi: Bu gece yarısı böyle mehtāb gibi nūrānī görünen kimdir. Bildim. Bildim. ʿAşḳ peyġamberidir ki miḥrābdan ẓuhūr edip geldi.

[74] Ḳuddise sırruhu’s-sāmi efendimiz dīger bir ġazellerinde de ʿaşḳıñ ṣıfatını beyān ṣadedinde buyururlar:

عشق اندر فضل و علم و دفتر و او راق نیست هرچه کفت و کوی خلق آن ره ره عشاق نیست

شاخ عشق اندر ازل دان بیخ عشق اندر ابد این شجرر اتکیه بر عرش و ثری و ساق نیست

Maʿnā-yı şerīfi: ʿAşḳ; faẓīlette, ʿilmde, defterde, kitāb ṣaḥifelerinde değildir. Ḫalḳıñ güft u gū ettiği yol… ʿĀşıḳlarıñ yolu değildir. ʿAşḳ bir şecere-i nūrānīdir ki dalları ezelde, kökleri ebeddedir. Yoḳsa bu ṭūbā-yı ʿaşḳıñ ne ʿarşa ittikāsı, ne ṣerāya sāḳ-ı ittişāli vardır.

Bu beyt-i ʿālīyi de irşād yolunda beyān buyururlar:

جان بفدای عاشقان خوش هو سیست عاشقی

عشق پرست ای پسربادهواست مابقی

Yine ḳaddesna'llāhu bi-sırrahi'l-ʿazīz efendimiz buyururlar:

عاشق شو و عاشق بکذ ر زحمیری

سلطان بچۀ آخر تا چند أسیری

Maʿnā-yı şerīfi: ʿĀşıḳ ol ʿāşıḳ. Eşeklikten vazgeç. Sulṭān-zāde olduġuñ ḥālde daha ne vaḳte ḳadar böyle esārette devām edeceksiñ.

Yine beyyeża'llāhu vecḥehu efendimiz ḥażretleri buyururlar:

عمر که بی عشق رفت هیچ حسابش مکیر

آب حیاتست عشق دردل و جانش پذیر

Maʿnā-yı şerīfi: ʿAşḳsız geçen ʿömrü ḥayāttan ṣanma. ʿAşḳ āb-ı ḥayāttır. Onu sen cānıña göñlüne seve seve ḳabūl et.

[75] Bu maḳāmda Ḥażret-i Pīr efendimiziñ kelimāt-ı ḳudsiyeleri pek çoḳtur. Faḳaṭ bu miḳdār ile iḫtiṣār olundu.

2.3.3.7.Ḫavf ve Ḫaşyet ve Recā ve Basṭ-ı Evliyāʾu'llāhu Kirām

Kemel-i evliyaʾu'llāhıñ sülūkunda ḥādiṯ olan Ḫavf ve Ḫaşyetiñ ve Recā ve Basṭın Sebebi. Ḫudāvendigārımız Ḳaddesa'llāhu Sırrahu'l-ʿazīz Efendimiziñ Bu Ḳısım Mesālikte Ne Güne Sülūk Buyurduġu ve Ne Vechle Kendilerinden Kelimāt-ı Rūḥ-efzā Ṣādır Olduġu Ḥaḳḳında Beyānāttır

«39» Ṣāyed bir sāʾil ṣorsa ki kemelīn evliyāʾu'llāha ne sebeple ḫavf ve ḫaşyet lāzım gelir. Çünkü onlarıñ ḥaḳḳında naṣṣ-ı kelām-ı mecīdde ṣādır olmuştur ki:

(اَلاَ اِنَّ اوْ لِیاءَاللهِ لاَخَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَلاَهُمْ یَحْزَنُون)[86] Oña cevāben deriz ki ey sāʾil. Allāh seni tevfīḳine maẓhar etsin. Bilmiş ol ki velāyet, müʾmine bir sūr-ı ʿināyettir ki onu iḥāṭā etmiştir. Bu

[86] *"Bilesiniz ki Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de."/ El-Yûnus/62 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.215*

sūr, onu vesāvis-i nefsāniyeniñ hücūmundan emīn ḳılaraḳ ṣırāṭ-ı mustaḳīmde kendisine istiḳāmet baḫş eyler ve onu inḥiṭāṭ ḳorḳusundan ḳurtarır.

Ḫavf üç ḳısımdır:

Ḫavf-ı ʿām. Ḫavf-ı ḫāṣṣ. Ḫavf-ı eḫaṣṣdır.

Ḫavf-ı ʿām: Keṣret-i meʿāṣīden ve günāh irtikābından ḫaşyet. Ve ḫitāb ve ʿiḳābdan ḳorḳmaḳtır.

Ḫavf-ı ḫavāṣṣ: Bulunduġu maḳām-ı ʿulvīden hübūṭ etmeken ve ʿulviyetgāh-ı ḳurb-ı Ḥaḳḳ'tan uzaḳlaşmaḳtan ḳorḳmaḳtır.

Ḫavf-ı Eḫaṣṣ: Nefs-i nefīsiñ kemāl-i edebinden ve nihāyet-i ḳurbiyet-i Ḥaḳḳ'tandır.

Zīrā kāmiller vaḳtā ki maḳām-ı ḳurbiyete vāṣıl olurlar –ʿalā ḳaderü'l-imkān- vesāʾiṭ ortadan ḳalḳar. ʿAẓamet-i celālī… Bī-çün ve bī-keyfiyet olan hüviyeti müşāhede [76] ederler. Ḥaḳḳ celle celālühü ḥażretleriniñ ʿaẓamet ve heybet-i ḳurbiyetten ḫavf ve ḫaşyet kendilerine ġālib gelir. Kemā ḳale ʿazze min ḳāʾili: (اِنَّمَا يَخْشَى اللهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاء)[87]

«40» Menḳūldür ki Ḥasan-ı Baṣrī raḍıya'llāhu ʿanhu ve raḥmetu'llāhi ʿaleyh ki ḥażret-i ʿAli kerrema'llāhu veche efendimiziñ perverde-i feyżi, bütün meşāyiḫiñ muḳtedāsı pīr-i ṭarīḳat iken kendilerinde ḫavf ve ḫaşyet o mertebe ġālib idi ki muʿtekif bulunduḳları zamān ṣanki yalın ḳılıç çekip duran biriniñ öñünde oṭuruyorlarmış gibi bir vażʿiyet alırlardı. Göñüllerinde ḫavf ve sūzişten dolayı hīç kimse kendilerini ḫandān göremezdi. Zīrā vesāʾiṭ ne mertebe miyāneden ḳalḳarsa ʿażamet-i ilāhiye o mertebe mütecellī olur.

Beyt

نزديكا نرا بيش بود حيرانى

كايشان دانند سياست سلطاني

[87] *"İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah dâ'imâ üstündür, çok bağışlayandır." El-Fâtır-28 Âlimler Allah'ı bilen ve O'na ta'zimde bulunarak saygı besleyenlerdir. Bir hadiste "Rütbelerin en yükseği ilim rütbesidir." Denilir. Ayette bahsi geçen ilim, imânla birleşen ilimdir. Çünki imân âhiret hayatını da garanti altına alır; imânsız ilim ise insanlara sadece geçici dünya faydaları sağlar. Age, s.436*

Ḥażret-i Cüneyd raḍıya’llāhu ʿanhu efendimiz buyurur:

(انّ للهِ تَعَالىٰ عَبَداً اذَا خافوُا الله تَقَطّعَت اَوصاَلُهُمْ وَكَلَّت اَلْسِنَتُهُمْ وَطاشَتْ عُقُوُلُهُم فَزَعاً مِن اللهِ تَعاَلىَ وَهَيْبَةً لَهُ وَاِنَّهُمُ الْفُصَحَاءُ والطُّلَقَاءُ واسُبَلاَءُ الابّاءُ العَالِموُنَ بِاللهِ و آياٰتِهِ)

Maʿnā-yı ʿālīsi: Allāh Teʿālā’nıñ bir ḳısım ḳulları vardır ki Allāh’tan ḫavf üzere olduḳları zamān ṭāḳatları ḳalmaz. Lisānları söylemez. ʿAḳılları ḥayrān ḳalır. Onlarıñ bu ḥāli Allāh Teʿālā’ya ḳarşı kendilerine gelen heybet ve dehşettendir. Ḥālbuki o kimseler ḥadd-i ẕātında faṣiḥ, naṭūḳ, ʿāḳil, lebīb, Allāh Teʿālā’yı, āyāt-ı beyyinātını bilir kimselerdir.

Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa’llāhu rūḥahu’l-ʿazīz ve afāża’llāhu nūra ʿaleynā efendimiz maḥal-i ḳurbete vāṣıl bulunduġu ecellden ekṣer kelimāt-ı ʿaliyeleri viṣāl şerḥdir. Envār-ı tecelliyāta müstaġrak olduḳça ḥüzn ve ḫavf, vücūd-ı mübāreklerine ġālib gelip o ḥāliñ **[77]** sırrında ḫavf ve ḥüznü mübeyyen kelimāt-ı ḳudsiyede inşā buyururlardı. Ḥażret-i Pīr ḳaddesna’llāhu bi-sırrahi’l-ʿazīz efendimiz buyururlar:

هر طربی که در جهان کشت ندیم کهتری

می برمد ازو دلم چون دل تو زمقدری

Dīger bir ġazelde de beyān buyururlar:

اکر دلت ببلای غمش مفرح نیست یقین بدان که تو در عشق شاه مختصری

زرنج کنج بترس و زرنج هرکس نی که خشم حق نبود همچو کینهٔ بشری

Maʿnā-yı şerīfi: Eğer göñlüñ maḥbūb-ı ḥaḳīḳiniñ ġamıyla ferḥān değilse yaḳīnen bil ki sen o şāh-ı ezelīyeniñ ʿaşḳında nāḳıṣ ve muḫtaṣarsıñ.

Ḫazīne-i ḥaḳīḳatin iftirāḳından… Onun meşaḳḳatinden ḳorḳ. Yoḳsa şunuñ bunuñ eẕiyetinden ḳorḳma. Zīrā Ḥaḳḳ’ıñ ḫışmı beşeriñ kīnine beñzemez.

Dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde de bu ḥālin vaṣfında ve teslīm ve rıżāyı beyānda buyururlar:

مجوی شادی چون در غمست میل نکار

که درد و پنچهٔ شیری توای عزیز شکار

2.3.3.8.Recāʾ

«41» Recāʾ; ṣıfāt-ı mesīḥīdendir ʿaleyhi's-selām bu bir maḳāmdır ki, sālik-i sebīl-i Ḥaḳḳ olan kimseniñ bu maḳāmı levāzım-ı ẕāttan ḳılması muḳteżīdir. Kemā ḳāle eş-Şeyḫ 'Osman **[78]** (اَلْخَوْفُ مِن عَدلِ اللهِ وَالرَجَاءُ مِن فَضْلِهِ تَعَالَى) yaʿni "Ḫavf ʿadl-i ilāhīden, recāʾ ise faẓl-ı subḥanīdendir."

Ḫavf u recāʾdan her biri dīgerine tercīḥ ve tafżīl olunmamalıdır. Kemā ḳāle:

(لَوْوُزِنَ خُوفُ الْمُؤمِنِ وَرَجَاؤُهُ بمِيزاَنِ تَرَبُّصٍ لاعْتَدَلاَ) yaʿni "Müʾminiñ ḫavf u recāʾsı ʿadālet terāzisiyle eğer ṭartılsa her ikisi de muʾtedil ve müsāvī olmalıdır."

Eğer recā' ḫavfa ġalib gelse maḥalsiz emniyeti iḳtiżā eder. Kemā ḳāle 'azze min kā'ilin: (ماغَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمْ)[88] Ey āyet. Maʿnā-yı şerīfi: "Ey insān, Rabb-i kerīmiñe ḳarşı seni maġrūr eden şeyʾ nedir?"

Eğer ḫavf recāʾya tafażżül ve ġalebe etse mūcib-i helākiñ olacaḳ yeʾisi muḳteżā olur. Kemā ḳāle 'azze min ḳāʾil: (اِنَّهُ لاَيَيْئَسُ مِن رُوحِ اللهِ اِلاَالْقَوْمُ الْكافِرُونْ)[89] Maʿnā-yı ʿālīsi "Raḥmet-i ilāhiyeden ancaḳ kāfirler ḳaṭʿ-ı ümīd edip meʾyūs olurlar."

Şu ḥālde recāʾ… Cenāb-ı Ḥaḳḳ ʿazze ismihu ḥażretleriniñ luṭf u kerem-i bī-tenāhiyesine tamāmiyet-i ḥüsn-i ẓan ve kemāl-i yaḳīn ve ḳuvvet-i vüṯūḳtur.

Kemā ḳāle ʿizzemen ḳāʾil: (اِنَّ الَّذِينَ آمَنُا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِى سَبِلْ اللهِ اوُلئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللهِ)[90] El āyet. Maʿnā-yı naẓm-ı celīl şudur ki: "O kimseler ki imān ettiler ve muhāceret eylediler ve Allāh yolunda mücāhede de bulundular. İşte o kimseler ümīd-vār-ı raḥmet-i ilāhiyedirler."

Şu beyānāttan münfehim olacaġı üzere gerektir ki ḫavf u recāʾ ṣıfatlarınıñ her ikisi kāmilde mütesāvī olmalıdır. Meṣela güneş dāʾimā bir mevżiʿ-i żiyādār etse ḥarāret ve yübūsetten hīçbir nebāt bitmez. Eğer her zamān da yaġmur yaġsa yine böylece nebātāt feyż ve nemā

---

[88] *"Ey insân! Seni yaratıp seni düzgün ve dengeli kılan, seni istediği bir şekilde birleştiren, ihsânı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?"/ El-İnfitâr-6 Age, s.586*

[89] *El-Yûsuf-87*

[90] *"İmân edenler ve hicret edip Allah yolunda cihâd edenler var ya, işte bunlar Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah, gafûr ve rahîmdir./ El-Bakara-218 Age, s.33*

bulmaz. Faḳaṭ insān āḫir vaḳtinde gerektir ki recāya müstevṣiḳ olmalıdır. Ve ʿināyet ve raḥmet-i Ḥaḳḳ'a müstaẓhir bulunmalıdır. Yaḥya bin Muʿāẕ ḥażretleri buyurdu ki:

(مُسْتَقيَ الخَوفِ مِن بَحْرِ عَدْلِهِ وَ مُسْتَقيَ الرَّجَا مِن بَحْرِ فَضْلِهِ وَقَدْسَبَقَ الْفَضْلُ العدل تعالى قوله قَوْلُهُ سَبَقَت رَحْمَتِى عَلَى غَضَبِى)

meʿāl-i ʿālisi: "Ḫavf –baḥr-ı ʿadālet-i ilāhiyeden saḳy olunur. [79] Recāʾ baḥr-i faẓl-ı subḥānīden saḳy edilir. Ḥālbuki faẓl u iḥsān-ı subḥānī, ʿadālet-i ilāhīyesini geçmiştir. Çünkü Allāh Teʿālā buyurdu ki: Raḥmetim ġażabımı sebḳ etti, geçti."

Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz efendimiz tecellīyāt-ı cemālden de bī-nihāye ḥaẓ ve naṣībe naʾil ve ḥüsn-i ẓann-ı mübārekleri de mertebe-i ḥaḳḳa'l-yaḳīne vāṣıl bulunduġu cihetle recāya āʿid ḳısımda daḫi pek çoḳ daḳāyıḳ ve ḥaḳāyıḳı ḥāvī kelimāt-ı münbasite ẕikr ve īrād ile kendi sülūk-ı ālīlerinden bir şemme iẓhār buyurmuşlardır:

Her kimiñ ki sīret-i müstaḳīmesi, dīde-i baṣīreti ve kelām-ı Ḥaḳḳ'ı işitir bir kulaġı vardır bu bir ḳaṭreden meʿānī ve ḥaḳāyıḳ deryālarına pāy-ı idrākini yetiştirir:

Bunuñ içindir ki cenāb-ı pīr-i nebīh ḳaddesna'llāhu bi-takdīsihi efendimiz buyurur:

عارفانرا شمع و شاهد نیست از بیرون خویش — خون انکوری نخورده باده شان هم خون خویش

باده غمکینان خورند و مازمی خوش دل تریم — رونمحبوسان غم ده ساقیا افیون خویش

خون ما برغم حرام و خون غم برما حلال — هر غمي کوکر دما کردید شد درخون خویش

من نیم موقوف نفخ صور همچون مردکان — هر زمانم عشق جانی میدهد زافسون خویش

Maʿnā-yı ʿālīsi: ʿĀrifleriñ şemʿ-i ṣafāsı şāhid-i zibāsı kendilerinden ḫāriçte değildir. Onlar üzümüñ ḳanını, şarābını içmemişlerdir. Onlarıñ bādesi de kendi ḳanlarıdır. Evet, ḫūn-dīl-i muḥabbet-zedeleridir.

Sāḳi, bize afyonuñu teklīf etme. Onu sen maḥbūsān-ı ġamıña ver. Zīrā bādeyi ġam-gīn olanlar neşʾelenmek için içerler. Ḥālbuki biz ḥadd-i ẕātında neşve-baḫş olan o bādeden ziyāde ḫoş-dīl ve ṣafā-perveriz.

Ġam bize ḳaṣd edemez. Çünkü bizim ḳanımız ġama ḥarāmdır. Faḳaṭ biz ġamı defʿ ve maḥv ederiz. [80] Çünkü onuñ ḳanı bize ḥelāldir. Her hangi ġam ki bizim eṭrāfımızda dolaşır o kendi ḳanına ṣuṣamış demektir.

Ben ölüler gibi mevḳūf-ı nefḫ-i ṣūr değilim. ʿAşḳ-ı nefes-i nefīs-i efsūnkārıyla bāña her ān, bir cān baḫş eder.

Bu rubāʿī-i şerīf de ḥażretiñdir:

تادردل من صورت آن رشك پريست

دل شاد چو من درين عالم كيست

والله كه بجز شاد نميتانم زيست

غم مي شنوم ولى نميدانم چيست

Maʿnā-yı şerīfi: Mademki benim göñlümde o reşk-perī olan dil-berimiñ ṣūreti vardır. Benim gibi bu ʿālemde kim dil-şāddır.

Vallāhi ben şād olmadıḳça yaşayamam. İşitiyorum ġam denilen bir şeyʾ var imiş. Faḳaṭ bunuñ ne olduġunu bilmiyorum.

Ḳuddise sırruhu efendimiz yine böylece dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde buyururlar:

غم را چه زهره باشد تانام ما برد　　دستى بزن كه از غم و غمخو ار فارغيم

مالاف مي زنيم و توانكار مى كنى　　زاقرار هر دو عالم و انكار فارغيم

Maʿnā-yı ʿālīsi: Ġamıñ ne ḥaddi var... Ṭāḳat mi getirebilir ki bizim nāmımızı aġzına alabilsin. Şād ve ḫurrem ol. Biz ġamdan da ġam-ḫᵛārdan da fāriġiz. Biz ḥaḳīḳati söylüyoruz. Sen inanmıyorsun. Ḥālbuki biz iki cihānıñ iḳrārından da inkārından da fāriġ ve āzādeyiz.

Ve ḳāle ḳāʾil:

غم مرد و كريه رفت بقاى من و توباد

هر جاکه کر یه ایست کنون خنده مي شود

Meʿali: Ġam öldü. Aġlamaḳ gitti. Ben seniñle berāber bāḳī olalım. Her nerede ki aġlama vardır. Hemān ʿaḳabinde ḥande ḥāṣıl olur.

[81] Ḥażret-i Pīr ṭayyiba'llāhu ervāḥu'l-mürīdīn bi beṭayyibi enfāsihu eṭ-ṭayyibetü'ş-şerīfe bende-gānınıñ irşādı için dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde buyururlar:

خورانمت مي جان تاد کر تو غم نخوری

چه جای غم که ز هر شادمان کرو ببری

Maʿnā-yı ʿālīsi: Artıḳ bir daha ġam-ġīn olmamaḳlıġıñ için ben saña cān ve ʿaşḳ şarābını şundum. Ġamıñ ne yeri var. Bundan şoñra sen öyle şād olursuñ ki her şād-māndan öcünü alırsıñ.

Dīger bir yerde de behremend-i tecellī-i cemāl oḳları ecelden buyururlar:

بخند بر همه عالم که جا ی خنده تراست

که بندهٔ قدوا بروی تست هر کژور است

Maʿnā-yı şerīfi: Bütün ʿāleme gül-çehre-i cemāliñle gül. Zīrā ne ḳadar gülseñ yeri vardır. Cihānda her eğri, her doġru seniñ ḳadd-i dil-peẕīriniñ ebrū-yı laṭīfiniñ birer bende-i meftūnudur.

Ḥażret-i Pīr raḍıya'llāhu ʿanhu bu maḳāmda pek çoḳ kelimāt-ı ḳudsiye ve ḥaḳāyıḳ-ı ʿulviye şerḥ ve ityān buyurmuşlardır.

2.3.3.9.Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız Ḳaddesna'llāhu Bi Enfāsi Muḳaddesetihi Efendimiziñ Serāʿir-i Żemāʾire Olan Vuḳūf ve Şuʿūr-ı ʿĀlīleriniñ Evṣāfı:

«42» Ehl-i taṣavvufuñ eşrāf-ı ḳulūb taʿbīr ettikleri o şuʿūr ve vuḳūfuñ, o maḳām-ı ʿulvīniñ müʾmin-i kāmile ne vaḳit ḥāṣıl olduġuna dāʾir olan īżāḥāt ber vech-i ātīdir:

[82] Ey ṭālib-i ḥaḳāyıḳ eyyedeka'llāhü bi rūhu'l ḳudsi minhu maʿlūmuñ olsun. Müʾmin-i kāmil vaḳtā ki derece-i kemāle müteveccih olur. Seyr illa'llāh'ta bütün melekūt-ı rūḥānī ve cismāniden geçmesine müsāʿade ederler. O da dide-i baṣīretle bi'l-cümle mevcūdāt-ı ʿulviye ve sufliyeye naẓar eder. Ve cemīʿ daḳāyıḳa muṭṭaliʿ olur. Ḥazret-i Ḫudāvendigārımız raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz Cenāb-ı Risālet-penāh ṣalavata'llāhu ʿaleyhi ve selāme efendimiziñ miʿrācından ḫaber vererek buyururlar:

چون کرد بر عالم کذر سلطان مازاغ البصر

نقشی بدید آخر که او بر نقشها عاشق نشد

Maʿnā-yı şerīfi: Vaḳtā ki sulṭān māzāġe'l-baṣar[91] bütün ʿālemleri gördü geçti. Nihāyet öyle bir naḳş gördü ki artıḳ ondan ṣoñra dīger naḳışlara ʿāşıḳ olmadı.

Müʾmin-i kāmilīn ondan ṣoñra seyr-i maʿa'llāhta ʿilm-i yaḳīni ʿayn-ı yaḳīne vāṣıl olur. Belki ḥaḳḳa'l-yaḳīne müntehī olur. Naṣıl ki emīrü'l-müʾmīnīn Ḥażret-i ʿAli kerrema'llāhu vechehu'l-ġurer efendimiz bu ḥāliñ vaṣfında ve derece-i yaḳīn-i ʿālīleriniñ beyānında buyururlar: (لَوْ كُشِفَ الغِطَاءُ ما اَزْدَدْتُ يَقِيناً) Ma'nā-yı şerīfi: "Bende öyle bir yaḳīn var ki müşāhede-i Ḥaḳḳ'a perde olan ġıṭāʾ açılsa benim yaḳīnim şimdikinden ziyāde olamaz."

İmdi sālik bu derece-i şerīfeye ʿurūc eder. Ve ʿālem-i kübrada nuḳūş-ı kibriyāyı müṭālaʿaya alırsa onuñ için -ʿālem-i ṣaġīr olan żamāʾir-i insānīye şuʿūr ve vuḳūf ḥāṣıl etmek ġarīb ve bedīʿ değildir. İşte Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz efendimiz mādem ki nefs-i ʿazīzini taṭhīr buyurmuştu... Ve sübūḥāt-ı ḳudste ʿākif ve hażāʾir-i inse vāḳıf olub ʿişve-i maḥbūbiyet kisveleri içinde nāzende-i ḫırām idi. Elbette levāyiḥ-i ḫavāṭıra yazılmayan nuḳūşu... Rūşen ve hüveydā olaraḳ görürlerdi. Naṣıl ki kendi nefs-i seniyelerine işāretle raḍıya'llāhu ʿanhu ve nūr-ı nā'llāhu binūr-ı cemālihu efendimiz buyururlar:

زهی قلم که ترا نقش کرد درصوت — که نامهٔ همه را نا نیشته مي خوانی

[83] دلا چوباز شهنشاه صید کرد ترا — تو ترجمان سر ژبان مرغانی

[91] *En-Necm-17*

Maʿnā-yı ʿālīsi: O ne bedīʿ ne ḥayret-fezā bir ḳalem-i ḳudrettir ki seniñ ṣūret-i cān-fezā-yı kāmilāneñi naḳş etmiştir. Sendeki nedir o ʿirfān nedir o kemālāt herkesiñ kitāb-ı seniyesini daha yazılmadan evvel oḳuyorsuñ.

Ey göñül. Mādem ki o şehinşāh-ı ḥaḳīḳatiñ bāz-ı ʿaşḳı seni şikār etti. Avladı öyle ise sen mürġān-ı ilāhiyeniñ esrār-ı zebānına tercümānsıñ.

Ḥażret-i Pīr efendimiz dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde buyururlar:

چنانکه ازرنك رنجوران طبیب از علت آکه شد　　زرنك روی و چشم تو بدینت پی برد بینا

ببیند حال دین تو بداند قهر وکین تو　　زرنکت لیك پوشاند نکر داند ترا رسوا

نظر در نامه مي دارد ولی بالب نمیخو اند　　همی داند کزین حامل چه صورت زایدش فردا

Maʿnā-yı şerīfi: Ṭabībler ḫastalarınıñ renginden ʿilletleriniñ ne olduġunu anlamaları gibi çeşm-i bāṭīnileri de güşāde olanlar seniñ yüzünüñ ve gözünüñ renginden istidlāl ile aḥvāl-i dīniyyeñi görürler ve renginden ḳahır ve kiniñi anlarlar. Faḳaṭ seni rüsvāy etmemek için bunu gizler ifşā etmezler.

ʿĀrif-i ḥaḳīḳat-bīn nāme-i vechiñi ki naẓar-ı müṭālaʿadan geçirir. Faḳaṭ dudaġıyla oḳumaz yoḳsa o bu ḫāmiliñ ferdāda ne ṣūret doġuracaġını pek güzel bilir.

Yine meṣnevī-i maʿnevīde de beyān buyururlar:

این طبیبان بدن دانشو رند　　بر سقام توزتو و اقف ترند

هم زنبضت هم زچشمت هم زرنك　　صد سقم بینند درتو بی درنك

[84] این طبیبان نو آموز ندخود　　که بدین آیاتشان حاجت بود

کاملان ازدور نامت بشنوند　　تا بقعر پار بو دت درروند

بلکه پیش از زادن تو سالها　　دیده باشندت ترا با حالها

Maʿnā-yı şerīfi: Bu ṭabībler bedene ʿāʾid ḫuṣūṣāta āgāh olub seniñ ḫastalıġıña senden ziyāde vāḳıftırlar. Gerek nabzıñdan ve gerek gözüñden ve rengiñden bilā-tevaḳḳuf sende

yüz ḫastalıḳ keşf ederler. Ḥālbuki bu ṭabībler seniñ mizācıñı yeñi öğrenir ve yeñi tecrübe eder olduḳları için bu gibi ʿalāʾim ve delāʾile iḥtiyaçları vardır.

Ṭabībān-ı ḫāżiḳān-ı ilāhī olan kāmiller ise uzaḳtan nāmıñı işitir işitmez seniñ mevcūdiyetiniñ tā ḳaʿrıña naẓarlarını nüfūẕ ettirir. Sendeki saḳām-ı maʿnevīyi görürler. Belki sen doġmadan nice seneler evvel onlar seniñ aḥvāliñi dīde-i başīretle müşāhede ederler.

Cenāb-ı Pīr ḳuddise sırruhu'l-münīr efendimizden bu ḫuṣūṣta müşāhede ḳılınan kerāmātı burada beyān etmek istedim ise de maḥall-i maḥṣūṣunda ẕikr olunacaġı cihetle tekrārdan iḥtirāzen ṣarf-ı naẓar eyledim. Vallāhu aʿlem.

2.3.3.10.Aḳṭābda Ḥāṣıl Olan Ṣıfāt-ı Tevḥīd ile Maḳām-ı İttiḥādıñ Ve Bu İkisi Beynindeki Farḳıñ Beyānı

«43» Ey Ḳārīʾ evṣāleka'llāhü ilā ġāyeti'l-ḥaḳāʾıḳi'l-yaḳīniye ve nihāyeti'l-maʿārifi'llāh-ı Rabbāniye bilmiş ol ki… Bu ẕikr olunan maḳāmat recālu'llāhıñ pek meḥabetli ve hāʾil bir maḳāmı… Ġāyet mühim ve muşkil bir menzilidir. Ehl-i ẓāhirden hīçbiriniñ ḫaḳīḳat-i tevḥīde ıṭṭılāʿı yoḳtur. **[85]** Naṣıl ki meṣnevī-i şerīfte Cenāb-ı Pīr ḳuddise sırruhu'l-münīr efendimiz buyurur:

تالب دریا نشان پائهااست

پس نشان پادرون بحر لاست

Maʿnā-yı şerīfi: Deñiz kenārına ḳadar ḳarada ayaḳlarıñ izi görünür. Faḳaṭ deñiziñ içinde ayaġıñ izi yoḳtur.

Tevḥīdiñ maʿnāsı bir bilmek ve bir demektir. Kemā ḳāle'llāhu Teʿālā:

(وَلاَ تَجْعَلْ مَعَ اللهِ اِلٰهاً اَخَرَ) [92] El āyet.

[92] *"Allah ile birlikte bir ilah daha tanıma! Sonra kınanmış ve kendi başına terk edilmiş olarak kalırsın."/ El-İsrâ-22 Age, s.283*

İttiḥādıñ maʿnāsı bir olmaḳtır. Bu maḳām, maḳām-ı tevḥīdden daha ʿālīdir. Bir olmaḳtan maḳṣad ḳāṣır-naẓarānıñ tevehhüm ettiği gibi ḥulūl değildir. Teʿāla'llāhu ʿan ẕalike ʿuluvven kebīrā.

Ḥażret-i ʿAṭṭār raḍıya'llāhu ʿanhu bu maʿnāyı beyān ṣadedinde buyurur ki:

اینجا حلول کفر بود و اتحاد هم

این و حدتی ست لیك بتکرار آمده

İttiḥāddan maḳṣad odur ki sālik vaḳtā ki cemīʿ maḳāmāttan ʿubūr eder ve ḳuvvet-i mücāhedāt ve riyāżāt ile kendiniñ baḳır gibi olan nefsini- iksīr-i aʿẓam ḳılar ve bütün aʿmālini işlenmemiş gibi ḳıyās ederek ṣıfāt-ı eḥādiyete ḳābiliyet kesb eyler.

Bundan ṣoñra fikrinden ṣūrī ve maʿnevī bütün irādāt-ı rūḥāniye ve cismāniye ḳalḳar onuñ irādātıyla muttaṣıl ve böylece onuñ ṣıfātıyla mevṣūf olur. Şeyḫ-i Rabbānī Evḥadü'd-dīn-i Kirmānī raḥmetu'llāhu ʿaleyh buyurur:

چندان برو این را که دویی بر خیزد ورهست دوئبره روی بر خیزد

تو او نشوی و لیك اکر جهد کنی جائ برسی کزتو تو نی بر خیزد

[86] Vaḳtā ki ḫˇāce-i kāʾināt ser-defter-i mevcūdāt ṣalavatu'llāhi ʿaleyh efendimiz (فبِیَ یَسْمَعُ وَبِی یُبْصِرُ) olmuş idi. Ve ṣıfāt-ı pāk-i eḥadiyet ile kesb-i ittiṣāl eylemişdi. İşte bu sebeble Ḥażret-i ʿizzet-i ẕāt-ı ḳudsiyet-sımāt nübüvvet-penāhīlerine ḫiṭāb buyururlar ki:

(وَمَارَمَیْتَ اذ رَمَیْتَ وَلَکِنَّ اللهَ رَمٰی)[93] ve (اِنَّمَا یُبَایِعُونَ اللهَ یَدُاَللهِ فَوقَ اَیْدیهِم)[94] El āyet. Bu maʿnāda işāret-i ʿaẓīme vardır.

---

[93] *"(Savaşta) Onları siz öldürmediniz fakat Allah öldürdü; Attığın zamân da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). Ve bunu mü'minleri güzel bir imtihanla denemek için (yaptı). Şüphesiz Allah işitendir, bilendir."/ El-Enfâl/17 Kureyş ordusu, müslümanlarla savaşmak için ilerleyince Resûlullah (s.a.) ellerini kaldırarak: " Allah'ım! Kureyş, senin Resûlünü yalanlayan kibirli liderleriyle geldi. Allah'ım! Bana verdiğin sözü yerine getirmeni diliyorum." diye du'a etti. Ve iki topluluk karşılaşınca yerden bir avuç toprak alıp düşmanın yüzlerine doğru serpti. Kureyş ordusunun gözleri görmez oldu ve sonunda bozguna uğradılar. İşte bu ayette bu atışa işâret edilmekte, onu atanın gerçekte Allah olduğu bildirilmektedir. Çünki bu bir mu'cize idi ve Perygamber, onu atarken kendi adına değil Allah adına atmıştı. Age, s.178*

[94] *"Muhakkak ki sana bi'at edenler ancak Allah'a bi'at etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa*

Sulṭānu'l-ʿārifīn Bāyezid-ı Bisṭāmī ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz efendimiz buyurur:

Maʿnā-yı (سی سال آنچه حق فرموده من آن کردم اکنون سی سال ست که آنچه من می کویم حق آن می کند) ʿālisi: "Otuz sene Ḥaḳḳ ne buyurdu ise ben onu yaptım. Şimdi otuz senedir ki ben ne der isem Ḥaḳḳ onu yapar."

Zīrā mebādī-i sülūkta ki henüz onuñ irādeti irādāt-ı Ḥaḳḳ'ta müstehlek değil idi. Bināʾenʿaleyh otuz sene nefislerini evāmir ve nevāhi-i Ḥaḳḳ'a muṭāvaʿat üzere ḳāʾim ḳıldı. Otuz seneden ṣoñra ise onuñ irādātı Ḥaḳḳ'ıñ irādātında fānī oldu. Ve onda Ḥaḳḳ'ıñ irādātından ġayrı ḳalmadı. İşte o vaḳit ondan ancaḳ Ḥaḳḳ'ıñ istediği ṣādır olur. Ve Ḥaḳḳ Teʿālā da ancaḳ onuñ istediğini buyurur.

Meṣelā bir adam deñize düşer yüzme bilmez kendisinde ḥareket bāḳī olduḳça elini ayaġını yañlış oynatır daha ziyāde deñize batar.

Vaḳtā ki kendinde ḥareket ḳalmaz artıḳ onuñ ḥareketiniñ ḥükmü deryānıñ ḥareketine tābiʿdir. Bu maʿnāyı beyānda Ḥażret-i Ḫudāvendigār raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz buyurur:

آب دریا مرده را بر سر نهد وربود زنده ذ دزیا کي رهد

چون بمردی توز اوصاف بشر بحرا سرارت نهد بر فرق سر

Maʿnā-yı şerīfi: Āb-ı deryā ölmüşü başınıñ üzerine alır. Saṭḥında gezdirir. Eğer deñize diri düşer ise kaʿrına doġru batmaḳtan naṣıl ḳurtulur. İşte bunuñ gibi sen evṣāf-ı beşeriyetten vaḳtā ki ölürsüñ… Baḥr-ı esrār-ı ilāhī de seni başınıñ üzerinde ṭaşır.

---

gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir."/ el-Fetih/10 Ayet, Kureyş ile mülümanlar arasında yapılan on yıl süreli Hudeybiye Antlaşmasına ve bu antlaşma sırasındaki bi'ata işâret etmektedir. Şöyle ki hicretin altıncı yılında Hz. Peygamber, umre yapmak için 1400 müslümanla Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Fakat Kureyş, müslümanları Mekke'ye sokmak istemediğinden önlerine bir birlik çıkarmış, Hz. Peygamberde vâdilerden sapıp Hudeybiye'ye gelmişti. Savaşmak niyetinde değildi. Anlaşmak için Hz. Osman'ı Kureyş'e elçi göndermiş, Hz. Osman;'ın dönüşü gecikince, Peygamberimiz bir ağacın altına oturarak ashâbından, Osman öldürülmüş ise ölüncüye kadar savaşacaklarına dâ'ir söz almıştı. Onlar da Hz. Peygambere bi'at edip bu sözü vermişler, sonunda Hz. Osman gelmişti. Age, s.511

[87] Şu ṭaḳdirce bir kāmilden bu ḥāl-i ittiḥād[95]da iken bu maʿnāya dāʾir bir söz ṣādır olur ise Ḥaḳḳ'tan ẓuhūr etmiş olur. Zīrā şecere-i vādi-i Eymen'den bu maʿnā ẓuhūr etmiştir. Ḳala'llāhu Teʿālā:

(فَلَمَّا اَتٰىهَا نُودِىَ مِن شَاطِىءِ الْوَادِى الاَيْمَنِ فِى الْبُقْعَةِ اَلْمُبٰارَكَةِ مِن الشَجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰى اِنِّى اَنَا اللهَ رَبُّ االْعَالَمِينْ.)[9697]

Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız daḫi bu maʿnāyı şöyle beyān buyururlar:

درخت آتشین دیدم ندا آمد که جانانم　　مرامی خواند آن آتش مکر موسی عمر انم

دخلت التیه بالبلوی و ذقت المن و السلوی　　چهل سال ست چون موسی بکرداین بیابانم

Ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz efendimiz dīger bir maḥalde de buyururlar:

تو آن نوری که با موسی همی کفت

خدایم من خدایم من خدایم

Bu maʿnā mādemki aġaçtan ṣādır oluyor kāmilīn-i ilāhi ise eşref-i mevcūdāt ve bihterīn-i meẓāhirdirler onlardan ẓuhūru ṭarīḳ-i evleviyettedir. Naṣıl ki Ḥażret-i Pīr buyurur:

حق رشجر کفت منم و آن شد مقبول همه

کرز بشر کوید این دور مدارش زعمی

Maʿnā-yı şerīfi: Ḥaḳḳ aġaçtan "benim" dedi ve bu da herkesce maḳbūl oldu. Eğer bu kelāmı beşerden söyler ise ʿamā-yı maʿneviyetiñden dolayı sen bunu baʿīd görme.

[88] Sulṭānu'l-ʿārifīn Bayezid-i Bisṭāmī ḳaddesa'llāhu rūhahu'l-ʿazīz efendimizden menḳūldür ki ḥālet-i istiġrāḳında (سُبْحَانِى مٰا اَعْظَمَ شَانِى.) buyurdu.

---

[95] ***İttihâd:*** *Hak olan Mutlak Vâhid'in varlığını şuhûddan ibârettir. Çünkü var olan her şey Hak ile mevcûd olup kendi başına bir varlığa sahip değildir. Bu şuhûdda tam bir ittihâd tahakkuk eder. Yoksa her mevcûdun kendine has bir valığı var da bu varlık Hak ile ittihad etmiş, demek değildir. Çünkü bu imkânsızdır. Bazı kimseler ittihâdın iki şeyin tek bir şey olmasını gerektirecek uyuşma ve karışma olduğunu, bazıları ise görmeksizin ve tefekkür etmeksizin söz söylemek olduğunu söylemişlerdir. Cürcânî, age, s.74*

[96] İşbu āyet-i celīleniñ meʾal-i şerīfi: Vaḳtā ki Mūsā uzaḳtan gördüğü āteşe doġru geldi, yaḳınlaştı. Cānib-i vādī-i Eymen'den mübārek bir köşedeki bir aġaçtan kendisine nidā olundu. Denildi ki: Yā Mūsā, Ḫaḳīḳat… Ben Rabbu'l-ʿālemīn olan Allāhım.

[97] *El-Kasas/30*

Ve ḳuṭb-ı zamān Cüneyd-i Baġdādī ḳuddise sırruhu'l-'azīz daḥi: (لَيْسَ فِى جُبَّتِى سِوَى اللهِ) buyurdu. Reyḥān-ı rūḥ-nevāz-ı ricālu'llāh ve maḳtūl-i fī sebīli'llāh Ḥüseyin bin Manṣūr-ı Ḥallac rahmetu'llāhu ʿaleyh ise "Ene'l-Ḥaḳḳ" buyurdu. Ve ʿazīzān-ı kirāmdan bu gibi kelāmlar menḳūldür.

Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesnā'llāhu bi sırrihi'l-muḳaddes efendimiz ki bu maḳāmıñ nihāyetini menzil ittiḫāẕ buyurmuş ve aʿlā-yı derecāta vāṣıl olmuş idiler. Her ne zamān ki bu ṣıfāt ile müteḥallī olurlardı. Bu siyāḳ üzere kelimāt-ı ʿāliye lisān-ı cevher-feşān-ı ḥaḳīḳatlerinden ṣādır olurdu:

از شربت اللهی و زجام انا الحقی

هر یك قد حی خور دند من باخم و قنینه

Maʿnā-yı ḳudsiyesi: İlāhī şerbetten Ene'l-Ḥaḳḳ'ı peymāneden her biri bir ḳadeḥ içtiler. Ben ise ṣürāḥisiyle küpüyle içtim.

Beyyaża'llāhu vücuhahu'l- ġurer efendimiz dīger bir yerde de buyururlar:

نه از خاکم نه از بادم نه از آتش نه از آبم

Dīger bir maḳāmda daḫi buyururlar:

آن چیز شدم کلی کو بر همه سو کندست

Başḳa bir maḥalde de buyururlar:

من عیسی آن چرخم کز ماه کذر کردم

من موسی آن طورم کالله درین ژنداست[98]

Dīger bir maḥalde de buyururlar:

این هیکل آدم ست روپوش

ما قبلهٔ جمله سجدها ییم

[98] Jend: Pāre Pāre yamalı ḫırḳa, çaḳmaḳ "Jende" Pāre pāre yamalı ḫırḳa, ʿazīm, mehīb.

[89] Maʿnā-yı şerīfi: Bu heykel-i ādemīniñ yüzü niḳāblıdır. Yoḳsa biz bütün secdeleriñ ḳıble-gāhıyız.

Yine ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz efendimiz buyururlar:

خانهٔ چسمم چرا سجده که خلق شد

زانکه بروز و بشب بر درودیوارم اوست

Maʿnā-yı ḳudsīsi: Benim ḫāne-i ḥasmım neden secde-gāh-ı ḫalḳ oldu. Çünkü gece ve gündüz der ü dīvār-ı vücūdumda o nūr-ı ḥaḳīḳat vardır.

Dīger bir maḥalde de ḳaddesa'llāhu ruhahu'l-ʿazīz efendimiz buyururlar:

منصور اشارت کو از خلق بدار آمد

ازتندئ اسرارم حلاج زند دارم

Maʿnā-yı şerīfi: Esrār-ı tevḥīde ve ḥaḳāyıḳ-ı vaḥdete kelām-ı maʿrūfuyla işāret göstermesinden dolayı Manṣūr ḫalḳ ṭarafından dāra çekildi. ʿAżamet ve iclāl-i esrārımı duysa idi Ḥallac beni dāra çekerdi.

Biri şöyle demiş:

همه دعاشده ام من زبس دعا کردن

که هر که بیند رویم زمن دعا خواهد

Bu ḥāl üzere bulunduḳları zamān bu gibi pek çoḳ kelimāt-ı ʿāliye Cenāb-ı Pīr-i Destgīr efendimizden ṣādır olmuştur. Sırr-ı ḥaḳāyıḳ-ı tevḥīde dāʾir olan ʿuluvv-ı beyānāt-ı ḳudsiyeleri esāsen hīçbir kāmilden işitilmemiştir. Faḳaṭ bilmelidir ki bu ḥāl-i ittiḥād öyle bir maḳām-ı iclāldir ki ehl-i tevḥīdʿ'ale'd-devām bu ḥāl ile ittiṣāf edemez. Zīrā Ḥażret-i Risālet ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz bile (لِی مَع اللهِ وَقْتُ) buyurdu. [99]

«44» [90] Şu ḥālde bu aġır yüke ḳuvve-i beşeriye naṣıl ṭāḳat getirir. Ḥüseyin Bin Manṣūr-ı Ḥallac rahmetu'llāhu ʿaleyh ki bu bāriḳaya ziyādesiyle müştāḳ idi. İsterdi ki dāʾimā bu ḥāl

[99] Bu ḥadīṯ-i şerīfiñ mābaʿdı şöyledir. (لا یسعنی فیه ملك مقرب و لا بنی مرسل)

üzere ḳalsın. Ḥālbuki ḳuvā-yı beşeriyesi taḥammül etmedi. Bunuñ içindir ki vaḳt-i münācātta Ḥaḳḳ Teʿālā'dan kendi ẓāhiriniñ ḫarābīsini ve hadm-ı vücūdunu istedi. Dedi ki: (اِلٰهِی اَفْنَیْتُ نَاسُوتِّیتِی فِی لاٰهوتِیَّتِكَ فَبِحَقّ نَاسُوتِّیتِی فِی لاٰهوتِیَّتِكَ اَنْ تَرحَمَ عَلَی مَن سَعَی فِی قَتْلِی) yaʿni "Ya Rabbi. Ben nāsutiyetimi lāhutiyetinde maḥv ve efnā ettim. Muḥaṭ-ı lāhutiyetiñ olan nāsutiyetim ḥürmetine benim ḳatlime saʿy edene sen merḥamet et."

Ḫaḳanım, pīrim, efendim. Bu maʿnāya ʿāʾid ḥaḳāyıḳı şu iki beyt-i şerīfte ne güzel beyān buyururlar:

خار پای من منم خودار زخود فارغ کنم　　تادویی یکسوشود هم من تو کردم هم تومن

باتو بنشینم بکام خویشتن بی خویشتن　　تا مرا سودای تو خالی نکر داند زمن

Meʾal-i ʿālīsi: "Dilberim! Vuṣlāt-gāh-ı aḳdesine gitmekliğime maʿni olan ayaġımdaki bu diken; benim kendi varlığımdır. Bunuñ için kendimi kendimden fariġ ḳılarım. O vaḳit ikilik ber-ṭaraf olur. Öyle bir viṣāl-i ḥaḳḳānīye ererim ki ben sen olurum. Sen de ben olursuñ. İşte o zamān bu ẕevḳ-i viṣāl-i tām ile kendimden geçerek ben seniñle istediğim gibi oṭururm. Hem öyle oṭururm ki benim vücūdumdan ʿibāret olan seniñ sevdāñ; tecellī-i ser-i ḥaḳīḳatiñden ʿibāret bulunan vücūdumdan beni ḫālī ḳılmaz.[100]

[91]

2.3.3.11.Cenāb-ı Pīr-i Dest-gīr Ḳuddise Sırruhu'l Münīr Efendimiziñ Semāʿ Buyurmalarınıñ Sebebi

«45» Ey ʿāşıḳ-ı ṣādık ve enis-i muvāfıḳ. Ḥaḳḳ seni dārında maẓhar-ı tevfīḳ etsin. Maʿlūmuñ olsun ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız afaża'llāhu nūruhu ʿaleynā efendimiz ibtidā-yi ḥāllerinde peder-i ʿālīleri Mevlānā Bahāʾe'd-dīn-i Veled rıḍvanu'llāhi ʿaleyhe ḥażretleriniñ ṭarīḳat ve sīretlerine sālik bulunurlardı. Meşelā ders vermek ve mevʿıẓa buyurmak ve riyāżet ve mücāhede ile meşġūl olmaḳ gibi Ḥażret-i Risālet ṣalavata'llāhu

[100] Yaʿni: "Benim Allāh ile öyle bir zamānım vardır ki o vaḳitte ne bir melek-i muḳarreb ve ne de bir nebī-i mürsel aramıza giremez. Beni iḥāṭā ve idrāk edemez."

ʿaleyhe ve selāme efendimizden menḳūl olan ibādet ve riyāżete mutābaʿt gösterirlerdi. Ḥatta namāzda, oruçta, riyāżette hīçbir kāmile naṣīb olmayan tecelliyāt ve maḳāmāt-ı ʿāliyeyi müşāhede buyururlardı. Faḳaṭ aṣlā semāʿ buyurmamış idiler.

Vaḳtā ki Sulṭānu'l- maḥbūbīn Ḥażret-i Mevlānā Cenāb-ı Şemsü'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīnü't Tebrīzī ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu efendimizi naẓar-ı başīretle gördü ki bir sulṭān-ı muʿallā bir maʿşūḳ-ı evliyādır… Ve maḥbūbān-ı ilāhiyeniñ aʿlā-yı maḳāmātı onuñ cilve-gāhıdır. Kendilerine ʿāşıḳ oldular. Ve her buyurduklarını kendi ẕāt-ī seniyeleri için ġanīmet bildiler.

Ḥażret-i Şems efendimiz Cenāb-ı Pīr-i Destgīrimize şöyle işāret buyurmuş idiler. *"Semāʿ buyuruñuz. Ṭaleb ve ārzū ettiğiñiz şeyʾi semāʿda ziyāde bulursuñuz."*

Semāʿnıñ ḫalḳa ḥarām olması hevā-yı nefs ile meşġūl olmalarındandır. Semāʿ ettikleri zamān o mekrūh ve maẕmūm olan ḥālet kendilerinde tezāyüd eder. Ḥaḳḳ ve ḥaḳīḳatten ġaflet[101] ve ṭuġyān **[92]** etmek ṣūretiyle ḥareket ettiklerinden dolayıdır ki semāʿ kendilerine ḥarām olur. Bunuñ ḫilāfına bir cemiʿyet ki her biri ṭālib ve ʿāşıḳ-ı Ḥaḳḳ'tır- onlar semāʿ ettikleri zamān ʿaşḳları ve ḥālet-i maʿneviyeleri tezāyüd eder. Ve o vaḳit masivā'u'llāh onlarıñ naẓarına gelmez. O ḥālde böyle bir ḳavme semāʿ mübāḥ olur.

Bu işāret-i ʿaliyeye Cenāb-ı Pīr imtiṯāl buyurdular. Ve semāʿ ederek Ḥażretiñ işāret buyurduġu şeyʾi ḥālet-i semāʿda müşāhede ettiler. ʿAyānen gördüler. Ve ʿāḫir-i ömr-i saʿādetlerine ḳadar bu siyāḳ üzere ʿamel ettiler. Semāʿı da āyīn ve ṭarīḳ-i ittiḫāẕ buyurdular.

Ṣāḥib-i vecd olan ekṯer meşāyiḫ ve ʿurefānıñ daḫi semāʿ buyurduḳları mervīdir. Ve semāʿ eṯnāsında kendilerinden kelimāt-ı ʿāliye ṣādır olmuştur.

«46» Menḳūldür ki: Bir gün Necedli bir Aʿrabī ḫoş ve dil-keş bir āvāz ile bu ebyātı taġannī ediyordu.

كل صبح و كل اشراقى تبك عينى بدمع مشتاقى

[101] ***Gaflet:*** *Nefsin arzularında ona tâbî olmaktır. Sehl b. Abdullah (v 283/896) "Gaflet, vakti boş bir şekilde geçirmektir" demiştir. Yine bir şeyden gaflet etmek, onun akla gelmemesidir, denilmiştir. Age, s.60*

لسعت حیة الهوی کبدی　　لا طبیب لها ولا راقی

الا الحبیب الذی شغفت به　　عنده رقیتی و تریا قی

Ḥażret-i seyyidü’l-evvelīn ve’l-āḫirīn ʿaleyhe ekmelü’t-taḥiyyat ve efḍālu’l-ṣalavāt efendimiz vaḳtā ki bu ebyātı işitirler. Dil-i münevverlerindeki maʿrifet, şevḳ ve muḥabbet deryāları cūşa geldi. İşāret-i celīle-i Peyġamberī üzerine Aʿrabī bu ebyātı tekrār etti. Cenāb-ı Faḫrü’l-Enbiyāʾ efendimiz nihāyet derecede şevḳe gelerek mübārek ellerini çırptılar. Ve şiddetle taḥarrük buyurdular. Ḥattā mübārek omuzlarından ridā-yı ʿālīleri düştü.

Semāʿıñ ehlu’llāha mübāḥ olduġuna dāʾir pek çok risāle teʾlif olunmuştur. Ve ehl-i taḥḳīḳ ʿindinde semāʿıñ caʾiz olduġu müsellemdir.

Naġmātıñ… Āvāz-ı terennümüñ ʿāşıḳlara ḫoş gelmesiniñ sebebi oldur ki- bezm-i elestte **[93]** onlar laṭīf ve rūḥānī seslerle ünsiyet ederek o dil-keş āvāzlarıñ nüzhet-gāh-ı semāʿından perveriş-yāb olmuş ve şimdi ise vücūduñ ʿālem-i nefs ve küdūretine giriftār olaraḳ o ʿālem-i rūḥānīden uzaḳ düşmüş olduḳlarından vaḳtā ki o dil-keş-i naġmāttan ve ḫoş-āvāz ve terennümāttan bir şemme-i ṣafā gūş-ı hoş-ı ḥaḳāyıḳ-cāyānelerine vāṣıl olur; farṭ-ı şevḳ ile dil-i maḥzūnları çırpınmaġa, cūşa gelmeğe başlar… Bunuñ üzerine ten-i ḳudsiyelerinde o cūş-a-cūş-ı derūnlarına tabʿen ḥareket ettirirler.

«47» Semāʿda muḥaḳḳiḳlerden ṣādır olan bütün ḥarekāt bir noktaya ve bir ḥaḳīḳata işārettir. Çarḫ atarak semāʿ etmek tevḥīde işārettir. Bu maḳām ʿārif-i mūḥid olanlarıñ maḳāmıdır. O ḥālde iken maḥbūb ve maṭlūbu her cihette görürler. Ve her döndükleri cānibde onuñ feyżinden buhur-yāb olurlar.

Semāʿda ṣıçramaḳ ve ayaḳ urmaḳ iki ḫuṣūṣa işārettir.

Birincisi: Ṣıçramaḳ; ʿālem-i ʿulvīye şevḳ ve ittiṣāliñ nihāyet derecede olmasındandır.

İkinicisi: Ayaḳ urmaḳ; sālikiñ o ḥālde nefsini kendine müsaḫḫar ederek māsivāyı pāy-ı himmetiyle[102] pest kıldığına işārettir.

Ḥālet-i semāʿda ḳol açmaḳ; birḳaç veche ile taʿrif olunur.

Birinci veche: Şeref-i viṣāliñ ḥuṣūlünde nāşī ecrā-yı şād-mānīye ve derece-i kemāl olan teveccühe işārettir.

İkincisi: Nefs-i emmāre[103] ʿaskerine ḳarşı muẓafferiyettir ki; cihād-ı ekber bundan ʿibārettir.

Semāʿ eṣnāsında bir ʿazīzi ḳucaḳlayaraḳ semāʿ etmek, o zamān vāḳiʿ olur ki derviş kendi varlığından külliyetle müstehlik olur. Bu maḥviyetten ifāḳat bulunca o cemiʿyetten herhangi biriniñ derūnunda kendini ṣafā-yı tām ile müşāhede eder ise o ʿazīzi ḳucaḳlar yāḫūd kendi cemāliniñ ḥayāli, o ʿazīz ile ʿaşḳ-bāzlık eder. Ḥalḳı semāʿa çekmek ve ḥarekete taḥrīż ve teşvīḳ etmek; maḳām-ı ehl-i ṣaḥvdir ki feyż-i ilāhīyi bütün ḥażārıñ ḳulūbuna ṣaçarlar. Ve raḥmet-i Ḥaḳḳ'ı herkese teşmil ederler.

[94] Semāʿda tevāżuʿ ve secde etmek; maḳām-ı ʿubūdiyetten ʿibārettir ki – namāzda olduġu gibi- semāʿda daḫi maḥbūb-ı ḥaḳīḳiye ḳıyām ile secde ve rükūʿ ile ʿibādet ederler bir de ṣıfāt-ı Ḥaḳḳʿtan bir ṣıfātı her kimiñ derūnunda müşāhede ederler ise –kendi bulunduḳları seyre nisbetle o ṣıfata secde-güẕār olurlar.

Bu maʿnā uzundur. Ṭālib, o maḳāma vāṣıl olmadıḳça o ḥāliñ ẕevḳ ve leṭāfeti maḳāl ile oña taṣavvir olunamaz. Zīrā (مَن لَمْ يَذُقْ لَمْ يَعْرِفْ)[104]

Beyt:

پر سید یکی که عاشقی چیست

کفتم که چو من شوی بدانی

[102] ***Himmet:*** *Bir kimsenin kalbinin, kendisinin veya bir başkasının kemâle vâsıl olması için bütün ruhânî kuvveleriyle Hak Te'âlâ'ya teveccüh etmesidir. Age, s.66*

[103] ***Nefs-i Emmâre:*** *Bedenî arzulara meyleden, hissî şehvet ve lezzetleri emreden nefstir. Kalbi suflî cihetlere doğru cezbeder. Nefs bu mertebede kötülüklerin kaynağı ve kötü ahlakın menbasıdır. Age, s.91*

[104] *Tatmayan bilmez.*

Tercemesi:

Biri baña ʿāşıḳlıḳ nedir diye sordu. Dedim ki: "Benim gibi olursañ bilirsiñ."

Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız rıḍvanu'llāhi ʿaleyh efendimiz ḥaḳāyıḳ-ı semāʿı beyānda kelimāt-ı ʿāliye inşā buyurmuşlardır ki- her kim bunu müṭāʿlaya müdāvemet gösterirse elbette āyīne-i żamīri rūşen olup ser-i ḥaḳīḳat-i semāʿa kesb-i vuḳūf eder. Ḥażret, semāʿ ḥaḳḳında buyurur:

پس غذای عاشقان آمد سماع

که درو باشد خیال اجتماع

Maʿnā-yı ʿālīsi: Öyle ise semāʿ ʿāşıḳlarıñ ġıdāsıdır. Zīrā onda cānān ile buluşup birleşmeniñ ḥayāli vardır.

Semāʿda yārān ve asḥābımıza ḫulüvv-i miʿde şarttır. Zīrā bu ḥālde ravża-ı ḳalbiñ āb u tābı ve revnaḳ ve leṭāfeti tezāyüd eder. Naṣıl ki Ḫudāvendigār buyurur:

ای مرد سماع معده را خالی دار　　زیرا چو تهیست نی کند ناله و زار

چون پر کردی معده زلوت بسیار　　خالی مانی زدلبر و بوس و کنار　**[95]**

Maʿnā-yı şerīfi: Ey semāʿ eden kimse. Miʿdeni ḫālī ṭut. Zīrā ney içi boş ṣāfī olduġundan dolayıdır ki böyle ʿāşıḳāne nāle ve zār eder.

Sen miʿdeñi birçoḳ yemeklerle doldurursañ dil-ber-i nāzenīn semāʿdan ve onu būs ve der-aġūştan ḫālī ḳalır. O eẕvāḳ-ı b-nihāye-i lāhūtīyi ṭadamazsıñ.

Ehl-i semāʿıñ ḥareket ve sükūnu buña bināʾen ḥaḳḳānīdir. Yoḳsa ġavāyet ve hezl değildir. Naṣıl ki Ḥażet buyurur:

یاردر آخر زمان کرد طرب سازی

باطن اوجد جد ظاهر او بازی

Maʿnā-yı şerīfi: Yār… Āḫir zamānda ṭarāb-sāzlıḳ etti. Onuñ gerçi ṣūret-i ẓāhiresi raḳṣa beñzer ama bāṭını ġayet ciddi ve ḥaḳḳāndir.

Şāyed bir şaḫıṣ- vāṣıl-ı taḥḳīḳ olamadığı cihetle- envār-ı semāʿı inkār etse onu sen taʿyīb etme. (لَكُم دِينُكُم وَلِى دِينْ)[105] oḳuyuver.

Olabilir ki o kimsede o ẕevḳ-i ṣaḥīḥ yoḳtur ki (اَلْمُؤْمِنُ كَيِّسُ مُمَيِّزٌ فَطْنِ) daḳāyıḳını temyīz edebilsin. Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız buyurur:

سماع آرام جان عاشقا نست

كسي داند كى اورا جان جانست

Maʿnā-yı ʿālīsi: Semāʿ cān-ı ʿāṣıḳānıñ bāʿiṣ-i ārāmıdır. O ẕevḳ-i maʿnevīyi cānınıñ cānı olan yaʿni ḳalbi ḥayāt-ı ḥaḳīḳiye maẓhar bulunan kimse bilir.

[96]

2.3.3.12.Kelimāt-ı Ḳudsiyesi Ser-a-Ser Esrār-ı Tevḥīd ve Taḥḳīḳ Olan Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız Ḳaddesa'llāhu Sırrahu Efendimiziñ Şiʿr İle Meşġūl Olmalarınıñ Ve Eşʿār İle Tekellüm Buyurmalarınıñ Esbāb-ı Mūcibesiniñ Beyānı

«48» Ey ḳārī ekremeka'llāhü fi'd-dāreyn Ḥażret-i Ḫudāvendigār bu muḳaddimatıñ ʿöẕrünü temhīden kendi lisān-ı mübārekleriyle "Fihi ma fih" kitāb-ı celīllerinde şöyle beyān buyuruyorlar (bi't-terceme derc ediyoruz):

Benim bir ḫuyum vardır. Hīçbir ferd-i āferīdeniñ benden āzarde-dil olmasını, incinmesini istemem. Meṣelā baʿżı kimseler semāʿda baña çarparlar. Yārānın baʿżısı çarpanları maniʿe ḳalḳışırlar. Benim bu ḫoşuma gitmez. Yüz defʿa söyledim. Benim için kimseye bir şeyʾ söylemeyin. Baña çarpanlarıñ bu muʿāmelesinden ben rażıyım.

Ben o rutbe-i dil-dārım. O mertebe göñül almasını isterim ki meṣelā yārān nezdime geldikleri zamān melūl olmasınlar, ṣıḳılmasınlar diye şiʿr söylerim. Bir müddet şiʿri terk ediyorum. Ḥālbuki onlar yiñe benim şiʿr söylemekliğimi istiyorlar, ārzū eyliyorlar.

من كجا شعر از كجا ليكن بمن در ميدمد آن يكى تركى كه آيد كويد هى كيم سن

[105] *"Sizin dîniniz size, benim dînim de banadır."/El-Kâfirûn-6 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.603*

[97] ترك کی تاجيك کی رومی کی زنگی کی مالك الملکی که داند موبموسرو علن

Yoḳsa ben neredeyim. Şiʿr nerede. Vallāhi ben şiʿrden bī-zārım. Benim yanımda şiʿrden fenā bir şey yoḳ. Şu ḥāl neye beñzer. Meṣelā bir kimse eline bir işkembe almış yıḳıyor. Faḳaṭ bu ḥareketi misāfiriniñ ārzūsuna ittibāʿendir. Zīrā misāfiriñ işkembeye iştihāsı vardır. Ṣāḥib-i ḫāneniñ böyle ḥareket etmesi ṭabīʿi lazımdır.

Beyt

از کاسۀ استارکان و زخوان کردون فار غم

بهر کدا رویان بسی من کاسها لیسیده ام

İnsān baḳmalı filan şehirde ne metāʿ geçiyorsa ve ḥangi metāʿı iştirā ediyorlarsa hemān o metāʿdan alıp o memlekette ṣatmalıdır. Velev o metāʿ eñ aşaġı bir şey bile olsa yine öyle yapmalıdır.

Ben ne ḳadar müddet ʿilm taḥṣīl ettim. Ne ḳadar meşaḳḳat çektim. Niçin? Füżelā, Muḥaḳḳıḳīn, eẕkiyā, taʿmīḳ-i mesāʾil eden mütefekkirīn baña geldikleri zamān onlara daḳīḳ ve nefīs, laṭīf ve ġarīb-i mübāḥaṣ-ı ʿāliye ʿarż etmekliğim için. Ḥālbuki Ḥaḳḳ Teʿālā bütün o ʿilimleri burada ṭopladı. O meşaḳḳatlerin hepsini buraya getirdi ki ben bu işle meşġūl olalım. Böyle istedi. Ne yapabilirim.

Bizim vilāyette ve bizim ḳavmimiziñ içinde şāʿirlik ḳadar mūcib-i ār hīçbir şey yoḳtu. Biz de eğer kendi vilāyetimizde ḳalsa idik onlarıñ ṭabīʿatına muvāfiḳ ṣūrette yaşardıḳ ve onlarıñ istediğine çalışır idik. Meṣelā ders oḳutmaḳ ve kitāblar taṣnīf etmek. Mevāʿiẓ ve neṣāyihte bulunmaḳ gibi.

Bu neye beñzer farażā bir ṭabīb bir ḫastanın başı ucuna gelse; ḫastada ʿilāç içmekten bıḳarak şerbet içmesini ārzū ile eylese. Ṭabīb ne yapar ḫastanıñ ārzūsundan [98] bi'l-istifāde –ʿilāç içerek şifā-yāb olması için –şerbet destisi içine edviyeyi gizlice ḳor.

***

«49» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ kelimāt-ı ḳudsiyesi gerçi ẓāhirde şiʿrdir. Faḳaṭ ḥaḳīḳatte ser-a-ser ser-tevḥīddir. Tefsīr-i kelamu'llāh ve ehādīṯ ve aḫbār, maġz-ı ḥaḳāyıḳ ve āṯārdır.

Sālikān-ı rāh-ı ṭarīḳata mürşid ve nāsgān.[106] Ḥarem-i ḥaḳīḳate münistir. Sālikleriñ mecmūʿ-ı sülūku, kelimāt-ı ʿāliyeleriniñ ḥaḳīḳatinde münderictir, Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız lisān-ı mübārekleriyle buyururlar ki:

(بعدازما مثنوی شیخی کند و مرشد طالبان کردد و سائق و سابق ایشان باشد)

Yaʿni "Benden şoñra meṯnevī şeyḫlik eder. Ṭālibān-ı ḥaḳīḳata mürşid olur. Onları maḳāmāt-ı ʿāliyeye sevḳ eder. Ve maḳṣūd-ı ḥaḳīḳīye çeker."

Ḥaḳīḳat… Cenāb-ı Pīriñ işāret buyurduḳları o tecelli-i meʿāli şimdi ẓāhirdir. Faḳaṭ insānıñ cānı her şeyden mücerred olmadıḳça ve muvaḥḥid bulunmadıḳça Cenāb-ı Mevlānā ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu efendimiziñ meṯnevī-i şerīfinden bir ḳoḳu alamaz. O kitāb-ı ʿulvīyi her kim kendi mīzān-ı ʿaḳlıyla ṭartar ve fikir ḳāṣrıyla muḥākeme eder ise o kimse için o; bir meṯnevī-i ʿilm-i ʿarūż olur yoḳsa bir cihān-ı ḥaḳīḳat bir iklim-i vaḥdet olan meṯnevī-i şerīf olmaz.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise Sırruhu efendimiz her bir beyitte bütün meşāyiḫiñ ḥaḳāyıḳını ve bütün ʿālimiyānıñ maḳṣūdunu beyān buyurmaḳ istediklerine ve kendi şān-ı ḳudsiyeleriniñ ʿulviyetine şu beyt-i şerīfte bir şemme işāret eder, buyururlar:

[99] خو اهم که کفك خو نین ازدیك جان بر آرم

کفتار دو جهانرا ازیك دهان بر آرم

Meʿal-i şerīfi: İsterim ki muḥafaża-i cāndan ḳanlı köpükler çıḳarayım. Teʾsir-i ʿaşḳ ile ḳanlı gözyaşları aḳıtıyım. Ve isterim ki iki cihāniñ kelām-ı ḥaḳīḳatini bir ağızdan çıḳarıp söyleyeyim.

[106] Nāsgān: Allāh için ʿibādet edenler.

«50» Ḥażret-i sulṭānu'l-maḥbūbīn Sulṭān Veled beyyeża'llāhu vecḥehu efendimiz evliyāʾu'llāhıñ şiʿriyle mütekellimīniñ eşʿārı beynindeki farḳı beyān, ṣadedinde buyururlar ki: (bi't-terceme derc ediyoruz):

Evliyāʾu'llāhıñ şiʿri ser-a-ser tefsīrdir. Ve esrār-ı Kur'āndır. Zīrā onlar kendilerinden fānī, Ḥaḳḳ ile kāʾim olmuşlardır. Onlarıñ ḥareket ve sükūnetleri Ḥaḳḳ'tandır.

Çünkü (قَلْبُ الْمُؤْمِنِ بَيْنَ الْإِصْبَعَيْنِ مِن اَصابِعِ الرَّحمٰنِ يُقَلِّبُهَا كَيْفَ يَشَاءُ) yaʿni "Müʾminiñ ḳalbi Ḥaḳḳ'ıñ iki ḳudret parmaġı arasındadır. İstediği gibi onu çevirir."

Şuʿarānıñ eşʿarı bunuñ ḫilāfınadır. Onlarıñ şiʿri fikret ve ḫayālet maḥṣūlüdür. Şuʿarānıñ şiʿr söylemekten maḳṣadı iẓhār-ı faẓldır. Kendini göstermektir. Şāʿirler evliyāʾu'llāhıñ eşʿārını kendi şiʿrleri gibi farż ederler. Bilmezler ki evliyāʾu'llāhıñ işleri de sözleri de ḥaḳīḳatte ḫālıḳtandır. Maḫlūḳuñ bunda müdaḫili yoḳtur. Zīrā evliyāʾu'llāhıñ şiʿri kendini göstermek için değildir. Ḫudāyı göstermek içindir.

Evliyāʾu'llāhıñ eşʿārıyle şuʿarānıñ eşʿārı beynindeki farḳ şuña beñzer. Meṣelā ruzgār gülşen ṭarafından eser ise gülşeniñ rāyihā-i dil-peẕīrini getirir. Külḫan ṭarafından eser ise nāḫoş ḳoḳu getirir. Gerçi ruzgār birdir. Faḳaṭ güẕer-gāh-ı vezānī muḫteliftir. Her kimiñ meşāmı ṣıḥḥatte olur ise bu ikisiniñ beynindeki farḳı anlayabilir.

Farażā bir kimse ṣarımsaḳ ezse lisānen de miskten baḥṣ etse yine meşām ṣarımsaḳ ḳoḳusunu alır. O ḳoḳu tā beyinlere ḳadar çarpar.

Bunuñ ḫilāfına bir kimseniñ aġzında misk bulunsa da ṣarımsaḳdan baḥṣ etse yine herkesiñ dimāġı miskiñ rāyihā-ı laṭīfesiyle muʿaṭṭar olur.

[100] Yine ḥażret-i sulṭānu'l-maʿṣūḳīn ve'l-maḥbūbīn Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu'ṣ-ṣamed efendimiz buyurur:

شعر عاشق بود همه تفسیر　　شعر شاعر بود همه تفسیر

شعر عاشق ز حیرت و مستی ست　　شعر شاعر نتیجهٔ هستی ست

کفت د ر همچو شان حق بیچون　　و الشعراء یتبعهم الغاوون

Maʿnā-yı ʿālīsi: ʿĀşıḳıñ şiʿri bütün tefsīr-i kelām-ı ilāhīdir. Şāʿiriñ şiʿri ṣarımsaḳ buḥārı gibidir. ʿĀşıḳ dil-beriniñ kemāl-i cemāline ḥayretinden ve kirişme-i ġamze-i nāzıyla mest olduġundan dolayı şiʿr söyler. Şāʿiriñ şiʿri ise varlıḳ neticesidir. Cenāb-ı Ḥudā-yı müteʿāl onlarıñ ḥaḳḳında (والشعراء يتبمهم الغاوون)[107] buyurmuştur.

İşte bu vecihle Cenāb-ı Ḥudāvendigārımızıñ ḳuddise sırruhu efendimiziñ kelām-ı ḳudsīleri ser-a-ser lübb[108]-i taḥḳīḳ ve ser-i tevḥīd olmaġla berāber yine ḥażret dāʾimā o ḥālden berāʾet ister ve istidʿā-yı ṣamet buyururlardı. Kemā ḳāle raḍıya'llāhu ʿanhu

کی باشدای کفت زبان من از تو مستغنی شده　　با آفتاب معرفت در سایهٔ شاه آمد

یا رب مراپیش از اجل فارغ کن از علم و عمل　　خاصه که علم منطقی در جمله افواه آمده

Maʿnā-yı ʿālīsi: Ey dil ile söylenilen söz. Ben ne zamān senden müstaġnī olacaġım. Ve āfītāb-ı maʿrifetiñ żiyā-yı tābānıyla şāh-ı ḥaḳīḳīyeniñ sāye-gāh-ı ārāmına gireceğim.

Ya Rabbi ecel baña gelmeden evvel beni delīl-i hestī olan ʿilm ve ʿamelden vāreste ḳıl. Bi'l-ḫāṣṣa bütün efvāh-ı nāse düşen ʿilm-i manṭiḳīden beni fāriġ eyle.

Dīger bir mevżu'da da kendi ḥāl-i celīllerine nisbetle kelām-ı deryā-miṣālleriniñ ḥicāb **[101]** olduġunu beyān ṣadedinde raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz buyururlar:

پرده است بر احوال من این کفتن و این قال من　　ای ننك کلزار ضمیر از فکرت چون خار من

یا رب بغیر این زبان جانرا زبانی ده روان　　درقطع ووصل و حدتت تا بکسلد زنارمن

روزی برون آیم زخود فارغ شوم از نیك و بد　　کویم صفات آن صمد بی نطق در ابنار من[109]

Maʿnā-yı ʿālīsi: Benim bu sözüm, bu sözlemekliğim, aḥvālime ḥicābdır. Diken gibi olan fikretim, gülzār-ı ḳalbim için ʿārdır.

---

[107] *"Şa'irler (e gelince), onlara da sapıklar uyarlar."/ Eş- Şu'arâ-224 Age, s.375*

[108] ***Lübb:*** *Kudsî nûr ile aydınlanmış, vehim ve hayâlden arınmış akıldır. Cürcânî, age, s.82*

[109] İşbu kelām-ı celīl Mevlānā'yı muṭālaʿa buyuran iḫvān-ı dine maʿlūm olmalıdır ki oña birden ṣādır olan bu ḳabīl münācāt, kendi ḥāllerini muṣavvir olup taʿlim-i sālikīn içindir. Nitekim cenāb-ı nebī-i zīşān efendimizden daḫi -taʿlīmen lil ümmeti- münācātları şeref-ṣādır olduġu kütüb-i celīle-i İslāmiye'de mestūrdur. (Mütercim-i faḳīr)

Ya Rabbi. Bu lisāndan başḳa cāna bir zebān-ı rūḥānī ver. Seniñ ḳaṭʿ ve vaṣl ve ḥiddetinde benim miyān-bendim olan fikr-i beşeriyetim gevşesin, çözülsün. Bir gün kendimden taʿālī edeyim nīk ve bedden fāriġ olayım da o ẕāt-ı ṣamediyet-penāhiniñ ṣıfāt-ı ḳudsiyesini sözsüz muḥafaża-i derūnumda söyleyeyim.

Ve yine Cenāb-ı Pīr raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz buyururlar:

بشستم دست از کفتن طهارت کردم از منطق

حوادث چون پیاپی شد و ضوی توبه بشکستم

Maʿnā-yı ʿālīsi: Söz söylemekten elimi yıḳadım. Vaz geçtim. Manṭıḳtan da ṭahāret eyledim. Lakin īcābāt-ı tevālī edince, vużū-yı tevbeyi bozmaġa mecbūr oldum.

[102]

2.3.3.13.Sülūk ve Kemāl

Nihāyet Sülūk Nedir Mesālik-i Ḥaḳīḳide Sālik-i Cāhid Olan Kimse Hangi Maḳāmda Vāṣıl-ı Cilve-gāh-ı Kemāl Olur:

«51» Sülūkuñ vāḳı'ā nihāyeti yoḳtur. Bu öyle bir ḳıṣṣadır. Bir mesʾeledir ki şerḥi pek uzundur. Ey ṭālib-i taḥḳīḳ-i kemāl- hīçbir zamān ʿayn-ı kemāl; ẕātıñı mülāḥaża ve müşāhededen kelīl ve ḫālī ḳalmasın- ber vech-iʾātī beyān olunan maʿlūmātı idrāk et.

ʿİnāyet-i Rabb-i ʿİzzet, sālike refīḳ olunca intihā-yı sülūk olan seyr-fi'llāhtan ṣoñra –onu ʿālem-i maḥv ve ittiḥāddan ʿālem-i ṣaḥv ve iṯbāta- ki ibtidā-yı maḳāmāt-ı ebniyādır- vāṣıl eder. Ve cemīʿ ʿibādıñ zimām-ı ḥāl ve ʿaḳdini oña tefvīż eyler. Yeryüzünde onu kendi niyābetine ḳāʾim ḳılar. Ve bi't-tedrīc noḳṭa-i ḳuṭbuyete īṣāl eyler. Ḥattā ol feyż ki ʿarştan nāzil olur. Onuñ ḳalbine menzil olup ondan ṣoñra onuñ yemīn ve yesārındaki vüzerāsına baʿdehu ṣıra ile yaḳīn olanlara sereyān eder. El-ḥāṣıl bütün ʿālimiyān, onuñ vücūdundan feyż-yāb ve behre-mend olurlar. Onuñ derūn-ı mübārekinden iktisāb-ı kemālāt ederler.

ʿĀlem; vucūd-ı ḳuṭubtan aṣlā ḫālī ḳalamaz. Naṣıl ḳalabilir ki ʿālemiñ ʿimād ve rüknü onuñ vücūdudur. ʿĀlem onuñla ḳāʾimdir. Ḳuṭub; ʿālem-i fānīden ʿālem-i bāḳīye rıḥlet buyuracaḳ olsa onuñ noḳṭa-ı vücūduna eñ ḳarīb olan kim ise onu maḳāmına ḳāʿim ederler. İlā yevmi'l-ḳıyāme böyledir.

Bu ẕevāt-ı ʿāliyeden baʿżısı kendini ehl-i taḥḳīḳe iẓhār eder. Baʿżısına ise hīçbir āferīdeniñ vuḳūf ve ıtlaʿı yoḳtur.

[103] Vaḳtā ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳuddise sırruhu efendimiz bu maḳāmda mütecellī… Ve zamān-ı aḳdesleriniñ ḳuṭbu olunca o ʿahdde bütün meşāyiḫ, ʿulemā, ḥükemā, ümerāya medār-ı istinād; ẕāt-ı mübārekleri oldu. beyyeża'llāhu vecḥehu'l-ʿazīz efendimiz işbu beyānāt-ı muṣaddıḳınca buyurur:

ستاره ایست خداراکه بر زمین گردد که در هوای ویست آفتاب و چرخ کبود

بسا سحر که در آید بصومعهٔ مؤمن که من ستارهٔ سعدم بجو زمن مقصود

ستاره ام که من اندر زمین و بر چر خم[110] بصد مقامم یابند چون خیال خدود

Maʿnā-yı şerīfi: Ḥaḳḳ'ıñ bir yıldızı vardır ki yeryüzünde devr eder. Kebūd-reng āsmān, āfitāb-ı raḫşān onuñ ʿaşḳıyla deverān eyler. O nice seḥer-gāh-ı bahārān-ı tecelliyātta müʾminiñ ṣavmaʿasına gelir der ki: "Ben bir necm-i saʿādetim. Maḳṣūdunu benden ara. Ben yeryüzünde öyle bir sitāre-i Ḥaḳḳ'ım ki āsmān-ı meʿāliyāt-ı ḥaḳāyıḳda –yanaḳlarıñ reng-i āb u tāb-ı ḫayāli gibi- beni yüz maḳāmda bulurlar."

Raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz dīger bir gazel-i ʿālīlerinde de buyururlar:

وی بر سرم تاج زری بنهاده است آن دلبرم چندانکه سیلی میزند آن می نیفتداز سرم

شاه کله دوز ابد بر فرق من از فرق خود سرپوش[111] عشق خود نهد پائنده باشم لاجرم

Maʿnā-yı ʿālīsi: Baḳıñız. O dil-berim başıma altından bir tāc giydirdi. Ne ḳadar uġraşılsa o iklīl-i muʿallā başımdan düşmez. Ebediyet külāhı denen o şāh-ı ḥaḳīḳat… Kendisiniñ ser-

[110] "Zemīnim ve bir çarḫ" ṣūretinde baʿżı nüsḫalarda vardır.
[111] Baʿżı nüsḫada "şeb-pūş" da görülmüştür.

pūş-ı ʿaşḳını kendi başından alıp benim başıma ḳoyuyor. Bināʿenʿaleyh salṭānatım ebedī ve benim pāyende olmaḳlıġım lā-büddür.

[104] Vaḳtā ki kāmil; bu derece-i şerīfeye vāṣıl olunca bütün mevcūdātı kendi ẕāt-ı celīliniñ ṭufeylīsi olmuş bulur. Bināʾenʿaleyh ʿālimiyān kendi maḳām ve şān-ı ʿulviyesinden ḫaberdār etmesi ve ʿaẓamet-i ḳadr-i bülendini herkese hüveydā ve ıẓhār eylemesi vācib olur. Naṣıl ki ḥażret-i risālet ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz ḥaḳḳında menḳūldür ki: (كُنْتُ نَبِيّاً وَالاَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ) buyurdular. Yaʿni "Ādem ṣu ile çamur arasında balçıḳ ḥālinde iken ben nebī idim."

«52» Yine mervīdir ki: Şükūfe-i şāḫ-ı nübūt Caʿfer-i Ṣādık raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz ara ṣıra kendi nefs-i mübāreklerini tezkiye buyurur. Ve ḫalḳ yanında maḳām-ı celīlleriniñ vaḳārını ıẓhār ederlerdi. Pādişāhlarıñ, ekābiriñ hīç birine iltifāt ḳılmazlardı. Bir şaḫṣ ḥazretten suʾāl etti:

Yā imāmu'l-müʾminīn; zühd[112] ve taḳvāda ve ʿilm ve ʿamelden bütün hünerlere nāʾil, bir vücūd-i ẕī-feżāʾilsiñiz. Nezāketiñize, meḥāsin-i mümtāzeñize diyecek yok. Hīçbir ḫaṣlet ber-güzīdeñiz noḳṣān değildir. Şu ḳadar var ki mütekebbirsiniz.

Cenāb-ı imām buyurdu ki: Ben mütekebbir değilim. Lakin bende kibriyālıḳ vardır. Ben kendi kibrimden müteʿālī olunca onuñ kibriyālıġı geldi de benim kibrimiñ yerine ḳāʾim oldu. İşte bu; onuñ salṭānat-ı kibriyāsıdır. Kibr eden O' dur. Ben ortada yoġum.

Menḳūldür ki: Sulṭānü'l-ʿārifīn Bayezıd-ı Bisṭāmī- ḳaddesa'llāhu rūḥahü'l-ġurer efendimiz buyururlardı: (مرکه مرادید ازرقم شقاوت ایمن شد) yaʿni "Her kim beni gördüyse şaḳīler defterine yazılmaḳtan emīn oldu, ḳurtuldu."

Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳuddise sırruhu efendimiz buyururlar:

بمن نکر که بجز من بهر که در نکری

یقین بود که زنون خدای بی خبری

[112] ***Zühd:*** *Lügatte bir şeye meyletmeyi terk etmek ma'nâsına gelen zühd hakîkat ehlinin ıstılâhında, dünyayı sevmeme ve ondan yüz çevirmeyi ifâde eder. Zühdün, âhiret rahatı için dünyâ rahatını terk etmek ve elden çıkarılan şeyin kalpten de çıkarılması demek olduğunu da söylemiştir. Age, s.120*

Maʿnā-yı şerāfi: Ey benim mürīdim. Baña naẓar et. Benden başḳa her kime naẓar ederseñ yaḳīnen bil ki nūr-ı ilāhīden bī-ḫabersiñ.

[105] Dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde de buyururlar:

بمن نکر بدو ر خسار زعفرانیی من

بکونه کونه علامات آن جهانیی من

Maʿnā-yı şerīfi: "Ey benim mürīdim. Baña naẓar et. Benim şu iki ṣarı yanaḳlarıma… O cihān-ı ḥaḳāyıḳ ve ʿaşḳa ʿāʾid ālāmet-i gūn-a-gūnuma naẓar et."

Dīger bir maḥalde de buyururlar:

آنچه مي آرد زوصفت این زبانم درد هن	بر مرید مرده خوانم اندر اندازد کفن
خود مرید من نمیرد کاب حیوان خورده است	و انکهان از دست که از ساقیان ذوالمنن
کر بر اندازد ز رویت باد دولت پردهٔ	از حیا کل آب کردد نه چمن ماند نه من
صورت صنعی تو آمد ساعتی در بتکده	که شمن بت می شد آن دم کاه بت می شد شمن

Maʿnā-yı şerīfi: Cānā; seniñ tavṣīf-i dil-peẕīriñe ʿāʾid aġzımdaki bu dilimiñ söylediği sözleri ölmüş bir mürīde oḳusam öyle bir ḥayāt-ı rūḥānī-i neşāṭa erer ki arḳasından kefenini atar da ṭarab-nāk olur.

Ẕaten benim mürīdim ölmez. Zīrā āb-ı ḥayāt-ı haḳīḳati içmiştir. Kimiñ elinden biliyor musuñ? Sāḳīyān-ı ẕü'l-minnetiñ dest-i kereminden.

Dil-berim. Eğer devlet rūzgārı cemāliñden bir niḳāb-ı ḥicāb ḳaldırmış olsa gül utanır, erir, ṣu kesilir. Ne çemenistan ḳalır ne de ben ḳalırım. Seniñ taṣvīr-i ṣunʿıñ bir sāʿat ḳadar büt-gedeye geldi. Orada o zamān öyle bir siḥr-i iʿcāz-kār gösterdi ki gāh büt-perest büt oldu. Ve gāh büt büt-perest oldu.

Dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde de mürīdān ve muʿteḳidān ḥaḳḳında ẕāt-ı seniyeleriniñ erzān **[106]** buyurduḳları ʿināyet ve taʿa'lluḳlarını ve bu gibi aḥvāl-i ḳudsiye-i müşfiḳānelerini beyān ṣadedinde buyururlar:

نیم زکار تو فارغ همیشه در کارم　　که لحظه لحظه ترا من عزیز تر دارم

بذات پاك من و آفتاب سلطنتم　　که من ترا نه کذارم بلطف بر دارم

رخ ترا ز شعاعات خویش نور دهم　　سر ترا بده انکشت مغفرت خارم

Maʿnā-yı ʿālīsi: Ey benim mürīdim. Ben seniñ işinden hīç fāriġ değilim. Her zamān meşġūlüm. Zīrā laḥẓa laḥẓa ben seni talṭīf ederim.

Bilmiş ol ki ẕāt-ı pākim ve āfitāb-ı salṭānatım ḥaḳḳı için ben seni terk etmem. Luṭf ile iʿlā eylerim. Yüzüñe şefaʿātimden nūr baḫş ederim. Seni muḥtāc bıraḳmam. Meṣelā başını ḳaşımaḳ īcāb ederse iki parmaḳla değil on tane maġfiret, raḥm-ı şefḳat parmaġıyla ḳaşırım.

Cenāb-ı Pīriñ kendi zamān-ı aḳdeslerinde bütün mevcūdāt ẕāt-ı seniyelerinden behre-mend olur ve aḫẕ-i kemālāt ederlerdi. ʿİnāyāt-ı ẕü'l-celāl ile ḥażretiñ; hüviyeten dünyāya ve ehl-i dünyāya hīç iḥtiyācı yoḳ idi. Bu aḥvāli beyān ṣadedinde ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz efendimiz dīger bir gazel-i ʿālīlerinde buyururlar:

کاری ندارد این جهان تا چند کل کاری کنم　　حاجت ندارد یار من تاکی منش یاری کنم

چون سرشکسته نیستم سررا چرا بندم بکو　　چون من طبیب عالمم بهر چه بیماری کنم

[107]

2.3.3.14.Muʿcizāt ve Kerāmāt

Kerāmetiñ Kāmilīn-i Evliyāʾu'llāhtan Ṣudūruna ve Mucizāt ile Kerāmātıñ Beynindeki Farḳıñ Şerḥ ve Tafṣīline ʿĀʾid Beyānāt:

«53» Bilinmelidir ki muʿcizāt; enbiyā ʿaleyhi's-selām ḥażarātınıñ efʿāl ve sünen-i seniyelerinden… Kerāmāt da evliyā raḍıya'llāhuʿaleyhim ecmaʿīn ḥażārātınıñ āṣār-ı ʿaliyelerinden.

Bu ikisiniñ beynindeki farḳ odur ki kerāmāt; evliyāʾu'llāhıñ bāṭınlarındaki envārıñ ṣıfātıdır.

Muʿcizāt; bir şeyʾi ʿademden iḫrāc etmek… Ve aʿyānı taḳlīb eylemek. Ehl-i maʿrifetiñ baʿżısı demişlerdir ki:

(كَرامَةُ الوَلىِّ قُوَّةُ هُوَ فِعلٍ وَكِفايَةُ مَؤُنَةٍ يَقُومُ لَهُمُ اَلحَقُّ بِمَا هِىَ ماخَرَقَ مِن اَلعَاداتِ ومُعْجِزَةُ النَّبِىِّ اخَراجُ الشَىْءِ مِن العَدَمِ اِلَى الوُخُودِ وتَقْلِيبُ الاَعْيَانِ)

Yaʿni "Evliyāʾu'llāhıñ kerāmātı fi'lde ḳuvvetlerini, iḥtiyāca kifāyetlerini ḫavārıḳ-ıʿādāt ıẓhārında da Ḥaḳḳ ile berāber olduḳlarını gösterir. Enbiyānıñ muʿcizātı ise 'ademden bir şeyʾi ẓāhire çıḳarmaḳ ve aʿyānıñ ʿaynını dīgere ḳalb etmektir." [108] Ehl-i kelām derler ki:

(لِلاَولِيَاءِ كَرَامَاتٌ ولِلاَنْبِيَاءِ مُعجِزَاتُ فَالمُعْجِزَاتُ بِالدَّعْوى لِاَنَّهَا حُجَّتٌ والكَرَامَاتُ بِغَيْرِ دَعْوَى لِاَنَّهَا اِجابَةُ دَعْوَةٍ)

Tercemesi: Kerāmāt; evliyāʾu'llāhtan ve muʿcizāt; enbiyāʾu'llāhtan ṣādır olur. Şu ḳadar var ki muʿcizāt; daʿvā-yı nübüvvetle ẓuhūr eder. Çünkü ṣübut-ı ṣıdḳa ḥüccettir, delīldir. Kerāmāt ise böyle bir daʿvāya müstenid değildir. Çünkü enbiyānıñ daʿvet-i vāḳıʿasına icābeti gösterir.

Gelelim; kāmilīnden kerāmātıñ sebeb-i ṣudūruna. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ın tevfīḳatıyla bu bābda ber vechiʾātī tafṣīlāt verilecektir.

Bilinmelidir ki cins-i kerāmāt; mübtedīleriñ efʿālindendir. Kāmilān sebīl-i ḥaḳīḳat ve şāribān selsebīl-i ṭarīḳat; iẓhār-ı kerāmāttan iḥtirāz ve ictinābı vācib ʿadd ederler. Kerāmāt ile meşġūliyeti belki ʿayn-ı ḥicāb bilirler.

«54» Mervīdir ki bir şaḫıṣ; Şeyḫ Cüneyd-i Baġdādī raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretlerine ḥikāye etti ki: *"Falan ʿazīz Şaṭ ṣuyu üzerine seccādesini yayıp namāz ḳılıyor. Ve havada uçuyor."* Buña beñzer daha başḳa şeyler söylüyor.

Ḥażret-i Şeyḫ buyurdu ki: *"Yazıḳ… O oyuncaḳla meşġūl olmuş… O maḳām ile kanāʿat ederek kendi ḥāinden ileri gidememiş. Onuñla iktifā eylemiştir."*

Ḥażret-i Şeyḫ o ẕātı çaġırdı. Kendisini āgāh ederek bu ḥālden vazgeçirtti.

Ehl-i ẓāhirden ḫuda-gū olanlardan değil- belki ḫurdecūy olanlardan baʿżıları kendi efʿāline, kendi ʿaḳıllarına ḳıyasen kāmilleri mīzāna ururlar. Kāmilleriñ efʿāl ve aḳvāli ser-a-pā ḫāriḳu'l-ʿāde ve ḳıyāsāttan ḫāric iken kendilerine suʾi ẓan ederek inkārlarını artırırlar.

[109] Ḥażret-i Ḥudāvendigārımız buyururlar:

Meşnevī

همسری با انبیا بر داشتند　　کانبیا را هم چو خود پنداشتند

کفته اینك ما بشر ایشان بشر　　ما و ایشان بستهٔ خوابیم و خور

این ندانستند ایشان از عما　　هست فرقی در میان بی منتها

این خورد کردد همه بخل و حسد　　و ان خورد کرددهمه نوراحد

کار پا کان را قیاس از خود مکیر　　کر چه ماند در نیشتن شیر شیر

Maʿnā-yı şerīfi: O münkirīn, o muḫālifīn-i Ḥaḳḳ ve ḥaḳīḳat enbiyā-yı ʿaẓām ile berāberlik iddiʿā ederek livā-yı ʿişyān ḳaldırdılar. O ʿaḳılsızlar enbiyā-yı ʿaẓāmı da kendileri gibi ẓannederler. Dediler ki – işte biz de onlar da beşeriz. Biz de onlar da yiyip içmekle muḳayyediz.

Ḥālbuki: o aḥmaḳlar ʿamā-yı derūnīlerinden ötürü arada bī-nihāyebir farḳ olduġunu bilmediler. Vāḳıʿa ikisi de yer içer. Faḳaṭ bu yer onuñ yediği baḥl ve ḥased… Aḥlaḳ-ı zemīme olur. Öteki yer onuñ yediği bütün nūr-ı ilāhī… Feyż-i nā-mütenāhī olur.

Nezīhü'l- ḳalb olan aṣfiyā-yı Ḥaḳḳ'ıñ işlerini kendiñiñkine ḳıyās etme. Gerçi "arslan" maʿnāsına olan "şīr" kelimesiyle "süt" maʿnāsına gelen "şīr" kelimesi yazılışta birbirine beñzer. Faḳaṭ sütle arslan beyninde ne ḳadar farḳ vardır.

[110] Enbiyā ve evliyāʾu'llāha inkār üzere bulunanlar ehl-i şeḳāvetten olup ʿiḳāb ve ʿaẕāba bādī olurlar.

Cenāb-ı Rabb-i ʿizzet ʿizz-i ismihu ḫāṣān-ı ḥażretine nihāyet derecede olan muḥabbet ve taʿalluḳu cihetiyle gürūh-ı münkirānıñ mücerred-aḥvāl ve eẕkār-ı evliyāʾullāh ile meşġūl

olmalarını ister. Ve yalñız bu miḳdār ḥasenāt vesīle-i necāt olup kendilerini ehl-i saʿādetten ḳılar.

İşte bunuñ için efʿāl-i kāmilāndan bilā-irāde kerāmet ṣādır olur. Ve gürūh-ı münkirān o muḳaddemāt üzerine iʿtiḳādlarına taḳviyet verirler ve ehl-i necāttan olurlar.

Şu taḳdīrce bir müʾmin; iʿtiḳād-ı tām ile yüzünü ḥużūr-ı kāmilānda zemīn-i iḫlāsa ḳor ve bütün ʿömrünü o ṭāʾife-i ʿaliyeniñ muḥabbet ve mülāzemetine ṣarf ederse ehl-i dil olanlarıñ aʿlā-yı maḳāmātına taʿāli etmesi müsteba'd değildir. Çünkü Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳuddise sırruhu'l ġurer efendimiz buyururlar:

زخاص خاص خودم لطف کی دریغ آید

چو از کمال کرم دست کیر اغیارم

Maʿnā-yı şerīfi: Ben kemāl-i keremimden dest-gir-i aġyār olduġum ḥālde kendi ḫāṣṣu'l-ḫāṣṣ muḥabbetimden lüṭfumu naṣıl esirgeyebilirim.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār beyyeża''llāhu ġarretehu efendimiziñ efʿāl ve aḳvāli ve ḥarekāt ve sekenātı ser-a-ser kerāmāt-ı bī-pāyān, ẓāhir ve bāṭını pesendīde-i ʿālem ve ʿālemiyān eder. Ervāḥ-ı ins ü cinne ẕāt-ı ḳudsiyet-penāhīleri mescūd olmuştur. Naṣıl ki kendileri buyururlar:

خانهٔ جسمم چرا سجده که خلق شد

زانکه بروزو بشب بر دز و دیوارم اوست

Ḥażretten ṣādır olup meşhūr ve maʿrūf bulunan kerāmāt-ı ʿāliyeyi beyān edeceğiz.

والله ولی التوفیق و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و صحبه و سلم

[111]

2.3.3.15.Kerāmāt-ı Meşhūre ve Maʿrūfe-i Ḥażret-i Ḫudāvendigār Ḳaddesa'llāhu Sırrahu

«55» Menḳūldür ki Ḥażret-i Ḫudāvendigarımız Ḥaleb'te "Ḥalāviye" medresesinde Mevlānā Ekmele'd-dīn Bin ʿAdīm[113] den taḥṣīl ve tederrüs ile meşġūl oldular. Bu ẕāt; fıḳıhta ve tefāsir ve uṣülde bī-naẓīr bir ʿallāme-i ʿālim idi.

Bu müderris-i ẕī-feżāʾil… Bir numūne-i ʿirfān olan ḥażretiñ cebīn-i mübārekinde āṯār-ı rüşd ve hidāyet müşāhede etmekte olduġu cihetle kendilerini fevḳa'l-ʿāde iʿzāz ve ikrām buyururlardı. Şevḳat-i muʿallimāne ve dil-bestegī-i muḫliṣānelerini ḥażretiñ ḥaḳḳ-ı eḥaḳḳında ibẕāl eder ve dīger aḳrānından ber-güzīde ṭutardı. Eṯnā-yı tedrīste dāʿimā kendilerine müteveccih olaraḳ ders taḳrīr ederlerdi.

Ṭalebede, şākirān ve şürekāda devāʿiʾ-i ḥased ḥāṣıl oldu. Cenāb-ı müderrise, ḥażretiñ ḥaḳḳında ḥased-perverāne sözler söylerler. Ve ṭaʿn ederler. Derlerdi ki: *"Aʿcemi bir ġaribe bu ḳadar ikrām ve şefḳat gösterdiğiñiz ḥālde bizden ne için dirīġ-i iltifāt ediyorsuñuz."*

Müşārun ileyh cevāben şu yolda temhīd-i ʿöẕr etti. Dedi ki*: "Ben o ʿazīzi ġayet ḳābiliyetli buluyorum. Taḳrīr ettiğim mesāʾili eṭrafıyla añlar. Ḥarekāt ve sekenātı tamāmen nehc-i şerʿi üzeredir. İḫtisāsātıma göre ʿibādet ve riyāżetle de meşġūldür. Naṣıl olur da böyle bir ẕāt ḥaḳḳında ʿarż-ı şefḳat etmem."*

[112] Şakirdāndan baʿżısı bir aralıḳ muʿallimleriniñ nezdine geldiler. Dediler ki*: "Siziñ ʿilm ve taḳvāya nisbet ettiğiñiz ẕāt ḥaḳḳında bizim iḫtisāsātımız başḳadır. Çünkü o ẕāt her gece medreseniñ ḳapısını açıp dışarıya çıḳar. Ṣabaḥa ḳadar istediği yerlerde dolaşır ṣoñra ṣabaḥleyin yine medereseye gelir."*

Müderrise bu ḥāl pek müstaḫīl göründü. Zīrā ḥażrete olan ḥüsn-i teveccüh ve iʿtiḳādı ṣoñ derecede idi. Kendi kendine dedi ki bu gece bir köşede gizlice oṭurur gözetlerim ve ḥaḳīḳat-i ḥāli añlarım.

Ẕihninde verdiği bu ḳarar üzerine ḥücresine çekildi. Müteraḳib oldu: Vaḳtā ki gece ḥulūl etti. Herkes kendi ḥücre-i ārāmına çekildi. Bevvāblar medreseniñ ḳapılarını kilitlediler.

[113] Baʿżı nüsḫalarda "Kemāle'd-dīn"'dir.

Seḥer vaḳtine yaḳındı. Ḥazret-i Ḫudāvendigārımız ḥücre-i ʿālīlerinden çıḳtılar. Medreseniñ ḳapısına geldiler. Parmaḳlarını kilidiñ üzerine ḳoyunca ḳudret-i Ḥaḳḳ'la kilit açıldı. Dışarıya çıḳtılar. Yola revān oldular.

Müderris diḳḳat ediyordu. Hemān o da ḥażreti taʿḳībe başladı. Anṭakya ḳapısına ḳadar geldiler. Ḳapı açıldı. Ḥażret-i Ḫudāvendigār çıḳtı. Müderris de arḳalarından yürüyordu. Biraz ṣoñra uzaḳtan bir ḳubbe-i pür-nūr göründü. Öyle lemaʿān ediyordu ki tavṣīfi nā-ḳābil. O ḥavālide buña beñzer bir maʿmūre-i muḥteşem görmemişti.

Orada rūḥāniyāndan bir cemʿīyet bulunuyorlardı. Ḥażret-i Ḫudāvendigār geldi. Selām verdi. Bir müddet murāḳib olaraḳ oturdular. Ṣoñra hepsi tesbīḥ ve tehlīl ile meşġūl oldular. Vaḳtā ki ṣabaḥ taḳarrüb etti. Farīża-i namāz-ı ṣubḥu āz-ı edā için ḳalḳtılar. (Allāhu Ekber) diye namāza durduḳları zamān o tekbīriñ heybet-i ʿulviyesinden müderrisiñ ʿaḳlı başından gitti. Bī-hūş ḳaldı.

Ḳuşluḳ vaḳti idi. O ḥāl-i bī-hūştan uyandı. Kendini bir ṣaḥrāda buldu. Ne o ḳubbe -i nūrānīden ve ne de onuñ sākinān-ı ḳudsiyesinden eṣer bulmadı. Ḥayrete düştü. Rüʾyā mı görüyorum diye gözlerini oġuşturmaġa başladı. Göñlü ḥayrān ve gözleri giryān olduġu ḥālde yerinden ḳalḳtı. Düşe ḳalḳa şehre müteveccihen yürümeye başladı.

[113] Medresedeki ṭalebe ise gündüz müderrisi ḥücresinde bulamadıḳlarından dolayı aramaḳ için her biri bir ṭarafa gittiler. Hīçbir yerde müderristen nişāne bulamadılar.

Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız mesāfeniñ uzaḳlıġı, müderrisiñ de żaʿfı cihetiyle yürüyerek gelemeyeceğini bildikleri cihetle müderrisiñ bir rikābdārı var idi. Gizlice onu gördüler. Bu rikābdār Rūm memāliki ahālisinden idi. Ḥażret-i Ḫudāvendigāra ḳarşı ʿaẓīm-i ḥürmet gösterdi. Ḥüsn-i iʿtiḳādı kemālde idi. Bu ẕātı bir köşeye gizlice çaġırıp buyurdular ki: *"Şehriñ falan ḳapısından dışarı çıḳ. İbrāhim ʿaleyhi's-selāmıñ mescid-i aʿlāları yolunu tut. O güzer-gāhta müderrisi ara."*

Rikābdār deveye binip emir buyurduḳları üzere yola revān oldu. Gün yarı olmuştu ki müderrise mülāḳī oldu. Gördü ki ḥażret-i müderris yayan yürümekten tāb u tüvānı kesilmiş. Ḫaste-ḥāl olmuş. Hemān ḫizmetine koştu. Deveden inip müderrisi bindirdi.

Müderris rikābdārdan kendisine yol göstereni ve kendini bulmaḳ ḫuṣūṣunda kimiñ delālet eylemiş olduġunu ṣordu. Rikābdār ise Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ ḫaber vermiş olduḳlarını söyleyince müderris büsbütün müteʿaccib oldu. Ḥayreti arttı. Faḳaṭ hīçbir şeyʾ söylemedi.

Vaḳtā ki medreseye geldi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār müderrisiñ yanına ṣoḳuldu. Müşāhede-i vāḳıʿasınıñ ifşā olunmamasını istidʿā buyurdu. Müderris kimseye açmayacaġını vaʿd etti. Ṭalebe, keyfiyet-i ġaybūbeti, istifsārda ışrār ettiler ise de biñ türlü bahāne serdiyle söylemedi.

Bu vāḳıʿadan ṣoñra, müderris Ḥużūr-ı Cenāb-ı Ḫudāvendigārda dāʿima iki diz üzerine kemāl-i edeble otururdu. Ḥażret ise işiñ ifşā olunacaġını añladıḳları için az müddet ṣoñra kendi ḫizmetkārıyla berāber Şām'a ʿazīmet buyurdular.

[114] Menḳıbe

«56»

Bir aralıḳ iḫvān ve yārān-ı ṭarīḳattan on sekiz kişiniñ müshile ihtiyācı oldu. Mevlānā Ekmele'd-dīn-i Ṭabīb ki fenn-i ṭıbbīdeki maharetiyle ʿaṣrınıñ ferīdi ve eṭibbā-yı Rūm'uñ ser-firāz ve üstādı idi. Miyāne-i iḫvān da ḥāżır bulunuyordu. İḫvānıñ müshile ihtiyācını añladığından on sekiz bardaḳ maṭbūḫ şerbet tertīb etti. İçmeleri için kendilerine verdi.

Ṣabaḥleyin Cenāb-ı Ḫudāvendigār nezd-i aṣḥāb ve yārāna geldi. Gördü ki onlar o müleyyin ʿilācı içmekten nefret gösteriyorlar. Derḥāl ʿilāçları bir ḳabıñ içine döküp hepsini kendileri içtiler.

Biraz ṣoñra muṭribān[114] gelsin bir şeyʾi oḳusunlar diye emir buyurdular. Muṭribler āvāz-ı laṭīf ile oḳurken ẕāt-ı seniyeleri semāʿa ḳalḳıp günüñ tā nihāyetine ḳadar semāʿ ve ḥareket buyurdular. Baʿdehu ḥamāma teşrīf ettiler. Ve uzun müddet ḳaldıḳtan ṣoñra buz getirtip küçük küçük ḳırdıraraḳ tenāvül buyurdular.

Mevlānā Ekmele'd-dīn-i Ṭabīb keyfiyeti duydu. Derḥāl ḥamāma geldi ve *"Ḫudāvendigārım. Bu ne ḳaṣıddır ki nefs-i mübārekeñize revā görüyorsuñuz."* diyerek fiġānā başladı.

Ḥāṣılı bu ḳadar ḥareket ve semāʿ, ṣoñra da ḥamām, vücūd-ı aḳdeslerine ḳaṭiʿyyen żarar vermedi. Ve mizāc-ı şerīfleri aṣlā müteġayyir olmadı. Evliyāʾu'llāhıñ, isterlerse fenn-i ṭıbbıñ ḫilāfına olaraḳ- ṭabīʿat-ı eşyāyı taġayyür edebileceklerini iṯbāt ve min ḳabli'llāh maẓhar olduḳları ḳudret-i ʿulvīyeyi iżhār ile teʾyīd-i kemālāt buyurdular.

Bu aḥvāli duyan eṭibbā; derḥāl zünnār-ı inkārı çözüp ḥażrete ez-cān u dil mürīd oldular.

***

«57» Mevlānā Ekmele'd-dīn-i Ṭabībden menḳūldür ki: Bir aralıḳ Sulṭān Saʿīd Rükne'd-dīn; [115] tiryāḳ-ı fārūḳī tertīb olunması için kendisine söyledi. İşāret-i vāḳıʿa üzerine lāzım gelen eczāyı, mevād-ı kimyeviyeyi tamāmen iḥżār etti. Ve ḥücre-i mesāʿisine çekerek bunları taʿcīn ile meşġūl oldu. O şırada ḫāneniñ dāḫilī ve ḫāricī ḳapıları tamāmen mesdūd idi. Vaktā ki tiryāḳıñ terkībi ikmāl olundu. Nāgāh Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız – ḳaddesa'llāhu rūḥahu'l-ġurer efendimiz ḫāneniñ bir köşesinden şems-i ṭāliʿgibi ẓāhir oldu…

Mevlānā Ekmele'd-dīn-i Ṭabīb diyor ki: Cenāb-ı Ḫudāvendigārımızı görünce hemān ḥużūr-ı aḳdeslerine gittim. Dest-i mübāreklerini telṯīm ve tiryāḳı ḳabıyla berāber ḥażrete taḳdīm ettim. Engüşt-i mübārekleriniñ tamāmıyla müşerref olmasını ricā ederek bir parmaḳ olsun tenāvül buyrulmasını ʿarż eyledim.

[114] Kitāb-ı şerīfin aslında "Ḳavālān"diye mesṭurdur. Ḥālbuki şimdi bu taʿbīr müstaʿmel olduġu cihetle tercemede bu kelimeye muḳābil daʿimā "muṭribān" ḳullanmıştır.

Aṣlā iltifāt buyurmadılar. Dediler ki: *“Ey Mevlānā Ekmele’d-dīn; bizim derūnumuzu bir ejderhā ṣoḳmuştur ki eğer baḥr-i muḥīṭ tiryāḳ olmuş olsa oña devā olamaz.” Bu kelāmı mutecaḳib ḥażret gözden nihān oldu.”*

***

«58» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-ʿazīz efendimiz bir aralıḳ Ḳonya’nıñ ṣıcaḳ ṣu ḳaplıcasına ʿazīmeti ārzū buyurdular. Aṣḥāb ve yārān evvelce gidip buḫurlar yaḳtılar. Ve dönüp ḥażreti istiḳbāle çıḳtılar.

Onlar istiḳbāle geldikleri zamān, ḳaplıcayı ḫālī bulmuş olan cüẕẕām ʿilletine mübtelā baʿżı kimseler yıḳanmaḳ için ḳaplıca ṣuyuna girdiler.

Vaḳtā ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār vāṣıl oldu. Aṣḥāb ve yārān onları ṣu içinde görünce kendilerini tekdīr ederek ṣudan çıḳardılar.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār kendilerine seslendi. Doḳunmamalarını emir buyurdu. Hemān ṣoyunup o adamlara yaḳın gitti. Onlarıñ ʿużuvlarınıñ altına teṣādüf eden ṭaraftan ṣu alıp ser-i aḳdeslerine döktüler. Ve dil-nevāzāne iltifāt ile kendilerini talṭīf buyurdular.

[116] Bütün ḥāżirūn nefs-i nefīs-i mübārekleriniñ kemālātına ve aḫlāḳ-ı ḥaseneleriniñ feżāʾil ve meziyātına ḥayrān ḳaldılar. Bu beyt ile naġme-serā-yı tavṣīf oldular.

از خدا آمدۀ آیت رحمت بر خلق

و ان کدام آیت حسن ست که درشان تو نیست

Tercemesi: Ey nūr-ı ilāhī. Vücūd-ı muḳaddesiñ min ḳable’r-raḥman ḫalḳa āyet-i raḥmet olaraḳ gelmiştir. Āh… Hangi bir āyet-i ḥüsn vardır ki seniñ şānında değildir.

***

«59» Ḥażret-i Ḫudāvendigār bir gölceğiz kenārında oṭurmuş maʿārif ve ḥaḳāyıḳ-ı ilāhiye taḳrīr buyurmaḳla meşġūl idiler. Ḳurbaġalar ṣuda birbirleriyle ġavġa ediyorlar ve vaḳvaḳa-i dūr u dirâzlarından istimāʿ-ı maʿārif mümkün olamıyordu…

Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz efendimiz ḳurbaġalara seslendi. Bir heybet ve celāl ile buyurdular ki: *"Eğer siz bizden daha iyi söylüyorsañız, söyleyiñiz de biz ṣuṣalım. Yoḳ, böyle değilse siz müstemiʿ oluñuz."*

İşbu emr-i Mevlānā üzerine ḳurbaġalar; derḥāl ṣuṣtular. Uzun müddet o ḥavālīde kimse ḳurbaġalarıñ sesini duymadı.

***

«60» Ḳonya'da ḫalḳ yürürken çamura düşmemek için inşā edilmiş olan piyāde ḳaldırımı üzerinden bir gün Ḥażret-i ḥudāvendigār yürüyorlardı. Yoluñ başında bir köpek yatmış uyuyordu. Ḥażret-i Ḫudāvendigār durdu. Bütün aṣḥāb ve yārān bi'ṭ-ṭabʿi durdular…

Öñlerinden bir adam geliyordu. Gördü ki bir köpek yoluñ başında yatmış uyuyor. O adam hemān edeben öñlerinden köpeği ḳaldırıp defʿ etti.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār o adama gücendi. Buyurdular ki: *"Niçin onu kendi vaḳtinden ayırdıñ?"*

[117] Ḥażret'iñ kemāl-i luṭf ve derece-i ḥüsn-i aḫlāḳını, maḫluḳāt-ı sāʿireye olan işbu merḥametlerinden ḳıyas etmek gerektir.

***

«61» Emīr Mūʿīnü'd-dīn Pervāne raḥmetu'llāhu ʿaleyh büyük ve mükemmel bir cemʿīyet tertīb etmiş bütün ekābir ve ʿazīzānı daʿvet eylemişti. Ḥażret-i Ḫudāvendigārın daḫi ḳudūm-i mübārekiyle o cemʿīyetiñ şeref-yāb olmasını ārzū ettiğinden teşrīflerini ricā etti. Ḥażret-i Ḫudāvendigār daḫi cemʿīyeti teşrīf buyurdu.

Tefrīḳ-i semāʿdan ṣoñra ḥażret; mütevażżāya gitmek için Muḥammed Ḫādim'den ibriḳ istediler. Emīr Pervāne derḥāl yerinden fırlayıp cāna minnet bildiği bu ḫizmetiñ kendisine baḫş olunmasını ricā ve Muḥammed Ḫādim daḫi muvafāḳat etmekle şükrāne olaraḳ üç biñ dirhem kendisine aʿṭā etti. Emīr; ibriḳi ḥażrete götürüp ḥużūrunda ḫizmete müteraḳḳıb

durdu. Cenāb-ı Ḥudāvendigār Emīr'e birçoḳ duʿā buyurdu. Ve mütevażżāya girdiler. Emīr mütevażżānıñ ḳapısı öñünde ayaḳta bekledi.

Bir zamān ṣoñra Emīr'iñ ḫizmetkārlarından bir ḳısmı yerlerinden geldiler. Vaẓīfe-i dest-būsıyı ifā ettiler. Emīr'iñ ayaḳta durmasının esbābını ṣordular. Ṣūret-i ḥāl kendilerine bildirilince dediler ki: *"Biz şu sāʿatte Ḥażret-i Ḫudāvendigārı "Turut"ta gördük seyr buyururlardı."* Keyfiyet Emīr Pervāne'niñ semʿ-i ıṭlaʿına vāṣıl olunca Şeyḫ Muḥammed Ḫādim'e seslendi. *"Gel taḥḳīḳ-i ḥāl et."* dedi.

Şeyḫ Muḥammed Ḫādim geldi. Baḳtı ki mütevażżā ḫālī idi. Bütün hāżırān secde-i ḥayrete ḳapanıp iʿtiḳād-ı derūnīleri müteżāʿif oldu.

***

«62» Sulṭān Saʿid Rükne'd-dīn "nūra'llāhu ḳabrehu Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ mürīdi ve "evlād" ḫiṭāb-ı iltifātına nāʾiliyetle rütbe-i ḳadri müteʿālī bir ẕāt idi.

Müşārun ileyhiñ köleleri bir gün dediler ki *"Memlekete bir pīr-i ādem gelmiş. Adı "Buzāġu"dur. Şāyān-ı iḥtirām bir ẕāt. Her gece cinler ziyāretine gelirlermiş."*

[118] Sulṭān ḫavāṣ-ı nedimāsından baʿżılarıyla birlikte o adamı görmeğe gitti. Mükāleme eṯnāsında Sulṭāna defʿātle "evlād" diye ḫiṭāb etti. Sulṭān ise efʿāline diḳḳat etti. Taʿrīf ettikleri meziyet ve evṣāftan ḫālī görerek ʿavāmdan bir şaḫış olduġunu añladı. Ve böyle bir adamıñ ziyaretine geldiğine pişmān oldu.

Şu vuḳuʿātı baʿżı kimseler Ḥażret-i Ḫudāvendigāra ʿarż ve esmāʿ ettiler. Evliyāʾu'llāhta ḥaḳḳānī bir ġayret olduġu cihetle ḥażretiñ gücüne gitti. Buyurdular ki: *"Beʾis yoḳ. Ḳolay bir iş. Eğer oña başḳa bir peder, başḳa bir şeyḫ ẓuhūr etti ise biz de başḳa bir evlād iḫtiyār ederiz."*

Sulṭāna keyfiyeti iḫbār ettiler. Hemān Emīr Pervāne'yi çaġırttı. ʿArż ve temhīd-iʿözr için bir tedbīr düşünülmesini söyledi.

Emīr Pervāne buyurdu ki: *“Ḥażret-i Mevlānā’nıñ semāʿdan başḳa hīç bir şeyʾe naẓar-ı iltifātı yoḳtur. Bunuñ için bir cemʿīyet-i semāʿ tertīb edelim. Ve teşrīflerini ricā edelim.”*

Sulṭān da bunu muvāfıḳ gördü. Bu vechle bir żiyāfet tertīb ettiler. Ḳonya’nıñ bütün ekābir ve meşāyiḫi mecliste ḥāżır bulunuyordu. Emīr Pervāne maḳām ve ḥāle muvāfıḳ bir ṭarzda vuḳuʿāt-ı sabıḳaya ibtināʾen ʿarż ve temhīd-i maʿzaret etti.

Bir müddet muṣāhebetten ṣoñra muʿaẓẓam bir sofra ḳuruldu. Altından ve gümüşten maʿmūl kāseler ve ṭabaḳlar ḳondu. Muġanniyān geldiler. ʿĀdet-i Sulṭānī üzere yemekten evvel teġanni ve terennüme başladılar.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār semāʿa ḳalḳtılar bunuñ üzerine ḫizmetkārān sofrayı bi’ż-żarūrih ṭoplamaġa mecbūr oldular.

Şu ḥāl Sulṭān’ıñ ḫoşuna gitmedi. Bu ise Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıza maʿlūm oldu. Eṣnā-yı semāʿda işbu maṭlaʿı ḥāvī olan ġazeli inşā buyurmaġa başladılar:

بخدا میل ندارم نه بچرب و نه بشیرین

نه بدان کیسهٔ پرزر نه بدین کاسهٔ زرین

[119] Bu ġazeli itmām buyurduḳtan soñra rūy-ı mübāreklerini Çelebi-i-rūḥāniyān Ḥażret-i Ḥüsāme’d-dīn’e çevirerek buyurdular ki: *“Görüyor musuñ?”*

Ḥażret-i Ḫüsāme’d-dīn *“Evet görüyorum.”* cevābını verdiler. Bunu müteʿāḳiben Cenāb-ı Mevlānā ḳuddise sırruhu’l-aʿlā mübārek ayaḳlarını ileriye doġru ataraḳ semāʿ künān medrese-i ʿālīlerini teşrīf buyurdular.

Ḥażretin semāʿdaki “Görüyor musuñ?” işāretini mūʿcib olan ḥāliñ neden ʿibāret olduġunu Cenāb-ı Ḥüsāme’d-dīn’den baʿżıları ṣūret-i ʿubūdiyette istifsār ettiler.

Çelebi buyurdu ki: *“ḥażret, Sulṭānı gösteriyordu. Vaḳtā ki naẓar ettim. Gördüm. Başsız olaraḳ taḫt üzerinde oṭuruyordu.”*

İşte o günden ṣoñra umūr-ı salṭānatta gevşeklik ve āṣār-ı tedennī ve tefriḳa ẓāhir oldu. Yine o tārīḫte idi ki umerā-yı Moġol'dan bir cemʿīyet Ḳayṣeriye'ye gelmiş idiler. Rūm umerāsıyla ittifaḳ ederek Sulṭānı daʿvet ettiler. Sulṭān Ḥażret-i Ḫudāvendigāra gelip müsāʿde istedi. Müsāʿde buyurmadı. Defʿātle istidāʿ-yı müsāʿde etti ise de Cenāb-ı Pīr "kāşifu'ż-żamīr" efendimiz gitmekten menʿ buyurdu. Faḳaṭ āḫiru'l-emr bi'ż-żarūrīh gitti Sulṭānıñ ʿazīmetinden birḳaç gün ṣoñra idi ki bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār ansızın aṣḥāb ve yārāna işāret buyurarak ḳalḳtılar. Buyurdular ki: *"Bir ʿazīz rāh-ı āḫirete sefer ettiğiñden onuñ için gāʿib namāzı ḳılalım."*

Emr-i ʿālīleri üzere namāz ḳılındı. Baʿżıları bu vuḳuʿāta tārīḫ ḳoydular.

Cenāb-ı Mevlānā ḳuddise sırruhu'l-aʿlā bu eṣnāda semāʿa ḳalkıp şu ġazeli inşā buyurdular:

نکفتمت مر و اَنجا که مبتلات کنند که سخت دست درازند بسته پات کنند

نکفتمت که ازان سوی دام درد انه است چو در فتادی دردام که رهات کنند

Maʿnā-yı ʿālīsi: Ben saña oraya gitme seni mübtelā-yı belā ederler demedim mi? Onlar ḫaʾindirler, e'lleri pek uzundur. Senin ayaġını bağlarlar demedim mi?

[120] Yine ben saña demedim mi o tanede ṭuzaḳ vardır. Seni ṭuzaġa düşürünce hīç ḳoyuverirler mi?

Bu vaḳıʿadan ḳaç gün ṣoñra idi ki bu işāretiñ ḥaḳīḳati ẓahir olaraḳ sulṭānıñ ḫaber-i şehādeti duyuldu.

***

«63» Sulṭān Saʿīd Rükne'd-dīn zamān-ı salṭānatında idi. Müşārun ileyh sarāyında büyük bir żiyāfet tertīb etti. Oʿaṣrıñ ne ḳadar ekābir ve meşāyiḫi varsa hepsini żiyāfete çaġırdı.

Ḳadı Sirāce'd-dīn Urmevī bir sedirde Şeyḫ Ṣadre'd-dīn Ḳonevī ḥażretleri de dīger bir sedirde ve Seyyid Şerefe'd-dīn taḫtıñ ayaġı ucunda… Dīger ekābir ise ṣıḳı ṣıḳıya birbiriniñ yanında oṭurmuş idiler. Nāgāh Ḥażret-i Ḫudāvendigār aṣḥāb ve yārān ile teşrīf buyurdular. Selām vererek sarāyıñ ortasına doğru yürüdüler. Orada mevcūd olan ḥavużuñ kenarına

oṭurdular. Emīr Pervāne her ne ḳadar yuḳarıya teşrīf buyurmalarını ʿarż ve pek çoḳ ricā etti ise de ḥażret muvāfaḳat buyurmadı. Şeyḫ Ṣadre'd-dīn yüzünü Ḥażret-i Ḥudāvendigāra çevirip dedi ki: *(وَ مِن المآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَىٌ)*[115]

Cenāb-ı Ḥudāvendigārımız efendimiz buyurdular ki: *"Ḫayır. Belki* مِن اللهِ كُلَّ شَىْءٍ حَىٌ*"*[116] Ḥażret-i Melvānā bālā-yı ṣadr-ı ṣofaya çıḳmayınca bütün meşāyiḫ ve ekābir ḥażrete muvāfaḳatle ṣaḥn-ı ṣofaya geldiler. Sımāṭṭan ve ṭaʿāmdan ṣoñra yine o maḳāmda semāʿ buyurdular. Oradaki eşvāḳ ve eẕvāḳ-ı ḳudsiyeleri ḥaḳīḳaten taʿrīfe sıġmaz. Raḍıya'llāhu ʿaleyhim ecmaʿīn.

***

«64» Bir gün Emīr Pervāne Ḥażret-i Ḥudāvendigārı ve eʿāẓim-i maḥrūsa-i Ḳonya'yı daʿvet etmişti. Sımāṭ ve taʿāmdan sonra Cenāb-ı Ḫudāvendigār semāʿa ḳalḳtılar. Vecd ve ḥālet-i ʿaẓīme ve şevḳ-a-şevḳ-i maʿnevīye ile zevḳ[117]-yāb oldular.

Müdeʿavviyenden "Şeref" nām ẕāt bir köşede Emīr Pervāne ile oṭurmuş ḥażret ḥaḳḳında **[121]** inkār yollu baʿżı sözler söylüyordu. Emīr Pervāne ise bi'ż-żarūrī dinliyordu. Ansızın Cenāb-ı Ḫudāvendigār kemāl-i ḥilm ve luṭf ile semāʿıñ arasında ḳāʾimen duraraḳ bu ġazeli inşā buyurdular:

هذیان که کفت منکر بدرون دل شنیدم　　پی من تصوری را که بکرد هم بدیدم

سك او کزید پایم بنمو دمش جفایم　　نکزم چوسك من او رالب خویش را کزیدم

چو بر ازهای فردان بر سیده ام چو مردان　　چه بدین تفاخر آرم که براز تو رسیدم

Maʿnā-yı ʿālīsi: Münkiriñ heẕeyānlarını derūn-ı dilden işittim. Benim ḥaḳḳımdaki taṣavvurāt-ı saḳīmesini daḫi gördüm. Onun nefsiniñ seg-i ʿaḳūrı benim ayaġımı ışırarak cefā verdi. Faḳaṭ ben bi'l-muḳābele onu incitmem. Kendi dudaġımı ışırırım.

---

[115] *Her şeyin hayatı sudandır.*
[116] *Hayır, belki her şeyin hayatı Allah'tandır.*
[117] ***Zevk:*** *Mârifetullah husûsundaki zevk, ilâhî tecellîlerle velîlerin kalplerine ilkâ olunan marifet nûrundan ibâret olup ehlullah o nûr sâyesinde bir kitâptan veya başka bir şeyden nakletmeksizin Hak ile bâtıl arasını tefrîk eder. Age, s.117*

Ben ki her ferdiñ esrārına merdān-ı ilāhī gibi vāḳıfım. Ey münkir-i ḥaḳīḳat. Seniñ rāzıña vāḳıf olduġumdan dolayı hīç tefāḫür mü ederim.

Emīr Pervāne işāret-i vāḳıʿayı müşāhede ve teyaḳḳun edince derḥāl tevbe etti. Ve ināyet ve istiġfār ile meşġūl oldu.

***

«65» Şeyḫ Ṣadre'd-dīn raḥmetu'llāhu ʿaleyh bir gece rüʾyāsında gördü ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārı gıdıḳlıyordu. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿale'ṣ-ṣabāh şeyḫiñ ḫānḳāhı ḳapısına geldi. Şeyḫe ḫaber verdiler. İstiḳbāle çıḳtı. Yekdīgere selam verdiler. Her ne ḳadar şeyḫ, oṭurmaları için iltimāsta bulundu ise de oṭurmadılar.

Cenāb-ı Mevlānā buyurdu: *"Dün geceki zaḥmetleriñ ʿöẕrü için geldim. Şeyḫe ṣoracaġım ki dün gece ki zaḥmetlerden ve lüṭuflardan ne ḥāldedirler."*

[122] Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ rūşenī-i żamīr-i mübāreklerine şeyḫ ḥayret etti. Yekdīgere ḳarşı birçoḳ tevāżūʿ ve iltifāt göstererek ʿavdet buyurdular.

***

«66» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ riyāżāt-ı ʿalīlerindendir ki ekṣeriyetle dehān-ı mübāreklerinde "ṣarı helīle" bulunurdu. Mülāzımān-ı bāb-ı Mevlānā'dan her biri bunu bir güne teʾvīl ederlerdi. Vaḳtā ki Ḥażret-i Çelebi'ye mürācaʿt ve ʿarż-ı iḫlāṣ ve ʿubūdiyet ederek keyfiyeti ṣordular.

Ḥazret buyurdu ki: *"Cenāb-ı Ḫudāvendigārıñ riyāżet-ı seniyeleri bir derecededir ki aġızlarındaki bār-ı şerīfiñ daḫi şīrīn olaraḳ boġazlarından geçmesini istemezler. Belki acı ve aġız buruşturucu olduġu ḥālde tecerruʿ buyururlar. Bu ise o ḥażretiñ ḳuvvet-i riyāżetine bir delīldir."*

«67» Bir gün Cenāb-ı Ḫudāvendigār Çelebi Ḥüsāme'd-dīn ḥażretleriniñ raḍıya'llāhu ʿaleyhuma ʿiyādetine teşrīf buyurmuş idiler. Aṣḥāb ve yārān ṣoḳaḳta köşeniñ önünü ardını

ḳaplamış idi. Dar bir yerden bir köpek geliyordu. Aṣḥābdan biri köpeğe vuraraḳ önünden ḳovdu.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār o adama seslendi. Buyurdu ki:

"Ey bī-ḫaber. Çelebi'niñ köyünüñ köpeğine mi vuruyorsuñ?"

Bu maʿna; o sulṭān-ı iḳlīm-i ʿāṭıfetiñ derece-i ḥilm ve edebine ve bende-ḡān-ı seniyelerine olan riʿāyetine ve ḥaḳlarındaki ʿināyet-i celīle-i bī-nihāyetine delālet eyler.

«68» Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesna'llāhu sırrahu'l-ʿazīz efendimiz ekṣeri günler ḫāne-i Çelebi'yi teşrīf buyururlardı. Ḳış mevsiminde bir gece vaḳitsiz ḫāne-i Çelebi'ye gittiler. Ḳapı ḳapanmıştı. Ḥażret-i Çelebi'niñ aṣḥābı da uyumuşlardı. Ḳar olanca şiddetiyle yaġıyordu. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿavdet buyurmadı. Aṣḥāb-ı Çelebi raḥatsız olmasın zaḥmet almasınlar diye ḳapıyı da ṭıḳırdatmayıp tā gündüz oluncaya ḳadar ayaḳta ḳapınıñ öñünde durdular. Mübārek ser-i aḳdeslerine ḳarlar yaġıyordu…

Vaḳtā ki gündüz oldu. Bevvāb ḳapıyı açtı. Gördü ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār ayaḳta duruyor. Reşk-endāz-ı ʿarş olan mübārek başlarınıñ üzeri ḳar ile dolmuştu. Hemān içeriye ḳoşup Ḥażret-i Çelebi'ye keyfiyeti ḫaber verdi.

[123] Cenāb-ı Çelebi ḳapıya ḳoştu. Ḥażretiñ mübārek ayaḳlarına düştü. Aġladı. ʿarż-ı iʿtiẕār etti.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār bi'l-muḳābele beyān-ı iltifāt-ı dil-dārāne ile taṭyīb-i ḫāṭır buyurdu. Ve Çelebi'niñ mübārek alnından öptü.

Cenāb-ı Mevlānā bu maʿnā ile ḥaḳīḳatte mürīdāna taʿlīm buyurdular. Yaʿni Şeyḫ mürīdden istiġnā eder olduġu ḥālde mürīdānına bu siyāḳ üzere ʿizzet ve ḥürmet gösterirse mürīdānıñ şeyḫ ḥaḳḳındaki ḥürmet ve tekrīmi ne derece olmaḳ iḳtiżā eder. Raḍıya'llāhu ʿanhumā.

***

«69» Ḫātun-ı āḫiret "Kira Ḫātun" rahimeha'llāh ḥażretlerinden menḳūldür:

Buyurdular ki: Nice müddetten beri isterdim ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ namāzına bir vaḳit olsun mutābaʿat edeyim de bunu ẕaḫīre-i aʿmāl ittiḫāẕ eyleyeyim. Ne mümkün… Teṣādüf ettiremezdim.

Bir gün ṣabaḥ vaḳti erken Ḥażret-i Ḫudāvendigār'a bī-nihāye bir şevḳ ve bī-ḫūdī, bī-ḳıyas-ı istiġrāḳ ve mesti ṭārī olmuş idi. Bir derecedeki günüñ evvelinden yatsı vaḳtine ḳadar ḫāneniñ damı üzerinde bir ṭaraftan bir ṭarafa gidip geldiler. Ḳaṭʿiyyen ferd-i āferīdeye naẓar buyurmadılar. Eṣnā-yı seyr ve ḥareketlerinde damıñ kenarına geldiler. Ve pā-yı mübārekelerini havaya ḳaldırıp gāʿib oldular.

Bu żaʿīfe ise o ḥāliñ pertev-i tecelliyātıyla kendimden geçtim. Tā ṣabaḥ namāzına ḳadar bī-ḫod olaraḳ düşmüş ḳalmıştım… Ansızın ṣabahleyin Ḥażret-i Ḫudāvendigār bu żaʿīfeniñ başı ucuna teşrīf etti. İşāret buyurdu ki: *"Ḳalḳ namāz ḳıl."*

Ṣoñra ẕāt-ı seniyeleri destār-ı mübārekleriniñ iki bükümünü açaraḳ seccāde yapıp farża niyet buyurdular. Bu żaʿīfe daḫi der-ʿaḳab kendilerine mutābaʿt ettim… Namāzı itmāmdan ṣoñra ḳalḳtım. Pāpūş-ı şerīflerini düzelttim.

Gördüm ki içi Ḥicāz'ıñ [124] ḳumuyla dolmuş. Bu żaʿīfeniñ işbu ḥālete vāḳıf olduġum Ḥażret-i Ḫudāvendigārıma maʿlūm olunca bu maʿnāyı hīç kimseye söylememekliğim için emir ve işāret buyurdular.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār ber ḥayāt bulunduḳça hīç kimseye söylemedim. Faḳaṭ oradaki ḳumu ṭopladım ṣaḳladım. Her kimiñ gözünde bir raḥatsızlıḳ olduysa sürme gibi çektim. Gözündeki raḥatsızlıḳ gitti. Herhangi bir hastanıñ şerbetine bir miḳdār ḳoydumsa o hasta şifā-yāb oldu.

***

«70» "ʿOṣmān-ı Gūyende" ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ cümle-i mülāzımānından idi. Naḳl etti ki: Bir aralıḳ iflas ettim. Ḫarc edecek hīç param ḳalmadı. Ḥālbuki evime de yeni bir gelin getirmiştim. Dehşetli bir żarūret içinde bulunuyordum…

Benim ḥālim Ḥażret-i Ḫudāvendigāra maʿlūm oldu. Ḥużūr-ı aḳdeslerinde bulunuyordum. Baḳtım: Ḳalḳtılar ḥaremi teşrīf buyurdular. Biraz ṣoñra yine dışarı çıḳtılar. Dest-i mübāreklerinde altı ʿaded dīnār-ı sürḫ var idi ki ehl-i ḫānelerinden istiḥṣāl buyurmuş idiler. Bir müddet muṣāḥabet buyurduḳtan ṣoñra söz arasında fermān buyurdular:

"Ey ʿOṯmān. Bundan evvel seniñ bir ʿādetiñ var idi. Ara ṣıra bizimle muṣāfaḥa eder idin. Bir müddettir ki bunu terk ettiñ sebeb nedir?"

Hemān ḳalḳtım. Dest-i mübārekleriñi öpmek için elimi uzattığım zamān dinarları gizlice elime ḳoydular. Buyurdular ki: *"Bu sünneti dāʾimā muḥāfaża et."*

Şu luṭf ve ʿināyetten pek ziyāde dil-şād oldum. Ve aldığım dinarları bir müddet ḥavāyicime ṣarf ve ḫarc ettim.

***

«71» Yine ʿOṯmān-ı Gūyende naḳl eder:

[125] Bir aralıḳ yine iflās ettim. İḥtiyācıma ṣarf etmek için hīçbir aḳçe elime geçmedi. Cenāb-ı Ḫudāvendigāra gittim. Dedim ki: *"El öpmek sünnetini īfā edecek zamān geldi."*

Cenāb-ı Mevlānā buyurdu ki *"Pek aʿlā. Ḫāṭırını ḫoş ṭut. Bugün saña yaġlı bir loḳma gelecektir."*

O gün aḳşama ḳadar āsitāne-i muʿallāda ḳaldım. Muntaẓır oldum. Hīçbir emir ẓuhūr etmedi. Naṣıl olur da işāret-i celīle-i Mevlānā ḫilāfına böyle ḥāl vāḳiʿ olur diye bu żaʿīfe ḥayret müstevlī oldu.

Gece oldu. Biraz yaġmur da yaġmaġa başladı. Dedim ki büsbütün ḳarañlıḳ çökmeden, ortalıḳ çamur olmadan evvel eviñ yolunu ṭutayım… Ḳapıdan çıḳtım. Gittim. Eviñ baġçesine sel basmıştı. Menfeẕde ḫār u ḫāşāk ṭoplanmış olduġundan ṣu mecrā bulup aḳamıyordu. Geçemedim. Faḳīr: ayaġımla ṣuyuñ mecrāsındaki süprüntüyü ḥareket ettirdim. Ṣuyuñ menfeẕi açılıp aḳmaġa başladı. Ben geçerken bir köşeden birdenbire ayaġıma bir ip ṭaḳılıp ṣarıldı. Ayaġımı ipiñ içinden çektim. Bir de ne göreyim: Bir kemer

içi gümüşle dolu. Hemān ḳoltuġumuñ altına alıp eve girdim. Gümüşleri ṣaydım ki yedi yüz dirhem para idi. Bunuñ bir ḳısmını āʿileme verdim. Bir ḳısmını da ḥavāyic-i żarūrīyeye ve levāzım-ı maʿīşete ṣarf eyledim.

Bir başḳa gün yine Ḥażret-i Ḫudāvendigāra bir fütūḥāt ḥāṣıl olmadı gibi ekşi yüzle ve bir ṭavr-ı müteʾessirāne gittim. Beni görünce derḥāl o sulṭān-ı iḳlīm-i ʿirfān, şöyle fermān buyurdu: *"'Oṣmān, kese ile gümüşü evine götürdüñ de yine iflāstan dem vurursuñ. Utanmaz mısıñ?"*

Hemān yerimden ḳalḳtım. Mübārek ayaḳlarına ḳapandım tevbe ettim.

***

«72» Melike Saʿīde "Kümaç Ḫātun" ki Sulṭān Rükne'd-dīn'iñ zevcesi idi. Naḳleder ki: Bir gün selātine maḫṣūṣ "eski sarāylar" da baʿżı ḫanımlarla berāber oṭuruyorduḳ. [126] Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿaẕẓama'llāhu ẕikrihu efendimiz ansızın içeri girdi. Buyurdular ki: *"Çabuḳ çabuḳ. Evden dışarı çıḳıñız."*

Derḥāl yalınayaḳ dışarıya fırladıḳ. Vaḳtā ki hepimiz dışarıya çıḳtıḳ. Ṣofanıñ ṭāḳı aşaġıya indi. Yıḳıldı. Hepimiz Ḥażretiñ mübārek ayaḳlarına ḳapandıḳ. Ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a vecibe-i şükrü īfā ederek erbāb-ı iḥtiyāca ṣadaḳalar verdik.

***

«73» Cenāb-ı Ḫudāvendigār efendimiziñ mürīdānından bir şaḫṣ var idi ki ehl-i dünyādan idi. Vaḳt-i irtiḥālinde vaṣiyet etti. *"Ḥażret-i Ḫudāvendigār efendimiziñ üç gün ser-i ḳabrime teşrīf buyurmasını ārzū ve temennī eyliyorum"* dedi.

O adam vefāt ettikten ṣoñra Cenāb-ı Mevlānā bir gün aḳşama ḳadar onun ser-i ḳabrinde oturdu.

O gece müteveffānıñ ferzendānından baʿżıları onu ruʿyāda gördüler ki; temiz elbiseler giyinmiş ḫırāmān olaraḳ geliyor. *"Ne aḥvāldesiñ?"* diye ṣordular. Cevāben dedi ki: *"Ḳabre ḳoyduḳları zamān derḥāl baña eẕā vermek için zebāniler ḥāżır oldular. Faḳaṭ Ḥażret-i*

Mevlānā'ya ḳarşı te'eddüben yanıma gelmediler. Ansızın güzel yüzlü bir ferişte bir köşeden ẓāhir oldu. Melā'ike-i ʿaẕāba dedi ki:

Siz gidiñiz zīrā Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleri bu şaḫṣı Ḥażret-i Mevlānā'ya baḫş etti. Ve ʿafv buyurdu."

زان بیاورد اولیا را بر زمین

تا کندشان رحمةً للعالمین

Tercemesi: Cenāb-ı Ḥaḳḳ evliyāyı yeryüzüne, ʿālemine raḥmet olmaḳ için getirdi.

***

«74» Bir gün Cenāb-ı Ḫudāvendigār pazarı teşrīf buyuruyorlardı. Bir Türk "Dilku dilku" diye bir tilki ṣatıyordu.

[127] Ḥażret-i Ḫudāvendigār vaḳtā ki bunu duydu. Naʿra vurup çarḫ-zenān-ı semāʿ ederek revān oldular. Ve bu ġazel-i şerīfi de beyān buyurdular:

دل کو دل کی دل از کجا عاشق و دل

ذر کو زرکی زراز کجا مفلس و زر

Meʿal-i şerīfi: ʿĀşıḳ göñlünü dil-berine vermiştir. Āh onda göñül nerede? Göñül ne vaḳit bulunur? Göñül naṣıl ḥāṣıl olur? Hīç ʿāşıḳ ile gönül ikisi bir arada bulunur mu?

Evet, altın onda nerede? Altın naṣıl ne vaḳit bulunur? Nerede ḥāṣıl olur. Hīç müflis ile altın ikisi bir arada bulunur mu?

***

«75» Şeyḫ Ṣadre'd-dīn rahmetu'llāhu ʿaleyh ruʿyāsında bir gece Resulu'llāh ṣalavata'llāhu ʿaleyh efendimiz ḥażretlerini gördü ki kendi ḫānḳāhını teşrīf buyurup ṣofanıñ ser-i ṣadr-ı iclāline oṭurdular. Aṣḥāb ve evliyā yemīn ve yesārda teşkīl-i ṣaf eylediler. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz daḫi o meclis-i feyż-i enīste ḥāżır idiler.

Ḥażret-i Risālet ṣalavata'llāhu ʿaleyh efendimiz Cenāb-ı Ḫudāvendigār ḥaḳḳında ʿināyet ve iltifāt göstererek Ḥażret-i Ebu Bekr-i Ṣıddīḳ rıḍvanu'llāhi ʿaleyh efendimize Cenāb-ı tāb-nākini teveccüh eyliyorlardı ki: *"Bir ferzend-maḳbele māliksin. Bizim dīdemiz onuñla rūşendir."*

Bunu müteʿaḳib cenāb-ı bedr-i kāʿināt-ı ʿaleyhi ezkiyetü't-taḥiyyāt efendimiz Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıza yer gösterip oṭurttular.

Ṣabahleyin Cenāb-ı Ḫudāvendigār ḫānḳāh-ı şeyḫi teşrīf etti. Şeyḫ istiḳbāle çıḳtı. ʿĀrz-ı ikrām edip sedire oṭurtmaḳ istedi ise de ḥażret ḳabul etmedi. *"Ḥażret-i Risālet ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiziñ işāret buyurduḳları maḥale oṭuracaġım."* diyerek oraya oṭurdular.

[128] Şeyḫ; ḥażretiñ rūşenī-i żamīr-i pākine taḥsīn-ḫᵛān oldu. Gördügü ruʿyāyı şerḥ ve beyān ile saʾir ḫāżirānı daḫi keyfiyetten ḫaberdār ettiler.

Vaḳtā ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār dışarıya çıḳtı. Şeyḫ ḫāżirūna tenbīh ve naṣīḥat etti. Dedi ki: "*Ṣaḳın o ẕāt-ı mübārekiñ ḥużurunda gönlüñüzü perīşān etmeyin. Zīrā o her gönülden müşerref ve her ḳalbe vāḳıftır.*"

***

«76» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu efendimiz evāʾil-i vaḳtinde vaʿẓ buyurlardı. Bir kere mevʿiẓa eṩnāsında Ḥażret-i Mūsā ve Ḥażret-i Ḫıżır ʿaleyhimu's-selāmiñ ḥikāyesini taḳrīr buyuruyorlardı.

Mevlānā Şemse'd-dīn nāmında mürīdāndan bir ẕāt mescidiñ bir köşesinde oṭurmuş idi. O eṩnāda bir adam yanı başında gözüne ilişti. Şekve ve heybet ile mescidiñ köşesine oṭurmuş mütemādiyen başını ṣallıyordu. Diyordu ki: *"Pek doġru söylüyorsuñ. Ne güzel ḥikāye ediyorsuñ. Güyā bizim ḳalbimiz ve vücūdumuz sen imişsiñ."*

O ẕāt bu kelāmı duyunca añladı ki bu Ḫıżır ʿaleyhi's-selām'dır. İstiʿāne için hemān dāmenine yapıştı. Ḥażret-i Ḫıżır eteğini ṭoplayıp hemān ġāʾib oldu.

***

«77» Ḥażret-i Ḫudāvendigār bütün aṣḥāb ve yārān ile Celāle'd-dīn Ferīdūn'uñ bağını teşrīf buyurmuş idiler. Orada ʿaḳd-i cemʿīyet edilmişti. Pek çoḳ ḥarekāt-ı vecdiye ḥāṣıl ve ḥālāt-i ẕevḳ ve semāʿ müteḥaṣṣıl olmuş idi. Baʿdehu aṣḥābın her biri bir aġacıñ altına çekilip istirāḥat ettiler. Ḥażret-i Ḫudāvendigār daḫi aṣḥāb istirāḥat etsinler diye bir müddet murāḳib olaraḳ ḳaldılar. Herkes uyudu. Cenāb-ı Ḫudāvendigār ayaġa ḳalḳtı. Bağın içinde kemāl-i istiġrāḳ ile yürümeğe başladı.

Mevlānā Bedre'd-dīn Tebrīzī ki cümle-i aṣḥābdan ve ʿulūm-ı kimyā ve simyāda yed-i ṭūlā ṣāḥibi bir ẕāt idi. O zamān uyanıḳ bulunuyor. Ve fikrinden de şu mülāḥaẓāt geçiyordu:

[129] Diyordu ki: *"Ṣāḥib-i keşf olan enbiyā ve evliyāda ʿilm-i kimyā da vardır. Mūsā ʿaleyhi's-selām ve Caʿfer-i Ṣādıḳ raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretlerinde ve emṡāl-i ẕevāt-ı ʿāliyede olduġu gibi ʿacabā Ḥażret-i Ḫudāvendigārda daḫi ʿilm-i kimyā var mıdır? Yoḳsa yoḳ mudur?"*

Bu tefekkürāt içinde iken ansızın Ḥażret-i Ḫudāvendigār başı ucuna geldi. Buyurdu ki: *"Bedre'd-dīn ne iştesiñ? Ne düşünüyorsüñ?"*

Bedre'd-dīn hemān yerinden ḳalḳtı. Ḥażret-i Ḫudāvendigār kendisine işāret ederek *"Şu ṭuġla parçasını bana ver."* buyurdu.

Mehtablı bir gece idi. Bedreʿd-dīn aradı. Ṭuġla parçasını bulup Ḥażret-i Ḫudāvendigāriñ mübārek eline verdi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār alıp cübbesiniñ içine götürdü. Ve dīger eliyle çıḳarıp Bedreʿd-dīn'in eline verdi. Buyurdu ki: *"Bedre'd-dīn al."*

Bedreʿd-dīn mehtaba ḳarşı ṭutup ṭuġla parçasına naẓar etti. Gördü ki ṭuġla parçası bir yāḳūta mesḥ olmuş öyle bir yāḳūt-ı şeffāf ki renk ve nūr-ı şuʿāʿından göz ḳamaşıyor.

Ḥażret buyurdu ki: *"Mürīdān. Ṭaşı ve laʿl ve gevher yapabilirler. Faḳaṭ onlarıñ daha ʿaẓīm bir ʿömr-i mühim ile meşġūliyetleri vardır."*

Bedre'd-dīn'e bir dehşet-i 'aẓīm istilā ederek öyle bir naʿra attı ki bütün aṣḥāb uyḳudan uyandılar. Bedre'd-dīn'iñ yanına geldiler.

Ve *"Ḥażret-i Ḫudāvendigār birçoḳ zamān uyanıḳ ḳaldılar. Şimdi biraz istirāḥat buyuracaḳları vaḳit böyle beyhūde bir naʿra ile ẕāt-ı seniyelerini uyandırıyorsuñ."* diye kendisini tekdīr ettiler.

Bedre'd-dīn, *"Ey ʿazīzler. Siz ne diyorsuñuz? Ḥażret-i Ḫudāvendigār çoḳtan beri uyanıḳtır. Baġın eṭrafında geziyorlar."* diyerek vuḳūʿātı şerḥ ve beyān eyledi. Aṣḥāb; o cevher-i laʿli görmek istediler. Bir de baḳtı ki yine ṭuġla parçası olmuş idi.

Bu ḳabīl kerāmāt evliyāʾllāh ḥaḳḳında pek çoḳ menḳūldür. Ḥażret-i Ḫudāvendigār **[130]** beyyaża'llāhu ġarretehu efendimiz taḳrīr-i vāḳʿī taṣdīḳ yolunda bir ġazel-i ʿālīlerinde şöyle beyān buyurdular:

ای عاشقان ای عاشقان من خاك را كوهر كنم

ای مطربان ای مطربان دف شما پرزر كنم

Maʿnā-yı şerīfi: Ey ʿāşıḳlar, ey ʿāşıḳlar. Ben ṭopraġı gevher ḳılarım. Ey muṭribler, ey muṭribler. Siziñ defiñizi ben altınla doldururum.

Yine buyururlar:

خاك چون در كف من زر شود و نقرهٔ خام

چون مراراه زند فتنه كر زرودرم

Maʿnā-yı şerīfi: Ṭopraḳ ki benim avucumda altın ve ḫālis gümüş oluyor. Şu ḥālde fetāne-i zerūderim naṣıl benim yolumu örebilir.

Yine buyururlar:

ز كیمیا عجب آید زركند مس را

مسی نكر كه بیك لحظه كیمیا سازد

Yine buyururlar:

عیسی مست را زر کند و رزر بود کوهر کند

کوهر بود بهتر کند هم بکزرد از بهتری

Maʿnā-yı ʿālīsi: Bir ʿĪsā meṣābesinde olan mürşid, seniñ baḳır meṣābesinde olan vücūduñu altın ḳılar. Eğer vücūduñ altın meṣābesinde ise onu gevher ḳılar. Eğer gevher derecesinde ise daha ʿālī eyler. Ḥattā bu ʿulviyet ve bülendīden daḫi ileri götürür.

Kāmil ki bir nāḳışıñ baḳır meṣābesinde olan vücūdunu ʿayār-ı tām ḫāliṣ altın mertebesine getirir. Ve belki onu bir iksīr-i aʿẓam ḳılarsa baḳırı altın ve ṭaşı gevher ḳılabilmesine müteʿaccib olma.

***

«78» [131] Sulṭān Rükne'd-dīn ve Emīr Pervāne Ḥażret-i Ḫudāvendigārdan Cumʿa günü vaʿẓ buyurmasını istirḥām ettiler. Ḥażret de ḳabūl buyurdu…Ḥālbuki olacaḳ ya. Ḥażret-i Ḫudāvendigār da cumʿa günü ibtidā-yi ṣubḥtan iʿtibāren bī-nihāye istiġrāḳ ḥāṣıl olmuş idi. Bināʾenʿaleyh ḫalḳıñ mürācʿāt ve ġavġa-yı güft u gūsundan ḳaçaraḳ ḫarābātta bir gūşe-i ḫarābda müstaġraḳ-ı cemāl-i bī-çūn olmuşlar idi. Naṣıl ki ḳaddesa'llāhu sırrahu'l ġurer efendimiz bir ġazel-i ʿālīlerinde o ḥāliñ ṣıfātını beyān buyurmuşlardır:

Beyt

در خانهٔ خمار وخرابات که دیدست

معراج و تجلّی و مقامات افندی

Maʿnā-yı ʿālīsi: Efendi! Ḫāne-i ḫumār ve ḫarābātta, miʿrāc ve tecellīyi ve maḳāmāt-ı ḳudsiyeyi kim görmüştür.

Vaḳt-i istiġrāḳta ḫarābātı teşrīf buyurmaları, ḫalḳıñ mürācʿāt ve izdiḥāmıyla o vaḳt-i ʿulvīden ayrılmamaḳ içindir. Buyururlar ki:

Beyt

در کوی خرابات مرا عشق کشان کرد

وان دلبر عیار مرادید نشان کرد

Ḫarābāttan hangi birini ki ḳadem-i ʿālīleriyle şeref-yāb-ı zīnet buyurdular. Ümerā ve muʿteḳidān; oralarda mescidler inşā ettirdiler.

Ḥāṣılı o cumʿa günü bütün ümerā ve ekābir mescidiñ ḳapısına gitmiş ve namāzdan [132] ṣoñra o meclis-i feyż-i enīste bulunmaḳ için muntaẓır olmuşlardı…

Cemāʿat-i aṣḥāb, Cenāb-ı Ḫudāvendigārı bulamadılar. Çelebi Rūḥāniyān Ḥüsāmü'l-Ḥaḳḳ Ve'd-dīn efendimiz aṣḥābıñ her birini bir ṭarafa Ḥażret-i Ḫudāvendigārı aramaḳ üzere gönderdi. Her biri bir ṭarafta arıyorlardı. Bir adam ararken o ḥażreti ḫarābātta buldu. Hemān dönüp keyfiyeti Ḥażret-i Çelebi'ye ʿarż etti.

Ḥażret-i Çelebi kemāl-i taḳvāsıyla berāber cumʿa günü bi'ż-żarūrih ḫarābāta gitmeğe mecbūr oldu. Ḫarābāta yaḳınlaşınca buyurdular ki: *"Ben gözümü bağlayayım. Ḥażrete taḳarrüb edince siz baña bildiriñiz. O zamān gözümü ḥażretiñ cemāline ḳarşı açayım."*

Cenāb-ı Çelebi vaḳtā ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārı gördü. Dedi ki: *"Ḫudāvendigārım. Ḫarābāta mı çektiñ?"*

Ḥażret cevāben buyurdu ki: *"Ḥāşā ki… Ḥāşā ki… Çelebi."*

Baʿdehu Çelebi ḥażretleri ekābir-i beldeniñ mevʿıża-i ʿālīlerini istimāʿ ve ḳabūl için intiẓārda bulunduḳlarını bir vażʿ-ı bendekāne ile ʿarż etti. Derḥāl oradan ḳalḳıp mescide geldiler. Fariża-yı ṣalātıñ ve sünnetiñ edāsından ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigār minbere çıḳtı. Kendilerindeki aḥvāl-i ʿāşıḳāne teʾşīrātıyla ve kemāl-i eşvāḳ ve sūzişle cān ve dilden āteşīn birçoḳ āhlar çekerek bu iki beyti tertīle başladılar.

ای خوشاشب کز و صال یار ما را دوش بود　　مشتری در طالع و خورشید د آغوش بود

هر قدح کز می بمن دادی بکفتی هوش دار　　اي مسلمانان دران حالت چه جای هوش بود

Yaʿni: Ne ḫoş gece idi. Yāriñ viṣāliyle zevḳ-yāb olduğumuz dün gece. Müşteri ṭāliʿada, güneş āğūşta idi. Cānān şarāb-nāb-ı muḥabbetinden her ḳadeḥ ṣunduḳça "bī-ḫoş olma" diyor.

Ḥālbuki ey Müslümanlar siz, inṣāf ediñiz. Söyleyiñiz. Öyle bir zamānda ʿaḳlıñ yeri var mıdır? ʿAḳl başta ḳalır mı?

Bu iki beyti oḳuyunca derḥāl ḥażretiñ teʾṯīr-i eṭvār ve ʿaḳs-i envārından bütün [133] ḥalḳ aġlamaġa başladılar. Vażīʿ ve şerīften derḥāl bir feryād u fiġān yükseldi. Uzun müddet öyle aġlaştılar.

Mıṣraʿ

سخن کز جان برون آید نشیند لا جرم در دل

Vaḳtā ki ḥażār-ı cemʿīyet girye ve zārīden ṣoñra kendilerine geldiler. Baḳtılar ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār minberden inmiş ve teşrīf buyurmuş idi.

***

«79» Ḥażret-i Ḫudāvendigār dāʾimā aṣḥāba emr ve tenbīh buyururlardı ki: *"Ben her ne ḥālde bulunursam bulunayım eğer baña fetāvā getirecek olurlar ise siz menʿ etmeyeñiz. Baña getiriñiz ki mersūm-ı fetāvā bize ḥelāl olsun."*

Ḥażret; istiġrāḳ ve semāʿ ḥālinde iken her ne zamān fetāvā getirecek olsalar idi, aṣḥāb; divit ve ḳalem ḥāżırlarlar. Ve mübārek dest-i şerīflerine taḳdīm ederlerdi. Ẕāt-ı aḳdesleri oḳumaḳsızın cevāb-ı şāfī taḥrīr buyururlardı.

Bir gün teṣādüfen muḫtelifun fih bir mesʾele-i müşkile ḥaḳḳında bir ḳısım cemāʿat-ı ʿulemā ḫilāfına cevāb-ı taḥrīr buyurmuş idiler. O fetvā Mevlānā Şemse'd-dīn Mardinī'niñ eline geçti. Müşārun ileyh fıḳıh ve tefāsīrde ve eḳāvīl-i imām aʿẓam raḥmetu'llāhu ʿaleyhde ʿulemā-i ʿaṣrdan maʿdūd bir ẕāt idi. Kendisiniñ o zamān Ḥażret-i Cenāb-ı Ḫudāvendigārda rebāb-ı istimāʿ olunmasına da inkārı var idi. O fetvāyı bütün ʿulemānıñ üstād ve pīşvāsı olan Ḳaḍı Sirāce'd-dīn Urmevī raḥmetu'llāhu ʿaleyhe götürdü. Ve o fetvānıñ butlān-ı cevābından baḥṣ etti… Mevlānā İḫtiyāre'd-dīn ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ muḳarrebānından idi… O maḥfilde ḥāżır bulunuyordu. Ṣalābet-i dīniye ve ġayret-i yaḳīniyesiyle hemān yerinden ḳalḳtı Ḥażret-i Ḫudāvendigāra gelip mācerāyı ʿarż etti.

[134] Ḥażret-i Ḫudāvendigār tebessüm ettikten ṣoñra buyurdular ki: *“Git. Benim selāmımı mevālīye teblīġ et. Ve de ki; taḥḳīḳ etmeksizin dervişlere ṭaʿn etmek muvāfiḳ maṣlaḥat değildir. Her ne ise… Mevlānā Şemse’d-dīn birḳaç sene muḳaddem Ḥaleb’te iken şerḥ-i fetāvā ḥaḳḳında iki cilt üzerine müretteb bir kitāb almıştı. Faḳaṭ bir müddettir ki onu muṭālaʿa ile meşġūl değildir. Kütüphanesinde arasın. Falan bābınıñ falan ṣaḥifesiniñ falanca saṭırında bu mesʾeleniñ taḥḳīḳātına dāʾir beyānāt vardır. Muṭāla’a etsinler.”*

Şeyḫ İḫtiyāre’d-dīn derḥāl gitti. Ḥażretiñ selāmını teblīġ ile keyfiyeti olduġu gibi beyān eyledi.

Hepsi ayaġa ḳalḳtılar. Mevlānā Şemse’d-dīn ḥażāra dedi ki: *“Ḥaleb’te iken kitābıñ alınması ve bir müddettir muṭāla’a edilmemesi ḥaḳīḳaten doġru idi. Faḳaṭ mütebāḳīsi ḥaḳḳında iḥtiyāṭ gerektir.”*

Mevlānā Sirāce’d-dīn ḥaḳīḳatiñ tebyīni için o kitābıñ oraya getirilmesini iltimās etti.

Mevlānā Şemse’d-dīn’iñ oġlu gitti. Kitābı getirdi. Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ emir ve işāretleri üzere kitābıñ bābını, ṣaḥifesini, saṭırını ṣaydılar. O mesʾeleniñ tamāmını olduġu gibi muḥarrer buldular. Bütün ḥāżırān o ḥażretiñ nūr-ı velāyetine, ḳuvvet-i mükāşefe ve ḥüsn-i kerāmetine ḥayrān ve mebhūt ḳaldılar.

***

«80» Müşārun ileyh Mevlānā Şemse’d-dīn naḳl etti:

Bir gece Ḥażret-i Resulu’llāh ṣalla’llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimizi rüʿyāmda gördüm. Oṭurmuşlar idi. Ḥużūr-ı aḳdeslerine gidip selām verdim. Mübārek yüzlerini öbür ṭarafa çevirdiler. Rūy-ı tāb-nāklerіniñ müteveccih olduġu köşeden doġru gidip dedim ki: “Ya Resulu’llāh ṣalla’llāhu ʿaleyhi ve sellem nice senedir, Ḥażret-i Ẕü’l-Celāliñ ümīd-i ʿāṭifet ve ʿināyetiyle meşaḳḳatler çektim. Aḫbar ve inşānıñ taḥḳīḳinde ictihād gösterdim. Bütün ehl-i İslām’ıñ ḥall-i müşkilātı ḫuṣūṣundaki mesāʿimi her şeyʾe taḳdīm ettim. Bu żaʿīfiñ bugünkü maḥrūmiyetini mūcib hīçbir sebep bilmiyorum.

[135] Ḥażret-i Risālet ṣalavata'llāhu ʿaleyhe efendimiz buyurdular ki: *"Evet, bu dediklerinin hepsi mevcūd. Faḳaṭ bizim iḫvānımıza naẓar-ı inkār ile baḳıyorsun. Bu ise bütün günahlardan ileridir."*

İşte o günden beridir ki Ḥażret-i Ḫudāvendigāra silsile-i muḥabbetimi ḳat ḳat teʾyīd ile aḥvāl-i māżiyenin istiġfārıyla meşġūl oldum. Lakin (اَلْمُوْرُ مَرهُوْنَةٌ بِاَوْقَاتِهَا) ḥükmünce işbu kerāmeti daḫi müşāhede eyleyinceye ḳadar şeref-i irādetleriyle müşerref olmamış idim.

***

«81» Müşārun ileyh naḳl ediyor, diyordu ki:

Bir gün Ḥazret-i Hudāvendigārıñ medresesinde ictimāʿ vuḳūʿ bulmuş idi. Bütün ümerā ve ekābir orada ḥāżır bulunurlardı. Semāʿ şevḳ-a-şevḳ, keremiyet üzere idi. Bizim medresemiz de o civārda bulunduġundan aṣḥābın oradaki semāʿ ve şevḳ ve eẕvāḳı müşāhede olunuyordu. Hemān ayaġa ḳalḳtım. Arḳamdan fażla elbiseyi çıḳardım. Āşināyān ve ḫizmetkārlarımıñ iẕdiḥāmından ḳaçıp kendimi sarāyḫāneniñ orṭasına attım. Bir köşede ḫalḳıñ arḳasına gizlenip orada sūre-i secde tilāvetiyle meşġūl oldum. Eṣnā-yı tilāvette secde maḥaline gelince, Ḥażret-i Ḫudāvendigār secde ettiler. Dedim ki: *"Bu bir eṣer-i teṣādüftür."* Tekrār bir sūre oḳudum. Yine secde maḥalinde secdeye ḳapandılar. Dedim ki: *"Bu secde-i semāʿ ḳabīlinden olsa gerektir."* Yine bir sūre oḳudum. Secde maḥalinde, yine ḥażret sācid oldular.

İşte o zamān baña yaḳīn ḥāṣıl oldu ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ naẓar-ı mübāreği levḥ-i maḥfūẓa nāẓırdır.

Kendi kendime dedim: *"Ey maḥcūb-ı ġāfil. Böyle bir āfitāb-ı saʿādetten tā ki perde-i ḥicābda; maḥrūm ḳalacaḳsıñ. Bunca ḥüccetler, burhānlar gördün. Ḥālā mı duruyorsuñ?"*

Hemān dışarıya çıḳtım. Ḫāneme gidip bütün ferzendān ve telāmizimle ehl-i beytimi alıp müteveccih-i beytü's-saʿāde oldum. O ḫāne-i aḳdese yaḳınlaşınca, daha vāṣıl olmadan Şeyḫ [136] Muḥammed Ḫādim geldi. Ḳapıyı açtı. Kendisinden ḳapıyı açmasınıñ sebebini

ṣordum. Baña dedi ki: *"Şimdi Ḥażret-i Ḫudāvendigār işāret buyurdu. Bir cemʿīyet-i āşināyān geliyor. Çabuḳ dışarı çıḳ. Onları istiḳbāl ile ḳapıyı aç."*

Elḥāṣıl ḳapıdan içeri girip niyāzda duranlar arasında ben de durdum. ʿÖẕr ve istiġfār ile meşġūl oldum. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿināyet buyurdu. Ḥużūruna gittim. Yüz biñ temenniyāt-ı istişfāʿkārāne ile mübārek ayaḳlarınıñ altını öpüp yüzüme ve gözüme sürdüm. Bütün evlādlarımla berāber şeref-i irādet-i ʿaliyeleriyle müşerref oldum.

2.3.3.16.İstiġrāḳ

«82» Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ istiġrāḳı ve ẓevāhirden ferāġatleri bir meṣābede idi ki eğer ayaḳḳabıları çamura ṣaplanıp ṣıkışsa ayaḳḳabıyı bıraḳır pāy-ı bürehne revān olurlardı.

Fuḳāralar gelip ḥażretten tesāʾil etseler dūş-ı mübāreklerinden ferecesini ḥattā pīrhanlarını çıḳarıp verirlerdi. Bundan dolayı pīrāhan-ı gül-būy-ı şerīflerini öñünden yırtmaçlı, güşāde idi. Sebebi ise vaḳt-i īṣārda fereci gibi pīrāhanıñ da dūş-ı ḳudsiyet-i menḳūşlarından ḳolayca çıḳması ve elbiseyi çıḳarmak ḫuṣūṣunda müşkilātı mūcib olmaması için idi.

Ḥażret-i Pīr her kime pirāhan-ı şerīfini verse ümerā ve ekābir birçoḳ paralar, altınlar, gümüşler vererek teşekkürāt-ı minnetdārāne ile o pīrāhan-ı ʿālīyi istiṣḥāb ederlerdi. Ve bu şeref ve meymenete nāʾiliyetle iki cihānda ser-efrāz olurlardı.

«83»

[137] Mevlānā Mecde'd-dīn Atabek ki zümre-i aṣḥābdan idi. Çile-nişīn olmasını dāʾimā ārzū eylerdi. Bir gün Cenāb-ı Ḫudāvendigārdan iltimās etti. Ḥażret ḳabūl buyurdu. Kendisini yāriyle berāber medresede yekdīgere mülṣaḳ iki hücrede çileye oṭurttular…

Birḳaç gün ṣoñra açlıḳ ona teʾṯīr etti. Tāb u tüvānı ḳalmadı. Arḳadaşıyla berāber żarūret-i cūʿdan baḥṯ etti. Miyānelerinde ittifāḳ ederek geceleyin ḥücreden dışarıya çıḳıp bir dostunuñ ḫānesine gittiler. Açlıḳlarını beyān eylediler. O ʿazīz onlara ḳaz ve pilav pişirdi.

Bunları tenāvülden ṣoñra medresede ḥücrelerine geldiler, oṭurdular. Vaḳtā ki ṣabaḥ oldu. ʿĀdet üzere Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḥücreniñ ḳapısı öñünü teşrīf buyurdu.

Engüşt-i mübāreklerini ḥücreniñ ḳapısına vażʿ buyurup içerisini istişmām eylediler. Baʿdehu buyurdular ki: *“Ey bizim aṣḥābımız. Bu ḥücreden ḳaz ve pilav ḳoḳusu geliyor. Yoḳṣa riyāżet ḳoḳusu gelmiyor.”*

Mevlānā Mecde’d-dīn Atabek ile arḳadaşı hemān ayaġa ḳalḳıp ḥażretiñ pā-yı mübārekine ḳapandılar. Ve istiġfār ederek dediler ki: *“Böyle bir baḥr-i raḥmet-i ilāhiye var iken kendini gūşe-i ḫalvette gizlemek maḥrūm-ı saʿādet olmaḳtan ʿibārettir.”*

***

«84» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār maḥalleden geçiyordu. Çocuḳlar gelip dest-i mübāreğini öptüler ve secdeye ḳapandılar. Cenāb-ı Ḥudāvendigār daḫi bi’l-muḳābele secdeye vardılar. Küçük bir çocuḳ onlarıñ arasında “taraḳat” oyunuyla meşġūl idi. Dedi ki: *“Ey Ḫudāvendigār müsāʿade ediñiz ṣabr buyuruñuz ki ben de geleyim de eliñizi öpeyim.”*

Cenāb-ı Ḫudāvendigār o çocuḳ oyundan fāriġ olup gelinceye ḳadar durup beklediler. Ṣoñra o çocuḳ da gelip şeref-i dest-būsı ile müşerref oldu.

Şu evfaḳ-ı miṣāl ile o ʿināyetkār olan ḥażretiñ ḫavāṣ ve ʿavām ḥaḳḳındaki tevāżuʿunu ve aḫlāḳ-ı ḥasenesiniñ ʿulviyet-i menziletini ḳıyas etmelidir.

[138] Beyt

باروی تو کفر ست بمعنی نکریدن

یاباغ صفارا بیکی تره خریدن

***

«85» Mevlānā Faḫre’d-dīn Sivāsī raḥmetu’llāh ki ekābir-i aṣḥābdan idi. Muḥarriḳ bir ḥummaya ṭutuldu. Bir müddet mübtelā-yı firāş oldu. Eṭibbā muʿāleceden ʿāciz ḳaldılar.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿiyādet için ḫānesini teşrīf buyurdular. Ḫastayı gördüler. İşāret buyurdular ki: *"Ṣarımsaḳ ayıḳlansın."* Ayıḳlayıp getirdiler. Ḥażret; *"Bunu dövüñüz."* diye emretti. Dövüp getirdiler. Cenāb-ı Ḫudāvendigār buyurdular ki: *"Bunu böyle ḳaşıḳla götürünüz yesinler."* Ol vecihle götürüp yedirdiler.

Keyfiyeti eṭibbā duyunca ḫastanıñ ṣıḥḥatinden ḳaṭʿ-i ümīd ettiler. Ḥālbuki luṭf-ı Ḥaḳḳla geceleyin terlemeye başladı. Vücūdunda ṣıḥḥat-i rev-nümūn oldu. Eṭibbā bu ḥāli görünce *"Bu iş ḳāʿide-i ṭıbb ve ḳānūn-ı ḥikmetle ḥāṣıl olmamıştır. Bu bir ḥikmet-i ilāhīdir.*[118]*"*

Evet öyledir. Naṣıl ki ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz buyururlar:

حکیمیم طبیبیم ز بغداد رسیدیم　　بسی علتان را ز غم باز خریدیم

حکیمان الهیم ز کس مزد نخواهیم　　که مادر تن رنجور چو اندیشه دویدیم

***

«86» Celāle'd-dīn Ferīdūn raḥmetu'llāh Ḥażret-i Ḫudāvendigāra keşret-i ḫ͟ābdan şikāyet etti. Emir buyurdular ki ḫaşḫaşıñ ṣarımsaġını çıḳarıp yiyiniz.

[139] Ol vecihle tenāvül etti. Faḳaṭ uyḳusuzluġu o raddeye geldi ki uyḳusuzluḳtan beynine ḫalel geldi. Tekrār ḥażrete murācaʿt eyledi. Mizācında iʿtidāl ḥuṣūlü için istidʿā ve istirḥām eyledi.

Maʿlūm olsun ki ricālu'llāhta o mertebe ḳudret vardır ki esbāb-ı renc ve meşaḳḳati mūʿcibāt-ı ṣıḥḥat u şifāya tebdīl ederler. Böyle olmayanlar ise bunuñ ʿaksinedir. Naṣıl ki ḥażret buyurur:

کر ولی زهری خورد نوشی شود

ور خورد طالب سیه هوشی شود

***

[118] ***Hikmet-i İlâhî:*** *Bizim irâde ve kudretimizde olmaksızın maddeden tecrîd edilmiş olan hâricî varlıkların hâllerinden bahseden ilimdir. Bu ilmin, eşyânın hakîkatlerini her nasılsalar o hâl üzere "kemâ hiye" bilmek ve ona göre davranmak olduğu söylenir. Bundan dolayı bu hikmet, amelî ve ilmî olmak üzere iki kısma ayrılır. Age, s.64*

«87» Ḥażret-i Ḫudāvendigār bir gün dam üzerinde duruyordu. Aṣḥāb ve yārāndan baʿżıları tecemmüʿ ederek ḫāne-i derūnunda ḥaḳāyıḳ ve maʿnā tilāvetiyle meşġūl idiler. Onlardan biri göñlünde ḥāṣıl olan ẕevḳ ve şevḳ-i bī-nihāye teʾṯiriyle ḳalb-i āteşīniñden bir āh-ı ḥazīn çekti.

Maʿrūf bir şaḫīṣ dışarıdan geçiyordu. O avāze-i ḥazīn dil-sūzu duyunca dedi ki: *"Bu āh bir ʿilletiñ teʾṯiridir."*

Ḥażret-i Ḫudāvendigār damdan bu güftār-ı taʿrīżi işitti:

Kendilerinde ġayret zuhūr etti. Damdan o adama doġru tamāmen uzanaraḳ buyurdular ki: *"Baḳalım ʿillet kimde vāḳʿi olur."*

Ḥükm-i taḳdīr-i Rabbanī ile o adamda fenā bir ʿillet ḥāṣıl oldu. Bir müddet o ʿillet onda icrā-yı teʾṯir etti. Bir ḥāldeki tedāvisinden ʿāciz ḳaldı. Bir zamān ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ sebeb-i infiʿāli ḫāṭırına geldi. Ve bu muṣībeti mūcib olan Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ ḫāṭır-ı şerīfiniñ infiʿāli olduġunu bildi. Hemān ḳalḳtı. Ḥużūr-ı ʿĀlī-i Cenāb-ı Ḫudāvendigāra gitti. ʿArż-ı inābetle meşġūl-i istiġfār oldu.

[140] Vaḳtā ki tevbesi icābete maḳrūn oldu… O maraż kendisinden zāʾil ve ṣıḥḥat u şifāya nāʾil oldu.

***

«88» Emīr Muḥammed Sekürcī naḳl etti ki "Şāhzāde Keyġatu" Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ āḫirete intiḳāl buyurduḳlarından ṣoñra idi. Aḳsarāy şehrine vāṣıl olduġu zamān bir elçi gönderip Ḳonya'nıñ ümerā ve etrākini daʿvet etti.

Bāġī ve tāgīlerden bir ḳısım eşḫāṣ küstaḫlıḳ ederek elçiyi ḳatlettiler. Bu vaḳīʿa pādişāhıñ ḳulaġın vāṣıl olunca dehşetli ṣūrette ġaḍaplandı. Ferman işdār etti ki – Bütün ʿasākir Ḳonya'ya hücūm ve şehri muḥāṣara edip fetḥini muteʿāḳib ḳatl-i ʿām-ı icrā ve şehriñ emvāl ve nuḳūdunu yaġma etsinler.

Ümerādan hīç biri fırṣat bulup da pādişāhıñ ġażabını teskīn edemediler. Nāçār pādişāhıñ ʿillet-i ġażabını tabīʿatı üzere bıraḳmaġa mecbūr ḳaldılar.

Ḳonya ahālisi keyfiyetten ḫaberdār olunca bütün vażīʿ ve şerīf bu muṣībetiñ vuḳūʿından meşūş ve mükedder oldular. Herkes Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ penāh-ı amānına ilticādan başḳa bir çāre-i ḫalāṣ göremediler. Hepsi türbe-i muʿallāya gidip girye ve zārı ile tażarruʿ ve niyāz ettiler…

Vaḳtā ki Keyġatu Ḳonya ḥavālisine vāṣıl oldu. Gece rüʿyāsında Ḥażret-i Ḫudāvendigārı gördü ki: Kendi ḳubbe-i muḳaddeslerinden kemāl-i heybetle ẓuhūr edip şehriñ kenarına geldiler. Destār-ı mübāreklerini başlarından çıḳarıp şehriñ dāʾiren mādār-ı eṭrāfına ḥalḳa ḳıldılar. İki adım yürüyüp Keyġatu'nuñ nezdine geldiler. Engüşt-i ʿālīlerini Keyġatu'nuñ boġazına dayayıp buyurdular ki: *"Ey Türk; bu fikr ve ḫareketi terk et. Yoḳsa cānıñı ḳurtaramazsıñ."*

Keyġatu uyanıp der-ḥāl ümerāsını ve bi'l-cümle muḳarrebānını nezdine çaġırdı. Emīr Muḥammed Sekürcī diyor ki: *"Pādişāhıñ ḫizmet ve emrini īfā için yanına gidince gördük ki dehşetli bir ḥālde ḳorḳmuş titriyor. Bunuñ üzerine taşmīm-i vāḳıʿanıñ ġayr-ı muvāfiḳ olduġunu söyleyerek rüʾyāsını ḫikāye etti. Bi'l-cümle muḳarrebān yek zebān olaraḳ dediler ki biz* **[141]** *bu ḥāli esāsen düşünüyor idik faḳaṭ ẕāt-ı şahānelerinden teḫāşi ederek ʿarż edememiş idik…"*

Bunuñ üzerine tekrār fermān-ı işdār ederek ʿasākiriñ geriye dönmesini emir eyledi. Gündüz olunca kendisi türbe-i muṭahhara-ı Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ ziyāretine gidip birçoḳ ḳurbanlar kesti. Ve bī-ḥesāb ṣadaḳalar dağıttı. Mülāzımān bāb-ı muʿallāyada niyazlar īṣār eyledi.

***

«89» Her ne zamān ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḥalḳ-ı mūy[119] için ḥamāmı teşrīf buyururlardı. Ekṣer-i aṣḥāb ve yārān ḥāżır bulunur. Teberrüken ẕāt-ı ḳudsiyet-sımatlarınıñ o āṣār-ı vücūd-ı şerīfleriñi yekdīgere taḳsīm ederlerdi.

Żaʿīf bir derviş ḥamāmıñ köşesinde oṭurmuş idi. Ḥarekete mecāli olmadıġından *"Ne olur, aṣḥāb baña da o teberrükten verseler."* diye ḫāṭırından geçiriyordu. Derḥāl Ḥażret-i Ḫudāvendigār bir miḳdār alıp o adama gönderdi. O ʿazīz ḥażretin ḥüsn-i kerāmetine ḥayrān ve secde-i ber şükrān olup Cenāb-ı Ḫudāvendigārıñ mürīdānı miyānına dāḫil oldu.

***

«90» Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz efendimiz vaḳtā ki ḫalḳıñ keṣret-i izdiḥām ve mürācʿāt-ı mütevālliyelerinden melālet ḥāṣıl buyururlardı. O zamān ḥamāma giderlerdi. Orada daḫi murācaʿāttan zaḥmet görünce ḥamāmıñ maḥzenine girerlerdi…

Bir aralıḳ yine böyle ḥamāmıñ ṣu maḥzenine girmişler. Ve orada üç gün üç gece tevālī-i tecelliyat ve tetālī-i bārikāta müstaġraḳ olaraḳ ḳalmışlar idi. Üç günden [142] ṣoñra Ḥażret-i Çelebi mürācʿāt ederek birçoḳ ʿarż-ı tażarruʿāttan ṣoñra dışarı çıḳmalarını istirḥām etti.

Ḥażret-i Çelebi Cenāb-ı Ḫudāvendigārıñ mizāc-ı şerīfinde pek ziyāde żaʿf müşāhede edince gözyaşları ṣafaḥāt-ı riḍā ve ruḫsārı üzerine aḳmaġa başladı. Dedi ki: *"Ḫudāvendigārım mizāc-ı şerīfiñiz pek żaʿīftir. Ne olur bu bī-çārelere merḥameten ve lüṭfen vücūd-ı muḳaddesiñizi ḳuvvetlendirseñiz."*

Ḥażret-i Ḫudāvendigār cevāben buyurdular ki: *"Ey Çelebi, daġ o ḳadar ʿaẓamet-i vücūduyla berāber bir naẓar-ı tecellī-i celālīye taḥammül edemedi de benim, miskīn ten-i żaʿīf ve naḥīfim; üç gün üç gece ẓarfında on yedi defʾa mütecellī olan şaʾşa-i āfitāb-ı celāl ve bāriḳāt-ı envār-ı cemāle naṣıl olur da taḥammül eder."*

***

[119] Ḫalḳ: Taḥlīḳ, tıraş edilmek, etmek maʿnāsınadır. Aʿẓam ve ekābirin ḥamama giderek orada ṣaçlar yumuşadıḳtan ṣoñra başlarını tıraş ettirmesi ḳadīmen bir uṣūldür ki şimdi daḫi bu uṣūle riʿāyet edenler vardır.

«91» Şeyḫ Ṣalāḥa'd-dīn Zerkūb-ı Ḳonevī ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz efendimiziñ mürīdānından bir ẕāt ḥikāye etti ki; Bir zamān ticāret için İstanbul'a gidecek idim. ʿAzīmet eṣnāsında Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ dest-i şerīflerini öpmek üzere ḥużūr-ı seniyelerine gittim.

Ẕāt-ı aḳdesleriyle yalnız ḳaldığımız zamān şu yolda emir ve işāret buyurdular:

"Vaḳtā ki İstanbul'a giderseñ. Şehriñ civārında bir büyük köy vardır. O köyde birḳaç kilise mevcūddur. O kiliselerden şimālde vāḳıʿ olan büyük kiliseye git. Eṭrāfını ḥālī gördüğün zamān ḳapıyı çal. Reʾis-i rehābına selāmımı teblīġ et."

Vaḳtā ki ḥāk-i pāy-ı seniyelerine ʿarż-ı vedāʿ ile şehirden ḥareket ve ṭayy-i menāzil ederek o nāhiyeye müvāṣalet eyledim. Köye müteveccihen gidip taʿrīf buyurulan kiliseye dāḫil oldum. Memleketiñ ekābiri ve kiliseniñ ruhbanları daġıldıḳtan ṣoñra reʾīs-i rehābīniñ ḫizmetine gittim. Selām-ı ʿālī-i Ḥażret-i Ḫudāvendigārı teblīġ ettim. Hemān ayaġa ḳalḳtı. Bi'l-muḳābele secde-i şükrana ḳapandı. Perestişkārāne birçoḳ iḫlāṣ ve ʿubūdiyetler beyān eyledi.

[143] Ben ise Ḥażret-i Ḫudāvendigār bu ṭaraflara aṣlā teşrīf buyurmadılar bu adamıñ aḥvālinden de añlaşıldığı üzere bu da o ḥavāliye gitmemiştir. Şu ḥālde bu ne keyfiyettir. ʿAcabā bunuñ żımnında ne gibi bir dür-dāne-i kerāmet münderictir. Diye düşünerek deryā-yı taʿaccüb ve ḥayrete daldım. Benimle uzun müddet mülāḳāt etti. Baʿdehu ḳalḳıp ḫücresine gitti. Ḫücresiniñ ḳapısını içeriden arḳasına ḳadar açıp eṭʿime-i mütenevviʿa iḫżār etti. Getirdi. Birlikte tenāvül ettik. O eṣnāda raḥle üzerine ḳonmuş bir muṣḥaf-ı şerīf gördüm… Ruhban bana dedi ki: *"ʿAzīzim. Maʿlūmun olsun ki ben Müslümanım. Bu ḫücrede tilāvet-i Ḳurʾan-ı Mecīd ve edā-yı ṣalavat ile meşġūl olurum. Bu vilāyette hīçbir kimseniñ bu ḥāle ıṭlāʿı yoḳtur. Benim bu vilāyette ḥaddeden efzūn bir şöhret ve iʿtibārım vardır. Bināʾenʿaleyh benim sırrımı bu vilāyette fāş etmeyeceğiñe dāʾir beni şimdi ʿahd ve miṣyāḳ ile teʾmīn eylemelisin."*

Ben teʾmīnāt-ı ḳuvveye verdim. Namāzı birlikte edā ettik. İkindi vaḳti geldi. Ḳalḳtı. Dışarıya çıḳtı. Ḳapıyı tekrār dışarıdan kilitledi. Maʿbedgāha gitti. Ben bir müddet oṭurdum.

Ṣayıḳlamaġa başladım. O ḥücrātıñ her ṭarafına naẓar-endāz-ı temāşā oldum. Bir köşeden bir perdeli maḳām gördüm ki aşılı olan perdesi indirilmiş idi. Perdeyi vaḳtā ki geriye doġru açtım. Ne göreyim. Ḥażret-i Ḫudāvendigār mübārek başları omuzları üzerine mütemāyilāne ve murāḳibāne bir vażʿīyette olduġu ḥālde bir köşede oṭurmuşlardı. Bunu görünce ḥaddeden efzūn bir dehşet ve ḥayret beni istilā etti. Gözlerimi oġuşturdum. Yañlış görmeyeyim dedim. Tekrār naẓar ettim. Yine o cemāl-i tāb-nāk-i mübāreki gördüm. Tāb u tüvānım ḳalmadı. İḫtiyārım elden gitti. Bir naʿra attım. Bī-hūş düştüm.

Bir müddet öyle ḳalmışım. Gözümü açtığım zamān ruhbanı gördüm ki benim ellerimi ayaḳlarımı oġuşturuyor. ʿAḳlım başıma geldi. Baña dedi ki: *“Böyle vaḳitsiz attığıñ naʿra ne idi. Az ḳaldı beni rüsvāy edecek idin. Bu ḳadar zamān evliyāʾu’llāha mülāzımat etmişsiñ. Gerekti ki sendeki metānet ve ḳuvvet şimdikinden fazla olmalı idi.*

ʿAzīzim. Maʿlūmuñ olsun ki o ḥażret her zamān bir defʿa bu maḳāmı teşrīf ***[144]*** *buyurur. Beni müşerref ḳılar. Ḥażretten şeklimiñ taġyīr ve tebdīlini o ḳadar istirḥām ediyorum. Musāʿade buyurmuyorlar. Bu libas içinde İslāmı muḥāfaza etmekliğimi emir ve işāret ediyorlar.”*

Ertesi günü idi. Baña bir mektūb yazıp verdi. O mektūbla beni tekfura tavṣiye ediyordu. Taṭyīb-i ḫāṭrım için baña para da verdi. Ve ṣabaḥleyin erkenden beni teşyīʿ etti…

Vaḳtā ki tekfuruñ sarāyına vāṣıl oldum. Mektūbu ibrāz ettim. Derḥāl beni iʿzāz-ı tām ile tekfuruñ nezdine götürüp oṭurttular. Reʾīs-i rehābīniñ ne ṣūretle bu derece maẓhar-ı teveccühātı olduġumu ṣorup tefaḥḥuṣta bulundular. Ben de kendisiyle ḳadīmen āşinālığımız bulunduġunu söyledim. Bunuñ üzerine odadan dışarıya çıḳtım.

Baña emīn bir dāʿire taḥṣīṣ ettiler. Orada ḳaldığım müddetçe her bir esbāb ve iḫtiyācımı müheyyā ḳıldılar. Kimleriñ baña borcu varsa hepsini taḥṣīl ederek teslīm eylediler. Onlarıñ vilāyetinden çıḳıncaya ḳadar baña ḳılavuz terfīḳ ettiler. Ve emniyet ve iḫtirāmla teşyīʿ eylediler.

***

«92» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz seyr u ḥareket buyuruyorlardı. Celāle'd-dīn Ferīdūn raḥmetu'llāhu ʿaleyhe ḳısm-ı aṣḥāb ile çardaḳ altında, Sulṭān Veled ḳaddesa'llāhu ruhahu'l-ʿazīz efendimiziñ ḫizmet-i ʿaliyelerinde oturmuş uzaḳtan o ḥażretiñ seyr u ḥareketine nāẓır oluyorlardı.

Nāgāh bir emīr-i ġarīb ẓuhūr etti. Bu emīr, bir mühim iş için ḥażrete neẕr ettiği ve mürīdānıñ ḥusūlü ḥasebiyle elinde ṭuttuġu içi altınla dolu uzun bir keseyi ḫizmet-i muḳaddes-i Mevlānā'ya ʿarż etti. Neẕriniñ ḳabūlü için and verip altınları mübārek eteğine döktü…

[145] O ẕāt oradan ġāʿib olunca Ḥażret-i Ḫudāvendigār derḥāl altınlarıñ hepsini yere sererek teşrīf buyurdu… Aṣḥāb ve yārān bir araya gelip o paraları ṭopladılar. Bir müddet levāzım ve maʿīşetlerine ṣarf ve ḫarc ettiler.

***

«93» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār kerem-a-kerem bir semāʿda bulunuyor ḥayret-fezā bir ḥālet-i şevḳ-āver üzere teḥarrük buyuruyorlardı.

Bir ser-ḫoş bir köşeden çıḳagelip mestāne semāʿa başladı. Bu ser-ḫoş eṣnā-yı semāʿda kendini dāʿimā Cenāb-ı Ḥudāvendigāra değdirmekte olduġu cihetle ḥażreti bulunduġu ḥālet-i şerīfeden alıḳoymaḳta idi.

Aṣḥābıñ bir ḳısmı onu zorla uzaḳlaştırdılar. Vaḳtā ki ʿarbedeye başladı. Kendini biraz incittiler. Ḥażret-i Ḫudāvendigār onu incitenlere gücendi buyurdu ki: *"Şarābı o içmiş. Ser-ḫoşluġu ve bed- mestliği siz yapıyorsuñuz."*

İşte bu gibi aḥvāl; o dil-nevāz olan ẕāt-ı ḳudsiyet-sımātıñ ḥüsn-i meşrebine dal ve kemāl-i ḥilmine bir berāʿat-ı istihlāl olur.

«94» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḥamāma gitmişler idi. Aṣḥāb birbiriyle meşġūl iken ḥażret, ḫalvete gitti. Uzun müddet meks ve ārām buyurdu. Müddet-i meksleri ḥaddi geçince Celāle'd-dīn Ferīdūn ḫalvetiñ ḳapısına geldi. Aḥvāl-i Ḥażret-i Ḫudāvendigārdan

ḫaberdār olmaḳ için naẓar etti. Gördü ki ḥalvetiñ tamāmı vücūd-ı mübārekleriyle dolmuş. Bu ḥāliñ dehşetinden tekmīl-i aʿżası titremeğe başladı. ʿAḳlı başından gidip bī-hūş ḳaldı.

***

«95» [146] Bir ḳısım tüccārānıñ Celāle'd-dīn Ferīdūn ile ḳadīmī āşinālıḳları vardı. Ṭuz etimek ḥaḳḳını mevdet-i ḳadīmeyi muḥāfaẓaten onuñ dāʿimā ḫizmetine gelirlerdi. Kendisine ḳarşı muḥabbet ve ḥürmet-i ibrāzından ḫālī ḳalmazlardı.

Bir müddet ṣoñra Celāle'd-dīn Ferīdūn'uñ ʿaşḳ ve iḫlāsını faḳr yolunda müşāhede eyleyince ve Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ muḥabbeti onlarıñ ḳalbinde daḫi Celāle'd-dīn Ferīdūn ile olan münāsebetlerinden dolayı ḥāṣıl olunca bu ḥāl; esāret-i nefs-i emmāreden āzād olmaları için göñüllerinde ber ḫᵛahişiñ ḥuṣūlünü inbiʿāṣ eyledi. Ḫᵛahiş-i derūnīlerini Celāle'd-dīn Ferīdūn'a beyān ettiler, dediler ki: *"Biz dünyāyı ziyādesiyle ṭalebden ve māl ve menālik keṣretinden melāl ḥāṣıl eyledik.*

Dünyāya ʿāʾid ḥırṣ ve ṭamaʿ, bizim göñlümüzden zaʾil oldu. Artıḳ bunlardan soġuduḳ. Ārzū ediyoruz ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ mürīdānı miyānına dāḫil olalım. Bize, ser-i delālet ve rehberlik buyuruñuz." Bunuñ üzerine servet ve emvālleriniñ bir defterini tanẓīm ile kendisine verdiler. Ve *"Bunu Ḥażret-i Ḫudāvendigāra ʿarż ediñiz. Kendilerinden her ne vecihle emir ve işāret-i şeref ṣudūr ederse bunları o ṣūretle ṣarf edelim."* dediler.

Onlarıñ fikir ve tedbīri Celāle'd-dīn Ferīdūn'uñ reʾyine ṣāʾib görünmekle derḥāl ḳalḳıp Ḥażret-i Ḫudāvendigāra geldi. Ṣūret-i ḥāli tamāmen ʿarż eyledi.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār melālet göstererek yerinden ḳalḳtı. Mübārek eline ibrik alıp mütevażżāya gitti. Uzun müddet orada meks buyurdu. Cemāʿat-i tüccārānıñ tevḳifi ḥaddi geçti. Muḳarribān Ḥażret-i Ḫudāvendigārdan bulunan Mevlānā Sirāce'd-dīn'e mürācaʿtla mütevażżāya gitmesini ve cemāʿat-i tüccārānıñ keyfiyet-i intiẓārını ḥażrete ʿarż eylemesini istidā ve istirḥām eylediler.

Mevlānā Sirāce'd-dīn mütevażżāya gitti. Baḳtı ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār bir köşede ayaḳta duruyorlar. Ẕāt-ı seniyelerine; o adamlarıñ intiẓārda bulunduḳlarını ʿarż eyledi.

[147] Ḥażret-i Ḫudāvendigār buyurdular ki: *"Ey Sirāce'd-dīn. Biz nerede dünya nerede? Bu necāset ḳoḳusu bütün dünyānıñ ve ehl-i dünyānıñ ḳoḳusundan benim meşāmıma daha iyi gelir. Bu cemāʿate beyān-ı ʿöẕr ile de ki; Eğer siziñ rāh-ı Ḥaḳḳ'a irādetiñiz var ise kendi mālıñızı kendi eliñizle ṣarf ediñiz."* (واللہ اعلم)

2.3.3.17. Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ Civār-ı Raḥmet-i Cenāb-ı Perverdekāra İntiḳāli

«96» Muḳteżā-yı ḥikmet-i Rabbānī mecmūʿ-ı vücūd… ʿAnāṣır-ı erbaʿa-i müteżādeden terkīb olunmuştur. Bu ʿanāṣır-ı erbaʿadan her bir cevher ṭabīʿat ve ḫāṣiyeti īcābınca-dāʾimā kendi aṣlına ve merkezine müteveccih ve yekdīgeriyle mütenāziʿdir.

Gāh ṣuyuñ ġalebe-i ruṭūbeti çerāġ-ı ḥarāreti munṭafī ḳılar. Gāh ṭabīʿatıñ ḥarāreti mevād-ı raṭībeyi muḥtevi olan ẓurūfu yaḳar. Gāh havā-yı ḫākiñ terkībini teʿaccīn ve taḫmīr-i aṣliyeden perākende ḳılar. Gāh keṣret-i yebūset ki- ḫāki bir mizāca māliktir- bunlarıñ mecmūʿanıñ terkībini taḥlil ettirir. Faḳaṭ rūḥ ki feyż-i nūr-ı ḳudstür. Mālik olduġu neẓāfet ve iʿtidāl-i aṣliyesi ḥasebiyle bunlarıñ cümlesini tanẓīm ve mezc ile muʿadil ḳılar. Şu ḳadar ki o daḫi mādem ki ʿālem-i ʿulvīden bu sarāy-ı süflīye nüzūl etmiş ve emr-i perverdekār-ı bī-çün ile bu ḳayd-ı tende ḳalmıştır. Dāʾimā ʿālem-i aṣlī ārzūsundadır. Her ne zamān ki īrādet-i Ḥaḳḳ bu vücūdda ḥāṣıl olur. Eğer o vücūd ehl-i rüşd ve semādattan ise ve müddet-i ḥayātında şeref-i nefs ve kemālāt-ı ḳudsiye ḥāṣıl etmiş ve ḳābil-i tecelliyāt-ı ilāhiye olmuş ise (اِرْجِعِی اِلَی رَبِّكَ راَضِیةً مَرْضِیَّه)[120] nidāsı onuñ gūş-ı hūşuna erişince bu muḥīṭ-i ḫākden ḳubbe-i eflāke pervāz ederek mütemekkin (فِی قَنَادٰیِل اَلعَرْشِ عِنْدَ مَلیكٍ مُقْتَدِرْ)[121] olur.

Eğer o vücūd ehl-i şeḳāvetten ise ve zamān-ı ḥayātında ṭabīʿata bende ve şühūta esīr **[148]** ve efkinde olup pā-yı aḳdāmını cadde-i şerīʿattan ḫārice koyduysa ve hevā-yı dünyāyı; sarāy-ı ʿuḳbāya ve rıżā-yı şeyṭānī, ḫoşnūdī-i raḥmāna (نَعُوذُ بالله مِن ذَلِك) tercīḥ ile iḫtiyār ettiyse rūz-ı ecel gelince ve hengāme-i mevʿūd erişince rūḥu ister ki ʿarş Firdevslerine pervāz eylesin. Faḳaṭ ʿavārıẓ-ı ṭabīʿat ziftine bulanmış ve cism-i keşīfiñ ṣoḥbetinde ḳalmış

---

[120] *"Ey huzûra kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. "Seçkin" kullarım arasına katıl ve cennetime gir./El-Fecr-28 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.593*

[121] *"Yüce Allah'ın huzûrunda Hakk meclisindedirler."/ El-Kamer/55 Age, s.530*

bulunduġu cihetle ʿālem-i aṣlīye pervāz edemez. Onu "'ayn-ı berzaḫ"[122] da muḳayyed ḳılarlar.

İmdi bütün erbāb-ı ʿuḳūle yaḳīn ve maʿlūm olmalıdır ki ādemiyān aṣlā teʾṣīrāt ve hevācis[123] feleği ve ḥādiṣāt-ı nefsānīden maḫfūẓ ve maṣūn olamaz. Ḳuvvā-yı beşeriye ʿömr-i ṭabīʿīden elbette ḫārice çıḳamaz. Muṭlaḳā bu terkīb-i ʿanaṣırīden ḫālī ḳalacaḳtır.

Zīrā eğer bu vücūduñ beḳāsı mümkün olsa idi. Efḍal-i mevcūdāt ve ekmel-i kāʾināt-i ʿaliye efḍalü'ṣ ṣalavāt efendimiziñ ki – aʿdl-i mizāc üzere bulunduḳları müslim idi- ṭavl-ı ʿömr ile herkesten mümtāz olması lāzım gelir. Ve o daḫi Ḥaḳḳ'tan dāʾimā beḳā-yı nefsi ṭaleb etmesi iḳtiżā eylerdi. Lakin nūr-ı maʿrifet ve ʿilm-i nübüvvetle kendilerine yaḳīn ḥāṣıl olmuş idi ki bu vücūdda; liḳā-yı cemāl ve celāl-i subḥāni ʿizz-i şāne ve ʿaẓm-ı bürhāne mümkün olmaz. Ve bu heyʾet-i keşīfe, liḳā-yı laṭīf-i laṭīfiñ- muḥīt-i müşāhedesini; muḥīt olamaz. Belki bu vücūd ḫilʿatı nefʿ ve żararıñ ẓuhūru ve ḫayr ve şerriñ farḳı için görünmüş olduġunu bilmiştir. İşte bu ʿālem-i fānī o ʿālem-i bāḳīniñ mezraʿası olmuş.

Zīrā (اَلدُّنْيَا مزْرَعَةُ الآخِرَةْ)[124] Ey insān! Zemīn-i dünyāya şebb-i cehālette ne dikersek āḫiret gününüñ ṣabaḥında da ʿaynen o nihāliñ ṣemeresini müşāhede eylersin. Naṣıl ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār beyān buyurur:

در خت و برك بر آید ز خاك و این كوید

كه خواجه هر چه بكاری ترا همان روید

Maʿnā-yı şerīfi: Fidanlar, yapraḳlar ḥāṣılı nebātāt ṭopraktan neşv ü nümā bulup çıḳarken böyle der: "Efendi! Ne ekerseñ seniñ için o çıḳar."

[149] Her kim ki – devlet-i ebediye yed-i künde çeker ve sāʿdet-i sermediye çemenistān-ı raḥmete doġru yol gösterir. O kimse bilir ki sefer-i āḫiret-i pīşgāh ʿazīmetindedir. Bināʾenʿaleyh o yoluñ azıġını ve rızḳ u naṣībeseni muṭlaḳā ḥāżırlar. Ve zeḫāʾir-i ḥasenātı ṭoplamaḳtan elbette ḳāṣır ḳalmaz. O kimse vaḳtā ki bu vücūd-ı ʿāriyetten pervāz eder. Ve

[122] ***Berzah:*** *Mücerred ma'nâlar âlemiyle maddî cisimler âlemi arasındaki âlemdir. İbâdetler o âleme vâsıl olunca, oraya münâsib bir şekil alırlar. Ayrıca bu âlem hayâl-i munasıldan ibârettir. Cürcânî, age, s.48*

[123] Hevācis: Hāceseniñ cemʿīdir. Hācese: Ḳalbe ʿārıż olan endīşe, vesvese vehm, ḫāṭıra gelen ḫuṣūṣ.

[124] *Dünya ahiretin tarlasıdır.*

bu sarāy-ı fāniyeden dār-ı beḳāya rıḥlet eyler. Bir menzil görür ki kendi ārzū ve murādı üzere ḥāżırlanmış... Ve o zamān bir maḳām görür ki (مُتَّكِٔينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مُتَقَٰبِلِينَ)[125] ile tertīb ve tanẓīm olunmuştur.

Eğer neʿuẕu bi'llāh bu sarāy-ı serveriñ ġurūruyla maġrūr olduysa ve ḥayvān gibi mürāʿi dünyada şu müşteheyāt ile meşġūl bulunduysa yarın ʿarṣa-ı ʿaraṣātta ṭabaḳa-ı esfel-i cahīmiñ şedāʾidiyle sersem olup ebedü'l-ābidīn muḥīs-i ḫīẕlānda pā-yı emelini ururaḳ (فَوا اَسَفَاهُ وَاْخَجِلَتَاهُ) der.

İşte bunuñ içindir ve bu yüzdendir ki enbiyā ve evliyā ʿaleyhimu's-selām ḥażarātı bu ṭāḳ ve eyvān-ı zeriyeniñ ve serā-perde-i rengīniñ töhmet tozlarını ʿayb ve buṭlān yamaları lekelerini, dāmen-i muʿāmelelerine ḳondurmamaḳ için aṣlā ona iltifāt etmemişlerdir. Cenāb-ı Rabb-i ʿİzzetten fenā-yı vücūd ve sefer-dār-ı ḫulūdu isteyerek ʿālem ve ʿālemiyānı oña terġīb ve taḥrīż buyurmuşlardır. Naṣıl ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz efendimiz esrār-ı mürg ḥaḳḳında beyānātta bulunaraḳ şīrīn delīllerle, rengīn miṣāllerle onuñ acılıġını ve kekreliğini bütün ʿāşıḳānıñ damaġında şīrīn ve leẕīẕ ḳılmış ve onuñ bīm ve ḫavfından emīn eylemiştir. Naṣıl ki buyururlar:

اي كه ازين تنك قفص مى پرى	رخت ببالاى فلك مى برى
زنده كى تازه به بين بعدازين	چند ازين زندكى سر سرى
مرك حياتست حيات ست مرك	عكس نمايد نظر كافرى
[150] خانهٔ تن كرشكند هين منال	خواجه يقين دان كه بزندان درى

Maʿnā-yı şerīfi: Ey bu dar ḳafeṣten uçan, sen tecemmülātını, yol ṭaḳımlarını bālā-yı feleğe yücelttiñ. Bundan ṣoñra tāze bir zindelik gör. Tā ki bu serserī zindelik.

Mürg ḥayattır. Ḥayat mürgdür. Yoḳsa naẓar-ı kāfirī bunu ʿaksine gösterir. Eğer ḫāne-i teni o ḳırarsa ṣaḳın inleme. Efendi! Yaḳīnen bil ki sen zindandasıñ.

Dīger bir ġazel-i ʿālīlerinde de buyururlar:

[125] *"Karşılıklı tahtlar üzerine…"/ El-Hicr-47, Es-Saffat-44 Ali Özek vd., Age, s.263, 446*

در پردۀ خاك ای جان عیشی ست پنهانی

و اندر تتق غیبی صد یوسف کنعانی

Maʿnā-yı şerīfi: Ey benim cānım. Perde-i ḫāk içinde gizli bir ẕevḳ… Gizli bir ʿayş-ı saʿādet vardır. Niḳāb-ı ġaybī içinde yüzlerce Kenʿānī-yi Yūsuf-ı leṭāfet mevcūddur.

Dīger bir maḥalde de buyururlar:

چکونه بر نپرد جان چواز جناب جلال

خطاب لطف چو شکر بجان رسد که تعال

Maʿnā-yı şerīfi: Cenāb-ı ẕü'l-celālden cāna şeker gibi olan (تَعٰال) ḫiṭāb-ı lüṭfu gelince, naṣıl olur da cān o ʿulviyetgāh-ı lāhūta pervāz etmez.

Dīger bir maḳāmda da buyururlar:

Beyt

تو مثال ذوالفقاری تن تو غلاف چو پین

اکر آن غلاف بشکست تو شکسته دل چرایی

Maʿnā-yı şerīfi: Sen ẕülfikār gibisiñ. Seniñ teniñ taḫtadan maʿmūl bir ḳındır. Eğer o ḳın ḳırılırsa sen ne için şikeste-dil oluyorsuñ.

Yine buyururlar:

[151] کر بشکند این جامم من غصه نیاشامم

جامی دکر آن ساقی در زیر بغل دارد

Maʿnā-yı şerīfi: Eğer bu ḳadeḥim ḳırılırsa ben ġussa-āşām ve almanak olmam. Zīrā bu sāḳī-i cān-baḫşıñ ḳoltuġu altında başḳa bir ḳadeh vardır.

Dīger bir ġazelde ẕāt-ı aḳdesleriniñ vüṣūḳ ve yaḳīnini beyānda buyururlar ki:

دشمن خویشم ویار آنکه مارامی کشد

غرق دریائیم مارا موج دریا می کشد

Dīger bir ġazelde mürg-i ʿāşıḳānı beyānda buyururlar:

عاشقانی که با خبر میر ند　　پیش معشوق چون شکر میر ند

از الست آب زندکی حوردند　　لاجرم شیوهٔ دکر میر ند

تو کمان می بری که شیران نیز　　چون سکان از برون در میر ند

Maʿnā-yı ʿālīsi: O ʿāşıḳlar ki ḫaber-dār olaraḳ ʾölürler. Onlar maʿşūḳuñ ḥużūrunda şīrīn-meẕāḳ-ı cān olaraḳ ʾölürler. Bezm-i elestten āb-ı ḥayāt içmişlerdir. Elbette onlarıñ ʾölmesi başḳa bir şīvededir.

Ey ḳısa fikirli, sen ẓannediyor musuñ ki arslanlar da köpekler gibi ḳapı dışarısında ʾölsünler.

Yine bir ġazel-i ʿālīlerinde buyururlar:

هر که بمیرد شود دشمن او دوست کام

دشمنم از مرك من کورشود و السلام

Ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz buyururlar:

[152] چون نعرهٔ الصلا بر آید

ما رقص کنان زدر در آییم

Maʿnā-yı şerīfi: Eṣṣalā naʿrası gelince biz raḳṣ ederek ḳapıdan gireriz.

«97» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu efendimizden esrār-ı mürgi beyān ṣadedinde şeref-pāş-ı ṣudūr olan bu gibi kelimāt-ı ʿāliye eğer ẕāt-ı seniyelerinden muḳaddem gelen veya ṣoñra gelecek olan hīçbir āferīdeden menḳūl olur ise ben müteʿaccip ve mutaḥayyīr ḳalırım.

Vaḳtā ki āfitāb-ı pür-tāb-ı velāyetiniñ maġrib-i āḫirete ġurūbu ve şahbāz-ı rūḥ-ı aṭhar ve envārınıñ ʿālem-i ḳudse pervāzı taḳarrüb etti ki (كُلُّ شَیْءٍ یَرجِعُ اِلَی اَصْلِهِ). Maḥrūse-i Ḳonya

‘da ḳırḳ güne yaḳın bir zelzele tevālī etti. Bütün ḫalḳ ve żayʿ ve şerīf hepsi o ḥādiṣeniñ vuḳūʿından ve o ḳażānıñ nüzūlünden perīşān ve mutelāşī olup birbirine düştüler. Hepsi müttefiḳen ḥużūr-ı pür-nūr-ı Cenāb-ı Hudāvendigārımıza gelip o muṣībetiñ esbāb-ı maʿṣīyet-kārānesinden istiġfār ettiler. Ve bunuñ defʿi için derūn-ı hümāyūnundan himmet-i niyāz eylediler.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār zebān-ı şeker-bārıyla buyurdu ki: *“Gönlüñüzü perīşān etmeyiñiz. Zemīn acıḳmıştı. Yaġlı bir loḳma istiyor. Murādına çabuḳ vāṣıl olur. O zaman bu zaḥmet de sizden müdefiʿ olur.”*

Raḍıya’llāhu ʿanhu efendimiz o günlerde şu ġazeli beyān buyurdular:

با این همه مهرو مهر بانی دل می دهدت که خشم رانی

و این جملهٔ شیشهای جانرا در هم شکنی به لن ترانی

در زلزله است دار دنیا کز خانه تور خت می کشانی

[153] نالان زتو صدهزار رنجور بی تو نزیند خود تو دانی

Ve o birḳaç gün içinde de raḍıya’llāhu ʿanhu efendimiz ḳırmızı bir fereci telebbüs ederek şu ġazeli beyān buyurdular:

روسر بنه ببا لین تها مرا رها کن ترك من خرابی شب کرد مبتلا کن

مائیم موج سودا شب تا بروز تنها خواهی بیا بنجشا خواهی برو جفاکن

بر شاه خوبر و یان و اجب وفا نباشد ای زرد روی عاشق تو صبر کن وفا کن

دردیست غیر مردن کانرا دوا نباشد پس من چکونه کویم آن درد را دوا کن

درخواب دوش پیری در کوی عشق دیدم با سر اشارتم کردکه عزم سوی ما کن

کر اژ دهاست درره عشقی ست چون زمرّد از برق آن زمرّد هین دفع اژدها کن

بس کن که بی خودم من کرتو هنر فز ائ تار یخ بو علی کو تنبیه بو علا کن

Meʿal-i ḳudsīsi: Sevgilim. Dilberim. Sen tenhāca giderek ḫāb-gāh-ı nāz-ı ḥarīmiñde bensiz başıñı yaṣtıġıña ḳoyup yatacaḳsıñ öyle mi? Geceleri ṣabaḥlara ḳadar seniñ için dolaşan müptelā-yı ʿaşḳıñı, bu ben ḫarābı burada yalñız bıraḳacaksıñ, żarar yoḳ.

Biz geceleri ṣabaḥlara ḳadar tenhā, ʿāşıḳāne iñleyen mevc-i sevdāyız. Buña alışġınız. Sen ister isen ʿāşıḳınıñ yanına gel viṣālinle lüṭfet. İster iseñ yalñız bıraḳ hicrānıñla cefā eyle.

Güzeller pādişāhı için ʿahde vefā etmek vācip değildir. Ey yüzü ṣararmış ʿāşıḳ… Sen ṣabredip ʿahdiñe vefā göster.

[154] Ah seniñ için bu sīnede bir derd var ki oña ʾölmeden başḳa devā olmaz. Şu ḥālde- o derde devā et- diye naṣıl ben saña söyleyeyim.

Dün gece rüʿyāmda bir pīri kūy-ı ʿāşḳta gördüm. Başıyla baña işāret ederek bizim ṭarafa gel dedi. Eğer yolda bir ejderha var ise zümrüt gibi de bir ʿaşḳ vardır. İşte o ʿaşḳ-ı zümrüdīniñ berḳ-i lemʿānıyla ejderhayı defʿ et.

Yetişir. Ben kendimde değilim. Eğer sen hüner-efzā iseñ Ebu ʿAli Sīnā'nıñ tārīḫini söyle. Ebu'l-Alā El Maʿrī'niñ tenbīhinden baḫṣ et.

Bu ḥālden ṣoñra bir müddet mizāc-ı şerīflerinde tekessür ẓāhir oldu.

Bütün ekābir ṣabaḥ ve aḳşam ʿiyādet için ḥużūr-ı seniyelerinde iṯbāt-ı vucūd ederlerdi. Mevlānā Ekmele'd-dīn ve Ġażanferī ki her ikisi de ṭabābette Calinus-ı zamān idiler. Muʿālice ve tedāvi ile meşġūl olurlardı. Bunlarıñ her ikisi müttefiḳen nabż-ı mübāreklerini ṭutar ṣoñra ḫānedeki cemāʿat arasından çıḳıp kütüb-i ṭıbbiyeye mürācʿat ederler. Teşḫīṣ-i maraż için uġraşırlar. Tekrār ḥużūr-ı seniyelerine gelir, nabż-ı mübāreklerini ṭutar, tedḳīḳ ederlerdi. Bu defʿa nabżıñ aḥvālini başḳa türlü bulurlardı. Ḳaç günler bu veciḥ üzere tekrār tekrār tedḳīḳātta bulundular. ʿĀḳibet o marażıñ teşḫīṣinden ʿāciz ve mużṭar ḳaldılar. Ḥażret-i Ḫudāvendigārdan kendi ḥāl-i şerīflerine vuḳūf iḥsān buyurmaları için istirḥām ettiler. Baḳtılar ki teşḫīṣ-i maraż mümkün olmadı. İltimās vāḳiʿleri da icābete maḳrūn bulunmadı. Añladılar ki bu işin ser-rişte-i ḥaḳīḳati başḳa cānibdendir, ḥażretiñ irāde-i ʿazmi ʿālem-i dīgeredir. Kemāl-i teʾessüf ve telehhüfle zimām-ı iḫtiyārı elden bıraḳıp

ḫūnābe-i ḥasreti gözlerinden ve ruḫsāre-i müştāḳānelerinden aḳıtmaġa başladılar. Muteḥayyirāne ḳaldılar…

Nāgāh altı yüz yetmiş iki sene-i hicriyesi cemādiyü'l-āḫirīniñ beşinci pazar günü bir güz mevsimi idi. Taḳrīr-i ḥaḳāyıḳ ve maʿārif eṣnāsında, güneş ġurūb eder iken āfitāb-ı celālī, maġrib-i ʿālem-i ḳudse ġurūb etti. Vażīʿ ve şerīften, faḳīr ve ʿazīzden bīgāne ve āşinādan tersā ve muʾminden el-ḥāṣıl hepsinden bir girīv ve feryāddır ḳoptu. Elbiseler çāk, gözler nümāk, başlar pür-ḫāk oldu. Ġalġale-i girīv ve nāleden der ü dīvārlar zedār, ḫūnīn-i gözyaşlarından rūy-ı zemīn renk-dār oldu. Nerede bir göñlü yanıḳ mecrūḥ ve maḥzūn [155] var ise ḳalbi dāġ-dār, gözü eşk-bār olaraḳ bī-iḫtiyār şu ebyāt ile nāle-i sarāy-ı teʾṣīr ve aḥzān olurdu:

فر و رفته بخاك آن مهر افلاك — چرا بر سر نريزم هر زمان خاك

پريده از چمن كبك بهارى — چراچون ابر نخروشم بزارى

فرو مرده چراغ عالم افروز — چرا روزم نكر ددشب بدين روز

Maʿnā-yı ebyāt: O āfitāb-ı eflāk, sitre-i ḫāk ile gizlendi. Ben naṣıl olur da başıma dāʾimā ṭoprāḳ dökem.

O rebīʿ-i ḥaḳīḳat göñlünü çemen-zār-ı fenādan uçtu. Ben naṣıl olur da buluṭlar gibi gözyaşlarıyla cūşān ve enīn ü zārī ile ḫurūşān olmam.

O ʿālemi aydınlatan meşʿale-i tābān-ı ḥidāyet ġurūb etti. Naṣıl olur da böyle bir günde benim gündüzüm gece olmaz.

O gece ḥażretiñ techīz ve tekfīnine ʿāʾid levāzım iḥżār edildi. Ertesi günü ṣabaḥleyin maḥfaẓa-ı pür-nūr-ı cevher-i ḥaḳīḳat olan naʿş-ı mübārekini ḳaldırdılar. ʿĀṣıḳān ve dil-sūzān pür-endūh olduḳları ḥālde ṣaf ṣaf, güruh ve güruh yalın ayaḳ, baş açıḳ hazārān -ı nevḥe ve zārī ile pīş ve pesende gidiyorlardı. Ḳonyan'ıñ ekābirden, aṣāġirden bütün ḫalḳı memleketiñ bütün ahālisi orada ḥāżır idi. O muṣībete, o endūh ve ġāma şerīk olmuşlardı. Her köşeden, her pazardan tabut-ı münevverlerini dolaştırıp onuñ ziyāretiyle ḫalḳı nāʾil-i meṣūbāt ederlerdi. Nüvvāb-ı salṭanat ve ümerā o naʿş mübāreki ḳaldırmışlardı. Ḫalḳıñ

hücūmunu değneklerle ḳılıçlarla defʿ edebiliyorlardı. O izdiḥām ve ġalebelikle ancaḳ aḳşam namāzına yaḳın muṣallaya vāṣıl oldular.

ʿĀdet üzere "muʿarrif" öñe geldi. Şeyḫ Ṣadre'd-dīn Ḳonevī raḥmetu'llāhu ʿaleyhe *"Melikü'l-meşāyiḫ, buyuruñuz"* dedi.

[156] Mevlānā Ekmele'd-dīn-i Ṭabīb; hemān oradan seslendi. Dedi ki: *"Muʿarrif edebe riʿāyet ediñiz. Sulṭān-ı meşāyiḫ-i ḥaḳīḳī Ḥażret-i Mevlānā idi, rıḥlet buyurdu."*

Vaḳtā ki Şeyḫ Ṣadre'd-dīn namāz ḳılmaḳ için ileri geldi. Bir şehḳa urdu. Kendinden geçti…

Ḳadı Sirāce'd-dīn raḥmetu'llāhu ʿaleyhe ileri geldi. İmāmet buyurdu.

Şeyḫ Ṣadre'd-dīn'den keyfiyet-i şehḳayı ṣorduḳları zamān dedi ki: *"O zamān ki ḥużūra doġru ilerledim. Ṣūret-i melā'ikede bir cemʿiyet gördüm ki ṣaf bağlayıp namāz ve ziyāretle meşġūl oluyorlardı. O ḥāliñ heybet ve dehşetinden ʿaḳlım başımdan gitti."*

***

«98» Ḳırḳ gün ḳadar büyük küçük bütün ḫalḳ türbe-i ṭayyibe-i muḳaddesede ziyāret için ḥāżır bulunurlardı. Naşıl ki Ḥażret-i Sulṭān Veled ḳuddise rūḥahu'l-ʿazīz efendimiz ibtidā-yı nāmesinde beyān buyururlar:

پنجم ماه در جماد آخر — بود نقلان آن شه فاخر

سال هفتادو دوبده بعدد — ششصد از عهد هجرت احمد

چشم زخمی چنین رسید آن دم — کشت نالان فلك دران ماتم

مردم شهر از صغیر و کبیر — همه اندر فغان و آه و نفیر

دیهیان هم زرو می و اتراك — کره از درد او کریبان چاك

بجنازه همه شده حاضر — از سر مهر و عشق نه از پی بر

اهل هرنز هتی برو صادق — قوم هر ملتی بر و عاشق

کرده اورا مسیهیان معبود	دیده او را جهود خوب چو هود
عیسوی کفته او ست موسئ ما	موسوی کفته او ست موسئ ما
مؤمنش خوانده نورو سر رسول	کفته است عظیم بحر فضول
همه کرده زغم کریبان چاك	همه از سوز کرده بر سر خاك
همچنان این کشید تاچل روز	هیچ ساکن نشدد می تف و سوز
بعد چل روز سوی خانه شدند	همه مشغول این فسانه شدند
روز و شب بود کفت شان همه این	که شدان کنج زیر خاك دفین

[157] Maʿnā-yı ʿālīsi: Ḥicret-i seniye-i Aḥmediye'niñ altı yüz yetmiş iki senesi cemādiyü'l-āḫiriniñ beşinci günü o şehinşāh-ı fāḫir naḳl buyurdu. O demde güz öyle zaḫmdār oldu ki eflāk o mātem içinde iñledi. Şehirde ne ḳadar ḫalḳ var ise küçük ve büyük hepsi fiġānda, āh u nefīrde idi. Rūmīlerden, Türklerden bütün köylüler onuñ derd ve eleminden çāk-i girībān etmişlerdi.

O ḥażretiñ cenāze-i mübārekesinde hepsi ḥāżır idi. Bunlar maẓhar-ı iḥsān ve inʿām olmaḳ için değil. Hepsi göñüllerindeki ʿaşḳ ve muḥabbetiñ sevḳiyle gelmişlerdi.

Āh o naṣıl bir nāzenīn-i ḥaḳīḳat, āh naṣıl bir vücūd-ı pür-nūr-ı raḥmet idi. Her nüzhetiñ ehli oña ṣādıḳ, her milletiñ ḳavmi oña ʿāṣıḳtır.

Mesīhīler onu maʿbūd ittiḫāẕ etmişler idi. Cehūd ise oñu Hud gibi laṭīf ve cemīl görürlerdi.

ʿĪsevīler bizim ʿĪsā'mız odur, Mūsevīler bizim Mūsā'mız odur derlerdi.

Müʾminler oña nūr u ser-i resul-i ıṭlāḳ ederler. O bir baḥr-i ʿaẓīm-i ḥaḳāyıḳtır, derlerdi.

O dem-i iftirāḳta bunlarıñ hepsiniñ ġam ve elemiyle inleyerek yaḳalarını yırttılar. Sūziş-i dillerinden başlarına ṭopraḳlar ḳoydular.

Bu aḥvāl-i ḥazīn ḳırḳ gün devām etti. Bu müddet ẓarfında iḫtirāḳ-ı derd-i iftirāḳ, derūn-ı sūziş-nāk-ı muştāḳında bir ān olsun sükūnet-yāb olmadı.

Bütün o mātem-zedeler ḳırḳ gün ṣoñra ʾevlerine ʿavdet ettiler. Faḳaṭ hep bu ḥikāye-i ḥazīn ile meşġūl oldular. Gece ve gündüz sözleri hep bu idi: *“Āh o kenc-i ilāhī zīr-i ḫākde meknūz olup gizlendi.”*

***

Melikü’l-udebā Bedre’d-dīn Yaḥyā o ḥażrete merṣiye olaraḳ şu iki beyti inşāʾ etmiştir:

کو دیده که در غم تو نمناك نشد　　یا جیب که در ماتم تو چاك نشد

سو کند بروی تو که از پشت زمین　　بهتر زتویی در شکم خاك نشد

Tercemesi: Ey bezm-i yār-i cānımız… Sulṭānımız seniñ ġāmıñla aġlamayan bir göz, seniñ mātemiñle çāk çāk olmayan bir yaḳa, bir sīne ḳalmamıştır.

[158] Āyīne-i dīdār-ı ḥaḳīḳat olan cemāline yemīn ederim ki derūn-ı ṭurābda senden daha iyi daha ḳıymetli bir vücūd yoḳtur.

ʿĀşiḳāndan bir ʿazīz şu iki beyti o derd içinde vird-i cān ittiḫāẕ ederek oḳuyordu:

کاش آن روز که در پای توشد خار اجل　　دست کیتی بزدی تیغ هلاکم بر سر

تا درین روز جهان بی تو ندیدی چشمم　　این منم بر سر خاك توکه خاکم بر سر

Tercemesi: Āh ecel dikeni seniñ mübārek ayaġına battığı gün ne olurdu feleğiñ eli benim başıma helāk ḳılıcı ursa idi de böyle bir günde gözüm cihānı sensiz görmese idi.

Āh ḫāk-i muḳaddeseniñ başı ucunda duran şimdi, bu benim öyle mi? Yazıḳ. Yazıḳ. Ṭopraḳ başıma olsun.

[159]

2.4. ḲISM-I ŞĀLİŞ

Aṣḥāb ve Ḫulefā-yı Ḫudāvendigār Raḍıya’llāhu ʿanhum Ḥażarātınıñ Ẕikr ü Beyānındadır

2.4.1.Ḥażret-i Seyyid Burhāne'd-dīn Muḥaḳḳiḳ-i Tirmiẕī Ḳuddise Sırruhu

«1» Aṣḥāb-ı Ḫudāvendigārdan birincisi: Tācü'l-evliyāʾ el muḥaḳḳiḳīn, zübdetü'l-eẕkiyā el ʿārifīn, tercümān-ı esrārü'l-nāsūtiye, sirāc-ı rumūzu'l-lāhūtiye, faḫru'l-meczūbīn, ʿārif-i kāmil-i müdeḳḳiḳ: Seyyid Burhāne'd-dīn Muḥaḳḳiḳ-i Tirmiẕī ʿaleyhe rıḍvānu'llāhu'l-ebedī ḥażretleridir ki ẕāt-ı ḳudsiyeleri kibār-ı evliyāʾu'llāhtan ve ṣāḥib-i keşf u esrār olan ʿurefādan idi.

Ḥażret; tevekkül ve tecerrüdde ṣābit bir ḳedeme mālik ve maʿrifette ise mevc-a-mevc bir deryā-yı zāḫir idi. Bütün ʿömrü mücāhede, riyāżet, müşāhede ve ʿināyetle geçti. Dāʾimā tevḥīde müteʿalliḳ kelimāt-ı ʿāliye-i nuṭḳ buyururlardı. ʿUzlet ve inḳıṭāʿa raġbet-i ʿaẕīme gösterirlerdi. Dünyādan, ḫalḳtan yüz çevirmişlerdi. Bütün abdāl-ı bilādıñ ve evtād-ı ārżıñ medārı, o ʿaṣırda vücūd-ı ḳudsiyeleri idi.

[160] İrādet ve ṣoḥbetleri: Sulṭānu'l-ulemā Bahāʾe'd-dīn Veled-i kebīr rıḍvanu'llāhi ʿaleyhe ḥażretlerinedir. Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ atabekliğine mensūbdurlar. Yaʿni lalalıḳ ḫizmet-i pür-mefḫaretinde bulunuyorlardı.

Cenāb-ı Ḫudāvendigār ʿulūm-ı resmiyeyi taḥṣīl buyurduḳtan ṣoñra bir gün Ḫażret-i Seyyid Burhāne'd-dīn ẕāt-ı aḳdeslerine ḫitāben buyurdu ki:

"Ey cānım… Nūr-ı dīdem. Gerçi taḥṣīl-i ʿulūmda ṣarf-ı mesāʿī ile meşaḳḳatler çektiñiz… Ve müşār-ı bi'l-benān olduñuz. Faḳaṭ biliñiz ki bu ʿulūmuñ māverāsında bir ʿilm-i dīger vardır ki… O ʿilimler bunuñ ḳaşrı ve miftāḥıdır. Pederiñiz beni terġīb etti. Siziñ o ʿulūm-ı ḥaḳīḳiyeyi taḥṣīl buyurmañız maṭlūbdur."

Bundan ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigārı ʿulūm-ı yaḳīniyeniñ taḥḳīḳātına terġīb ederek ṭarīḳ-i sülūku ve ādāb-ı meşāyiḫi telḳīn etti. Peder-i ʿālīlerinden taḥḳīḳ ve taʿlim ettikleri ḥaḳāyıḳı kendilerine taḳrīr eyledi. Tam doḳuz sene ṣoḥbet buyurdular. Bu müddet ẕarfında Sulṭānu'l-ʿulemā raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretleriniñ "Maʿarif"ini biñ nevbet Ḥażret-i Ḫudāvendigār ile tekrār ettiler. O derecede ki sırr-ı tevḥīd ve maʿarifeti kemā yenbeġī taḥḳīḳe vāṣıl ederek ʿamelī bir ḥāl iktisāb ettirdiler. Belki onuñ ḳat ḳat māverāsında -gözleriñ görmemiş olduġu- maḳāmātı menzil-gāh ittiḫāẕ ettiler.

***

«2» Ḥażret-i Sulṭānu'l-ulemāʾ Mevlānā Bahāʾe'd-dīn Veled raḍıya'llāhu ʿanhuefendimiziñ Ḳonya'da vefātı ḥīninde Seyyid Burhāne'd-dīn raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiz orada mevcūd değillerdi. Vaḳtā ki şeyḫiniñ ḫaber-i haʾil-i vefātını işitti. Öyle müteʾeṣṣir oldu ki başında ḫākister-i ġam göñlü āzūrde-i elem olaraḳ mātem-nişīn oldu. Tam bir sene onuñ iftirāḳıyla mūm gibi eridi.

Bir gece vāḳıʿasında Sulṭānu'l-ulemā Bahāʾeddīn Veled raḍıya'llāhu ʿanhu efendimizi gördü. Kendilerine ġāyet ḥiddetle buyurdular ki: *"Burhāne'd-dīn. Naṣıl olur da* [161] *benim Muḥammed'imi yalñız bıraḳırsıñ. Onuñ muḥāfaẓasında ḳuṣūr ediyorsun."*

O ḥāliñ heybetinden uyanınca hemān veche-i ʿazīmet-i Ḳonya'ya tevcīh ederek Ḥażret-i Ḫudāvendigāra vāṣıl oldu.

***

«3» Vüzerā ve fużelā-yı Rūm'dan ve Ḥażret-i Seyyid Burhāne'd-dīn'iñ mürīdānından olan Ṣāḥib-i İṣfehānī ḥaḳḳında menḳūldür ki: Bir gün ʿarż-ı ḫizmet-iʿubūdiyet maḳṣadıyla ḥażretiñ arḳasındaki elbiseleriñ yıḳatılması içün musāʿade buyurmalarını istidaʿa etti. Cenāb-ı Seyyid ḳaṭʿiyyen musāʿde etmedi. Buyurdular ki: *"Yine kirlenir ise ne yapalım?"* O da cevāben *"Yine yıḳarlar."* dedi.

Bu suʾal ve cevāb böyle birḳaç kereler tekrār eyledi. Ḥażret-i Seyyid Burhāne'd-dīn gücendi. Buyurdu ki: *"Ey fużūlī söz söyleyen. Biz ʿāleme elbise yıḳamaḳ içün mi gelmişiz."*

Müşārun ileyh āḫir vaḳtine ḳadar bu vecih üzere emrār-ı ḥayāt etmiş olduġu ḥālde nezdine gelenler misk gibi bir rāyiḥa alırlardı.

***

«4» Menḳūldür ki: Şeyḫü'l-islām şeyḫ şehābu'l-millet ve'd-dīn Ömer Es-Sühreverdī ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz dāru'l-ḫilāfeden cānib-i Rūm'a gelmiş idi. ʿArż-ı bendegī için

Seyyid Burhāne'd-dīn ḥażretleriyle teşerrüf etmek istedi. Ṣāḥib-i İşfehānī ḥażrete ʿarż-ı tekrīm-i ʿubūdiyet ettikten ṣoñra *"Kibār-ı meşāyiḫten bir ẕāt gelmiş, şeref-yāb-ı meṣūl-i ḥużūruñuz olmaḳ için müsāʿade istiyor."* dedi.

Müsāʿade olunduḳtan ṣoñra şeyḫ; ḥużūr-ı ʿālīlerine girdi. Bir vażʿ-ı ḫākiyāne ile ittikā edip zebān-ı ḥāl ile yekdīgere bī-vāsıṭa beyānātta ve teʿāṭī-i esrārda bulundular. Şeyḫ Şehābe'd-dīn ziyādesiyle riḳḳat buyurdu. Ve aġlayaraḳ dışarıya çıḳtı.

[162] Baʿżı kimseler Şeyḫten *"Niçin mükāleme buyurmadıñız?"* diye ṣordular. Şeyḫ cevāben dedi ki*: "Bizim yanımızda pek çoḳ mükālemeler geçti. Müşkilāt-ı keşīre ḥall olundu."*

"Cenāb-ı Seyyid Burhāne'd-dīn'i naṣıl bulduñuz?" diye vāḳıʿ olan suʾallerine cevāben buyurdular: *"O ẕāt-ı ʿālī… Yüzü mestūr bir deryā-yı maʿārif ve ḥaḳāyıḳtır."*

***

«5» Menḳūldür ki: Bir gün Ḥażret-i Seyyid ḳaddesa'llāhu sırrahu nuṭḳ buyuruyorlardı. Orada bulunan bir şaḫṣ dedi ki: *"Siziñ medḥiñizi filan kimseden işitmiş idim."*

Ḥażret-i Seyyid buyurdu: *"Baḳayım o adam kim imiş ki beni ṭanımaḳ ve beni medḥ etmek mertebesi kendisinde ḥāṣıl olmuştur. Eğer o beni söz ḥayṣiyetiyle ṭanıdı ise yaḳīnen muḥaḳḳaḳ ki ṭanımamıştır.*

Zīrā bu söz ḳalmaz. Ve o ḥarf ve o ṣavt ḳalmaz o aġız ve dudaḳ ḳalmaz. Çünkü ʿarażdır.

Eğer beni fiʿl ḥayṣiyetiyle ṭanıdı ise yine böyledir.

Eğer benim ẕātımı ṭanıdı ise ṣūret-i ẕātı medḥ etmesi eṣāsen doġru olmaz."

***

«6» Menḳūldür ki: Şeyḫü'l-islām Tirmiẕī dermiş ki: *"Seyyid Burhāne'd-dīn, ḥaḳāyıḳ ve maʿārife dāʾir olan sözleri pek güzel söyler. Çünkü kütüb-i meşāyiḫi ve onlarıñ esrārını muṭālaʿa etmiştir."*

Biri dedi ki*: "Siz de o gibi kitapları muṭālaʿa ediyorsuñuz. Naṣıl oluyor da* [163] *Hazret-i Seyyid'iñ kelimātına mümāṯil sözler söylemiyorsuñuz?"*

Bu suʾaliñ cevābında: *"Seyyid mücāhedeyi taʿḳīb eder. Ve ḥaḳāyıḳ üzere ʿāmildir."* demesi üzerine o adam dedi ki: *"O ḥālde siz de o bāb-ı ḥaḳīḳate murācaʿt ediñiz. Ne için o ḳapıyı çalmıyorsuñuz?"*

***

«7» Menḳūldür ki: Cenāb-ı Seyyid, Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ derece-i kemāle vāṣıl ve (اَلاَ اِنَّ اَولِيَاء اللهِ لاَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَهُمْ يَحْزَنُونْ)[126] zümresinde ṯābit olup ʿālim ve ʿālimiyāna hidāyet baḫş edecek, onları vāṣıl-ı kemāl eyleyecek ḳudret-i ʿalā-yı lāyezāle nāʾil bulunduġunu vaḳtā ki müşāhede buyurdu. Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıza gelip cānib-i Ḳayṣeriye'ye hicret etmesi ḫuṣūṣuna müsāʿade buyurmalarını kendilerinden iltimās eyledi. Faḳaṭ istiḥṣāl musāʿade mümkün olmadı. Birḳaç gün ṣoñra iltimās-ı vāḳiʿ tekrār etti. Yine müsāʿade buyurulmadı. Nāçār istiḥṣāl-i müsāʿade edemeksizin ʿazīmet ettiler. Yolda rākib olduḳları ḥayvānıñ ayaġı ḳaydı. Bir ḫaṭā vāḳiʿ olup mübārek ayaġı incindi. Biʾż-żarūrih, ʿavdet ve Cenāb-ı Ḫudāvendigāra ʿarż-ı deḫālet ederek dedi ki: *"Ey nūr-ı dīdem… Ne için gitmekliğime müsāʿade buyurmuyorsuñuz?"*

Ḥażret-i Ḫudāvendigār cevāben buyurdular ki: *"Siz de ne için bizden uzaḳlıġı iḫtiyār buyuruyorsuñuz?"*

Cenāb-ı Seyyid buyurdu ki: *"Elhamduli'llāh. Siz vāṣıl-ı kemāl ve nāʾil-i mertebe-i ʿālu'l-ʿāl olduñuz. Belki ʿālimiyān sizden müstenīr ve behre-yāb-ı feyż olur. Benim esbāb-ı taʿcīlim şudur ki metīn ve ḳavī bir arslan bu vilāyete müteveccihen gelmektedir. O bir arslandır ben de bir arslanım. Birbirimizle geçinemeyiz."*

Bunuñ üzerine Cenāb-ı Ḫudāvendigār müsāʿade buyurdu. Ḥażret-i Seyyid de Ḳayṣeriye'ye [164] müteveccihen ḥareket eyledi. Az müddet ṣoñra idi. Ḥażret-i Mevlānā Şemsü'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīn-i et-Tebrīzī ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu efendimiz geldi.

---

[126] *"Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur. Onlar üzülmeyecekler de."/ El-Yunus/62 Age, s.2015*

***

Cenāb-ı Seyyid'iñ kerāmāt ve menāḳıbı bī-ḥadd ve bī-pāyāndır. Yalñız bu miḳdārı; ulū'l-ebṣār için īrād olundu. (والله و لی التوفیق و الهادی الی الطریق)

Ẕikr-i Ṣānī

2.4.2.Seyyidinā Cenāb-ı Şemse'd-dīn et-Tebrīzī Ḳuddise Sırruhu

«8» Sulṭānu'l-evliyāʾul-vāṣilīn, tācu'l-maḥbūbīn, ḳuṭbu'l-ʿārifīn, faḫru'l-muvaḥḥidīn, āyet-i tafżīl-i el-āḫirīn ʿaliyyü'l-evvelīn, ḥüccetu'llāh-ı ʿaliyyü'l-muʾminīn vāriṣü'l-enbiyā ve'l mürselīn: Mevlānā ve seyyidenā Şemsü'l-Ḥaḳḳ ve'l-millet ve'd-dīn Et-Tebrīzī ʿaẓẓama'llāhu celāl-i ḳadrihi ḥażretleri öyle bir pādişāh idi ki kāmil-i mükemmil, ṣāḥib-i ḥāl ve ḳāl ẕü'l-keşf; ẕāt-ı aḥadī maʿşūḳlarınıñ ḳuṭbu… Ve bārgāh-ı kibriyā-penāh ṣamediniñ ḫaṣṣu'l-ḫaṣṣı olup mestūrān-ı ḥarem-i ḳudsten maḳbūle-i ḥaẕīre-i insden idi.

Maʿārif ve ḥaḳāyıḳta ehl-i taḥḳīḳiñ mürāca't-gāhı, ṭarīḳa-ı keşf ve vaṣl için sālikān-ı ḳudsüñ rehber-i rāhı idi.

Tekellüm ve taḳarrübde Mūsā ʿaleyhi's-selāmıñ meşrebinde tecerrüd ve ʿuzlette ʿĪsā ʿaleyhiʾs-selāmıñ sīretinde idi. Dāʾimā müşāhedede sülūk buyurur ve mücāhededе zamān geçirirdi.

Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ zamān-ı seniyelerine ḳadar hīçbir āferīde onuñ ḥāline muṭṭaliʿ olmamış idi. El ḥāletü haẕihi onuñ ḥaḳāyıḳ-ı esrārına hīçbir kimsede vuḳūf ḥāṣıl olmamıştır.

[165] Dāʾimā kerāmāt-ı ʿāliyelerini ketm buyurur. Ve şöhret-i seniyelerini ḫalḳtan gizlerlerdi. Tüccar elbisesi giyer ve meslek-i ticārette bulunurlardı. Gittikleri şehirlerde kervānsarāya nāzil olur, oda ḳapısını da muḥkem ṣūrette kilitlerdi. İçeride mefrūşāt nāmına ḥaṣırdan başḳa bir şey bulundurmazlardı. Meskenleri Tebrīz'de idi.

Ḥażret-i Sulṭānu'l-Veled ki ferzend-i büzürg-vār-ı Ḥażret-i Ḫudāvendigārdır. Cenāb-ı Şems'iñ mürīdi idi.

***

«9» Menḳūldür ki: Ḥażret-i Şems bir aralıḳ bir sene ḳadar maḥrūse-i Şām'da iḫtiyār-ı iḳāmet buyurmuşlar idi. Haftada veya daha ziyāde müddet ẓarfında ancaḳ bir kere ḥücre-i ʿāliyelerinden çıḳar, başçı dükkānına gidip iki pul verir. Yaġsız baş ṣuyu iştirā eder. Ve onu tenāvül buyurup bir hafta onuñla ḳanāʿat eylerlerdi. Bir sene müddet bu vecihle ḥareket buyurdular.

Baş pişiren adam ḥażretiñ bu siyāḳ üzere devām eden aḥvāline dikkat etti. Añladı ki kendileri ehl-i riyāżettendir, bu zaḥmeti ārzū-yı seniyeleriyle iḫtiyār ve ḳabūl buyurmuşlardır.

Ertesi sefer geldikleri zamān yaġlı, leẕīẕ tiritlerle dolu bir kāse iḥżār edip temiz ve laṭīf iki dilim etimeki de yanına ḳoyup ḥużūr-ı aḳdeslerine getirdi.

Cenāb-ı Şems bunu görünce añladı ki muʿamele ve aḥvāl-i seniyelerine vuḳūf ḥāṣıl etmişlerdir. Derḥāl ellerini yıḳamaḳ bahanesiyle kāseyi aşaġıya bıraḳıp dükkāndan dışarıya çıḳtılar ve şehirden de ḥareket ve ʿazīmet buyurdular.

***

«10» Menḳūldür ki: Bir aralıḳ yolda gidiyorlardı. Bir emīr ḫayl ve ḥışmıyla kendilerine [166] mülāḳī oldu. Vaḳtā ki yekdīgere naẓar-endāz oldular. O emīr uzaḳtan ḥayvānıñ dizginlerini çekip uzun müddet durdu. Ondan ṣoñra aġlayaraḳ yoluna devām etti.

Ḥaẕret-i Mevlānā Şemse'd-dīn ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu'nuñ zebān-ı mübārekinde (عِبَدَهَ بِالنِّعَمِ سُبْحَانَ مَن يُعَذِبُ) kelāmı ṣādır oldu.

Aṣḥāb bunuñ keyfiyetini ẕāt-ı ḳudsiyet-sımātlarından bir vażʿ-ı bendekāne ile istifsār ettiler. Ḥażret buyurdu ki: *"Bu emīr gizli evliyāʾ zümresindendir ve bu libās içinde mestūrdur. Beni görünce niyāz etti.*

Dedi ki: "Rāh-ı ʿibādet ve sülūkı bu libās içinde birleştirmeġe muḳtedir olamıyorum. Ḥaḳḳ Teʿālā'dan isteyiñiz de bi'l-külliye libās-ı faḳra gireyim. Ve o libās içinde ferāgat-i tām üzere perverdekārımıñ ʿubūdiyetiyle meşġūl olayım."

Vaḳtā ki munācāt ettim. O libās içinde daḫi onuñ ʿubūdiyeti vardır. Ve nūr-ı velāyeti, ḳudūret-i emaretiyle müctemiʿ ṭutması muḳteżīdir. İşāreti geldi".

Emīr bu ḥāli müşāhede ḳılınca iñleyerek gitti. Ve tenini meşaḳḳate ḳoydu.

***

«11» Ḥażret-i Sulṭānu'l-Maḥbūbīn Sulṭān Veled ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz efendimiz kendi meṣnevīlerinde Cenāb-ı Şems'iñ menāḳıbı ẕikrinde buyururlar ki: ʿĀşıḳān- ilāhiniñ yekdīgerinden müteʿālī üç mertebesi vardır. Maʿşuḳānıñ da üç meretebe-i müteʿāliyesi vardır.

Manṣūr-ı Ḥallāc raḥmetu'llāhu ʿaleyhe ʿāşıḳlıḳ maḳāmında mertebe-i evvelīnde idi. Bu mertebeleriñ vasaṭı ʿaẕīmdir. Āḫirīni ise daha ʿaẕīmdir. Bu üç mertebeniñ aḥvāl ve aḳvāli ʿālemde ẓāhirdir.

Faḳaṭ o üç mertebe-i maʿşūḳān gizlidir. Kāmil ve vāṣıl olan ʿāşıḳān o üç mertebeniñ mertebe-i evvelīninden yalñız bir nām işitmişlerdir. Onuñ [167] dīdārını temenni edegelmişlerdir. O mertebeleriñ vasaṭından kimseye nām u nişān gelmemiştir. Mertebe-i āḫirīniñden ise hīçbir şey duymamışlardır.

Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī mertebe-i āḫirīnde server ve pādişāh-ı maʿşūḳān idi. Bundan dolayıdır ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesna'llāhu bi-sırrahi'l-ʿazīz efendimiz buyurur:

Beyt

طُيُورُ الضُّحٰى لاَ تَسْتَطِعْ شُعٰاعُه

فَكَيْفَه طيور اللَّيْلِ تَطْمَعُ أَنْ تَرَا

Maʿnā-yı ʿālīsi: Ḍuḥā vaḳtiniñ ḳuşları o şems-i tābānıñ şuʿāʿına dayanamıyor. Nerede ḳaldı ki gece ḳuşları onu görmeği ṭamaʿ edecektir.

«12» Yine Meşnevī-i Veledī'de beyān olunmuştur ki:

Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesna'llāhu bi-sırrahu efendimiz ġaybde müşāhede buyurdular ki: Bir ḳuṭub dört biñ mürīde mālik, hepsi de velī ve Ḥaḳḳ'a vāṣıl idi. O ḳuṭub çilede oṭurmuş kendiniñ vāṣıl olmadığı maḳām ve ḥāleti Ḥaḳḳ'tan istiyordu. Bu temenniyāt içinde *"Ya Rab. Ya Rab."* diyor. Bir derecede ki eczā-yı zemīn ve āsmān, ervāḥ-ı ʿulviye ve süfliye ona tevfīḳen *"Ya Rab."* diyorlardı.

O vaḳitte ise Nūr-ı Ḫudā - işbāʿ edercesine- Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī ʿaẕẓama'llāhu ẕikrihu'nuñ gūş-ı mübārekine tābān oluyor. *"Lebbeyk. Lebbeyk."* diyordu. Üç defʿa tekrār edince Mevlānā Şemse'd-dīn buyurdu ki: *"İlāhī, o şeyḫ, ya Rab diyor. Oña Lebbeyk de."*

Ḥażretiñ bu kelāmından dolayı derḥāl nūr-ı pey-a-pey o ḳuṭbuñ gūşına tāb-endāz olup *"Lebbeyk. Lebbeyk."* dedi.

«13» [168] Menḳūldür ki: Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī ʿaẕẓama'llāhu ẕikrihu her ne zamān ki tevālī-i tecelliyāttan müstaġraḳ olur ve ḳuvvā-yı insāniyeniñ o mücāhedeye taḥammül edemeyeceği bir raddeye gelirdi; o vaḳit o ḥāli atmaḳ için kendini işle meşġūl ederdi. Ṭanımadığı bir adamıñ yanına gidip mevāşi ve davarlarını sürmeği derʿahde eder… Ve geceye ḳadar çalışır, iş görürdü. Ücret-i yevmiyesini teʾdiye ettikleri zamān buyurdu ki: *"Borcum var. İstiyorum ki param nezdiñizde biriksin. Ṣoñra borcumuñ hepsini birden onuñla ödeyeyim."* Bu bahāne ile alacaġı ücreti orada mevḳūḳ bıraḳır ve bir müddet ṣoñra da ṣavuşur, ġāʾib olurlardı.

***

Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī Ḥażretleriniñ Cānib-i Rūm'a Hicret-i ʿĀliyeleri ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār Ḳaddesa'llāhu Esrārıhu Efendimize Kesb-i İttiṣāl Buyurmalarınıñ Sebebi:

«14» Menḳūldür ki: Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī bir vaḳit eṣnā-yı münācātta buyurdu ki: *"İlāhī, seniñ ḫāṣānıñdan hīçbir āferīde var mıdır ki benim ṣoḥbetime taḥammül edebilsiñ."*

Derḥāl ʿālem-i ġaybdan işāret geldi ki: *"Eğer ṣoḥbet arḳadaşı istiyorsañ cānib-i Rūm'a ʿazīmet et."*

Bunuñ üzerine hemān memālik-i Rūm'a doġru rūberāh-ı ʿʿāzīmet oldu. Şehirden şehre gidip refīḳ-i ṣoḥbet olacaḳ yāri aradı. Vaḳtā ki maḥrūse-i Ḳonya'ya ḥareseha'llāhu teʿālā vāṣıl oldu. Gece vaḳitsiz idi. Pirinççiler ḫānına nāzil oldu. Ḫānıñ ḳapısı öñünde oṭurmaḳ için müzeyyen bir sedir vardı. Ekṣer-i ṣudūr o maḳāmda oṭururlardı. Ṣabaḥleyin o sediriñ üstüne oṭurdu. Yaʿḳūbvār būy-ı Yūsuf'u meşām-ı cān ile istişmām buyurmaġa başladı.

Ki (اِنِّی لاَجِدُ رِیْحَ یوُسُفَ لَوْلاَ اَنْ تُفَنِّدُونْ)[127] ve ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz buyurdu ki:

[169] Şiʿr

بوی آن خوب ختن می آیدم　　بوی یار سیمتن می آیدم

باز شعشاع عقیق احمدی　　بوی رحمان از یمن می آیدم

Yaʿni: Āh mülk-i Ḫoten dil-beriniñ bana rāyiḥa-i dil-nevāzı gelir. Āh o yār-ı sīmteniñ baña būy-ı gülbūyı geliyor. Cevher-i ʿaḳīḳ-i Aḥmedī'niñ şaʿşa-ı feyż-i lemaʿātı tābān ve ẓāhirdir. İşte āh… Cānib-i Yemen'den bana būy-ı raḥmān geliyor.

«15» Vaḳtā ki Ḥażret-i Ḫudāvendigāra daḫi nūr-ı velāyetle maʿlūm oldu ki o āfitāb-ı felek-i velāyet; beytü's-suʿūda ve burc-ı şerefe vāṣıl olmuştur.

Ẕāt-ı ḳudsiyelerini ṭaleben ḫāne-i mübāreklerinden çıḳıp ol ṭarafa doġru buyurdular. Yolda ḫalḳ ḥażretiñ elini öpmek için her ṭaraftan taḳarrübe ve yol bulmaġa çalışıyorlardı. Ẕāt-ı seniyeleri daḫi bi'l-muḳābele hepsini oḳşayıp talṭīf ve taṭyīb ile göñüllerini ḫoş ediyordu… O ṣırada ansızın naẓar-ı ʿarşı hemān Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī, Ḥażret-i Ḫudāvendigār rıḍvanu'llāhi ʿaleyhümā efendimize teṣādüf etti. Nūr-ı muḥabbetle bildi ki ʿālem-i ġaybda işāret olunan ẕāttan murād o ḥażrettir. Hīçbir şey söylemedi.

---

[127] *"Kafile (Mısır'dan) ayrılınca, babaları (yanındakilere):Eğer bana bunamış demezseniz inanın ben Yûsuf'un kokusunun alıyorum! dedi." El-Yûsuf-94 Age, s.245*

Ḥażret-i Ḫudāvendigār geldi. Cenāb-ı Şems'iñ ḳarşısındaki dīger sedire oṭurdu. Her ikisi uzun müddet yekdīgerlerine nigāh ettiler… Ve lisan-ı ḳudsī ile birbirleriyle mübāḥeṣe ve mükāleme buyurdular. Aṣḥābdan hīçbir āferīde, gerek Mevlānā Şemse'd-dīn ḥażretleriniñ aḥvāline ve gerek Cenāb-ı Ḫudāvendigārımızıñ o ḥażret için orada oṭurduġuna vāḳıf değil idi.

[170] Bir müddet ṣoñra Mevlānā Şemse'd-dīn başını ḳaldırdı. Ḥażret-i Ḫudāvendigārdan suʾāl buyurdu. Dedi ki:

"Mevlānā raḥmeka'llāh Bayezid ḳaddesa'llāhu sırrahudan menḳūl olan şu iki ḥāl-i muḫtelifi ne güne teʾvīl buyurursuñuz.

Zīrā Bayezıd'ıñ Ḥażret-i Risālet ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiziñ sünnet-i seniyelerini, aḥvāl-i nübüvvet-penāhīlerini tetebbuʿı bir meṣābede idi ki Cenāb-ı Nebī-ẕīşān efendimiziñ ne yolda ḳavun tenāvül buyurduḳlarınıñ ḫaber-i tevātürü[128] *kendilerine vāṣıl olmadığı ecelden müddet ʿömründe ḳavun yememiş idiler.*

*Ḥālbuki Ḥażret-i Bayezīdıñ kelāmı şu siyāḳ üzere idi. Buyurdu ki: (*سُبْحَانِ مَااَعْظَمَ شَانِى*) ve baʿżen de buyurdu ki: (*لیس فِی جُبَّتِی سوِیَ اللهِ*)*

*Ḥażret-i Resul-i Ekrem ʿaleyhe ṣalavatu'llāhu etemm efendimiz o ʿaẓamet-i kemāliyle berāber buyurur ki: (*اِنَّهُ لَیُغَانُ عَلَی قَلبِی وَاِنِّی لاَسْتَغْفِر اللهُ فِی کُلِّ یَوْمٍ سَبْعِینَ مَرّةً*)*[129] *yaʿni "Baʿżen ḳalbim paslanır. Onuñ için ben her gün yetmiş kere Allāh'a istiġfār ederim."*

---

[128] ***Tevātür:*** *Bir haberin ağızdan ağıza yayılıp şüyû' bulması, intişâr etmesi. Şemse'd-dIn Sâmî, Kâmûs-ı Türkî* ***Haber-i Tevâtür/Mütevâtir Haber:*** *Mütevâtir sözlükte, araya zamân girmekle berâber kesintiye uğramaksızın devâm etmek, birbiri ardınca gelmek anlamındaki v-t-r kökünden gelmektedir. Bir hadis terifi olarak mütevâtir şöyle tanımlanmıştır: "Yalan bir haberi rivâyet etme husûsunda birleşmeleri aklın ve âdetin kabûl etmeyeceği kadar kalabalık râvîler topluluğunun kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettikleri, görülen ve duyulan (his ve müşâhedeye dayalı) bir olayla ilgili hadislerdir." Târifteki âdeten kaydı imkânsızlığın mantıkî bir zorunluluk olmadığını belirtme amacına yöneliktir. Çünkü akıl, haberi verenlerin sayısına bakılmaksızın herkesin yalan söyleyebileceğini teorik olarak mümkün görür. Yapılan araştırmalar hicrī ikinci ve üçüncü asırlarda mütevâtir kavramının kullanıldığını göstermektedir. Prof. Dr. Salahaddin Polat vd., Hadis Tarihi ve Usûlü, Saray Matbaacılık, Ankara, 2013, s,257-258*

[129] Ġayn: Maṣdar olur. Ṣuṣamaḳ ve ṣusuzluḳtan yürek yanmaḳ maʿnāsındadır. Buluṭa denir. Ġaym gibi. Örtmek ve ḳaplamaḳ maʿnāsındadır. Gönül bulanaraḳ ġaseyān gelmek maʿnāsınadır.

İġyān: örtmek ve ḳaplamaḳ maʿnāsınadır. (یقال اغین علی قلبه علی بناء المفعول .بمعنی غین) Ḳale'ş-şārih ve minhu'l-ḥadīṯ.(انه لیغان علی قلبی حتی استغفرالله فی الیوم سبعین مره) burada ġayn ḳalb-i şerīfleri baʿda ḥasbu'l-beşeriye ʿömr-ı

Ḥażret-i Ḫudāvendigār cevāben buyurdular ki:

“Bayezid gerçi evliyā-yı kāmilindendir ve ʿurefā-yı vāṣılīnden ṣāḥib-i dil bir ẕāt-ı sütūde-ṣıfāttır. Faḳaṭ onu vaḳtā ki dāʾire-i velāyette kendisiniñ maʿlūm olan maḳāmında bıraḳıp orada ṯābit ḳıldılar. Ve o maḳāmıñ ʿaẓamet-i kemālini kendisine münkeşif eylediler. Bināʾenʿaleyh o maḳāmaıñ ṣıfāt-ı ʿulviyesini ve tevḥīd ve aḥādı ẕikr olunan kelām ile beyān buyurdular.

[171] *Ḥażret-i Rasulu’llāh ṣalavata’llhu ʿaleyhe ve selāme efendimiz ise her gün yetmiş maḳām-ı ʿaẓīmden ʿubūr ettirirler. Öyle maḳāmāt-ı ʿāliye ki birincisininñ ikinciye hīç nisbeti yoḳtur. Evvelki maḳāma vāṣıl olunca o maḳāmıñ ʿulviyetinden dolayı şükr eyler… Onu ġāyet sülūk olmaḳ üzere telaḳḳī buyururlardı. Vaḳtā ki derece-i ṯāniyeye vāṣıl olurlar. O maḳāmı evvelkinden daha ʿālī ve daha şerīf müşāhede ederek pāye-i evvelde bulunmalarından ve onuñla kanāʿat ḳılmadan dolayı istiġfār buyururlardı.”*

Bu cevāb-ı ʿālī üzerine Ḥażret-i Ḫudāvendigār ile Cenāb-ı Şems her ikisi oṭurduḳları seki üzerinden aşaġıya inip yekdīgeriyle muʿānaḳa ve muṣāfaḥa ettiler. Süt ile şeker gibi birbirleriyle mümtezic oldular.

İlk defʿa altı ay, āzāde olaraḳ Şeyḫ Ṣelaḥa’d-dīn-i Zerkūb raḥmetu’llāhu ʿaleyhe ḥażretleriniñ ḥücrelerinde ṣoḥbet buyurdular. Öyle bir ḥāl üzere ki aṣlā ve ḳaṭʿā ekel ve şerb ve hācāt-ı beşeriye beyinlerinde vāḳiʿ olmaz idi. O iki nāzenīn-i ilāhīniñ sırr-ı vaḳtine, o lāhūtī ḫalvetgāha Şeyḫ Ṣelaḥa’d-dīn beyyaża’llāhu ġarrete ḥażretlerinden başḳa kimseniñ duḫūl için mecāli yoḳ idi.

Altı ayın ḥitāmında dışarıya çıḳtılar, Cenāb-ı Şems Ḥażret-i Ḫudāvendigārı semāʿa raġbet ettirdi. Semāʿdaki o ḥaḳāyıḳı ki onuñ şerḥi sezā-vār-ı tafṣīl ve taṭvīldir- ẕāt-ı seniyeleri beyān buyurdu.

«16» Semāʿdan ṣoñra vaḳitlerini Mevlānā Şemse’d-dīn’iñ ṣoḥbet-i ʿaliyelerine taḫṣīṣ buyurmuşlar idi. Bu sebeble ekṯer aṣḥāb-ı ḥażrete ḫizmet-i ʿubūdiyetmendāne ʿarzından ve

dünyeviye iştiġālden kināyedir. Zīrā ḳalb-i envārları istiġrāḳ üzere olur idi. İḥānen baʿżı mühim olan ʿömr-i dünyeviye inṣirāfını “paslanmaḳ” ile taʿbir buyurdular. Ma ḫaẕa: Terceme-i ḳāmūs

şeref-i ṣoḥbetten mahrūm ḳalmışlar idi. Uzun müddet –olur ki şeb-i firāḳımıza ṣubḥ-ı viṣāl yüz gösterir ve baʿdiyet yarelerine ḳurbiyet merhemi baḫşul'-yetām ve ṣalāḥ eder – ümīdiyle o ḥāle taḥammül ettiler. Mümkün olmadı. Belki sūziş-i firḳat günden güne muteżāʿif oluyordu. Bunuñ üzerine ḥased-i emāreleri ẓāhir ve bu ḥissiyāt-ı nefislerinde müstemir oldu. Āteş-i ʿaşḳ ve şevḳleri meşʿalelerle parladı. (يوَسْوِسُ فِى صُدُورِ النَّاسْ)[130] vesvese-i taʿaṣṣub demdemesini içlerine ḳoydu. ʿĀḳıbet ġubār-ı inkārı veche-i kāra ḳondurdular. Fısḳı ʿaşḳ ṣaydılar. Lüzumsuz, fużūlī işlerle meşġūl oldular.

[172] Kendi irādelerini şeyḫiñ irādesine tafḍīl ettiler. Fırṣat bulduḳça ḥażretiñ ḥaḳḳında yāvegūluḳ ettiler, efsūs-ḫᵕān oldular. Bundan maḳṣadları o ḥażretiñ ḫāṭır-ı şerīfine infiʿāl gelerek oradan başḳa bir maḥali teşrīf buyurması idi.

Ḥālbuki Ḥaẕret-i Ḫudāvendigār ḳarār-ı sābıḳ üzere kendileriyle ṣoḥbet buyurduḳça derūn-ı deryā miṣāl ʿālīleri, o cemāʿatiñ ḫārānkārından müteʾeṣṣir ve münfaʿil olmadı.

Onlarıñ bī-vecih olan sözlerine iltifāt buyurmadı. Onlarıñ eḳvāl ve ḥarekāt-ı küstaḫānelerini īcābāt-ı ʿaşḳa ḥaml eyledi.

Vaḳtā ki ḥaddi aştılar. Bildi ki ʿaẓīm bir fitne eṭrafa sirāyetle ittisā edecek fitneniñ sükūnu ve aḥvāl-i zamānıñ ṣalāḥı için birdenbire ḫabersizce maḥrūse-i Dımaşḳ'a hicret buyurdu.

Ḥaẕretiñ hicretinden ṣoñra Cenāb-ı Ḫudāvendigār bütün aṣḥābdan inḳiṭāʿ ve iḫtiyār-ı ʿuzlet buyurdu. Bir ḥālde ki bütebāḳī-i aṣḥāb ve ʿazīzān daḫi o cemāʿatiñ efʿāli seyyiʾesiyle ḥażretiñ ālām-ı firāḳında zebūn ḳaldılar. Bir müddet o derd ve ġussa içinde zamān-ı güẕār-ı aḥzān oldular…

Nāgāh bir gün maḥrūse-i Şām'dan ṭaraf-ı eşref Ḥażret-i Mevlānā Şemse'd-dīn'den Cenāb-ı Ḫudāvendigāra bir mektūb geldi. Bunuñ üzerine Cenāb-ı Ḫudāvendigār o ḥażretiñ şevḳ ve ʿaşḳıyla yine semāʿa başladılar. Kelimāt ve ġazeliyāt-ı ʿāşıḳāne inşā buyurdular. Fitne-i vāḳıʿada ʿalāḳadar olmayan ve bundan maʿṣūm bulunan cemāʿate ʿināyetler ibẕāl ettiler.

[130] *"Ki o insanların göğüslerine vesvese verir."/ En-Nâs-5 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.604*

O fitneniñ ki muḥarriklerine ve o ḥareketiñ muḥarriżlerine ḳaṭʿā rūy-ı ʿināyet göstermediler. Belki onlarıñ ḥāline bir köşeden çeşm-i nigerān-ı teʾessüf oldular.

O cemāʿat gördüler ki büsbütün zümre-i mebġūżān ve maḥcūbān-ı ḥaḳīḳatten oluyorlar. Ḳalben inābet ve istiġfār ile iştiġāle başladılar. Bunuñ üzerine Ḥażret-i Ḫudāvendigār o cemāʿatiñ tevbe ve istiġfārını ḳabūl buyurdu.

[173] Bu ḥāli beyān ṣadedinde Sulṭān Veled ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz buyurur:

همه کریان بتوبه که وای　　عفو مان کن ازین کناه خدای

قدر او از عمی ندا نستیم　　که بد او پیشوا ندا نستیم

طفل ره بوده ایم خرده مکیر　　یا رب انداز دردل آن پیر

که کند عذر های مارا او　　عفو کلی ازین شدیم دو تو

پیش شیخ آمدند لا به کنان　　که بنجشا مکن دکر هجران

تو بها می کنیم رحمت کن　　کر دکر این کنیم لعنت کن

شیخ شان چونکه د یداز یشان این　　راه شان دادو رفت ازو آن کین

«17» Bunuñ üzerine bütün aṣḥāb ṭoplandılar. Ḥażret-i Sulṭān Veled gelip bir ḳısım aṣḥāb ile cānib-i Dımaşḳ'a ʿazīmet buyurmalarını iltimās ederek bunuñ şükrānesi olmaḳ, levāzımāt ve ḥavāyic-i seferiyeye ṣarf edilmek üzere birçoḳ altınlar, gümüşler taḳdīm ettiler.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu efendimiz daḫi Cenāb-ı Mevlānā Şemse'd-dīn raḍıya'llāhu ʿanhıñ ṭalebkārī-i ḥużūr-ı şerīflerine dāʾir şu ġazel-i bī-bedeli inşā ve Cenāb-ı Sulṭān Veled raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiziñ ṣaḥābet-i ʿaliyeleriyle isrā buyurdu:

[174] Ġazel

بخدا ئیکه در ازل بو دست　　حی و دانا و قادر و قیوم

نور او شمع های عشق افروخت　　تا بشد صد هزار سر معلوم

از یکی حکم او جهان پر شد　　عاشق و عشق و حاکم و محکوم

در طلسمات شمس تبریزی　　گشت کنج عجائبش مکتوم

که ازان دم که تو سفر کردی　　از حلاوت جدا شدیم چوموم

همه شب همچو شمع می سوزیم　　ز آتشی جفت و ازانکبین محروم

در فراق جمال تو ما را　　جسم ویران و جان همچون بوم

آن عنانرا بدین طرف بر تاب　　زفت کن پیل عیش راخر طوم

بی حضورت سماع نیست حلال　　همچو شیطان طرب شده مرجوم

یك غزل بی تو هیچ کفته نشد　　تار سد آن بشر فهٔ مفهوم

پس بذوق سماع نامهٔ تو　　غزلی پنج و شش بشد منظوم

شام از نور صبح روشن باد　　ای بتو فخر شام وارمن و روم

[175] Meʿal-i şerīfi: O ezelī ḥayy ve dānā, ḳādir ve ḳayyūm olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a yemīn ederim ki onuñ nūr-ı ʿaşḳ şemmelerini yaḳtı, uyandırdı da yüz biñlerce esrār bilindi. Onuñ bir ḥükmüyle cihān, ʿaşḳ ve ʿāşıḳ ile ḥākim ve maḥkūm ile doldu. Ṭılsımāt-ı Şems-i Tebrīzī'de ise onuñ ḫazīne-i ʿacāʾibi gizlendi.

Āh o gün ki siz ʿazīmet ettiñiz. Mūmuñ baldan ayrılması gibi ben de ḥalāvetten, leẕẕetten cüdā ḳaldım… Bütün gece şemʿ gibi muḥabbetiñizle yanıyorum. Āteşle enīs ve çiftim. Baldan, ṭattan maḥrūmum. İftirāḳ-ı cemāliñizle cismimiz vīrān, cānımız ise bayḳuş gibi nāle-i kenāndır. Artıḳ ʿinān-ı ʿazīmeti bu ṭarafa çeviriñiz. Ẕevḳ ve ʿayş filiniñ ḫorṭumunu büyütüp uzatıñız. Neşāṭ ve ṭarab-ı bezm-ārā-yı muḥabbet olsun. Sensiz sensiz, seniñ ḥużūruñ olmadan semāʿ ḥelāl değildir. Hicrān deminde neşve ve ṭarab şeyṭān gibi recm edilmiş idi. O dem-i ḥazīnde oḳunacaḳ, şeref-yāb-ı mefhūm olmaḳ mertebe-i bülendīsine yükselecek, güzīde bir ġazel bile sensiz söylenmedi.

İmdi nāmeñizi aldım. Neşʾemden semāʿ ettim. İşte o ẕevḳ ve neşāt iledir ki beş altı ġazel naẓm eyledi.

Şām'ıñ, memālik-i Rūm ve Ermen'iñ ey bāʿṣ-ı iftiḫārı. Şām, ışrāḳ-ı cemālinizle ve nūr-ı ṣabāḥ saʿādetiyle rūşen olsun… Parıldasın.

[176] Ḥażret-i Sulṭān Veled Cenāb-ı Ḫudāvendigārıñ bir ʿināyet-i maḫṣūṣa olan işāret-i ʿaliyelerini infāẕ için hemān pā-ber cāy-ı ḳıyām ve cān u dile iḥrām-ı beste-i ihtimām olup cānib-i maḥrūse-i Dımaşḳ'a ʿazīmet eylediler.

Ṭayy-i menāzil edip Dımaşḳ'a vāṣıl olunca aṣḥāba işāret buyurdu. Ḥażreti aramaġa, ṣormaġa çıḳtılar. Her köşede o ḫazīne-i gevher-rāz-ı ilāhīyi aradılar. Ḳaç günden ṣoñra o ʿālem-i ḥaḳāyıḳı bir köşede buldular. Gördüler ki müstaġraḳ-ı cemāl-i ṣamedī olmuş. O belde ahālisinden hīç kimse onuñ muʾāmelesine ve aḥvāline vāḳıf değil idi.

Sulṭān Veled yārānıñ hepsini alıp ḥużūr-ı aḳdesine geldiler. Başlarını secde-i ʿubūdiyete ḳoydular. Dest-i şerīfini taḳbīl ile getirdikleri altın ve gümüşü ḥużūr-ı aḳdesine ʿarż, Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ selāmını teblīġ ile mektūbunu da taḳdīm eylediler.

Mevlānā Şemse'd-dīn laṭīf bir ṣūrette tebessüm ederek buyurdu ki: *"Bizi sīm ve zer ile niçin aldatıyor? Bize Mevlānā-yı Muḥammedī sīretiñ ṭaleb ve ārzūsu kāfīdir. Onuñ sözünden ve işāretinden naṣıl çıḳılabilir ki?"*

Bunuñ üzerine orada birḳaç gün ḳaldılar. Her gün semāʿ ve ẕevḳ ile meşġūl oldular. Meṣāliḥ-i seferiyeyi ikmāl ederek ʿinān-ı ʿazīmeti Ḳonya'ya çevirdiler. Bütün aṣḥāb ḥażretiñ ḫizmetinde berāberce süvār oldular. Ḥażret-i Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu ıżṭırārī değil- faḳaṭ ʿaşḳ ve iḫtiyārıyla ḥażretiñ rikābında piyāde olarak revān oldu.

Cenāb-ı Şems her ne ḳadar *"Bahāʾe'd-dīn. Şu ḥayvāna biniñiz."* diye işāret buyurduysa da Ḥażret-i Sulṭān Veled *"Ḫudāvendigārım. Şāh-suvār… Ḳul daḫi suvār olmaḳ naṣıl yaraşır."* diye cevāb vererek yoluna devām buyurdu. Maḥrūse-i Ḳonya'ya vāṣıl oluncaya ḳadar ʿaşḳ u niyāz ile rikāb-ı ʿālīsinde yürüdüler. İşte o seferde idi ki her bir ḳademde yüz biñlerce muşkili ḥal ile ṭayy-i menāzil-i ḥaḳīḳat ve hīçbir sālike ḥāṣıl olmayan bu edā-i hāʾileyi ḳaṭʿ ile kāmilīn ve vāṣılīniñ aʿala-i maḳāmātına teʿālī buyurdular.

Vaḳtā ki o ḳāfile-i beşārātın peyām-ı vuṣūli Ḳonya'ya geldi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār [177] bütün ekābir ve aʿzamla berāber istiḳbāle çıḳtılar. İlk mülāḳātta-ki iki āfitāb-ı ḥaḳīḳat birbirine muḳārin oldular –Mevlānā Şemse'd-dīn Sulṭān Veled ḥaḳḳında pek çoḳ

teşekkürler beyān edip piyāde olaraḳ gelmeleri, kendi iḫtiyārıyla ve ʿaşḳ ve ārzūlarıyla olduġunu envāʿ-ı tavṣīfāt ile taḳrīr buyurdular.

Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ pek ḫoşuna gitti. Sulṭān Veled'iñ ḥüsn-i edebini taḥsīn ve taḳdīr buyurdu. Bu ḥāl üzerine, Ḥażret-i Sulṭān Veled efendimiz ʿināyet ve iltifāt-ı seniyelerini evvelkinden ziyāde ibẕāl buyururlardı.

Elḥāṣıl aṣḥāb, onlarıñ şükrāne-i maḳdem-i ferḫundesi olmaḳ üzere cemʿīyetler, żiyāfetler tertīb ederek her gün biri daʿvet eder. Feraḥfezā bir köşeye, bir maḳāma götürürlerdi. Uzun müddet bu siyāḳ üzere nifāḳsız bir āmīziş-i vefākārāne ile gece gündüz ẕevḳde ve cemʿīyet-i neşāṭ u ṭarabda ḳaldılar. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiz evvelkinden ziyāde Cenāb-ı Mevlānā Şemse'd-dīn ḳuddise sırruhu ile āmīzişte bulunur, ittiḥād ve iḫlāsı ḥaddeden efzūn bir derece-i kemāle īṣāl buyururdu. Gece gündüz yekdīgeriniñ ṣoḥbetinde müstaġraḳ olurlardı.

«18» Ḥażret-i Mevlānā Şemse'd-dīn bir ḥayli zamāndan ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ perverde-i ḥaremi olan "Kimyā" nāmındaki duḫter-i pākīzeyi taḥt-ı nikāḥına almaḳ üzere iltimās etti.

Cenāb-ı Ḫudāvendigār kemāl-i memnūniyetle ārzūsunu yerine getirip o duḫter-i pākīzeyi ḥażrete tezvīc buyurdular.

Ḳış mevsimi idi. Tāb-ḫāneniñ [131] ṣofasında bir maḥal tertīb ve tefrīḳ buyurdular. Ḥażret-i Mevlānā Şemse'd-dīn orada zifāf buyurdu. O ḳış mevsimi orasını mesken ve mevṣuḳ ittiḫāẕ buyurdular.

«19» Cenāb-ı Ḫudāvendigārımız efendimiziñ ortanca maḫdūm-ı ʿālīleri Çelebi ʿAlāʾe'd-dīn ki [178] ḥüsn ve leṭāfette ve ʿilm ve fażīlette nāzenīn-i cihān ve nādire-i zamān idi. ʿArż-ı iḫlāṣ ve ʿubūdiyet için vālid ve vālidesiniñ dest-i şerīflerini taḳbīle geldikçe ṣofanıñ ortasından geçerek tābḫāneye giderlerdi. Bundan Mevlānā Şemse'd-dīn ġayret-i velāyeti

[131] Tab-ḫāne: Ocaġı ve buḫārı olan oda. Ve ol meskene denir ki içerisini ḥamām zemīni gibi müvecceh edip āteşle ḳızdırdıktan ṣoñra soġuḳ günlerde ekṣeriyā onda ārām ederler.
Ma ḫaẕa: Burhān-ı ḳaṭʿı

cūşa geldi. Birḳaç defʿa şefḳat ve naṣīhat yolunda kendilerine dedi ki: *“Ey nūr-i dīdem. Gerçi ādāb-ı ẓāhiri ve bāṭını ile müzeyyensiñiz. Lakin bundan ṣoñra bu ḫāneye, yoluyla ṣayġı ile teşrīf buyuruñuz.”*

Bu söz kendileriniñ gücüne gidip münfaʿil oldu. Esāsen Sulṭān Veled ḥaḳḳında faẕla iltifāt ve ʿināyet göstermekte olduḳlarından dolayı ḫāṭırlarında mevcūd olan küdūret bu ḥāl üzerine tekrār ve tezāyüd etti. Dışarıya çıḳıp keyfiyeti bir ḳısım cemāʿate taḳrīr etti.

O cemāʿat fırṣatı ġanimet ṣaydılar. Beyinlerinde gizli ṭuttuḳları sözü ḥīz-i fiʿle getirdiler. Dediler ki: *“Taʿaccüb olunacaḳ bir iştir. Āfākī bir adam ḫāne-i Ḫudāvendigāra gelsin de ṣāḥib-i ḫānenin nūr-ı dīdesini kendi evine gelmeğe bıraḳmasın.”*

Ḫāṣılı o cemāʿat fırṣat bulduḳça o ḥażreti istiḫfāftan ḫālī ḳalmazlar… Ve mūcib-i infiʿāli olacaḳ efʿāl ve ḥarekātı icrādan çekinmezlerdi.

Cenāb-ı Şems bir müddet o cemāʿatiñ ḥarekātını kemāl-i ḥilminden ve luṭf u iḥsānından dolayı Ḥażret-i Ḫudāvendigāra açmadı, söylemedi.

Faḳaṭ bir müddet ṣoñra ḥaddi aştılar. Bunuñ üzerine ḥikāye ṭarīḳiyle Sulṭān Veled efendimize keyfiyetten bir şemme taḳrīr buyurdu. Dedi ki: *“Maʿlūm olsun ki bu sefer bu cemāʿatiñ ḥareketinden dolayı öyle bir ṣūretle ġaybubet edeceğim ki, benim eşerimi hīçbir āferīde bulamaz.”*

İşte o ṣıralarda nāgāh ġaybubet buyurdular.

Vaḳtā ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿale’ṣ-ṣabāḥ medreseyi teşrīf buyurdu. Ḫāneyi Cenāb-ı Şems’den ḫālī bulunca bir ebr-i ḥazīn gibi ḫurūşa geldi. Ḫalvet-ḫāne-i Ḥażret-i Sulṭān Veled’e gitti. Seslendi. Buyurdu ki:

(بهاالدین چه خفتهٔ برخیز وطلب شیخت کن بازمشام جان را ازفوائح لطف اوخالی می یابیم) ya’ni: *“Bahā’e’d-dīn!* [179] *Ne oturuyorsuñ? Ḳalḳ. Şeyḫiñi ara. Yine meşām-ı cānı onuñ fevāyiḥ-i laṭīfesinden ḫālī buluyoruz.”*

Bir ḫayli müddet onuñ vücūd-i şerīfini ṭalebden, aḥvāl ve āṯār-ı ʿāliyelerini istifsārdan ḫāli ḳalmadılar. Bu sefer birden bire naẓar-ı ʿināyetlerini o cemāʿatten refʿ buyurdular. Gece gündüz o ḥażretiñ firāḳıyla ġazeliyāt-ı ʿāliye beyāna getirdiler.

Her kim ki o ḳuṭb-ı vaḳti izʿāc ederek oradan infikāke mecbūr etmişti; ʿāḳıbet gūş-māl-i teʾdībe uġradı. ʿİnāyet-i ʿāliyelerinden de bi'l-külliye maḥrūm ḳaldı.

Ḥāṣılı birçoḳ araştırıldıḳtan ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu efendimiz bir muḳteżā-yı ḥikmet ve maṣlaḥat, Cenāb-ı Şems'i aramaḳ için hep ʿazīzān ve muḳarribān ile birlikte maḥrūse-i Dımaşḳ'a ʿazīmet buyurdular. Orada bulunduḳları müddetçe her köşeden, her ṭaraftan ḥażreti ṣordular, aḥvāl-i ʿaliyesine dāʾir maʿlūmāt araştırdılar. Āḥirū'l-emr maḥrūse-i Ḳonya'ya ʿavdet buyurdular. Yine semāʿ, inşā-i ḥaḳāyıḳ ve ifşā-yı daḳāyıḳ, terġīb-i ʿubbād ve taṣviye-i ḳulūb-ı evtād ile meşġūl oldular. [132]

Şeyḫ Ṣelaha'd-dīn-i Zerkūb ḳaddesa'llāhu sırrahu ki Mevlānā Şemse'd-dīn raḍıya'llāhu ʿanhıñ ḫulefāsından olup envār-ı velāyet ile ārāste ve zümre-i evliyā içinde bir güzīde,

[132] Baʿżıları Cenāb-ı Şems'iñ ġaybūbetini maḳtûlen şehādetine ʿaṭf ediyorlarsa da bu babda bir vesiḳa olmadığı gibi gerek Sulṭān Veled ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz efendimiziñ ve gerek işbu kitāb-ı şerīfiñ müʾellif-iʿāâlīsi Ferīdūn Bin Aḥmed Sipehsālār ḳuddise sırruhu ḥażretleriniñ böyle bir vaḳıʿadan veya bunun iḫtimāl-i vuḳūʿından baḥṣ etmeyişleri bu ẓannıñ durağı olmadığına delālet eyler. Bināʾenʿaleyh ḥaḳīḳat-i ḥālde ġaybūbet-i ʿālīleri aḳvā ve Cenāb-ı Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu'l-aʿla efendimiziñ ḥażret-i Şems'i aramaḳ üzere Şām'a gitmeleri daḫi bunu teʾyid eder delāʾil-i muʿtenādır.

Gerçi Ḥażret-i Şems'iñ nereyi teşrīf ettiği ve ne ṣūretle ġaybūbet buyurduġu maʿlūm değildir. Faḳaṭ Şām'ı teşrif ettikleri- ilk ġaybūbetlerinden daḫi ẕāt-ı seniyeleri aḫbār buyurmadan evvel- maʿlūm olmadığından bu cihet cā-yı mülāḥaẓa olamaz. Şu taḳdirce ḥazretiñ ḫabersizce diyar-ı āḫire ʿazīmet için ṭayy-ı menzil etmeleri mümkün ve ḥażret-i ʿİsā ve İdris ʿaleyhüme's-selām gibi- ser-ā-pā nūr olan vücūd-ı ḳudsiyelerini- sırr ederek āsmān-ı ġayb-i hüviyete teʿalā buyurmaları daḫi muḥtemeldir.

Vaḳīʿa ki ḥażretiñ maḥal-i teşrīfini ve keyfiyet-i ġaybūbiyetini keşf buyurmaḳ Cenāb-ı Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu esrārıhu efendimiz gibi bir velī-yi aʿẓam-ı ilāhī için işten bile değildir. Lakin Cenāb-ı Ḫudāvendigār tecellīgāh-ṭalʿat-ı dīdārı olan cānı meṣabesindeki Şems'ini birdenbire ġāʾib edince- meṣnevī-yi maʿneviyelerinde "şerḥ-i īn hicrān ve īn ḫūn-ciğer" diye beyān buyurduḳları öyle bir dem-i ḥālînde- ḳalbi tābān-ı aḳdeslerindeki āteş-i envār-ı ʿāşıḳāneleriniñ fürūzān ve derā-yı iştiyāḳ-ı muḥabbetkārāneleriniñ ḫurūşān olması, o dem şuġfenmā-yı ġarāmenisten bir gölge gibi ḳalan ḫāṭırā-yı mükāşefeyi ḳalb-i aḳdeslerinden yaḳtı, götürdü de kemāl-i ʿaşḳ ve iştiyāḳ, şevḳ ve istiġrāḳ ile Şems-i cānını aramaġa ḳoştu.

Bu ḥāl; enbiyā-yı ʿaẓām ʿaleyhi's-selām da daḫi vāḳiʿ olmuştur. Nitekim ḥażret-i Yaʿḳub "ʿaleyhi's-selām" nūr-ı dīde-si Yūsuf'uñ firḳat-i nāgehāniyesiyle ḳalb-ı aḳdesindeki āteş-i ʿaşḳ birdenbire feverān ederek Kenʿān ilinde Yūsuf'uñ ḳuyu içinde olduġunu keşf buyurmadı da Pīrāhan-ı Kelbū-yı Yūsuf'u ḥāmil olan kārbān-ı Mıṣır'dan ayrılınca: "Ah Yūsuf'uñ ḳoḳusunu alıyorum…" diye beşāret-i ʿāşıḳāne gösterdi. Gūyā ki cānib-i Mıṣr'dan vezān olan nesīmāt rûū-nevāz; ḥazret-i Yaʿḳūb için peygām-ı Yūsuf'u mübeşşir birer nüvīd-i āşināyī idi.

Hālbuki Mıṣır; ḳuyunun bulunduġu maḥalden pek çoḳ uzaḳtı. Faḳaṭ o zaman; sīne-i Yaʿḳūb'daki deryā-yı ʿaşḳ, ibtidā-yı iftirāḳta olduġu ḳadar cūşān ve hurūşān değil idi. Vallāhu aʿlem. (Mütercim faḳīr)

meşār-ı [180] bi'l-benān yektā-yı zamān bir ẕāt-ı sütūde-ṣıfāt idi. Ḥażret-i Mevlānā Şemse'd-dīn ile ṣoḥbet buyurmuşlardı. Cenāb-ı Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu esrāruhu efendimiz müşārun ileyhi sāʾir-i aṣḥābdan mümtāz buyuraraḳ ve Cenāb-ı Şems'iñ maḳāmına ḳāʾim ḳılaraḳ onuñla ṣoḥbet buyurdular. Rıḍvanu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn.

Ẕikr-i Ṣāliṣ

2.4.3.Cenāb-ı Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn-i Zerkūb-ı Ḳonevī Ḳuddise Sırruhu

«20» Seyyidu'l-evliyā ve'l-muḥaḳḳikīn, zübdetü'l-ʿārifīn, ḳuṭbu'l-evtād ve emanu'llāh beynü'l-ʿubbād, Cüneyd-i ṯānī, faḳīr-i Rabbānī, muḫtāru'l-ḳulūb Şeyḫ Ṣelaha'd-dīn-i Zerkūb ḳaddesa'llāhu rūḥahu'l-ʿazīz efendimiz Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ mürīd ve ḫalīfesi idi. Mevlānā Şemse'd-dīn'iñ pīşvā-yı [181] ehl-i ṣoḥbeti ve Çelebi Ḥüsāme'd-dīn ḥażretlerinden maḳdem bütün mürīdānıñ mürācaʿt-gāhı idi.

Zühd ve veraʿda bī-bedel, mücāhede ve taḳvāda bī-miṯldir. Maʿrifet-i ilāhīye ve ʿulūm-ı yaḳīniye –mecāz üzere değil-belki ṭarīḳ-i niyāz üzere kendilerinde ḥāṣıl olmuş idi. Ehl-i ṣıdḳıñ aʿlā-yı maḳāmātını kendilerine menzil-i ittiḫāẕ buyurmuşlardı. O bir baḥr idi, zāḫir o bir faḳīr idi kāmil. Her kim ki dest-i irādet ve muḥabbetle onuñ dāmen-i keremine- ki ḥabl-i metīn ondan ʿibārettir- yapışır, bıraḳmaz ise kāmilān-ı ṣāḥib-i dil zümresinden olurdu.

Dāʾimā kendi nefs-i kāmil-i ʿālīlerine mürāḳıb idi. Īcāz ve iḫtiṣār üzere kelimāt-ı ʿāliye nuṭḳ buyururlardı.

İbtidā-yi ḥāllerinde daḫi emniyet ve diyānetle meşhūr idi. Zerkūbluḳla "ḳuyumculuḳla" meşġūl olurdu. Ḥażret-i Ḫudāvendigāra bende olmaḳ için müteḥaṣṣıl olan teveccüh ve tecrīd-i ʿālīleriniñ sebebi şudur:

«21» Bir gün Ṣelāḥa'd-dīn-i Zerkūb ḥażretleri ʿādeti üzere kendi ḫücresinde ḳuyumculuġa müteʿallıḳ mühim bir iş yapmaḳla meşġūl idi.

O gün teṣādüfī Cenāb-ı Ḫudāvendigārıñ cūşuş-ı vecd ve ceẕebātı ve ḥālāt-ı ʿaẓīme-i maʿneviyātı var idi. Nāgāh ḥücre-i Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn'iñ ḳapısı öñüne geldi. Şeyḫiñ çekiciniñ ḍarb u ṭaraḳası āhengiyle ḥālet-i derūnīleri pür ġaleyān olaraḳ yerinden ṣıçrayıp semāʿ ve ḥarekete başladılar. Tamāmen ẕevḳ ve eşvāḳa müstaġraḳ oldular.

Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn ḥażretleri gördü ki Cenāb-ı Ḫudāvendigārıñ semāʿı, çekiciniñ darb u ṭaraḳası āhengi üzeredir. Çekiciñ āhengini kesmeyip o ḥāl üzere devām buyurdu. Elindeki altınıñ ziyānını hīç düşünmedi. Naẓar-ı ʿitibāra almadı.

Bir müddet ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ daʿveti üzerine Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn ḥücresinden dışarıya çıḳtı. Cenāb-ı Ḫudāvendigār ile bir müddet ṣoḥbet edince āyine-i derūnunu muṣayḳal mücellā eyleyip nefsinde müteḥaṣṣıl-ı kemālāt o ḥażretiñ eṣer-i feyż-i ʿināyeti olduġunu añladı. Bu īcābāt-ı ʿirfān üzerine kendini şeref-i irādet-i ḥażrete taḫṣīṣ ile [182] melḫūẓ-ı naẓar-ı hümāyūnu olmaḳ saʿādetine nāʾil ve nihāyetü'l-emr-i ṣāḥib-i hidāyet ve ʿināyet olan kāmilān cümlesine dāḫil oldu. Naṣıl ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār beyyżalahu vücuhuha efendimiz buyururlar:

کار زر کوبان چوزر کردی چوزر

شه صلا ح الد ین که توصد مردۀ

Dīger bir ġazel-i ʿālilerinde buyururlar:

مطر با اسرار مارا بازکو　　قصه های جان فزارا باز کو

مادهان بر بستۀ امروز ازو　　تو حدیث دلکشارا بازکو

مخزن اِنَّا فَتَحْنٰا بر کشا　　سر جان مصطفی را بازکو

چون صلاح الدین صلاح جان ماست　　آن صلاح جانهارا بازکو

Maʿnā-yı ʿālīsi: Ey muṭrib. Āvāz-ı dil-keş rūḥ-perveriñle bezm-i esrārımızı, o cān-fezā ḳıṣṣaları açıḳ söyle. Biz bugün ondan, o beyānāt-ı rūḥ-perverden aġzımızı ḳapadıḳ. Sen… O ḥadīṯ-i dil-güşāyı sen; açıḳ söyle. (اِنَّا فَتَحْنَا)[133] ḫazīnesini açıp esrār-ı cān-pāk-i

[133] *"Biz sana dosdoğru, apaçık bir fetih ihsân ettik." El-Fetih-1 Age, s.510*

Muṣṭafavī'yi ve bezm-i ṣalāḥ-ı cānımız olan Ṣelāḥa'd-dīn'iñ; o cānların ṣalāhınıñ rāzını āşikār söyle.

Ḥażret-i Sulṭān Veled kendi meṣnevī-i ʿāliyesinde buyurur ki:

قطب هفت آسمان و هفت زمین　　لقب شان يود شه صلاح الدين

درو صال خدا قوى كامل　　نظر ش كرده سنك را قابل

[183] نور خور ازرخش خجل كشتى　　هركه ديدش زاهل دل كشتى

چون ورا ديدشيخ صا حب حال　　بر كزيدش زجملهٔ ابدال

روبدو كرد جمله را بكذاشت　　غير اورا خطاء و سهوانكاشت

كفت آن شمس دين كه مى كفتيم　　باز آمد بما چرا خفتيم

كفت ازروى مهر باياران　　نيست پروای كس مرا بجهان

من ندارم سر شما بر ويد　　از برم با صلاح دين كرويد

Me'al-i şerīfi: Beyān edeceğim ẕāt meʿalī-i ṣıfatıñ laḳabı Şeh Ṣelāḥa'd-dīn'dir. O yedi ḳat āsmānıñ, yedi ḳat zemīniñ ḳuṭbudur.

Viṣāl-i ilāhīde ḳuvve-i ber-kemāldir. Onuñ naẓar-ı feyż-i eṣeri ṭaşa ḳābiliyet baḫşetmiştir.

Nūr-ı āfitāb onuñ tābeş-i envār-ı cemāline ḳarşı utanırdı. Her kim o cemāl-i tābānı iḫlāṣ-ı derūnuyla görse ehl-i dilden olurdu.

Şeyḫ-i ṣāḥib-i ḥāl, o maḥbūb-ı nāz-perver lā yezāl vaḳtā ki onu gördü. Ebdāl-i ilāhiye içinden mümtāz ve ber güzīde ḳılıp ona müteveccih oldu. Ondan ġayrısını sehv ve ḫaṭā ḳıyas eyleyerek hepsini bıraḳtı.

Buyurdu ki: "Haniyā. O Şemse'd-dīn, Şemse'd-dīn diyorduḳ. İşte o; bize tekrār geldi. Ne için uyuyalım da bu tecellī-i ḥaḳīḳati ṭanımayalım. Bundan āgāh olmayalım."

Yine kemāl-i muḥabbetinden yārāna buyurdu ki ne için gizleyeyim. Benim cihānda hīçkimseden pervām yoḳ. Ey yārān. Benim yanımdan gidiñiz, maẓhar-ı rāzım olan Ṣelāḥa'd-dīn'e mürāca‘t ediñiz. O bir maṭāf-ı kāmilāndır. Onuñ eṭrāfında toplanıñız.

«22» Mevlānā Şemse'd-dīn'iñ ġaybūbetinden ṣoñra Cenāb-ı Ḫudāvendigār Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn ḥażretleriyle teskīn-i te’ṣirāt ettiler. Onuñla ārām buldular. Sulṭān Veled buyurur: [184]

شورش شیخ کشت ازو ساکن　　وان همه ر نج کفت و کو ساکن

شیخ با او چنانکه با آن شاه　　شمس تبریز چنانکه خاسهٔ آله

خوش‌در آمیخت همچو شیر و شکر　　کار هردو زهمد کر شد زر

Ma‘nā-yı ‘ālīsi: Şeyḫiñ o maḥbūb-ı nāz-perver-i ilāhiniñ şūriş-i aḥvāli, te’ellümü, güft u gūy-ı derd-nāki Cenāb-ı Ṣelāḥa'd-dīn ile sükūnet-yāb oldu.

Ḫāṣṣa-yı ālihi olan Şems-i Tebrīzī, o şāh-ı ma‘nā ile naṣılsa o nāzenīn-i ḫudā olan şeyḫ de Cenāb-ı Ṣelāḥa'd-dīn ile öyle idi.

Şekeriñ sütle imtizācı gibi yekdīgeriyle ne ḫoş, ne laṭīf ülfet ve mu‘aneset buyurdular. Her ikisiniñ işi birbirine muṣāḥebetle, muḳārenetle zer-i ḫāliṣ gibi ḳıymet-dār, pāk ve ṣa‘ṣa-dār oldu.

Cemā‘at-i ḥasūdān Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn ḥażretleriniñ Cenāb-ı Ḫudāvendigāra taḳarrüb ve muḳārenetini ḥaddeden efzūn görünce yine ḥıḳd ve ḥasedle maşġūl olmaġa ve iẓhār-ı ‘adāvete başladılar. ‘Āḳıbet; ġayet mefsedet ve nihāyet-i şeḳāvetlerinden nāşī o ḥażreti cehle nisbet ettiler. Çünki onuñ ḥaḳāyıḳ-ı ledūniyesinden bī-ḫaber idiler. Naṣıl ki Ḥażret-i Sulṭān Veled buyurur:

بازدر منکران غریو افتاد　　بازدرهم شدند اهل فساد

کفته با هم کزین یکی رستیم　　چون نکه می کنیم درشیستیم

این‌که آمد زاولین بترست　　اولین نوربود وین شررست

کاش کان اولینه بودی باز　　شیخ مارا رفیق و هم دمساز

همه این مردرا همی دانیم | همه هم شهر ییم هم خوانیم
نه ورا خط و علم و نی کفتار | بر ما خود نداشت این مقدار
خاص خاص خدایرا عامی | کفته آن قوم جاهل ازخامی
بی خبر زین که عالم ایشانند | همچو چشمه زعلم جو شانند
[185] علم شان امد از جهان عدم | زان کتابی که خوانده بود آدم
بس کن و باز کرد ازین کفتن | وز در مدح اولیا سفتن
قدح انکار آن مریدان کن | صفت آن فریق بی جان کن
کرچه شان تر هات می کفتند | از غم و فصه شب نمی خفتند
کای عجب از چه روی مولانا | می نیابد کسی چو او دانا
روزو شب میکند سجود اورا | بر فز و نان دین فزود او را
یك مریدی برسمِ طنّازی | شد از ایشان و کرد غمّازی
او همان لحظه نزد مولانا | آمد و کفت آن حکایت را
که همه جمع قصد آن دارند | که فلان را زنند آزا رند
پس رسید این بشه صلاح الدین | نور چشم و چراغ هر رهبین
خوش بخندید و کفت ان کوران | آن کروه پلید بی ایمان
نیستند این قدر زحق آکاه | که بجز اَمر اونجنبد کاه
چون تواند کسی مرا کشتن | بی زامرش بخونم آغشتن
رحمتم محض و رنه من بنفس | نهشتم زنده در جهان یك کس

Maʿnā-yı ʿālīsi: Münkirler içine yine bir feryād bir fiġān düştü. Yine ehl-i fesād birbirine ḳarıştı. Bunlar birbirine diyorlardı ki: “Birinden ḳurtulduḳ. Baḳ ki neye ṭutulduḳ. Bu gelen evvelkisinden beter. Evvel ki nūr idi. Bu ise ḳıvılcımdır. Keşke yine evvelkisi şeyḫimize refīḳ ve demsāz olsa idi. Hepimiz bu adamı biliyoruz. Hepimiz hemşehriyiz. Hepimiz bir

ṣofranıñ adamı. Hepimiz bir ḥālliyiz. Onuñ ne yazısı vardır ne ʿilmi ne kelāmı vardır. Bizim ʿindimizde onun- Cenāb-ı Ḫudāvendigār ile muṣāḥebet etmeğe liyāḳat kesb edecek bir ḳader ve ḳıymeti yoḳtur."

***

Ah… O ʿavām ṭabīʿatlı olan ḳavim ḫamlıḳlarından nāşi öyle bir ḫāṣ ḫāṣ-ı Ḫudā'ya (cāhil) demişler. Bundan bī-ḫaberler ki aṣıl ʿālim; Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn ḥażretleri gibi ẕevāt-ı 'āliyedir. Zīrā onlar çeşme sārāb-ı hayāt gibi zilāl 'ilm-i ledünī ile cūşāndırlar. Onların 'ilmi cihān-ı [186] ʿademden gelmiş… Ḥażret-i Ādem'iñ oḳuduġu kitāb-ı Ḥaḳḳ'tan, ʿulūm ve maʿārif-i ledünīden ḥāṣıl olmuştur.

Ey evṣāf-ṭırāz-ı ḫāṣān-ı ḫudā olan lisānım. Elverir. Evliyāʾu'llāhıñ medḥi incisini delmekden, bu sözleri söylemekten geri dön de o mürīdānıñ inkārını, o cānsız fırḳanıñ aḥvāl-i meẕmūmasını taʿrīf ve beyān eyle.

Vāḳıʿā onlarıñ sözleri türrehāttan ʿibāret idi. Faḳaṭ ġam ve ġuṣṣadan bunlar geceleri uyḳu uyuyamazlardı.

Derlerdi ki: "ʿAcaba Mevlānā ne yüzden hīçkimseyi onuñ gibi ʿārif ḳıyās etmez. ʿAcabā ne yüzden gece gündüz ona secde ber tekrīmāt olur. Onu eñ mütedeyyin ve müttaḳī adamlara taḳdīm ve tercīḥ ediyor, hepsinden ʿālī ṭutuyor." Ve o eṣnāda onlarıñ içinden bir mürīd ḳalḳtı. Ṭınazlıḳ ṣūretiyle hemān nezd-i Ḥażret-i Mevlānā'ya gelip ġammazlıḳ etti. Dedi ki: "Bütün cemāʿatiñ ḳaṣdı falanı urup cānına ḳıymaḳtır."

Bu söz bi'l-āḫireh- her rehbīn-i ḥaḳīḳatiñ nūr-ı çeşm ve çerāġı –şāh Ṣelāḥa'd-dīn'iñ ḳulaġına ḳadar geldi. Ḥażret, bu sözü duyunca laṭīf ve maʿnidār bir ṣūrette gülerek buyurdu ki: "O körler, o imānsız gürūh-ı pelīd Ḥaḳḳ'ın emri olmadıḳça bir ṣaman çöpünün bile yerinden ḳımıldamayacaġını bilecek ḳadar olsun Hakk'tan āgāh değillerdir.

Kim beni öldürmeğe Ḥaḳḳ'ın emri olmadan- kim benim ḳanıma girmeğe, ḳanımla bulanmaġa ḳalḳışabilir. Ben maḥż-ı raḥmetimde onuñ için yapmam. Yoḳsa istesem- bir nefesle cihānda hīçbir diri kimse bıraḳmam."

***

«23» Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ Cenāb-ı Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn ile muḥabbet ve ittiḥādı bir mertebede idi ki- bir gün maʿārif-i ilāhiye taḳrīri eṯnāsında "ḫum" kelimesini "ḫunb" gibi telaffuẓ buyurdu. O mecliste oṭuran bir şaḫıṣ dedi ki: *Ḫudāvendigār "ḫum" diyorlar "ḫunb" demiyorlar."*

Ḥażret-i Ḫudāvendigār buyurdu ki: *"Ey bī-edeb, ben seniñ ḳadar bilirim. Faḳaṭ Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn böyle telaffuẓ buyurur. Oña mutābatı daha ulu bulurum. Doġrusu onuñ buyurduġu gibidir."*

[187] Cemāʿat-ı ḥasūdān-ı Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn'e olan muḥāfaẓa-kārlıġını ve ḥüsn-i edebini bu vecih üzere müşāhede edince gā'ibāne vāḳiʿ olan ḥarekāt-ı ġayr-ı lāyıḳalarından istiġfār ederek kendileriniñ cür'et ve bī-edebliklerinden pişmān oldular.

Ḥayl ve desāyis ḳuyusundan (لاَ حَوْلَ ولاَ قُوَّةَ اَلاَّ بِاللهِ)'iñ ḥabl-i ḳavmine yapışıp cihān-ı rūşenā-ı ṣıdḳa çıḳtılar. Bildiler ki eğer bu defʿa yine ḍelālete düşerlerse dest-i redd onlarıñ sīne-i ḳabūlüne çarpıp (خَسِرَالدُّنْيَا وَالآخِرَه)[134] olacaḳlarından hemān bilā-ifāte-i vaḳt tevbe ile meşġūl oldular… Tevbeleri maḥal-i ʿicābete maḳrūn oldu. Zīrā (اِستَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَهُ كاٰنَ غَفَّارَا.)[135]

Maʿnā-yı ḳudsiyesi: "Rabbiñize istiġfār ediñiz. Zīrā o ġaffārdır.

Sulṭān Veled ḥażretleri bu ḥāliñ evṣāfını beyān buyurur:

چون شنیدند هر دوزاری را	ساز کردند چنك باری را
در کشادند و راه شان دادند	قفاهای ببسته بکشا دند
تو بهای شان قبول شد آن دم	شاد کشتند و رفت از یشان غم
شیخ شد باز از همه خوشنود	با از نو کناه شان بخشود
عمر ده روز شان هزاران شد	بلکه خود بی شمار و پایان شد

[134] *El-Hac-11*
[135] *En- Nûh-10*

Maʿnā-yı şerīfi: O cemāʿatiñ tevbe-kārāne āh u zārīsini o iki ẕāt-ı ʿālī duyunca çenk-i raḥmet-i bārīye düzen vererek terāne-i ʿafv ve keremle pīrāye-dār-ı ʿināyet ettiler. Ḳapalı olan kilitleri, bāb-ı ḳabūlü açıp kendilerini içeriye aldılar.

O zamān tevbeleri maḳbūl olaraḳ ġamları zāʾil ve göñülleri envār-ı sürūr ve şādmānīye nāʾil oldu.

[188] Şeyḫ onları yeñiden afv edip yine hepsinden ḫoşnūd ḳaldı. Bu saʿādete bu ẕevḳ-i sermedīye nāʾiliyetlerinden dolayı onlarıñ on günlük ʿömürleri hezārān belki ḥesābsız bī-pāyān oldu.

***

«24» Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ Cenāb-ı Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn ile cihet-i bāṭından ṭaʿlaḳ-ı müvānesetleri bir mertebe-i kemāl-i tāmda olduġundan cihet-i ẓāhirde daḫi nisbet-i ʿālīleriniñ kendileriyle ittiṣāl ve muvāṣalatını ārzū buyurduḳlarından kerīme-i mükerremelerini Ḥażret-i Sulṭān Veled'e tezvīc için istediler. Bu ṣūretle kendi fürūzandān ve ḫāndān-ı celīlü'l-ʿunvānlarınıñ neseb-i muṭahhirini ḥażretiñ sülāle-i ʿaliyesiyle birleştirdiler.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār tām on sene Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn ile ṣoḥbet buyurdu. Tekmīl-i aṣḥāb ve ʿazīzān, iki cihānıñ fevāʾidini ve mevāʾid-i saʿādetini onlardan ḳazandılar.

Şeyḫ ʿayn-ı kemāle vāṣıl olduġu ḥālde nāgāh ṣafḥa-ı ḳalbine bī-irāde bir nakş yazıldı. Vaḳtā ki kendine geldi. O ḥāliñ vuḳūʿından mużṭarib oldu. Rabb-i ʿizzet ʿizz-i ismihuḥażretlerinden tażarruʿ ederek (ربَّنَا لَاتُؤاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَواَخْطَانَا)[136] oḳuyaraḳ ḥażret-i şeyḫine ki (اَعُوذُ بِكَ مِنْكَ) ondan ʿibārettir- ilticā etti. Teʾyīd-i subḥānī, ʿināyet-i şeyḫe mevḳūf olmaġla onu tekrār o ḥālden dāru'l-emn-i selāmete ve beytü'l-üns-i kerāmete getirip mütemekkin ḳıldı. Faḳaṭ cism-i mübāreklerine bir ḫastalıḳ ve żaʿf geldi. Müddet-i maraż uzadı. Beden-i ʿāriyetten sarāy-ı bāḳīye rıḥleti için ʿināyet buyurmasını Ḥażret-i

[136] *El-Bakara-286*

Ḫudāvendigār'dan istidāʿ etti. Bī-ḥadd-i tażarruʿlardan ṣoñra kendilerine müsāʿade buyurdu. Üç gün ʿiyādetlerine gitmediler.

Şu ḥālden; vaḳt-i naḳl ve rıḥletiñ gelmiş olduġuna kendilerinde yaḳīn ḥaṣıl oldu. Naṣıl ki Sulṭān Veled beyān buyurur:

ناکهان شد صلاح دین رنجور　　کشت از صحت بدن مهجور

رنج جسمش کشید سخت دراز　　دمبدم نیست شد او زکداز

[189] شیخ چون می نداد دستوری　　که رود شد دراز رنجوری

چون که رنجوریش دراز کشید　　نالهٔ و کیریه اش بچرخ رسید

کفت با شیخ که ای شه قادر　　این لباس و جودرا بردر

کرد ازوی قبول و کفت رواست　　ازسر بالشین سبك بر خاست

چون دوسه روز در عیادت او　　نامد و کردرو بحضرت هو

کشت بر شه صلاح دین روشن　　کفت جان می شود جدا زبدن

Bunu müteʿaḳib kemāl-i ḥaremi ve şādmānı ile bu dār-ı ġurūrdan sarāy-ı sürūra sefer buyurdu. Ḳalıb-ı ḫākīyi ḫāk-dāne terk etti. Mürġ-i rūḥunu şāhbaz-ı melāʾik ile pervāz ettirerek (عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرْ)[137] de mütemekkin oldu.

Beyit

رفت آن طاؤس عرشی سوی عرش

چون شنید آواز طبل از کوی عرش

Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿaẕẕama'llāhu ẕikrihu efendimiz Cenāb-ı Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn'iñ fevt-i ẓāhirīlerinden dolayı müteʾeṩṩir olup çoḳ riḳḳat gösterdiler. Taʿẓīm ve iʿzāz-ı tām ile ve bütün Ḳonya'nıñ eʿāẓim ve ekābiriyle birlikte cenāzesini teşyīʿ ettiler. Şu beyti ḥāvī olan ġazeli ḥażretiñ firāḳ-ı cemāliyle inşā buyurdular ḳaddesa'llāhu teʿālā sırruhumā:

ای ز هجران و فراقت آسمان بکریسته

[137] *"Yüce Allah'ın huzûrunda Hakk meclisindedirler."/ El-Kamer-55 Age, s.530*

دل میان خون نشسته عقل و جان بکریسته

[190] Ẕikr-i Rābiʿu

2.4.4.Ḫilāfet-i Ḥażret-i Çelebi Ḥüsāme'd-dīn 'Aẕẓama'llāhu Derecātihi

«25» Çelebi-i kerrūbiyān ḫülāṣā-ı rūḥāniyān, bānī-yi esās-ı muhabbet, mütemmim-i erkān-ı meveddet, mülaḳḳan-ı esrār-ı maʿrifet ve ḥaḳīḳat, mükemmel-i ażlāʿ-ı şerīʿat ve ṭarīḳat, iftiḫār li evliyā, muḫtāru'l-etḳıyāʾ, maẓhar-ı envār-ı ilāhī, mehdī-i eṭvār-ı nāmütenāhī, sıddīḳ[138]-i vaḳt, Bayezid-i zamān, Çelebi Ḥüsāmü'l-Ḥaḳḳ ve'l-millet ve'd-dīn ḳaddesa'llāhu rūḥahu ḥażretleri ki ʿuẓamā-yı ehl-i tevḥīdden ʿurefā-yı ṣāḥib-i ṭarīḳatten idi.

Bütün aṣḥābıñ muḳtedāsı, bütün aḳṭābıñ pīşvāsı idi. Ẓāhir ve bāṭını mücāhededе olup veraʿ ve taḳvāda mübālaġa buyururlardı. Bir edepleri var idi, mertebe-i kemāl-i bulmuştu. Bir ṣıdḳları var idi, derece-i müntehāya vāṣıl olmuşidi. Çoḳ riyāżet eder, dāʾimā mücāhededе bulunur idi. Ṭabʿ-ı kerīmiyle ve sīret-i ḥalīmiyle efʾide-i nāsda bir mevḳıʿ-i şeref ve iʿzāz ḳazanmışidi. Esrāra vāḳıf idi. Kelām-ı ʿālīsi cāmiʿü'l-kelm'dir. Aṣḥāb-ı ḳāliñ müşkilātını, ʿilm-i ḥāl ile ḥall buyururlardı.

Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn raḥmetu'llāhu ʿaleyhe ḥażretlerinden ṣoñra Cenāb-ı Ḫudāvendigārıñ ḥāl-i ḥayātında iken tām doḳuz sene ve kendisinden ṣoñra yine bütün aṣḥāb Ḥażret-i Ḫudāvendigāra imām ve ḫalīfe, şeyḫ ve ḳāʾim-i maḳām oldu. Tekmīl-i aṣḥāb kendilerine mülāzım ve müdāvim idi. Ẕāt-ı seniyelerine mülāzemetle Ḥażret-i Ḫudāvendigāra taḳarrübe çalışırlardı.

[138] ***Sıdk:*** *Hakikat ehlinin ıstılahında sıdk, helâk olacağın yerde dahi hak sözü, yalandan başka kurtuluş yolu gözükmeyen yerde dahi doğruyu söylemektir. Kuşeyrî şöyle der: "Sıdk; hâllerinde şâ'ibe/ karışıklık, itikadında şüphe ve amellerinde kusur olmamasıdır." Sıdk yalanın zıddıdır ve bir şeyi olduğu gibi söylemektir. Cürcânî, age, s.98*

[191] Neseb-i mübārekeleri (اَمسَيْتُ كُرْدِّياً وَاَصْبَحتُ عَرَبِّياً) buyuran Şeyḫ ʿĀrif'e vāṣıl olur. Ḳaddesa'llāhu sırrahum.[139]

Ḥażretiñ kemālātını kim ḳıyasa muḳtedir olabilir. Ve onu hangi bir mīzān-ı ʿaḳl ile ölçebilir.

Mıṣraʿ

كرتراز ويش كنى ميدان كه ميزان بشكند

Ḥaḳīḳatte Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ maẓhar-ı tāmı o idi. Meṣneviyāt-ı şerīfe onuñ iltimāsıyla teʾlīf buyurulmuştur. Bütün ehl-i ʿaşḳ ve tevḥīd, kendilerine baḫş ettiği şu minnetiñ edā-yı Ḥaḳḳ teşekküründe olan ʿaczlerinden dolayı dāmen-i ḳıyāmete ḳadar temhīd-i ʿöẕr etseler yine bitiremezler. Meṣneviyāt-ı şerīfe miyānında mektūb olan ḥaḳāyıḳ Çelebi ḥażretleriniñ sülūkuna işārettir:

خوشتر آن باشد كه سر دلبران

كفته آيد در حديث ديكران

Meṣnevīyāt-ı şerīfeniñ bütün dībācesi onuñ elḳāb-ı şerīfesiyle müzeyyendir. O ḥażretiñ seyr ve sülūkundan bir şemme ḫaber-dār olmaḳ isteyen ṭālib, gerektir ki meṣnevī-i maʿnevīyi- ʿaşḳ yüzünden- muṭālaʿa da mübālaġa göstersin. Belki o zamān ḥażretiñ baʿżı ṣıfātına vuḳūf ḥāṣıl eder. Ve ehl-i baṣīrete ḫāṣ meziyete ḳabiliyet kesb eder.

Nām-ı ʿālīlerine işāret olunan meṣneviyāt-ı şerīfeden biz de bir şemme teberrüken ẕikr ve beyān edelim. Cild-i ṣānīde buyururlar:

[192] مدتى اين مثنوى تأخير شد مهلتى با يست تا خون شير شد

تا نزايت بخت تو فرزند نو خون نكر دد شير شيرين خوش شنو

[139] Bu kelāmıñ ḳāʾil-i ʿālīi meşāyiḫ-i kirāmdan Şeyḫ Ebu'l-Vefāʾ ḥażretleridir ki Baġdadī denilmekle maʿrūf ise de Kürdī'dir. Cenāb-ı Çelebi Hüsāme'd-dīn efendimizinñ cedd-i aʿlāsıdır. Meşārun ileyh ümmī olduġu cihetle ẓāhirīn olanlar kendisini maḥcūb etmek için vaʿẓ ve naṣiḥat eylemesini ṭaleb ettiler. "İnşallāh yarın vaʿẓ ederim ḥāżır oluñuz." buyurdu. O gece niyāz ederek ḥazret-i Resūl-i Ekrem'i Rüʾyāsında müşāhede buyurdu. Ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ism-i ʿalīm ve ḥakīm ile kendisine tecellī eylediğini istibşāren maẓhar-ı iltifat oldu. Ertesi gün minbere çıḳtıkları zamān ilk nutuḳları bu kelām-ı ʿArabī olmuş baʿdehu ḥaḳāyıḳ-ı esrār-ı Kurānı söylemeğe başlamışlardır.

چون ضیاألحق حسام الدین عنان　　باز کردانید زاوج آسمان

چون بمعراج حقائق رفته بود　　بی بهارش غنجها نشکفته بود

Meʿal-i şerīfi: Bu meṣnevīniñ naẓm ve teʾlīfi bir müddet teʾẖīr olundu. Ḳan damarlardan geçip süte taḥvil etmek için elbette bir mühlet gerektir. Ey ṭālib-i ḥaḳāyıḳ-ı ledünī! Bunu iyi dinle. Seniñ nāzenīn-i baḫtıñ yeni bir ferzend-i saʿādet doġurmadıḳça ḳan, şīrīn süte taḥavvül etmez.

Vaḳtā ki żiyāʾu'l-Ḥaḳḳ Ḥüsāme'd-dīn ḥażretleri süvār olduġu esb-i himmetiñ ʿinān-ı ʿazīmetini evc-i meʿāliyāt-ı āsmān bī-ḫūdīden geri çevirdi- bizim için de ebyāt-ı şerife-i meṣnevīyi naẓm ederek tertīl eyleyerek onu istiḳbāl etmek lāzım geldi- zīrā o, miʿrāc-ı ḥaḳāyıḳa gitmiş olduġu cihetle o zamān onuñ –irşād-ı nāsı için- bahār-ı şevḳ ve himmeti cilve-ger olmadığından bezmde gülzār ḳalbimizde meṣnevī ġonceleri –maʿnā ve ḥaḳāyıḳ çiçekleri- açılmamıştı.

Üçüncü cildte daḫi buyururlar:

ای ضیا ألحق حسام الدین بیار　　این سوم دفتر که سنت شدسه بار

بر کشا کنجینهٔ اسرار را　　در سوم دفتر بهل اعذار را

Dördüncü cildde daḫi buyururlar:

ای ضیاألحق حسام الدین توئی　　که کذشت ازمه بنورت مثنوی

همت عالیّ توای مرتجا　　می کشد این راخدا داند کجا

[193] کردن این مثنوی را بستهٔ　　می کشی آن سوی که تودانستهٔ

***

درلب و کفتش خدا شکر تودید　　فضل کرد و لطف فر مود و مزید

زانکه شاکر را زیاده و عده است　　آنچنا نکه قرب مزد سجده است

***

زان ضیا کفتم حسام الدین ترا　　که تو خورشیدی و این دو و صفها

***

شمس را قرآن ضیا خواند ای پدر وان قمر را نور خواند این رانکر

Meʿal-i ʿālīsi: Ey Ḥüsāme'd-dīn. Sen żiyā-yı Ḥaḳḳ'sıñ. Zīrā seniñ nūruñla meṣnevī öyle parıldadı, öyle parıldadı ki onuñ lemaʿātı, teʿālisi ayıñ iltimāʿını ve bülendī-i menziletini geride bıraḳtı.

Ey mürtecā… Ey ümīd-i ʿāṣıḳān. Seniñ himmet-i ʿulviyeñ… Bu meṣnevīyi Allāh bilir daha nerelere ḳadar çeker teʿālā ettirir. Bu meṣnevīniñ gerdenini bağlamışsıñ çekiyorsun. "Nereye mi?" Cānım. Bilirsiñ sen. İşte o seniñ bildiğiñ ṭarafa doğru çekiyorsuñ…

***

Onuñ lübb u ġüftārında ḫudāsınıñ şükrüñü gördü de faẓl ve kerem etti… Luṭf buyurdu. Onu çoġalttı. Zīrā (لَئِنْ شَكَرتُمْ لأزِيدَنَّكُمْ)[140] şākir olana tezyīd-i niʿmet bir vaʿd-i ilāhīdir.

Naṣıl ki ḳurb-ı Ḥaḳḳ; secdeniñ ücret ve mükāfatıdır. Ḳale'llāhu Teʿālā (واسْجُدْ وَقْتَرِبْ)[141]

Ḥüsāme'd-dīn. Ben saña ondan dolayı "żiyā" dedim. Zīrā sen güneşsiñ. Bu ikisi… Yaʿni bu żiyā ve ḫüsām ṣıfātları ise birer vaṣıftır.

[194] Ey peder! Naẓar et ki Ḥażret-i Ḳurʿan (هُوَالَّذِى جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالقَمَرَ نُورًا)[142] āyet-i kerīmesiyle şemsi żiyā, ḳameri de nūr diye oḳudu. İşte naṣıl ki güneş; keskin żiyāsıyla ẓalām-ı keşfi yarıp işrāḳ ediyorsa sen de öylesiñ.

Yine dördüncü ciltte buyururlar:

همچنان مقصود من زین مثنوی ای ضیاء الحق حسام الدین توئی

مثنوی اندر فروع و در اصول جمله آن تست کر دستی قبول

در قبول آرند شاهان نیك و بد چون قبول آرند نبود بیش رد

---

[140] "Hatırlayın ki Rabbiniz size: Eğer şükrederseniz, elbette size (ni'metimi) artıracağım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetldir! diye bildirmiştir."/ El-İbrâhîm-7 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.255

[141] "Hayır! Ona uyma! Allah'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş!/ El-Alak-19 Age, s.597

[142] El-Yûnus-5

چون نهالی کاشتی آبش بده　　چون کشادش دادهٔ بکشا کره

قصدم از الفاظ او راز توست　　قصدم از انشاش آواز توست

پیش من آوازت آواز خداست　　عاشق از معشوق حاشا کی جداست[143]

Meʿal-i ḳudsiyesi: İşte öylece bu meṣnevīyi naẓm etmekten maḳṣūdum. Ey Żiyā'ü'l-Ḥaḳḳ Ḥüsāme'd-dīn. Sensiñ. Seniñ evṣāf u kemālātiñ, esrār-ı ʿaşḳ ve tecelliyātıñdır. Meṣnevī aslen ve fer'en -ṣūreten ve maʿnen- bütün seniñ malıñdır. Saña taḳdīm ettim. Sen de ḳabūl eylediñ.

Pādişāhlar taḳdīm olunan bir şeyʾi iyi olsun fenā olsun ḳabūl ederler. Ḳabūl edilince de artıḳ o redd olunmaz.

Mādemki bāġ-ı imkānda meṣnevī gibi bir nihāl-i luṭfu diktiñ; oña āb u ḥayāt-ı himmetiñle ṣu ver. Feyz-nāk ederek kemāle erdir. Mādemki meṣnevīniñ esrār ve meʿāniyesine bir küşādelik bir fütūhāt verdiñ. Öyle ise lisandaki ʿuḳdeyi de açmaġa himmet et.

Ey benim ins-i rūḥum. Meṣnevīdeki o elfāzdan maḳṣadım, seniñ rāz-ı ʿaşḳıñdır. Meṣnevīyi naẓm ve inşā eylemekten maḳṣadım; istimāʿ-ı āvāz-ı laṭīfiñdir. Zīrā benim ʿindimde seniñ āvāzıñ āvāz-ı ilāhīdir. Evet, ʿāşıḳ maʿşūḳundan –ḥāşā- hīçbir vaḳt ayrı olamaz.

[195] Beşinci ciltte daḫi buyururlar:

شه حسام الدین که نور انجم ست　　طالب آغاز سفر پنجم ست

کر نبودی خلق محجوب و کشیف　　و رنبودی حلقها تنك و ضعیف

در مدیحت داد معنی داد می　　غیر این منطق لبی بکشاد می

مدح توحیف ست بازندا نیان　　کویم اندر مجمع روحانیان

Meʿal-i ḳudsiyesi: Ḥüsāme'd-dīn şāh ki nücūm-ı hidāyet nūrudur –onlarıñ bāʾiṣ-i lemaʿānıdır. Cihān-ı irşādda beşinci sefere başlamayı istiyor. Yaʿni meṣnevīniñ beşinci cildine başlanılmasına ṭālibdir.

[143] Bu ebyāt-ı celīle Ḥikāyet-i ān merd-teşne ez ser-cūz-ı bin cūz mīrīḫet. İlā āḫire. Şerḥ-i şerīfindedir.

Eğer ḫalḳ ḥicābda ve kesāfet-i cismāniyede olmasa idi. Ve eğer ʿaḳl ve idrāk boġazları dar ve żaʿīf bulunmasa idi. Ben seniñ medḥiñde maʿnānıñ ṭadını verir, leẕẕetini çıḳarırdım. Maʿlūm olan bu manṭıḳtan başḳa bir lübb-i beyān açar, ḫazīne-i rāz-ı efṣāfiñdan ne inciler ṣaçardım. Ṭabīʿattan fikren dışarı çıḳamayan, beşeriyetiñ nefs ve hevā maḥbesinde ḳalan zindānīlere seniñ medḥiñi etmek yazıḳtır. Ben seniñ evṣāf-ı kemālātıñı; enbiyāʾ ve evliyānıñ, kerūbiyān-ı lāhūtuñ bezm-i nūr-a-nūr-ı feyżinde o mecmuʿ-ı rūḥāniyān-ı ḳudsīde söylerim.

Altıncı cildde daḫi buyururlar:

ای حیات دل حسام الدین بسی	میل می جوشد بقسم سادسی
کشت از جذب چوتو علامهٔ	در جهان کردان حسامی نامهٔ
پیش کش می آرمت ای معنوی	قسم سادس در تمام مثنوی
[196] دیدهٔ غیبت چو غیب ست او ستاد	کم مبادازین جهان این دید و داد

Meʿal-i şerīfi: Ey göñülleriñ ḥayātı Ḥüsāme'd-dīn. Meṯnevīniñ altıncı ḳısmını naẓm etmek için pek ziyāde meyl ve ārzū göñülden coşuyor, ṭaşıyor. Seniñ gibi bir ʿallāme-i ilāhīniñ cezbiyle ḥüsāmī-yi nāme-i cihāniyāne neşr oldu. Elden ele gezdi.

Ey ẕāt-ı maʿnevī. Meṯnevī tamām olmaḳ üzere altıncı ḳısmını butūn-ı maʿnādan seniñ için ẓuhūra getirerek nām-ı bülendīñe itḫāf ediyorum. Seniñ ġayb-bīn olan dīde-i Ḥaḳ-şināsıñ… Mādemki cihān ġayba üstāddır. Öyle ise bu cihān; bu görüşten bu baḫşişten hīçbir zamān ḫālī ḳalmasın.

«26» Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu efendimiziñ Cenāb-ı Çelebi Ḥüsāme'd-dīn ḥaḳḳında ʿināyet-i celīleleri ḫulefādan hīçbiri ḥaḳḳında vāḳiʿ olmamıştır. Öyle bir vecih ile kendileriyle sülūk buyururlardı ki gören kimse ẕāt-ı seniyelerini onuñ mürīdi zannederdi.

Cenāb-ı Çelebi'niñ leṭāfet-i mizāc-ı şerīfi ve şefḳat ve merḥameti bir derecede idi ki ḥużūr-ı ʿālīsinde eğer bir adam; *"Falan şöyle zaḥmet ve vecaʿ içindedir."* diye naḳl etmiş olsa derḥāl ẕāt-ı aḳdesleri müteʾeṩṩir olur ve kendilerinde zaḥmet ḥuṣūle gelirdi.

ʿUluvv-i himmet ve keremle maʿrūf ve meşhūr idiler. Öyle ki o ʿaṣırda o ḳadar umerā-yı ṣāḥib-i ḫayr var iken fuḳarā ve ehl-i iḥtiyāc; berk ü nevāyı o ẕāt-ı ʿālīden bulur, mütenemmim ve müstefīd olurlardı. Tertīb buyurduḳları sımāṭ ve semāʿda öyle beẕl-i semāḥat öyle āṩār-ı mükemmeliyet gösterirlerdi ki bütün ekābir onlarıñ ʿuluvv-ı himmetine ġıbṭa ederdi.

Perhizkārlıkta bir derecede idiler ki naẓar-ı ʿālīleri bir nā-māḥreme teṣādüf etmesin diye gündüz aṣlā kendi iḫtiyārlarıyla ḥamāma gitmezlerdi.

Cümle-i ādāb-ı ʿaliyerinden biri de o idi ki Ḫażret-i Ḫudāvendigāra müddet-i mülāzemetince aṣlā ẕāt-ı seniyelerine ʿāʾid olan mütevażżāya gitmezlerdi. Ḳış gecelerinde ṣoʾuḳlarda ḳarlar ve yaġmurlar yaġarken kendi sarāy-ı ʿālīlerine gider; tecdīd-i vużū ederek [197] ʿavdet buyururlardı. Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu esrāruhu efendimiziñ ḥużūr-ı aḳdeslerinde dāʾimā diz üstüne kemāl-i edeble oṭururlardı. O ḥażret, bulduġu kemālāt-ı feyż-i teʿālāyı şüphesiz ki bu ādāb-ı sülūk sebebiyle buldu.

Tām doḳuz sene Ḫażret-i Ḫudāvendigārımızıñ ḥāl-i ḥayātında ḫilāfet buyurdu. Şöyle ki bütün aṣḥāb bī-ḥaḳd ve ḥased-i müstefīd oldular. Sulṭānu'l-maḥbūbīn Sulṭān Veled rıḍvanu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn efendimiz bu ḥāliñ müṣdāḳınca buyururlar:

بود با شیخ درز مانهٔ شیخ　　همدل و همنشین بخانهٔ شیخ

در صفا و وفا بهم همدم　　همه اصحاب شادمان بی غم

بخشش هردو بر همه شامل　　همه از هردو عالم و عامل

Maʿnā-yı ʿālīsi: Şeyḫiñ zamānında ḫāne-i şeyḫte berāberce hem-dil ve hem-nīşīn ṣafā ve vefāda biri dīgerine hem-dem… Bütün aṣḥāb ise şād ve bī-ġam idi.

Her ikisiniñ iḥsānı ʿumūma şāmil, bütün aṣḥāb her ikisinden müstefeyż olup onlarıñ sāye-i ʿināyetiyle ʿālim ve ʿāmil idiler.

Her ne zamān ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār taḳrīr-i ḥaḳāyıḳ ile meşġūl olurdu. Çelebi ḥażretlerinde; rūḥāniyetiñ ġalebesiyle öyle bir ẕevḳ-i maʿnevī ḥāṣıl olurdu ki külliyetle kendinden geçip uzun müddet o ḥāliñ ẕevḳ ve leṭāfetiyle medhūş ḳalırlardı.

Vaḳtā ki kendilerine gelirler… Mübārek başlarını secedeye ḳoyaraḳ ṭūfān gibi gözyaşları çeşmān-ı laṭīfinden revān ve ẕāt-ı pāk-i Cenāb-ı Ḫudāvendigāra ʿarż-ı taḳdīrāt ederek senāḫᵛān olurdu.

«27» Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu efendimiziñ intiḳālinden ṣoñra maḳām-ı aḳdesine naṣb-ı ḫalīfe ḫuṣūṣunda beyne'l-aṣḥāb iḫtilāf ḥāṣıl oldu.

Baʿżıları dediler ki: *"Ḫudāvendigār efendimiziñ ḥāl-i ḥayātında Ḥażret-i Çelebi naṣıl ki* [198] *imāmet ve ḫilāfet buyurmuş idi. Şimdi daḫi ḫilāfetiyle oña bīʿat edip şeyḫiñ ḳāʾim-i maḳāmı bilelim. Vücūd-ı şerīfini kendimize ġanīmet ṣayalım."*

Baʿżıları da dediler ki: *"Her ne ḳadar bu bir reʾy-i ṣāʾib ise de faḳaṭ meşhūr meseldir ki:*

(الشبل فى المخبر مثل الاسد)[144]"

Ḥażret-i Sulṭānu'l-evliyā ve'l-maḥbūbīn bahāʾu'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīn Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu efendimiz Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ vāriṣ-i ʿilmi ve ṣulbiyesidir. Ḥāṣılı o, maḥbūb-ı kibār-ı evliyāʾ, kāşif-i rumūz-ı ḥaḳāyıḳ, şāriḥ-i maʿārif ve daḳāyıḳ, dībāce-i nāme-i ilāhi, mülaḳḳan-ı esrār-ı nāmütenāhīdir.

Ḥażret-i Ḫudāvendigārın ḥāl-i ḥayātında daḫi imāmet ve riyāsete istiʿdād ve istiḥḳāḳı ve kümmelīn-i evliyāya şeyḫlik etmeğe liyāḳati var idi. Faḳaṭ vālidi'niñ şaʿşaʿ-ı nūr-ı vücūduna ḳarşı ṭarīḳ-i edebi meslek ittiḫāẕ buyurdu. Bugün ise o āfitāb-i şebb-i deycūr. Yüzünü niḳāb-ı ġayrete çekti. Bu sülāle-i ẓāhirī ki- onuñ sırrıdır- onu ḳāʾim-i maḳām-ı şeyḫ bilelim.

[144] Eş-Şibl: Kendine av ṣayd eylemek derecesine gelmiş, arslan yavrsuna deniyor.

ʿAzīzāndan bir cemāʿat ki nāḳidān-ı bāzār-ı maʿrifet ve ṣadr-ı nişīnān-ı mesned-i ṭarīḳat idiler, dediler ki: *"Biz ciğeri yanıḳ ʿāşıḳlara ne maḥal vardır ki cān ile cānānıñ beynini farḳ edebilelim."*

Naẓm

آن چو خورشید این چو بدر منیر — هردو سلطان و شاه عالمکیر

آن چو صدیق بحر صدق و صفا — و این چو حیدر حبیب و شیر خدا

[199] آن یکی شهسوار عالم دین — وین یکی افتخار روی زمین

آن یکی قرة العیون جهان — وین دکر اسمان عالم جان

آن یکی ملك فقر را دیهیم — وین دکر پیشوای هفت اقلیم

هر دو فرمان ده ممالك دل — هر دو مقبول و هر دو هم مقبل

هر دو راشمع معرفت دردست — هر دو از جام قدسیان سرمست

هر دو مارا درین جهان رهبر — باز هر دو شفیع در محشر

هردو درباغ معرفت رسته — چون کل و یاسمین بیك دسته

Maʿnā-yı naẓm-ı ʿālī: O iki ẕāt-ı ḳudsiyet-sımāttan biri güneşe, dīgeri de bedr-i münīre beñzer. Her ikisi de sulṭāndır. İkisi de şāh-ı ʿālem-gīrdir.

O ṣıddīḳ-ı baḥr-i sıdḳ ve ṣafā, bu ise şīr-i ḫudā… Ve ḥaydar-ı ḥabīb-i kibriyā gibidir. O biri şehsuvār-ı ʿālim-i dīn, bu ise iftiḫār-ı rūy-ı zemīndir. Öteki ḳurratu'l-ʿuyūn-ı cihān. Bu ise ʿālem-i cāna āsmāndır. Öteki mülk-i faḳrın efseri bu ise yedi iḳlīmiñ pīşvāsı, sürūrudur.

Her ikisi de göñül mülküne ḥükümrān ve fermān-fermā… Her ikisi de maḳbūl, her ikisi de ḳıble-gāh-ı ehl-i maʿnādır. Her ikisiniñ de şemʿ-i maʿrifet, meşʿale-i hidāyet elindedir. Her ikisi de cām-ı ḳudsiyāndan ser-mesttirler. Onlarıñ her ikisi bu cihānda bize rehber, maḥşerde yine her ikisi bize şafīʿdirler. Āh onları naṣıl yekdīgere tercīḥ edebiliriz. Bir destede neşr-i būy-ı ibtisām eden gül ile yāsemīn gibi onlarıñ her ikisi de bāġ-ı maʿrifet-i ilāhiyede yetişmişlerdir.

Layıḳ olan odur ki beynizimizde temyīz ve taʿyīne ḳalḳışmayalım. O iki pīşvā-yı ehl-i taḥḳīḳin reʾy-i ṣāʾibine bıraḳalım. Onlar naṣıl munāsib görür naṣıl fermān ederlerse biz oña iṭāʿat edelim.

Ertesi günü idi. Bütün ʿazīzān, aṣḥāb ve emīrān, erbāb-ı ʿirfān; türbe-i muʿaṭṭarayı ziyārete gelmiş idiler. Ḥażret-i Çelebi Ḥüsāme'd-dīn (raḥmetu'llāhu ʿaleyhe) Cenāb-ı Sulṭān Veled'e bir vaż'ʿ-ı bendekāne ile buyurdu ki:

[200] *"Ey nūr-ı dīdem… Şeh-zādem.*

Bugün ki āfitāb-ı celāl-i Ḥazret-i Hudāvendigārım… ʿĀlem-i suflīden ġurūb ederek ufḳ-ı āḫiretde ṭulūʿ etti. Biz bu bir avuç yetimleri, żaʿīfleri size vedīʿa bıraḳtı. Gerektir ki peder-i büẕürk-vārıñızıñ taḫtına cālis olup o yolu ki- ṭarīḳa-i terbiyet ve şefḳattir- vazīʿ ve şerīf ḥaḳḳında iḫtiyār ve meslūk buyurasıñız."

Ḥażret-i Sulṭān Veled kemāl-i luṭfundan ve aḫlāḳ-ı ber-güzīdesi iḳtiżāsından olaraḳ zebān-ı gevher-bārını açıp faṣīḥ bir ʿibāre ile buyurdu ki:

"Ḥażret-i Ḫudāvendigārım ve pederim raḍıya'llāhu ʿanhu kendi ḥāl-i ḥayātında sizi herkesten güzīde, bütün aṣḥāb ve füruzandānıñ riyāset ve imāmetini size tefvīż ile vedīʿa ḳılmış idi. Bugün ki onuñ cemāl-i zībāsından maḥrūm ḳaldıḳ."

İmāmet, ulu bi'ṭ-ṭarīḳ diye yerinden ḳalḳıp Ḥażret-i Çelebi'yi mesned-i muʿallāya oṭurttu.

On iki sene tamām kendisini ḳāʾim-i maḳām-ı pederi ittiḫāẕ etti. Ḥażret-i Çelebi daḫi – vaẓīfe-i meşāyiḫ olduġu üzere- terbiyet ve şefḳatinden ḫālī ḳalmadı. Taṣfiye-i ḫavāṭır-ı mürīdān ve ṭarīḳa-i sülūk-ı ʿārifāndan hīçbirini noḳṣān bırakmadı. Sünen-i seniye-i Ḥażret-i Ḫudāvendigāra ʿaliyyü't-tamām riʿāyet buyurdu.

«28» Āḫirü'l-emr o ḥażretiñ firāḳı ḥaddi aştı. Cenāb-ı ʿizzetten ʿizz-i ismihuistidaʿā buyurdu. Müyesser oldu, perde-i vücūd öñünden ḳalḳtı. Evet, ḥażretiñ ıżṭırārı nihāyet derecede olduġu için tīr-i duʿā-ı hedef icābete vāṣıl [201] olaraḳ altı yüz seksen dört sāl-ı

hicriyesinde dāru'l-ḫalvede sefer etmek saʿādeti müyesser oldu. Ḥalḳa-i ḫāṣ Ḥażret-i Ḫudāvendigāra kesb-i ittiṣāl idi. Raḍıya'llāhu ʿanhum ve rıḍvā-yı ʿanha.

2.4.5.Ḫilāfet-i Ḥażret-i Sulṭān Veled Raḍıya'llāhu ʿAnhu

«29» Ḥażret-i Sulṭānu'l-maḥbūbīn, maʿşūḳu'l-evvelīn ve'l-āḫirīn, ʿārif-i esrāru'l-lāhūtiye, mülaḳḳan-ı rumūz-ı nāsūtiye āyetü'l-raḥmet beyne'n-nās, veliyu'llāhu fi'l-arḍ, ḥüccetu'llāh-ı ʿale'l-ḫalḳ, dāʾire-i velāyetin mütemmim ve ḫātemi, ḥaḳīḳat iḳlīmleriniñ mālik ve ḥākimi: Mevlānā ve Seyyidenā bahāʾü'l-millet ve'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīn, vāriṣu'l-enbiyāʾ ve'l-mürselīn, el-hādī elā sebīlü'l-yaḳīn ḳaddisna'llāhu bisırruhu'l-muʿaẓẓam ki cemīʿ ulūm-ı resmiyede bī-nihāye bir deryā, maʿārif ve ḥaḳāʾiḳ-i ḳudsiyede ise bī-miṣl ve nişāne bir pādişāh-ı muʿallā idi.

Her ne zamān ki beyān incisini, mercān gibi olan zebān elmāsıyla Ḥaḳḳa-i yāḳūt-ı dehānī içindeler idi. ʿĀlimiyān'ıñ mübhem müşkillerini, ḳarmaḳarışıḳ olmuş rumūzunu- onlarıñ paslanmış olan āyīne-i derūnunda- birer birer görerek kāmilen ḥall buyururdu.

Ser-i ḥaḳāʾiḳi, lübb-i deḳāʾiḳi berāhīn-i ḳaṭʿa ve delāʾil vāżıḥa ile bütün ḥaḍāra rūşen ve hüveydā ḳılaraḳ fużelā ve ʿulemā-yı milletiñ engüşt-i ḥayretini, dehān-ı ḫacālette bıraḳır… Ve ḥacle-i nişīnān ḥażret-i ḳudse, mücāvirān-ı ḫażīre-i inse ʿaleyke ʿayna'llāh dedirtirdi.

[202] Mevlānā Şemse'd-dīn ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu ḥażretleri, ẕāt-ı seniyeleri ḥaḳḳında ʿināyet-i tāma iẓhār buyururlardı. Evḳāt-ı tecellīyāt ve münācātlarında Cenāb-ı Rabb-i ʿİzzet'ten: Onlar için aʿlā-yı maḳāmāt-ı velāyetiñ zaḥmetsiz, keder ve meşaḳḳatsiz ḥuṣūlünü istidaʿā buyururlardı. O ḫazīne-i ḥaḳāʾiḳ, bī-şüphe kendilerinde kemāliyle ḥāṣıl ve cilve-ger; ẓāhir ve bāṭın-ı mübārekleri bütün nūr-ı ḳuds ile müzeyyen ve münūr olmuş idi.

Doksan altı sene muʿammer oldular. Bu müddet ẓarfında dāʾimā müşāhede-i Ḥaḳḳ'ta müstaġraḳ olurlardı. O nuḳūş ki levḥ-i ḥaḳīḳatte menḳūş idi. Onu, naẓar-ı başīretle görür, ʿālimiyāne şerḥ buyururlardı. Sāye-i feyżinde küçük, büyük herkes; iki cihānıñ māʾide-i

saʿādetinden müstefīd ve fevāʾid-i ḥaḳīḳiyesinden müstefeyż olurlardı. O ḳuṭb-ı zemīn ve zamānıñ āstānesinden, hepsi pā-ber-cā-yı ṣebāt olan bir perger gibi- başlarını, kemāl-i ṣıdḳ ve iḫlāṣ ile ayırmazlardı.

Nice nice fużelā ve meslek-i üftāde yektā-yı ʿulemā ki āfāḳ-ı cihāndan gelerek o ḫıṭṭa-i mübārekede ṭoplanmışlardı. Onlar bütün ulūmda engüşt-nümā-yı ʿālem iken herhangi meclis ki o ḳuṭb-ı hudānıñ vücūduyla ziynet-ṭırāz olup da ẕāt-ı seniyeleri maʿārif ve ḥaḳāʾiḳ-ı taḳrīrine āġāz buyururlardı. Onlarıñ hīçbirinde söz söylemeğe mecāl ḳalmaz idi.

Beyt

كلاه كوشهٔ خورشيد چون نمايد روز

ستاركان بحقيقت فرونهند كلاه

Göñlü yanmış ʿāşıḳlar ise o encümen ve maḥfil-i feyżdeki bī-nihāye eẕvāḳ-ı rūḥāniye ve eşvāḳ-ı maʿneviye ile ḥayrān ḳalaraḳ esrār-ı ilāhīye ʿummānlarına müstaġraḳ olurlardı.

Eğer bir kimse bizim bu sözümüzde, iddiʿāmızda iştibāh ediyorsa işte o ḥażretiñ meşneviyātı, ġazeliyātı, kelimāt-ı menşūresi… Hepsi meydānda… Muṭālaʿa etsin. Bunlar, beyānātımızıñ, ṣıdḳ-ı müddeʿāmızıñ, şübūtu için kendisine bir burhān-ı ḳavīm olur.

Gerçi o ḥażretiñ ıṭlāḳ üzere -yaʿni menşūr olaraḳ söylediği kelimāt-ı ʿāliye, taḳyīd üzere-yaʿni manẓūm ḳāfiye-dār olaraḳ söylediği sözlere leṭāfet ve ʿulviyette hīç **[203]** nisbet ḳabūl etmez. Yine bunuñla berāber inşā buyurduḳları kelimāt-ı ʿāliye, aṣḥāb-ı keşfiñ nice maḳāmātınıñ miftāḥ-ı müşkil-güşāsı… Ve onuñ her faṣlı erbāb-ı ṭarīḳatıñ mürşid ve pīşvāsıydı.

O ḥażretiñ bir aḫlāḳı var idi ki –küçüğe, büyüğe, āşināya, bī-gāneye, ḫavāṣ ve ʿavāma siyānen lüṭuf-kār idi.

O gül-ġonce-i ḥaḳīḳatiñ bir cemāl-i tābānı var idi ki – āfītāb-ı raḫşān gibi pür-ibtisām idi.

Müşārun ileyhiñ ḥaḳḳında bu risāleniñ müʾellifi der ki:

زهى زنور روان تو چشم جان روشن زعكس طلعت تولوح قدسيان روشن

زنور سینهٔ پاك تو درشب دیجور　　توان شمرد یکا یك ستار کان روشن

هر آن خیال که در وهم روشنان نکذشت　　ضمیر پاك تراشد یکان یکان روشن

کجاست منکر تامن نمایش او را　　زمکر مات کمال توصد نشان روشن

خدیو تخت حقائق بهای ملت و دین　　که روشن ست بدو چشم عاشقان روشن

انیس روضهٔ پاك تو قاصرات الطرف　　میان مرقد صدر توچون جنان روشن

ببارکاه جلالت مراچه قدر بود　　که در صفات جمالت کنم بیان روشن

ولیك عشق بران آردم چو پروانه　　که کرد شعلهٔ شمعت کنم دهان روشن

Maʿnā-yı ʿālīsi: Ey meh-ı nāzenīn-i ilāhī nesiñ sen ḥayret. Seniñ nūr-ı rūḥ-ı pākiñle nice nice çeşm-i cān-ı rūşen… Seniñ ʿaks-i ṭalʿat-ı tāb-nākiñle ser-a-ser levḥ-i ḳudsiyān-ı münevver… Müzeyyendir.

Ey āfitāb-ı maʿnā, seniñ sīne-i pākiñden inʿikās eden envār ile ḳaranlıḳ geceleriñ ẓalāmı içinde āsmān-ı hudā yıldızları parıldıyor. Ḥattā o mertebe iltimāʿāt gösteriyor ki onları birer birer ṣaymaḳ bile mümkün olabiliyor.

Āh… Rūşen-dilān-ı ʿārifānıñ fikrinden geçmeyen herhangi bir ḫayāl nāz nāz ḳudsī var ise o, seniñ żamīr-i pākiñde bütün ḥaḳāyıḳıyla cilve-gerdir.

Nerede münkir, gelsin ben oña seniñ mükerremāt-ı kemāliñden yüzlerce parlaḳ delīl göstereyim. Ki o delīlleri- ey ḫıdīv-i taḫt-ı ḥaḳāʾiḳ, ey bahā-yı millet ve dīn, ʿāşiḳānıñ iki gözü āşikāre, pek rūşen görüyor. Seniñ enīs-i ravża-i pākiñ ḳāṣırātu'ṭ-ṭaraftır. Seniñ miyān-ı merḳad-i ṣadrında, yüzlerce cennet müncelīdir.

Bār-gāh-ı celāliñde, āh ben kim oluyorum ki evṣāf-ı cemāliñ ḥaḳḳında lisān beyānı parlatmaġa [204] ḳalḳışayım. Lākin beni ʿaşḳ ceẕbediyor. Dehānımı müstenīr etmek için beni pervāne gibi şuʿle-i şemʿiniñ eṭrāfına getiriyor.

Ḥāṣılı o ḥażretiñ kemālāt-ı celīlesi ḥaḳḳında ne ḳadar tavṣīfatta bulunulsa ʿayn-ı taḳṣīrāt olur.

«30» Ḥażret-i Sulṭān Veled'den dört sülāle-i ṭāhire-i ṭayyibe vücūda geldi:

Çelebi ʿĀrif, Çelebi ʿĀbid, Çelebi Zāhid, Çelebi Vācid raḍıya'llāhu ʿanhum ḥażarātıdır.

Müddet-i ʿömr-i ʿazīzleri doḳsan altıncı sāle vāṣıl olunca mizāc-ı şerīflerinde bir ḳırıḳlıḳ yüz gösterip birḳaç gün ṣāḥib-ferāş oldu. Ferzend-i ekberleri olan Ḥażret-i Çelebi ʿĀrif'i çaġırdı. Agūşuna aldı. Bütün aṣḥābı, ʿazīzān ve mürīdānı ẕāt-ı seniyelerine vediʿa etti.

O gece ki civār-ı Rabb-i raḥīme ve mülk-i kerīme iltiḥāḳ etmek istedi. Ḫāneyi aġyārdan ḫālī buyurdu. Vaḳtā ki geceden biraz geçti, ḳalḳıp oturdu. Buyurdu ki: *"Ḥażret-i Ḫudāvendigārım ve Mevlānā Şemse'd-dīn ve bütün evliyā'u'llāh gelmişler… Baña intiẓār ediyorlar. Gerektir ki benim fevtimle cezaʿ ve fezaʿ etmesinler."*

Ondan ṣoñra ḥaḳā'iḳ-i taḳrīrine başlayıp ẕikr-i Rabbu'l-ḫalāyıḳ ile taḳarrüb istedi.

Ẕikr eṣnāsında idi. Yedi yüz on iki sene-i hicriyesi māh-ı Recebiniñ onuncu cumartesi gecesinde seḥer vaḳtine ḳarīb idi. Ferādīs-i ḳudste ve riyāż-ı ünste istiḳrār ederek perde-i nūrda mestūr oldu.

Ḳāṣırātu'ṭ-ṭaraf[145], īfā-yı ḫizmet için miyān-ı beste-i iḫtirām oldular… Vildān-ı muḫallidūn[146], şarāb-ı ṭuhūr ile dolu olan ellerindeki nūrdan ibriḳleri ḥużūruna getirip ʿarż ile ikrām ettiler.

Üç gün üç gece ḳubbe-i mübārekeden āsmāna ḳadar bir nūr dikildi. Şöyle ki bütün Ḳonya ahālisi, küçük ve büyük hepsi aydınlıḳ günde o nūru müşāhede ederek o ʿaẓamete ḥayrān ḳaldılar.

Ḥażretiñ fevāt-ı cemālinden dolayı ġurūbu ve ḥanīni, āh u enīni ʿilliyyīne ḳader-i aʿlā ettiler. Raḍıya'llāhu ʿanhu ve ʿan islāfa.

[205]

[145] *Es-Sâffât-48*
[146] *El-Vakıa-17*

2.4.6. Ẕikr-i Ḥażret-i Çelebi ʿĀrif Ḳaddesa'llāhu Sırrahu

«31» Maḫdūm-zāde-i Rūḥāniyān, ḥayāt-baḫş-ı Rabbāniyān, nūr-ı dīde-i muḥaḳḳiḳān, reh-nümā-yı sālikān, mihāmme-i ceberut, ḳāfile-i sālār-ı nāzeniyān, ḫıṭṭa-i melekūt, sermekeş-i dīde-i ʿārifān, nevāzende-i dil, sūzende-i ʿāşiḳān ve miskīnān Çelebi Celāle'd-dīn Ferīdūn ḥażretleri ki "ʿĀrif" nāmıyla müştehirdir. Nevvara'llāhü ḍarihuha.

O gül-ġonce-i envār ḥāl-i ḥayāt-ı Ḥażret-i Ḫudāvendigār'da zīnet-ārā-yı çemen-zār-ı vücūd oldu. Müşārun ileyh doġduġu zamān, Ḥażret-i Ḫudāvendigār kendilerini getirip mübārek yeñleri içine ḳoydu. Semāʿ ve ḥarekāta şürūʿ buyurdu. Ḥaḳḳ-ı ʿālīlerinde pek çoḳ ʿināyet gösterdi. Kendi laḳab-ı şerīflerini onlara erzān buyurdu. Ve "ʿĀrif" nāmıyla çaġırdı. Āb-ı maʿrifeti, cūybār-ı sīnelerine aḳıttı.

Ḥażret-i Sulṭān Veled'iñ intiḳālinden ṣoñra aba ve ecdādınıñ taḫt-ı vilāyet ve ḫilāfetine cālis ve mestūy oldu. Bütün ṣādıḳānı, kendi vücūd-ı şerīfiyle müzeyyen ve müşerref buyurdu. Ṭarīḳ-i ṣıdḳ ve niyāzı ve terk-i mecāz ve māsivāʾu'llāhı herkese hüveydā ḳıldı.

Selāṭīn, umerā, efāżil ve küberā muḥabbet ve iḫlāṣ ile ẕāt-ı seniyelerine irādet getirdiler. Mürīd oldular. Onuñ fermān ve işāretine münḳād bulundular.

Kendi ʿizzet-i nefislerini, saʿādet-i ḥaḳīḳiyelerini, ancaḳ bu meslek-i iḫlāṣ ve ʿubūdiyette ṣebāt ile ḳāʾim bildiler.

Kendileriniñ fünūn-ı ġarībe ve laṭīfe ile meşḥūn ve ḥaḳāyıḳ-ı ẓāhiriye ve bāṭıniye ile müzeyyen-i ġazeliyāt ve kelimāt-ı ḳudsiyesi vardır.

[206] Himmeti ʿālī, keremi bī-ḥisābdır. Āfitāb gibi ḫavāṣ ve ʿavāma feyżi şāmil, bir ḫulḳ-ı ḥüsnü vardır.

Ciddiyeti, leṭāʾif ve basṭiyeti mu'tedil, nesīm-i bahār gibi tekellüf ve ruʿūnetten āzāde idi. Aḫlāḳ-ı fāżıla ve evṣāf-ı cemīleleriniñ müzeyyātını beyāna şürūʿ etsek tafṣīl ve taṭvīle iḥtiyāc ḥāṣıl olur. Bināʾenʿaleyh bir ḥasb-ı teberrük -her gülşenden bir güldeste gibi- her bābdan bir faṣl, her enbārdan bir avuç numūne alıp getirmek vācib oldu.

Ḳaddesa'llāhu sırrahu ḥażretleriniñ intiḳāli: Yedi yüz on dokuz sene-i hicriyesi şehr-i zi'l-ḥiccesiniñ yirmi dördüncü ṣalı günüdür.

İşte o gün bu tengnā-yı cihāndan, dāru'l-imāna ve beyt-i cināna rıḥlet buyurdu. Kendi aṣl u cinsine kesb-i ittiṣāl etti. Gerek şehirde ʿumūmiyetle ve gerek ḫānelerinde ḫuṣūṣī olaraḳ mürīdān ve ʿāşıḳān, o nāzenīn-i cihānıñ iftirāḳı mātemini ṭuttular. Merṣiye-i güne ḳasideler tanẓīm ederek ve oḳutup diñleyerek teʾsirāt-ı ḳalbiyelerine, aḥzān-ı derūnīlerine feryād beyān verdiler. Raḥıma'llāhü'l-māzīne ve edāma'llāhü'l-bāḳīn.

***

«32» Ḥażret-i Çelebi'niñ intiḳālinden ṣoñra ṣulbī birāderi: Çelebi-i rūḥāniyān, dībāce-i vücūh-ı muḥaḳḳiḳān, gül-bīn-i gül-şen-i maʿrifet, sīmurg-ı ḳāf-ı meziyet, ṣadr-nişīn-i taḫt-ı Nuṣret ʿuyūnu'l-kāmilīn, maḥbūbu'l-vāṣilīn, baḥru'l-ʿavārif, şemsu'l-meʿarif, Çelebi Şemse'd-dīn ʿĀbid isbaġa'llāhu ẓıllehu ḥażretleri ki- şimdi ḳāʾim-i maḳām, şeyḫ ve imām-ı vaḳttir- bütün mürīdān ve ʿāşıḳānıñ gözleri… Onuñ cemāl-i hümāyunuyla rūşen ve münūrdur. [147]

2.4.7.Ḥażretiñ İḫvān-ı Ṣafāsı

«33» Şümūs-ı eflāku'l- maʿārif, nücūm-ı burūcu'l-ḥaḳāʾiḳ, şemere-i aġṣān eşcāru'l-ḳuds [207] dürer-baḥār-ı maʿārifu'l-üns: Ṣelaha'd-dīn Emīr Zāhid: Ḥüsāme'd-dīn Sulṭān Vācid rıḍvanu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn ḥażarātı aḳṭābıñ ekberi ve ulu'l-elbābıñ göz bebeğidirler.

Ecdādlarınıñ sünen-i seniyesini ḳāʾim ḳılmış ve ṭarīḳ-i rüşdü, sebīl-i hidāyeti cümleye hüveydā eylemişlerdir. Onlarıñ vücūd-i pür-cūd-ı şerīflerine, cihāniyānıñ bir istiẓhārı, bir güvenmesi vardır ki tāmdır. Onlarıñ derūn-ı pür-nūr-ı mübāreklerine ṣādıḳānıñ bir vuṯūḳı, bir bağlanması vardır ki mālā kelāmdır.

[147] Müʾellif-i ʿāli tebār Ferīdūn Bin Aḥmed Sipehsālār ḥażretleriniñ işbu risāle-i ʿaliyeyi Çelebi müşārun ileyhiñ zamān-ı aḳdes-i ḫilāfetlerinde yazmış olduḳları buradaki ifādelerinden añlaşılıyor.

Cenāb-ı Īzzet Subḥāne ve Teʿālā ḥażretleri -nāzeniyān-ı ḥarīm-ı ḳuds olan- bu ʿuḳūd-ı baḫtiyārīyi sāʾir ʿibādı için pek çoḳ seneler pāyende ve mevcūd; onlarıñ netāyic-i ṭayibe ve ḫāndān-ı saʿādetlerini dāmen-i ḳıyāmete ḳadar zīnet-ārā-yı ʿālem-i şuhūd ve ṣadr-ı nişīn bezm-i ʿirfān buyursun. (. بحق محمد و آله الطيبين الطاهرين) Yā Rabbī āmīn.

2.4.8.Ẕikr-i Ḫulefā ve Aṣḥāb ve Ru'esā ve Mürīdān Raḥimehumu'llāhu Teʿālā

«34» Ey ḳārīʾ Allāh Teʿālā seni tevfīḳātına maẓhar etsin- maʿlūmuñ olsun ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesna'llāhu bi sırrahi'l-muḳaddes efendimiziñ ḥāl-i ḥayātında bulunan mürīdān ve ʿāşıḳānıñ ḥesābı yoḳtur. Faḳaṭ onlardan ehl-i ṣoḥbet olan ve ḳurbet-i tāmeye maẓhar bulunanlar; çoḳ riyāżet ederek yoḳluḳta ve faḳr potasında vücūd-ı varlıġını biñ defʿa eritmiş olanlar, ẓāhirini maḥv edip dünyāyı arḳasına atanlar; işbu ẕevāt-ı ʿāliyeleri ki bir veche onu ẕikr ve beyān olunur:

[208] Çelebi Celāle'd-dīn Ferīdūn, Mevlānā Sirāce'd-dīn Bayburtī, Bahāʾe'd-dīn Baḥrī, Faḫre'd-dīn Sivasī ve Evlād Müderris, Kerīmi'd-dīn Bektemur, Mevlānā Ṣelaḥa'd-dīn Faḳīḥ, Niẓāme'd-dīn Ḫaṭṭāṭ, Mevlānā ʿİzze'd-dīn Erzincānī, Mecde'd-dīn Mürāgī raḥmeta'llāhu ʿaleyhim ve raḍıya'llāhu ʿanhum ḥażārātıdır.

***

«35» Cenāb-ı Ḫudāvendigār efendimiziñ āḫir vaḳtine yetişip de Çelebi Ḥüsāmu'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīn ve Sulṭān Veled ḳaddesa'llāhu sırrahümā efendilerimiziñ manẓūru'l-ḥāẓa-i ʿināyeti olmuş ve ḫilāfetiyle mevsūm ve mersūm bulunmuş olanlardan biri:

Meliku'l-ʿārifīn, faḫru'l-muḥaḳḳiḳīn, kāmilu'l-ḥāl ve'l-ḳāl Mevlānā ʿAlāʾe'd-dīn el Amāsī raḥmeta'llāhu ʿaleyhe ḥażretleridir ki kendi ʿaṣrında ṣāḥib-ḳıran zümre-i fuḳarā ve ḳāfile-i sālār-ı ʿāşıḳān ve ʿirfān idi.

Onuñ bir nefs-i kāmili var idi ki ārāmide, bir sīret-i fāżlı var idi ki cidden pesendīde idi.

Şānı: ʿĀlī, beyānı: Şāfī, göñülleriñ maḥbūb ve maḳbūlü bir ẕāt-ı pür-meʿāli idi.

Himmeti, mürīdān ḥaḳḳında şāmil olup her kimi ṣıdḳ ve ṣafā ile ber güzīde ḳılarsa onu zümre-i ṣādıḳāne vāṣıl eylerdi.

«36» Naṣıl ki Mevlānā ve üstādenā ve şeyḫenā, şemʿ-i cemʿ-i ʿurefā, vāsıṭa-i ʿaḳdu'l-etḳıyā, şāriḥ-i rumūz-ı daḳāyıḳ, şārib-i selsebīl-i ḥaḳāyıḳ, melekiyyü'ṣ-ṣıfāt maḳbūlu'l-evliyāʾ, zübdetü'l-ezkiyā: Ḥüsāmu'l-millet ve'd-dīn "Ḥüseyn El Mevlevī" ḥażretleriniñ de erkān ve uṣūlü böyle idi.

[209] Müṣārun ileyh raḥmeta'llāhu ʿaleyhe Erzincān şehrinde muḳīm idiler. O ẕāt-ı meʿālī ṣıfāt-ı Mūsā gibi yed-i beyżāya maẓhar, ʿĪsā gibi ihyā-yı emvāta muḳtedir idi.

ʿİlmi: Mertebe-i ġāyede, edebi: nihāyet derecede, himmeti: pek ʿālī idi.

Meşāyiḫ-i kirāmıñ uṣūl ve ṭarīḳatı üzere çalışmış, keʾs-i muḥabbet ve ḥaḳīḳatten ṭatmış idi.

Ḥażret-i Sulṭān Veled beyyaża'llāhu ġarrete müṣārun ileyh ḥaḳḳında pek çoḳ ʿināyet göstermiştir. Erzincan şehrinde onu kendine ḳāʾim-i maḳām naṣb edip kendisine icāzet-i ʿāliye baḫş ve erzān buyurmuştur.

O ẕāt-ı ʿālī, her ne zamān ki bülbülān-ı beyānı sefīne-i gülbünān-ı aḳlāmda dem-sāz ederdi. Ṣaḥīfe-i sīmīn ḳırṭāsı, elmās gibi sevād-ı midād ile zīnet-ṭırāş eylerdi. Maʿnā-yı sebʿ al-meşānīyi[148], öyle nādīde ve laṭīf iklīller ile öyle bedīʿ ve şeh-vār incilerle mükellel ve müzeyyen ḳılardı ki ʿuḳūl-i rūḥāniyāna ḥayret gelirdi.

Müşārun ileyh riyāżāt-ı ʿazīmede bulunmuş ve āsitāne-i ḫizmetinde oṭurmuş idi.

Rumūz-ı faḳrıñ maʿārif ve ḥaḳāyıḳını –ṭarīḳ-i taʿlīm üzere- o bilādıñ bütün sekkānına rūşen ederek kendilerini kisve-i faḳr ile müzeyyen ḳılmış ve ḥalḳa-i emn ve imān-ı evliyāya daʿvet etmiştir.

Temmetu'r-Risāle-i Biʿavni'llāh

[148] ***Seb'al Mesânî:*** *Yedi âyetten meydâna gelen ve Kur'an-ı Kerîm'in ilk sûresi Fatiha'ya verilen ad. Kelime olarak "tekrarlanan yedi âyet" anlamına gelir. Kur'an-ı Kerîm'de Fatiha için bu ad kulllanılmıştır (Hicr/87). Bu husûsta tefsirlerde çeşitli rivâyetler vardır. Önce Mekke sonra Medine'de indirilmesi, Allah ile kul arasında tekrar edilmesi, her namâzda okunması vs. bunlardandır. Hatta yedi kay göğe karışılık Fatiha'da yedi âyet olduğunu söyleyen âlimler de vardır. Tasavvufa göre bu yedi âyetin yüzdeki yedi hattı (iki kaş, dört kirpik ve bir saç) karşıladığı söylenir. Pala, age, s.392*

[210]

2.4.9.Bir Ḥasbiḥāl-i Dervişāne

Bismi'l-lahi'r-raḥmani'r-raḥīm

Esselāmu ʿAlā Men İttebeʿa'l-Hudā

«1» Bundan taḳrīben on iki sene muḳaddem faḳīr- bir kitapçı dükkānında- Menāḳıb-ı Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu'l-aʿlā efendimize ʿāʾid olmaḳ üzere yazılmış dört beş yapraḳtan ʿibāret maṭbūʿ bir kitāb gördüm. Ṣaḥīfelerini şöyle bir gözden geçirdim. ʿUlviyet-i mevżūʿuna ḳarşı ṣūret-i taḥrīrini, bi'l-ḫāṣṣa menāḳıb nāmına yazılan sözlerini, fıḳralarını pek sönük, ḥattā pek yañlış buldum.

Gönlümdeki ġayret-i dervişāne ġaleyāne geldi. Cenāb-ı Ḫudāvendigārımıza –nāçizāne- bir menāḳıb yazmaḳ istedim. Enmūzec-i Menāḳıbu'l-ʿĀrifīni, Ṣevāḳ'ı gözden geçirdim. Cenāb-ı Ḥaḳḳ maḳāmını pür-nūr-ı ṭarab-gāh-ı semāʿa-ḫāne-i sürūr buyursun- ʿārif-i dil-āgāh, mürşid-i ʿirfān-penāhım Bahāriye Mevlevī-ḫānesi Şeyḫi Ḥüseyin Faḫri Dede Efendi merḥūm henüz bu ʿālem-i şuhūdda idi. Kendilerinde mevcūd olan yazma "Risāle-i Sipehsālār"'ı da alıp dergāhta muṭālaʿa ettim.

O zamāna göre bu risāleyi terceme ile ṭabʿ ve neşr etmek ḳābil olamayacaġı cihetle baʿżı mesāʾili bu kitāb-ı şerīften, dīger aḳsāmı ise "Enmūzec-i Menāḳıbu'l-ʿĀrifīn" ile "Ṣevāḳıb'dan terceme ve iḳtibās ederek ve Meṣnevī-i Şerīften de bi'l-münāsibe ebyāt-ı şerīfe ve mebāḥiṯ-i güzīne terceme ve derc eyleyerek KEMĀLĀT VE KERĀMĀT-I ḤAŻRET-İ MEVLĀNĀ" nāmıyla bir risāle yazdım. Ṭabʿ ve neşrīne ruḫṣat-ı resmiye istiḥṣāli için ʿale'l-uṣūl maḳāmāt-ı maḫṣūṣasına mürācaʿt [211] ettim. O ḳadar uġraştım. O ḳadar çalıştım. Ḥattā şimdi dergāh-ı muʿallā-yı Ḥażret-i Mevlānā post-nişīni olan ʿārif-i Rabbānī, fāżıl-ı bī-müdānī ʿazīzimiz reşādetlü Bahāʾe'd-dīn Veled Çelebi Efendimiz ḥażretleriniñ ol vaḳt delālet-i ʿaliyelerine mürācaʿt ettim. Onlar da luṭfen teşebbüs buyurdular ise de kitābıñ ṭabʿ ve neşrine müsāʿade olunmayacaġı ve verilen müsādātıñ daḫi iʿāde ḳılınmayacaġı cevābını kemāl-i teʾeṣṣürāt ile aldım.

***

«2» Meşnevī-ḫᵛān Esʿad Dede merḥūm Bahāriye Mevlevī-ḫānesinde mevcūd risāle-i Sipehsālār'ıñ bir nüsḫasını istinsaḫ ettirdiğini ve ḥicaza ʿazīmet ettiği zamān İmdādu'llāh Efendi merḥūm maʿrifetiyle de Hindistān'da ṭabʿ ettirdiğini duydum.

İstanbul'a ʿavdetinde bir nüsḫası kendisinden gizlice istenilerek bu ṣūretle bir nüsḫa-i maṭbūʿasını elde ettim. Ara ṣıra bu kitāb-ı şerīfi naẓar-ı muṭālaʿaya aldıḳça, müntericāt-ı ʿulviyesiyle tenvīr-i dil u cān eyledikçe terceme etmek için göñlümde yeñiden bir şevḳ uyanmaġa başladı. İşbu risāle-i ʿaliyenin baʿde't-terceme ṭabʿ ve neşri ḫuṣūṣuna da artıḳ māniʿ ḳalmamış olduġu cihetle şevḳim tezāyüd etti.

Ramażān-ı şerīf idi. Kitābı teyemmünen tercemeye başladım. Ramażān-ı şerīf gecelerinde böyle bir meşġūliyet-i ʿulviyeyi pek muvāfiḳ gördüm. Bir aralıḳ kitābın ʿulviyeti, naẓar-gāh-ı iḥtirāmımda tecessüm ederek bu vażīfeniñ altından ḳalkamayacaġım gibi bir fikr iḥsās etmesi cihetiyle –istemediğim ḥālde- taʿṭīl-i meşġūliyet ettim. Faḳaṭ az ṣoñra idi. Hem-dem-i ʿirfān-perverim Ḥāfıẓ Celāle'd-dīn Efendi pīrdaşımızla Eşref Efendi ḳardaşımız bir gece eṣnā-yı muṣāḥebette Risāle-i Sipehsālār'ı terceme etmekliğim ḫuṣūṣundaki ārzū-yı derūnīlerini beyān ile beni teşvīḳ ettiler. Teşcīʿ ve terġīb eylediler.

Ḳudret-i Ḥaḳḳ ile muʾīd olan evliyāʾu'llāhıñ himem-i ʿaliyeleriyle her bir müşkilāt āsān olacaġı ecelden āstān-ı muʿallāya, o ḳıble-gāh-ı maʿnāya yeniden tevcīh-i veche-i niyāz ile ʿināyāt-i ḳudsiye temennī eyledim. Bu ṣūretle tercemeyi ikmāl ḫuṣūṣunda beẕl-i ġayret ettim.

[212] Çünki baña lisān-ı maʿnevī-i meṣnevī buyurdu ki:

هر کجا تا بم زمشکاتی دمی　　حل شد انجا مشکلات عالمی

ظلمتی را کافتا بش بر نداشت　　از دم ما کردد آن ظلمت چوچاشت

هر کجا تارك آمدنا سزا　　از فروغ ماشود شمس الضحی

Hicret-i seniye-i Muḥammediye'niñ biñ üç yüz otuz bir senesi şehr-i recebiniñ yirmi altıncı –leyle-i miʿrāc-ı nebevīye müṣādif muḳaddes bir günde- ikmāl-i terceme müyesser oldu. Böyle bir yevm-i mübārekte ikmāline muvaffaḳiyetimi bir fal-ı ḫayr ʿadd eyledim. Ḫizmetimiz Ḥaḳḳ erenler ʿindinde maḳbūl olduysa ne muṭlu…

İşbu risāle-i şerīfeniñ müʾellif-i ʿālīsi Ferīdūn bin Aḥmed Sipehsālār ḳuddise sırruhu ḥażretleriniñ ʿālem-i Mevleviyete cihān-ı ʿilm ve maʿrifete vāḳiʿ olan ḫizmet-i ʿāliyesini, fevāʾid-i celīle-i mevcūdesini bu ṣūretle bir derece daha taʿmīm ve neşr ettiğimden dolayı ḥażretiñ rūḥ-ı pür-fütūḥu ḫoşnūd ve şādān olduġuna ümid-vārım.

***

«3» Risāle-i Sipehsālār; o ne bir kitāb-ı ʿulvīdir. Ḥażret-i Ferīdūn'uñ pīrāye-dār-ı ilhām olan şāhid-i nāzenīn fikri, dest-i maʿnevī-i Ḫudā-pesendānesiyle lāhūt gülistanlarınıñ, ḥaḳāyıḳ-ı çemen-zārlarınıñ en naẓar-rübā güllerinden, en muʿaṭṭar yaseminlerinden seçmiş, bir deste-i maʿnā ṭoplamış, bunu ıydī-i nūr-ı melāʾike tevdīʿ ederek bezm-i feyż-a-feyż-i rūḥāniyāne ʿarż etmiş.

Melekler, taʿẓimāt ve tehlīlāt ile tevḥīd buḫurdanları ellerinde, raḥmet-i ilāhiye ʿanberleriniñ revāyiḥ-i rūḥ-nevāzı meşām-ı cānı misk ḳoḳuları ile mest etmekte olduġu ḥālde yükselmişler, götürmüşler. O ḳāfile-i melāʾikiñ pīş ve pesendin, zīr ve bālāsından geri beyān-ı ʿarş-nūrlar ṣaçaraḳ, izhār-ı taḥsīn serperek ve bir ṭaraftan da āvāz-ı [213] laṭīf ile ilāhiyāt naẓımları tertīl ve terennüm eyleyerek onu mecmuʿ–ı enbiyāʾ ve evliyāya ʿarż etmişler.

O şukūfe-i deste-i ḥaḳāʾiḳ orada elden ele gezmiş, taḳdīr olunmuş… Müʾellif-i ʿālīsi bir ser-pūş-i muraṣṣaʿ-i maʿnā, bir niṭāḳ-ı ḳuds-i ḥarīm-i ḫudā ile talṭīf edilmiş. Ṣoñra, cihān-ı şuhūdda ehl-i idrāk ve maʿrifet ve ṭālibīn-i envār-ı raḥmet, ʿālem-i bālādan būy-ı feyż alaraḳ iḳtibās-ı nūr-ı ʿirfān etsinler… Māʾide-i ʿulūm-ı ledünīden ẕāʾiḳa-dār olaraḳ telẕīẕ-i dimāġ-ı cān eylesinler diye onu bu ʿāleme, yine ʿayn-ı taʿẓimāt ve tekrimāt ile göndermişler. Ve ismine: "Risāle-i Sipehsālār Bemenāḳıb-ı Ḥaẓret-i Ḫudāvendigār" ḳuddise sırruhu'l-aʿlā demişlerdir.

***

«4» Risāle-i Sipehsālārıñ, eñ doġru, eñ güzel yazılmış bir menāḳıb olduġunu ve bu eṣeriñ ḫilāfındaki beyānātıñ bi'ṭ-ṭabiʿ doġru olamayacaġını beyāna ḥācet göremem. Bināʾenʿaleyh bu kitāb-ı müsteṭāb; ḥırz-ı cān edilecek āṣār-ı ʿāliyedendir.

Mütercim faḳīriñ işbu risāle-i meʿāliyātıñ tercemesinde taʿḳīb ettiği uṣūl; ẕevḳ-i āşināyān-ı edeb ve ḥikmet, rūşen-dilān-ı erbāb-ı maʿrifet ʿindinde -ẓann ederim ki- maẓhar-ı ḳabūl olur.

İşbu tercemede aṣlındaki leṭāfeti, mümkün olduġu ḳadar ġāʾib etmemeğe ve aṣlından ayrılmamaġa saʿy ettim. Bināʾenʿaleyh tercemeniñ Fārisi aṣlı ile ḳarşılaştırılaraḳ oḳunması daḫi mümkün ve bu ṣūretle lisān-ı Fārisi'de behre ve maʿlūmātı tevsīʿ etmeğe yardımı olacaġı cihetle gerek aṣlınıñ bu vecihle muṭālaʿasıyla tenvīr-i dīde-i istifāża ve gerek lisān-ı ehl-i cennet olan zebān-ı Fārisī'de tekemmül ile ayrıca istifāde etmek isteyenleriñ maḳṣadına ḫādim bulunması iʿtibāriyle de mesāʿī-i vāḳıʿamıñ maẓhar-ı taḳdīr-i ūlü'n-nühā olacaġına ümīd-vārım.

Gerçi tercemeyi daha sāde, daha lüġātten āzāde olaraḳ; herkesiñ añlayabileceği bir ifāde ile yazmaḳ isterdim. Ne çāre ki mevżūʿuñ ʿulviyeti ve bülendī-i maʿneviyeti; buña ḳarşı ise Türkçemiziñ darlığı, bu maḳṣadımı tamāmen teʿmīn edemedi. Çünki baʿżen öyle ḥazīn ve raḳīḳ bir maʿnāya, öyle dengīn ve daḳīḳ bir noktaya teṣādüf olunuyor ki o maʿnāyı ifāde ve o noktayı beyān için ḳābil degil Türkçemizde ne bir lüġat ne de bir terkīb **[214]** bulunabiliyor. Ḫāme-i beyān, nāçār ʿArabī ve Fārisī'niñ ʿummān ve sayʿindeki bī-pāyān incilerden ṭoplamaġa, onları işlemeğe, dizmeğe mecbūr oluyor.

Maẓhar-ı ecmel-i vaṣf (والنَّجمِ اِذا هَوَى مَاضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَاغَوىَ وَمايَنطقُ عَنْ اِلهَوَى)[149] seyyide'l-enbiyā ṣalavāta'llāhu ʿaleyh ve ālā efendimiziñ vāriṣ-i ekmel-i şaʿşaʿa-ı pīrāsı pīr-i muʿallā, Cenāb-ı Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-aʿlā efendimiziñ ve necl-i necīb-i aḳdesleri, maḫdūm-ı mükerrem ve muḥteremleri maḫbūb-ı nāz-perver-ı yezdān, nūr-ı dīde-i ʿārifān

[149] *"Battığı zamân yıldıza and olsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtıla inanmadı; o ârzûsuna göre de konuşmaz."/En-Necm/1,2,3 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.525*

ve menḳıbe-i kemālātı; zīnet-ṭırāz medīḥe sırr-ı āyān-ı rūḥāniyān Cenāb-ı Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu'ṣ-ṣamed efendimiziñ kelimāt-ı ʿāliyeleriniñ ve maʿnā-yı şiʿrden bālāter olan- eşʿār-ı güzīn-i aḳdesleriniñ meʾal-i şerīflerini daḫi işbu risālede –tezyīd-i istifāde-i ṭālibīn ve tenvīr-i ʿuyūn-ı muştāḳīn için terceme etmeğe beẕl-i ġayret ettim. Evet, gerçi onlarıñ cemāl-i kemāllerini, tābeş-i ḥüsn ve ān-ı ilāhī-i lemʿānlarını iḫlāle, iẕlāle taṣaddi eyledim. Faḳaṭ o cihān-ı kerem-i sulṭānı, o ḥacle-gāh-ı raḥmet ʿurūs-ı nāzenīni; kitāb-ı ʿirfānından; meṣnevī-i maʿnevīsinden dīde-i ibtiṣār-ı ümīdime bir ṣaḥīfe-i tāb-nāk-i iḥsān açaraḳ ondan lisān-ı ibtihāl-i ʿubūdiyetim şu ebyāt-ı şerīfeyi oḳuduġu için bu cesārete düştüm:

ار ملولئ یار خاموش کر دمی	کردم او مهلت بدادی یك دمی
لیك می کوید بکوهین عیب نیست	جز تقاضای قضای غیب نیست
عیب باشد که نه بیند جز که عیب	عیب کی بیند روان پاك غیب
عیب شد نسبت بمخلوق جهول	نی به نسبت با خداوند قبول

İlāhī. Nedir o kelām-ı ʿālī-i Mevlānā'daki ʿulviyet, nedir bu bedāyiʿ-i maḥāsin-i ḳudret. Oḳuduḳça göñül ṣafā-dār-ı feyż olaraḳ yükseliyor, fikr-i teʿālā ediyor.

[215] Nereye? Öyle bir cihān-ı ḥaḳāyıḳa, öyle bir āsmān-ı meʿāliyāta ki oraya ancaḳ o kelimāt-ı ḳudsiyeniñ meʿānī-i ledünīsi ḳanatlarıyla uçulabilir- ki fikr, fikr olalı; henüz öyle bir neşāṭ ve ṭarab gülistanlarında seyrān etmemiştir.

«5» Ey ḳārʾīn-i kirām- bilirsiñiz ki o āṯār-ı ʿāliyede bütün ṣınāyiʿ-i edebiyye, bütün maḥāsin-i bedīʿye lümaʿ lümaʿ cilve-gerdir. Faḳaṭ bunlar düşünerek bi'l-iltizām-ı ibdāʿ edilmiş şeyler değildir. Belki bu maḥāsin-i edebiye, bu ṣınāyiʿ-i bedīʿye; o meşʿale-i hidāyetiñ, o naġmāt-ı ʿaşḳ ve ḥaḳīḳatiñ birer pervāneleridirler ki münceẕib olmuş, birer mevcāt āhengidir ki oña peyrev bulunmuştur.

Evet, bütün nikāt-ı edebiye, bütün ṣınāyiʿ-i lafẓiye ve maʿneviye o kelimāt-ı ḳudsiyeniñ meʿānī-i ledunīsi āfitābıyla müncelī birer ẕerrāttır. Ṭuyūf-ı ṭāʾire gibi tābeş-i ḥüsn-i ezeliyet fürūġuna ḳarşı uçuşur, ṭavāf ederler. Yāḫūd ki o izhār-ı esrār-ı ḥaḳāyıḳıñ; birer

naḥl-i ẕāʾiḳa-perveri, rengīn-per bir renklikleri meşābesindedir ki- onlardan ġıdā-yı feyż alır, onlardan nūş-ı keʾs-şefā eylerler.

Āh o kelimāt-ı ḳudsiye ezelī birer nūr-ı lāhūt-peymādır ki eñ laṭīf eñ rengīn maḥāsin-i bedīʿiye, eñ dil-nişīn eñ nefīs, ṣınāyiʿ-i şiʿriye onuñ ʿulviyet-i meʿānisindeki fürūġ-ı cemāle ḳarşı sönük ḳalır. Āsmān beyānında ancaḳ birer yıldız gibi görünürler. Yāḫūd onlar birer nāy-ı ilāhī-nevādır ki müterennim olduġu āhenk-i kemāl-i lāyezāliye bütün bedāyiʿ ve maḥāsin, pür-siteş-kār olurlar.

Esāsen elsine-i enbiyāʾ ve evliyādan ve ḥayy-i ilāhī, elhām-ı Rabbānī olaraḳ şeref-pāş sünūḥ olan kelimāt-ı ʿāliyeniñ, ulviyet mertebetine ve ḳāʾil-i Rabbāniyesiniñ bülendī-i kemālātına, rāz beyānındaki maʿārif-i ilāhiye, ḥaḳāyıḳ-ı ledüniye delāletiyle intiḳāl etmek gerektir. Yoḳsa ondaki bedīʿ ve beyāna ʿāʾid ṣınāyiʿ-i lafẓiye ve maʿneviye, maḥāsin-i şiʿriye ve edebiye ile o gibi āṣār-ı muḳaddeseniñ meʿāliyāt-ı ḥaḳīḳiyesini, ḥüsn ve ān-ı maʿneviyesini taʿyīne ḳalḳışmaḳ pek doġru olamaz. Çünkü bunlar bu gibi āṣār-ı maʿneviyede ikinci derecede ḳalır meziyāttandır.

هین که اسرافیل وقتند اولیا　　مرده ر از یشان حیاتست و نما

[216] جان هریك مرده اندر کورتن　　می جهد ز آواز شان اندر کفن

کویداین آواز ز آنها خود جداست　　زنده کردن کار آواز خداست

İşte işbu risālemiz: Öñüne kelimāt-ı evliyāʾu'llāh ile zīnet-sāz olan ve ḳader-şināsān-ı maʿrifet, bi'l-ḫāṣṣa iḫvān-ı ṭarīḳat nezdinde pek muʿteber ve muḥterem bulunan risāle-i Sipehsālār'ıñ tercemesi bulunduġu cihetle bunuñ daḫi muṭālaʿīn-i kirāmca maẓhar-ı iltifāt ḳabūl olacaġına ve münderecātındaki sehviyāt ve neḳāyışıñ maʿfüvv buyurulacaġına ümīdim ber-kemāldir.

(رَبَّنَاولاَتُحَمِّلْنَا مَالاَطَاقَةَلَنَابِهْ وَعْفُ عَنَّا واغْفِرْلَنَا وَارْحَمْنَا اَنتَ مَوْلٰيْنَا...)[150]

[150] *"Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlâmızssın. Kâfirler topluluğuna karşı bize*

Fi: 5 Şevālü'l-mükerrem sene 1331

Ṭarīḳat-ı ʿaliye-i Mevleviye bendekānından

Midḥat Bahārī Ḥüsāmī

yardım et." Bakara Sûresi'nin son iki ayetini oluşturan ve "Amenerresûlü" diye anılan bu mübârek ayetler, ilâhî emirler karşısında mutlak ita'ate yönelen mü'minlerin inançlarındaki sadakatlerini ifâde etmektedir. Ayrıca bir önceki ayette geçen " İçinizdekileri açıklasanız da, gizleseniz de Allah sizi hesâba çekecektir."/ El-Bakara-286 Haberiyle endîşeye kapılan mü'minlere bu ayetlerle kolaylık bahşedilmiş, mükellefiyetler hafifletilmiştir. Böylece Allah'a tam ita'at ve iltica meyvelerini verirken yersiz kuşkular da bertarâr edilmiştir. Age, s.166

[217] Fihrist-i Mündericāt

Dībāce, ḳısm-ı evvel, ḳısm-ı s̱ānī, ḳısm-ı s̱āliṣ

Ṣaḥife

3 Dībāce-i kitāb

15 Ḳısm-ı evvel: “ Faṣl-ı evvel, faṣl-ı s̱ānī” faṣl-ı evvel – Hażret-i Sulṭānu’l-ulemā efendimizin isnād-ı ḫırḳa ve telḳīn-i ẕikr-i ʿālīleri

16 Faṣl-ı s̱ānī Sulṭānu’l-ulemā efendimizin maḳāmāt-ı ʿāliyelerinin ẕikri ve beyānı

30 Ḳısm-ı s̱ānī: “ Faṣl-ı evvel, faṣl-ı s̱ānī, faṣl-ı s̱āliṣ.” Faṣl-ı Evvel: Cenāb-ı Ḫudāvendigār ḳaddesa’llāhu sırrahu efendimiziñ tāriḫ-i velādet ve müddet-i ʿömr-i seniyeleri. Faṣl-ı Ṣānī: Hażret-i Ḫudāvengārımız efendimizin esānīd-i ḫırḳa ve telkīnleri ve aṣḥāb-ı ṣoḥbet-i seniyeleri

33 Faṣl-ı s̱āliṣ: Menāḳıb-ı Ḫażret-i Ḫudāvendigār Ḳuddise Sırruhu

46 Ḥażret-i Pīriñ Mücāhede ve Riyāżātı

51 Ḥażret-i Pīr Ḳuddise Sırruhu’l-münīr Efendimiziñ Mücāhede-i Ṣavm ve Cuʿları

56 Ḥażret-i Pīriñ Evṣāf-ı Namāzı

59 Ṣūret-i Taḳvā ve Veraʿ-ı Ḥażret-i Mevlānā Ḳuddise Sırruhu’l-a’lā

62 Ceẕebāt ve ʿAşḳ

65 Sekr ve istiğrāḳ-ı Ḥażret-i Mevlānā Ḳuddise Sırruhu’l-a’lā

75 Ḫavf ve Ḥaşyet ve Recāʾ ve Basṭ-ı Evliya’u’llāh-ı Kirām

77 Recāʾ

81 Ḥażret-i Ḫudāvendigârımız Efendimiziñ Serāʾir-i Zemāʾire Olan Vuḳūf ve Şuʿūr-ı ʿĀlīlerinin Evṣāfı

84 Aḳṭābda ḥāṣıl Olan Ṣıfāt-ı Tevḥīd ile Maḳām-ı İttiḥādıñ ve Bu İkisi Beynindeki Farḳıñ Beyānı

91 Cenâb-ı Pîr Ḳudise Sırruhu'l-münīr Efendimiziñ Semā Buyurmalarınıñ Sebebi

96 Kelimāt-ı Ḳudsiyesi Ser-a-ser Esrār-ı Tevḥīd ve Taḥḳīḳ Olan Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız Efendimiziñ Şiʿr ile Meşġūl Olmalarınıñ ve Eşʿar ile Tekellüm Buyurmalarınıñ Esbāb-ı Mūcibesi

102 Sülūk ve Ḳemāl

107 Mu'cizāt ve Kerāmāt

111 Kerāmāt-ı Meşhūre ve Maʿrūfe-i Ḥażret-i Ḫudāvendigār

147 Ḥażret-i Hudâvendigârın Civâr-ı Rahmet Cenâb-ı Perverdekāra İntikāli

159 Ḳışm-ı Ṣāliṯ: Aṣḥāb u Ḫulefā-yı Ḫudāvendigār. Raḍıya'llāhu ʿanhum Ḫażarātınıñ Żikr ve Beyānı. Birincisi: Ḥażret-i Seyyid Burhāne'd-dīn Muhaḳḳiḳ-i Tirmiżī Ḳuddise Sırruhu

164 Ẕikr-i Ṣānī: Seyyidinā Cenâb-ı Şemse'd-dīn et-Tebrizī Ḳuddise Sırruhu

180 Ẕikr-i Ṣāliṯ: Cenāb-ı Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn Zerkūb-ı Ḳonevī Ḳuddise Sırruhu

190 Ẕikr-i Rābiʿu: Ḫilāfet-i Ḥażret-i Çelebi Ḥüsāme'd-dīn ʿAẓẓama'llāhu Derecātuhu

190 Ẕikr-i Rābiʿu: Ḫilāfet-i Ḥażret-i Çelebi Ḥüsāme'd-dīn ʿAẓẓama'llāhu Derecātuhu

201 Ḫilāfet-i Ḥażret-i Sulṭān Veled

205 Ẕikr-i Ḥażret-i Çelebi ʿĀrif

206 Cenāb-ı Çelebi Şemse'd-dīn ʿĀbid isbaġa'llāhu ẓı'llehu

206 Ḥażretiñ İḫvān-ı Ṣafāsı

207 Ẕikr-i Ḫulefā ve Aṣḥāb ve Ruʿesā ve Müridān raḥma'llāhu

210 Bir Ḥasb-i Ḥāl-i Dervişâne

ʿArż-ı Maʿẕeret

Kitābıñ mevżuʿndaki ḳudsiyet ve ʿulviyet nefāset-i ṭabʿına ve neḳayıstan beri olması içiñ taṣḥīḥātına ṣoñ derecede iʿtinā edilmiş ise de yine bir ḳaç sehvden ḫālī ḳalamamıştır.

Faḳaṭ bunlar; esāsen ḳarʾīn-i kirāmca ḳarīne ile añlaşılır gibi şeyler olduġundan arzu buyurduḳları taḳdirde kendileri de kitābı oḳurken taṣḥīḥ edebileceklerini ʿarż eylerim.

Ṣaḥife	Saṭır	Sehv	Doġru
5	11	ger beste-i	Kemer beste-i
30	8	682	672
37	3	tevhīd	tevḥīd
44	22	ṭaʾir	ṭāʾir
47	9	maḥnūnum	mecnūnum
55	18	ḥ-h-t	cihet

BÖLÜM 3: MENĀḲIB-I ḤAŻRET-İ MEVLĀNĀ CELĀLE'D-DĪN-İ RŪMĪ

ḲUDDİSE SIRRUHU'S-SĀMĪ

SİPEHSĀLĀR TERCEMESİ

3.1.MUḲADDİME

«1» Cenāb-ı ḫāliḳ-ı aḥsen-i taḳvīme bī-nihāye ḥamd u s̱enā ve eşref-i benī Ādem efendimize ṣalavāt-ı lā-tüḥṣā ve āl u aṣḥāb-ı hidāyet-nümāsına tarżiye-i bī-intihā ʿarż ve inhā olunduḳtan ṣoñra beyān-ı maḳṣada şürūʿ olunur ki şāh-ı kişver-i maʿrifet-i ẕü'l-celāl ve gencine-i esrār-ı lā-yezāl ṣāḥib-i Meṣnevī-i Maʿnevī "Mevlānā Celāle'd-dīn-i Rūmī" ḳuddise sırruhu's-sāmī efendimiziñ menāḳıb-ı ʿalīyeleri ilk defʿa olaraḳ mürīd-i maḳbūllerinden Ḥażret-i Ferīdūn İbn Aḥmed-i Sipehsālār ṭarafından yazılmıştır. Ondan ṣoñra ʿĀrif Çelebi ḥażretleriniñ eyyām-ı saʿādetlerinde Şeyḫ Aḥmed Eflākī, menāḳıb-ı Sipehsālār'ı ʿilāve ve tafṣīl ṣūretiyle tevsīʿ ederek "Menāḳıbu'l-ʿĀrifīn" nāmında bir eṣer vücūda getirmiş ve baʿdehu Çelebi ʿAbdu'l-Celīl ḥażretleriniñ eyyāmında ʿAbdu'l-Vahāb Hemedānī cānibinden Menāḳıbu'l-ʿĀrifīn telḫīṣ olunaraḳ "Ṣevāḳıbu'l-Menāḳıb" nāmında dīger bir eṣer tedvīn olunmuş ve meṣnevī-ḫᵛān dervīş Maḥmūd Ḳonevī ṭarafından Ṣevāḳıbu'l-Menāḳıb lisān-ı Türkī'ye naḳl ve terceme edilmiştir. Cenāb-ı Sipehsālār bi'ẕ-ẕāt Ḥażret-i Mevlānā efendimizden ʿayne'l-yaḳīn her ne görmüş ve kendi eyyāmında ẕāt-ı sütūde-ṣıfātlarından ne vāḳiʿ olmuş ise onları ḳayd ve żabṭ buyurmuş olduḳlarından onlarıñ menāḳıbı vüṣūḳ cihetiyle bi'ṭ-ṭabiʿ bunlarıñ cümlesine fāʾiḳtir.

Sefīne-i Mevleviye'de beyān olunduġu üzere Ferīdūn İbn Aḥmed-i Sipehsālār ḥażretleriniñ laḳab-ı şerīfi Mecdü'd-dīn'dir. Kendisi ābāʾ ve ecdādı gibi Devlet-i Selçukiye'niñ serʿaskeri olup şecīʿ, kerīm, ẕarīf, mütefennin ve aḫlāḳ-ı ḥamīde ṣāḥibi bir ẕāt-ı ʿālī-ḳadr idi.

ʿAhd-ı şebābında Sulṭānu'l-ʿulemāʾ ḥażretleriniñ mecālis-i ʿāliyelerinde ḥāżır olup enfās-ı nefīselerinden müteʿessir olmuş ve onlara muḥabbet etmiş idi.

[4] Pederleriniñ vefātından ṣoñra Selāṭīn-i Selçukiye'den Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn Keyḳubād cānibinden ʿuhdelerine ser-ʿaskerlik rāyeti tefvīż olunup Cenāb-ı Mevlānā Celāle'd-dīn-i Rūmī ḳuddise sırruhu's-sāmī efendimiz ṭarafından kendisine ḫiṭāben; "Ey Ferīdūn. Bir müddet cihād-ı aṣġarıñ ser-ʿaskeri olduñ bundan ṣoñra da rāyet-küşā-yı aḫyār ve leşkerkeş-i ebrār ol." buyrulmuş ve müşārun ileyh daḫi bu daʿvete icābet eylemiştir. Cenāb-ı Pīr efendimiziñ nefs-i ḳudsiyeleriniñ[151] teʾşīrātı ve himmet[152]-i ʿaliyeleriniñ berekātı ile ḥaḳīḳaten işāret buyrulan maḳāma vāṣıl olmuşlar. Ve Çelebi Ḥüsāme'd-dīn ḥażretleriniñ neseb-i ʿālīlerine ṣıhriyeti bulunması ḥasebiyle onlarıñ evḳāt-ı ḫilāfetlerinde fuḳarāya müẕāheret ve āyīn-i evliyānıñ teʾyīdine beẕl-i himmet ve sādāt-ı Mevleviyeniñ menāḳıbına dāʾir bir eṣer-i laṭīf teʾlīf buyurmaḳ ṣūretiyle temyiz etmişlerdir.

Muḥārebeye ʿazīmet edecekleri vaḳitte istimdād ve ḥimāye-i velāyet-penāhīlerini istidāʾ ḳaṣdıyla Ḥażret-i Pīr-i Dest-gīr efendimiziñ yed-i mübāreklerini taḳbīle gittiklerinde vuḳūʿ bulacaḳ aḥvāle işāret buyururlar ve ʿaynıyla ẓuhūr eder idi. Muẓafferen ʿavdetten ṣoñra ḫāk-pāy-i Ḥażret-i Pīre yüz sürdükte seferdeki ser-güzeştlerini ʿalā vechi't-tafṣīl Cenāb-ı Pīr ḥikāye buyururlar ve nūr-ı mükāşefeleriniñ ḳuvveti ve sāye-i ḥimāyeleriniñ iḥāṭası Cenāb-ı Sipehsālār'ıñ sebeb-i izyād-i ḫulūṣu olmaġla ḥiddemāt-ı māliyelerinde beẕl-i mevcūd eder idi. Çelebi Ḥüsāme'd-dīn'iñ zamān-ı ḫilāfetlerinde daḫi kemā fi's-sābıḳ münkirīniñ hücūmlarına ḳarşı bir sedd-i sedīd olup hīçbir kimseniñ āyīn-i Ḫudāvendigārī'ye ḥarf-endāzlıġa cesāreti olmaz idi.

---

[151] ***Nefs-i Kudsiyye:*** *Nefler için mümkün olan kemâlâtın tamâmını yahud o dereceye yakın bir mertebesini elde edebilmek melekesini yakînî bir sûrette hâ'iz olan âlî nefstir. Bu mertebe hads'in nihâyet derecesidir. Cürcânî, age, s.91*

[152] ***Himmet:*** *Bir kimsenin kalbinin, kendisinin veya bir başkasının kemâle vâsıl olması için bütün ruhânî kuvveleriyle Hak Te'âlâ'ya teveccüh etmesidir. Age, s.66*

Kendileriniñ esbāb-ı mudāfaʿāt-ı maddiye ve maʿneviyeleriniñ izdiyādı sebeb-i teʾkīd-i iʿtiḳād ve bāʿiṯ-i teşyīd-i iʿtimādları olup bu ḫuṣūṣ, emr-i müdāfaʾada iḳdām ve ihtimāmlarına bādī olduġu Ḥażret-i Çelebi'niñ ḥużūrunda ẕikr olunduḳta *"Elbette öyle olur. Onlar her ṣabaḥ bir meleğiñ duʿā-yı ḫayrına maẓhar olmaḳtadırlar.*

*Zīrā (*انالله ملكين فى كل يوم يناديان عند كل صباح اللهم اعط كل منفق خلفا*) yaʿni "Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ iki meleği vadır ki her gün ṣabaḥ vaḳtinde "Yā Rabbi her münfiḳ olana infāḳ ettiği māla bedel ve ḫalef ver. Naṣṣı vārid olmuştur."* buyurmuşlar ve bu ḫaber Cenāb-ı Sipehsālār'ıñ semʿine vāṣıl olduḳta saʿyiniñ meşkūr olmasından mesrūren bu ḫaberi getiren eḥibbāsına māmelekini beẕl edip yalñız kendisiniñ emr-i taʿayyüşüne kāfī bir miḳdār alıḳoymuş ve ʿalāʾiḳ-i dünyeviyeden elini eteğini çekip bi'ẕ-ẕāt gördükleri ve mevṣūḳ **[5]** olaraḳ tevātüren işittikleri aḥvāl ve kerāmātıñ cemʿine ḥaṣr-ı evḳāt eylemişlerdir.

Sinn-i şerīfleri doḳsana vāṣıl olmuş iken eṣnā-yı semāʿda ḳāmetleri bir deliḳanlı gibi dosdoğru durur idi.

Sulṭān Veled efendimiziñ evāʾil-i ḫilāfetlerinde maḫdūm-ı mükerremleri Cenāb-ı Celāle'd-dīn'i elinden ṭutup ḥużūr-ı şeriflerine götürerek dāḫil-i ḫalḳā-i irādetleri etmiş ve ḥüsn-i naẓarları ḫuṣūṣunda kendilerininiñ maḳāmına iḳāme buyrulmasını niyāz ederek maṭlūbları isʿāf buyrulmasını müteʿāḳiben vedāʿ-ı ʿālem-i fānī eylemişlerdir. İrtiḥāllerinden muḳaddem *"Devletsiz başımız evḳāt-ı ḥayātta o selāṭīn-i ḥaḳīḳatiñ pāy-ı irādelerinde idi. Bināʾenʿaleyh ḥāl-i memātta daḫi öyle olmaḳ münāsibtir."* diye vaṣīyet buyurmuş olduḳlarından baʿde'l-intiḳāl Cenāb-ı Sulṭānu'l-ʿulemā ve Mevlānā ve Ḥüsāme'd-dīn ve Ṣelāḥa'd-dīn efendilerimiz ḥażarātınıñ pāygāh-ı merāḳıd-ı şerīflerinde vediʿa-i ḫāk-i ʿıṭr-nāk ḳılınmıştır. Kaddise'llāhu esrāruhum.

Baʿdehu ez-vefāt ḥāmil-i sırr-ı ḳudsīleri olan maḫdūm-ı mükerremleri Celāle'd-dīn ḥażretleri onları ʿālem-i maʿnāda görmüşler o ḥālde ki āsitāne-i Mevleviye'de fem-i mübāreklerinden bir nūr ṭulūʿ ve felek-i ḳamere ṣuʿūd ederek lemaʿātından bir ḳısmı veche-i arża ʿaks edip işābet eylediği maḥalleri müstaġraḳ-ı envār etmiş idi. Bu ḥāli Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu efendimize ʿarż ettikte *"O nūr, evliyāʾu'llāhıñ eẕkār-ı cemīlesiniñ*

nūrudur ve o ʿaks o eẕkārıñ aṣārıdır ki ḳulūb-i ḳābileyi tenvīr edip ve ḳulūbüñ münevveriyeti ile ḳavālib daḫi nūrānī olup ẓulmet-i inkārdan ḫalāṣ olurlar." diye taʿbīr ve onlarıñ teʾlīf etmiş olduḳları menāḳıbıñ neşr ve istinsāḫını emretmeleriyle bāʿiṣ-i nüzūl-ı raḥmet olan eṣer-i laṭīf-i meẕkūru istiktāb ve onuñla temīn-i teberrük eylemişlerdir.

Cenāb-ı Sipehsālār bu menāḳıb-ı şerīfi Sulṭān Veled efendimiziñ evāʾil-i ḫilāfetlerine ḳadar biʾẕ-ẕāt yazmışlardır. İrtiḥāllerinden ṣoñra mābaʿdı maḫdūm-ı mükerremleri ṭarafından ikmāl buyurulmuş ise de ḥadd-i fāṣılı muʿayyen değildir.

Bu menāḳıbda muṭālaʿa olunacaġı üzere Sipehsālār ḥażretleri tamām ḳırḳ yıl Cenāb-ı Mevlānā efendimiziñ ḫizmet-i ʿaliyelerinde bulunmuşlar ve Sulṭān Veled efendimiziñ evāʾil-i ḫilāfetlerine ḳadar muʿammer olup doksan altı yaşını mütecāviz olduḳları ḥālde dār-ı naʿīme intiḳāl eylemişlerdir.

[6] Ḥażret-i Pīr–i Dest-gīr efendimiz 672 tārīḫinde altmış sekiz yaşında olduḳları ḥālde ʿālem-i beḳāya rıḥlet buyurmuş olduḳlarından bu ḫīnde Cenāb-ı Sipehsālārıñ sinleri seksen dörde ḳarīb olmaḳ lazım gelir. Çünkü ondan ṣoñra Çelebi Ḥüsāme'd-dīn efendimiziñ on iki sene devām eden zamān-ı ḫilāfetlerinde ber-ḥayāt bulunup Sulṭān Veled efendimiziñ evāʾil-i ḫilāfetlerinde irtiḥāl buyurmuşlardır. Şu ḥesāba göre sinleri ḳırḳ dörde ḳarīb olduġu ḥālde Ḥażret-i Mevlānā efendimizden aḫẕ-ı ṭarīḳat eylemişlerdir ki Cenāb-ı Pīr efendimiziñ sinn-i mübārekleri bu ḫīnde 32 olur bu da 636 senesine muṣādif bulunur.

Bu tārīḫlerde ise Ḥażret-i Pīr-i Dest-gīr bir mürşid-i kāmil ve mükemmil idiler. Çünkü Menāḳıbu'l-ʿĀrifīn'iñ rivāyetine göre Sulṭānu'l-ʿulemā efendimiz 628 sene-i hicriyesinde vedāʿ-ı ʿālem-i fānī buyurup ondan pek az bir zamān ṣoñra Seyyid Burhāne'd-dīn Muḥaḳḳiḳ-i Tirmiẕī ḥażretleri şeyḫleri bulunan Ḥażret-i Sulṭānu'l-'ulemā'nıñ işāret-i maʿneviyeleri üzerine ʿale'l-ʿacele Ḳonya'ya bi't-teşrīf Ḥażret-i Pīr efendimize telḳīn-i ṭarīḳat eylemişler ve doḳuz sene berāber bulunaraḳ az bir vaḳit içinde derecāt-ı ʿāliyeye īṣāl buyurmuşlardır ki keyfiyet-i telḳīn; Cenāb-ı Pīr efendimiz yirmi beş, yirmi altı yaşında iken vāḳiʿ olmuş olur. Ve altı yedi sene ṣoñra da Cenāb-ı Sipehsālār onlara intisāb etmiş olurlar. Ḥażret-i Şems-i Tebrīzī efendimiziñ Ḳonya'yı teşrīfleri ise Nefḥātu'l-Üns'te beyān

olunduġu üzere 642 tāriḫinde yaʿni Seyyid Burhāne'd-dīn ḥażretleriniñ Ḳayseri'ye ʿazīmetlerinden az bir zamān ṣoñra vāḳiʿ olmuştur.

Bināʾenʿaleyh Cenāb-ı Pīr-i Dest-gīr bir mürşid ve mürebbī-i kāmil ve mükemmil olduḳları ḥālde Ḥażret-i Şemse'd-dīn Tebrīzī efendimiziñ dāʾire-i ṣoḥbetlerine dāḫil olaraḳ uṣūl-i semāʿ ve ferecī ve vaż'ʿ-ı destār ḫuṣūṣlarında onlara muvāfaḳat buyurmuşlardır.

Şu veṣāʾik-i tāriḫiyeye naẓaran Cenāb-ı Mevlānā efendimiziñ pīr-i telḳīnleri Seyyid Burhāne'd-dīn Muḥaḳḳiḳ-i Tirmiẕī ḥażretleri olup Şems-i Tebrīzī efendimiz ise aṣḥāb-ı ṣoḥbetlerindendir. Nitekim Cenāb-ı Sipehsālār bu menāḳıbda ʿalā ṭarīḳi'l-müşāhade mufaṣṣalan beyān buyururlar ḳaddesa'llāhu sırrahu:

İmdi bu menāḳıb-ı şerīfi tercemeden maḳṣad-ı faḳīr maḥżā evliyāʾu'llāhtan istişfāʿ olup iẓhār-ı fażīlet ve ḫod-nümālıḳ değildir. Zīrā ġarīḳ-i deryā-yı cehl u ʿacz olan bu faḳīr [7]-i pür-taḳṣīr kendisinde inẓār-ı kemāle ʿarża lāyıḳ bir biḍāʿa ve taḥsīne sezā bir ḳudret göremez. Gerçi Cenāb-ı Pīr-i Dest-gīr efendimiziñ her birisi bir iḳlīm olan ebyāt-ı feṣāḥat ġāyātını naẓmen terceme, ḫayli cürʾetkārlıktır.

Faḳaṭ bu da ḳudret-i şiʿriye göstermek için vāḳiʿ olmadı, belki bu maẓhar-ı ḥaḳīrin istiʿdādınca o, öyle ẓāhir oldu. Erbāb-ı taṣavvufuñ bu noktaya mebnī noḳṣān-ı faḳīri ʿayn-ı kemāl görüp sükūt edecekleri meczūm-ı faḳīrdir. Erbāb-ı taṣallufüñ iʿtirāżātı ise dāʾire-i endīşeden bīrūndur. (والله ولى التوفيق)

Aḥmed ʿAvnī

***

[8]

3.2. DĪBĀCE

Bi'smi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥīm

«1» Ḥamd-ı bī-ḥadd ʿaẓīmü'l-celāl olan bir eḥada maḫṣūṣtur ki onuñ hüviyet-i celāli taṣāvīr-i ʿaḳldan müberrā ve ṣenā-yı ġayr-ı maʿdūd ʿamīmu'n-nevāl olan bir ṣamede muḫtaṣdır ki onuñ kemāl-i ulūhiyeti keyfiyet-i evhāmdan muʿarrādır. Bir mübdiʿ ki gerçi ḥaḳīḳat-i insāniyeyi sille-i teʾdīb-i (اِهْبِطُوا)[153] ile evc-i ʿulvīden ḥevās ve şehevāt ḥażīżine tenzīl buyurdu faḳaṭ o ḥaḳīḳate tekrār (تَعَالُوا)[154] kemendi ve tekmīl ceẕbesi ile selsebīl-i maʿrifet cānibine ṭarīḳ iḥsān eyledi ve nevʿ-i insānı sāʾir maḫlūḳāt ve belki kāffe-i mevcūdāt üzerine (لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ)[155] teşrifi ile mümtāz edip (صَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ و)[156] naḳşıyla müzeyyen ḳıldı ve nevʿ-i insān arasından felek-i ulūhiyetiñ şümūsu ve semā-yı rubūbiyetiñ nücūmu olan enbiyāyı (يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ)[157] āyet-i kerīmesi mışaddāḳ-ı münīfince nübüvvet ve ḫilāfet tāc u taḫtıyla müzeyyen ve müşerref eyledi ve onlarıñ göñüllerini şīr-i maʿrifet ve ḥikmetle perverde edip ḥaḳāyıḳ-ı ezelī ve daḳāyıḳ-ı lem-yezelīden āgāh ḳıldı. Ve her ḳarn ve ʿaṣrda nihāyet-i ġavāyet ve ṣaḥrā-yı ḍelālet ve ḳayd-ı esāʾite girif-tār olan gürūhuñ ṣāḥil-i rüşde ve necāt-ı ebedīye vüṣūlleri ve ḥayāt-ı sermedīden behremend olmaları için o ẕevāt-ı sütūde-ṣıfāta ṣuḥuf-ı Rabbānī ve āyāt-i subḥānīsini iḥsān buyurdu ve silk-i enbiyādan seyyidü'l-mürselīn ve ḫātemü'l-beyyīn ve vāsıta-i ʿıḳdü'l-evvelīn ve'l-āḫirīn ve raḥmeten li'l-ʿālemīn Muḥammed Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimizi cemīʿ enbiyānıñ muḳaddem ve pīşvāsı ve ḫātemi ḳıldı ve cemīʿ kemālātı ṣubḥ-ı ezelde kāffe-i enbiyā ʿaleyhimü's-selām ḥażarātınıñ ṭıynetine iḥsān ve cemīʿ kemālātı keẕalik ṣubḥ-ı ezelde faḫr-i kāʾināt-ı ʿaleyhi efḍalu't-taḥiyāt efendimiz ḥażretleriniñ ẕāt-ı pākiniñ ṭıynetinde taʿcīn buyurup ḫātem-i nübüvveti onuñ enāmil-i şerīfine taḳtı. Nitekim Ḥażret-i Mevlānā ḳuddise sırruhu efendimiz buyururlar:

---

[153] *El-Bakara-36, El-Bakara-38, El-Bakara-61*

[154] *En-Neml-31*

[155] *"Biz insanı en güzel biçimde yarattık."/ Et-Tîn-4 Allahu Te'âlâ insanı rûh ve beden kâbiliyetleri bakımından canlıların en mükemmeli kılmıştır. Sÿrede en güzel biçimde yarattık ifâdesi bu husÿsu belirtmektedir. İnsan serbest irâdesiyle ya bu kâbiliyetlerini güzel kullanarak kâmil insan olacak yahud da aksi yönü tutarak şuèurlu varlıkların ve canlıların en aşağı mertebesinde yer alacaktır. Prof. Dr. Ali Özek vd., age s.596*

[156] *"Yere sizin için yerleşim alanı, göğü de bir binâ kılan, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandıran Allah'tır. İşte Allah, sizin Rabbinizdir. Âlemlerin Rabbi Allah yücelerden yücedir."/El-Mü'min-64 Age, s.473*

[157] *"Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halîfe yaptık. O hâlde insanlar arasında adâletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır."/ Es-Sad-26 Age, s.453*

[9] Şiʿr

ای کر دەخا کپای توبا عرش همسری ختم ست بر کمال تو ختم پمیبری

در معرض ظهور نکر داز علو قدر با آفتاپ سایۀ شبحت برابری

باد صبا یبسث میان خدمت ترا دیدی چراغ راکه دهد باد یاوری

دریای علم راشده غواص جبرئیل کوهر کلام حق وزبان تو جوهری

Terceme

Ey ḫāk-pāyi ʿarş ile hem-serlik eyleyen Ḫatm-i nübüvvet oldu kemāliñ mühürleyen

ʿUlviyetiñden eylemedi cāygāh yeri Mihr-i münīrle etmedi sāyeñ berāberi

Bād-ı ṣabā cihādıña etti muʿāvenet Hīçbir çerāġa etti mi bir yel muḫādenet

Cibrīl baḥr-ı ʿilmiñ idi bir güher-beri Gevher kelām-ı Ḥaḳtı zebānıñ da cevheri

Ẓuhūr-ı nübüvvet vücūd-ı Resulu'llāh ile nihāyet bulduġundan aʿẓam ve ecmel-i meẓāhir olan Faḫr-i ʿĀlem efendimiziñ maẓhariyeti dāʾire-i risālette ḫulāṣa-i cūd olan noḳṭa-i vücūdu maḫtūm eyledi. Nitekim buyurulmuştur:

Şiʿr

لطف خدای جمله کمالات خلق را

يك چيز كرد وداد بد و نام مصطفی

Terceme

Ḫalḳıñ bütün kemāllerini luṭf-ı Ḥaḳḳ alıp Bir şey ḳılıp da verdi oña nām-ı Muṣṭafā

Aṣḥāb ve Ebrār ve Evliyā ve Aḫyār Rıḍvanu'llāhi ʿAleyhim Ecmaʿīn Ḥażarātını İẓhār

«2» Ve onları kendi dāru'l-imānında (اَلَا اِنَّ اَوْلِيَا ءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَ نُو نْ.)[158] nidāsıyla maṣūn-ı maḥfūẓ edip vücūd-ı mübāreklerini sebeb-i tekmīl-i nüfūs-ı nāḳışān eyledi. Ve

[158] *Bilesiniz ki Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de./ El-Yunus-62 Age, s.215*

ellerine şemʿ-i hidāyet-i verdi. Nitekim ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz ḥażretleri buyururlar: (اَلسَّعِيدُ مِنْ سَعِدَ فِى بَطْنِ اُمِّهِ)[160] tā ki (اَ صْحٰا بِى كَا لنُّجُو مْ بِاَ يِّهِمْ اِ قْتَدَ يْتُمْ اِ هْتَدَ يْتُمْ)[159] ḥükmünce ṣubḥ-ı ezelde ḳalem-ı ḳudretle her kimleriñ nāṣiyelerine raḳam-ı saʿādet-i ebedī ve ṭuġrā-yı devlet-i sermedī çekilmiş ise cinsiyet-i (اَلْطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ)[161] ḥasebiyle şeb-i dünyāda onlara bi'l-ittibāʿ feyāfī-i cehāletten geçip (و يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ)[162] olan ġavlān-ı ṭabīʿattan **[10]** ḳurtulup dāru'l-emn-i selāmette iḫtiyār-ı maḳām[163] eyleyeler ve ḳaplanlarla mālī daġlardan ḳadem-i mecāz ile değil belki ḳadem-i niyāz ile ʿubūr edeler ve onlarıñ sefine-i ʿināyetlerine rākiben nehenglerle mālī olan deryālardan mürūr ile sāḥil-i necāta vāṣıl olalar. Nitekim Nebī ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz ḥażretleri buyururlar:

(مَثَلُ اُمَّتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوْحٍ مَنْ تَمَسَّكَ بِهَا نَجَا و مَنْ تَخَلَّفَ عَنْها غَرَقَ)[164] ve Ḥażret-i Şeyḫ ḳaddesa'llāhu rūḥahu meṣnevī-i şerifinde buyurur:

Şiʿr

چونکه باشیخی تودوراز زشتئ　　روز وشب سیاری ودر کشتئ

در پناه جان جانبخشی توی　　خفته اندر کشتی و راه میروی

مکسل از پیغمبر ایام خو یش　　تکیه کم کن بر فن وبر کام خویش

Tercemesi

Ḳubḥdan olduñ uzaḳ şeyḫiñle sen　　Rūz u şeb seyyāresiñ keştīde sen

Cān-ı cān-bāḫşında ḥıfẓ eyler kimi　　Ṣanki uyḳuñda seni nāḳil gemi

Vaḳtiñiñ peyġamberinden olma dūr　　Fenn ü kāmuñla ṣaḳın etme ġurūr

Eğer evliyāʾu'llāh rıḍvanu'llāhi teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn ḥażarātınıñ kemālāt ve maḳamātında söze şürūʿ olunsa ve onlarıñ ṣıfātından baḥṣ edilmiş olsa zebān onuñ

---

[159] *Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız doğruyu bulursunuz.*
[160] *Said o kimsedir ki, annesi karnında said olmuştur.*
[161] *"... temiz kadınlar temiz erkeklere..."/ En-Nûr-26 Age, s.351*
[162] *"Ki o insanların göğüslerine vesvese verir. ."/ En- Nâs-5 Age, s.604*
[163] ***Makam:*** *Ehl-i hakîkatin ıstılâhında olup bir nev'i tasarrufla ulaşılan, bir tür sürekli isteme ve sıkıntılara katlanma ile tahakkuk eden yerden ibârettir. Herkesin mnakamı (manevi olarak) ikâmet ettiği yerdir. Cürcânî, age, s.83*
[164] *Ehl-i Beytim Nuh'un gemisi gibidir; ona binen kurtulur; uzak duran boğulup helâk olur.*

beyānından ʿāciz ve efhām onuñ taṣavvurundan ḳāṣır olur. (وَلَوْ كاٰنَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيْرًا)[165] ama efḍal-i enbiyā ve fāris-i (قاب قوسن اوادني)[166] zebān-ı gevher-bār-ı muʿciz-i beyānlarıyla bu ṭāʾifeniñ kemālātından ḫaber verip (عُلَمَاءُ اُمَّتِي كَاَنْبِيَاءِ بَنِي اِسْرٰئِيْل)[167] buyurmuşlardır. Ve bu ḥadīṯ-i şerīften murād ʿilm-i ẓāhir ve bāṭını cemʿ edip ʿamel eden ve şevḳ u muḥabbet-i Ḥaḳḳ ile faḳr u nīstī potasında kendilerini eritip zer-i tamām-ʿayār olmuş olan ʿulemāʾ-yı evliyāʾu'llāhtır.

Ve mefḫar-ı mevcūdāt efendimiz ḥażretleriniñ (اَدَمُ وَمَنْ دُوْنَهُ تَحْتَ لِوَائِي يَوْمَ القِيامةَ)[168] buyurmaları bu maḳāmdandır.

Ẕāt-ı Ḥażret-i Rislālet-penāhīleriniñ ara şıra lisān-ı mübāreklerinden bu ṭāʾifeniñ şevḳi sebebiyle (وَ اَشَوْ قاَه اِلِى لِقَاءِ اِخْوانِي)[169] kelimātı şeref-ṣādır olur idi. Ve baʿżen rūy-ı mübāreklerini Yemen cānibine bi't-tevcīh (اِنِّي لَاَجِدُ نَفَسَ اَلرَّحْمٰنِ مِنْ قِبَلِ اَلْيَمَنِي)[170] buyurup cümle-i evliyāʾ-i vaḳtten olan Üveys-i Ḳaranī raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhudan ḫaber verirler idi. Devre-i Muḥammedī ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām da gelen bu ṭāʾifeniñ ʿaẓamet ve şānı ḥadden bīrūndur. Bunuñ için Musā ʿaleyhi's-selām o ḳadar kemāl-i ʿaẓamet ve ḳurbet[171] ile (اَللّٰهُمَّ اَجْعَلْنِي مِنْ اُمَّةِ محمدٍ صلى الله عليه وسلم [11])[172] demişler.

---

[165] *" ...birbirlerine destek de olsalar..."/ El-İsrâ-88 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.290*

[166] *" Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hattâ daha da yakın oldu." / En-Necm-8,9 Age, s.525*

Kabe Kavseyn: *Vücûd da'iresinde ibdâ'/ benzersiz yaratma –i'âde, nüzûl- urûc, fâ'iliyet- kâbiliyet gibi Hak'ın isimleri arasında mevcûd olan tekâbüliyet/ zıdlık itibâriyle isim ve sıfâtlara a'it bulunan kurb-ı esmâ'î /Hak'ın isimleri ile alakalı kurbiyetten ibârettir. İttisal sözüyle kasdedilen şey temeyyüzün ortadan kalkmamasıyla beraber Hak ile ittihaddan ibârettir. Bu makamın üstünde yalnız ev ednâ makamı vardır. Bu son mertebe ayn-ı cem'deki zâtî ahadiyetten ibârettir. Fenâ-yı mahz ve tams-ı külli ile kul ile Hak arasında temeyyüz ve itibârîikilik ortadan kalktığından dolayı bu makama "ev ednâ makamı" denmiştir. Vahidiyetle ahadiyetin zâtî ittihadı olan bu makam kurb-ı zâtîdir. Cürcânî, age, s.75*

[167] *Ümmetimin âlimleri/bilginleri İsrail oğullarının peygamberleri gibidir.*

[168] *Âdem* ve diğer *peygamberler, kıyamet gününde benim sancağım altında toplanacaklardır.*

[169] *Kardeşlerimle görüşmeye ne kadar da (çok) şevkim var!*

[170] *Ben rahman'ın nefesini yemen tarafında buluyorum.*

[171] ***Kurb:*** *Kulluk ile kâ'im olmaktır. Istılâhî ma'nâdaki kurb, (yakınlık) sa'adetin iktizâsına göre kulun Cenâb-ı Hakk'a kurbu olup Hakk'ın kula kurbu değildir. Çünkü (وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ ما كُنتُمْ)[Her nerede olursanız O sizinle berâberdir.] âyetinin gereğince Hakk'ın kula olan kurbu umûmîdir. Bunda kulun sa'adet ve şekâveti mevzû bahis değildir. Age, s.79*

[172] *Allahım beni ümmet-i Muhammedî sallallahu 'aleyhi ve sellemden kıl.*

Ve ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz daḫi (لَوْكَانَ اَخِى مُوسَى حَيَاً لَمَاوَسِعَهُ اِلاَّاِتِّبَاعى)[173] buyurmuşlardır. Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār efendimiz daḫi buyururlar:

Meşnevī

چو نکه موسی رونق دور تودید　　کاندر وصبح تجلی مید مید

کفت یارب اَنچه دور رحمت ست　　خود کذشت ازر حمت آنجا رؤیت ست

غو طه ده موسی خودرا دربحار　　در میان دورهٔ احمد بر آر

Terceme

Revnaḳ-ı derūñu gördükte kelīm　　Onda var ṣubḥ-ı tecellī-i raḥīm

Dedi yā Rab o ne devr-i raḥmet　　Raḥmeti geçti var onda rüʾyet

Mūsā-i ẕātıñı deryālara ṣal　　Devre-i Aḥmede emvāc ile āl

«3» İmdi maṭlaba gelelim ve bu kitābı teʾliften maḳṣūd ne ise onu şerḥ edelim. Ḳulcaġızlarıñ eḳal ü aṣġarı Sipehsālār denmekle maʿrūf olan Ferīdūn İbn Aḥmed böyle der ki: ʿAhd-ı ṣabāvetimiñ evāʾilinde bu derviş ṭāʾifesiniñ muḥabbet ve iḫlāṣı bu żaʿīfiñ dil ve cānında eṯer-i ʿaẓīm ḥāṣıl etmiş idi. Nihāyet saʿādet rūzgārı esip bu żaʿīf u faḳīr u ḥaḳīr şeyḫimiz, seyyidimiz, senedimiz, evliyānıñ ḳuṭbu[174] ve etḳiyā ve muḥaḳḳiḳleriñ sulṭānı ve muvaḥḥidleriñ burhānı ve esrār-ı ezeliyeniñ kāşifi ve rumūz-ı ebediyeniñ şāriḥi ve sırr-ı[175] ilahiniñ ekberi ve burhān-ı Ḥaḳḳ'ıñ ezheri ve Cenāb-ı Rabbu'l-erbābıñ maḥbūbu ve ḳuṭublarıñ ḳuṭbu, cemīʿi elḳābdan müstaġnī Mevlānā Celālü'l-Ḥaḳḳ ve'l-millet ve'd-dīn vāriṯü'l-enbiyāʾ ve'l-mürselīn Muḥammed bin Muḥammed bin El-Ḥüseyin El-Ḫaṭībī El-

---

[173] *Kardeşim Mûsâ hayatta olsaydı bana tabi olmaktan başka seçeneği olmazdı.*

[174] ***Kutb:*** *Kutba kendisine ilticâ edilmesi itibâriyle "gavs" da denir. Bütün zamanlarda Hakk'ın husûsî nazargâhı olan zamânın "vâhid"inden ibârettir. Cenâb-ı Hakk tılsım-ı a'zamı/ en büyük ilâhî sırrı bu zâta ihsân etmiştir. Bu zâtın sırrı bütün kâ'inâta ve zâhirî ve bâtınî hakîkatlere rûhun cesede sirâyeti gibi sirâyet eder. Yüce feyzin mîzânı onun kudret elindedir. Tasarrufu ilmine, ilmi Hakk'ın ilmine ve Hakk'ın ilmi de yaratılmamış mâhiyetkere tâbîdir. Ulvî ve suflî âlemlere hayat rûhunu ifâza eden/ feyz şeklinde akıtan bu zâttır. O insanlığı itibâriyle değil, hayât ve his maddelerine sâhip olan meleklik hasletiyle İsrâfil'in –aleyhi's-selâm- kalbinin mâhiyetindedir. Cebrâ'il–aleyhi's-selâm- ona nisbetle insandaki nefs-i nâtıka, Mikâ'il –aleyhi's-selâm- kuvve-i câzibe ve Azrâ'il –aleyhi's-selâm- ise kuvve-i dâfi'a hükmündedir. Age, s.79*

[175] ***Sır:*** *Rûhun bedende emânet oluşu gibi kalpte Rabbânî bir emânet olan latîfedir. Rûh muhabbet ve kalp ma'rifet mahalli olduğu gibi "sır" da müşâhede mahalidir. Age, s.99*

Belḫī El-Bekrī ʿaẓẓama'llāhu ẕikrahum ve ḳaddesa'llāhu ervāḥahum bi-kemālāta ve nevvere-i ervāhe'l-mürīdīn bi-kemālātü'l müstaʿẕibāt ki (هُدَىً وَرَحْمَةً للمُحْسِنِيْنْ)[176] ondan ʿibārettir. Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıñ bārgāh-ı muḳaddesine eriştirdi. 'Ömrümüñ ḫulāṣasını ẕāt-ı ḥażretleriniñ mülāzemetinde müstaġrak ḳıldım. Ve onlarıñ mihr u muḥabbet naḳışlarını k'en-naḳşı fi'l-ḥacer ṣaḥīfe-i dilime naḳş eyledim. Göz görmedik bir cemāl gördüm ve ḳulaḳ işitmedik bir kelām işittim. Nitekim zebān-ı mübārekleriyle kendi ṣıfat-ı hāllerini beyān buyururlar:

[12] Şiʿr

بس آتشی که فروزدازین نفس بجهان　　بسا بقا که بجوشد زحرف فانی من

بکو شها بر سد حر فهای ظاهر من　　بهیچ کس نرسد نعر های جانی من

Terceme

Çoḳ āteş etti fürūzān cihānda bu nefsim　　Ḫurūşa geldi beḳālar ḥurūf-ı fānīmden

Kelām-ı ẓāhirim āẕāne vāṣıl oldu faḳaṭ　　Ḫabīr olmadı kimse ṣadā-yı cānımdan

Onlarıñ ẕāt-ı mübāreklerinde evṣāf-ı beşerī ḳalmamış olduġundan kendilerinden başḳasınıñ onları görmesi ḥāşā mümkün değil idi.

Şiʿr

بدانکه پیرسراسر صفات حق باشد

اکرچه پیر نماید بصورت بشری

Terceme

Biliñ ki pīr ser-ā-ser ṣıfāt-ı Ḥaḳdır hep

Bu ṣūret-i beşerīde göründü gerçi o pīr

---

[176] *"Güzel davrananlar için bir hidâyet rehberi ve rahmet olmak üzere (indirilmiştir)."/ El-Lokman-3 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.410*

Lā-cerem onlarıñ muḥabbet ve ʿaşḳından biñ defʿa yanıp kendi varlıġımdan maḥvoldum nihāyet ẓāhir ve bāṭınım onlarıñ muḥabbetinden mürekkeb oldu.

Mıṣraʿ

رق الزجاج و رقت الحمز

Rubaʿī

عشق آمدوشدچو خونم اندررك و پوست

تاكرد زخود تهی وپر كرد زدوست

اجزای وجودم همكی دوست كرفت

ناميت زمن برمن وباقی همه اوست

Terceme

ʿAşḳ geldi damarlardaki ḳanım gibi oldu Varlıḳ boşalıp her ṭarafım yār ile doldu

Ẓabt eyledi yārim bütün eczā-yı vucūdum Ḳaldı ḳuru bir ad baña bākī hep o oldu

Ḳırḳ sene bu żaʿīf, her biri ser-āmede-i ʿaṣr ve muḳtedā-yı dehr olan ve ʿulūm-ı ẓāhir ve bāṭında bī-naẓīr-i cihān ve veraʿ ve taḳvāda bī hemtā bulunan dīger pīşvāyān ve ʿāşıḳān ile onlarıñ ḥużūrunda geceyi gündüze ve gündüzü geceye īṣāl eder idik ve dāʾimā benātuʿn-naʿş gibi kendi ḳuṭbumuz eṭrāfında bī-pā ü ser-gerdān olur idik.

Beyt

چون مر دوهزار عاشق ازغم كشتش

كزخون كس آلوده نشدا نكشتش

[13] Terceme

Öldürüp ben gibi ġamdan iki biñ ʿāşıḳını Olmadı ḳan ile ālūde onuñ engüştü

Tā ki (اِنَّا لِلّٰهِ و اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونْ)[177] ḥükm-i münīfince Ḫāliḳ-ı bī-çūn u perverdekārı (كُن فَيَكُن)[178] o āfitāb-ı pür-tābı nāḳışlarıñ gözlerinden cānib-ı ġaybda mestūr eyledi ve o nūr-ı şeb-i deycūru yine kendi aṣl ve maḥalline īṣāl edip (عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرْ)[179] vaṣfıyla mevṣūf maḥall-i ḳudsde mütemekkin ḳıldı. O devriñ inṭivāsından ve o ʿahdiñ inḳırāżından ṣoñra cānları (اَلْاَرْواحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعارَفَ مِنْهاَ اِئْتَلَفَ مِنْهاَكَرَتَناوَماٰ اِخْتَلَفَ)[180] ḥükmünce ezelde ol ḥażretiñ ʿāşıḳlarıyla perverde olmuş olan ʿāşıḳlar ve ṣādıḳlar vaḳtā ki bugün fevc fevc ketm-i ʿademden ʿālem-i vucūda ḳadem baṣtılar. Cān gözünü o ḥażretiñ ʿāşıḳlarınıñ müşāhedesiyle açtılar. Nitekim beyān buyururlar:

Şiʿr

جان من و جان تر اپیش ازین　　سابقه بودکه کشت آشنا

الفت امروز ازان سابقه است　　کرچه فراموش شد آنها ترا

Terceme

Cānım ile cānıña evvelce bir　　Sābıḳa var oldu bugün āşinā

Sābıḳadandır bugünüñ ülfeti　　Gerçi unutturdular onu saña

Ve o ḥażret ile olan o müvāneset ḥükmüyle vaḳitleriniñ kāffesini müteʿaḫḫirān-ı aṣḥābıñ irşādıyçün ẕāt-ı şerīfleriniñ beyān buyurduḳları ʿavārif ve maʿārifiñ muṭāla'asına ṣarf eylerler idi. Nitekim ẕāt-ı ḥażretleri buyururlar:

Şiʿr

برا ی کوش کسانیکه بعدما آنید

بکویم و بنحم عمر ما مؤخر نیست

Terceme

---

[177] *"O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zamân: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz ona döneceğiz, derler."/ El-Bakara-156 Age, s.23*

[178] *" ol der oluverir."/ El-Bakara-117 Age, s.17*

[179] *"Yüce Allah'ın huzûrunda Hakk meclisindedirler."/ El-Kamer-55 Age, s.530*

[180] *Ruhlar, saf tutmuş, sıralanmış, toplanmış ordu gibidir. Onlardan birbiriyle önceden tanışanlar kaynaşır, tanışmayanlar ayrılırlar.*

Gūş-ı aḫlāfım için söyleyerek terk ederim

ʿÖmrümüz ṣoñra değildir o kesān ʿömründen

Sırlara maḥrem ve niyāzlarda hemdem olan o cümle-i ʿuşşāḳtan birisi var idi. Bu żaʿīfe tevcīh-i ḫiṭāb ile dedi ki: *"O ḥażretiñ cemāl-i zībāsını müşāhede eden cümle pīrān ve ʿazīzānıñ yüzlerini perde-i ġayba çekmeleri ḳarīb oldu. Ḥālbuki onlarıñ ʿayne'l-yaḳīn gördükleri āṯār ve kerāmāt ve aḫbār ḳayd olunmamış ve resā'ile yazılmamıştır.* [14] *ʿĀlemi bundan maḥrūm bıraḳmaḳ kerem-i ʿaẓīm ṭarīḳinden dūrdur. Ümīd olunur ki birer birer ʿālem-i ġaybdan gelecek olan muʿteḳidān ve mürīdānıñ bi'l-muṭālaʿa iki cihānıñ maḳāṣıdına vāṣıl olmalarıyçün o ḥażretiñ sīret-i pākini ve pederleriyle kendilerініñ isnād-ı ḥırḳa ve telḳīn-i kerāmāt ve maḳāmātını ve aṣḥāb-ı ṣoḥbetlerini rıḍvanu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn müştemil olmaḳ üzere bir risāle cemʿ edesiñ. ʿĀcz ve ḳuṣūruna muʿterif olan bu żaʿīf idi.*

Beyt

كر بر تن من زبان شود هر موئ

يك شكر تو از هزار نتوانم كفت

Terceme

Her mūyım eğer olsa birer dil bedenimde Biñde birini şükrüñüñ īfā edemem ben

Pederleriyle kendileriniñ ṣıfat-ı maḳām ve seyr-i sülūklarını, her lafẓı ḥaḳāyıḳ ve meʿāni deryālarını cūşa getiren kelimāt-ı ṭayyibātından ḳıyās etmek gerektir. Ve gerçi bunu daḫi müstemiʿleriñ istiʿdādı miḳdārınca muʿteḳidān ve mürīdānıñ maḳāmından beyān eylemiştir. Nitekim buyururlar:

Naẓm

انچه كفتم اين بقدر فهم تست

مردم اندر حسرت فهم درست

Terceme

Söylediğim ḳudret-i fehmiñcedir

Fehm-i dürüst nerde ki söz incedir

Her ne ḳadar bu vecih ile aʿẕār vāḳiʿ oldu ise de o ʿazīz ṭalebde mübālaġā gösterdi. Ve dedi ki:

Naẓm

آب جیحو نرا اکر نتوان کشید

هم بقدر تشنکی بتوان چشید

Terceme

Āb-ı Ceyhūnu bütün nūş eylemek mümkün müdür

Nūş edilmiş olsa ancaḳ teşnelik miḳdārıdır

O ʿazīziñ iltimās üzerine Ḥażret-i Rabbu'l-ʿİzzetten ṭaleb ve istiʿāne ve o ḥażretiñ himem-i ʿāliyesi niyāz olunarak beyānā şürūʿ olunup bu żaʿīfʿayne'-l yaḳīn her ne görmüş ve bu żaʿīfiñ eyyāmında o ḥażretten ne vücūda gelmiş ise gūşe-i ḫāṭırımda ḳalmış olanı ḳalem yazdı.

[15] Beyt

درویش سخن زدیده کوید

عامی سخن از شنیده کوید

Terceme

Derviş sözünü görür de söyler ʿĀmī işitir de öyle söyler

Onuñ tetmīmine mübāşeret olunduḳta üç ḳısım üzerine taḳsīm eyledi. Ümīd olunur ki muṭālaʿa edenler ekremahumu'llāhu ḫaṭāya teṣādüf buyururlar ise dāmen-i ʿavfı mebsūṭ edeler. (والله ولى التوفيق)

3.3.ḲISM-I EVVEL

İki faṣlı müştemildir.

3.3.1.Faṣl-ı Evvel

Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ peder-i ʿālīleri Mevlānā Sulṭānu'l-ulemāʾ Bahāʾe'd-dīn El Veled Muḥammed Raḍıya'llāhu ʿanhu ve ʿAn Eslāfihi ve Ensābihi Ḥażretleriniñ İsnād-ı Ḫırḳa ve Telḳīn-i Ẕikrleri Beyānındadır.

«1» Mevlānā Sulṭānu'l-ʿulemāʾ ḳuṭbu'l-vaḳt Bahaʾe'd-dīn el-Veled Muḥammed bin Ḥüseyin İbn Aḥmedü'l-Ḫatībī el-Belḫī el-Bekrī ḥażretleriniñ nesebleri rivāyāt-i ṣaḥīhe ve esānīd-i veṣīḳa üzere ḫalife-i Resulu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Ebu Bekr eṣ-Ṣıddīḳ raḍıya'llāhu teʿālā ʿanha muttaṣıldır. Ve ecdād-ı ʿālīleriniñ kāffesi ʿulemāʾ ve müftiyān olup Belḫ şehrinde ve Ḫorasan'ıñ her cihetinde maʿrūf ve meşhūr idiler. Telḳīn-i ẕikr ve ḫırḳaları daḫi pederleri Ahmed el- Ḫatībīʿye ve ondan İmam Aḥmed Gazālī'ye ve ondan Ebu Bekr-i Nessāc'a ve ondan Muḥammed Züccāc'a ve ondan Ebu Bekr-i Şiblī'ye ve ondan Şeyhü'ṭ- Ṭavāʾif Cüneyd-i Baġdadī'ye ve ondan Sırrī es-Saḳatī'ye ve ondan Maʿrūf el-Kerḫī'ye ve ondan Dāvud-ı Ṭāʾi'ye ve ondan Ḥabībü'l-ʿAcemī'ye ve ondan Ḥasan el-Baṣrī'ye ve ondan Emīrü'l-Müʾminīn ʿAli bin Ebu Ṭālib-i Mekkī kerrema'llāhu vechu'l-ʿazīze ve ondan seyyidü'l-mürselīn ve ḫātemü'n-nebiyyīn Muḥammedü'l-Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ve ʿali ālā ve ʿıteretü'ṭ ṭāhirīnu'ṭ-ṭayyibīn ecmaʿīn efendimiz ḥażretlerine muttaṣıldır.

3.3.2.İkinci Faṣıl

Sulṭānü'l-ʿulemā Bahaʾe'd-dīn Muḥammed el-Veled Radıya'llāhu ʿanha Ḥażretleriniñ Maḳāmāt-ı ʿAliyeleri Beyānındadır.

Beyt

اجراده ارواحی و سلطان ابد　　کرچه بلقب بهای دینی و ولد

مکذار که شیشهٔ وفا درشکند　　چون شیشه شکست پای مستان بخلد

[16] Terceme

Ol ḥākim-i ervāḥ u sulṭān-ı ebed　　Gerçi laḳabı Bahā-yı Dīnī vü Veled

Kesr etme ki şīşe-i vefāyı zinhār　　Şīşe ḳırılınca pāy-ı mestāna batar

«2» Ẕāt-ı ḥaḳāyıḳ-dānileri ḳamil-i ṣāḥib-i keşf[181] bir pādişāh-ı ʿaẓīm ve kāffe-i ʿulūm-ı ẓāhir ve bāṭında bī-naẓīr ve reyyān ve bī-sāḥil bir deryā-yı meʿārif ve ḥaḳāʾiḳ idi. Kāffe-i nāssıñ maḥbūb ve maḳbūl ve pesendīde-i ḳulūbu olup ṣoñ derece veraʿ ve taḳvā ve riyāżāt[182]-ı keṣīre ve mücāhedāt-ı vefīre ṣāḥibi ve cümle göñüllerde mutaṣarrıf idi. Maḥrūse-i Belḫ'te şeref-muḳīm olup Aḳṣā-yı Ḫorasan'dan ḥużūr-ı ʿālīlerine fetāvā-yı müşkile getirirler idi. Ve beytü'l-māldan vaẓīfe-i muʿayyeneleri olup emr-i şeriʿatla maʿīşetlerini buradan teʾmīn buyururlar. Ve aṣlā māl-i vaḳıftan bir şey almazlar. ʿulemā libās ve ḳıyafetinde gezerler idi. Hergün ṣabaḥtan ṣalātīn beynine ḳadar ṭalebeye ders ifāde ederler. İkindi namāzından ṣoñra aṣḥāb ve mülāzımāna maʿārif ve ḥaḳāyıḳ söylerler.

Pazartesi ve cumʿa günleri daḫi ʿāmme-i ḫalāyıḳa vʿaẓ ve naṣīḥat ederler idi. Sulṭān Saʿid Celāle'd-dīn Ḫˇārezmşāh enara'llāhu burhānehu o ẕāt-ı şerīfleriniñ mürīdān ve muʿtekidānı zümresinden olup dāʾimā ziyāretlerine giderler ve ekṣer eyyāmda ḥīñ-i mevʿiẓada üstādı Mevlānā Faḫre'd-dīn-i Rāzī raḥmetu'llāhu ʿaleyh ile birlikte meclise gelirler idi. Ẕāt-ı füyūżāt-penāhīleri hīçbir meclis ʿaḳd buyurmazlar idi ki o mecliste

---

[181] ***Keşf:*** *Lügatte örtünün kalkması, ıstılahta ise perdenin ardında bulunan gaybî ma'nâlara ve şeylerin hakîkatine vücûdî ve şuhûdî olarak vâkıf olmaktır. Cürcânî, age, s.78*

[182] ***Riyazât:*** *Nefsin ahlâkının güzelleştirilmesinden ibârettir. Bu da onu, tabi'atına bulaşan kirlerden ve temâyüllerden arındırmakla olur. Age, s.95*

suḫtekān-ı ciğer-ḫūn ve ʿāşıḳān-ı cemāl-i bīçūndan cān-fedāları vāḳiʿ olmasın, meyyitler ḳaldırılmasın ve ḫalḳıñ girye ve zārları ve feryādları ʿayyūḳa çıḳmasın. Söze başladıḳları vaḳit arslan gibi kükrerler ve naʿra ururlar idi. Üç dört mertebe tenzīl etmedikçe başladıḳları kelāmıñ maʿnāsını hīç kimse añlayamaz idi. Tecelliyāt-ı celāliyeniñ[183] keşretinden mizāc-ı mübārekleri sert ve heybetli olmuş idi. Dāʾimā mütefekkir idiler ve pek çoḳ mürīd ve muʿteḳidi ve tilmīẕleri var idi. Lakin icāzetleri olmaḳsızın hīçbirisiniñ ḥarekete mecāli olmaz idi ve ṣoḥbetleri ṣoḥbet-i selāṭīn-i ādāb ve tarīḳi üzere idi. Riyāżāt ve mücāhedāt-ı bī-ḥisāb ṣāḥibi olan ve cümle-i aḳṭābdan bulunan Seyyid Burhāne'd-dīn Et-Tirmizī El-Muḥaḳḳiḳ onlarıñ mürīdleri olup Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ lalalıġına taḫṣīṣ buyurulmuş idi.

«3» Ḥażret-i Seyyidden mesmūʿdur ki Belḫ şehriniñ meşāhir-i ʿulemāsından ve müftiyānından olmaġla [17] berāber cümle-i münkirāndan bulunan üçyüz kimse bir gece rüʾyālarında Ḫᵛāce-i Kāʾināt ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve selleme efendimiz ḥażretlerini yeşil bir çadırda oṭurmuş olduḳları ḥālde gördüler. Mevlānā Bahaʾe'd-dīn raḍıya'llāhu ʿanhu daḫi ḥużūrlarında oṭurmuş idi. Ḥażret-i Risālet-penah ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz Cenāb-ı Mevlānā'ya iltifāt buyurup der-aġūş eyledi. Ve ḥüżżāra ḫiṭāben bunu "*Sulṭānu'l-ʿulemā laḳabıyla telḳīb eyledim.*" buyurdular. Cemāʿat-i meẕkūre uyḳudan uyanınca Cenāb-ı Sulṭānu'l-ʿulemāʾ cānibine müteveccih oldular. Vaḳtā ki yolda birbirlerine mülāḳī oldular. Geceki rüʾyāyı ḥikāye ederek taʿaccüb ve taḥayyürde ḳaldılar. Ḥażret-i Mevlānā Sulṭānu'l-ʿulemā bu cemāʿati uzaḳtan gördükte buyurdular ki: *"Ḥażret-i Peyġamber ʿaleyhi's-selām ḥāl-i dervişānı iʿlām buyurmadıḳça size yaḳīn ḥāṣıl olmadı."* Cemāʿat-ı mezbūre ṣaff-ı niʿāl-i istiġfārda durup bellerindeki zünnār-ı inkārı çözerek mürīd ve

[183] ***Tecellî:*** *Gaybların nûrlarından kalbe açılan şeydir. Burada gayb kelimesinin cem'/ çoğul olarak kullanılması, tecellî kaynaklarının çokluğundan dolayıdır. Çünkü her ilâhî ismin ihâtâ ve imkânları itibariyle çeşitli tecellîleri vardır. Bâtınından tecellîlerin zuhûr ettiği gaybların asılları yedidir. 1. Hakk'ın gaybı; Hakk'ın gaybı ile onun hakikatleridir. 2. Ev ednâ mertebesinde ahfâ temyîz ile ilâhî gaybdan munfasıl olan hafânın gaybıdır. 3. Kâbe Kavseyn mertebesinde hafî temyiz ile ilâhî gaybdan munfasıl olan sırrın gaybıdır. 4.Rûhun gaybıdır. O emir âlemine tâbî/ et-tâbi'u'l- emrî hafî ve ahfâ temyiz ile munfasıl olan sırr-ı vücûdî mertebesidir. 5. Kalbin gaybıdır. Bu da rûh ile nefsin kucaklaşması mahalli olup vücûd sırrını doğurma mevkiidir ve kemâlin cem'inin ahadiyeti/ ahadiyetü cem'i'l-kemâl kisvesinde vücûd sırrının açıldığı/ keşf olunduğu gerdek odasıdır. 6. Nefsin gaybı. Bu da mânevî münâzaraya ünsiyet derecesidir. 7. Bedenin latîfelerinin gaybıdır. Bu da cem'an ve tafsîlen latîfelerin müstehak olduğu şeyi keşf için fikrî nazarların bakış yeridir. Age, s.104*

muʿteḳid oldular. Bu ḥālden ṣoñra cevāblar zīrindeki imżā maḥallerine “ketebe Sulṭānu’l-ʿulemāʾ” yazılmış birçok fetvālar görüldü.

«4» Ẕāt-ı füyūżāt-penāhīleriniñ ṣıfat-ı ʿaẓimetleri āfāḳa münteşir olduḳta bi’l-cümle ekābir ve meşāyiḫ-i ʿiẓām ve erbāb-ı fuḥūl eṭrāf ve eknāfdan ziyāret-i ʿālīlerine müteveccih olup meclis-i vaʿẓında ḥāżır bulunurlar ve ekṣer mecāliste sulṭān Saʿid Celāle’d-dīn Ḫᵛārezmşāh üstādı Faḫre’d-dīn Razī[184] ile ḥāżır olurlar idi.

Bir gün Mevlānā Sulṭānu’l-ʿulemāʾ efendimiz ḥażretleri eṣnā-yı mevʿıẓada meẕheb-i hükemā-yı Yunaniye’yi meẕemmet buyurup dediler ki: *“Kütüb-i muḳaddese ve āsmānīyı ve rāy-ı ẓahirleri atıp felāsifeniñ maḥv olmuş olan eḳāvīl-i köhnelerini öñlerine ḳoyan zümre naṣıl necāt ümīd ederler.”* Bu sözleri imāmıñ ḥased ve ʿadāvetine bāʿiṣ oldu. Ve dāʾimā ḥużūr-ı pādişāhīde onuñ iʿtiḳādına żaʿf ve fütūr īrāṣ edecek **[18]** bir söz söylemek ister idiyse de sulṭānıñ ḳuvvet-i iʿtiḳādını müşāhede ettiğinden nāşī aṣlā fırṣat bulamaz idi.

Bir gün sulṭān teṣādüfen yine ziyāretine gelmiş idi. Meclis-i vaʿẓda hadden efzūn bir cemʿ-i keṣīr-i mehīb görüp yüzünü imāmdan ṭarafa çevirerek *“Pek çoḳ ġalebelik var.”* dedi. İmām fırṣat bulup dedi ki: *“Eğer bu keṣretiñ defʿi için bir tedbīr ittiḫāẕ olunmazsa erkān-ı salṭanatta ḫalel vuḳūʿından ḳorḳulur. Şöyle ki onuñ defʿi mümkün olmaz.”* Ve birṭaḳım

[184] Muḥammed bin ʿÖmer bin El Ḥasan bin El-Ḥüseyin El-Teymī El-Bekrī̄ El-İmām Faḫre’d-dīn Rāzī İbn Ḫaṭīb El-Rey, hicret-i nebeviyeniñ beş yüz ḳırḳ üçüncü senesinde tevellüd eyledi. Ve ḳırḳ dördüncü senesinde tevellüdü daḫī rivāyet olundu. Muḥyî El-Sünne Ebu Muḥammed El-Baġavî’nin şakirdānından olan pederi Żiyāʾü’d-dīn’in mebādī-i ʿulūmu ve Mecidü’l-Cîlî’den Mürāġa’da ʿilm-i ḥikmeti ve Kemālü’l-Sımātīden fıḳıhı oḳudu. Ve İmām Ḥaremeyn’iñ “şāmil” nāmındaki kitābını ḥıfẓ ettiği rivāyet olunur. Müşārun ileyh ibtidā-yı ḥālinde faḳr ve żarūret içinde idiyse de baʿdehu veüsʿat-ı maʿîşet ḥāṣıl oldu. Ṣīt u şöhreti eṭrāfa münteşir olduġundan ṭaleb-i ʿilm ḳaṣdıyla aḳṭār-ı arżından kendisine mürācaʿt olunur idi. Lisān-ı ʿArabî ve Fārisī ile vaʿẓ ve naṣīḥatte yed-i ṭūlu ṣāḥibi idi. Ve ehl-i ḥāl ve dīn olup taṣavvufa vāḳıf idi. Nuṣūfta behresi olduġuna tefsīri şāhittir. Rey şehrinden Ḫᵛārezme gelip Muʿtezile ile münāẓarātı vāḳiʿ olduġundan orayı terk ederek Māverāʾü’n-nehre geldi. Ḫᵛārezmde olduġu gibi orada da münāẓarā vāḳiʿ olmaġa Rey şehrine ʿavdet eyledi. Baʿdehu Sulṭān Şehābe’d-dīn Ġūrī’ye ḳarīn olup onun nezdinde naʿil-i ḥaẓẓ oldu ve ondan ṣoñra da Sulṭānu’l- Kebîr Selāʾa’d-dīn Ḫʿārzemşâh Muḥammed’e ḳurbiyet peydā ederek merātib- i refīʿaya naʿil olduġundan Ḫorasan’da onuñ nezdinde muḳīm ve muṣannefātıyla āfāḳta iştihār ederek Şeyḫü’l-İslām laḳabıyla mülaḳḳab oldu. Rāḳib olduġu vaḳit eṭrāfında fuḳahā vesāʾirden üç yüz kimse ile berāber gider idi. ʿUlūma cidden şiddet-i ḥırsı olup aṣḥābınıñ kendisine edep ve taʿẓīmi keṣīr idi. Tefsīr, El-Meṭālib-i ʿĀliye Nihāyetü’l-ʿUḳūl Ve’l- Erbaʿīn İrşādü’l-Naẓātir, El-Meʿalim, Şerḥü’l-İşārāt, ʿUyūnu’l-Ḥikme ve Şerḥü’l-Esmā’ü’l-Ḥüsnā gibi birçoḳ müṣannefātı vardır. Ve’l-ḥāṣıl ʿulūm ve fünūn-ı mütevviʿada bir baḫr-i zāḫir ve ẕekā ve ʿirfānda miṣli nādir idi. 606 sene-i hicriyesinde ʿıyd-i fitirde pazartesi günü Ḫerāt şehrinde vefāt etmiştir. Vefātı kerrāmiye ṭāʾifesiniñ içeceği ṣuyu tesmīm etmelerinden neşʾet eylediği rivāyet olunur. Raḥmetullahu ʿaleyh Tafṣîlini isteyenler Ṭabaḳāt-i Sebkī’ye mürācaʿt etsinler.

esbāb ẕikr ederek dedi ki: *"Eṭrāftan mülūk ve ekābir ve meşāhirden bir ṭāʾife onuñ ziyāretine gelip pāy-i taḫtta ictimāʿ-i ʿaẓīm ediyorlar. Bevāʿiṣ-i ḥased nüfūsta müstemirdir. Bu sebeble bir ṭāʾifeniñ baġteten ḫurūc edip ʿasākir-i ẓaʿīfeyi taḳviyeye beẕl-i mechūd ederek ʿalā ḫīñi'l-ġafletin dest-dırāzlıḳ eylemeleri mümkün olur."* Bu söz pādişāha teʾṣir edip *"Ne tedbīr edelim?"* buyurdu. İmām dedi ki: *"Ṣevāb odur ki ḫazāʾin ve ḳılāʿıñ anaḫtarlarını onuñ ḥużūruna gönderelim ve diyelim ki "Mādem ki bugün cemʿīyet ve keṣret onlar içindir ve mürīdānıñ taḳviyesi ve fehām-ı muʿteḳidānıñ ṭaleb-i ʿaşḳ ḫuṣūṣundaki istişfāʿı yüzünden umūr-ı memlekette vehn ẓāhir olmuştur. Bizim elimizde anaḫtardan başḳa bir şey ḳalmamıştır. Pāy-i taḫttan çıḳıp memleketiñ her neresinde ārzū ederlerse mütemekkin olsunlar muʿteḳidānıñ kāffe-i maṣāliḥ ve esbābını tehiyye ve iḥżār edelim."* Vaḳtā ki bu siyāḳ üzere ʿamel ettiler.

[19] Sulṭānu'l-ʿulemāʿ ḥażretleri *"Ḳolaydır, cumʿa günü vaʿẓ edelim ve yola çıḳalım."* buyurdular. Ertesi günü rikāb-ı ʿālīlerinde muʿteḳidān ve mürīdān ve şākirdāndan üç yüz kimse ile birlikte revān oldular. Vaḳtā ki keyfiyet-i ʿaẓīmetten sulṭānı ḫaber-dār eylediler. Ḥareket-i māʾīden pīşmān olaraḳ erkān-ı devletle süvār olup ḥużūr-ı ʿālīlerine geldi ve temhīd-i ʿöẕr ile meşġūl oldu. Ḳabūl buyurmadılar ve ḳarār-ı vāḳʿi üzerindeki ʿazimetlerinde cezm buyurup revān oldular. Vāṣıl oluḳları her şehirde o şehriñ mülūk ve ekābiri istiḳbāle gelirler ve ʿizzet ve taʿẓīm ile şehre götürürler idi ve orada iḳāmet buyurduḳları müddetçe ḫizmet-i maḳbūle ibẕāl ederler ve fevāʾid-i dü cihān ḥāṣıl eylerler idi. Her geçtikleri maḥal ahālisiniñ iltimāsı üzerine aṣḥābdan bir ʿazīzī kendileriniñ ḳāʾim-i maḳāmı olaraḳ bıraḳırlar idi.

Böylece Dāru'l-İslām Baġdad'a ḳadar gittiler. Ṣīt-i ʿaẓamet ve kerāmetleri Baġdad'ta münteşir olduḳta ekābir gece ve gündüz ḥużūr-ı ʿālīlerine gelirler ve aṣlā naẓīrini işitmemiş olduḳları meʿānī ve ḥaḳāʾiḳ istimāʿ eylerler idi. Bir māh müddet besmele-i şerīfeyi tefsīr buyurdular. Ol vecih ile ki taḳrīr-i evvel ile ṯānī arasında nisbet yoḳ idi. Ṭaraf-ı Rūm'dan Sulṭānu'l-İslām 'Alāʾed-dīn Keyḳubat cānibinden bir ṭāʾife dāru'l- ḫilāfe'ye gelmiş idi. O ʿaẓamet ve şānı görüp muḥabbet eylediler. Cānib-i Rūm'a ʿavdetlerinde Sulṭānu'l-ʿulemāʿ

ḥażretleriniñ menāḳıb-ı ʿālīlerinden görmüş olduḳlarını eṣnā-yı ḥikāyede ʿarż ettiler. Sulṭānda iʿtiḳād-ı ʿaẓīm rāsiḫ oldu ve dāʾimā mülāḳāt-ı ṣūrī ḫuṣūlünü ārzū ederdi.

«5» Taḳdīr-i Ḫudā ile Ḥażret-i Mevlānā Sulṭānu'l-ʿulemāʿya Ḥicāz'a ʿazīmet vāḳiʿ oldu ve Ḥicāz'dan Şām ṭarīḳiyle geçip Erzincan'a geldiler ve bir gece Sulṭān 'Alāʾed-dīn'iñ ḫālesi Tāc Melik Ḫatunuñ inşā-gerdesi olan ʿİsmetiyye ḫānḳāhına nüzūl buyurdular.

Melik Saʿīd Faḫre'd-dīn'iñ enara'llāhu burhānehu ḥaremi ḫizmet-i maḳbūle īfā edip orada mütemekkin olmalarını ricā ve iltimās eyledi ise de ḳabūl buyurmayıp ʿācilen revān oldular ve Erzincan Aḳşehrine giderek ḳış faṣlında orada iḳāmet buyurdular o maḥalde zevce-i Melik'iñ inşā-gerdesi olan ḫanḳāhta bir sene ḳadar sākin olup Melik'e tevābiʿiñ levāzımını tamāmiyle tertīb eyledi

Ondan ṣoñra Rūm cānibine ḥareket buyurdular taḳarrübleri Sulṭān'a maʿlūm olduḳta onlarıñ bendeliğine bir ṭaḳım teşrīfātçılar gönderip ḥużūr-ı [20] mübāreklerine istiʿcāl eyledi. Cenāb-ı ʿizzet-meʾabları icābet buyurdular. Ḳonya ṣaḥrāsına vāṣıl olduḳları zamān Sulṭān-ı İslām kāffe-i erkān-ı devletle istiḳbāl eylediler ve kemāl-i tevḳīr ve iḥtişāmla alıp şehre götürdüler sarāyıñ ḳapısına vāṣıl olunca sulṭān atından inip birḳaç adım rikāblarında yürüdüler o ḳadar ışrār buyurduḳları ḥālde sulṭān tevāżuʿda pek ileriye gider ve *"Kendi saʿādet ve devletim için bu ʿubūdiyeti ʿarż ve taḳdīm ediyorum."* der idi. Sulṭān o ḥażrete lāyıḳ bir menziliñ taḫṣīṣini emretti ve şerḥi mümkün olmayan ḫizmet ve riʿāyātı īfā ettiler. Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız daḫi o vaḳitte on dört yaşında idiler. Ondan ṣoñra pādişāh ekṣer evḳātta ziyāretlerine gelip istifāde buyurur idi. Ve ẕāt-ı saʿādet-penāhīlerine irādet-i küllī ile müteveccih idi. Mevlānā Sulṭānu'l ʿulemāʿ efendimiz ḥażretleri daḫi ekṣer evḳātta neẕd-i sulṭānı teşrīf buyurup taḫt üzerinde berāber otururlar idi. Ve ḫiṭāb ettikleri vaḳit *"Melik!"* diye ḫiṭāb buyururlar idi.

«6» Menḳūldür ki bir defaʿa buyurdular*: "Melik! Ben pādişāhım sen de pādişāhsıñ. Seniñ salṭanatıñ gözleriñ açıḳ olduḳça bāḳīdir, benim salṭanatım ise gözlerimi ḳapadığım vaḳit başlayacaḳtır."* Ve Ḫudāvendigārımız raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiziñ buyurduḳları beyt-i ātī bu maḳāmdandır:

نیم آن شاه که از تخت بتابوت روم

خالدین ابدا شد رقم منشورم

Terceme

Ben o tabuta giden şeh değilim taḫtından

Ḫālidīn-i ebedādır raḳam-ı menşūrum

«7» Menḳūldür ki bir gün aṣḥāb onları müstaġraḳ buldular. Namāz vaḳti erişti. Mürīdāndan baʿżıları cānib-i Sulṭānu'l ʿulemāʿya namāz vaḳti geldiğini āvāz ile iʿlām eylediler. Mevlānā hīçbir şey demeyip o mürīdlere iltifāt etmedi. Onlar ḳalḳıp namāza meşġūl oldular. İki mürīd şeyḫe muvāfaḳat etti; o mürīdlerden birisiniñ ismi Ḫᵛācegī idi. Namāzda ser gözü ile oña ʿayān gösterdiler ki namāzda olan cümle aṣḥābıñ arḳaları imāmla berāber ḳıbleye gelmiş idi. Ve şeyḫe muvāfaḳat etmiş olan iki mürīdiñ yüzleri ḳıbleye müteveccih idi. Zīrā şeyḫ (مُوتُوا قَبْلَ اَنْ تَمُوتُواْ)[185] ḥükmünce mā ve menden geçip ve kendi kendinden fenā bulup nūr-ı Ḥaḳḳ'ta müstehlik oldu ve artıḳ o nūr-ı Ḥaḳḳ olmuştur. Ve her kim ki arḳasını nūr-ı Ḥaḳḳ'a dönüp yüzünü dīvāra çevire muḥaḳḳaḳ ṣūrette arḳasını ḳıbleye döndürmüş olur.

«8» Bir vaḳitte Sulṭān Saʿīd Celāle'd-dīn Muḥammed Ḫᵛārezmşāh ile Sulṭān-ı İslām ʿAlāʾe'd-dīn Keyḳubād arasında ḫuṣūmet vāḳiʿ oldu. Mürāseleden muḫāṣameye düştüler. Sulṭān Celāle'd-dīn leşker-i keṯīr ʿasākir-i nā-maʿdūd ve tedārikāt ile ʿinān-ı ʿazīmeti [21] Merāġa'dan Rūm ṭarafına teveccüh eyledi. Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn Keyḳubād kendi elçisi olan Melikü'l-Umerā Ṣelāḥa'd-dīn'den ʿasākir-i Ḫᵛarezmī'niñ Rūm ṭarafına keyfiyet-i ḥareketini işitip ʿasākir-i manṣūresini cemʿ ederek tedārikātta ve tertībātta bulundu. Muḥārebeye istiʿdād ḫuṣūlünden ṣoñra leşker-i bīgāneniñ memālik-i Rūm'a taʿrīzini menʿ için ʿasākiriñ serḥad-i Ermeniye'de taḫṣīdi taḳarrür eyledi. Yevm-i ʿazīmette Sulṭān, Mevlānā Sulṭānu'l ʿulemāʿ ḳaddesa'llāhu sırrahu ḥażretlerine gelip onlarıñ derūn-ı mübāreklerinden istimdād-ı himmet buyurdular. Ve teberrüken kūs-ı raḥīli orada

[185] *Ölmeden önce ölünüz.*

çaldırdılar ve hemān orada atlarına binip müteveccih oldular. Vaḳtā ki Erzincan ḥavālisine vāṣıl oldular.

Birḳaç gün orada iḳāmet buyurdular. Ve keyfiyet-i aḥvāli iʿlām eylemeleri żımnında her ṭarafa cāsūslar gönderdiler. Leşker-i Ḫʷārezmī Erżurum ḥudūduna vāṣıl olduḳları vaḳit cāsūslar onlarıñ tedārikāt ve iʿdādını taḥḳīḳ edip ḥażret-i Sulṭāna iʿlām eylediler. Rūm ʿaskeri Ḫʷārezmīleriñ keşretinden vehme düştükleri cihetle Sulṭān onlarıñ ʿaded ve tedāriklerini ve ḥarbte ittiḫāẕ edecekleri tedbīri anlamaḳ içiñ cāsūsluḳ ṣūretiyle oraya gitmeği ḳurdu.

Türkmenler ḳıyāfetine girip ve ʿalāmetsiz birḳaç reʾis-i tīz reftār at intiḫāb edip bir ḳaç nefer Türk ile daġ yolundan uṣūl-i etrāk üzere Ḫʷārezmiyān ʿaskerine iltiḥāḳ eyledi. Ümerā-yı Ḫʷārezmī onları görünce ḥāllerini tefaḥḥüṣ eylediler. Onlar dediler ki " *Biz bu nāḥiye Türklerindeniz. Ecdādımız ḳadīmen Ermeviyeli idiler. Bu bir ḳaç sene ẓarfında Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn münfaʿil olaraḳ ʿināyetini bizden çevirmiş ve muṭālebāt-ı keşīre ile bizi tażyīḳ eylemiştir. Dāʾimā ʿasākir-i manṣūreniñ vürūduna intiẓār eder ve bu mevhibeyi Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretlerinden ister idik. Şimdi ise sihām-ı duʿā hedef-i icābete vāṣıl oldu. Ve rāyāt-ı humāyūn bu bilāḍ ve diyārı müşerref eyledi. Bu emniyeniñ şükrānesi içiñ mülāzımān-ı ḥażret-i salṭanatıñ rikābına maḫṣūṣ bir ḳaç bār-gīr taḳdīm olundu."* Ḥācibler bu bābdaki tafṣīlātı semʿ-i eşrefe īṣāl ettikte sulṭāna ziyādesiyle ḫoş geldi ve ḥüsn-i tefeʾül eyledi. Sufra-i ḫāṣṣıñ ḳurulmasını emretti. ʿĀdet-i Selāṭīn vechi ile käffe-i ümerā ve vüzerāʾ ve ʿasākirden her birisi kendi maḥal ve maḳāmlarında durdular ve onları iḥżār eylediler. Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn Türk ḫizmet-kārlarıyla cümleniñ arḳasında aḫẕ-i mevḳiʿ etmiş idi. Bārgāhıñ yaḳınına vāṣıl olunca ʿādet-i selāṭīn üzere taḳbīl-i zemīn ile duʿā ve ṣenā eylediler. Ve atları ʿarż ve taḳdīm ettiler. Sulṭān onlara [22] nevāzişle vaʿde-i cemīlede bulundu. Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn uzaḳtan onlarıñ āyīn ve uṣūllerini tedḳīḳ ediyor idi.

Vaḳtā ki erkān-ı devlet daġıldılar. Onlara bir ḫayme taḫṣīṣ edip ʿulūfelerini de müretteb ḳıldılar. Meğer gece yarısı şāhıñ ḫāṭırından geçti ki: *"Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn'iñ memleketlerinde her nereden geçip reʿāyāsınıñ aḥvālini tefaḥḥüṣ ve aḳvālini tecessüs ettik ise cümlesini ḫoşnūd ve rāżı bulduḳ. Bu cemāʿat naṣıl oluyor da ondan şikāyet ediyorlar.*

Bā-ḫuṣūṣ ki Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīniñ bir ḳaç günden beri bu ḥavāliye vüṣūlü işitildi. Neden bu cemāʿat onuñ ḥużūruna gitmemişlerdir. Ve eğer gitmişler ise bu ḥālde naṣıl onuñ icāzeti olmaḳsızın ayrılmşlardır. Yarınki gün gereği gibi tefaḥḥüṣ-i ḥāl etmek īcāb ediyor. Ṣaḳın bunlar cāsūs olmasınlar." Melik hemān Erzenu'r-Rūm "Erżurum" meliki olan Muġise'd-dīni çaġırıp onuñ ile müşāvere etti. Bu fikriñ vuḳuʿından evvel Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn rüʾyāsında gördü ki: "Ḥażret-i Mevlānā Bahāʾe'd-dīn Veled raḍıya'llāhu ʿanhuefendimiz gelip *"Melik uyḳu vaḳti değildir. Çabuḳ ḳalḳ, atıña bin."* buyurdu. Vaḳtā ki uyḳudan uyanıp düşündü ve yarın daḫi tefaḥḥüṣ edelim ve geceleyin ḥareket edelim deyip tekrār uyudu. Yine Mevlānā Sulṭānu'l-ʿulemāʾ ḥażretlerini gördü. ʿAṣāsını taḫtıñ ayaġına ḍarb etti. Ve taḫt üzerine çıḳıp göğsüne ururaḳ *"Ne uyuyorsuñ?"* dedi. Pādişāh uyḳudan uyandıḳta o ḥāliñ heybetinden titreyerek arḳadaşlarını uyandırdı ve *"Çabuk atları eğerleyiñ"* dedi. Ve kendi ḥayvānını bi'z-zāt eliyle eğerleyip ḥareket ettiler. Vaḳtā ki gece nihāyet buldu. Ḫʷarezm şāh emir eyledi ki: *"Bir ḳaç emīr onlarıñ ḫaymeleri eṭrāfında mutaraṣṣıd olsunlar. Tā ki bugün onlarıñ efʿālini lāyıḳıyla tefaḥḥüṣ edelim."* Ber mūcib-i işāret ḳıyām ettiler. Ṣabaḥ ḳarīb oldu. O ḳadar tecessüs eyledikleri ḥālde onlardan bir eṣer görmediler. Çadırıñ içine girdikleri vaḳit boş buldular. Hemān Sulṭāna iʿlām eylediler. Sulṭān onlarıñ arḳalarından bir cemʿīyet-i keṣīre gönderdi. Gündüz olunca kendisi de kāffe-i ʿasākir ile süvār oldu. Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn arḳalarından bir müfrezeniñ geldiğini görünce ḥayvānlarını taʿcīl-i tām ile sürdüler. O gün aḳşama ḳadar kendi ʿasākirine iltiḥāḳ eyledi. Muʿaḳḳibler iltiḥāḳı görünce geri döndüler.

Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn ʿaskerine nevāzişler edip teşcīʿ eyledi ve ʿaskerini Erzincan eṭrafında görmüş olduġu [23] mevżiʿ-i ḥarb ḥudūduna indirdi. Ertesi gün Ḫʷarezmīler de oraya vāṣıl oldular. Üçüncü günü her iki ṭarafıñ pīşdārları cenge başladılar. Ġalebe Ḫʷarezmīlerde ḳaldı. Dördüncü gün böylece pīşdārlar cenk ettiler ġalebe Rūmīlerde ḳaldı. Beşinci günü ṭarafeyn-i ʿaskerini taʿbiye edip ṣaġ ve ṣol cenāḥlara mücerreb kimseler taʿyīn ettiler. Ṭabl ve duhl ve ṣūr ve nefīr seslerinden, feryādlardan at kişnemelerinden feleğiñ ḳulaḳları ṣaġır oldu. Ve ḥayvānların ḥarekāt-ı burḳānelerinden ḳalḳan ṭoz ve ṭopraḳtan o cemʿīyette rūy-ı felek görünmez oldu. Nā-gāh bād-ı saʿādet mehebb-i enfās-ı evliyāʾu'llāhtan vezān olaraḳ

leşker-i Rūmī ṭarafına ẓahīr olup ṭoprakları leşker-i Ḫ‌ʷarezmīniñ gözlerine ṣaçtı. Ve el-firāk-ı mimmā lā-yuṭāḳ ḳorḳusu onlarıñ ḳalplerine eṣer eyledi.

Ve rāyāt-ı Sulṭān ʿAlāʾe'd-dīn manṣūr ve ʿasākiri ẓafer ve ġalebeye maḳrūn oldu. Bu ḥāl altı yüz on yedi sene-i hicriyesinde vuḳūʿa geldi. Tā muʿteḳidān bilsinler ki o ḳuṭb-ı vaḳtiñ himmeti berekātıyla böyle heybetli ve tedārikli leşker maġlūb oldu. Ve yaḳīn ḥāṣıl eylesinler ki bu ṭāʾifeniñ ʿināyeti dīn ve dünyāda mūcib-i ẓafer ve nīkrūzi ve sebeb-i necāt ve restkārī olur.

Şiʿr

توئ ز كون كزيده توئ كشايش ديده

بيك نظر تو ببخشى سعادت دو جهانى

Terceme

Gözüñ küşāyişi kevniñ güzīdesi sensiñ

Saʿādet-i dü-cihān-baḫş eder seniñ naẓarıñ

«9» Sulṭānu'l-ʿulemāʾ efendimiz ḥażretleriniñ şān ve kerāmetleri çoḳtur. Eğer kāffesi şerḥ olunsa bir kitāb-ı müstaḳil olur. Lisān-ı şerīflerinden ṣādır olup meclis-i ʿālīlerinde bulunan ẕevāt-ı kirām ṭaraflarından żabṭ u taḥrīr edilmiş olan kelimāt-ı mübāreklerinden bir miḳdārı nümūne olaraḳ teberrüken derc olundu:

بِسْـــــــــــــــمِاللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيم

اهدنا الصراط المستقيم[186] dedim. Ey Allāh, enʿāmıñla benim her cüzʾümü ḫoşluḳ ve rāḥatlıḳ şehrine eriştir. Biñ dāne ḫoşluḳ ḳapısını benim her cüzʾüme aç. İnsānı ḫoşluḳ şehrine eriştiren doġru ve eriştirmeyen eğri yoldur. Öyle gördüm ki Allāh cümle ḫūbānı bende ve benim eczāmda münderic ḳıldı. Benim eczāmıñ cümlesi onlarıñ eczāsında ḳarışmıştır. [24] Benim her cüzʾümden süt aḳtı. Cemālden, kemālden, muḥabbetten leẕẕetten ve ḫoşluḳtan ve ḥūd-peẕīr olan her ṣūret benim altı cihetimde ẕātu'llāhtan ẓuhūra geldi. Nitekim bir

[186] *"Bize doğru yolu göster."/ El- Fâtiha-6 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.VIII*

kimse parlaḳ elbise giyse o cāmeye türlü türlü naḳşlar ʿaks eder. Allāh ḥüsnden ve onu bulmaḳtan ve ṣūr-ı cemīleden ve ḫūbāndan ve onlarıñ ʿaşḳbazlıḳlarından ve mevzūnluḳlarından ve ṣūr-ı ʿaḳliyāttan ve ḥūr ve ḳuṣūrdan ve āb-ı revāndan ve ʿacāʾibāt-ı sāʾire-i bī-nihāyeden bende kendisinden yüz biñ ṣūret gösterir. Naẓar edip bu ṣūretleri meşāmda ediyorum ki bu ḳadar cemāl-i ārāste bende görünüyor ve istediğim her ṣūreti Allāh baña gösteriyor. Ve bunlarıñ cümlesi benim eczāmda ẓāhir oluyor. Ve Allāh ẕü'l-celāl ḥażretlerini gördüm ki yüz biñ reyḥān ve gül ve gül-istān ve ṣarı ve beyāż yāsemīn iẓhār buyurdu. Ve benim eczāmı gül-zār eyledi. Allāh teʿālā ḥażretleri onlarıñ cümlesini ṣıḳıp gülāb eyledi. Ve onuñ güzel ḳoḳusundan cennet ḥūrilerini ḫalḳ buyurdu. Ve benim eczāmı onlar ile taʿcīn eyledi. Ve şimdi ḥaḳīḳatle naẓar eyledim. Cümle güzel ṣūretler mīve-i Allāhtır. Şimdi bu rāḥatlarıñ cümlesini baña cihānda Allāh ẕü'l-celāl eriştirir. Ve eğer denirse ki: *"Sen Allāhı görür müsüñ yoḳsa görmez misiñ?* Derim ki: *"Ben kendimi görmem ki (لن ترانى)*[187] *lakin o gösterince görmeyeyim de ne yapayım, vallāhu aʿlem."*

Onlarıñ kelimāt-ı ʿāliyelerini muṭālaʿa etmek ārzūsunda bulunan kimse cemāʿat-i azīzān ṭarafından cemʿ edilmiş olan kelām-ı laṭīflerini iʿtiḳād-ı tām ile bi'l-muṭālaʿa meʿānī ve ḥaḳāyıḳında tedbir ve tefekkür eylerse o nihāliñ her ṣemere-i ṭayyibesinden behremend olup berhurdārlıḳ bulur.

3.4.ḲISM-I ṢĀNĪ

Bu ḳışım üç faslı müştemildir.

3.4.1.Faṣl-ı Evvel

[187] *"Mûsâ ta'yîn ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): " Sen beni aslâ göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" Buyurdu. Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti, Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: "Seni noksan sıfatlardan tenzîh ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim." Hazret-i Mûsâ, Yüce Allah'ın dünyada görülemeyeceğini bildiği hâlde kendisindeki şiddetli iştiyak sebebiyle Allah'a böyle bir niyâzda bulundu. Çünkü o, Allah'ın sözlerini duyunca âdetâ kendinin dünyada olduğunu unutmuş, âhiret ve cennet hayâtına kavuştuğunu zannetmişti." El-A'raf-143 Age, s.166*

Ḥażret-i Mevlānā ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz Efendimiziñ Tārīḫ-i Velādetleriyle Müddet-i ʿÖmürleri Beyānındadır.

«1» Allāh mesʿūd eylesin. Maʿlūmuñ olsun ki sulṭānu'l-evliyā ḫātemu'l mükemmilīn Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz efendimiz altı yüz dört sene-i hicriyesinde bir sāʿat-i bihterīn ve ḫarem-i terinde ḳadem-i mübāreğini ʿālem-i vücūda vażʿ edip altmış sekiz sene-i müddet vücūd-ı pür-cūd-ı ʿālīleriyle ehl-i cihānı müşerref eyledi. Ve altı yüz yetmiş iki senesi cemādiye'l-āḫirīniñ beşinci günü civār-ı raḥmet-i Rabb-i raḥīme vāṣıl oldu.

3.4.2.İkinci Faṣıl

Ḥażret-i Mevlānā Efendimiziñ Esānīd-i Ḫırḳa ve Telḳīn-i Ẕikirleriyle [25] Aṣḥāb-ı Ṣoḥbetleri Beyānındadır:

«2» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz efendimiziñ isnād-ı ḫırḳa ve telḳınleri evvelce daḫi ẕikr olunduğu üzere peder ve alā güherleri Ḥażret-ı Sulṭānu'l-ʿulemāʾ raḍıya'llāhu ʿanhu efendimizden ʿanʿane ile tā Ḥażret-i Resulu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimize vāṣıl olur. Velakin ṣoḥbetleri evāʾil-i ṭufūliyetlerinden tā evāsiṭ-i ḥāllerine ḳadar seyyidü'l-aḳṭāb faḫru'l-evliyāʾ ve'l- kāmilīn tācu'l-müceẕẕūbīn Seyyid Burhāne'd-dīn Muḥaḳḳi-i Tirmiẕī ḳuddise rūḥahu'l ʿazīz ḥażretleriyle vāḳiʿ olmuştur. Ve ʿulūm-ı resmiyeyi ve luġat ve ʿArabiyetten feżāʾil-i ışṭılāḥīyi ve sāʾir aḳsām-ı ʿulūmu taḥṣīl edip müşār-ı bi'l-benān-ı ʿālem olduḳtan ṣoñra Ḥażret-i Seyyid, şeyḫleri bulunan Sulṭānu'l-ʿulemāʾ Bahāʾe'd-dīn el Veled raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretleriniñ kendilerinden aḫaẕ etmiş olduḳları ḥaḳāʾiḳ ve maʿārif ve ʿulūm-ı ledüniyeleri onlara taʿlīm ve telḳīn eyledi.

«3» Vaḳtā ki ẕāt-ı bī-naẓīrlerine ʿulūm-ı ledüniye münkeşif olup riyāżāt ve mücāhedāt ile kendilerini aʿlā-yı maḳāmāta eriştirdiler ve ḳābil-i esrār-ı aḥadī ve muḥarrem-i künūz-ı ṣamedī oldular. Ḫalīfetu'llāh-ı fi'l-arż olan Ḫıżır ʿaleyhi's-selām muḫtelif zamanlarda cemāl-i zībāsını bahā-yı ẕātiyesiyle Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıza gösterdi. Her bir vaḳitte

ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıza maʿrifetu'llāhtan bir müşkil vāḳiʿ olursa ẕāt-ı ḥażretleri ṣūr-ı meṯāliyeleriyle ẓāhir olup ol müşkili keşf buyururlar idi. Ve muṣāḥib olup esrār-ı rumūz ile meşġūl olurlar idi. Nitekim ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz efendimiz buyururlar:

Beyt

اول زحضرم بد خبر علم لدن را یفتم

ما ندم بجا اَنرا دکر ازکس چرا پنهان کنم

Terceme

Ḥıżır ile ṣoḥbet edip ʿilm-i ledünü añladım

Gizlemem o ʿilmi ben oldum oña ḳaʾim-i maḳām

«4» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ büyük maḫdūmları maḥbūb-ı ʿālemiyān ve ḥüsn ü leṭāfette Yūsuf-ı zamān Sulṭānu'l-maḥbūbīn dībāce-i vücūhu'l-evliyā Mevlānā Bahāʾü'l-millet ve'd-dīn ḳaddesa'llāhu rūḥahu'l-ʿazīz ḥażretleri evāʾil-i şebābetlerinde ṣarıḳlarını ṣararlar ve ʿaḳdesi doġru gelmediğinden büzüp tekrār ṣararlar idi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār uzaḳtan muşāhede buyurup heybet-i tamām ile *"Bahāʾe'd-dīn! Mükerrer ṣarma ve ruʿūnet ve tekellüf ḳaydında olma ki ben daḫi hengām-ı şebābetimde bir kere ṣarığımı mükerrer ṣardım ve bir müddet Ḥıżır 'aleyhi* **[26]***'s-selāmıñ ṣoḥbetinden maḥrūm ḳaldım."* buyurdular.

«5» Ḫudāvendigārımız Şām-ı şerīfte bulunduḳları vaḳit medrese-i Berrāniye'de sākin olduḳları ḥücrede ʿazīzāndan bir ṭaḳım ẕevāt defaʿātle Ḥıżır ʿaleyhi's-selām'ı gördüler ve o ḥücre ṣoñuna ḳadar Ḥıżır ʿaleyhi's-selām'a mensūb olup ḫalāyıḳ-ı ziyārete giderek ṭaleb-i ḥācāt ederler ve ṭalebleri maḥal-i icābete maḳrūn olur.

«6» Bundan başḳa Sulṭānu'l-evliyā ve'l- aḳṭāb tācu'l-maʿşūḳīn-i maḥbūb Ḥażret-i Rabbu'l- ʿĀlemīn Mevlānā Şemsü'l Ḥaḳḳ ve'd-dīn El Tebrizī ʿazzama'llāhu ẕikrihu ḥażretleriyle çoḳ ṣoḥbet buyurdular ve uṣūl-i semāʿ ve iktisāʾ-i fereci ve vażʿ-ı destār ḫuṣūṣunda onlara muvāfaḳat eylediler. Sīret-i pākleri ve maḳām-ı ʿālīleri tafṣīlen ẕikr olunacaġı cihetle bu maḥalde bu ḳadarla iktifā olundu.

«7» Ḫudāvendigārımız maḥrūse-i Dımaşḳ'ta iken bir müddet daḫi meliku'l-ʿārifīn, muvaḥḥid-i müdeḳḳiḳ, kāmil-i mükemmil, ṣāḥibü'l-ḥāl ve'l-ḳāl Şeyḫ Muḥyi'd-dīn ʿArabī. Ve seyyidü'l-meşāyiḫ ve'l muḥaḳḳiḳīn Eş-şeyḫ Ṣade'd-dīn Ḥamavī ve seyyidü'l-meşāyiḫden Şeyḫ Osman-ı Rūmī ve muvaḥḥid-i müdeḳḳiḳ ʿārif-i kāmil faḳīr-i Rabbānī Şeyḫ Evḥadü'd-dīn El-Kirmānī Ve melikü'l-meşāyiḥ ve'l-muḥaddiṯīn Şeyh Ṣadre'd-dīn Ḳonevī ḥażarātıyla ṣoḥbet buyurmuşlar ve burada taḳrīrī ṭavīl olan bir ṭaḳım ḥaḳāyıḳı yekdīgerine beyān eylemişlerdir. Raḍıya'llāhu ʿaleyhim ecmaʿin.

3.4.3.Üçüncü Faṣıl

Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz Efendimiziñ Menāḳıb-ı ʿAliyeleri Beyānındadır:

Şiʿr

ای ذاتت افتخار همه خلق کائنات	قول توهست حجت وبرهان معجزات
روح القدس ز عزت صدر جلا لتت	کردد بکرد قطب کمال توچون بنات
از غیرت لطافت حسن کلام تو	در غرق خجلت است همه چشمهٔ حیات
ای جامع مکارم اخلاق احمدی	وی کاشف حقایق آیات بینات

Terceme

Ey ẕātı biʿcümle ḫalḳ-ı kāʾinātıñ bāʿṣ-ı iftiḫārı olan mürebbī-i zīşānımız. Seniñ kelām-ı ḥaḳīḳat-i ittisāmıñ ḥüccet ve muʿcizāt-ı nebeviyeniñ burhānıdır. Ḥażret-i Cebrāʾil ʿaleyhi's-selām [27] seniñ ṣadr-ı celāliñiñʿizzetinden ḳutb-ı kemāliñiñ eṭrāfında benātu'n-naʿş gibi devr eder. Ey mekārım aḫlaḳ-ı Aḥmedī'niñ camīʿī ve ey ḥaḳāyıḳ-ı āyāt-ı beyyinātıñ kāşifi ḥüsn-i kelāmıñiñ leṭāfetinden dolayı çeşme-i ḥayāt ġayratından ġarīḳ-i ḥacālet olmuştur.

يفنى الكلام و لا يحيط بو صفه

الخيط ما يفنى بما لا ينفد

Terceme

Söz bitti vaṣfı bitmedi hālā o dilberiñ

İplik biter mi geçmediği bir ḳumaşta hīç

Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız Sulṭānu'l-evliyā ve'l-mükemmilīn, ḳuṭbu'l-evvelīn ve'l-aḫirīn el-mütehallī-i bi-envāru'l-aḥadiye ṣāḥib-i aḫlaḳu'l-Muḥammediye ʿaẕẓama'llāhu ẕikrihu ḳaddesa'llāhu rūḥahu efendimizi hangi zebān ve beyān ile medḥ ve sitāyişe ḳader-tüyāb olurum.

Beyt

هزار باربشستم دهان به مشك كلاب

هنوز نام تو بردن دريغ می آيد

Terceme

Gül ṣuyuyla yıḳadım aġzımı biñ defaʿa yine

Ḳıyamam nāmıñı bu ḥāl ile ẕikr eylemeğe

Beyt

ستائشش بحقيقت ستائش خويش است

كه آفتاب ستا چشم خويشتن بستود

Terceme

Onuñ ṣenāsı ḥaḳīḳatte kendin öğmektir

Ki kendi çeşmini medḥ eyler āfitābı öğen

«8» Baʿżısı ʿayn-ı yaḳīn ile görülmüş ve baʿżısı ʿilm-i yaḳīn ile bilinmiş olan ṣıfat-ı kemālāt-ı bī-nihāyelerinden hangisini ḳalem-i bürīde-i zibān ile şerḥ edebilirim. Zīrā ki her bilinebilen görülemez ve her görülebilen söylenemez ve her söylenebilen yazılamaz. Onuñ burhānı budur ki evliyāʾu'llāh raḍıya'llāhu ʿaleyhim ecmaʿīn ḥażarātınıñ her birisi mücāhede ve riyāżātları miḳdārı müşāhede etmişler ve āyīne-i żamirlerini jeng-i

māsivāʾu’llāhtan pāk eyledikleri ḳadar nuḳūş-ı kibriyāyı ḳābil ve ṣıfāt-ı Ḥaḳḳ Teʿālā ile mevṣūf olmuşlardır.

Meşnevī

هر كه صيقل بيش كرد او بيش ديد

بيشتر كشته بر و عينى پديد

[28]Terceme

Kim ki āyīneye çoḳ verse cilā

Ṣāfiyāne görünür ṣūret oña

Nitekim nebīʾu’llāh ʿaleyhi’s-selām efendimiz ḥażretleri buyurdular:

(مَن اَرَادَ اَنْ يَجلِسَ مَع الله فَلِيجلِسَ مَعَ اَهْلِ التّصَوُفْ) yaʿni Allāh ile oṭurmaḳ isteyenler ehl-i taṣavvuf ile oṭursunlar. Ve şeyḫim raḍıya’llāhu ʿanhu ḥażretleri buyurdular:

Meşnevī

هر كه خواهد همنشينى باخدا

تا نشيند در حضور اوليا

Terceme

Oṭurmaḳ isteyen neẕd-i Ḫudā’da

Oṭursun o ḥużūr-ı evliyāda

Bu ṭāʾife-i ʿaliye kelimen ṣıfāt-ı beşeriyeden maḥvolmuş buluduḳlarından Ḥaḳḳ ile Ḥayy ve Ḥaḳḳ ile nāṭıḳ ve Ḥaḳḳ ile sāmiʿ olmuştur. Nitekim Ḫˇace-i kāʾināt ʿaleyhi’s-selām ḥadīṯ-i ḳudsīde ḫaber verirler ki Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretleri buyurur.

(اِذا اَحْبَبْتُ عَبْداً كُنْتُ لَهُ سَمْعًا و بَصَرًا ويدًا ولسانًا فَبى يَسْمَعُ وبِى يُبْصِرُ وَبِى يُبْطِشُ وَبِى يَتَكَلُّم) yaʿni “ Bir ḳulumu sevdiğim vaḳit onuñ semʿi ve başarı ve yedi ve lisānı olurum. Benim ile işitir, benim ile görür, benim ile ṭutar, benim ile söyler.”

Naẓm

آنا نکه ربودهٔ الستند　　از عهد ا لست بازمستند

در منزل درد بسته پایند　　دردادن جان کشاده دستند

فانی زخود و بد وست باقی　　این طرفه که نیستند و هستند

این طائفه اند اهل توحید　　باقی همه خویشتن پر ستند

Terceme

Her kim ki rubūde-i elesttir　　Tā ʿahd-i elestten o mesttir

Bağlanmış ayağı derd onda　　Cān vermek için küşāde desttir

Kendinden o fānī dostla bāḳī　　Ḥayret ki o nīsttir ve hesttir

Bu zümrede ancaḳ ehl-i tevḥīd　　Bāḳīsi cihanda ḫod-peresttir

Ve ʿulemā-i ehl-i tevḥīdden Ḫallācu'l-esrār Ḥüseyin İbn Manṣūr ḳaddesa'llāhu rūḥahu ḥażretleriniñ ātīdeki kelāmları bu maḳāmıñ ṣıfātından ḫaber verir.

[29] Beyt

أأنت أم أنا هذا العين فى العين

حاشاك حاشای من اثبات اننين

Terceme

Sen misin ben miyim ayā ki bu ʿaynımdaki ʿayn

Hem seni hem beni tenzīh ederim yoḳ iṣneyn

Ve Şeyḫ Evhadü'd-dīn-i Kirmānī raḥmetu'llāhu ʿaleyh bu maḳāmda buyururlar:

Rubāʿī

تا ظن نبری که هست این رشته دوتو

يك توست خود اصل و فرع بنكر تونكو

اين اوست همه و ليك پيدا ست بمن

شك نيست كه اين جمله منم ليك بدو

Terceme

Bu rişteyi ẓann eyleme ki sen iki ḳattır

Baḳ aṣıl ile füruʿa eyi bir ḳattır o dāʾim

Bu hep odur ama ki ẓuhūr etti benimle

Bī-şek ki benim hep bu faḳaṭ Ḥaḳḳ ile ḳāʾim

Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu buyurular:

ای اولیای حق را از حق جدا شمرده

كر ظن نيك داری بر اولیا چه یاشد

Terceme

Evliyā-yı Ḥaḳḳ'tan ey cüdā şanmış olan

Evliyāya ḥüsn-i ẓann etseñ saña var mı ziyān

«9» İmdi maʿlūm ve muḥaḳḳaḳ oldu ki evliyāʾu'llāh ṣıfat-ı Ḥaḳḳ'ıñ muẓāhiridirler. Eğer bir kimse onları ẓāhir gözüyle göremez ise cāʾiz olur. Nitekim kelām-ı mecīd ḫaber veriyor: Estaʿiẕubi'llāh (وَتَرَاْيُهُم يَنْظُرُونَ اِليكَ وَهُمْ لاٰ يُبْصِرُون)[188] yaʿni " Ey ḥabībim sen onları görürsüñ ki saña naẓar ederler. Ḥālbuki onlar seni göremezler." Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār buyururlar:

در توكجا رسد كسی تا نرود بپای تو

مرغ توكی شود ولی تا نپرد ببال تو

[188] *El-A'raf-198*

Terceme

Pāyeñ ile gitmezse saña kimse yetişmez

Mürgüñ olamaz uçmayan aşlā ḳanadıñla

Ḫudāvendigār raḍıya'llāhu ʿanhu mevzuʿ-ı āḫirde buyururlar:

دیدن روی توبسی نادر ست

ای خنك آن كوش كه نا مت شنید

[30] Terceme

Nādir olur vechiñi görmek seniñ

Nāmını kūş etti saʿādetli kūş

Onlarıñ mübārek cemālleri için evvelā dīde-i bünyā ḥāṣıl etmeli. Ondan ṣoñra onlarıñ cemāllerine naẓar eylemelidir.

Ve hem bünyālıḳ ḥāṣıl olduḳta daḫi kendilerini göstermedikçe onları görmek naṣıl mümkün olur. Nitekim Ḥazret-i Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu buyururlar:

او نماید هم بدلها خویش را

او بدوزد خرقهٔ درویش را

Terceme

Göñüllere kendisini gösteren de odur

Ḫırḳa-i dervīşi diken de odur

«10» ʿĀlemde bu ḳadar kāmil ve vāṣıl ve bīnā-yı evliyā vardır ve evliyānıñ bir ḳısmı vardır ki Ḥaḳḳ'ıñ mestūrlarıdır. Ve Ḥaḳḳ'tan başḳa kimse onlara maṭluʿ değildir. Ẕikr olunan evliyā-yı kāmilīn ve vāṣılīn *"Yā Rab bizden mestūr olan velīlerinden birisini bize göster."* diye Ḥaḳḳ'tan niyāz ve ṭalebde bulunurlar ve baʿżısına görmek müyesser olur. Nitekim Şeyḫ Ebu Bekr-i Kitānī raḥmetu'llāhu ʿaleyhe raḥmeten vāsı'adan menḳūldür ki

bir gün kendisi kaʿbe-i muʿaẓẓamanıñ oluġu altında oṭurmuş idi. Bāb-ı Benī şeybeden bir pīr ẓāhir olup heybetle onuñ yanına geldi. *"Ve ey şeyḫ niçin maḳām-ı İbrāhīm ʿaleyhi's-selāma gitmiyorsuñ ki ḫalḳ orada oṭurup ḥadīs-i şerīf diñliyorlar. Bir pīr gelmiştir rivāyātı ṣaḥīḥ ve esānīdi ʿālīdir. Sen de gidip diñleseñ olmaz mı?"* dedi Şeyḫ Ebu Bekr ḥażretleri buyurdular ki: *"Ey şeyḫ onuñ orada isnād ile söyledikeriniñ esānīdi uzundur. Ben burada esānidsiz diñlerim." "Kimden diñliyorsuñ"* dedi. Ebu Bekr ḥażretleri (حَدَّثَنى قَلْبِي عَنْ رَبِّى) Yaʿni *"Ḳalbim Rabbimden aḫẕ-ı ḥadīṯ eyliyor."* diye cevāb verdi. *"Buna delīliñ nedir?"* dedi O da: *"Delīlim odur ki sen Ḫıżır ʿaleyhi's-selām'sıñ."* cevābını verdi. Ḫıżır ʿaleyhi's-selām dedi ki: *"Bu vaḳte ḳadar ṭanımadığım hīçbir velī yoḳtur ẓanneder idim. Ebu Bekr'i gördüğümde baña yaḳīn geldi ki Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretleriniñ öyle ḳulları vardır ki ben onları ṭanımam faḳaṭ onlar beni ṭanırlar."* Ve'l-ḥāṣıl evliyāʾu'llāh maʿnā ve tevḥīd gözüyle görülebilip zebān ve beyāna getirilirse maḥal-i taʿrīż olur.

[31] Naẓm

بار ها کفته ام که فاش کنم　　هر چه اندر زمانه اسرار ست

لیك از زخم چشم و بیم جفا　　بر زبانم نهاده مسمارست

Terceme

Defaʿalarla dedim ki fāş edeyim　　Ne ḳadar varsa ortada esrār

Bed naẓardan, cefā hirāsından　　Mıḫlandı zebānıma mismār

Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu buyururlar:

هر کرا اسرار کار آمو ختند

مهر کردند و دهانش دو ختند

Terceme

Her kime sırr-ı kārı söylediler

Aġzını diktiler, mühürlediler

Ve eğer zebān-ı ḥāl ile söylenip yazılırsa taṣrīḥ ve telvīḥ olur.

Şiʿr

زبان که طوطئ کویاست باهزار بیان　　زصد یکی نکند سر حال دل تقریر

قلم که چوب زبانست وبسته بند و ببند　　چگونه سر دل عاشقان کند تحریر

Terceme

Zebān ki bunca beyānıyla sözcü ṭūṭīdir　　Eder mi ḥāl dili yüzde bir ḳadar taḳrīr

Ḳalem ki baġlar ile baġlı taḥtadan dildir　　Naṣıl o sırr-ı dil-i ʿāşıḳı eder taḥrīr

Bināʾenʿaleyh bu ṭāʾife-i ʿaliyeniñ ṣıfatını beyān ḫuṣūṣunda her ne ḳadar mübālaġa olunsa onlarıñ kemālātına nisbetle ʿayn-ı taḳṣīr olur.

«11» İmdi Allāh seni dārında muvaffaḳ eylesin. Bilmelidir ki enbiyā ʿaleyhimüʿs-selāmda olduġu gibi evliyāʾu'llāhtan her birerleriniñ birer meşreb-i maḫṣūṣları vardır. Ādem-i Ṣafī ʿaleyhi's-selām gibi kiminiñ meşrebi ʿilm-i ledünīdir. Ve Mūsā-yı kelimu'llāh ṣalavatu'llāhu ʿaleyhe gibi kiminiñ meşrebi tekellüm ve taḳarrübdür ve ʿĪsā-yı rūḥu'lllāh ʿaleyhü't-taḥiye gibi kiminiñ meşrebi rūḥīdir ve efḍal-i evvelīn ve āḫirīn ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellemefendimiz ḥażretleri gibi baʿżısına cemīʿ meşārib-i müslim olup Esmā-i Ḥüsnā'nıñ kāffesi üzerine ʿubūr vāḳiʿ olmuştur. Ve Ḫażret-i Ḫudāvendigār raḍıya'llāhu ʿanhudāʾire-i velāyette bu meşāribden bi'n-nisbe meşreb-i nebevī feyżinden behre-dārdır. Nitekim raḍıya'llāhu ʿanhu buyururlar:

بکشادند وخزینه همه خلعت پوشید

مصطفی باز بیامد همه ایمان دارید

[32] Terceme

Açtılar kenz-i füyūżu oluñuz hilʿat-pūş

Muṣṭafā geldi yine cümleñiz īmān ediñiz

«12» İmdi bu żaʿīf için vücūh-ı ʿadīde ile onlarıñ maḳāmını taḳrīr eylemek īcāb ediyor. Evvelā ẕāt-ı mübārekleri aḳsām-ı luġat ve ʿArabī ve fıḳıh ve ḥadīṯ ve tefāsīr ve maʿḳūlāt ve menḳūlāt gibi ʿulūm-ı resmiyede vāṣıl mertebe-i aḳṣi olup o ʿaṣırda ser-amede-i cümle ʿulemā-yı dehr olmuşlar ve cemīʿ fünūnda icāzāt-ı ʿālī istiḥṣāl buyurmuşlar idi.

Ve evāʾil-i şebāblarında Ḥalebʿte bir ḳaç medresede eṣnāf-ı ʿulūm ve şöhrette ʿālemde naẓīri olmayan Mevlānā Kemāle'd-dīn bin ʿAdīm'den istifāde ve ifāde ile meşġūl oldular. Ol vaḳitte aḳrānları bir müşkil vāḳiʿ olan mesʾeleyi ẕāt-ı ḥażretlerine ʿarż ederler. Onlar o mesʾeleyi bir ḳaç vecih ile taḥḳīḳ buyururlar idi ki sāʾile onuñ ẕevḳinden kemik içinde ilik ḥall olur idi, naẓargāh-ı mübārekleri dāʾimā levḥ-i maḥfūẓuñ ṣafaḥātına nāẓır olduġundan kemterīn maḳāmları olan ʿulūm-ı resmiyede vāṣıl olduḳları bu derecelere taʿccüb olunmaz. Nitekim bu ḥāle işāret buyururlar:

Şiʿr

ایا دلی چو صبا ذوق صبحها دیده	زدیده مست شدی باز ذوق نادیده
گهی بجر تحیر گهی بدامن کوه	کمر ببسته و در کوه کهربا دیده
ورای دیده و دل صد دریچه بکشاده	برون زچرخ و زمین رفته صد سها دیده
نه طالبا است و نه مطلوب آنکه درتوحید	صفات طالب و مطلوب را جدا دیده
اله راکه شناسد کسی که رست زلا	زلا که رست بگو عاشق بلا دیده
رموز لیس و فی جبتی بدا نسته	هزار بار مر آن جبه را قبا دیده
بپیش دیده دوعالم چو دانه پیش خروس	چنین بود نظر پاك کبریا دیده

Terceme

Ey bir göñül ki bād-ı ṣabā gibi ṣabāhlarıñ ẕevḳini görüp, görülmüşten ve görülmemişiñ ẕevḳinden mest olurdu. O göñül baʿżen baḥr-ı taḥayyürde ve baʿżen dāmen-i kūhda müheyyā-yı ḫizmet olup kūh içinde gevher-bāyı görmüştür. Gözüñ ve göñlüñ ardında yüz pencere açılmış ve o göñül semā ve zemīnden ḫārice çıḳıp sühā ismindeki yıldızıñ yüz tānesini görmüştür. Emr-i tevḥīdde ṭālib ile maṭlūbuñ ṣıfātını yekdīgerinden ayrı [33] gören

kimse ne ṭālibtir ve ne maṭlūbtur. Allāhı kim ṭanır; Lāʿ dan ġalāṣ olan kimse ṭanır. Lāʿdan kim ġalāṣ olmuştur. ʿĀşıḳ-ı bilādīde olan ḳurtulmuştur.

O göñül (ليس وفى جبتى سو اللهى) rumūzunu bilip o cübbeniñ sitre olduġunu biñ defaʿa görmüştür. İki cihān göz öñünde ġorosuñ öñündeki tāneye benzer. İşte kibriyāyı gören naẓar-ı pāk böyle olur.

«13» Vaḳtā ki naẓar-ı kibriyā ile naẓar ettiler. Gördüler ki oñda olan menāzil ve maḳāmāt-ı şerīfeye ve yolda olan eṭvār-ı ʿālīye nisbeten ʿulūm-ı ẓāhirī ve bu ʿulūm ile ittiṣāf ḥicāb-ı rāhtır ve ḥuṣūl-i ʿilmden maḳṣūd olan şey ise ḥāṣıl olup ẕāt-ı şerīflerine mülāzım bulunmuştur. Baʿdehu cümlesini cerīde-i ġāṭır-ı ʿāṭırlarından maḥv buyurmuşlar ve nihāyet ẕāt-ı ḥażretlerine ʿulūm-ı ledüniye münkeşif ve ʿulūmdan geçip Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretlerinden ʿibāret olan maʿlūma vüṣūl-i müyesser olmuştur. Nitekim bu taḳrīri teʾyīden beyān buyururlar:

Beyt

زدانشها بشویم دل زخود خودرا کنم غافل

که پیش دلبر مقبل نشاید ذو فنون رفتن

Terceme

Atıp dilden ʿulūmu eyleyim benden beni ġāfil

Ḥużūr-ı dilbere lāyıḳ değildir ẕū fünūn gitmek

Ve dīger bir maḥalde buyururlar:

يك حملهٔ مردانهٔ مستانه بكرديم تاعلم بداديم وبمعلوم رسيد يم

بآيت كرسى بسوى عرش پريد يم تاحى بديديم و بقيوم رسيديم

Terceme

Merde lāyıḳ, meste lāyıḳ eyledik bir cümle biz

ʿİlmi verdik de erişti̇k ʿāḳıbet maʿlūma biz

Āyete'l- Kürsiyle sevī-i ʿarşa pervāz eyledik

Ḥayyı gördükte erişti̇k ʿāḳıbet ḳayyuma biz

Ve dīger bir yerde ʿulūm-ı ẓāhir ḳaydında ḳalmış olan ṭāʾifeyi irşād için bu maḳāmda beyān buyururlar:

Şiʿr

کر علم خرابات ترا همنفس استی　　این علم و هنر پیش توباد و هوس استی

ورطائر غیبی بتو بر سایه فکندی　　سیمرغ جهان در نظرت چون مکس استی

[34] و رصبح سعادت بتو اقبال نمودی　　که دامن و ریش توبدست عسس استی

کر کوکبهٔ شاه حقیقت بنمودی　　این کوس سلاطین بر تو چون جرس استی

Terceme

Olmuş olsaydı saña ʿilm ḫarābāt-ı hem-nefes

Hep olurdu sendeki ʿilm ve hüner bād ve hūs

Ṭāʾir ġaybı eğer ki sāye ṣalsaydı saña

Çeşmiñe sīmurġ olurdu süphesiz miṣl-i meks

Eyleseydi ger saña ṣubḥ-ı saʿādet-i ibtisām

Liḥyeñi dāmānıñı ṭutmaz idi dest-i ʿases

Leşker-i şāh-ı ḥaḳīḳat ẓāhir olsaydı saña

Kūş-ı Sulṭānān gelirdi semʿiñe miṣl-i cers

3.4.3.1.Ḥażret-i Pīr'in Mücāhede ve Riyāżātı

«14» Bu maḳāma dāʾir ve buña mümāṣil bir çoḳ kelimāt-ı mübārekleri vardır. Cümlesiniñ ẕikri ṭavīl olur. Ḫudāvendigārımız ḳaddise'llāhı sırruhu ḥażretleriniñ mücāhedāt ve riyāżāt ḫuṣūṣundaki ṣıdḳ ve ʿaşḳları mertebe-i ġāyede idi. ʿAcabā mücāhedāt ve riyāżātıñ bu derecesi ẕāt-ı ḥażretlerinden evvel ve ṣoñra hīçbir velīden ṣādır olmuş mudur? Nitekim buyururlar:

Şiʿr

در اولین و آخرین عشقی نه بنمود اینچنین

ابصار عبرت دیده را ای عبرة الا بصارمن

Terceme

Evvelīn ve āḫirīnde böyle bir ʿaşḳ olmadı

ʿİbretü'l- ebṣārım ʿibret-bīn olan ebṣāra ben

İbtidā-yı ḥāllerinden inḳırāz-ı vaḳitlerine ḳadar günden güne riyāżāt ve mücāhedātı taż'īf buyururlar idi. Ḳırḳ sene müddet-i ẕat-ı ḥażretlerine mülāzemetle perger gibi ser bir noḳṭa-i āsitānları olan bu żaʿīf onlarıñ yataḳta yattıḳlarını görmedim ve rāḥat etmek için bir gece onları yanları üstünde uyumuş bir ḥālde müşāhede etmedim. Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretleriniñ dağdağa-i muḥabbeti dāʾimā riyāżetle meʿlūf bulunan vucūd-ı şerīfleriniñ muḥarriki olduġundan lā-cerem kendi ṣıfat-ı ḥāllerini beyān buyururlar:

چه اساید بهر پهلو که خسپد

کسی کز خار دارد او نهالین

Terceme

Naṣıl rāḥat eder her ten uyurken

Yataġı olsa altında dikenden

«15» [35] Ẕāt-ı ḥażretleriniñ ḫʿāb ve āsāyişleri aṣlā görülmemiş olduġundan uyḳusuzluḳları ve bī-ḳararlıḳlarınıñ ṣıfatı naṣıl şerḥ olunubilir. Gecelerce uyḳusuzluḳtan ve

kesret-i semāʿ ve ḥarekāttan ṣoñra aṣḥāba uyḳu ġalebe ettiği vaḳit, terk-i edeb edemedikleri ẕāt-ı ḥażretlerine maʿlūm olduḳta, mürīdān ve muʿteḳidān ḥaḳlarındaki ḥüsn ve iḥsānlarından nāşī, bir zamān mürāḳıb olup arḳalarını dīvāra dayarlar ve ser-i mübāreklerini daḫi dizleri üzerine ḳoyarlar idi. Bir büyük fericeleri var idi. Şeyḫ Muḥammed Ḫādim gelir dūş-ı mübāreklerine vażʿ eyler idi. Öyle ki vücūd-i saʿādetlerini tamāmıyla örter idi. Aṣḥābıñ cümlesi uyḳuya daldıḳta kendileri yine ḳalḳıp namāza dururlar ve baʿżen de gezinirler ve ārām ve istirāḥat etmezler idi. Nitekim buyururlar raḍıya'llāhu ʿanhu:

ندارد پای عشق او دل بی دست وبی پایم — که روز و شب چو مجنونم سر زنجیر می خا یم

میان خونم وتر سم که گر آید خیال او — بخون دل خیالش را زبیخو یشی بیالا یم

زشبهای من گریان بپرس ازلشکر پریان — که در ظلمت در آمدشد پرپر ا پای میسایم

همی گردد دل پاره همه شب همچو استاره — شده خواب من آواره زسحر یار خود رایم

رها کن تا چوخور شیدی قبابی پوشم از آتش — دران آتش چوخور شیدی جهانی را بیار ایم

اکر یك دم بیا سایم روان من نیا سا ید — من آن لحظه بیا سا یم که یك لحظه نیا سایم

Terceme

Onuñ ʿaşḳında şiddet var beni şaşḳın eder her bār

Ki rūz u şeb kemirmektir işim zenciri mecnūn-var

Ġarīḳ-i ḫūnem o yariñ ḫayāli gülmese bāri

Onu bī-hūşluġumdan dil-i dem-ālūd etmeden ḳorḳar

Benim giryān leyālimi periler leşkerinden ṣor

Ki ẓulmette gezintimden periler olmadan bīzār

Göñül dönmekte yıldızlar gibi şeb tā seḥer-i bī-ḫʿāb

O ser-keş yārimiñ siḥrinden oldum dāʾimā bīdār

Bıraḳ tā āfitāb-āsā libāsım olsun āteşten

O āteşte cihāna gün gibi neşr eyleyim envār

Eğer bir dem ḳarār etsem revānım olmaz āsūde

Ḳarār etmez isem bir dem baña o laḥẓa rāḥat var

Ve böylece dīger bir maḥalde bu ḥāliñ beyānına işāret buyururlar ḳaddesa'llāhu sırrahu

همه خفتند و من دلشده را خواب نبرد　　همه شب دیدهٔ من بر فلك استاره شمرد

خوابم از دیده چنان رفت که هر کزناید　　خواب من زهر فراق تو بنوشید و بمرد

[36] Terceme

Cümle ḫalḳ uyḳuda ben dil-şude dāʾim bīdār　　Gözlerim rūy-ı felekte gece istāre ṣayar

Öyle bir gitti ki gözden ebedī gelmez ḫ̆āb　　Öldü uyḳum içerek zehr-i firāḳıñ ey yār

Ve bu kelām-ı laṭīfte onlarıñdır ḳaddesna'llāhu bi sırrahi'l-ʿazīz

دیده خون گشت و خون نمی خسپد　　دل من از جنون نمی خسپد

مرغ و ماهی زمن شده حیران　　کین شب و روز چون نمی خسپد

پیش از این در عجب همی بودم　　کاسمان نکون نمی خسپد

آسمان خود کنون زمن خیره است　　که چرا این زبون نمی خسپد

عشق بر من فسون اعظم خواند　　جان شنید آن فسون نمی خسپد

این یقینم شده است پیش از مرك　　کزبدن جان برون نمی خسپد

هین خمش کن باصل راجع شو　　دیدهٔ راجعون نمپ خسپد

Terceme

Dīde-ḫūn oldu çünki ḫūn uyumaz　　Gönlüm āzürde-i cünūn uymaz

Ḥayret eyler de mürġ ve māhī der　　Ki bu her rūz ve şeb niçin uyumaz

Bundan evvel taʿaccüben der idim — Ki niçin ṭārem ne gün uyumaz

Şimdi ḥayrettedir baña gökler — Der nedendir ki bu zebūn uyumaz

Oḳudu ʿaşk baña füsūn-ı ʿaẓīm — Duydu cān öyle bir füsūn uyumaz

Bu yaḳīn oldu mevtten evvel — Ki bedenden bu cān-ı birūn uyumaz

Aġāh ol ṣuṣ da aṣla rāciʿ ol — Dāʾimā çeşm-i rāciʿūn uyumaz

Dīger bir maḥalde tecelliyāt-ı celāliye sebebiyle müstaġraḳ olduḳları ḳavī ve heybetli bir ḥālden baḥs buyururlar:

بوئی همین آید مرا مانا نکه باشد یار من — بر یاد من پیمود مي آن با و فاخمار من

کی یاد من رفت از دلش ای دردل و جان منزلش — هر لحظه معجونی کند بهر دل بیمار من

[37] کو نعرهٔ یا بانکیٔ اندر خور سودای من — کو آفتابی یا مهی مانندهٔ انوار من

نظاره کن کز بام او هر لحظهٔ پیغام او — از روزن دل می رسد در جان آتش خوار من

امشب درین کفتار ها رمزی ازان اسرار ها — درپیش بیدار ان نهد ان دولت بیدار من

لاف و صالش چون زنم شرح جمالش چون کنم — کان طوطیان سرمیکشند از دام این کفتار من

آن پیل بی خواب ای عجب چون دیدهندستان بشب — لیلی هر آمد در طلب در جان مجنون وار من

صبر از دل من بردهٔ مست وخرابم کردهٔ — کو علم من کو حلم من کو عقل زیرك سار من

امشب چه باشد قرنهاننشاند این نار ظی — من آب کشتم از حیا ساکن نشد این نار من

Terceme

Bir ḳoḳu geldi baña beñzer o būy-ı yārime

Mey içirdi ʿaşḳıma baḳ sāḳī-i dildārıma

Gitmedi ẕikrim dilimden cān ve dildir menzili

Bir devā tertīb eder her dem dil-i bīmārıma

Çāşnī-i ʿaşḳımda bir naʿra veyā ses nerededir

Nerde bir ḫurşīd veyā meh beñzesin envārıma

Baḳ ki bāmından onuñ, her laḥẓa peyġāmı onuñ

Revzen-ı dilden gelir ṭā cān-ı āteş-ḫʿārıma

Bir işāret var bu sözlerde bu şeb-ı esrārdan

Aldılar maḥrem olanlar devlet-i bīdārıma

Lāf-ı vaṣlın şerḥ-i ḥüsnün eylemek mümkün müdür

Kim o ṭūṭīler ṭutulmaz dām olan güftārıma

Uyḳusuz o fil naṣıl gördü gece Hind'i ʿaceb[189]

Geldi Leylā isteyip bu cān-ı mecnūn-vārıma

Dilden aldıñ ṣabrımı mest ve ḫarāb ettiñ beni

ʿİlm ve ḥilmim nerede noldu ʿaḳl-ı zīrek-sārıma

Nārı söndürmez hünerler bu gece bilmem neden

Ṣu kesildim ben ḥayādan ḥükmü yoḳ bu nārıma

Ve dīger bir ġazelde buyururlar ḳaddesa'llāhu sırrahu

اکر خواب آیدم سزای ریش خود بند

بجای مفرش وبالین همه مست و لکد بیند

Terceme

[189] Fil Hindistān'ı rüʾyāsında görünce mest olur.
Nitekim meṣnevī-i şerīfiniñ beşinci cildinde (زانکه پیلم دید هندستان بخواب) buyrulmuştur. Filden murād ḥażret-i Pīr-i Dest-gīr efendimiziñ rûûḥ-ı şerīfleridir. Ve Hindistān'dan murād daḫi ʿālem-i ḥaḳīḳat olur. Bālādaki beyt-i şerīfte ise filiñ uyḳusuz olduḥu ḥālde Hindistān'ı gördüğüne taʿaccüp buyrulur yaʿni rūḥ-ı muṭahharları geceleri bī-ḫāb olup ʿālem-i ḥaḳīḳatte mest olduġuna işāret buyururlar.

Bu gece uyḳu gelirse bulur o lāyıḳını

Tepme yumruḳ görür o müfreş u bālīn yerine

«16» Uyḳu vücūd-ı rāḥatından ve āsāyişten ve terṭīb-i dimāġdan ḥāṣıl olduğu ve keṣret-i mücāhede ve riyāżāt sebebiyle bu ḥālleriñ o ḥażrette vuḳūʿı mümkün olmadıġı cihetle şüphesiz [38] uyḳusuzluḳ ḫuṣūṣunda şān-ı ʿaẓīmleri var idi. Ve bu ḥālde onlardan kelimāt-ı ʿaliye ṣādır olmuştur. Bu risāle onun ẕikrini müteḥammil olduġundan bu ḳadarla iḫtiṣar olundu.

3.4.3.2.Ḥażret-i Pīr ḳuddise sırruhu'l-münīr Efendimiziñ Mücāhede-i Ṣavm ve Cūʿları

«17» Ẕāt-ı meʿālī-ṣıfātları ṣavm ve mücāhede ve açlıḳta daḫi bir āyet idiler. Onlardan müşāhede olunan mücāhede-i maḳdūr beşer değil idi ve Ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿizz-i ismihu'nuñ kelām-ı mecīdinden ḫaber verdiği (اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوْعٍ وَ اٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْف)[190] āyet-i kerīmesiyle Ḥażret-i Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiziñ ḫaber verdiği:

(اَلْجُوعُ طَعٰامُاللهِ فِی الْاَرْضِ یُحْیِی بِهِ اَبْدَانَ الصّدّیقِینْ)[191] Yaʿni "Cuʿı Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleriniñ yeryüzünde ṭaʿāmıdır. Onuñla ṣıddīklarıñ ebdānı ḥayāt bulur." Ḥadīṯ-i şerīfleriniñ taḥḳīḳ-i ḥaḳīḳati ẕāt-ı ḥażretlerinden keşf ve onlarıñ muʿāmelesinden muʿāyene olundu. Nitekim ondan bir şemme beyān buyururlar:

کسی که شب بخرابات قاب قوسین است　　درون دیدۂ پر نور او خمار لقاست

ابیت عندربی نام آن خرابات است　　نشان یتعم ویسقینی از پیمبر ماست

Terceme

[190] *"Kureyş'e kolaylaştırıldı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emîn kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler." El-Kureyş-4 Kureyş kabîlesi bütün Araplarca kutsal sayılan Kâbe'nin gözetim ve bakımını üstlendiklleri için bütün kabileler onlara saygı gösterirdi; bu sâyede onlar yazın Tâ'if'in serin yaylalarına kışın da Yemen'in ılık bölgelerine serbestçe giderlerdi. İşte bu Allah'ın onlara bir ihsânı idi, çünkü bu şekilde serbest dolaşma sonunda büyük ölçüde ticâret yapıyorlar ve kazanç elde ediyorlardı." Prof. Dr. Ali Özek* vd., *age, s.602*

O kimse ki gece mey-i nūş-ı ḳābe ḳavseyndir[192] Derūn-ı dīde-i pür-nūrudur ḫumār-liḳā

Ebyetʿinde Rabbi derler o ḫarābāta Nebīde yuṭʿimu yesḳīnī oldu cilve-nümā

«18» Senede bir ay oruç ṭutmaḳ erkān-ı İslāmdan olduġu ḥālde ehl-i taḳvā üç māh faẓla olaraḳ haftada üç gün ṭutarlar faḳaṭ ifṭār ederler ve erbaʿīniyātta daḫi ekel-i ṭaʿām ettikleri ekābirden menḳūldür. Lakin açlıġı mertebe-i ġāyeye īṣāl buyurmuş olan Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz'den *"Tamām ḳırḳ sene benim miʿdemde ṭaʿām uyumadı."* buyurduḳları mesmūʿdur. Kemā ḳāle'l-ʿārif ʿan lisān-ı ḥażretihu ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿāzīz:

حق علیم است ورسول الله کواه قُوّت و قوت من آید ازآله

در کذشت اکنون چهل سال تمام که نکشتم مفتقر من بر طعام

چون ابیت عند ربی حاصل است نك طعام الله بجسانم واصل است

Terceme

Ḥaḳḳ bilir peyġamberi olsun güvāh Baḫş eder hep ḳuvvet ü ḳūtum Allāh

[39]Geçti açlıḳla bugün ḳırḳ yıl tamām Olmadım muẓtar u muḥtāc-ı ṭaʿām

Var ebyetʿind-i Rabbīde ṣaḳam Cānıma vāṣıldır Allāh'tan ṭaʿām

Nitekim bir kāmilden menḳūldür ki buyurmuştur:

(يٰا نَفْسُ اِجْتَهِدِي وَقُوْمِى فَاِنَّهٰا اَخِرُلَيلَةٍ مِن عُمْرِكِ فَصَامَتْ وَصَلَّت ورَاحَتْ مِنْ عُمرَهَا اَرْبعِينَ سَنَةً عَلَى هَذا) Yaʿni "Ey nefs ḳalḳ, mücāhede et. Zīrā ʿömrüñüñ āḫir gecesidir. Ondan ṣoñra ṣāʾim oldu ve namāz ḳıldı ve ʿömrünüñ ḳırḳ senesi böylece geçti."

«19» Evāʾil sülūklarında üç gün ve bir hafta ve ḳırḳ gün oruç ṭutup ifṭār ederler idi. Velakin Ramażān-ı şerīfiñ nihāyetinde iki defaʿa ifṭār buyururlardı. Ve bütün Ramażān-ı şerīfte bayram günü ifṭār buyurduḳları bi'd-defaʿāt görülmüştür.

[192] *En-Necm/9*

«20» Sulṭānu'l-Maḥbūbīn Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī ʿaẕẓama'llāhu ẕikrihu ḥażretlerine ilk defaʿa mülāḳī olduḳlarında tamām altı ay her ikisine ekel ve şürb ve ḥācet-i beşerīden bir iḥtiyāc vāḳiʿ olmamaḳ üzere oturmuşlar idi. Ve ifṭār buyurduḳları vaḳit bir nevʿ ġıdā ile iktifā buyururlar idi. Nitekim beyān buyururlar:

نان جو حقا حرام است و فسوس

نفس را تو پیش نه نان سبوس

Terceme

Hem ḥarām hem de yazıḳ nāncū-yı ʿarż etmek

Ḳoy o nefsiñ öñüne sāde kepekten etimek

Ve eñ çoḳ ṭaʿām yedikleri vaḳit daḫi on loḳma yemezler ve bir müddet ṣoñra tekrār miʿdelerini taṭhīr ederlerdi. Ve buyururlar idi ki: *"Benim sīnemde bir ejderha vardır ki ġıdāya taḥammül etmiyor."* Ve vaḳt-i istifrāġdaki mücāhedeleri mücāhede-i cūʿdan ziyāde olup mübārek alınlarından ḳaṭre ḳaṭre ter dökerler idi. Ve açlıḳ ḥaḳḳında beyān buyururlar:

مرغت زخور و هیضه ماندست درین بیضاء　　بیرون شو از این بیضه تا باز شود پر ها

صفرای صیام ارچه سودای سر افزاید　　لیکن ز چنین سودا یا بند ید بیضا

Terceme

Mürġ-i cānıñ ṭaʿām derdinden　　Oldu maḥbūs tengnā-yı beden

Beyża-i ten içinden eyle ḫurūc　　Pür açıp āyet-i semāʿ-yı cāna ʿurūc

Ḫaleṭ-i ṣufrayı oynatınca ṣiyām　　Gerçi serde eder ḫayāl ḳıyām

Lakin işte bunuñ gibi sevdā　　Buldurur adama yed-i beyżā[193]

[193] ***Yed-i Beyzâ:*** *Beyaz el. Allah tarafından Mûsâ peygambere verilen mu'cizedir. Mûsâ Allah'ın emri ile elini koynuna sokar ve çıkarır, böylece eli güneş gibi parıl parıl parlardı. Firavun'a karşı gösterilen bu mu'cize edebiyatta sıkça anılır. Tasavvufta Yed-i Beyzâ, ilâhî gücün gerçekleşip ortaya çıkmasına bir semboldür. Pala, age, s.481*

«21» [40] Ve bu ẕikr olunan aḥvāliñ cümlesi ṣavm-ı ẓāhirīdir. Terk-i māsivā'u'llāhtan ʿibāret olan ṣavm-ı bāṭın daḫi onlara ḥāṣıl olmuş idi. Nitekim ehl-i maʿrifet demişlerdir: "El ṣavm-ı ṣelaṣetün ṣavmu'l-ʿām ve ṣavmu'l-ḫāṣ ve ṣavmu'l-eḫaṣṣ. Ve ṣavmu'l-ʿām: terkü'l-ekel ve'l-şürb. Ve ṣavmu'l-ḫāṣ: Muḥāfaẓatü'l-civāriḥ ve'l-aʿżā ve ṣavmu'l-eḫass: Terk-i māsivā'u'llāh." Yaʿni oruç üç nevʿdir: ʿAvāmıñ orucu, ḫavāṣṣıñ orucu ve eḫaṣṣıñ orucudur. ʿAvāmıñ orucu yemeği ve içmeği terk etmektir. Ve ḫavaṣṣıñ orucu aʿżā ve cevāriḥi ḥıfẓ eylemektir. Ve eḫaṣṣıñ orucu Allāhıñ ġayrısını terk etmektir.

«22» Ḫānede ṭabaḫ ve tekellüf olduġu gün ehl-i ḫāneye gücenirler ve esbāb-ı aġdaya ve tekellüf az olduġu günde beşāşet-i ʿaẓīm buyurup aṣḥāb-ı ḫaneye çoḳ iltifāt ederek " *Bugün bu ḫāne ṣāḥibleriniñ alınlarında nūr-ı faḳr lemaʿān ediyor."* derler ve dāʾimā faḳr ile iftiḫār eylerler idi. Nitekim Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz münācātlarında buyururlar idi. (اَللهُمَّ اَحْيِنْ مِسْكِيناً وَاَمِتْنِي مِسْكِيناً وحْاشَرْنِي فِي زُمرةِ المَسَاكِينِ) Yaʿni "Ya Rabbi beni miskīn olaraḳ yaşat ve miskīn olaraḳ öldür. Ve zümre-i mesākīn içinde ḥaşr eyle." Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ise kāffe-i ömründe ol ḥażrete mutābaʿt buyurduḳlarından faḳrda daḫi onlara ittibāʿ eylerler idi. Nitekim buyururlar:

طاق و طُرْنُبِ فقر و فنا از كذاف نيست　　هر جاكى دود آمد و بى آتشى نبود

كر نيست عشق را سر ما و واى ما　　چون از كذافه او دل و دستار بود

Terceme

Bī-hūde değil ger ve feri faḳr ve fenānıñ

Her nerede duman tütse onuñ ateşi vardır

Ger olmasa ʿaşḳın serimiz meyl ve hevāmız

ʿAşḳıñ dil ve destār ile yana işi vardır

Ve dīger bir ġazelde beyān buyururlar:

كشتهٔ شهوت پليد كشتهٔ عشق ست پاك　　عشق رذه خيمهٔ زان سوى پاك و پليد

جمله دل عاشقان خيمه زده كرد فقر　　فقر چو شيخ الشيوخ جملهٔ دلها مريد

Terceme

Evvelin merdārdır şühūt yüzünden — Şehīd-i ʿaşḳ olandır pāk ve aḥsen

Çadır ḳurdu şeh-i ʿaşḳ-ı sāye-i ṣaldı — Bütün pāk ve pelīdi żabṭa aldı

[41] İḥāṭa eylemiş faḳrı göñüller — Ḳurup eṭrāfına hep ḫīme yer yer

Mürīd olmuş göñüller faḳra gūyā — O bir şeyḫu'l-şuyūḫ ḥükm-fermā

Ve dīger maḥalde daḫi buyururlar:

آتش عشق لامكان سوخته ياك جسم من

كوهر فقر درميان بر مثل سمندرى

Terceme

Āteş-i ʿaşḳ-ı lā-mekān yaḳtı bu cismi kāmilen

Gevher-i faḳr ortada beñzedi bir semendire

Dīger bir yerde de buyururlar:

هر بشرى كه صاف شد در دو جهان و را دلى

ديد غرض كه فقر بود بانك الست را بلى

Terceme ve Īżāḥ

Ṣāf olan her beşeriñ iki cihānda bir göñlü vardır. Zīrā o beşer-i ṣāf (الست بربكم) Yaʿni "Ben siziñ Rabbiñiz değil miyim?" Ḫiṭābına belī cevap verilmekten ġareż-i faḳr olduġunu gördü.

Īżāḥ: Kudūrāt-i nefsāniyeden pāk olan her beşer dünyā ve ʿuḳbā ʿalāḳātından tecerrüd ile faḳrı iḫtiyār etmiş olduġundan kendisi ancaḳ bir göñül ṣāḥibi olaraḳ ḳalmıştır. Zīrā merbūb-ı cemīʿ-i aḥvālde Rabbe muḥtāc olduġu için belī cevābından ġareż, iʿtirāf-ı iftiḳār

olduġunu bu ẕāt-ı pāk bildi. (يا ايُّهاالناسِ انتمم الفقراء الى الله)[194] sūre-i fāṭır ve (والله الغنى وانتم الفقراء)[195] sūre-i Muḥammed ṣalʿam.

«23» Şeyḫ Bedre'd-dīn Tebrīzī ki şūʿbede-i kimyā ve simyāda māhir ve o hażretiñ mürīd ve ʿāşıḳı idi. Ḥīn-i mülāzemetinde aṣḥābıñ faḳr ve fāḳesini ve mücāhede ve riyāżātını görüp onlardan bir ṭāʾifeye dedi: *"Eğer Ḥażret-i Ḫudāvendigār iẕin verirler ise bir tedbīr edeyim ki aṣḥāba ömr-i maʿīşette bir rifḳ ḥuṣūle gelsin ve mülāzımāna bir vecih fāʾide-i müheyyā olsun. Tā onuñla intiʿāş etsinler."* Aṣḥābdan bir ṭāḳımı taʿlīm-i kimyā için onuñ nezdine giderlerdi. Bu maʿnā semʿ-i eşref Ḫudāvendigāra vāṣıl olduḳta ġaḍab-ı ʿaẓīm buyurdular. Ve kemāl-i ḥiddetlerinden Bedre'd-dīn'i çaġırıp buyurdular: *"Ben aṣḥābı her ne ḳadar ki faḳra terġīb ediyorum ve metāʿ-ı dünyāyı gözlerine ḥʿor ve ḥaḳīr gösteriyorum. Sen baña muḫālefete gelmişsiñ ve onlarıñ dünyālarına rehberlik ediyorsuñ. Ve gerisi geriye cehenneme çekiyorsuñ. Bu defaʿa muʿāfsıñ. Eğer yine bu bābdan dem* **[42]** *urur iseñ başıñı hevāya verirsiñ."* Ve ʿāḳıbet buyurduḳları gibi oldu.

«24» Bir vaḳit ki selāṭīn ve ümerā bizim esbāb-ı maʿīşetimiz için sīm ve zer gönderirler ve Ḫudāvendigārımız da Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn-i Zerkūb ḳaddesa'llāhu rūḥahu ḥażretleriniñ ḫānesine yollar idi. Ve ṣoñ zamānlarda daḫi Çelebi Ḥüsāme'd-dīn ḳaddesa'llāhu rūḥahu ḥażretleriniñ ḫānelerine irsāl eylerler ve ḳaṭʿā beyt için bir şey alıḳoyamazlar idi. Ancaḳ żarūret-i şedīde ḥāṣıl olup da Ḥażret-i Sulṭān Veled raḍıya'llāhu ʿanhu daḫi iltimās ederse ondan ṣoñra onlara cüzʾī bir şey verirler idi.

3.4.3.3.Ḥażret-i Pīriñ Evṣāf-ı Namāzı

«25» Ẕāt-ı ḥażretleriniñ ṣūret-i namāzlarına gelince; dīde-i ẓāhir ile müşāhede olunan bu veche idi ki namāz vaḳti erişdiğinde ḳıbleye müteveccih olurlar ve çehre-i mübārekleri

---

[194] *"Ey insanlar! Allah'a muhtâç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeğe lâyık olan ancak O'dur."/ El-Fâtır-15 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.525*

[195] *"İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz yerinize başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar."/ El-Muhammed-38 (Âyete göre, insanlar farz olan harcamayı yapmak zorundadırlar. Eğer bunu yerine getirmezlerse helâki hak eden bir toplum olurlar.) Age, s.509*

renkten renge girer idi. Nitekim Emīrü'l-Müʾminīn Ḥażret-i ʿAli kerrema'llāhu veche ve raḍıya'llāhu ʿanhu efendimizden menḳūldür ki:

(على السموات و الارض و الجبال فابين ان يحملنها اشوقن منهاً و حملها الانسان فلا أدرى أ احسن اداء ما حملت املا)

(اذا حضر وقت الصلوة فتزلزل و تلون فقيل له مالك يا امرالمؤمنين فيقول قدجاء وقت امانة عرضهاالله تعلى

Yaʿni namāz vaḳti gelince renkten renge girer idi. Ẕāt-ı maʿālī-ṣıfātlarına denildi ki: *"Yā Emīrü'l-Müʾminīn ḥażretiñize ne oldu?"* buyurdular ki: *"Allāh teʿālā ḥażretleriniñ semāvāt ve arża ve dağlara ʿarż eylediği emānet vaḳti geldi ki onlar o emāneti yerine getiremeyecekleri ḫavfiyla onu yüklenmekten ebā edip defʿini ricā ettiler ve emāneti insān yüklendi. Bilmem ki taḥammül ettiğim bu emāneti aḥsen-i ṣuretle edā edebilir miyim, yoḳsa edemez miyim?"*

«26» Namāzda ḥadsiz istiġraḳ ve ḫuşūʿa ve ḥesābsız niyāz ve ḫużūʿa müstaġraḳ olurlar ve bi'l-külliye ṣıfāt-ı bīçüne muttaṣıl bulunurlar idi. Namāzdan maḳṣūd ise ittiṣaldir. Nitekim dediler: (اَلصَّلَوةُ اتِّصَالُ بِاللهِ مِنْ حَيثُ لاٰيَعلَمُ الظَاهِرُ) Yaʿni "Ṣalāt ẓāhirde bilinmeyen bir ḥayṣiyetle Allāh teʿālā ḥażretlerine ittiṣaldir." Ve Ḥażret-i Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellembu namāz ḥaḳḳında buyururlar ki: (لاَصَلٰوةَ اِلاَّ بِحُضُورِ الْقَلبِ) yaʿni "Ṣalāt ancaḳ ḥużūr-ı ḳalp ile olandır." Ve kerrāt-ı muḫtelife ile müşāhede olundu ki ol ʿişāde ḳıyām edip tekbīr alırlar ve tā ol ṣubḥa ḳadar iki rekʿat namāzda müstaġraḳ olurlar idi. Ve böylece rukūʿ ve sücūdda tamām bir gün, bir gece müstaġraḳ olduḳları müşāhede olunur idi. Nitekim buyururlar ḳaddesna'llāhu bi sırrahi'l-ʿazīz:

[43] چو نماز شام هرکس بنهد چراغ و خوانی — منم و خیال یاری غم و نوحه و فغانی

چو و ضوز اشك سازم بود آتشین نمسازم — در مسجدم بسوزد چو بدورسد اذانی

رخ قبله ام کجاشد که نماز من قضاشد — زقضا رست هماره بمن و تو امتحانی

عجابا نماز مستان توبکو درست هست آن — کی نداند او زمانی نشناست او مکانی

عجابا دو رکعت است این عجابا چهارم است این — عجابا چو سوره خواندم چو نداشتم زبانی

در حق چوکونه کویم که نه دست ماندونی دل — دل و دست چون توبردبده ای خدا امانی

بخدا خبر ندارم چو نماز می کذارم که تمام شد رکوعی که امام شد فلانی

Terceme

Ḳurar aḳşam namāzında çerāġ ve sofrayı herkes

Benim yāriñ ḫayāliyle ġam ve nevḥam-ı fiġānım var

Vużūyı eşk ile aldım namāzım āteşīn oldu

Eẕānīyi yaḳan bir mescid-i āteş-feşānım var

Hani o sūy-ııḳıblem ki namāzım var ḳażā olmuş

Ḳażā nāzil baña dāʾim seniñle imtiḥānım var

Namāzım mest iken bilmem derset olmuş mudur dersiñ

Zamān bilmem mekān bilmem ġarīb bir ḥāl u şānım var

İkinci rekʿatım mı bu ʿaceb dördüncü rekʿat mı?

Ya hangi sūreyi ḳoştum ki lāl olmuş zebānım var

Der Ḥaḳḳ söylenir mi hiç ne el ḳaldı ne dil ḳaldı

İlahī dest u dil gitti temennā-yı imānım var

Namāzı ḳıldıġım eṣnāda ben vallāhi farḳ etmem

Tamām mı rekʿatım hangi imām-ı şerʿ-i dānem var

«27» Bir defaʿa ḳış mevsiminde mütemekkin olduḳları medresede gece ibtidāsında medreseniñ döşeme taḫtasına secde etmiş ve mübārek gözlerinden çoḳ yaş dökmüş idiler. Öyle ki bir müddet havādan, mübārek yüz ve ṣaḳalları buz ṭutmuş ve ṣofaya yapışmış idi. Gündüz olunca aṣḥab ṣıcaḳ ṣu getirip rūy-ı saʿādetlerine döktüler. Nihāyet buzlar eridi. Ve onlarıñ namāz-ı bāṭınīleriniñ esrārına kim muṭṭaliʿ olabilir. Nitekim beyān buyururlar:

صد کونه نماز است و رکوع است و سجود

آنرا که جمال دوست باشد محراب

Terceme

Yüz türlü namāz oldu rukūʿ ile sücūd

Ol kimseye ki cemāl-i dosttur miḥrāb

[44]

3.4.3.4.Şūret-i Taḳvā ve Verāʿ-ı Ḥażret-i Mevlānā

«28» Ve ẕāt-ı ḥażretleriniñ bī-nihāye olan veraʿ ve taḳvāları ṣūretini şerḥ ve beyān naṣıl mümkün olur ki, onlarıñ taḳvāda ʿaẓīm bir şānları var idi. Ve o bābda kelimāt-ı ʿāliye beyān buyurmuşlardır.

Ve ḥaḳīḳatte aṣḥāb ve aḫyārdan ṣoñra (اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَاللّٰهِ اَتْقٰيكُمْ)[196] āyet-i kerīmesiniñ dāʾire-i velāyetinde onlara işāret vāḳiʿ olmuş idi. Taḳvānıñ ẓāhiri Ḥaḳḳ Teʿālā'dan ḫavf sebebiyle maʿāṣīden perhīz etmekten ʿibāret olduġundan (اَلتَّقْوىٰ مُحٰافَظَةُ آدابِ اَلشَّرِيعَةِ) Yaʿni "Taḳvā ādāb-ı şerīʿatıñ muḥāfaẓasıdır." denilmiştir. Ve taḳvā kendisinde ḫuẓūẓ-ı nefs olduġu için Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleriniñ ḥarām ettiği şeylerden ictinābdan ʿibāret olduġuna naẓaran (اَلتَّقْوىٰ حُظُوظِ اَلنَّفْسِ) denilmiştir. Ve taḳvā ḥuṣūl-i kemāle māniʿ olan her şeyden imtināʿ olduġuna göre (اَلتَّقْوىٰ مُجَانَبةِ كُلَّ مٰايُبْعِدُكَ عَنِ اللهِ عَزَّوجَلَّ) Yaʿni "Taḳvā seni Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretlerinden tebʿīd eden şeyleriñ kāffesinden mücānebettir." denilmiştir. Tā ki muḳteżā-yı sülūk ve vüṣūl olan şey o kimseye ḥāṣıl olup ebvāb-ı rızḳ oña meftūḥ ola.

روزیء بی رنج میدانی که چیست

قووت ارواح است و ارزاق نبیست

Terceme

[196] *"Ey insanlar doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yolunda en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdârdır."/ El-Hucûrat-13 Age, s.516*

Bilir misiñ ki nedir daḫl-i bī-mizācımı sen

Ġıdā-yı cāndır o hem de nebīnıñ erzāḳı

Nitekim kelām-ı mecīd ḫaber verir: (وَمَنْ يَتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لهُ مَخْرَجاً وَيَرزُقُهُ مِنْ حَيثُ لاَ يَحْتَسِبُ)[197] Yaʿni "Kim ki Allāh Teʿālā'dan ḳorḳup menāhīden ictināb ederse Allāh Teʿālā onun dünyā ve āḫiret miḥnetinden iḫrāc eder. Ve oña ḫāṭırına ḫuṭūr ve maʾmūl etmediği rızḳı iḥsān eder."

Taḳvāda ẕikr olunan bu maḳām sālik-i muttaḳīniñ ibtidā-yı maḳāmıdır. Zīrā taḳvānıñ maḳām-ı aʿlāsī-yi naẓarı māsivā'u'llāhtan bi'l-külliye ḳaṭʿ edip ġayr ile meşġūliyeti kendine ḥarām-ı maḥż bilmektir.

Nitekim Caʿfer-i Ṣādıḳ raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretlerinden menḳūldür ki buyurmuşlardır: (التَّقْوىَ اَنْ لاتَرَىْ فِي قَلبِكَ شيْئاً سِوَى اللهُ تَعٰالٰى) Yaʿni "Taḳvā ḳalbiñde Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretlerinden ġayrı bir şey görmemeñdir." ve Şeyḫü'l-Naṣr Ābādī raḥmetu'llāhi ʿaleyhe buyurmuşlardır ki: (التَّقْوىَ اَنْ يَتَّقِى العَبْدُ عَن ماَسِوَى اللهِ تَعٰالٰى) Yaʿni "Taḳvā ʿabdiñ Allāh Teʿālā ḥażretleriniñ [45] ġayrısından itḳāsıdır."

Bu ẕikr olunanıñ cümlesi Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ ẕāt-ı muḳaddeslerine ṣıfat olmuş ve bu ādāb ile müteḥallī bulunmuş olduḳlarından lā-cerem kendi muʿāmelelerinden beyān buyururlar beyyaża'llāhu vücuhuha:

Beyt

بسوزید آتش تقوی جهان ماسوی الله را

بزد برقی زالله و بسوزانید تقوی را

Terceme

Cihān-ı māsivā-yı Ḥaḳḳ'ı yaḳtı āteş-i taḳvā

Urup bir berḳ Ḥaḳḳ'tan eyledi aḥrāḳ-ı taḳvāyı

[197] *Et-Talak-2,3*

«29» Emr-i taḳvāda bir meṣābede idiler ki cemīʿ ʿömürlerinde ẕāt-ı ḥażretlerinden dünyānın ġam ve şādisin dāʾir bir söz ve meṣāliḥi ḥaḳḳında bir şey işitmemiş idik ve bu ḥāl meşġūliyet-i bāṭına delildir. Nitekim buyururlar:

Meṣnevī

شهوت دنیا مثال کلخن است — که از او حمام تقوی روشن است

لیك قسم متقی زین تون صفاست — زانکه در کرما به است و در تقاست

Terceme

Dünyāda şehvet gūyā ki külḫan — Ḥamām-ı taḳvā rūşendir ondan

Aṣḥāb-ı taḳvā onda ṣafāda — Ḥamāmda zīrā ṭuhr ve niḳāde

(إِنَّ اللهَ مَعَ الَذينَ التقْواَ وَالَّذينَ هُمْ مُحْسِنُون)[198] Yaʿni "Allāh ẕü'l-celāl ḥażretleriniñ nuṣreti menāhīden ittiḳā ve ḫalḳına şefḳatle iḥsān edenler içindir."

3.4.3.5.Cezebāt ve ʿAşḳ

«30» Ceẕbāt-ı vaṣl ve ṣıfat-ı vecdlerine gelince böyle küçük risāleler onuñ ʿaşere-i ʿaşīrini taḳrīre kifāyet edebilecek mertebede değildir. Lakin (اَلْقَلِيلُ يَدُلُّ عَلَى الْكَثِيرِ) ḥükmünce onlara ṭāri olan her bir ḥālden bir şemme beyān etmek vācip oldu. (والعاقل يكفيه الاشار ه)

Allāh seni muvafıḳ eylesin. Maʿlūm ola ki ceẕbe, maʿe't-tevfīḳ bir ʿināyet-i ezeliyedir ki ḳable'l-ḫalḳ ve istiḥḳāḳa Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleri aṣḥāb-ı ʿināyetten bir ṭāʾifeniñ ervāḥına refīḳ eyler. Nitekim ʿārifiñ biri buyurur:

(اَلجَذْبَةُ وَالتَّوْفِيقُ حُسنُ عِنايَةِ اِلحَقِّ العَبْدِاِلَى لَيسَ لهُ فِيهِ سَبَبٌ والاَ مِنْهُ لَهُ طَلَبٌ) Yaʿni "Ceẕbe ve tevfīḳ Ḥaḳḳ'ıñ ḳula sebebsiz **[46]** ve ṭalebsiz ḥüsn-i ʿināyetidir." Bināʾenʿaleyh o devlet-i ibtidādan müsāʿid olunca biraz cedd-i cehd müʾmini maḳāmātıñ aʿlāsına īṣāl eder. Nitekim Nebī ʿaleyhü'ṣ-ṣalatu ve's-selām efendimiz buyurmuşlardır:

[198] *En-Nahl-128*

(جَذْبَةٌ منْ جَذَبَاتِ الحَقِّ خَيرٌ مِنْ عِبَادَةِ الثَّقَّلينْ)

Yaʿni “Ceẕebāt Ḥaḳḳ’tan bir ceẕbe ins ve cinniñ ʿibādetinden ḫayırlıdır.” Müʾmine her vaḳit sülūkda bir maḳām ṭāri olur ki orada tevḳif eder. Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleri kemāl-i laṭīfinden onu o maḳāmdan ceẕebāt-ı tevfīḳīyle selāmete geçirip maḳṣūd ve maṭlūbuna eriştirir.

«31» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıza ceẕbe-i tevfīḳ ezelī refīḳ olmuş olduġundan peyderpey ẕāt-ı şerīflerine fāʾiż olan ceẕebāt ile eṭvār-ı sülūku ʿubūr buyururlar idi. Lā-cerem vaḳt-i sülūkta eriştikleri her bir maḥal ve maḳāmda kendilerine münkeşif olan ḥaḳāyıḳıñ metninde bir şemme beyān buyururlar ʿaẓẓama’llāhu celāl-i ḳadrihu:

بیرد عقل ودلم را براق عشق معانی　　مرا بپرس کجابرد آن طرف که ندانی

بدان رواق که ما و چرخ ندیدم　　بدان جهان که جهان هم جدا شود زجهانی

فر و خورد مه و خورشید قطب هفت فلك را　　سهیل جان چو براید ز سوی رکن یمانی

Terceme

Bıraḳ ʿaşḳ-ı meʿānī götürdü ʿaḳl u dili　　Götürdü bir yana ki o ṭaraf saña pinhān

Eriştim öyle revāḳa ki görmedim meh ve çarḫ　　Hem o cihāna cihānlıḳtan oldu ayrı cihān

Yutardı feleğiñ ḳuṭbunuñ meh ve mihrīn　　Çıḳınca rükn-i Yemāniyeden o süheyl-i revān

Ve dīger bir maḥalde daḫi bu maʿnāda ʿaẓīm-i ḳavī olan bir ḥāliñ sırrından beyān buyururlar:

باز سعادت رسید دامن مارا کشید　　بر سر کردون زدیم خیمه و ایوان خویش

آن شکری را که هیچ مصر ندیدش بخواب　　شکر که ما یا فتیم دربن دندان خویش

دور قمر عمرها ناقص و کوته کند　　عمر درازی نهاد یار بدوران خویش

Terceme

Saʿādet doġanı gelip eteğimizden çekti, çadırımızı, köşkümüzü feleğiñ bālāsına ḳurduḳ Mısır iḳlīminiñ aṣlā rüʾyāsında bile görmediği şekeri ḥamd olsun ki biz dişimiziñ dibinde bulduḳ, devr-i ḳamer ʿömürleri noḳṣān ve ḳıṣa ettiği ḥālde o maḥbūb-ı ḥaḳīḳī devrānımıza uzun bir ʿömr baḫş eyledi.

«32» [47] Bundan her bir kelime biñlerce ḥakāyıḳıñ miftāḥıdır. Eğer onuñ şerḥine şürūʿ olunsa ṭavīl ve maḳṣūd ġāʾib olur. Bināʾenʿaleyh biz maḳṣūda gelelim ve sulṭānu'l-maḥbūbīn Sulṭān Veled ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz ḥażretleriniñ kendi ḥāliniñ sırrından onlara refīḳ olmuş olan ʿināyet-i ezeliyeniñ beyānında buyurmuş olduḳları ḥaḳāyıḳtan miṣāl ṭariḳiyle baḫṣ edelim. Nitekim buyururlar:

Beyt

بکمال بود عشقم زازل که آفریدی　　نه زمین بدونه کردون که دعای من شنیدی

نه خوری بدونه ماهی نه سری بدو کلاهی　　که مرا برای عشقت ز کزید کان کزیدی

Terceme

Kemālinde idi ʿaşḳım ezelden　　Kemīn-i āferīnişte dururken

Zemīn yoḳtu felek yoḳtu o demde　　Duʿāmı gūş ederek sinn-i ʿademde

Ne vardı şems-i tābānī ne māhī　　Başı nā-būd idi yoḳtu külāhı

Ḥarīm-i ʿaşḳıña almaḳ için sen　　Beni seçtiñ seçilmişler içinden

Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu efendimiz dīger bir maḥalde, ṣubḥ-ı ezelde ẕāt-ı ḥażretleriniñ ṭıynetleriyle tevʾim olan ʿināyāt-ı ʿaẕīmeniñ şerḥinde ve sāḳī-i bāḳīniñ elinden bir dehān-ı maʿnevī ile ṭatmış olduġu bir şarābıñ ḥalāvetinden beyān buyururlar:

ساقیا بر خاك ما چون جر عها می ریختی

کر نمی جستی جنون ما چرا می ریختی

Terceme

O dem ki ḫākimize ceraʿa-i zīr edeñ sāḳī!

Niçin dökerdiñ emel etmesen cünūnumuzu

Ve dīger bir ġazelde beyān buyururlar ki:

Beyt

كشيداين دل كريبانم بسوى كوى آن يارم

دران كويى كه ميخوردم كروشد كفش و دستارم

Terceme

Bu dil ṭuttu giribānı o yariñ semtine çekti

İçip o semtte rehin etmiş idim ben kefş ve destārı

«33» [48] ʿİnāyet-i ezelī Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıza ḥāṣıl olmuş ve o ʿināyetiñ ḳanadı ile enāniyetiñ ḫun-ḫʿār çöllerinden pervāz buyurmuş olduġundan sālikān-ı ṭarīḳatiñ irşādı için o ḥāliñ beyānından ʿibārāt-ı muḫtelife ile bir şemme taḳrīr buyurdular. Bu muḫtaṣar onuñ cümlesini müteḥammil olmadıġından īcāz ṭarīḳıyle ẕikr olundu.

3.4.3.6.Sekr ve İstiġrāḳ-ı Ḥażret-i Mevlānā Ḳuddise Sırruhu'l-aʿlā

«34» Ve o ḥażretiñ sekr[199] ve istiġrāḳına gelince naṣıl beyān olunabilir ki onlarıñ ekṣer kelimāt-ı ṭayyibātı ḥālet-i sekrde beyāna gelmiştir. Ve bu bir maḳāmdır ki ricālu'llāh maḳām-ı ḳurb ve viṣāle erişikleri vaḳit luṭf ve viṣāl ve ḥüsn-liḳāʾ-i sübḥāniyeniñ ziyādeliğinden şarāb-ı muḥabbeti nūş ederek mest-liḳāʾu'llāh olurlar.

Nitekim Nebīʿaleyhi'ṣ-ṣalavatu ve's-selām efendimiz buyururlar:

[199] ***Sekr:*** *Hakıkat ehlinin nezdinde sekr, Hak'tan gelen ve şiddetli coşkunluk ve lezzet veren kuvvetli vâridât sebebiyle zuhûr eden gaybet hâlidir. Sekr, gaybetten daha kâmil ve daha kuvvetlidir. Cürcânî, age, s.97*

(اِنَّ اللهَ شَرَاباً اَعَدَّهُ لأَولِيَائِهِ اِذَاشَرِبُوُ سَكِرُوا وَاِذا سَكِرُوا طٰابُوُ وَاِذا طٰابُوُ صامتوا) Yaʿni "Taḥḳīḳen Allāh Teʿālā ḥażretleriniñ evliyāsı için iḥżār ve tehiyye buyurmuş olduġu bir şarābı vardır. İçtikleri vaḳit sekrān ve sekrān olduḳları vaḳit ṭayb ve ṭayb olduḳları vaḳit ṣāmit olurlar."

«35»

Menḳūldür ki ḥażret-i risālet ṣalla'llāhu ʿaleyh ve sellem efendimiz (قاب قوسين او ادنى)[200] ḳurb-ı ḫāṣı ile müşerref olup cemāl ve celāl-i Ḥażret-i Aḥadiyeti celle celālühü dīde-i baṣīretle müşāhede buyurduḳlarında āyāt-ı subḥānīniñ keşfinden ve rumūz-ı Rabbānīniñ taḥḳīḳinden ṣoñra Ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿizz-i ismihudan biri şarāb ve dīgeri süt ile mālī nūrdan iki ḳadeḥ gelip ikiden biriniñ iḫtiyārına işāret olundu. Ḥażret-i risālet ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellemefendimiz (اخْتَرتُ اللّبَنْ) yaʿni "Sütü iḫtiyār eyledim." buyurdular: Zīrā ol vaḳit aḥkām-ı ḳavānīn-ı şerīʿat ve istiḥkām esās-ı evāmir-i ṭarīḳatıñ ibtidāsı idi. Cām-ı cihān-nümā-yı şarāb-ı ḥaḳīḳati ʿārifler ve ʿāşıḳlar ve ümmetiniñ ḫavāṣṣı için ṣaḳlamışlar idi. Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār o şarābıñ ṣıfatından kelimāt-ı keṣīre buyurmuşlardır. Seḳānā'llāhu minhu āmīn. Nitekim beyān buyururlar:

Ḳıṭʿa

ازان شراب که کر جرعهٔ از او بچکد — زخاك شوره بروید همان زمان کلزار

شراب لعل که کرنم شب بر آرد جوش — میان چرخ و زمین پر شود از او انوار

مرا چو مست کنی آهنکی تماشا کن — که شیرمست چکونه است درمیان شکار

Terceme

Şarāb-ı ʿaşḳıñ eğer olsa ḳaṭresi rīzān

Zemīn-i şūrede derḥāl ẓuhūr eder gülzār

[49]Şarāb-ı ʿaşḳıñ eğer nīm-ı şebde cūş etse

Miyān-ı çerḫ ve zemīne ṣaçar bütün envār

---

[200] *"Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hattâ daha da yakın oldu."/ En-Necm-8,9 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.525*

Edince mest beni gel de seyr-i āhenk et

Ki şīr-i mest naṣıl eylemekte ġaram-şikār

Ve ẕāt-ı ḥażretleri dīger bir ġazellerinde daḫi beyān buyururlar ḳaddesa'llāhu sırrahu'lʿazīz:

پیش ازان کاندر جهان باغ و می و انکور بود از شراب لایزالی جان ما مخمور بود

ما ببغداد جهان جان انا الحق می زدیم پیش ازان کین دار و کیرنکتهٔ منصور بود

پیش ازان کین کل در آب و کل معمارشد در خرابات حقائق عیش ما معمور بود

Terceme

ʿĀlemiñ baġı, meyi, engürü mevcūd olmadan

Lā-yezālī bādesinden cānımız maḫmūr idi

ʿĀlem-i cān baġdādında biz ene'l-Ḥaḳḳ der idik

Nokta-i manṣūr evvelden daḫi meẕkūr idi

Etmemişken āb u gülde nefs-i küll miʿmārlıḳ

Tā ḫarābāt-ı ezelde ʿīşmar maʿmūr idi

Bu ġazeliñ şerḥi uzundur lakin maḳṣūd bu maḥalde buyurduḳları şarābıñ ṣıfatını beyāndır. ʿAhdiniñ muḥaḳḳiḳlerinden bulunan Şeyḫ Muḥaḳiḳ İbn Fāriż nūru'llāhu rūḥahu ḥażretleri ʿahdü'l-sette içmiş olduġu şarāb-ı muḥabbetiñ ṣıfatından bir ḳaç beyt beyān buyururlar:

شر بنا علی ذقر الحبیب مدامةً

سکر نا بها من قبل ان یخلق الکرم

Terceme

Añdıḳ nikārı nūş-ı şarāb eyledik medām

Mest-i mey olduḳ aşma daha ḫalḳ olunmadan

Ve kendilerine ḥāṣıl olan o şarābıñ ve ṣıfat-ı sekriniñ beyānında Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız kelimāt-ı ʿāliye inşā buyurmuşlardır. Ve bu iki beyitte buyurduḳları işāret-i ʿaẓīm ehl-i maʿrifete sermaye-i tamāmdır.

ساقی جان خوبر و باده دهد سبو سبو تاسر و پای کم کند زا هد مر تضای من

از کف خویش جسته ام در تك خم نشته ام ا همكي خدا بود حاكم و كد خدای من

Terceme

Testi testi mey verir sāḳī-i cān ḫūbrū

Zāhid-i maḳbulüne bī-hūş ve mest olsun diye

Ḳurtulup oldum kefimden ḫam dibinde cā-nişīn

Ḥākim midir, ṣāḥib midir kāmilen Rabbu'l-ʿālemīn

«36» Ṣāḥib-i sekr olan evliyāʾu'llāh ve kāmilāndan emṡālī kelimāt-ı keṡire menḳūldür lakin Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ bu ḥālde temkīni[201] cümlesinden ziyāde olduġu için onlarıñ kelimātı daḫi [50] cümlesinden aʿlā ve maḳāmları da kāffesinden eşreftir. Nitekim ẕāt-ı ḥażretleri buyururlar ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu:

Şiʿr

رندان خرابات بخوردند و بر فتند

مائیم که جاوید بخور دیم و نشستیم

Terceme

Rindān-ı ḫarābāt yedi içti de gitti

Bizler ebediyen yiyip içtik de oturduḳ

[201] ***Temkîn:*** *İstikâmet üzere devâm eden yüce hâlin sağlam ve istikrarlı olması makâmından ibârettir. Kul Hakk'a doğrun yol almaya devâm ettikçe hâlin sürekli değişmesi demek olan "telvün" ehlidir. Çünkü bir hâlden diğer hâle yükselir ve bir vasıftan diğer bir vasfa intikâl eder. Vuslat hâsıl olunca sağlamlık ve istikrârdan ibâret olan temkîn hâsıl olur. Cürcânî, age, s.108*

Ẕāt-ı ḥażretlerinden bunuñ emṡāl-i keṡīresi menḳūldür. Ẕikr olunan miḳdār numūne olaraḳ īrād olundu.

«37» İmdi vaḳtā ki müʾmin-i kāmil istiġraḳtan mecẕūb[202] ve şarāb-ı viṣālden memẕūḳ olup mest-i cemāl ve celāl olur. Ve vaḳtā ki ʿālem-i beşeriyetten ʿibāret olan kendiniñ kendiliğine nüzūl eyler. Ḥāl-i sābıḳıñ eẕvāḳından müfāreḳatından nāṡī oña ʿaṡḳ ve ṡevḳ ḥāṣıl olur, vecd ise ʿaṡḳ ve ṡevḳiñ ġalebesinden ʿibārettir. Nitekim ʿārifin biri buyurur: (اَلْوَجْدُ اِنزِعَاجُ الرُّوحِ عَن اِحْتِمَالِ غَلَبَةَ الشَوقِ) Yaʿni "Vecd ġalebe-i ṡevḳ ḥuṣūlünden nāṡī rūḥuñ bī-ḳarār olmasıdır." Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz bu ṣıfātla müteḥalli olmuṡ ve onlarıñ ẓāhir-i mübārekleri bāṭınlarına mutābaʿt ḥasebiyle ʿaṡḳ ṡūretini ṭutmuṡ bulunduġundan şüphesiz ʿaṡḳ ve ṡevḳ ḳademi ile eṭvār-ı bī-pāyān ḥaḳīḳati ṭayy buyurmuşlardır. Nitekim beyān buyururlar ve sālik bulunduḳları o eṭvārıñ ʿaẓametinden ḫaber verirler ḳaddesna'llāhu bi-sırrahi'l-ʿazīz:

Şi'r

سر قدم کردیم و آخر سوی جیخون تا ختیم	عالمی بر هم زدیم و چست بیرون تا ختیم
او لین منزل یکی دریای پر خون رونمود	درمیان موج آن دریای پر خون تا ختیم
چون براق عشق عرشی بود زیر ران ما	کنبدی کردیم و سوی چرخ کردون تا ختیم
فهم و وهم و عقل انسان جمله کی دررہ بر یخت	چونکه از ششحدا نسان سخت افزون تا ختیم
عالم چون را مشال ذر ها برهم زدیم [51]	تا بپیش تخت ان سلطان بیچون تا ختیم

Terceme

Reh-i ʿaṡḳa girip ḳoştuḳ nihāyet sevi-yi ceyḥuna

Edip ālet-i evset cihānı ṣıçradıḳ ʿatla bīrūna

Birinci menzile geldik göründü ḳanlı bir deryā

O ḳanlı baḥriñ emvācında ḳoştuḳ ġarḳ olup ḫūna

[202] ***Meczûb:*** *Hak Te'âlâ'nın kendisi için seçtiği, kudsiyetiyle ona bildirdiği ve böylece kazanma külfeti ve yorulma olmaksızın bütün makâmları lutfettiği kimsedir. Age, s.83*

Buraḳ ʿaşḳına binmiş idik zīrā ki biz ʿarşıñ

Hemān bir ṣıçradıḳ, ḳoştuḳ o sevi-yi çarḫ-ı gerdūna

Döküldü yolda ḳaldı fehm u vehm-i ʿaḳl-ı insān hep

Ki altı ḥadd-i inṣanīden ettik saʿy her güne

Edip zīr ve zīr-i ẕevāt āsā ʿālem-i çūni

Ḳoşup gittik nihāyet cānib-i sulṭān-ı bīçūna

Ve dīger bir ġazelde ʿaşḳ yüzünden müşāhede eyledikleri keṣret-i iştiyāḳı beyān buyururlar:

Şiʿr

سی سال درپی تو چو مجنون دویده‌ام　　اندر جزیرهٔ که نه خشك ست نه تری

غافل بدم ازانکه تو مجموع هستئ　　مشغول بود عقل بایمان و کافری

ای دل تو کل کو نئ بیرون زهر دوکون　　ای جمله چیزها تو واز چیزها بری

Terceme

Mecnūn gibi pīkte otuz yıl ḳoşar idim　　Bir boş cezīrede ki ne var ḫuşkī ne teri

Ġāfil idim ki cümlesi sensiñ bu varlıġıñ　　Īmān ve küfr eyler idi ʿaḳlı serseri

Ey dil-i dü kevn-i ḫāricī sen cümle kevnsiñ　　Her şeyʾsiñ faḳaṭ yine her şeyʾden biri

Ve dīger bir ġazelde beyān buyururlar ḳuddise sırruhu:

Şi'r

سالکان راهرا محرم شدم　　ساکنان قدس را همدم شدم

طار می دیدم برون از شش جهت　　خاك کشتم فرش آن طارم شدم

[52] هر نفس همراه عزرائیل بود　　جان مبادم کر از او درهم شدم

رو برو با مرك كردم حر بها | تا زعيد مرك من خرم شدم

خون شدم خوشيده درر كها عشق | دردو چشم عاشقان شبنم شدم

گه چو عيسى جملكى كشتم زبان | كه دلى خاموش چون مريم شدم

آنچه از عيسى و مريم ياوه شد | كر مرا باور كنى آن هم شدم

پش نشتر هاى عشق لم يزل | زخم كشتم صدره و مرهم شدم

سست كردم تنك هستى را تمام | تا كه بر زين بقا محكم شدم

بانك نای لم يزل بشنو زمن | كر چو پشت چنك اندر خم شدم

رونمود الله اعلم مر مرا | كشتهٔ آه و بسى اعلم شدم

عيد اكبر شمس تبريزى كه بود | عيد را قربانئاعظم شدم

Terceme

Sālikān-ı ḳuds oldu maḥremim | Sākinān-ı ḳuds oldu hemdemim

Ḳubbe gördüm şeş cihetten ṭaşrada | Ben oña ferşim benim o tāremim

Her nefes hemrāh-ı ʿAzrāʾil idi | Sen beni ẓann etme ondan dirhemim

Ben ölümle yüz yüze cenk eyledim | ʿIyd-i mevtimden nihāyet ḫaremim

Ḳor yemiş ḳanım ʿurūḳ-ı ʿaşḳta | ʿĀşıḳānıñ gözlerinde şebnemim

Gāh ʿĪsā-veş dīl oldum ser-te-ser | Gāh ḫāmuşluḳta miṣl-i Meryemim

Meryem ve ʿĪsā ki ġayb etti onu | İʿtimād et ki onuñla hemdemim

Aşḳ-ı Ḥaḳḳ neşterleri pīşende ben | Yāreyim hem, hem de türlü merhem

Süst ettim kāmilen dar varlığı | Şimdi ben zeyn-i beḳāda muḥkemim

Lemyezal-i nāyī-i demin benden işit | Gerçi çengiñ ẓuhrī-i āsāyım ḫamım

Rū-nemūd oldu baña Ḥaḳḳ-ı ʿalīm | Küşte-i āhım ve pek çoḳ aʿlamım

Şems-i Tebrīzī büyük bir ʿıyddır ʿIyda bir ḳurbān ve kebş-i aʿẓamım

«38» Bu ġazelde olan ebyātıñ her bir kelimesi onlara feṯḥ ve münkeşif olmuş olan esrāra işārettir. Eğer onuñ şerḥinden baḥṣ olunsa taṭvīl-i müntehā olur. Ekābir-iʿaṣrdan olan ʿazīziñ biri bu beyitlerden birisini şerḥ buyurmuş ve iki ṭabaḳa kāġıda yaḳın bir müsvedde olmuştur. İmdi biz ser-rişte-i kelāma rücūʿ edelim. Ve ʿaşḳda şerḥ [53] buyurduḳları esrārdan ve yine ʿaşḳta ẕāt-ı ḥażretlerine ḥāṣıl olmuş olan maḳāmāttan baḥṣ edelim:

Ey ṭālib taḥḳīḳ-i maʿlūmuñ olsun ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ raḍıya'llāhu ʿanhu ʿaşḳta bī-ḥadd ve ʿadd-i şān-i ʿaẓīmleri var idi. Ve ibtidā-i ḥāllerinden inḳiraż vaḳitlerine ḳadar onlarıñ ʿaşḳ ve şevḳleri müteżāʿif olur idi. Ve ifrāṭ ʿaşḳtan ḳanmaḳ bilmezler ve dāʾimā o ḥāliñ izdiyādını ārzū eylerler idi. Nitekim buyururlar ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz:

Beyt

ریك زاب سیر شد من نشدم زهی زهی

لائق جزکمان من نیست درین جهان زهی

Terceme

Ḳumlar ṣudan oldu gitti sīrāb Ben teşneyim āb içinde bī-tāb

ʿĀlemde olan kirişler ancaḳ Elbette kemānımıñdır el-Ḥaḳḳ

ʿĀḳıbet o himmet ile maḳāmāt-ı ʿāliyeye ʿubūr buyurdular. Nitekim o ḥāliñ ṣıfatından beyān buyururlar ḳuddise sırruhu:

نهادم پای در عشقی که بر عشاق سر باشم

منم فرزند عشق ای جان ولی بیش از پدر باشم

Terceme

Ḳoydum bir ʿaşḳa pāyı ki bütün ʿuşşāḳa baş oldum

Benim ferzende-iʿaşḳ lakin babamdan evvel oldum ben

Ve dīger bir ġazelde bi’l-küllī maḥv-ı ʿaşḳ olduḳlarını bir ʿibāre-i mermūz ile nefs-i nefīslerini işāret buyururlar beyyaża’llāhu teʿālā vücuhuha:

تمام او ست که فانی شد ست آثارش　　بدوست کانئ اول تمام شد کارش

مرادلی ست خراب خراب درره عشق　　خراب کرد خراباتی بیك بارش

بکو بعشق بیاکه فتاده میخواهی　　چنان فتاده که خواهی بیاوبر دارش

Terceme

Kemālidir ki onuñ fānī oldu āṯārı　　Ki ān-ı evvel içinde tamāmdır kārı

Ṭarīḳ-ı ʿaşḳta ḫarābıñ ḫarābı gönlüm vār　　Ḫarāb etti ḫarābātı birden esrārı

Eğer ki düşkün ararsañ de ʿaşḳ ile bir gül　　Dilerseñ öyle göñül dāra çek o pürzārı

Ve yine dīger bir ġazelde ẕāt-ı ḥażretleriniñ ʿaşḳta ki ṣebātlarını beyān buyururlar:

من طربم طرب منم زهره زند نوای من　　**[54]**

عشق میان عاشقان شیوه کند برای من

Terceme

Ben ṭarabım ṭarab benim zühre nevāmı meşḳ eder

Etme de ʿāşıḳān içinde baña ʿaşḳ-ı şīveler

Ve dīger bir ġazelde ʿaşḳ ḫuṣūṣunda kendilerine ẓāhir olan bir ḳavī maḳāmıñ ṣıfatından beyān buyururlar raḍıya’llāhu ʿanhu:

Şiʿr

این نیم شبان کیست چو مهتاب رسیده

پیغام بر عشق ست زمحراب رسیده

Terceme

Mehtāb gibi kimdir bu gelen nıṣf-ı leylde

Miḥrābdan erişimdir o peyġamber ʿaşḳtır

Ve dīger bir ġazelde ṣıfat-ı ʿaşḳıñ beyānında buyururlar ḳuddise sırruhu’s-sāmī:

Şiʿr

عشق اندر فضل و علم و دفتر و او راق نیست هرچه کفت و کوی خلق آن ره ره عشاق نیست

شاخ عشق اندر ازل دان بیخ عشق اندر ابد این شجرر ا تکیه بر عرش و ثری و ساق نیست

Terceme

Bu ʿaşḳıñ nisbeti yoḳ faẓl u ʿilme kütüb ve evrāḳa

Yolu yoḳ güft u gū-yı ḫalḳıñ aṣlā rāh-ı ʿuṣṣāḳa

Ezelde dalları bi-yaḥyā ebedde öldü bil ʿaşḳıñ

Değildir mestened ʿaşḳıñ derḫatti arż ile sāḳa

Ve irşād ṭarīḳiyle buyururlar:

جان بفدای عاشقان خوش هو سیست عاشقی

عشق پرست ای پسربادهواست مابقی

Terceme

Ḫoş heves oldu ʿāşıḳa cānını eylemek fedā

ʿAşḳ ḳanādıdır ey oġul ġayrısı hep onuñ hevā

[55] Ve yine buyururlar ḳaddesna’llāhu bi-sırrahi’l-ʿazīz:

عاشق شو و عاشق بکذ ر زحمیر

سلطان بچۀ آخر تا چند أسیری

Terceme

ʿĀşıḳ ol ʿāşıḳ ol oluver de eşiklikten geç

Pādişāh-zādesiñ āḫirde esirlik neñedir

Ve ẕāt-ı ḥażretleri buyururlar beyyaża'llāhu vücuhuha:

عمر كه بى عشق رفت هيچ حسابش مكير

آب حياتست عشق دردل و جانش پذير

Terceme

Bī-ʿaşḳ geçen ʿömrüñü hīç ḳatma ḥesāba ʿAşḳ āb-ı ḥayāttır dil u cāndan onu aḫẕ et

Ẕāt-ı ḥażretleriniñ bu maḳāmda pek çoḳ kelāmları bulunduġundan bu ḳadarla iḫtişār olundu.

3.4.3.7.Ḫavf ve Ḫaşyet ve Recā ve Basṭ-ı Evliyā'u'llāh-ı Kirām

«39» İmdi evliyā-i kāmilīne eṣnā-yı sülūkta ḥādiṣ olan ḫavf ve ḫaşyet ve recā ve basaṭıñ sebebi nedir ve Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız raḍıya'llāhu ʿanhubu ḳısımda ne vecihle sülūk buyurmuşlar ve naṣıl kelām-ı rūḥ-efzā beyān etmişlerdir.

Bu ṣūretler taḳrīr olunur eğer bir sāʾil ṣorār ise ki naṣṣ-ı kelām-ı mecīdde evliyā ḥaḳḳında (اَلاَ اِنَّ اوْ لِياءَاللهِ لاَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَهُمْ يَحْزَنُون)[203] ṣādır olduġu ḥālde ḫavf ve ḫaşyet evliyā-i kümmele ne sebebden lāzım gelir. Allāh Teʿālā ḥażretleri seni muvaffaḳ eylesin. Maʿlūmuñ olsun ki velāyet müʾminī-i muḥīṭ olan ʿināyetten bir duvardır.

Hücūm-ı vesāvisten nefsi emīn edip ṣırāṭ-ı mustaḳīm üzerine tevcīh eyler. Ve ḫavf-ı inḥiṭāṭṭan ḫalāṣ eder. Ve ḥaḳīḳat ḫavf üç ḳısım üzerine olup, ḫavf-ı ʿām ve ḫavf-ı ḫavāṣ ve ḫavf-ı eḫaṣṣtır. Ḫavf-ı ʿām: Keṣret-i maʿāṣī ve irtikāb-ı günahtan ve ḫiṭāb ve ʿiḳābdan ḳorḳmaḳtır. Ve ḫavf-ı ḫavāṣ: Maḳāmından inmek ve maḳām-ı ḳurbdan uzaḳ düşmek ḳorḳusudur. Ve ḫavf-ı eḫaṣṣ: Edeb-i nefsiñ kemālinden ve ziyāde-i taḳrībinden nāşīdir.

[203] *"Bilesiniz ki Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de."/ El-Yûnus-62 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.215*

Zīrā ki kāmilen maḳām-ı ḳurbete vāṣıl olduḳta vesāʾiṭ-i bi-ḳadri'l-imkān mekān ortadan ḳalḳar ve ʿaẓamet ve celāl hüviyet-i bīçün u çigūneyi müşāhede ederler. Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleriniñ ḳurbetinde ki ʿaẓamet ve heybetten onlara ḫavf ve ḫaşyet ġālib olur. Nitekim Ḥaḳḳ Teʿālā hażretleri buyurur: (اِنَّمَا يَخْشَى اللهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاء)[204]

«40» Ve naṣıl ki Ḥażret-i ʿAli kerrema'llāhu veche ve raḍıya'llāhu ʿanhu efendimiziñ [56] perverdeleri ve cümle meşāyiḫiñ muḳtedāsı ve pīr-i ṭarīḳat Ḥasan-ı Baṣrī raḍıya'llāhu ve rahmetu'llāhu ʿaleyhden menḳūldür ki ḫavf ve ḫaşyet oña öyle müstevlī olmuş idi ki mūʿtekif oṭurduġu vaḳitte gūyā ḳılıç önüñde oṭurmuş gibi olur idi. Ve göñlünde olan ḫavf ve sūzişten nāşī hīçbir kimse onu güler görmez idi. Zīrā vesāʾit ortadan ne ḳadar ziyāde mürtefiʿ olur ise ʿaẓamat de o ḳadar ziyāde tecellī eyler.

Beyt

نزديكا نرا بيش بود حيرانى

كايشان دانند سياست سلطاني

Terceme

Ehlu'llāha ziyādedir ḥayrānlıḳ

Onlar vāḳıf siyāset-i sulṭāna

Ḥażret-i Cüneyd buyurur: raḍıya'llāhu ʿanhu:

اِنَّ للهِ عِبَاداً تَعالٰى اِذا خافوُا الله تَقَطَّعَتْ اوْصَالُهُم وَكَلَّت الْسِنتُهُم وطاَشَت عُقُوْلُهُمْ فَزعاً مِن للهِ تَعالٰى وهَيْبَةً لَهُ واِنّهُمُ الْفُصَحَاءُ والطُّلقَاءُ والنُّبَلاَءُ الْألَبَاءُ الْعَالِمُونَ بِاللهِ وَآياتِهِ)

"Yaʿni Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretleriniñ ḳulları vardır ki Cenāb-ı zü'l-celālden ḫīn-i ḫaşyetlerinde Ḥaḳḳ'tan füzūʿlarından ve onuñ heybetinden nāşī vaṣılları münḳatiʿ ve

[204] *"İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah dâ'imâ üstündür, çok bağışlayandır." El-Fâtır-28 Âlimler Allah'ı bilen ve O'na ta'zimde bulunarak saygı besleyenlerdir. Bir hadiste "Rütbelerin en yükseği ilim rütbesidir." Denilir. Ayette bahsi geçen ilim, imânla birleşen ilimdir. Çünki imân âhiret hayatını da garanti altına alır; imânsız ilim ise insanlara sadece geçici dünya faydaları sağlar. Age, s.436*

lisānları kelīl ve ʿaḳīlları ḫafīf olur taḥḳīḳen onlar Allāh'ı ve ʿāyetini ʿālim olan ʿūḳelā-yı füsehā ve ṭalaḳā ve eẕkiyādır."

Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa'llāhu rūḥahu'l-ʿazīz ve afāża'llāhu nūruha ʿaleynā maḥal-i ḳurbete vāṣıl olmuş bulunduḳlarından onlarıñ ekṣer kelāmları şerḥ-i viṣāle dāʾirdir. Envār-ı tecelliyata müstaġrāḳ olduḳları vaḳitlerde vücūd-ı mübāreklerine ḥüzn ve ḫavf ġālib olup o ḥāl sebebiyle ḫavf ve ḥüznü mübīn-i kelām inşā buyururlar idi. Nitekim buyururlar ḳaddesna'llāhu bi-sırrahi'l-ʿazīz:

Beyt

هر طربی که در جهان کشت ندیم کهتری

می برمد ازو دلم چون دل تو زمقدری

Terceme

ʿĀlemde eñ küçük biriniñ bir meserreti

Tevḥīş eder beni nicesiñ sen ġınā ile

Dīger bir ġazelde beyān buyururlar:

اکر دلت ببلای غمش مفرح نیست یقین بدان که تو در عشق شاه مختصری

زرنج کنج بترس و زرنج هرکس نی که خثم حق نبود همچو کینهٔ بشری

[57] Terceme

Onuñ belā-yı ġamıyla feraḥ değilse diliñ

Sen ömr-i ʿaşḳta muḥaḳḳaḳ ḥaḳīrsiñ şāhā

Eẕā-yı ḫalḳı bıraḳ da ʿaẕāb-ı Ḥaḳḳ'tan ḳorḳ

Ki ḫoşum Ḥaḳḳ değil o kīne-i beşer āsā

Dīger bir ġazelde bu ḥāliñ ṣıfatında ve teslīm ve rıżānıñ beyānında buyururlar:

مجوی شادی چون در غمست میل نکار

که دردو پنچهٔ شیری توای عزیز شکار

Terceme

Düşünme şādīyi ġamda olunca meyl-i nekkār

Ki pençesindesiñ arslanıñ ey ʿazīz-i şikār

3.4.3.8.Recā

«41» Ve böylece recā daḫi Mesīḥ ʿaleyhi's-selāma mensūb ṣıfāttan olan bir maḳāmdır ki sālik-i ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'ıñ levāzım-ı ẕātiyesinden olmaḳ īcāb eder. Nitekim Şeyḫ ʿOṣmān ḥażretleri buyururlar: (اَلْخَوْفُ مِن عَدلِ اللهِ وَالرَجَاءُ مِن فَضْلِهِ امَاتَعَالَى مَع الخوف) Yaʿni "Ḫavf Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretleriniñ ʿadlinden ve recā faẓlındandır." Ve lakin recā ḫavf ile berāber olmalı. Ol vecih ile ki hīçbirisini dīgeri üzerine tercīḥ ve tafḍīl etmemeli. Nitekim denilmiştir: (لَوْوُزِنَ خُوفُ الْمُؤمِنِ وَرَجَاؤُهُ بمِيزاَنِ تَرَبُّصٍ لاعْتَدَلاَ) Yaʿni "Müʾminiñ ḫavf ve recāsı mīzān ile vezn olunsa birisi dīgerinden ziyāde gelmeyip mertebe-i iʿtidālde görülür idi." Ve eğer recā ḫavf üzerine ġālib olursa emn-i lāzım gelir.

Nitekim Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleri buyururlar: (ماغَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمْ)[205] El- āyet. Yaʿni "Seni maġrūr eden şey nedir ki Rabb-i kerīmiñe ʿişyān ettiñ." Ve eğer ḫavf, recā üzerine ġalebe eyler ise yeʾis-i mūcib helāk olur. Nitekim Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretleri buyurur:

(اِنَّهُ لاَيَيْئَسُ مِن رُوحِ اللهِ اِلاَالْقَوْمُ الْكافِرُونْ)[206] Yaʿni "Allāh ẕü'l-celāl ḥażretleriniñ raḥmetinden ümīdini kesenler ancaḳ ẕāt-ı şerīfine ve ṣıfāt-ı celīlesine kāfir olanlardır." Bināʾenʿaleyh recā Ḥaḳḳ Teʿālā ʿizz-i ismihuḥażretleriniñ luṭf u raḥmetine ḥüsn-i ẓannıñ ziyādeliği ve yaḳīniñ kemāli ve vüṯūḳuñ ḳoyuluġudur. Nitekim Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleri buyurur:

---

[205] *"Ey insân! Seni yaratıp seni düzgün ve dengeli kılan, seni istediği bir şekilde birleştiren, ihsânı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?"/ El-İnfitâr-6 Age, s.586*

[206] *"Ey oğullarım! Gidin de Yûsuf'u ve kardeşini iyice araştırın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez." / El-Yûsuf-87 Age, s.245*

(اِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِى سَبِلْ اللهِ اوُلئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللهِ)[207] El āyet. Yaʿni "Taḥḳīḳen o kimseler ki imān edip terk-i diyār ettiler ve Allāh yolunda mücāhede eylediler. İşte Allāhıñ raḥmetini recā eden onlardır." Ve bu her iki ṣıfat-ı kāmilde mütesāvī derecede olmaḳ lazımdır. Meṣela eğer dāʾimā güneş olursa ḥarāret ve yubūseten hīçbir nebāt neşv ü nümā bulamaz ve eğer hep yaġmur olursa yine böyledir. Velakin āḫir vaḳitte **[58]** recāda müstevṣıḳ ve ʿināyet ve raḥmet-i Ḥaḳḳ'a müteẓahir olmaḳ īcāb eder. Nitekim Yaḥya bin Muʿāẕ buyurur:

(مُسْتَقَىَ الخَوفِ مِن بَحْرِ عَدْلِهِ وَ مُسْتَقَىَ الرَّجَا مِن بَحْرِ فَضْلِهِ وَقَدْسَبَقَ الْفَضْلُ الْعَدلَ قَوْلُهُ سَبَقَت رَحْمَتِى عَلَى غَضَبِى)
Yaʿni "Āb-ı ḫavfı içen Ḥaḳḳ'ıñ baḥr-i ʿadlinden içer ve āb-ı recāyı içen baḥr-i faẓlından içer ve Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleriniñ (سبقت رحمتى على غضبى) ḳavl-i şerīfi mūcibince faẓlı ʿadlini geçmiştir."

İmdi Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ tecelliyāt-ı cemālden daḫi ḫaṭṭı vafīr ve naṣībi keṯīr olduġundan ve ḥüsn-i ẓann-ı mübārekleri ḥaḳḳa'l-yaḳīne vāṣıl olmuş bulunduġundan bu ḳısımda daḫi kelimāt-ı münbasiṭe ve recāya dāʾir ḥaḳāyıḳ-ı keṯīre ve daḳāyıḳ-ı vafīre beyān buyurmuşlar ve kendi sülūklerinden bir şemme göstermişlerdir.

Her kimiñ ki seyri müstaḳīm ve gözü görücü ve ḳulaġı işitici olursa bu ḳaṭreden meʿānī ve ḥaḳāyıḳ deryālarına dalar ve bunuñ için buyururlar ḳaddesna'llāhu bitakdīshu:

عارفانرا شمع و شاهد نيست از بيرون خويش	خون انكورى نخورده باده شان هم خون خويش
خون ما برغم حرام و خون غم برما حلال	هر غمي كوكر دما كرديد شد درخون خويش
من نيم موقوف نفخ صور همچون مردكان	هر زمانم عشق جانى ميدهد زافسون خويش

Terceme

Kendisinden ʿārifiñ ḫāriç değildir şemʿ u yār

Āb-ı engūra ne ḥācet kendi ḫūnu bādedir

---

[207] "İmân edenler ve hicret edip Allah yolunda cihâd edenler var ya, işte bunlar Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah, gafûr ve rahîmdir./ El-Bakara-218 Age, s.33

Ḫūnumuz ġam için ḥarām bizler için dem-i ġam ḥelāl

Devr eden her ġam bizi ḫūnunda olmuştur Mışr

Nefḫ-i ṣūra intiẓārım yoḳtur ölmüşler gibi

ʿAşḳ her dāʾim füsūnundan baña bir cān verir

Ve lehu rubāʿī

تادردل من صورت آن رشك پريست

دل شاد چو من درين عالم كيست

والله كه بجز شاد نميتانم زيست

غم مي شنوم ولى نميدانم چيست

[59] Terceme

Gönlümde onuñ ṣūretidir reşk-perī

Bir ben gibi dil-şād bu ʿālemde hani

Dirlik edemem şādlıġın ġayrı ile

Ġam var, duyarım bilmiyorum lakin onu

Ve böylece dīger bir ġazelde beyān buyururlar ḳuddise sırruhu:

غم را چه زهره باشد تانام ما برد　　دستى بزن كه از غم و غمخو ار فارغيم

مالاف مي زنيم و توانكار مى كنى　　زاقرار هر دو عالم و انكار فارغيم

Terceme

Ḥaddi değil ki nāmımızı ġam aña bizim terkiz　　El çırp ki şimdi biz ġamı, ġam-ḫʿārı

Biz söyleriz ve sen bizim inkārımızdasıñ　　İḳrār her dü ʿālemi, inkārı terkiz

Ve yine buyururlar:

غم مرد و کریه رفت بقای من و توباد

هر جاکه کر یه ایست کنون خنده مي شود

Terceme

Ġam ʾöldü girye gitti de ḳaldıḳ seniñle ben

Her nerede girye varsa bütün şimdi ḫandede

Ve dīger bir ġazellerinde bendelerini irşād için buyururlar ṭayyib'allāhu ervāḥu'l-mürīdīn bi beṭayb enfāsihu'ṭ-ṭayyibetü'ş-şerīfe:

خورانمت مي جان تاد کر تو غم نخوری

چه جای غم که زهر شادمان کرو ببری

Terceme

Ġamın gide diye verdim saña mey-i cānı

Düşüp de ġamlara her şād olandan umma meded

Tecellī-i cemālden behre-yāb olduḳları vaḳit dīger bir maḳāmda buyururlar:

بخند بر همه عالم که جا ی خنده تراست

که بندهٔ قدوا بروی تست هر کژور است

Terceme

Cihāna gül ki seniñ gülme vaḳtiñ olmuştur

Her eğri doġru ḳadd ü ebrūvānına bende

Ve bu maḳāmda kelimāt-ı keṣīre buyurmuşlar ve ḫaḳāyıḳ-ı ʿāliye şerḥ eylemişlerdir. raḍıya'llāhu ʿanhu

3.4.3.9.Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız Ḳaddesna'llāhu Bi Enfāsi Muḳaddesetihi Efendimiziñ Serā'ir-i Żemā'ire Olan Vuḳūf ve Şu'ūr-ı 'Ālīleriniñ Evṣāfi

«42» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ ḳaddesn'llāhu bi enfāsi muḳaddesetihi ehl-i taṣavvuf 'indinde [60] eşrāfu'l-ḳulūb denilen serā'ir ve żemā'ire şu'ūr ve vuḳūfları ṣıfatına ve mü'min-i kāmile bu maḳāmıñ ne vaḳit ḥāṣıl olduġunuñ beyānına gelince eyyedek'llāhü bi rūhu'l ḳudsi minhu ma'lūm olsun ki mü'min derece-i kemāle müteveccih olunca dīde-i baṣīretle cümle mevcūdāt-ı 'ulvī ve suflīye naẓar-endāz olması ve cemī' ḥaḳāyıḳ ve daḳāyıḳa maṭla' olması için oña seyr il'llāhta kāffe-i melekūt-ı rūḥanī ve cismānī küşāde olur. Nitekim Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız raḍıy'llāhu 'anhu Ḥażret-i Risālet ṣall'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiziñ mi'rāc-ı şerīflerinden ḫaber verirler:

Beyt

چون کرد بر عالم کذر سلطان مازاغ البصر

نقشی بدید آخر که او بر نقشها عاشق نشد

Terceme

'Ālemden ettiğiñde güẕer sulṭān māzāġu'l-baṣar[208]

Bir naḳş-ı dīger gördü ki sā'ir nuḳūşa baḳmadı

Ondan ṣoñra seyr-i ma'a'llāhta 'ilme'l-yaḳīn 'ayne'l-yaḳīne erişir. Ve belki ḥaḳḳe'l-yaḳīne vāṣıl olur.

Nitekim Ḥażret-i Ali kereme'llāhu veche'l-'azīz efendimiz bu ḥāliñ vaṣfından ve kendi yaḳīnlerinden beyān buyururlar: (لَوْ كُشِفَ الغِطَاءُ ما اَزْدَدْتُ يَقِيناً) *"Eğer perde açıla idi yaḳīnim ziyāde olmazdı."* İmdi sālik bu derece-i şerīfe 'urūc etmiş ve 'ālem-i kibrīde nuḳūş-i kibriyāyı muṭāla'a eylemiş bulununca 'ālem-i ṣaġīr olan insanıñ żemā'irine şu'ūr ve vuḳūf ḥāṣıl ederse ġarīb değildir. Ḥālbuki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳuddise sırruhu'l-'azīz nefs-i 'azīzlerini taṭhīr buyurmuş ve subḥāt-ı ḳudste 'ākif ve ḥaẓā'ir-i inste vāḳıf ve celābīt-i 'işvede müteberric bulunmuş olduḳlarından nuḳūş-ı nā-mesṭūreyi żamīme-i

[208] *En-Necm-17*

ḫavāṭırdan rūşen ve hüveydā görürler idi. Nitekim nefs-i mübāreklerine işāret buyururlar: raḍıy'llāhu ʿanhu ve nūr-ı nāllāhu binūr-ı cemālihu:

Beyt

زهی قلم که ترا نقش کرد درصوت　　که نامهٔ همه را نا نیشته مي خوانی

دلا چوباز شهنشاه صید کرد ترا　　تو ترجمان سر ژبان مرغانی

[61] Terceme

O naḳş eden seni böyle ne ḫoş ḳılmadır ki

Yazılmamışken oḳursuñ cihāna nāmesini

Şehinşehiñ doġanı avladı seni ey dil

O etti ḳuş dilininñ tercemānı şimdi seni

Ve ẕāt-ı ḥażretleri dīger bir ġazelde beyān buyururlar:

چنانکه ازرنك رنجوران طبیب از علت آکه شد　　زرنك روی و چشم تو بدینت پی برد بینا

ببیند حال دین تو بداند قهر وکین تو　　زرنکت لیك پوشاند نکر داند ترا رسوا

نظر در نامه مي دارد ولی بالب نمیخو اند　　همی داند کزین حامل چه صورت زایدش فردا

Terceme

Renk-i rencūru görünce ʿilleti añlar ṭabīb

Böylece rengiñden añlar dīñiñi bīnā olan

Ḥāl-idīn ve kiniñi gördükte rengiñden bilir

Setr eder lakin seni etmez o rüsvā-yı cihān

Gözleri mektūbdadır etmez ḳarāʾit lebleri

O bilir ferdā bu ḥāmilden ne ṣūrettir doġan

Ve meşnev-i maʿnevīde beyān buyururlar:

این طبیبان بدن دانشو رند	بر سقام توزتو و اقف ترند
هم زنبضت هم زچشمت هم زرنك	صد سقم بینند درتو بی درنك
این طبیبان نو آموز ندخود	که بدین آیاتشان حاجت بود
کاملان ازدور نامت بشنوند	تا بقعر پار بو دت درروند
بلکه پیش از زادن تو سالها	دیده باشندت ترا با حالها

Terceme

Bu ṭabībān bedendir dānā	Maṭlaʿ söḳmeğe senden aʿlā
Nabż ve çeşmānıñ ile rengiñden	Sende keşf eyler o emrāż-ı beden
Bunu āmūz-ı ṭabībāna hemān	Dāʾimā lazım olur böyle nişān
[62] Adıñı duysa uzaḳtan kāmil	O olur ḳalbine elbet dāḫil
Doġmadan evvel o belki nice sāl	Seni görmüştür o hep bi’l-aḥvāl

Bu ḳısımda ẕāt-ı ḥażretlerinden müşāhede olunan kerāmātı beyān etmek isterdim ve lakin maḥal-i maḫṣūṣunda ẕikr edileceğinden tekrārından ṣarf-ı naẓar olundu. والله اعلم

3.4.3.10.Aḳṭābda Ḥāṣıl Olan Tevḥīd ve Maḳām-ı İttiḥādıñ Ṣıfātı ve Her İkisiniñ Arasındaki Farḳ Beyān Olunur

«43» Cenāb-ı Ḥaḳḳ seni ḥaḳāyıḳ-ı yaḳīniyeniñ ġāyesine ve maʿārif-i ilahiyeniñ nihāyetine vāṣıl eylesin. Maʿlūmuñ olsun ki ẕikri geçen bu maḳāmāt ricālu’llāh için şedīd ve maḫūf olaraḳ büyük maḳām ve pek serkeş ve müşkil bir menzildir. Ve ḥaḳīḳat-i tevhīde ehl-i ẓāhirden hīçbir kimseniñ ıṭlāʿı yoḳtur. Nitekim meşnevī-i şerīfte buyururlar ḳaddes’llāhu sırruhu’l-ʿazīz:

تالب دریا نشان پا یهاسب

پس نشان پادرون بحرلاست

Ayaḳlarıñ izi leb-i deryāya ḳadardır

Binā ʾenʿaleyh deryānıñ içinde ayaḳ izi yoḳtur.

Īżāḥ: Leb-i deryādan murād ʿālem-i ḫalḳ, derūn-ı baḥrdan murād da ʿālem-i emirdir. Yaʿni baḥr ẕāta vāṣıl olup seyrfillāha gelindikte orada ne nişān ve ne de bu seyre pāyān vardır."

Tevḥīdiñ maʿnāsı bir bilmek bir demektir. Nitekim Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleri buyurur: (ولاَ تَجْعَلْ مَع اللهِ اِلٰهاً اَخَرَ)[209] Yaʿni Allāh ẕü'l-celāl ḥażretleriyle berāber dīger bir ilah ittiḫāẕ etmeñiz. "Ve ittiḥādıñ[210] maʿnāsı bir olmaḳtır. Bu maḳām, maḳām-ı tevḥīdden daha ʿālīdir. Ve lakin bir olmaḳtan maḳṣad ḳāṣır-ı naẓar olan bir ṭāʾifeniñ tevehhüm ettikleri ḥulūl değildir. Teʿāl'llāhu ʿan ẕalike ʿulven kebīran. Ve bu maʿnāda Ḥażret-i ʿAṭṭār buyururlar raḍıy'llāhu ʿanhu:

اینجا حلول کفر بود و اتحاد هم

این و حدتی است لیك بتکرار آمد

Terceme

Küfr oldu bu yerde ittiḥād ile ḥulūl

Bir vaḥdettir bu geldi lakin tekrar

Lakin ittiḥāddan maḳṣūd olan odur ki vaḳtā ki sālik cemīʿ maḳāmātı geçmiş olur ve mücāhedātı ve riyāżāt ḳuvvettiyle nefsiniñ bāḳīrini iksīr-i aʿẓam yapıp ve bi'l-cümle aʿmālini [63] hīçe ṣayıp ḳabil-i ṣıfāt-ı eḥadiyet olmuş bulunur. Ondan ṣonra cemīʿ irādāt-ı rūḥānī ve cismānī ṣūrī ve māʿnevī ḳalḳıp Ḥaḳḳ'ıñ irādesine muttaṣıl ve ʿāḳıbet onuñ ṣıfatıyla muttaṣıf olur.

Nitekim Şeyḫ Rabbānī Evḥadü'd-dīn-i Kirmānī raḥmetullāhu ʿaleyh buyururlar:

---

[209] *"Allah ile birlikte bir ilah daha tanıma! Sonra kınanmış ve kendi başına terk edilmiş olarak kalırsın."/ El-İsrâ-22 Age, s.283*

[210] ***İttihâd:*** *Hak olan Mutlak Vâhid'in varlığını şuhûddan ibârettir. Çünkü var olan her şey Hak ile mevcûd olupkendi başına bir varlığa sahip değildir. Bu şuhûdda tam bir ittihâd tahakkuk eder. Yoksa her mevcûdun kendine has bir valığı var da bu varlık Hak ile ittihad etmiş, demek değildir. Çünkü bu imkânsızdır. Bazı kimseler ittihâdın iki şeyin tek bir şey olmasını gerektirecek uyuşma ve karışma olduğunu, bazıları ise görmeksizin ve tefekkür etmeksizin söz söylemek olduğunu söylemişlerdir. Cürcânî, age, s.74*

Beyt

چندان برو این را که دوئی بر خیزد　　ورهست دوئی بره روی بر خیزد

تو او نشوی و لیك اکر جهد کنی　　جائ برسی کزتو تو ئی بر خیزد

Terceme

O ḳadar git ki bu yolda ikilikler ḳalḳsın　　Sālik ol ki ikiklikler var ise ger ḳalḳsın

Sen o olmazsıñ eğer ġayret ederseñ ammā　　İrişirseñ o yere senliğin olmaz aṣlā

Ve bu maḳāmdandır ki ḫʿāce-i kāʾināt ve ser-defter-i mevcūdāt ṣalavat'llāhu ʿaleyh ḥażretleri (فبِیَ یَسْمَعُ وَبِی یُبْصِرُ) mertebesine vāṣıl olup ṣıfāt-ı pāk-i eḥadiyete ittiṣāl bulduḳta Ḥażret-i Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażetleri onlarıñ ḥaḳḳında (وَمَارَمَیْتَ اذرمیت وَلٰکِنَّ اللهَ رَمٰی)[211] Yaʿni "Ey ḥabīb-i ẕişānım attıġıñ vaḳitte sen atmadıñ ve lakin Allāh ẕü'l-celāl ḥażretleri attı." Ve (اِنَّ الَّذِینَ یبایِعُونَکَ اِنَّمَا یُبایِعُونَ اللهَ یَدُاَللهِ فَوقَ اَیْدیهِم)[212] Yaʿni "Ey Resūl-i ẕīşānım, eḥadiyede taḥt-ı şecerede saña bīʿat edenler keʾenn'llāhu teʿālā ḥażretlerine bīʿat etmişlerdir. Allāh ẕü'l-celāl ḥażretleriniñ yed-i taṣarrufu onlarıñ yed-i ṭāʿātī fevḳindedir." Āyetleriyle ḫiṭāb buyurmuşlardır ki bu maʿnāya işāret-i ʿaẓīmedir.

Ve Sulṭānu'l-ʿārifīn Bayezid-i Bistāmī ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz buyurmuştur: *"Otuz yıl vardır ki Ḥaḳḳ buyurdu ben onu yaptım. Şimdi otuz yıl var ki ben söylerim Ḥaḳḳ onu yapar."* Zīrā mebādi-i sülūkta henüz onuñ irādesi irāde-i Ḥaḳḳ'ta müstehlik değil idi. Otuz yıl kendi nefsini Ḥaḳḳ'ıñ evāmiri ve nevāhīsine muṭāvʿata sevḳ eyledi. Ve otuz yıldan ṣoñra onuñ irādesi irāde-i Ḥaḳḳ'ta fānī oldu. Ve onda Ḥaḳḳ'ıñ irādesinden ġayrı irāde

---

[211] "Kureyş ordusu, müslümanlarla savaşmak için ilerleyince Resûlullah (s.a.) ellerini kaldırarak: Allah'ım! Kureyş, senin Resûlünü yalanlayan kibirli liderleriyle geldi. Allah'ım! Bana verdiğin sözü yerine getirmeni diliyorum."/ El-Enfâl-17 diye du'a etti. Ve iki topluluk karşılaşınca yerden bir avuç toprak alıp düşmanın yüzlerine doğru serpti. Kureyş ordusunun gözleri görmez oldu ve sonunda bozguna uğradılar. İşte bu ayette bu atışa işâret edilmekte, onu atanın gerçekte Allah olduğu bildirilmektedir. Çünki bu bir mu'cize idi ve Perygamber, onu atarken kendi adına değil Allah adına atmıştı. Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.178

[212] El-Fetih-10 Ayet, Kureyş ile mülümanlar arasında yapılan on yıl süreli Hudeybiye Antlaşmasına ve bu antlaşma sırasındaki bi'ata işâret etmektedir. Şöyle ki hicretin altıncvı yılında Hz. Peygamber, umre yapmak için 1400 müslümanla Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Fakat Kureyş, müslümanları Mekke'ye sokmak istemediğinden önlerine bir birlik çıkarmış, Hz. Peygamberde vâdilerden sapıp Hudeybiye'ye gelmişti. Savaşmak niyetinde değildi. Anlaşmak için Hz. Osman'ı Kureyş'e elçi göndermiş, Hz. Osman;'ın dönüşü gecikince, Peygamberimiz bir ağacın altına oturarak ashâbından, Osman öldürülmüş ise ölüncüye kadar savaşacaklarına dâ'ir söz almıştı. Onlar da Hz. Peygambere bi'at edip bu sözü vermişler, sonunda Hz. Osman gelmişti. Age, s.511

ḳalmadı. Ve ondan ancaḳ Ḥaḳḳ'ıñ dilediği ṣādır olur. Ve onuñ dilediği ancaḳ Ḥaḳḳ'ın buyurduġudur. Meṣelā bir kimse deñize düşse onuñ ḥareketi mevcūd olduḳça eli ve ayaġı deryānıñ ḥareketi ḫilāfında çırpınır. Tamāmıyla ġark olup hīçbir ḥareket ḳalmayınca ondan ṣoñra onuñ ḥareketiniñ ḥükmü deryānıñ ḥareketidir. Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār bu maʿnāda buyururlar rıḍvan'llāhu ʿaleyh:

[64] آب دريا مرده را بر سر نهد وربود زنده ذ دزيا كي رهد

چون بمردی توز اوصاف بشر بحرا سرارت نهد بر فرق سر

Terceme

Āb-ı deryā ʾölüyü yüzde ṭutar Diri düşse deñize ḳaʿra batar

Ḳalmasa vaṣf-ı beşerden āṣār Başına ḳor seni baḥr-i esrār

Bināʾenʿaleyh eğer bir kāmilden bu ḥālde bu maʿnāya dāʾir bir söz ṣādır olursa Ḥaḳḳ'tan ṣādır olmuş olur. Zīrā şecerden böyle maʿnā ẓāhir olmuştur: Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretleri buyurur:

(فَلَمَّا اَتٰىهَا نُودِىَ مِن شَاطِىءِ الْوَادِى الأَيْمَنِ فِى الْبُقْعَةِ اَلْمُبَارَكَةِ مِن الشَجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰى اِنِّى اَنَا اللهَ رَبُّ االْعَالَمِينْ)[213]
Yaʿni "Mūsā ʿaleyhi's-selām o āteşe gittiği vaḳit vādī-i eymen ṭarafından beḳʿa-i mübārekede ʿunnāb veyā ʿavsec aġacından onā nidā olundu ki; yā Mūsā ben ʿālemleriñ Rabbi olan Allāh-ı ẕü'l-celālim."

Ve Ḫudāvendigārımız daḫi bu maʿnāda buyururlar:

درخت آتشين ديدم ندا آمد كه جانانم مرامی خواند آن آتش مكر موسی عمر انم

دخلت التيه بالبلوی و ذقت المن و السلوی چهل سال ست چون موسی بكرداين بيابانم

Terceme

Der-ḫatt-ı āteşīn gördüm dedi ben işte cānānım

Beni çaġırdı āteş ġālibā Mūsā-yı ʿümrānım

[213] *El-Kasas-30*

Düşüp Tīhe belā çektim ve ṭāttım min ve selvāyı

Tamām ḳırḳ yıl ki Mūsā miṣli devvār-ı beyābānım

Ve dīger maḥalde buyururlar: ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz

Beyt

تو آن نوری که با موسی همی کفت

خدایم من خدایم من خدایم

Terceme

Sen ol bir nūrsuñ Mūsāya derdiñ

Ḫudāyım ben Ḫudāyım ben Ḫudāyım

[65]Bu ḫiṭāb aġaçtan ṣādır olunca eşref-i mevcūdāt ve muẓāhiriñ aʿlāsı olan onlardan ẓuhūru bi-ṭarīḳ-i uludur. Nitekim buyururlar:

حق رشجر کفت منم و آن شد مقبول همه

کرز بشر کوید این دور مدارش زعمی

Terceme

Ḥaḳḳ şecerden "Ben" dedi maḳbūl-i ʿālem oldu bu

Ger beşerden söylese körlükten inkār eyleme

Ve sulṭānu'l-ʿārifīn Bayezıd-i Bistāmī ḳaddes'llāhu rūḥahu'l-ʿazīz hażretlerinden menḳūldür ki ḥālet-i istiġrāḳta (سُبْحَانِی مَا اَعْظَمَ شَانِی.) buyururlar idi. Ve ḳuṭb-ı vaḳt Şeyḫ Cüneyd-i Baġdādī ḳuddise sırruhu'l-āzīz (لَیْسَ فِی جُبَّتِی سِوَی اللهِ) ve reyḥān-ı ricālu'llāh ve ḳatīl-i fī-sebīli'llāh Ḥüseyn İbn Manṣūr-ı Ḥallāc raḥmetu'llāhuʿaleyhe ene'l Ḥaḳḳ buyururlar idi. Ve nitekim bunuñ emṣāli ʿazīzlerden menḳūldür. Ve ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ ḳaddesna'llāhu bi-sırrihi'l-muḳaddes menzili bu maḳāmıñ

nihāyetinde olup aʿlā-yı derecāta vāṣıl olmuş bulunduḳlarından bu ṣıfāt ile müteḥallī olduḳları her bir vaḳitte lā-cerem bu siyāḳ üzerine söz söylemişlerdir. Şöyle ki:

از شربت اللهی و زجام انا الحقی

هر یك قد حی خور دند من باخم و قنینه

Terceme

Allāh şarābından, hem cām-ı ene'l-Ḥaḳḳ'tan

Sāġarla cihān içti ben küpler ile içtim

Ve dīger bir maḥalde buyururlar:

نه از خاکم نه از بادم نه از آتش نه از آبم

Terceme

Ne ḥākdenim ne bādedenim ne nārdanım ne ābdanım

Ve dīger bir maḳāmda buyururlar:

من عیسی آن چرخم کز ماه کذر کردم

من موسی آن طورم کالله درین ژنداست

Terceme

Mesīḥiyim ben o çarḫıñ ki māhdan güzer ettim

Kelīmiyim ben o Ṭūruñ ki Ḥaḳḳ bu köhne ḳubbāda

Ve dīger bir yerde de buyururlar:

آن چیز شدم کلی کو بر همه سو کندست

[66] Terceme

Ben tamāmiyle ol şey oldum ki

Cümleniñ ol yemīni olmuştur

Ve dīger bir maḳāmda buyururlar:

این هیکل آدم ست روپوش

ما قبلهٔ جمله سجدها ییم

Terceme

Bu heykel-i ādem oldu perde

Biz ḳıblesiyiz bütün sücūduñ

Ve yine buyururlar:

خانهٔ چسمم چرا سجده که خلق شد

زانکه بروز و بشب بر درودیوارم اوست

Terceme

Ḫāne-i cismim niçin secdeñe ḫalḳ olur

Çünkü onuñ rūz u şeb her ṭarafında yār

Ve dīger bir yerde buyururlar ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz:

منصور اشارت کو از خلق بدار آمد

ازتندئ اسرارم حلاج زند دارم

Terceme

İşāret-gū olan Manṣūru ṭuttu dāra çekti ḫalḳ

Beni tündī-i esrārım için Ḥallac çeker dāra

Ve keẕā buyururlar:

همه دعاشده ام من زبس دعا کردن

که هر که بیند رویم زمن دعا خواهد

Terceme

Duʿāyı cümleye ettim baña duʿā yetişir

Gören benim yüzümü istiyor duʿā benden

Ve bu ḥālde buña mümāṣil bir çoḳ kelām buyurmuşlardır. Ve onlarıñ buyurduḳları ser-i ḥaḳāyıḳıñ miṣāli hīçbir kāmilden menḳūl değildir. Ve lakin bilmelidir ki ehl-i tevḥīd dāʾimā bu ḥāl-i ittiḥād ile mevṣūf olamazlar. Zīrā Ḥażret-i Risālet ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz (لِی مَع اللهِ وَقْتُ) buyururlar idi.

«44» Ve ḳuvvet-i beşeriye bu bār-ı ṣaḳīle naṣıl ṭāḳat getirebilir. Ve Ḥüseyin İbn Manṣūr-ı Ḥallac rahmetu'llāhu ʿaleyh bu bāriḳanıñ bi-gāyet müştāḳı olduġundan dāʾimā bu ḥālde ḳalmaḳ isterdi. Ḥālbuki ḳuvvā-yı beşeriye taḥammül etmez idi. Lā-cerem vaḳt-i münācātta Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretlerinden ḫarābī-i ẓāhirī ve hadm-ı vücūdu ṭaleb eyler idi. Nitekim buyurur: (اِلٰهِی اَفْنَیْتُ نَاسُوتِیَتِی فِی لاَهوتِیَتِكَ فَبِحَقّ نَاسُوتِیَتِی فِی لاَهوتِ یَتِكَ اَنْ تَرحَمَ [67] عَلَی مَن سَعَیْ فِی قَتْلِی) Yaʿni "Yā Rabbi nāsūtiyetimi seniñ lāhūtiyetiñde efnā eyledim. İmdi lāhūtiyetiñde olan nāsūtiyetim ḥaḳḳı için benim ḳatlime saʿy edenlere raḥmet eyle." Ve Ḫāḳānī daḫi bu maʿnāda olan ḥaḳāyıḳı iki beyitte bi-ġāyet güzel buyurmuştur:

خار پای من منم خودار زخود فارغ کنم　　تادویی یکوشود هم من تو کردم هم تومن

باتو بنشینم بکام خویشتن بی خویشتن　　تا مرا سودای تو خالی نکر داند زمن

Terceme

Pāyemiñ ḫārı benim ben çıḳayım kendimden

İkilik bir ola ben sen olayım hem sen ben

Kendim olmaḳtayım ārzūmla seniñle olayım

Tā ki sevdāñ ile mālī ola dāʾim dil ve ten

3.4.3.11.Cenāb-ı Mevlānā Efendimiziñ Semāʿ Buyurmalarınıñ Sebebi Beyānındadır

«45» Ey ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ ve enīs-i muvāfıḳ Allāh seni dārında muvaffaḳ eylesin. Maʿlūmuñ olsun ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız afaż'llāhu nūruhu ʿaleynā ibtidā-yı ḥāllerinde peder-i ʿālīleri Ḥażret-i Mevlānā Bahāʾe'd-dīn el Veled raḍıy'llāhu ʿanhu efendimiziñ ṭarīḳ ve sīretleri üzere ders oḳutmaḳ ve vaʿẓ etmek ve mücāhede ve riyāżet eylemek gibi aḥvāl ile meşġūl olurlar. Ve Ḥażret-i Risālet ṣalavat'llāhu ʿaleyhe efendimizden menḳūl olan her türlü ʿibādet ve riyāẓete mutābaʿt eylerler idi. Ve hīçbir kāmile müyesser olmayan tecelliyāt ve maḳāmātı onlar ṣūret-i ṣalāt ve ṣavm ve riyāẓette müşāhede buyurmuş idiler. Ve lakin aṣlā semāʿ etmemişler idi.

Ḥażret-i Mevlānā sulṭānu'l- maḥbūbīn Mevlānā Şemsü'l-Ḥaḳḳ ve'd-Dīnü'l Tebrīzī ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu ḥażretleriniñ maşūḳ ve sulṭānu'l-evliyā olduġunu ve maḳāmāt-ı maḥbūbātıñ aʿlāsında maḳāma ṣāḥib bulunduġunu naẓar-ı başīretle görünce onuñ ʿāşıḳı oldu ve o ne emir ederse onu ġanīmet bilir idi. Bināʾenʿaleyh onlar buyurdular ki: *"Semāʿa gir ki aradıġıñ semāʿada ziyāde olacaḳtır."*

Semāʿıñ ḫalḳa ḥarām oluşu onlarıñ hevā-yı nefs ile meşġūl olmalarından nāşīdir. Onlar semāʿ edince o ḥālet-i meẕmūme ve mekrūhe ziyāde olur ve ḥareketleri **[68]** lehv ve baṭar sebebiyledir. Lā-cerem semāʿ böyle ṭāʾife üzerine ḥarām olur. O ṭāʾifeniñ ḫilāfına olarak ṭālib ve ʿāşıḳ-ı Ḥaḳḳ olan zümreniñ ise semāʿda o ḥālet-i ʿaşḳ ve ṭalebi ziyāde olur ve o vaḳitte onlarıñ naẓarına 'llāh'ıñ ġayrısı görünmez. Bināʾenʿaleyh böyle bir zümre üzerine semāʿ mübāḥ olur. Ḥażret-i Şemse'd-dīn Tebrīzī efendimiziñ işāretlerine imtiṯālen Cenāb-ı Mevlānā efendimiz ḥażretleri semāʿa girdiler. İşāret buyurmuş olduḳlarını ḥālet-i semāʿda müşāhede edip muʿāyene ile gördüler. Ve āḫir ʿömürlerine ḳadar bu siyāḳ üzere ʿamel edip onu ṭarīḳ ve āʾyin ittiḫāẕ eylediler. Ve ekṯer meşāyiḫ ve ʿurefāʾ ṣāḥib-i vecdiñ semāʿ eyledikleri mervīdir. Ve Eṯnā-yı semāʿda kelimāt-ı ʿāliye beyān buyurmuşlardır.

«46» Menḳūldür ki bir gün ʿArabī'niñ biri Neced'de ḫoş ve dil-keş-āvāz ile bu beyitleri oḳur idi.

Ebyāt

كل صبح و كل اشراقى تبك عينى بدمع مشتاقى

لسعت حية الهوى كبدى　　لا طبيب لها ولا راقى

الا الحبيب الذى شغفت به　　عنده رقيتى و تربا قى

Terceme

Her ṣabāḥ her zamān işrāḳta　　Çeşmimi iştiyāḳ eder baña

Sīnemi ḥayye-i hevā ṣoḳtu　　Ruḳye-ḫʿān ve ṭabīb yoḳtur oña

Beni meşġūf eden cebimde　　Bulunur yalñız bu derde devā

Ḥażret-i seyyidü'l-evvelīn ve'l-āḫirīn ʿaleyhü'ṣ-ṣalāt-ı efḍaluhā ve mine't-taḥiyyāt-ı ekmeluhā bu beyitleri işittikte ḳalb-i münevverlerindeki maʿrifet ve muḥabbet ve şevḳ deryāları cūşa gelip bu beyitleri tekrār etmesini Aʿrabī'ye işāret buyurdular. Ve ẕāt-ı ḥażret-i risālet-penāhīleri ġāyet şevḳten dest-i mübāreklerini açaraḳ ḥareket-i ʿanīf eylediler. O vecihle ki ridā-yı mübārekleri üzerlerinden düştü.

İbāḥat-ı semāʿıñ beyānına dāʾir ehlullāh pek çoḳ risāleler taṣnīf etmişler ve ehl-i taḥḳīḳ onu müsellem ve cāʾiz ṭutmuşlardır. Āvāz-ı ġınā ʿāşıḳlara ondan dolayı ḫoş gelir ki bezm-i elestte rūḥānī olan ḫoş ṣadālar ile ünsiyet etmiş ve onun ṣafā-yı istimāʿıyla perverde olmuş idiler. Bugünkü ʿālem-i nefs ve kudūret-i vücūdda giriftār ve o ʿālem [69]-i rūḥānīden dūr olmuşlardır. O laṭīf ve ḫoş ṣadālardan bir şemme kūş-ı hūşuna vāṣıl olunca dil-i maḥzūn ġāyet şevḳten iżtırab ve cūşa gelir ve teni bi'l-mutābaʿa ḥarekete getirir.

«47» Semāʿda muḥaḳḳiḳlerden ṣādır olan ḥareketiñ kāffesi bir nokta ve ḥaḳīḳate işārettir. Nitekim çarḫ urmaḳ yaʿni dönmek tevḥīde işārettir. Bu da ʿārifān-ı muvaḥḥidiñ maḳāmıdır ki o ḥālde maḥbūb ve maṭlūb-ı ḥaḳīḳīyi cümle cihetlerde görürler. Ve döndükleri her ṭarafta onuñ feyżinden behre bulurlar.

Ṣıçramaḳ ve ayaḳ urmak iki vecihe işārettir: Evvelkisi ġāyet şevḳten nāşī ʿālem-i ʿulvīye ittiṣāldir. Ve ayaḳ urmaḳ sālikiñ o ḥālde nefsini kendisine musaḫḫar eyleyip māsivāyı pāy-ı himmetinde pest etmesine işārettir.

Ve el açmak bir ḳaç veche işārettir: Evvelkisi ḥuṣūl-i şeref-i viṣāl meserretinden ve derece-i kemāle teveccühdendir. İkincisi nefs-i emmāre[214] üzerine ẓaferdir ki cihād-ı ekber ondan ʿibārettir.

Ve semāʿ içinde bir ʿazīzi ḳucaḳlayıp semāʿ etmek bir vaḳitte vāḳiʿ olur ki kendisi bi'l-külliyye kendiliğinden müstehlik olup vaḳt-i ifāḳatte o cemʿiyetiñ arasında her kimiñ āyine-i derūnunda kendisini ṣafā-yı tamām ile müşāhede eyler ve yāḫud kendi cemāliniñ ḫayāli hangi ʿazīz ile ʿaşḳ-bāzlıḳ ederse o ʿazīzi ḳucaḳlar.

Ve herkesi semāʿa çekmek ve ḥarekete teşvīḳ etmek ehl-i ṣaḥv makāmıdır ki feyżi bi'l-cümle ḥażārıñ ḳulūbuna ṣaçarlar. Ve raḥmeti kāffeye ʿām ḳılarlar.

Namāzda olduġu gibi maḥbūba ḳıyam ve rükūʿ ve sücūd ile ʿibādet olunmaḳ için semāʿda tevāżuʿ ve secde etmek maḳām-ı ʿubūdiyetten ʿibārettir. Ve bundan başḳa her kimiñ derūnunda ṣıfāt-ı Ḥaḳḳ'tan bir ṣıfatı kendileriniñ seyri nisbetiyle müşāhede ederlerse o ṣıfata secde ederler. Bu maʿnā uzundur. Ṭālib bu maḳāma vāṣıl olmadıḳça o ḥāliñ keyfiyet-i meze ve leṭāfetini kelām ile taṣvīr etmek mümkün değildir. (مَن لَمْ يَذُقْ لَمْ يَعْرِفْ) "Ṭatmayan bilmez."

Beyt

پر سید یکی که عاشقی چیست

کفتم که چو من شوی بدانی

Terceme

Biri ṣordu ki nedir ʿāşıḳlıḳ

Ben dedim ben gibi ol ki bilesiñ

Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız rıḍvan'llāhu ʿaleyh ḥaḳāyıḳ-ı semāʿ arasında kelimāt-ı ʿāliye inşā buyurmuşlardır. Her kim onuñ müṭālaʿasına müdāvemet eyler ise elbette onuñ

[214] ***Nefs-i Emmâre:*** *Bedenî arzulara meyleden, hissî şehvet ve lezzetleri emreden nefstir. Kalbi suflî cihetlere doğru cezbeder. Nefs bu mertebede kötülüklerin kaynağı ve kötü ahlakın menbasıdır. Cürcânî, age, s.91*

āyine-i żamīri münevver olur ve onuñ sırr-ı ḥaḳīḳatine vuḳūf peydā eder ve semāʿ ḥaḳḳında buyururlar:

[70] Beyt

پس غذای عاشقان آمد سماع

که درو باشد خیال اجتماع

Terceme

ʿĀşıḳāne bir ġıdā oldu semāʿ

Çünki onda var ḫayāl-i ictimā

Teravveḍa ve talṭifiñ izdiyādı için aṣḥābımıza semāʿ içinde miʿdeniñ boş olması şarṭtır. Nitekim Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız buyururlar:

Beyt

ای مرد سماع معده را خالی دار زیرا چو تهیست نی کند ناله و زار

چون پر کردی معده زلوت بسیار خالی مانی زدلبر و بوس و کنار

Terceme

Ey ehl-i semāʿ miʿdeni ḫālī ṭut Zīrā boş olunca ney eder nāle vü zār

Pür olsa eğer ṭaʿām ile miʿdeñ çoḳ Āġūşuna hīç gelir mi dildār-ı nigār

Ḥareket ve sükūn ehl-i semāʿ-ı baṭar ve hezle değil cidde mebnīdir. Nitekim buyururlar:

یاردر آخر زمن کرد طرب سازی

باطن اوجد جد ظاهر او بازیئی

Terceme

Yār ṣonuñda bize etti ṭarab-sazlıḳ Bāṭını ciddi faḳat melʿabedir ẓāhiri

Eğer bir şaḫış taḳlīd yüzünden envār-ı semāʿı münkir olursa ʿayb şayma (لَكُم دِينُكُم وَلِى دِينْ)[215] āyet-i kerīmesini oḳu. Bil ki ondan bu veḳāyʿī-i temyīze o meẕāḳ-ı ṣaḥīḥ mevcūd olmamış olur. Zīrā (اَلْمُؤْمِنُ كَيِّسُ مُمَيِّزٌ فَطْنِ) yaʿni "Müʾmin ẕeki ve temyīz ṣāḥibi ve faṭīn olur." Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız buyururlar:

سماع آرام جان عاشقا نست

كسي داند كى اورا جان جانست

Terceme

Ḥay olan kimselere rāḥat-ı cāndır bu semāʿ

Cānınıñ cānı olan kimse bilir bu ḥāli

[71]

3.4.3.12.Ḫudāvendigārımız Ḳaddes'llāhu sırruhu Efendimiz Ḥażretleriniñ Niçin Şiʿr İle Meşġūl Olduḳları Ve Kelāmları Baştan Başa Sırr-ı Tevḥīd ve Taḥḳīḳ Olduġu Ḥālde Ne Sebebten Şiʿr İle Tekellüm Buyurduḳları Beyān Olunur

«48» Allāh Teʿālā ḥażretleri saña dārında ikrām eylesin. Maʿlūmuñ olsun ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār "Fihi Mā Fih" nāmındaki kitāb-ı ʿālīlerinde kendi zebān-ı mübārekleriyle temhīd-i ʿöẕr ḫuṣūṣunda bu muḳaddimātı beyān buyurmuşlardır ki: *"Benim bir ḫuyum vardır ki benden hīçbir kimseniñ göñlü ḳırıldıġını istemem. Bir ṭaḳım kimseler semāʿ eṣnāsında kendilerini baña çarparlar. Ve yārānıñ baʿżıları da onları menʿ ederler. O baña ḫoş gelmez ve yüz defaʿa demişimdir ki benim için kimseye bir şey söylemeyiñiz. Ben ondan rāżıyım o benden rāżı, bu ḥadde ḳadar gözetirim ki benim ḥużūruma gelen dostlarıñ melūl olmalarından ḳorḳaraḳ onuñla meşġūl olsunlar diye şiʿr söylerim. O ḳadar terk eylediğim ḥālde yine şiʿr söylemek īcāb eder".* Nitekim buyururlar:

من كجا شعر از كجا لكن يمن در ميدمد — آن يكى تركى كه آيد كويدم هم كيم سن

ترك كى تاجيك كى رومى كى زنگى كى — مالك الملكى كه داند موبموسرو علن

[215] *"Sizin dîniniz size, benim dînim de banadır."/ El-Kâfirûn-6 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s 603*

Terceme

Neredeyim ben nerede şiʿr onā gelip Türk'üñ biri

Şīve-i Türkānesiyle der baña "hey kimsiñ"

Türk kim, Tācik kim, Rūmī kim, Zenkī kim

Mālikü'l-mülke nümāyāndır bütün sırr u ʿalen

Yoḳsa şiʿr nerede ben nerede vallāhi ki ben şiʿrden bīzārım ve benim ʿindimde şiʿrden beter bir iş yoḳtur. Benim şiʿr söylemem oña beñzer ki bir kimse misāfiriñ ārzūsuna tabiʿen elini işkembeye ṣoḳup yıḳar mādem ki misāfir işkembe iştihā eylemiştir. Lazımdır. Nitekim buyururlar:

[72] Beyt

از کاسۀ استارکان و زخوان کردون فار غم

بهر کدا رویان بسی من کاسها لیسیده ام

Terceme

Ben kāse-i encümle gerdūn sofrasından fāriġim

Lakin gedā-rūlar için pek çoḳ ṣıyırdım kāseler

Ḥadd-i ẕātında bir adam falan şehirde ḫalḳa hangi metāʿ lāzım olduġuna ve ne gibi metāʿ ṣatın alındığına bakıp o daḥi velev eñ aşaġı metāʿlardan olsa bile hemān iştirāk ederek onu ṣatar. Ben nezdime fāżıllar, muhaḳḳiḳler, ʿāḳiller ve dūr-i endīşeler gelsinler diye taḥṣīller ettim. Ve ʿulūmda zaḫmetler çektim. Ḥaḳḳ Teʿālā ḥażretleri ise böyle murād eyledi. Bütün o ʿulemāyı burada cemʿ etti. Ve o meşaḳḳatleri bu işle meġūl olmama münḥaṣır ḳıldı. Ne yapabilirirm bizim vilāyetimizde ḳavmimiz ʿindinde şāʿirlikten daha ʿayb bir iş yoḳ idi. Eğer biz daḫi kendi memleketimizde ḳalmış ola idik onlarıñ tabīʿatlarına muvāfiḳ olaraḳ yaşar idik. Ve ders oḳutmaḳ ve kitāblar teʾlīf eylemek ve vaʿẓ ve teẕkīr etmek gibi onlarıñ istediklerine saʿy eyler idik. Meṣela ṭabīb ḫastanıñ başı ucuna gidip ḫastayı eşrebe

tenāvülünden müteneffir ve faḳāʿ yaʿni arpadan maʿmūl şerbet ārzū eder bir ḥālde bulduḳta ḫastanıñ içip şifā-yāb olması için ṭabīb o bahāne ile edviyeyi bu nevʿ şarāb-ı muḥtevī bir ḳadehe tertīb eyler.

«49» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ kelāmı eğerçe ẓāhirde şiʿrdir. Ve lakin baştanbaşa tevḥīd ve tefsīr-i Ḳurān ve ehādiṯ ve aḫbārıñ seri ve ḥaḳāyıḳ ve meʿānī ve āṯārıñ içidir. Ve rāh-ı ṭarīḳate sālik olanlarıñ mürşidi ve ḥarem-i ḥaḳīḳat nāsikleriniñ mūnisi olup sālikleriñ mecmūʿ-ı sülūkları onuñ żamīrinde münderictir. Nitekim Ḫudāvendigārımız lisān-ı mübārekleriyle buyurdular ki; *"Bizden ṣoñra meṯnevī şeyḫlik eder ve ṭāliblere mürşid ve onlarıñ sāʾiḳ ve sābıḳı olur."* Haḳīḳaten buyurmuş olduḳları işāret bu vaḳitte ẓuhūra gelmededir. Ve lakin bir adamıñ cānı cümleden mücerred ve muvaḥḥid olmadıḳça Mevlānā ʿaẓẓam'llāhu ẕikrihu ḥaẕretleriniñ meṯnevī-i şerīfinden bir ḳoḳu ve onlarıñ ṣıfatından bir şemme alamaz ve onu kendi ʿaḳlıyla ḳıyās eden kimse meṯnevī değil meşnevī "yaʿni diñlenmez" eder. Ḥālbuki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳuddise sırruhu cemīʿ meşāyiḫiñ ḥaḳāyıḳını ve cümle ʿālimleriñ [73] maḳṣūdunu meṯnevī-i şerīfiñ her bir beytinde beyān buyurmaḳ murād eylemişlerdir. Nitekim buyururlar ḳuddise sırruhu

خو اهم كه كفك خو نين ازديك جان بر أرم

كفتار دو جهانرا ازيك دهان بر آرم

Terceme

Çıḳarmaḳ isterim ḳanlı köpükler ẓarf-ı cānımdan

İki ʿālem kelāmın bir dehenden eyleyim iẓhār

«50» Ve Ḥażret-i Sulṭānu'l-Maḥbūbīn Sulṭān Veled beyyaż'llāhu vücuhüha evliyā ile mütekellimīn-i sāʾireniñ şiʿrleri arasındaki farḳın beyānında buyurdular ki: "Şiʿr-i evliyāʾullāh bi'l-cümle tefsīr ve esrār-ı Ḳurān'dır. Zīrā onlar kendilerinden yoḳ olup Ḫudā ile ḳāʾim olmuşlardır. Onlarıñ ḥareket ve sükūnu Ḥaḳḳ'tandır.

Çünkü (قَلْبُ الْمُؤْمِنِ بَيْنَ الْإِصْبَعَيْنِ مِن اَصابِعِ نِ الرَّحمٰ يُقَلِّبُهَا كَيْفَ يَشَاءُ) Yaʿni "Müʾminiñ ḳalbi eṣābiʿ-i raḥmandan iki ışbeʿ arasındadır. Onu dilediği gibi taḳlīb eyler." Şuʿarānıñ şiʿri ise onuñ

ḫilāfına olaraḳ fikr ve ḫayālāndan söylenmiştir. Ve onlarıñ ġarażları iẓhār-ı faż̧l ve ḫod-nümālıḳtır. Bu ṭāʾife şiʿrlerini daḫi kendi şiʿrleri gibi ẓannederler. Bilmezler ki ḥaḳīḳatte onlarıñ fiʿl ve ḳavlları ḫālıḳtandır. Ve maḫluḳuñ onda müdḫili yoḳtur. Zīrā onlarıñ şiʿri ḫod-nümālıḳ değil ḫudā-nümālıḳtır. Bu iki nevʿ şiʿriñ miṡāli öyledir ki rūzgār gül-şen ṭarafından geldikte gül-şen ḳoḳusu ve külḫandan gelince fenā bir ḳoḳu getirir. Maʿ haẕā rūzgār bir ve faḳaṭ güẕergāh muḫteliftir. Her kimiñ meşāmı ṣaḥīḥ ise bu iki nevʿ şiʿri tefrīḳ edebilir. Meṡelā ṣarımsaḳ yemiş olan bir kimse müşk lafẓını söylese de meşāma ṣarımsaḳ ḳoḳusu getirir ve dimāġlara bu ḳoḳu ʿaks eder. Onuñ ḫilāfına olaraḳ eğer aġzında müşk var ise ṣarımsaḳ demiş olsa da dimāġlar bütün müşk ḳoḳusundan muʿaṭṭar olur.

Nitekim Ḥażret-i Sulṭānu'l-Maʿşūḳīn ve'l-Maḥbūbīn Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu buyururlar:

Beyt

شعر عاشق بود همه تفسیر	شعر شاعر بود همه تفسیر
شعر عاشق ز حیرت و مستی ست	شعر شاعر نتیجهٔ هستی ست
[74] کفت ر همچو شان حق بیچون	الشعراء یتبعهم الغاوون

Terceme

ʿĀşıḳıñ şiʿridir bütün tefsīr	Şāʿiriñ şiʿridir bütün tef-i sīr
ʿĀşıḳıñ şiʿri ḫayret iẓhārı	Şāʿiriñ şiʿri varlıḳ āṡārı
Dedi onlar için Ḥaḳḳ bīçūn	Şuʿarā yettebiʿuhumu'l- ġāvūn[216]

Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ ḳuddise sırruhu kelām-ı ʿālīleri böylece ser-i tevḥīd ve baştanbaşa lübb-i taḥḳīḳ olduġu ḫālde ẕāt-ı ḫaẕretleri dāʾimā o ḫālden beri olmaḳ isterler ve sükūtu temennī eylerler idi. Nitekim buyururlar raḍıy'llāhu ʿanhu:

کی باشد ای کفت زبان من از تو مستغنی شده　　با آفتاب معرفت در سایهٔ شاه آمده

[216] *Eş-Şuara-224*

یا رب مرا پیش از اجل فارغ کن از علم و عمل خاصه که علم منطقی در جمله افواه آمده

Terceme

Ey sūz ʿaceb hangi zamān ben senden istiġnā bulup

Āsūde ḳalsam maʿrifet şemsinde ẓıll-ı şāhide

Yā Rāb beni ḳable'l-ecel ʿilm ve ʿamelden fāriġ et

Bi'l-ḫaṣṣa manṭıḳtan ki hep devrān eder efvāhide

Ve dīger mevżuʿda kelāmdır ya miṣālleriniñ ḥāl-i şerīflerine nisbeten ḥicāb olduġunuñ beyānında böylece taḳrīr buyururlar: raḍıy'llāhu ʿanhu

Beyt

پرده است بر احوال من این کفتن و این قال من ای ننك کلزار ضمیر از فکرت چون خار من

یا رب بغیر این زبان جانرا زبانی ده روان درقطع ووصل و حدتت تا بکسلد زنارمن

روزی برون آیم زخود فارغ شوم از نیك و بد کویم صفات آن صمد بی نطق در انبار من

[75] Terceme

Bir perdedir aḥvālime bu söylemek bu sözlerim

Bir ḫāra beñzer fikretiñ ey ʿayb-ı gülzār-ı żamīr

Yā Rab bu dilden başḳa bir ḳutlu dil ver cānıma

Tā ḳaṭʿ ve vaṣl-ı vaḥdetiñde ola zünnārım kesīr

Bir gün şu kendimden çıḳıp nīk ve bedi terk eyleyim

Ḥaḳḳ'ıñ ṣıfātın söyleyim bu tende bī-nuṭḳ-ı cehīr

Ve yine buyururlar: raḍıy'llāhu ʿanhu

بشستن دست از کفتن طهارت کردم از منطق

حوادث چون پیاپی شد و ضوی توبه بشکستم

Terceme

Kelāmdan dest-şū olmaḳla manṭıḳtan temizlendim

Ḥadeşler geldi pey-der-pey vużū-yı tevbeyi bozdum

3.4.3.13.Nihāyet Sülūk Hangisidir ve Sülūkuñ Nihāyeti Olmamaḳla Berāber Ṭarīḳ-i Ḥaḳīḳatiñ Sālik Cāhidi İçin Kemāl Hangi Maḳāmdadır. Bu Ḫuṣūṣlar Taḳrīr ve Beyān Olunur

«51» Ey ṭālib-i taḥḳīḳ-i kemāl, ʿayn-ı kemāl mülāḥaẓa-i ẕātıñdan küllīlen zāʾil olmasın. Maʿlūmuñ olsun ki Cenāb-ı Rabbu'l-ʿİzzet sālike ʿināyetini refīḳ eyledikte intihā-yı sülūk olan seyr-i fil'llāhtan şoñra ibtidā-yı maḳāmāt-ı enbiyā olan ʿālem-i maḥv ve ittiḥāddan ʿālem-i ṣaḥv ve iṣbāta eriştirip cemīʿ ʿubbādıñ zimām-ı ḥal ve ʿaḳdini oña tevfīż eyler. Ve yeryüzünde onu kendi niyābetiyle ḳāʾim ḳılar ve tedrīc ile noḳṭa-i ḳuṭba vāṣıl eder. ʿArş-ı aʿlādan nāzil olan ilk feyż onuñ ḳalbine nüzūl eyler. Ve ondan ṣoñra onuñ ṣaġ ve ṣolundaki vüzerāya ve ondan ṣoñra el- aḳrebi fi'l-aḳreb ḳāʾidesi üzere cümle ehl-i ʿālem onuñ vücūdundan feyż ve behre bulurlar. Ve onuñ derūn-ı mübārekinden iktisāb-ı kemālāt eylerler. Ve ʿālem aṣlā ḳuṭbuñ vücūdundan ḫālī ḳalmayacaḳtır. Naṣıl ḳalmasın ki ʿālemiñ ʿimād ve rüknü onuñ vücūdudur. Ve ʿālem onuñ ile ḳāʾimdir. Vaḳṭā ki birisi ʿālem-i fānīden ʿālem-i bāḳīye rıḥlet buyurur. İlā yevmü'l-ḳıyāme onuñ noḳṭa-i vücūdunuñ ḳarībinde olan dīger birini o maḳāma ḳāʾim ḳılarlar. Ve lakin onlardan baʿżısı kendini ehl-i taḥḳīḳten olaraḳ iẓhār eder. Ve baʿżısı [76] olur ki hīçbir kimseniñ oña ıṭlāʿ ve vuḳūfu olmaz. Vaḳtā ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳuddise sırruhu bu maḳāmda mütecellī olup kendi vaḳtiniñ ḳutbu olmuş idi. Lā-cerem o ʿaṣırda bi'l-cümle meşāyiḫ ve ʿulemāʾ ve ḥükemā ve ümerānıñ medārı ẕāt-ı mübārekleri idi. Bu taḳrīri taṣdīḳen buyururlar beyyeża'llāhu vecḥehu'l-ʿazīz:

Beyt

ستاره ایست خداراکه بر زمین کردد	که در هوای ویست آفتاب و چرخ کبود
بسا سحر که در آید بصومعه مؤمن	که من ستارهٔ سعدم بجوزمن مقصود
ستاره ام که من اندر زمین و بر چر خم	بصد مقامم یابند چون خیال خدود

Terceme

Ḥaḳḳıñ sitāresi vardır ki yerde devr eyler Onuñ hevāsına düşmüş güneşle çarḫ-ı kebūd

Nice seḥer ki gelir müʾminīn ṣavmʿaya Benim sitāre-i saʿid iste bendedir maḳṣūd

Sitāreyim ki zemīnde ve āsmānda beni Nice maḳāmda bulurlar ḫayāl gibi mevcūd

Ve dīger bir ġazelde buyururlar raḍıyʾllāhu ʿanhu:

وی بر سرم تاج زری بنهاده است آن دلبرم چندانکه سیلی میزند آن می نیفتداز سرم

شاه کله دوز ابد بر فرق من از فرق خود شب پوش عشق خود نهد پایند باشم لاجرم

Terceme

Dilberim başıma giydirdi bir altından tāc O ḳadar sille urur düşmez o başımdan aṣlā

Ebeden şāhküle-i dūzu başından çıḳarıp Giydirir ʿaşḳı külahıñ bulurum ben de beḳā

Kāmil bu derece-i şerīfe vāṣıl olup biʾl-cümle vücūdu kendi ẕātınıñ ṭufeyli bulduḳta maḳām ve şānından ehl-i ʿālemi ḫaber-dar etmek ve ʿaẓametini cümleye āşikār eylemek oña vācib olur. Nitekim Ḥażret-i Risālet-penāh ṣallaʾllāhu ʿaleyhi ve sellem efendimizden menḳuldür ki: (كُنْتُ نَبِيّاً وَالاَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ) Yaʿni " Ben nebī idim. Ḥālbuki Ādem mā ile tīn beyninde idi."

«52» Ve şāh-ı nübüvvetiñ şükūfesi olan Caʿfer-i Ṣādıḳ raḍıyaʾllāhu ʿanhdan böylece mervīdir ki ara ṣıra nefs-i mübāreklerini tezkiye buyururlar. Ve ḫalḳ nezdinde makāmlarınıñ vakārını iẓhār ederler. Ve ḫülefā ve mülūkuñ hīçbirisine iltifāt buyurmazlar idi. ʿĀḳıbet [77] bir kimse onlardan suʾāl etti ki: *"Ey imāmuʾl-müʾminīn, zühd*[217] *ve taḳvā ve ʿilm ve ʿamelden bütün hünerlere māliksiñ. Ve senden bir ḫaṣlet-i fevt olmamıştır. Ancaḳ mütekebbirsiñ."* Buyurdu ki: *"Ben mütekebbir değilim lakin bende kibriyālıḳ*

[217] ***Zühd:*** *Lügatte bir şeye meyletmeyi terk etmek ma'nâsına gelen zühd hakîkat ehlinin ıstılâhında, dünyayı sevmeme ve ondan yüz çevirmeyi ifâde eder. Zühdün, âhiret rahatı için dünyâ rahatını terk etmek ve elden çıkarılan şeyin kalpten de çıkarılması demek olduğunu da söylemiştir. Cürcânî, age, s.120*

vardır. Vaḳtā ki ben kibrimden tecerrüd ettim. Onun kibriyāsı gelip kibrimiñ yerine oṭurdu. Ve şimdi kibr demini o sürer ve ben arada yoḳum."

Ve Sulṭānü'l-ʿārifīn Bayezıd-ı Bisṭāmī ḳaddes'llāhu rūḥahü'l-ġurerden menḳūldür ki, buyurmuştur: *"Beni gören raḳm-ı şekāvetten emīn oldu."*

Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız buyururlar:

Beyt

بمن نکر که بجز من بهر که در نکری

یقین بود که زنون خدای بی خبری

Terceme

Benim ġayrım olan her kimseye ʿaṭf-ı naẓar etseñ

Muḥaḳḳaḳtır ki envār-ı Ḫudā'dan bī-ḫabersiñ sen

Ve dīger bir ġazelde buyururlar:

بمن نکر بدو ر خسار زغفرانی من

بگونه گونه علامات آن جهانی من

Terceme

Nigāh ḳıl iki ruḥsār-ı zaġferānıma

Benim o ʿāleme mensūbuluġum nişānesine

Ve dīger bir maḥalde buyururlar:

آنچه می آرد زوصف این زبان اندر دهن — بر مرید مرده خوانم اندر اندازد کفن

خود مرید من نمیرد کاب حیوان خورده است — وانکهان از دست که از ساقیان ذوالمنن

کر بر اندارذ زرویت باد دولت پردهٔ — ازحیا گل آب کردد نه چمن ماند نه من

صورت صنعی تو آمد ساعتی در بتکده — گه شمن بت می شد آن دم کاه بت می شد شمن

[78] Terceme

Bu lisānıñ vaṣfından aġzımda īrād ettiğin

Söylesem ölmüş mürīde eyler o refʿ-i kefen

Lakin içmiştir mürīdim āb-ı ḥayvān ölmez o

Kim içirmiştir o ābı? Saḳiyān-ı ẕü'l-menen

Ger yüzünden ḳaldırırsa bād-ı devlet perdeyi

Ṣu olur toprak ḥayādan ne çemen ḳalır ne ben

Geldiği dem ṣūreti bir ṣunʿunuñ büt-ḫāneye

Gāh büt oldu büt-perest baʿżen de büt oldu şemen

Ve dīger bir ġazelde bu ḥāle ve mürīdān ve muʿteḳidān ḥaḳḳındaki ʿināyet ve taʿalluḳa dāʾir buyururlar:

Beyt

نیم زکار تو فارغ همیشه در کارم	که لحظه لحظه ترا من عزیز تر دارم
بذات پاك من و آفتاب سلطنتم	که من ترا نه گذارم بلطف بر دارم
رخ ترا ز شعاعات خویش نور دهم	سر ترا بده انگشت مغفرت خارم

Terceme

Seniñ işiñden üşenmem hemīşe meşġūlüm

Ki refʿ-i şānıñ için laḥẓa laḥẓa uġraşırım

O mihr-i salṭanatımla ve ẕāt-ı pākim ile

Bıraḳmam öyle seni luṭf ile ṭutup ṭaşırım

Şuʿāʿ-ı ẕātım ile eylerim yüzüñ pür-nūr

Ünüyle maġfiret-i engüşeteniñ başın ḳaşırım

Ve dīger bir ġazellerinde kendi ʿaṣırlarında mecmūʿ-ı vücūduñ o ḥażretten behre ve kemāl bulduḳlarınıñ ve ʿināyāt-ı ẕü'l-celāl ile onlara dünyā ve ehl-i dünyādan hīçbir şeyʿe iḥtiyāc olmadıġınıñ beyānında buyururlar:

Beyt

کاری ندارد این جهان تا چند گل کاری کنم

حاجت ندارد یار من تاکی منش یاری کنم

چون سرشکسته نیستم سررا چرا بندم بگو

چون من طبیب عالم بهر چه بیماری کنم

[79] Terceme

Yoḳ bu cihānıñ bir işi lazım mıdır gül-kārlıḳ

Yoḳ iḥtiyācı yārimiñ ki eyleyim ben yarlıḳ

Başımda yoḳtur ʿilletim niçin onu ben bağlayım

Çünki ṭabīb-i ʿālemim lāyıḳ mıdır bīmārlıḳ

3.4.3.14.Evliyā-yı Kāmilden Kerāmātıñ Niçin Ṣādır Olduġu Ve Onuñ Şerḥ ve Tafṣīli ve Muʿcizāt ile Kerāmāt Arasında Ne Fark Bulunduġu Beyān Olunur

«53» Maʿlūm olsun ki muʿcizāt-ı efʿāl ve sünen-i enbiyā ʿaleyhimü's-selāmdandır. Ve kerāmāt ise evliyā rıḍvan'llāhu ʿaleyhim ecmaʿīn ḥażāratınıñ āṣārındandır. Her ikisi arasındaki farḳ odur ki kerāmāt-ı envār-ı bevāṭın evliyānıñ ṣıfātıdır. Ve muʿcizāt ise bir şeyʾiñ ʿademden iẖrācı ve aʿyānıñ taḳlībidir. Nitekim ehl-i maʿrifetten baʿżıları buyurmuşlardır:

(كَرَامَةُ الوَلِىِّ قُوَّةُ هُوَ فِعلٍ وَكِفَايَةُ مَؤُنَةٍ يَقُومُ لَهُمُ اَلحَقُّ بِمَا هِىَ ماخَرَقَ مِن اَلعَاداتِ ومُعْجِزَةُ النَّبِىِّ اخَراجُ الشَىْءِ مِن العَدَمِ اِلَى الوُخُودِ وتَقْلِيبُ الاَعْيَانِ)

Yaʿni "Velīniñ kerāmeti onlar içün Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleriniñ ḫavārıḳ-ıʿādāttan ḳāʾim ḳıldığı ḳuvvet-i fiʿl ve kifāyet-i meʾünnetden ʿibārettir. Ve nebīniñ muʿcizesi ise taḳlīb-i aʿyān ṣūretiyle bir şeyʾiñ ʿademden sāḥa-i vücūda iḫrācıdır." Ve ehl-i kelām demişlerdir ki:

(لِلأَولِيَاءِ كَرَامَاتٌ ولِلأَنْبِيَاءِ مُعجِزَاتُ فَالمُعْجِزَاتُ بِالدَّعْوى لِأَنَّهَا حُجَّتٌ والكَرَامَاتُ بِغَيْرِ دَعْوَى لِأَنَّهَا اِجابَةُ دَعْوَةٍ)

Yaʿni "Kerāmāt evliyāya ve muʿcizāt enbiyāya maḫṣūṣtur. Muʿcizāt daʿvāya muḳārin olur. Zīrā ḥüccettir ve kerāmāt daʿvāya muḳārin olmaz. Zīrā ʿicābete daʿvettir."

Şimdi Ḥaḳḳ'a teveccühe meleke ḥuṣūl bulduḳta kāmillerden kerāmātıñ ne sebebten nāşī ṣādır olduġu tavṣīl olunur.

Maʿlūm ola ki cins-i kerāmāt efʿāl-i mübtediyāndandır. Ve lakin kāmilān sebīl-i ḥaḳīḳat ve şārbān-ı selsebīl-i ṭarīḳat ihżār-ı kerāmāttan iḥtirāz ve ictināb vācib bilirler. Ve bilki onuñla meşġūliyeti ʿayn-ı ḥicābdan add ederler.

«54» Nitekim menḳūldür ki bir kimse Şeyḫüṭ-ṭavāʾif Cüneyd raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretleriniñ ḥużūrunda naḳl edildi ki; *"Falan ʿazīz Şaṭ nehri üzerine seccādesini yayıp namāz ḳılar. Ve havāda uçar."* Ve buna mümāṣil sözler söyledi. Şeyḫ buyurdu*: "Teʾessüf olunur ki o oyuncaḳla meşġūl olmuş. Ve bu mikḍār ile iktifā* [80] *eylemiş ve kendi ḥāline ḳanāʿat etmiştir."* Ve onu çaġırıp irşād eyledi. Ve bu ḥālden geçirdi. Velakin ḫudā-cūyān değil ḫurde-cūyān olan ehl-i ẓāhirden bir ṭāʾife ḳamilleri kendi fiʿillerine ḳıyāsen vezn ederler ve onlarıñ cümleten ḫāriḳulʿāde ve ḳıyāsāttan ḫāric olan efʿāl ve eḳvāllerine suʾ-i ẓann ile inkār eylerler. Nitekim Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız buyururlar:

Beyt

همسری با انبیا بر داشتند	کاو لیا را همجو خود پند اشتند
کفته اینك ما بشر ایشان بشر	ما و ایشان بستهٔ خوابیم و خور
این ندانستند ایشان از عما	هست فرقی در میان بی منتها
این خورد گردد همه بخل و حسد	و ان خورد گرددهمه نوراحد
کار پا کان را قیاس از خود مکیر	کر چه ماند در نبشتن شیروشیر

Terceme

Bir göründü onlara hep enbiyā Ṣandılar onlar gibidir evliyā

İşte derler biz beşer onlar beşer Biz gibi onlar uyur hem yer içer

Körlüğünden bilmedi onlar bunu Ortada farḳ-ı ʿaẕīm olduġunu

Yer biri ama olur baḫl ve ḥased Dīgeri yerde olur nūr-ı aḥad

Evliyāyı kendine ṭutma naẓīr Gerçi bir imlāda vāḳiʿ şīr u şīr

Lā-cerem ehl-i şeḳāvetten olup ʿaẕāb ve ʿiḳāba müsteḥaḳ olurlar. Ve Ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿizz-i ismihu kendi ḫāṣlarına olan kemāl-i taʿalluḳ ve muḥabbeten ṭāʾife-i münkirānı evliyāsınıñ aḥvāl ve ẕikriyle meşġūl edip mücerred bu mikḍār ile onları ehl-i saʿādetten ḳılmaḳ ister. O ṭāʾifeniñ bu muḳaddimātıyla tezāyüd-i iʿtiḳādı ve ehl-i necāttan olmaları için lā-cerem efʿāl-i kāmilāndan bilā-ḳaṣd kerāmet ṣādır eyler. Bināʾenʿaleyh eğer bir müʾmin iʿtimād-ı tām ile yüzünü kāmillere tevcīh edip bütün ʿömrünü bu ṭāʾifeniñ muḥabbet ve mülāzemetine ṣarf ederek derecāt-ı ehl-i diliñ aʿlāsına vāṣıl olursa mūcib-i istiġrāb olmaz. Nitekim Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz buyururlar:

زخاص خاص خودم لطف کی دریغ آید

چو از کمال کرم دست گیر اغیارم

[81] Terceme

Naṣıl dirīġ ederim luṭfu ḫāṣṣ-ı ḫāṣṣımdan

Kemāl-i luṭf ve keremden muʿīn aġyārım

Ḫudāvendigār beyyaż'llāhu ġarrete ḥażretleriniñ eḳvāl ve efʿāl ve ḥarekāt ve sükūnātı baştanbaşa kerāmāt ve ẓāhir ve bāṭınları kāffeten pesendīde-i ʿālem ve ʿālemiyān ve ins ve cinnin mescūd-ı ervāḥı idi. Nitekim beyān buyururlar:

Beyt

خانهٔ جسمم چرا سجده که خلق شد زنکه بروز و بشب بر درود یوار اوست

Terceme

Ḫāne-i cismim niçin secdeñe ḫalḳtır Çünkü şeb ve rūz onuñ her ṭarafında yār

Bundan ṣoñra ẕāt-ı ḥażretlerinden ṣādır olup maʿrūf ve meşhūr olan kerāmātı beyān edelim. (والله و لی التوفیق و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و صحبه و سلم)

***

3.4.3.15.Kerāmāt-ı Meşhūre ve Maʿrife-i Ḥażret-i Ḫudāvendigār Ḳaddes'llāhu Sırruhu

«55» Menḳūldür ki bir vaḳitte Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız Ḥaleb'te kāʾin Ḥalaviyye medresesinde fıḳıh ve tefāsīr ve uṣūlde bī-naẓīr ve ʿulemā-i ʿālim bulunan Mevlānā Kemāle'd-dīn Bin ʿAdīm nezdinde taḥṣīlle meşġūl idi. Müderris onlarıñ nāṣiye-i mübāreklerinde āṣār-ı rüşd ve hidāyet müşāhede eylediğinden iʿzāz ve ikrām-ı ʿaẓīm ve beẕl-i şefḳat ve muḥabbet buyurur ve dīger aḳrānlarından mümtāz ṭutup vaḳt-i tedrīste dāʾimā onlara müteveccih olur idi.

Cemāʿat-i ṭalebe ve şākirdān ve şürekānıñ ḫuşūnet-i ṭabʿları ġaleyāna geldi. Her vaḳt müderris nedinde zebān-ı ḫuşūneti onlarıñ ḥaḳḳında iṭāle edip teşnīʿ ederler de derler idi ki: *"Bir ġarīb ve ecnebīye bu ḳadar ikrām ve şefḳat ediyorsuñ da bize hīç iltifāt etmiyorsuñ."* Müderris müşārun ileyhe temḥīd-i ʿöẕr ile der idi ki: *"Zīrā ben o ʿazīzde ḳabiliyet görüyorum ve taḳrīr ettiğim mesāʾili o añlıyor ve onuñ ḥarekāt ve sükūnātını tamāmıyla nehc-i şerīʿat üzere görüyorum ve dāʾimā onu ʿibādet ve riyāżetle meşġūl ḥissediyorum. Onuñ ḥaḳḳında naṣıl dirīġ-i şefḳat ederim."*

Nihāyet bir defaʿa muʿtarıżlardan bir ṭāʿife müderrisiñ ḫuẕūruna gelip dediler ki: *" Biz ʿilm ve taḳvāya mensūb ʿadd eylediğiñ* ***[82]*** *filānıñ her gece medrese ḳapısınıñ kilidini açıp dışarıya çıḳtıġını ve gündüze ḳadar istediği maḥalde dolaşıp ṣabāḥleyin yine medreseye geldiğini ḥissediyoruz."*

Müderrisiñ onlarıñ ḥaḳḳındaki iʿtiḳādı rāsiḫ bulunduġundan bu sözler oña ṣoñ derece müsteḥīl göründü. Ve kendi kendine dedi ki: *"Bu gece bir köşeye gizleneyim bunuñ naṣıl olduġunu taḥḳīḳ edeyim."* Ve bu ḳarār üzerine ḥücresinde sākin oldu. Gece olduḳta herkes kendi ḥücrelerine gittiler. Ve bevvāblar medreseniñ ḳapılarını ḳapadılar. Geceniñ āḫiri oluḳda Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız kendi ḥücrelerinden çıḳıp medrese ḳapısına geldi ve parmaġını kilit üzerine vażʿ etmekle ḳapı ḳudret-i Ḫudā ile açıldı. Ondan ṣoñra dışarıya çıḳıp revān oldu. Müderris bu ḥāli ḥissedip onlarıñ arḳalarından gitti. Nihāyet şehriñ inṭākiye cihetinde olan ḳālʿa ḳapısına vāṣıl oldular ḳapı açıldı. Dışarıya çıḳtılar. Müderris arḳalarından gider idi. Az bir vaḳitte uzaḳtan tavṣīfi ġayr-ı ḳābil bir ḳubbe-i nūrānī ẓāhir oldu. Ḥālbuki o ḥavālīde başḳa defʿa o binā görülmemiş idi.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār gelip orada bulunan rūhānīlerden bir cemāʿate selām verdi. Bir zamān mürāḳib oturdular. Ve ondan ṣoñra tesbīh ve tehlīlle meşġūl oldular. Ṣabāḥ olunca da ḳalḳıp iḳāmet ederek namāzıñ farżını edāya mübāşeret eylediler. O cemāʿatiñ 'llāhu Ekber demeleriniñ heybetinden müderrisiñ ʿaḳlı zā'il oldu.

Ḳuşluḳ vaḳtinde ʿaḳlı başına gelince kendisini bir saḥrāda gördü. O ḳubbeden ve sekenesinden bir eṣer ḳalmamış idi. Ḥayretinden gözlerini sildi. Göñlü ḥayrān ve dīdesi giryān olaraḳ ḳıyām etti. Ve düşe ḳalḳa şehir cānibine müteveccih oldu.

Ve cemāʿat-i ṭelebe gündüz olunca müderrisi ḥücrede göremediklerinden onu taḥarrīye gittiler. Ve hīçbir yerde eṣerini bulamadılar. Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız müderrisiñ żaʿfiyetini ve mesāfeniñ baʿidiyetini bildiğinden piyāde olaraḳ gelemeyeceğini mülāḥaẓa edip bir köşeye çekildi. Ve kendilerine iʿtiḳād-ı ʿaẓīmi olan ve Rūm vilāyetinden bulunan müderrisiñ seyisini çaġırdı. Ve oña taʿrīf edip dedi ki: *"Şehriñ filān ḳapısından dışarıya çıḳ ve mescid-i İbrāhīm ʿaleyhi's-selām ṭarīḳinde onu ara."*

Seyis deveye binip o ṭarafa revān oldu. Gün ortasında müderrisiñ ḥużūruna erişip gördü ki müderris yol yürümeden ḫasta olmuş idi.

Deveden inip onu bindirdi. Müderris seyise sordu ki: *"Saña* [83] *yolu taʿrīf eden kim idi. Ve sen benim burada olduġumu naṣıl bildiñ."* Seyis; *"Baña filān ʿazīz iḫbār etti."* Dedi. Müderris bu ḥālden müteʾeṣṣir oldu velakin bir şey söylemedi.

Vaḳtā ki medreseye geldiler. Ḥażret-i Ḫudāvendigār herkesten evvel gidip bu sırrıñ ifşā olunmamasını istidʿā buyurdular. Müderris ḳabūl buyurdu. Cemāʿat-i ṭalebe her ne ḳadar müderristen istifsār-ı ḥāl ettiler ise de müderris iʿtiẕār eyledi. Bu ḥālden ṣoñra müderris Ḫudāvendigāriñ ḥużūrunda edeb ile iki düz üstüne oṭurur idi. Ve Ḫudāvendigārımız daḫi sırrıñ fāş olacaġını gördüğünden cüzʾi bir müddet ṣoñra kendi ḫüddāmıyla Dımaşḳ-ı Şām cihetine ʿazīmet buyurdular.

***

«56» Bir vaḳitde aṣḥābımızdan on sekiz neferiñ müshile iḫtiyācı oldu. Ve fenn-i ṭıbbda zamānınıñ bī-naẓīri ve bütün eṭibbāʾ-i Rūmuñ üstādı olan Mevlānā Ekmele'd-dīn-i Ṭabīb orada ḥāżır idi. On sekiz tertīb şerbet tabḫ eyledi.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār ṣabāḥleyin aṣḥābıñ yanına gelip onlarıñ şerbeti içmekten nefret ettiklerini gördü. Derḥāl şerbetleriñ hepsini bir kāseye doldurup cümlesini bir ḥamlede içti. Ve bir zamān ṣoñra ẕākirler bir şey oḳusunlar buyurdu. O eṣnāda semāʿa ḳıyam edip aḳşama ḳadar semāʿ ve ḥareket buyurdu. Semāʿdan ṣoñra ḥamāma gidip bir çoḳ zamān oṭurdu. Ondan ṣoñra emretti. Buz getirip ḳırdılar. Onları da yedi. Vuḳūʿ-ı ḥāli Mevlānā Ekmele'd-dīn'e ḫaber verdiler. Hemān ḥamāma gelip *"Ey Ḫudāvendigārım nefs-i mübārekiñize revā gördüğüñüz bu ḳaṣd nedir?"* diye feryād eyledi. Maʿmāfih bu ḳadar ḥareket ve semāʿ ve ḥamām ẕāt-ı şerīflerine ḳaṭʿā bir żarar īrāṣ etmedi. Ve mizāc-ı şerīfi olduġu gibi ber-ḳarār idi. Ṭabībleriñ cümlesi birden bellerinden zünnār-ı inkārı kesip ẕāt-ı ḥażretine mürīd oldular.

***

«57» Mevlānā Ekmele'd-dīn'den menḳūldür ki müşārun ileyh dedi ki: Bir vaḳit Sultān Saʿīd Rükne'd-dīn tiryāḳ-ı Fāruḳī tertībini emretti. Bir mūcib-i emr onuñ kāffe-i eczā ve

meṣāliḥi her ṭaraftan iḥżār olundu. Yevm-i terkībde ḫāneniñ bir gūşesine gidip tiryāḳıñ taʿcīniyle meşġūl oldum. Ve öñ ḳapılarınıñ kāffesi ve muḫāric ve müdāḫili ḳapalı idi. Tiryāḳı tamām ettiğim vaḳit Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddese'llāhu rūhahü'l-ʿazīz baġteten odanıñ [84] bir gūşesinden ẓāhir oldu. Ḥużūruna gidip dest-i şerīfini öptükten ṣoñra belki mübārek parmaġıyla müşerref ḳılar mülāḥaẓasıyla tiryāḳıñ ḥamurunu ḥużūr-ı şerīferine ḳoydum. Aṣlā iltifāt buyurmayıp *"Ey Mevlānā Ekmele'd-dīn bizim içimizi bir ejderha ṣoḳmuştur ki eğer baḥr-i muḥīṭ tiryāk olsa oña ʿilāc etmek mümkün değildir."* dedi ve derḥāl yine ġāʾib oldu.

***

«58» Bir vaḳit Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz Ḳonya ḥamāmına ʿazīmet buyurdu. Aṣḥāb evvelce gidip buḫurlar yaḳaraḳ istiḳbāl için ʿavdet eylediler. O eṯnāda ḥamām tenhā ḳaldı. Cüzzām ʿilletiyle maʿlūl olan bir ṭaḳım kimseler ḥamāmda iḥżār edilen mevżūʿı tenhā bulup ṣuya girdiler. Vaḳtā ki Ḫudāvendigār teşrīf buyurdular. Aṣḥāb maʿlūlīni incitip ṣudan çıḳardılar. Ḫudāvendigār aṣḥāba seslenerek derḥāl ṣoyunup onlarıñ yanına gittiler ve ṣuyu maʿlūlleriñ zīr-i aʿżālarından alıp kendi mübārek başlarına dökerler. Ve o cemāʿati ṭatyīb buyururlar idi. Ḥażirūnuñ kāffesi o ḥażretiñ ḥüsn-i ḫalḳ ve kemāl-i nefsini pesend eyleyip bu beyti inşād eylediler:

از خدا آمدۀ آیت رحمت بر خلق

و ان کدام آیت حسن است که درشان تو نیست

Terceme

Ḫalḳa bir āyet-i raḥmetsiñ efendim Ḥaḳḳ'tan

Hangi bir āyet-i ḥüsn olmadı şānıñda seniñ

***

«59» Bir vaḳitte Ḥażret-i Ḫudāvendigār bir göl kenārında oṭurup taḳrīr-i maʿārif ve ḥaḳāyıḳla meşġūl idi. Ṣu içinde ḳurbaġalar feyrād ediyorlar idi. Ol ṣūretteki onlarıñ

feryādından istimāʿ-ı maʿārif mümkün olmuyor idi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz ḳurbaġalara heybet-i tamām ile bağırıp buyurdular ki*: "Eğer siz daha iyi söylüyor iseñiz söyleyiñiz biz ṣuṣalım. Ve elā müstemiʿ oluñuz."* Ḳurbaġalar derhāl ṣuṣtular ve bir ḫayli müddet o ḥavālīde kimse ḳurbaġa ṣadāsı işitmedi.

***

«60» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār Ḳonya ḳaldırımı üzerinde gidiyordu. Köpeğiñ biri de yol üzerinde uyumuş idi. Ḫudāvendigār tevaḳḳuf eyledi. Aṣḥābıñ kāffesi de durdular. Şaḫṣıñ birisi öñünden geliyordu yol üzerinde köpeğin uyuduġunu görüp **[85]** edeben köpeği yoldan ḳoġdu. Ḥażret-i Ḫudāvendigār o kimseye darılıp buyurdu ki: *"Niçin onuñ rāḥatını bozduñ."* O ḥażretiñ maḫlūḳat-ı sāʾireye olan kemāl-i luṭf ve ḫalḳını buradan ḳıyās etmeli.

***

«61» Bir vaḳitte Emīr Muʿīni'd-dīn Pervāne raḥmetu'llāhu ʿaleyh cemʿiyet-i ʿaẓīm tertīb buyurmuş ve ekābir ve ʿazīzānı çağırıp Ḥażret-i Ḫudāvendigārı daḫi daʿvet eylemiş idi.

Semāʿdan ṣoñra fāriġ olduḳtan ṣoñra Ḫudāvendigār ḳadem-ḫāneye gitmek içiñ Muḥammed Ḫādim'den ibriḳi ṭaleb eyledi. Emīr Pervāne şükrāne olaraḳ Ḫādim'e üç biñ dirhem verip ibriḳi alaraḳ Ḥażret-i Ḫudāvendigār'a getirdi. Ve ẕāt-ı ḥażretleri Emīr'e çoḳ duʿā buyurup ḳadem-ḫāneye girdiler.

Emīr Pervāne ḫelā ḳapısında ḫurūclarına intiẓāren oturdu. Bir zamān ṣoñra Emīr'in ḫizmetkārlarından bir ṭāʾife gittikleri maḥalden ʿavdet eylediler. Elini öptükten ṣoñra Emīr'iñ sebeb-i tevḳifini ḥāżirūndan istifsār eylediler. Orada bulunanlar vuḳūʿı ḥāli iʿlām ettiler. Onlar dediler ki biz şimdi Ḫudāvendigārımızīn "Turut" cihetinde gezdiklerini gördük. Emīr bu maʿnāyı işittikte Şeyḫ Muḥammed Ḫādim'e emretti ki *"Ḳadem-ḫāneye girip taḥḳīḳ eyleye."* Ḫādim ḫelāya girdikte ḥālī olduġunu ve onlardan eṣer bulunmadığını gördü. Ḥāżirūnuñ cümlesi secde edip Ḥażret-i Ḫudāvendigāra olan ḥüsn-i iʿtikādlarını taż'yif ettiler.

«62» Sulṭān Saʿid Rükne'd-dīn nūra'llāhu ḳabrehu Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ oġlum diye çaġırdığı bir mürīdi idi. Bendelerinden bir ṭāʾife onun ḥużūrunda *"Şehre "Buzaġu" nāmında bir pīr gelip pek ʿazīz adam olduġunu ve cinnīler her gece onu ziyārete geldiklerini taḳrīr etmiş idiler".* Bunuñ üzerine Sulṭān ḫavāṣṣından birḳaç kimse ile mümā-ileyhiñ nezdine gitti.

Vaḳt-i mükālemede Sulṭāna bir ḳaç defaʿa *"oġul"* diye ḫiṭāb etti. Sulṭān onuñ efʿālini tecessüs edip onu ʿāmī ve taḳrīr olunan ḥālden ḫālī bir şaḫıṣ gördüğünden ziyāretine geldiğine pişmān oldu.

Bir gün baʿżı kimseler bu ḥāli Ḥażret-i Ḫudāvendigāra ʿarż ettiler. Evliyāda olan ġayret sebebiyle bu vaḳıʿa derūn-ı şerīflerine girān geldi ve buyurdu ki: *"Pekaʿlā eğer oña bir peder ve bir şeyḫ-i dīger ẓāhir oldu ise biz de başḳa oġul iḫtiyār edelim."*

Bu ḥāli Sulṭāna ḫaber verdiler Emīr Pervāne'yi çaġırıp temhīd-i ʿöẕr için tedbīre murācaʿat [86] eyledi. Emīr Pervāne buyurdu ki Ḥażret-i Mevlānā'nıñ semāʿdan ġayrı hīçbir şeyʾe iltifāt ettiği yoḳtur. Tedbīr odur ki cemʿīyet-i semāʿ tertīb edip ẕāt-ı şerīflerini daʿvet eyleyelim. Bu tedbīri münāsib görerek Ḥażret-i Ḫudāvendigārı Ḳonya'nıñ bi'l-cümle ekābir ve meşāyiḫiyle o meclise daʿvet ettiler. Bundan ṣoñra Pervāne kelimāt-ı ṭayyibe ile temhīd-i ʿöẕr eyledi.

Bir zaman ṣoñra kāseleri sīm ve zerden bir muṭanṭan ve mükellef sofra ḳurdular. Muġannīler ʿādet-i sulṭān-ı vecih ile teġannnīye başladılar. Ḥażret-i Ḫudāvendigār semāʿda ḳıyām buyurdular. Biʾż-żarūrī ḫüddām sofrayı tekrār ṭopladılar. Sulṭān'a bu maʿnānıñ ḫoş gelmediği Ḥażret-i Ḫudāvendigāra maʿlūm olmaġla eṣnā-yı semāʿda bu ġazeli inşād buyurdular:

بخدا میل ندارم نه بچرب و نه بشیرین

نه بدان کیسهٔ پرزر نه بدین کاسهٔ زرین

Terceme

Alamaz gönlümü billāhi ne yaġlı ne ṭatlı

Ne o altın dolu kīse ne bu kāse-i zerrīn

Bu ġazeli itmām buyurduḳtan ṣoñra mübārek yüzlerini Çelebi-i rūḥāniyān Ḥüsāme'd-dīn ḥażretlerine çevirip *"Görüyor musuñ?"* buyurdular. Onlar da *"Görüyorum."* dediler. Ve oradan dışarıya çıḳıp semāʿ ederek kendi medreselerine gittiler.

Bu ḥālden ṣoñra semāʿ eṣnāsında görüyor musun buyurmalarınıñ neye işāret olduġunu Ḥażret-i Çelebi'den istifsār ettiler. Ḥażret-i Çelebi buyurdular ki: *"Sulṭānı gösteriyorlar idi. Naẓar ettğim vaḳit başsız olarak taḫt üzerinde oṭurduḳlarını gördüm."*

Ve o günden beri umūr-ı salṭanatta vehn ve ḫalel ẓāhir oldu. Bu tariḫte de ümerā-yı Moġol'dan bir ṭāʾife ḳayṣeriye gelmiş idiler. Ümerā-yı Rūm müttefiḳen sulṭānı daʿvet eylediler. Sulṭān Ḥażret-i Ḫudāvendigāra gelip icāzet ṭaleb etti. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿazīmetini münāsib görmedi. Ve ḳaç defaʿa icāzet ṭaleb etmiş ise menʿ buyurdular. ʿĀḳıbet żārūret sebebiyle ʿazīmet etti. Bir ḳaç gün ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigār ansızın ḳalḳıp cemāʿat-i aṣḥāba işāret buyurdular ki: *"ʿAzīzin biri rāh-ı āḫirete sefer etmiştir. Onuñ için ġāʾibāne namāz ḳılalım."* Ve bu muḳteżā üzerine namāz ḳıldılar.

Bir ḳaç kimse bu tarīḫi ḳayd ettiler. O eṣnāda semāʿa ḳıyām edip bu gazeli inşā buyurdular ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz:

نکفتمت مر و آنجا که مبتلات کنند — که سخت دست درازند بسته پات کنند

نکفتمت که ازان سوی دام دردانه است — جو در فتادی دردام که رهات کنند

[87] Terceme

Demedim mi gitme vaz geç seni mübtelā ederler

Ki uzundur elleri pek seni beste-pā ederler

Demedim mi o cihette saña dām ve tāne vardır

Ṭuzaġa düşünce bilmem ki naṣıl rehā ederler

Bir ḳaç gün ṣoñra bu işāret ẓuhūr edip sulṭānıñ ḫaber-i şehādetini getirdiler raḥmetu'llāhu ʿaleyh.

***

«63» Bir defaʿa Sulṭan Saʿīd Rükne'd-dīn sarāyında bir mükemmel żiyāfet tertīb buyurup o ʿaṣrıñ bi'l-cümle ekābir ve meşāyiḫini daʿvet etmiş idi. Ḳaḍı sirāce'd-dīn Urmevī bir maḳāmda ve Şeyḫ Ṣadre'd-dīn Ḳonevī dīger maḳāmda ve Seyyid Şerefe'd-dīn taḫtıñ öñünde ve bāḳī ekābir yekdīgeriyle teng-a-teng oturmuşlar idi. Nāgāh Ḥażret-i Ḫudāvendigār aṣḥābıyla teşrīf edip selām vererek sarāyın ortasında bulunan bir ḥavużuñ kenārına oṭurdu. Emīr Pervāne o ḳadar ışrār ettiği ḥālde taṣaddur eylemedi.

Şeyḫ Ṣadre'd-dīn yüzünü Ḥażret-i Ḫudāvendigāra çevirip (وَ مِن الماٰءِ كُلَّ شَىْءٍ حَىْ) Yaʿni *" Her şey'iñ ḥayātı ṣudandır."* dedi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār cevāben (لابلَ مِن اللهِ كُلَّ شَىْءٍ حَىْ) Yaʿni *"Ḫayır belki her şey'iñ ḥayātı Allāh'tandır."* buyurup ṣadr-ı sofaya gitmedi. Kāffe-i meşāyiḫ ve ekābir onlara muvāfaḳatle ṣaḥn-ı sofaya geldiler. Ve ṭaʿāmdan ṣoñra hemān orada semāʿ ettiler.

Ve orada kelām ile ifādesi ġayr-ı mümkün ẕevḳ ve şevḳ ḥuṣūle geldi raḍıya'llāhu ʿaleyhim ecmaʿīn.

***

«64» Bir gün Emīr Pervāne Ḥażret-i Ḫudāvendigār ile Ḳonya'nıñ eʿāẓımını daʿvet etmiş idi. Ṭaʿāmdan ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigār semāʿa ḳıyām buyurup bir şūreş ve ḥālet-i ʿaẓīm gösterdi. Seyyid Şerif bir köşede Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḥaḳḳında inkār-āmīz bir ḳaç söz söyledi. Pervāne daḫi ilcā-yı ḥāl ve mevḳiʿ ḥasebiyle onu diñledi. Nāgāh Ḥażret-i Ḫudāvendigār kemāl-i ḥilm ve luṭf ile semāʿ eṣnāsında tevaḳḳuf buyurup bu ġazeli inşā buyurdu:

هذیان که کفت دشمن بدرون دل شنیدم　　پی من تصوری را که بکرد هم بدیدم

سك او کزید پایم بنمو د مش جفایم　　نکزم چوسك من او رالب خویش را کزیدم

چو براز های فردان بر سیده ام چو مردان چه بدین تفاخر آرم که براز تو رسیدم

Terceme

Heẕeyānını ʿadüvvünüñ işitip derūn-ı dilden

Baña ettiğini taṣavvurda göründü şimdi rūşen

[88] Köpeği ışırdı pāyem oña zaḫmım ettim iẓhār

Onu kelb gibi ışırmam lebimi ışırmaḳ iḥsān

Baña rāz-ı kalb-i ferdān görünür miṣāl-i müridān

Buña var tefaḫḫürüm seriñe çünkü vāḳıfım ben

«63» Bir gece Şeyḫ Ṣadre'd-dīn rahmetu'llāhu ʿaleyh rüʾyāsında Ḥażret-i Ḫudāvendigārı faṣl ve meẕemmet eder idi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿaleṣ-ṣabāḥ şeyḫiñ ḫānḳāhı ḳapısına geldi. Şeyḫe ḫaber verdiler.

Şeyḫ ḳapıya gelip yekdīgerine selām verdiler. Oturmaları çün o ḳadar ricā edildiği ḥālde mümkün olmadı. Buyurdu ki: *"Dün gece ki teşvīşātıñ ʿöẕrü için suʾal ederim ki şeyḫ dün gece ki zaḥmāt ve ilṭāftan naṣıldır?"* Şeyḫ onlarıñ żamīr-i pākleriniñ rūşenliğinden müteʾeṣṣir olup yekdīgerine tevāżuʿ-ı keṣīr eylediler. Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿavdet buyurdu.

***

«66» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ riyāżātındandır ki dāʾimā dehān-ı mübāreklerinde ṣarı helīle ṭutarlar ve mürīdāndan her birisi bunu birer ṣūretle teʾvīl ederler idi. Sebebini taḥḳīḳ için Ḥażret-i Çelebi'ye mürācaʿt ettiler. Buyurdu ki*: "Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ riyāżeti bir mertebededir ki ṣuyuñ aġızlarında değil boġazlarından daḫi leẕīẕ olaraḳ geçmesini istemezler. Belki buruḳ ve acı olmasını ārzū ederler."* Bu ḥāl ẕāt-ı şerīfleriniñ ḳuvvet-i riyāżetlerine bir delīldir.

***

«67» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār Çelebi Ḥüsāme'd-dīn ḥażretleriniñ raḍıya'llāhu ʿaleyhümā ʿiyādetlerine geldi. Aṣḥāb ve yārān öñden ve arḳadan maḥalleyi doldurdu. Bir dar maḥallecikte bir köpek geldi. Aṣḥābdan birisi o köpeğe urup öñden ḳoġdu. Ḥażret-i Ḫudāvendigār o kimseye baġırıp buyurdu ki: *"Ey bī-ḫaber Çelebi'niñ maḥallesine mensūb olan köpeği mi dövüyorsuñ."* Bu maʿnā onlarıñ kemāl-i ḥilm ve edeblerine ve bendekānına olan riʿāyetlerine ve onlarıñ ḥaḳḳındaki ʿināyetlerine delīldir.

***

«68» Ḥażret-i Ḫudāvendigār ekṣer-i eyyāmda Çelebi'niñ evine giderler idi. Bir ḳış gecesi vaḳitsiz Çelebi'niñ ḫānesine gitti. Ḳapı mesdūd, aṣḥābı cümleten uyumuş ve pek çoḳ da ḳar yaġmaḳta idi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿavdet buyurmayıp aṣḥaba zaḫmet olmasın diye ḳapıyı da çalmadılar. Gündüze ḳadar ayaḳ üzerinde durdular. Mübārek başlarına ḳarlar yaġdı.

Gündüz olunca bevvāb ḳapıyı açıp Ḥaẓret-i Ḫudāvendigārıñ durduġunu [89] ve ser-i mübāreklerine ḳarlar yaġdıġını görerek içeriye ḳoştu. Ve Çelebi'ye ḫaber verdi. Ḥażret-i Çelebi dışarıya çıḳıp Ḫudāvendigār ḥażretleriniñ ayaġına ḳapanaraḳ ve aġlayaraḳ ʿöẕür diledi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār nevāzişler buyurup onlarıñ alınlarından öptü ve ḥaḳīḳatte bu maʿnā taʿlīmidir.

Mürīdāna buyurdular ki; Şeyḫ mürīdlerden müstaġnī olmaġla berāber yine onlara bu siyāḳ üzere ʿizzet ve ḥürmet eder; mürīd için şeyḫ ḥaḳḳında be-ṭarīḳ-i evlādır raḍıy'llāhu ʿanhümā.

«69» Ḫātūn-ı āḫiret Kirā Ḫātun raḥmetu'llāh naḳl eyledi ki: " Ḫayli vaḳitten beri bir kere Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ arkasında namāz ḳılmaḳ ve o saʿādeti ẕaḫīre-i aʿmālime żamm eylemek isterdim. Faḳaṭ bir teṣādüf vāḳiʿ olmadı. Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigāra ol ṣubḥtan ḥadsiz bir şevḳ-i ve bī-ḫodluḳ ve bī-ḳıyās istiġrāḳ ve mestlik ṭāri olmuş idi. O vecihle ki günüñ ibtidāsından tā vaḳt-i ʿişāya ḳadar saḳf-ı ḫāne üzerinde āmed ve şedd buyururlar ve aṣlā hīçbir āferīdeye naẓar etmezler idi. Nāgāh eṣnā-yı seyrde damıñ

kenārına gidip mübārek ayaḳlarını havāya vaż‘ederek ġā’ib oldular. Bu ża‘īfe o ḥāliñ pertevinden kendinden geçti. Ve tā vaḳt-i ṣubḥa ḳadar bī-ḫod ḳalmış idi.

Nāgāh ṣabāḥ vaḳtinde Ḥażret-i Ḫudāvendigār bu ża‘īfeniñ başı ucuna gelerek ḳalḳıp namāz ḳılmama işāret buyurdu. Bunuñ üzerine ṣarıḳlarından iki düğümü çözüp seccāde ittiḫāẕ ederek farża niyet buyurdu; bu ża‘īfe daḫi der-‘aḳb mutāba‘t eyledi. Namāz bittikten ṣoñra pabuşlarını çevirmek için ḳalḳtığımda ḥicāz ḳumu ile dolu gördüm. O ḥāle vāḳıf olduġum Ḥażret-i Ḫudāvendigāra ma‘lūm olduḳta *“Olmayakı bu ma‘nāyı hīçbir kimseye naḳl edesiñ.”* diye emir buyurdular. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳayd-ı ḥayātta bulunduḳça bu sırrı hīçbir kimseye söylemedim. Velakin o ḳumdan müstefīd oldum. Ve kimiñ gözüne çektim ve hangi ḫastanıñ ‘ilācına ḳarıştırdım ise şifā bulurlar idi.

***

«70» Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ cümle-i mürīdānından bulunan ḫ‘ānende ‘Oṯmān böylece naḳl eyledi ki:

Bir kere ‘aẕīm bir meżāyıḳa ve żarūrete giriftār oldum. Ḥālbuki yeñi te’ehhül etmiş ve nafaḳa tedāriki ḫuṣūṣunda şedīd bir żarūret çekmekte bulunmuş idim. Bu ḥālim Ḥażret-i [90] Ḫudāvendigāra ma‘lūm olmaġla ḳalḳıp ḥareme gitti ve ehl-i ḫāneden altı dinār-ı serḫ bi’t-tedārik yine dışarıya çıḳaraḳ oṭurdular. Bir zamān ṣoñra söz eṯnāsında bu ża‘īfe buyurdu ki: *“Ey ‘Oṯmān bundan evvel seniñ bir ‘ādetiñ var idi ki ara ṣıra bizim ile muṣāfaḥa eyler idiñ; bir müddet bunu terk ettiñ, sebeb nedir?”* Elini öpmek için ḳalḳtım gizlice altınları elime ṣıḳıştırdı. Ve bu sünneti muāfaẓa et buyurdu. Mesrūr oldum. Bir müddet onuñla inti‘āş eyledim.

***

«71» Ve yine mūmā-ileyh naḳl eyledi ki: Bir kere yine meżāyıḳaya giriftār oldum. Hīçbir vecih ile elime ḫarçlıḳ geçmez idi. El öpmek sünnetini īfā zamānı geldi deyip yine Ḥażret-i Ḫudāvendigāra gittim. *“Peka‘lā ḫāṭırıñı ḫoş ṭut ki bugün saña yaġlı bir loḳma gelecektir.”* buyurdular.

O gün aḳşama ḳadar mülāzım-ı āstāne olduġum ḥālde bir şey ẓuhūr etmedi. İşāret-i ʿaliyeleriniñ ḫilāfı naşıl vāḳiʿ olabilir diye bu żaʿīfe bir ḥayret müstevlī oldu. Ṣular ḳararmaġa başladıḳta biraz yaġmur yaġıyor idi. Ortalıḳ ḳararmadan ve çamur olmadan evvel eve gideyim deyip ḳapıdan dışarıya çıḳtım. Ṣu aḳıntısı ḫār u ḫāşāk sebebiyle eviñ baġçesinde bürüñüp ḳalmış idi. Bu żāʿīf ayaġıyla taḥrīk etti. Nihāyet aḳıp gitti. Nāgāh bir köşede ayaġıma bir ip ilişip dolaştı. Ayaġımı çektiğimde derūnunda gümüş aḳça bulunan bir kemer olduġunu gördüm. Ve ḳoltuġuma ṣıḳıştırıp eve gittim, ṣaydım yedi yüz ġuruş idi. Ondan bir ḳısmını ʿiyālime verdim. Ve bir ḳısmını da levāzıma ve kendi maʿīşetime ṣarf ettim.

Ertesi gün yine öylece yüzümü ekşiterek yaʿnī futūḥ ḥāṣıl olmadıġını īmā maḳṣadıyla Ḥażret-i Ḫudāvendigāra gittim. Derḥāl işāret buyurdular ki: *"ʿOṯmān utanmaz mısıñ ki aḳçeyi kemer ile eve götürdüñ ve şimdi iflāstan dem urursuñ."* Mübārek ayaġına ḳapanıp tevbe ettim.

***

«72» Sulṭān Rükne'd-dīn zevcesi bulunan Melike-i Saʿīde Kümaç Ḫātun naḳl eyledi ki selāṭīn-i ḳadīme sarāylarınıñ birinde bir ṭaḳım ḳadınlar ile oṭurmuş idik. Nāgāh Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿaẕẓama'llāhu ẕikrihu ḳapıdan içeriye girdi ve *"Çabuḳ! Çabuḳ! Ḫāneden dışarıya çıḳıñız."* buyurdu. Derḥāl yalın ayaḳ ḫāneden dışarıya fırladıḳ cümlemiz [91] dışarıya çıḳtığımızda ṣofanıñ ṭavanı çöktü. Mübārek ayaḳlarına ḳapandıḳ ve şükr-i Ḥaḳḳı īfā eyledik. Ve erbāb-ı ḥācāta ṣadaḳalar verdik.

***

«73» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ ehl-i dünyādan bulunan mürīdlerinden birisi ḥāl-i iḫtiżārında *"Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ üç gün ḳabrimiñ başında bulunmalarını ārzū ederim."* diye vaṣiyet etti.

Mūmā-ileyhiñ vefātından ṣoñra bir gün kāmilen onuñ ḳabri üzerinde oturdular. Gece müteveffānıñ oġullarından bir ḳaçı rüʾyālarında pederleriniñ temiz elbiseler giyip ṣalına

ṣalına geldiğini gördüler. Ve ḥāliñ nedir diye ṣordular. Cevāb verdi ki: *“Ḳabre vaż‘imi müte‘āḳib baña ‘aẕāb etmek için zebānilerden bir ḳaçı ḥāżır oldular. Ve lakin Ḥażret-i Mevlānāya ri‘āyeten yaḳına gelmediler. Nāgāh raḥmet meleği bir köşeden ẓuhūr edip melā’ike-i ‘aẕāba dedi ki; haydi siz gidiñiz ki Ḥaḳḳ celle ve ‘alā ḥażretleri bu şaḫṣı dergāh-ı Mevlānā’ya ḳoyup ‘afv ve maġfiret eyledi.”*

زان بیا ورد اولیا را بر زمین

تا کندشان رحمةً للعالمین

Terceme

Getirdi evliyāyı Ḥaḳḳ zemīne

Ki rahmet olsun onlar ‘ālemine

«74» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār pazardan geçtiği ṣırada Türküñ birisi Türkçe “Dilku! Dilku!” diye bağıraraḳ tilki ṣatar idi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār işitince na‘ra atıp çarḫ uraraḳ revān oldular. Ve bu ġazeli beyān buyurdular:

دلکو دلکی دل از کجا عاشق و دل

ذر کو زرکی زراز کجا مفلس و زر

Terceme

Hani dil? Hangi dili ṣormadasıñ — Nerede dil? ‘Āṣıḳ ve dildeñ yoḳ eṣer

Hani zer? Hangi zeri istersiñ — Nerede zer? Müflis ile zer ne gezer!

***

«75» Şeyḫ Ṣadre’d-dīn raḥmetu’llāhu ‘aleyh bir gece rü’yāsında Resūl ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimizi kendi ḫānḳāhını teşrīf buyurmuş ve ṣadr-ı ṣofa üzerinde oṭurmuş ve aṣḥāb ile evliyā ṣağında ve ṣolunda ṣaf bağlamış gördü. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise sırrıhu daḫi orada ḥāżır oldu. Ḥażret-i Risālet-penāh ṣall’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz Cenāb-ı Ḫudāvendigār ḥaḳḳında ‘ināyet buyurup rūy-ı sa‘ādetlerini Ebu Bekr-i Ṣıddīḳ

rıḍvanu'llāhi [92] ʿaleyh ḥażretlerine çevirerek *"Ferzend-i muḳbiliñ vardır. Ve onuñla gözümüz aydın oldu."* buyurdu. Ve bir mevżuʿa işāretle Ḥażret-i Ḫudāvendigār oturmalarını emrettiler.

Ṣabāḥleyin Ḥażret-i Ḫudāvendigār şeyḫiñ ḫānḳāhına gitti. Şeyḫ istiḳbāline ḳoşup ṣadra oṭurtmaḳ için ikrām eyledi mümkün olmadı. Ve *"Ḥażret-i Risālet-penāh ṣalavata'llāhu ʿaleyh efendimiziñ işāret buyurduḳları maḥale oṭuralım."* deyip oraya oṭurdular.

Şeyḫ o ḥażretiñ żamīr-i pākiniñ rūşenliğini taḥsīn edip ṣūret-i rüʾyāyı şerḥ eyledi. Ḥāżırūn daḫi diñlediler. Ḥażret-i Ḫudāvendigār dışarıya çıḳınca şeyḫ aṣḥābına vaṣiyet eyledi ki; ṣaḳın onlarıñ ḥużurunda göñüllerinizi cemʿ ediñiz. Zīrā o cümle göñülleriñ aḥvāline muṭṭaliʿ dir.

«76» Evāʾil vaḳitlerinde bir vaḳitte Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ʿaẕẓama'llāhu ẕikrihu vaʿẓ ederler ve mevʿıẓalarında Ḥażet-i Mūsā ve Ḥażret-i Ḫızır ʿaleyhimü's-selām ḥikāyesini taḳrīr buyururlar idi. Mürīdlerden Mevlānā Şemse'd-dīn nāmında birisi de mescidiñ bir köşesinde bir şaḫṣı gördü. Dāʾimā başını ṣallardı ve *"Doġru söylüyorsuñ ve iyi naḳl ediyorsuñ. Güyā sen biz olmuşsuñ."* der idi. Bu şaḫıştan bu sözü işitince onuñ Ḫızır ʿaleyhi's-selām olduġunu bildi. Ve istiʿāne için eliyle eteğini ṭuttu. O ẕāt-ı şerīf daḫi eteğini çekip ġāʾib oldu.

«77» Bir defaʿa Ḥażret-i Ḫudāvendigār bi'l-cümle aṣḥāb ile Celāle'd-dīn Ferīdū'nuñ bağına gitmişler ve orada teṣādüfen cemʿīyet vāḳiʿ olmaġla çoḳ ḥareket buyurmuşlar idi. Semāʿdan ṣoñra aṣḥābıñ her birisi bir aġacıñ altında istirāḥat eylediler. Ḥażret-i Ḫudāvendigār daḫi aṣḥābıñ istirāḥatleri için bir laḥẓa mürāḳıb oṭurdular. Aṣḥābıñ cümlesi uyḳuya vardıḳta kendileri ḳalḳıp istiġrāḳ-ı tām sebebiyle baġ içinde gezinirler idi.

Cümle-i aṣḥābdan olup ʿulūm-ı kimyā ve simyāda māhir bulunan Mevlānā Bedre'd-dīn Tebrīzī o ṣırada bīdār olup kendi kendine *" Mūsā ʿaleyhi's-selām ve Cāʿfer-i Ṣādıḳ raḍıy'llāhu ʿanhu ve onlarıñ emṣāli enbiyā ve evliyā-yı ṣāḥib-i keşf ʿilm ve kimyāya muṭṭaliʿ idiler. ʿAcabā Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ daḫi ıṭlāʿı var mıdır yoḳ mudur?"* diye tefekkkür eder idi. O eṣnāda nāgāh Ḥażret-i Ḫudāvendigār onuñ başı ucuna gelip "

Bedre'd-dīn! Ne iştesiñ ve ne düşünüyorsuñ?" buyurdu. Mūmā-ileyh yerinden fırlayıp ḳalḳtı. Ḥażret-i Ḫudāvendigār *"Şu ṭuġla* [93] *parçasını baña ver."* Buyurdular. O da ṣıçrayıp orada bulunan ṭuġla parçasını alaraḳ mübārek ellerine verdi.

Onun elinden alıp cübbeleriniñ içine çektiler. Ve dīger ellerinden dışarıya çıḳarıp Bedre'd-dīn'e *"Al"* deyip verdiler. Ay aydınlıġında baḳtıḳta memsūḥ ve şeffaf bir laʿl gördü ki renk ve şuʿāʿı göz ḳamaştırır idi.

Bundan ṣoñra buyurdular ki: *"Müridān taşı laʿl ve gevher yapabilirler. Faḳaṭ onlarıñ bundan daha ʿaẓīm bir meşġūliyetleri vardır."*

Bedre'd-dīn ġāyet dehşetten bir naʿra urdu ki aṣḥābıñ cümlesi uyḳudan uyandılar. Ve bir çoḳ uyḳusuzluḳlardan ṣoñra istirāḥat buyuracaḳları zamān naʿra-i bī-fāʾide ile Ḥażret-i Ḫudāvendigārı uyandırdıñ diye oña darıldılar. Ve mūmā-ileyh daḫi *"Ey ʿazīzān! Ḫudāvendigār ḫayli vaḳitten beri uyanıḳ olup baġıñ eṭrāfında cevelān buyururlar."* dedi. Ve aḥvāli olduġu gibi şerḥ etti. Aṣḥāb o laʿli aradılar. Faḳaṭ yine ṭuġla parçası olmuş idi. Bu nevʿ kerāmāt evliyāʾullāhtan keşīrü'l-menḳūldür. Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār beyyaż'llāhu ġarrete bu taḳrīri ġazellerinde taṣdīḳ ve beyān buyururlar:

ای عاشقان ای عاشقان من خکرا کوهر کنم

ای مطربان ای مطربان دف شما پرزر کنم

Terceme

ʿĀşıḳān! Ṭopraġu gevher yaparım

Muṭribān! Defleri pür-zer yaparım.

Ve yine buyururlar:

خاك چون در كف من زر شود و نقرهٔ خام

چون مرا راه زند فتنه گر زرودرم

Terceme

Ḫāk mādem ki destimde olur hep zer ve sīm

Baña reh-zen mi olur fitneci altın, aḳçe

Ve yine buyururlar:

ز کیمیا عجب آیدکه زرکند مس را

مسی نکر که بهر لحظه کمیا سازد

Terceme

Necāsı altın eder kimyā ʿaceb midir bu

Necāsa baḳ ki bahr-i laḥẓa kimyā çıḳarır

Ve yine buyururlar:

عیسی مست را زر کند و رزر بود کوهر کند

کوهر بود بهتر کند هم بگزرد از بهتری

[94] Terceme

ʿĪsā necāsıñ zer yapar altın ise gevher yapar

Gevher ise bihter yapar hem artırır bihterliği

Kāmil baḳır gibi olan vücūd-ı nāḳışı tām ʿayārlı altın ve belki de iksir aʿẓam yapınca baḳırı altın veyā ṭaşı gevher yapabilmesine neden taʿaccüb ediyorsuñ.

***

«78» Bir defaʿa Sulṭān Rükne'd-dīn ve Emīr Pervāne cumʿa günü vaʿẓ buyurmalarını Ḥażret-i Ḫudāvendigārdan niyāz ve istirḥām edip onlar da ḳabūl buyurdular. Teṣādüfen cumʿa günü ol ṣubḥtan beri bī-ḥadd istiġrāḳları var idi. Ḫalḳıñ mürācaʿt ve gürültülerinden ḳaçıp meyḫāneniñ bir köşe-i ḫarābında müstaġrāḳ-ı cemāl-i bī-çūn olmuş idiler. Bir ġazellerinde o ḥāliñ ṣıfatından beyān buyurmuşlardır ḳaddes'llāhu sırruhu'l-ʿazīz:

Beyt

در خانهٔ خمار وخرابات که دیدست

معراج و تجلّی و مقامات افندی

Terceme

Meyḫānede kim etti ʿaceb seyr ve temāşā

Miʿrācı, tecellīyi, maḳāmātı cedelde

Vaḳt-i istiġrākta meyḫānelere gitmeleri ḫalḳıñ mürācaʿt ve izdiḥāmı sebebiyle vaḳitlerinden geri ḳalmamaḳ için idi. Nitekim buyururlar:

Beyt

در کوی خرابات مرا عشق کشان کرد

وان دلبر عیار مرادید نشان کرد

Terceme

Semt-i meyḫānede ḳurdu baña ʿaşḳ ḫaymesini

Geldi o dil-berʿayār baña verdi naṣīb

Ḳadem-i nihāde olduḳları her meyḫāneyi ümerā ve muʿteḳidān ʿāḳıbet mescid yaparlar idi. Ve'l-ḥāṣıl bi'l-cümle ekābir cumʿa günü namāzdan ṣoñra meclis-i vaʿẓda bulunmaḳ üzere mescide gittiler. Cemāʿat-i aṣḥāb o ḫażreti bulamadılar. Çelebi-i rūḥāniyān Ḥüsāmu'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīn ḫażretleriniñ emri üzerine Cenāb-ı Ḫudāvendigārı aramaḳ için herkes birer ṭarafa gitti. Arayanlardan birisi ẕāt-ı şerīflerini bir meyḫānede buldu.

[95] ʿAle'l-ʿacele ʿavdet edip Ḥażret-i Çelebiye iʿlām etti. Ḥażret-i Çelebi kemāl-i taḳvāsıyla berāber cumʿa günü bi'ż-żarūrih meyḫāneler cānibine müteveccih oldu. Yaḳlaşınca buyurdu ki: *"Gözlerimi ḳapadım ẕat-ı ḫażretlerine ḳarīb olunca baña ḫaber veriñiz ki gözlerimi rūy-ı mübāreklerine açayım."* Vaḳtā ki Ḥażret-i Ḫudāvendigārı gördü,

dedi: *“Ḫudāvendigārım meyḫāneye mi çadır ḳurduñ?”* buyurdular: *“Ḥāşā ki Çelebi, ḥāşā ki.”*

Ondan ṣoñra Ḥażret-i Çelebi ẕāt-ı şerīfleriniñ ḳabūl-i mevʿıẓa buyurduḳlarını ve intiẓār-ı ekābir keyfiyetini ʿarż eyledi. Oradan ḳalḳıp mescīde geldiler. Farż ve sünnet edā olunduḳtan ṣoñra Cenāb-ı Ḫudāvendigār kürsiye çıkıp kendilerinde olan ḥālden nāşī şevḳ ve söz-i ʿaẓīm ile ciğerden ve göñülden çıḳan bī-ḥadd āteş-engīz ahlar ile bu iki beyti oḳudular:

Şiʿr

ای خوشاشب کز و صال یار ما را دوش بود مشتری در طالع و خورشید در آغوش بود

هر قدح کز می بمن دادی بکفتی هوش دار ای مسلمانان درین حالت چه جای هوش بود

Terceme

Ey ne ḫoş bir leyldir ki vaṣl-ı yāre dūş idi

Müşteri ṭālʿada hem ḫūrşīd-i der-āġūş idi

Her ḳadeḥ ṣunduḳça derdi ʿaḳlıñı başında ṭut

Müslümanlar ʿaḳl olur mu onda ki ser-ḫoş idi

Bu beyti oḳur oḳumaz onlarıñ muʿāmeleleriniñ ʿaks ve envārından bi’l-cümle ḫalāʾiḳ aġlamaġa başladılar. Ve żayʿ ve şerīften bir uġurdan feryād ve figān ẓāhir olup ḫayli dem aġladılar.

Mıṣrāʿ

سخن کز جان برون آید نشیند لا جرم در دل

Terceme

Eğer cāndan çıḳarsa söz göñülde yer ṭutar elbette

[96] Cemāʿat giryeden ṣoñra kendilerine geldikleri vaḳit gördüler ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār kürsiden inip gitmiş idiler.

***

«79» Ḥażret-i Ḫudāvendigār dāʾimā aṣḥābına vasiyet buyururlar idi ki her ne ḥālde olursam olayım eğer fetvālar getirirler ise menʿ etmeyip baña getiriñiz. Tā ki mersūm-i fetāvā bize ḥelāl ola. Ve ḥālet-i istiġrāḳ ve semāʿda aṣḥāb devāt ve ḳalem iḥzār edip dest-i mübāreklerine verirler ve onlar daḫi cevāb-ı şāfī yazarlar idi.

Bir gün teṣādüfen fırḳa-i muḫālife arasında mūcib-i iḫtilāf olan bir mesʾeleye dāʾir cevāb yazdılar. O fetvā fıḳıh ve tefāsirde ve İmām Aʿẓam raḥmetu'llāhu ʿaleyh ḥażretleriniñ eḳvālinde ʿaṣrıñ ʿulemāsından bulunan Mevlānā Şemse'd-dīn Mardinī'niñ eline geçti. Ve müşārun ileyh Ḥażet-i Ḫudāvendigārıñ rebāb diñlemelerine muʿteriż idi. O fetvāyı cümle ʿulemānıñ üstād ve pīşvāsı olan Ḳaḍı Sirāce'd-dīn Urmevī raḥmetu'llāhu ʿaleyhiñ ḥużūruna götürüp o cevābıñ buṭlānından baḥṣ etti. Muḳarribān-ı Ḥażret-i Ḫudāvendigārdan bulunan Mevlānā İḫtiyāre'd-dīn o mecliste ḥāżır idi. Bu ḥālden cānı ṣıḳılaraḳ ḳalḳıp Ḥażret-i Ḫudāvendigāra geldi. Ve mācerāyı ʿarż eyledi.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār tebessüm buyurduḳtan ṣoñra dediler ki: *"Git mevāliye benden selām söyle. Ve de ki; bilā-taḥḳīḳ dervişler ḥaḳḳında taʿn etmek muvāfiḳ değildir. Mevlānā Şemse'd-dīn Ḥaleb'te iken şerḥ-i fetāvāya dāʾir iki ciltten ʿibāret bir kitāb ṣatın almış ve bir müddetten beri muṭālaʿasıyla meşġūl olmamıştır. Kütübḫānelerinde taḥarrī buyursunlar. Bulduḳlarında onuñ falan bābında ve falan ṣaḥife ve satırında bu mesʾeleniñ ḥaḳīḳati beyān olunmuştur. Muṭālaʿa etsinler."*

Hemān Şeyḫ İḫtiyāre'd-dīn gidip Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ selāmını onlara tebliġ ederek aḥvāli olduġu gibi taḳrīr etti. Cümlesi ḳıyām ettiler. Ondan ṣoñra Mevlānā Şemse'd-dīn ḥāżirūna dedi ki: *"Ḥaleb'de kitāb mübāyaʿa ettiğim ve ḫayli müddet mutālaʿa etmediğim doġrudur. Lakin iḫbārāt-ı sāʾireyi taḥḳīḳ lazımdır."* Mevlānā Sirāce'd-dīn kitābıñ oraya getirilip taḥḳīḳ olunmasını ricā eyledi. Mevlānā Şemse'd-dīn'iñ maḫdūmu gidip kitābı getirdi. Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ işāret-i ʿaliyeleri vecihle bāb ve ṣaḥife ve satırı ṣaydılar.

Tamāmıyla o mesʾeleyi olduġu gibi orada yazılmış gördüler. Ḥażārıñ cümlesi o ḥażretiñ nūr-ı velāyetinden müteʾs̱s̱ir olup ḳuvvet-i mükāşefe ve ḥüsn-i kerāmetlerine müteʿaccib oldular.

[97]

3.4.3.16.İstiṭrād

Maʿlūm olduġu üzere o vaḳitte henüz uṣūl-i ṭabāʿat īcād edilmemiş olduġundan kitāblar el yazılarıyla istinsaḫ olunur ve bir kitābıñ nüsḫası müteʿaddid olsa da ṣaḥife ve saṭırları teḫallüf eder idi. Bināʾenʿaleyh Mevlānā Şemse'd-dīn'iñ Ḥaleb'de kitāb mübāyaʿa ederek ḫayli zamān muṭālaʿa etmediğini beyān etmek naṣıl nūr-ı mükāşefeye muḫtāc ise müşārun ileyhiñ kütübḫānesinde bulunan bir yazma kitābtaki fetvānıñ hangi ṣaḥife ve saṭırda münderic olduġunuñ iḫbār buyurulması da öylece bir kerāmet-i bāhirdir.

***

«80» Müşāruñ ileyḥ Mevlānā Celāle'd-dīn naḳl eyledi ki: Bir gece ʿalem-i menāmda Ḥażret-i Resūl'llāh ṣall'llāhu ʿaleyhi ve sellemefendimizi gördüm. Oṭurmuşlar idi. Ḥużūr-ı Risālet-penāhīlerine gidip selām verir idim. Mübārek yüzlerini çevirirler idi. Çevirdikleri cānibe gider idim. Onlar dīger cānibe çevirirler idi. ʿĀḳıbet söze āġāz edip dedim ki: *"Yā Resulu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem bu ḳadar sene ümīd-i ʿāṭıfet ve ʿināyetiñiz ile zaḫmetler çektim. Ve eḥādīṣ ve aḥkām-ı şerʿiyyeniñ taḥḳīḳine cehd ve ġayret edip bi'l-cümle ehl-i İslāmıñ ḥall-i müşkillerini mesāʾi-i sāʾireme taḳdīm eyledim. Şimdi bu żaʿīfiñ maḥrūmiyetime hīçbir sebeb göremiyorum."* Ḥażret-i Risālet-penāh ṣalavatu'llāhu ʿaleyh buyurdular ki: *"Evet, bunlarıñ hepsi doġrudur faḳaṭ sen bizim iḫvānımıza naẓar-ı inkār ile baḳıyorsuñ. Bu ise cümle günahlarıñ fevḳindedir."* O günden beri silsile-i muḥabbeti yüz ḳat edip aḥvāl-i māżiyeniñ istiġfārıyla meşġūl oldum. Lakin (اَلْمُوْرُ مَرهُوْنَةٌ بِاَوْقَاتِهَا) ḥükmünce henüz şeref-i irādet ile müşerref olmamış idim. ʿĀḳıbet ātiyyü'z̲-z̲ikr-i kerāmeti daḫi müşāhede eyledim.

***

«81» Mevlānā Şemse'd-dīn Mardinī'den menḳuldür ki buyurdu; bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ medresesinde ictimāʿ-i ʿaẓīm var idi. Bi'l-cümle umerā ve ekābir orada ḥāżır olup semāʿ-ı kerem oldu. Bizim medresemiz daḫi orada olduġundan aṣḥābıñ ettikleri o ẕevkler istimāʿ ve müşāhede olunuyordu. Ḳalḳıp tebdīl-i câme ederek āşinālar ve ḫüddām ġalabalığı arasından kendimi oda içine atıp bir köşede adamlarıñ arḳasında sūre-i secde tilāvetiyle meşġūl oldum. Maḥal-i secdeye gelir gelmez Ḥażret-i Ḫudāvendigār secdeye [98] vardılar. Bu secde iḫtimāliñe tesādüfen vāḳiʿ oldu dedim. Dīger bir sūre-i şerīfe oḳudum. Yine secde maḥalinde secde eylediler. Belki semāʿ secdesi ḳābilindendir dedim. Dīger bir sūre-i şerīfe ḳırāʾat ettim. Yine secde maḥalinde secde eylediler. Baña yaḳīn ḥāṣıl oldu ki onlarıñ naẓar-ı mübārekleri levḥ-i maḥfūẓa muḳābildir.

Kendi kendime dedim ki: *"Ey maḥcūb bu ḳadar ḥüccet ve burhān gördüğüñ ḥālde ne zamāna ḳadar böyle bir güneşten perde-i ḥicābde ḳalacaḳsıñ."* Baʿdehu dışarıya çıḳıp eve girdik. Ne ḳadar oġullarım ve şākirdlerim ve ehl-i beytim var ise cümlesini aldım. Beytü's-sāʿade müteveccih oldum. Ḳarīb olduġumda vüṣūlden ol Şeyḫ Muḥammed Ḫādim gelip ḳapıyı açtı. *"Ne ḫaber!"* dedim. *"Şimdi Ḥażret-i Ḫudāvendigār emir buyurdular ki āşinālardan bir ṭāʾife geliyor. Çabuḳ dışarı çıḳıp ḳapıyı aç."* Diye cevāb verdi. Maʿiyetimle içeriye girip ṣaff-ı neʿālde duraraḳ ʿöẕr ve istiġfār ile meşġūl oldum.

Nihāyet Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿināyet buyurdular ileriye gittim. Ve yüz biñ istişfāʿile ellerini ve ayaḳlarını öperek gözüme sürdüm. Ve bütün evlādlarımla şeref-i irādet ile müşerref oldum.

3.4.3.17. İstiġraḳ

«82» Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ istiġrāḳı ve ẓāhirden ferāġāti bir meṣābede idi ki eğer nāgāh pabuçları çamurda ḳalsa idi ve lakin dar ola idi olduġu maḥalde terk edip yalın ayaḳ yürürler idi. Ve eğer fuḳārādan baʿżıları ẕāt-ı şerīflerine gelip bir şey isteseler idi mübārek arḳalarından cübbelerini çıḳarıp onlara verirler idi. Ve gömleklerini de böylece taṣadduḳ buyururlardı.

Bu sebebten elbise çıḳarmaġa ḥācet ḳalmamaḳ ve vaḳt-i īṣārda ten-i mübāreklerinden çıḳabilmek için gömlekleriniñ öñü cübbeleri gibi açıḳ idi. Her kime ki gömleklerini īṣār etseler idi ümerā ve ekābir şükrāne olaraḳ bir çoḳ para verip alırlar ve şüphesiz iki cihānda ser-firāz olurlar idi.

***

«83» Zümre-i aṣḥābdan bulunan Mevlānā Mecde'd-dīn Atabek dāʾimā çileye girmek ister idi. Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigārdan ricā ve iltimās etti. Baʿde'l-ḳabūl onu kendi refīḳi ile medresede yekdīgerine muttaṣıl iki ḥücrede çileye oṭurtular; bir ḳaç gün ṣoñra ona açlıḳ teʾṯīr edip ṭāḳati ṭaḳ oldu. Refīḳiyle açlıḳ żarūretinden [99] bahiṣle gece müttefiḳen ḥücrelerinden çıḳıp aḥbāblarından biriniñ ḫānesine gittiler. Ve açlıḳlarının derecesini söylediler. O ʿazīz onlar için bir ḳaz dolması tertīb etti. Onu yedikten ṣoñra gelip ḥücrelerinde oṭurdular.

Ṣabāḥ olduḳta Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿādet-i seniyeleri vecihle ḥücreniñ ḳapısına geldiler ve mübarek parmaḳlarını ḥücreniñ ḳapısına sürüp ḳoḳladılar. Ve ondan ṣoñra buyurdular ki *"Aṣḥābenā bu ḥücreden riyāżer ḳoḳusu değil ḳaz dolması ḳoḳusu gelir."* Her ikisi de mübārek ayaḳlarına ḳapandılar. Ve tevbe-i istiġfār edip "Böyle bir baḥr-i raḥmet dururken insānıñ kendisini ḫalvet köşelerinde ḥabsetmesi saʿādetsizlikti." dediler.

باروی تو کفر ست بمعنی نکریدن

یاباغ صفارا بیکی تره خریدن

Terceme

Küfr oldu yüzüñ terk ile maʿnālara dalmaḳ

Ya bir varaḳı bāġ-ı ṣafāya ṣatın almaḳ

«84» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār maḥalleden geçiyor idi. Çocuḳlar gelip mübārek ellerini öpüp taʿẓimeñ geldiler. Ḥażret-i Ḫudāvendigār daḫi bi'l-muḳābele onlara eğildi.

Onlardan küçük çocuġun biri oyunlara meşġūl idi. *“Ḫudāverdigār! Biraz dur ben de gelip el öpeyim.”* dedi. Ẕāt-ı ḥażretleri çocuḳ oyununu bitirip şeref-i dest-būsı ile müşerref oluncaya ḳadar ṣabr buyurdular.

O ḥażretiñ ḫāṣ ve ām ḥaḳḳındaki tevāżuʿ ve ḫalḳ-ı kerīmlerini bundan ḳıyās etmeli.

***

«85» Aṣḥābıñ ekābirinden bulunan Mevlānā Faḫre'd-dīn Sivāsi raḥmetu'llāh ḥummā-yı muḥarriḳeye ṭutulup bir müddet esīr-i ferāş oldu. Ve eṭıbbā onu tedāviden ʿāciz ḳaldılar. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿıyādetini teşrīf edip emir buyurdu; ṣoyulmuş ṣarımṣaḳ getirdiler. Döküp ḳaşıḳla ona verdiler.

Eṭibbā ḫastaya ṣarımsaḳ yedirildiğini işitince onun ṣıḥḥatinden nevmīd oldular. Luṭf-ı Ḫudā o gece terledi, ṣıḥḥat bulmaġa başladı. Eṭıbbā bunu müşāhede edince bu ḥāl ḳāʾide-i ṭıbba ve ḳānūn-ı ḥikmete mestened değil belki ḥikmet-i ilāhīdir[218] dediler. Nitekim buyururlar ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz:

[100] Beyt

حکیمیم طبیبیم ز بغداد رسیدیم　　بسی علتان را ز غم باز خریدیم

حکیمان الهیم ز کس مزد نخواهیم　　که مادر تن رنجور چو اندیشه دویدیم

Terceme

Ḥakīmiz bir ṭabībiz geldik işte semt-i Baġdād'tan

Nice marażāyı ḳurtardıḳ ġamından ettik āsūde

Ḥekīmān-ı ilāhīyiz değil maḳṣūdumuz ücret

Şitāb ettik vücūd-ı ḫastaya mānend-i endīşe

[218] ***Hikmet-i İlâhî:*** *Bizim irâde ve kudretimizde olmaksızın maddeden tecrîd edilmiş olan hâricî varlıkların hâllerinden bahseden ilimdir. Bu ilmin, eşyânın hakîkatlerini her nasılsalar o hâl üzere (kemâ hiye) bilmek ve ona göre davranmak olduğu söylenir. Bundan dolayı bu hikmet, amelî ve ilmî olmak üzere iki kısma ayrılır. Age, s.64*

«86» Celāle'dīn Ferīdūn raḥmetu'llāhu ʿaleyh Ḥażret-i Ḫudāvendigāra keşret-i ḫʿābdan şikāyet etti. Ḫaşḫaşıñ içini çıḳarıp yemesini emrettiler. Onu yedikten ṣoñra ʿāḳıbet çoḳ uyḳusuzluḳtan dimāġına ḫalel geldi. Nihāyet yine Ḥażret-i Ḫudāvendigāra mürācaʿt edip şifā istidʿā eyledi. Mizācında iʿtidāl ẓāhir oldu. Her ne sebeb renc ve ʿanā olursa ricālullāhda onu mübeddel-i ṣıḥḥat ve şifā ve onuñ ʿaksini icrā edecek ḳadar ḳuvvet olduġu aşikārdır.

کر ولی زهری خورد نوشی شود

ور خورد طالب سیه هوشی شود

Terceme

Ger velī zehr içse o şerbet olur

Ṭālib içse ʿaḳlına ẓulmet olur

***

«87» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār saḳf-ı ḫāne üzerinde idi. Aṣḥābdan bir ṭāʾife ḫāne derūnunda ḥaḳāyıḳ ve maʿānī baḥṣiyle meşġūl idiler. Onlardan birisi şiddet-i şevḳ ve ẕevḳ sebebiyle ḥarāretli ciğerinden bir āh-ı serd çekti. Bir şaḫṣ-ı maʿrūf soḳaḳtan geçmekte idi. Bu āh ṣadāsını işitip dam üzerinde Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ ʿilletini işitiñiz dedi. Ẕāt-ı ḥażretleri daḫi sāʾiḳā-i ġayret ile eğilip *"Baḳalım ʿillet kime vāḳiʿ olur."* buyurdular.

Taḳdīr-i Rabbānī ile o şaḫış bir ʿillete giriftār oldu. Ve ʿillet-i meẕkūre temādī edip tedāvisinden ʿāciz ḳaldı. Bir müddet ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ infiʿāli ḫāṭırına gelip bu ḫastalıġıñ sebebi onlarıñ ḫāṭır-ı şerīfleriniñ infiʿālinden ileri geldiğini bilerek ḳalḳıp ẕāt-ı ḥażretlerine gitti, tevbe ve istiġfār ile meşġūl oldu. Tevbesi maḳrūn-ı isābet olmaḳla o maraż ondan zāʾil oldu.

***

«88» [101] Emīr Muḥammed Sekürcī naḳl eyledi ki; Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ irtiḥāllerinden ṣoñra şehzāde "Keyġatu" Aḳsarāya gelip ümerā ve etrāki daʿvet için

Ḳonya'ya elçi gönderdi. Arnavurtlardan bir ḳaç kimse küstaḫlıḳ edip elçiyi ḳatl ettiler. Bu ḥāl pādişāhıñ semʿine vāṣıl olduḳta ʿaẕīm-i ġaḍab edip bi'l-cümle ʿasākiriñ Ḳonya'ya giderek şehri muḥāṣara etmelerini ve fetḥ ettiklerinde ahālisini ḳatl edip nahb ve ġāretle meşġūl olmalarını fermān eyledi. O eṣnāda ümerādan hīçbirisi o ġaḍabıñ defʿine muvaffaḳ olamayıp bi'ż-zarūri işi cereyān-ı ṭabīʿīsine bıraḳtılar.

Ḳonya ahālisiniñ ve żayʿu şerīf cümlesi o fitneniñ vuḳūʿından meşūş oldular. Ḥażret-i Ḫudāvendigāra ṣıġınmaḳtan başḳa çāre-i istiḫlāṣ göremeyip kāffesi türbe-i şerīfe giderek girye ve zārī ve tażarruʿ eylediler. Keyġatu o ḥavāliye muvāṣalat eyledikte gece Ḥażret-i Ḫudāvendigārı rüʾyāsında gördü. O ṣūretteki heybet-i ʿaẕīm ile ḳubbe-i şerīflerinden dışarıya çıḳıp şehriñ kenārına gelerek destārlarını çözdüler. Ve şehriñ eṭrāfına dolayıp düğümlediler.

Baʿdehu Keyġatu'nuñ nezdine gelip parmaḳlarıyla boġazını ṣıḳıp *"Ey Türk! Ey Türk! Bu fikr ve ḥareketten vazgeç yoḳsa cānını ḳurtaramazsıñ."* buyurdular. Keyġatu uyanıp ümerāsını ve muḳarriblerini çaġırdı. Ḥużūruna gittikleri vaḳitte onu lerzān ve ḫāʾif buldular. Sebebini ṣorduḳlarında rüʾyāsını söyledi. Muḳarribān hep bir aġızdan dediler ki: *"Biz bu maʿnāyı düşünür ve lakin ḫavfımız sebebiyle ʿarż edemiyor idik."* Ondan ṣoñra ʿasākiriñ recʿatlarına fermān olundu. Gündüz olunca Keyġatu bi'ẕ-ẕāt türbe-i muṭahharanıñ ziyāretine gidip bir çoḳ ḳurbanlar kesti. Türbe-i şerīfe mürettebātına ṣadaḳāt-i bī-ḥadd īṣār eyledi.

***

«89» Ḥażret-i Ḫudāvendigār tıraş olmak için ḥamāma gittiklerinde ekṣer aṣḥāb ḥāżır olaraḳ kesilen ṣaç ve ṣaḳallarını teberrüken taḳsīm ederler idi. Bir faḳīr-i żaʿīf ḥamāmıñ bir köşesinde oṭurmuş, ḥarekete mecāli yoḳ idi. Ḫāṭırından geçti ki: *"Aṣḥāb bana daḫi teberrüken ondan vermiş olsalar ne olur idi."*

Derḥāl Ḥażret-i Ḫudāvendigār bir miḳdārını ṭoplayıp o şaḫṣa yolladı. Ve o ʿazīz bu kerāmet-i laṭīften dolayı ʿarż-ı taʿẓīm edip ḥażretiñ müridānıñdan oldu.

***

«90» [102] Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḫalḳın keṯret-i mürācaʿtından melūl olunca ḥamāma gider ve ḥamāmda daḫi ṣu maḫzenine girer idi. Bir defaʿa yine ṣu maḫzenine girip üç gün üç gece orada tevālī-i tecelliyāt ve tetālī-i bāriḳāta müstaġraḳ olmuşlar idi. Üç günden ṣoñra Çelebi Ḥüsāme'd-dīn ḥażretleri taẕarruʿ-ı keṯīr ile dışarıya çıkmalarını istidʿā eylediler. Çelebi ḥażretleri Cenāb-ı Ḫudāvendigārıñ mizāc-ı şerīflerini ġāyet żaʿīf gördü ki gözyaşının damlaları yanaḳları üzerinden aktı. Ondan ṣoñra *" Ḫudāvendigārım mizāc-ı şerīfiñiz bi-ġāyet żaʿīftir. Eğer bu bī-çāreleriñ istifādesiçün taḳviye buyursañız ne olur."* Dedi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār buyurdular: *"Ey Çelebi! Daġ bu ḳadar cesāmeti ile tecellī-i celālīye taḥammül edemedi. Benim miskīn ve żaʿīf olan tenim üç gün üç gece on yedi kere ṣaʿṣaʿ-i āfitāb-ı celāl ve bāriḳāt-ı envār-ı cemāle naṣıl taḥammül eder."*

***

«91» Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn Zerkūb-ı Ḳonevī ḳaddesa'llāhu sırrahu'lʿazīz ḥażretleriniñ mürīdlerinden birisi ḥikāye etti ki; bir vaḳitte ticāret maḳṣādıyla İstanbul ṭarafına gittim. Vaḳt-i ʿazīmette Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu'lʿazīz efendimiziñ dest-i şerīflerini taḳbīle gittim. Tenhāda baña emrettiler ki: *"İstanbul'a gittiğiñ vaḳitte şehriñ civārında bir ḳarye vardır. O ḳaryede mevcūd kiliseleriñ eñ büyüğü olup ḳaryeniñ ṣol cihetinde bulunun kiliseye git ve ortalıḳ tenhā olunca ḳapıyı çal. Rāhibleriñ reʾisine selāmımı teblīġ eyle."*

Vaḳta ki ṭay-i menāzil edip o cānibe vāṣıl oldum. O ḳaryeyi arayaraḳ meẕkur kiliseye gidip beldeniñ ekābir ve ruhbānları daġıldıḳtan ṣoñra o rāhibiñ ḥużūruna çıḳaraḳ Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ selāmını teblīġ ettim. Ayaġa ḳalḳıp bi'l-muḳābele secde-i taʿẓīm ve perestiş-i ferāvān eyledi. Ben de taʿaccüb ve taḥayyürde ḳaldım. Zīrā Ḥażret-i Ḫudāvendigār aṣlā bu tarafı teşrīf buyurmamışlar ve ʿında'l-tafaḥḥüṣ añlaşıldıġına göre bu şaḫṣ daḫi aṣlā o ṭarafa gitmemiş idi. ʿAcabā bunuñ żamnında ne kerāmet ẓuhūr edecektir dedim.

Ve'l-ḥāṣıl şaḫṣ-ı mezbūr benim ḥaḳḳımda ibẕāl-i ikrām ederek alıp ḥücresine götürdü. Ve ḥücrenin ḳapısını arḳasından muḥkem kilitledi. Ondan ṣoñra envāʿ ı ṭaʿ ām getirdi. Yedik ve o eṣnāda bir raḥle üzerine mevżūʿ bir muṣḥaf gördüm. Bunuñ üzerine rāhib baña dedi: *"Maʿlūmuñ olsun ki ben müslümanım ve bu ḥücrede* ***[103]*** *tilāvet-i Ḳurān-ı mecīd ve edā-i ṣalāt ile meşġūl olurum ve bu vilāyette hīçkimseniñ bu ḥāle vuḳūfu yoktur. Ve benim bu vilāyetteki şöhret ve ʿizzetim ḥaddeden efzūndur. Şimdi benim bu sırrımı bu vilāyette fāş etmeyeceğiñe yemīn etmelisin."*

Ve ṣevḳ-i ʿahidden ṣoñra namāz ḳıldıḳ. Vaḳt-i ʿaṣr erişdikte ḳalḳıp dışarıya çıḳdı ve ḳapıyı yine dışarıdan kilitleyip ʿibādetgāha gitti. Ben bir zamān oṭurdum. Cānım ṣıḳıldı ve o ḥücreleriñ içinde her ṭarafa naẓar ediyordum. Odanıñ bir köşesinde bir perde aṣılmış gördüm. Perdeyi açtım, Ḥażret-i Ḫudāvendigārı gördüm ki bir köşede ser-i mübāreklerini dizleri üzerine ḳoyup murāḳıb[219] oṭurmuşlar idi. Bī-ḥadd-i ḥayret ve dehşet-i ʿaẓīme dūçār oldum. Gözlerimi silip tekrār naẓar ettim. Yine onlarıñ cemāl-i mübāreklerini gördüm. Ṭāḳatim ṭāḳ oldu. Naʿra urup kendimden geçtim. Bir zamāndan ṣoñra ʿaḳlım başıma geldi. Rāhibi gördüm ki gelmiş elimi ayaġımı oġuyor. Bunun üzerine dedi: *"Bī-vaḳt olaraḳ urduġuñ naʿra ne idi? Beni rüsvay mı etmek istiyorsuñ? Bu ḳadar müddet evliyāʾullāha mülāzemet ettiñ sende ḳuvvet-i nefs bundan ziyāde olmaḳ lazımdır.*

Maʿlūmuñ olsun ki ẕāt-ı ḥażretleri her vaḳit bir kere burayı teşrīf edip beni müşerref ḳılarlar. Ẕāt-ı ḥażretlerinden o ḳadar taġyīr-i ṣūrete icāzet istediğim ḥālde icāzet vermediler. Belki bu libāsta İslāmiyeti muḥāfaẓa etmemi emir buyurdular." Ertesi günü seḥer vaḳtinde baña yol verdi. Ve bir miḳdār aḳçe iʿṭāʾ eyledi. Ve tekfura ḫiṭāben bir de tavṣiye-nāme yazdı. Tekfuruñ sarāyına gidip mektūbu gösterdiğimde derḥāl beni iʿzāz-ı tamām ile tekfuruñ nezdine götürüp oṭurttular. Ve rāhib ile olan maʿārife-i sābıḳamızı ṣordular. Mūmā-ileyh ile maʿārifemiz ḳadīmdir dedim. Dışarıya çıḳtığımda baña bir ḫādim taʿyīn ettiler. Orada ḳaldığım müddetçe esbāb ve levāzımımı müheyyā eylediler ve benim

[219] ***Mürâkâbe:*** *Kulun bütün hâllerinden Rabb'inin haberdâr olduğunu bilmekle da'im olması hâlidir. Age, s.88*

vermekliğim īcāb eden bi'l-cümle rüsūmu afv ettiler. Ve memleketlerinden çıḳtığım vaḳit baña rehber terfīḳ eylediler.

***

«92» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār geziniyorlar idi. Celāle'd-dīn Ferīdūn rahmetu'llāhu ʿaleyh aṣḥābdan bir ṭāʾife ile bir çardaḳta Sulṭān Veled ḳaddes'llāhu rūḥahu'l-ʿazīz ḥażretleriniñ ḥużūrunda oṭurup uzaḳtan ẕāt-ı ḥażretleriniñ gezmelerine bakıyorlar idi. Bir iş için o ḥażrete neẕr etmiş olan yabancı bir beğ murādı ḥāṣıl olduḳtan [104] ṣoñra bir kese altın alıp ḥużūr-ı şerīflerine geldi. Ve onuñ ḳabūlü için o ḥażrete and verip altınları āstīn-i mübāreklerine döktü. O şaḫış ġāʾib olduḳta Ḥażret-i Ḫudāvendigār derḥāl onlarıñ cümlesini döküp gitti. Cemāʿat-i aṣḥāb arḳalarından gidip meblaġ-ı meẕbūru ṭoplayaraḳ bir müddet vech-i maʿīşetlerine ṣarf ettiler.

***

«93» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār semāʿda kerem olup bir ḥālet-i acībe ile ḥareket buyurur idi. Bir ṭaraftan ser-ḫoşuñ biri çıkıp semāʿ-ı mestāneye başladı. Merḳūm kendini Ḥażret-i Ḫudāvendigāra çarptıḳça ol ḥālet-i şerīfeden rücūʿ ederler idi. Aṣḥābtan bir ḳaç kimse onu ṭutup tebʿīd ettiler. ʿArbede ẕuhūr etti. Onu incittiler.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār o ẕāta darılıp buyurdular ki: *"Şarābı o içmiştir ser-ḫoşluġunu siz ediyorsuñuz."* Onlarıñ kemāl-i ḥāllerini bundan ḳıyās etmeli.

***

«94» Bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḥamāma gitmiş idi. Aṣḥāb da berāber idiler. O eṣnāda Ḥażret-i Ḫudāvendigār bir ḫalvete girip bir çoḳ zamān durdular. Müddet-i meḳṣleri ḥaddeden geçti. Ne ḥālde olduḳlarını añlamaḳ için Celāle'd-dīn Ferīdūn ḫalvet ḳapısına geldi. Ḫalvetiñ kāmilen onlarıñ vücūd-ı mübāreklerinden māl-a-māl olduġunu görüp o ḥāliñ dehşetinden aʿżāsına lerze düşerek bī-ḫūş oldu.

***

«95» Celāle'd-dīn Ferīdūn'uñ ḳadīmen āşınālarından bulunan tüccārdan bir ṭā'ife ülfet ṭarīḳiyle onuñ ḥużūruna geldikçe ḥaḳḳında iẓḥār-ı muḥabbet ederler idi. Bir müddet onuñ rāh-ı faḳrda ʿaşḳ ve iḫlāşını müşāhede ettiler. Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ muḥabbeti onlarıñ göñüllerine de sirāyet edip bu ḥāl onlarıñ āzādlıḳlarına sebeb oldu. Celāle'd-dīn Ferīdūñ'a taḳrīr ettiler ki: *"Biz keşret-i ṭaleb-i dünyādan ve māl çoḳluġundan bıḳtıḳ. Dünyāya müteʿallıḳ olan ārzūdan göñlümüz ṣoġudu. İstiyoruz ki bizim için Ḥażret-i Ḫudāvendigāra rehberlik edesin. Tā ki biz de o ḥażretiñ mürīdi olalım." Ve* Ḥażret-i Ḫudāvendigāra göstererek ne emir buyururlarsa onuñ mūcibince ṣarf etmeleri için māllarınıñ kāffesini bir puṣulaya yazıp müşārun ileyhe verdiler. Bu maʿnā onuñ reʾyine muvāfıḳ gelmemekle berāber fi'l-ḥāl [105] ḳalḳıp Ḥażret-i Ḫudāvendigāra gelerek ṣūret-i ḥāli tamāmıyla ʿarżeyledi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿadem-i ḫoşnūdu ile ḳalḳıp ibriḳi alaraḳ ḳadem-ḫāneye gitti. Ve bir çoḳ zamān mekş buyurdular. Cemāʿat-i tüccārıñ intiẓārı ḥaddeden geçtiğinden Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ muḳrīlerinden bulunan Mevlānā Sirāce'd-dīn ḥażretlerinden ḳadem-ḫāneye gidip cemāʿatiñ keyfiyet-i intiẓārını ʿarż eylemesini istidʿā ettiler. Vaḳtā ki müşārun ileyh ḳadem-ḫāne ḳapısına geldi.

Onlarıñ bir köşede durduḳlarını gördü. Ṭāʾife-i meẕkūreniñ intiẓār etmekte olduġunu iḫbār etti. Ḫudāvendigār buyurdu ki:

"Ey Sirāce'd-dīn! Biz nerede, dünyā nerede, bu necāsātıñ ḳoḳusu bütün dünyā ve ehl-i dünyānıñ ḳoḳusundan burnuma daha iyi gelir. Īcāb eder ki bu cemāʿate iʿtiẓār edip diyesin ki; "Eğer maṭlūbuñuz, rāh-ı Ḥaḳḳ ise mālıñızı kendi eliñiz ile ṣarf ediñiz." Vallāhu aʿlem.

***

3.4.3.18.Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ Civār-ı Raḥmet Perverdekāra İntiḳāli Beyānıñdadır

«96» Mecmūʿ-ı vücūd ḥikmet-i Rabbānī ile dört ʿanaṣır-ı müteżādeden terkib etmiş ve bu dört ʿanaṣırdan her bir cevheriñ ṭabʿ ve ḫāṣiyeti dāʾimā kendi aṣl ve merkezlerine müteveccih bulunmuş olduġundan yekdīgeriyle mütenāziʿ dirler. Baʿżen bu dört ʿanaṣırdan ṣuyuñ ruṭūbeti ġalebe edip cerāġ-ı ḥarāreti munṭafī ḳılar ve baʿżen ḥarāret-i ṭabīʿat evʿiye-i

ruṭūbeti aḥrāḳ eder. Ve baʿżen hevā-yı terkīb-i ḫākī taʿcīn-i aṣlīden perākende eyler. Ve baʿżen mizāc-ı ḫākī üzere bulunan yebūsetiñ keṯreti mecmūʿ-ı terkībi müteḥallil ḳılar. Ve lakin nūr-ı ḳudsüñ feyżi olan rūḥ kendisinde bulunan leṭāfet ve iʿtidāl-i aṣlī ḥasebiyle bunlarıñ cümlesini ḥadd-i iʿtidālde ṭutar faḳaṭ o daḫi ʿālem-i ʿulvīden bu sarāy-ı suflīye nüzūl ederek emr-i perverdekār-ı bīçūn ile ḳayd-ı tende ḳalmış olduġundan dāʾimā ʿālem-i aṣlīniñ ārzūsundadır. Bu vücūdda irāde-i Ḥaḳḳ ḥāṣıl olduġu vaḳit eğer ehl-i rüşt ve saʿādetten olur. Ve müddet-i ḥayātta şeref-i nefs ve kemālāt-ı ḳuds ḥāṣıl edip ḳābil-i tecelliyāt olursa (اِرْجِعِی اِلَی رَبِّكَ راَضِیةً مَرْضِیَّه)[220] nidāsı kūş-ı hūşuna vāṣıl olduḳta ʿācilen bu muhīṭ-i ḫākden ḳubbe-i eflāke pervāz edip (فِی قَنَادٰیِل اَلعَرْشِ عِنْدَ مَلِیكِ مفتدرِ)[221] Yaʿni "Melīk-i muḳtedir ʿindinde ʿarşıñ ḳandilleri içinde" mütemekkin olur ve eğer ehl-i **[106]** şeḳāvetten olur ve zamān-ı ḥayātta tabīʿat gülesi ve şehvet-i esīr olaraḳ ayaġını cadde-i şerīʿattan ḫārice ḳoyup hevā-yı dünyāyı sarāy-ı ʿuḳbā üzerine ve rıżā-yı şeyṭānı ḫoşnūdī-i Raḥman üzerine (نعوذ بالله من ذلك) iḫtiyār eder ise rūz-ı ecel ve vaḳt-i mevʿūd eriştiği gün ferādīs-i ʿarşa uçmaḳ ister ise de ʿavārıż-ı ṭabīʿatıñ iḥāṭası ve cism-i keṯīfe olan muṣāḥabeti sebebiyle ʿālem-i aṣlīye pervāz edemeyip onu ʿayn-ı berzaḫta[222] muḳayyed ḳılarlar.

Bināʾenʿaleyh erbāb-ı ʿaḳla yaḳīnen maʿlūmdur ki bir adam aṣlā teʾṯīrāt ve hevācis feleği ve nefsānīden maḥrūs ve maṣūn olamaz ve dāʾimā ḳuvvā-yı beşeri bu terkībden tecerrüd iḳtiżā eder. Ḥattā eğer bu vücūduñ beḳāsı mümkün olsa idi iʿdal-i mizāc ile muttaṣıf olan efḍal-i mevcūdāt ve ekmel-i kāʾināt-ı ʿaliye efḍalü'ṣ-ṣalavāt efendimiz ḥażretleri ṭavl-ı ʿömr ile kāffe-i nāsdan mümtāz olurlar. Ve kendileri de dāʾimā Ḥaḳḳ'tan beḳā-yı nefs ṭaleb buyururlar idi. Lakin nūr-ı maʿrifet ve ʿilm-i nübüvvetle teyaḳḳun buyurdular ki liḳāʾ-i cemāl ve celāl-i subḥānī ʿizz-i şāne ve ʿaẓam-ı burhānuhu bu vücūda mümkün olmaz ve bu heyʾet-i keṯīf-i muḥīṭiñ terkībi liḳāʾ-i laṭīf-i laṭīfiñ müşāhedesini muḥīṭ olamaz belki bu ḫalʿet-i nefʿ ve żararıñ ẓuhūru ḫayr ve şerriñ tefrīḳi için peydā olduġunu ve bu ʿālem-i fānī o ʿālem-i bāḳīniñ tarlası bulunduġunu bilmiştir. Zīrā (اَلدُّنْیَا مزْرَعَةُ الآخِرَةْ)

---

[220] *"Ey huzûra kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir." El-Fecr-28 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.593*

[221] *"Yüce Allah'ın huzûrunda Hakk meclisindedirler."/ El-Kamer-55 Age, s.530*

[222] ***Berzah:*** *Mücerred ma'nâlar âlemiyle maddî cisimler âlemi arasındaki âlemdir. İbâdetler o âleme vâsıl olunca, oraya münâsib bir şekil alırlar. Ayrıca bu âlem hayâl-i munfasıldan ibârettir. Cürcânî, age, s.48*

Yaʿni “Dünyā āḫiretiñ tarlasıdır.” Tā ki şebb-i cehālette zemīn-i dünyāya her ne ekmiş iseñ āḫiret gününüñ ṣabāḥında bu nihāliñ ṣemeresini hemān müşāhede edersiñ. Nitekim Ḥażret-i Ḫudāvendigār buyururlar:

در خت و برك بر آید ز خاك و این كوید

كه خواجه هر چه بكاری ترا همان روید

Terceme

Dıraht ve berk-i zemīnden çıḳıp bunu söyler

Efendi her ne ekerseñ onu biçersiñ sen

Her kime devlet-i ebedī ḳāʿid ve saʿādet-i sermedī zāʾid olursa sefer-i āḫireti mülāḥaẓa īcāb ettiğini bilir ve şüphesiz o ṭarīḳiñ zād ve levāzımını tedārik ederek dāʾmā cemʿ-i zaḫāʾir-i ḥasenātta ḳāṣır olmaz ve bu vücūd-ı ʿāriyetten çıḳtığı ve bu sarāy-ı fenādan dār-ı beḳāya rıḥlet eylediği vaḳit kām ve murādına göre bir menzil ve meşkeʾīn-i ʿalā-i sürur-ı müteḳābilīn tertībiyle müterettib bir dergāh görür ve eğer neʿuẕubillāh bu sarāy-ı sürūruñ ġurūruyla maġrūr olup ḥayvānlar gibi mürʿā-yı dünyāda bī-ḫaberāne onuñ müşteheyātıyla meşġūl bulunmuş [107] ise yarın ʿarṣa-i hāviye-i caḥīmiñ odunu olup ibdā’ü’l-ebedīn pāy-ı emeli ḥabs-i ḫıẕlānında baġlanaraḳ (فَوا اَسَفٰاهُ وَاْخَجِلَتٰاهُ) diye feryād eder. İşte bu sebebten dolayı enbiyā ve evliyā dolayı ʿaleyhimü’s-selām bu zerrīn-i ṭāḳ ve eyvāna ve serā-yı perde-i rengīne aṣlā iltifāt etmemişlerdir. Tā ki onuñ ġubār-ı şühūtu ve ʿār-ı ʿaybı onlarıñ dāmen-i muʿāmelelerine müteşebbiṣ olmaya ve dāʾimā ḥażret-i ʿizzetten fenā-yı vücūd ve seferdāru’l- ḥalvedi ṭaleb etmişler ve ʿālem ve ʿālemiyānīde oña terġīb ve taḥrīż eylemişlerdir. Nitekim Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-ʿazīz esrār-ı mevti beyān ḫuṣūṣunda buyurmuşlar ve ṭatlı burhānlar ve rengīn miṣāller ile onuñ acılığını bütün ʿāşıḳlarıñ dimāġına ṭatlı göstermişler ve mevt ḳorḳusundan emīn etmişlerdir. Böyle buyururlar:

ای كه ازین تن قفص می پری رخت ببالای فلك می بری

زند كی تازه به بین بعدازین چند ازین زندكی سر سری

مرك حياتست وحياتست مرك　　عكس نمايد نظر كافرى

خانۀ تن كرشكند هين منال　　خواجه يقين دان كه بزندان درى

Terceme

Ey ḳafes-i tenden uçan yār-ı cān　　Raḫtıñı eflāke ederseñ resān

Tāze ḥayāt gör de yaşa baʿdezīn　　Serseriyāne yaşamaḳtan uṣan

Mevt ḥayāttır ve ḥayāttır ölüm　　Kāfir onuñ ʿaksini eyler kemān

Ger yıḳılırsa ten evi aġlama　　Maḥbesiñi yıḳtıñ efendi inan

Ve dīger bir ġazelde buyururlar:

Beyt

در پردۀ خاك ای جان عيشی ست به پنهانی

و اندر تتق غيبی صد يوسف كنعانی

Terceme

Bu perde-i ḫākīde bir gizli maʿīşet var

Var perde-i ġaybīde yüz Yūsuf-ı Kenʿānī

Ve dīger bir maḥalde buyururlar:

چكونه بر نپرد جان چواز جناب جلال

خطاب لطف چو شكر بجان رسد كه تعال

Terceme

Naṣıl ki uçmaz o cāna gelince ḳanat gibi

O dem Cenāb-ı Celāl'den ḫiṭāb-ı luṭf-ı teʿāl

[108] Ve dīger bir maḳāmda buyururlar:

Beyt

تو مثال ذوالفقاری تن تو غلاف چو پین

اکر آن غلاف بشکست تو شکسته دل چرائی

Terceme

Ḳılıca şebīhsiñ sen bu teniñ de taḫta ḳındır

O ḳınıñ ḳırılmasından niye dil-şikestesiñ sen

Ve yine buyururlar:

کر بشکند این جامم من غصه نیاشامم

جامی دیکر آن ساقی در زیر بغل دارد

Terceme

Bu camımı ger ḳırsa ben ġam yemem ondan hīç

Ḳoynunda o saḳīniñ bir başḳa ḳadeḥ vardır

Kendime yaḳīn ve vüṣūḳlarınıñ beyānı ḫuṣūṣunda dīger bir ġazelde buyururlar:

Şi'r

دشمن خویشم ویار آنکه مارامی کشد

غرق دریائیم مارا موج دریا می کشد

Terceme

Kendime ḫaṣmım bizi ḳatl eyleyendir dostumuz

Ġarḳ-ı deryāyız bizi emvāc-ı deryā öldürür

Ve dīger bir ġazelde ʿāşıḳlarıñ mevtini beyān ḫuṣūṣunda buyururlar:

Beyt

عاشقانی که با خبر میر ند　　پیش معشوق چون شکر میرند

از الست آب زندکی خوردند　　لاجرم شیوهٔ دیکر میرند

تو کمان می بری که شیران نیز　　چون سکان از برون در میرند

Terceme

Ḫaber geldikte sen ʿuşşāḳı gör ki　　Şeker-veş pīş-i dilberde ʾölürler

İçip bezm-i elestte āb-ı ḥaydan　　Onuñçün ṭarz-ı dīgerde ʾölürler

Ṣanırsıñ sen ki arslanlar da öyle　　Seg-i āsā-yı ḫāric-i derde ʾölürler

Ve yine dīger bir ġazellerinde beyān buyururlar:

هر که بمیرد شود دشمن او دوست کام

دشمنم از مرك من کورشود و السلام

[109] Tercerme

Hep ölen adamlarıñ düşmeni mesrūr olur

Öldüğüm anda ʿaduvlar kör olur ve’s-selām

Ve yine buyururlar ḳaddes’llāhu sırruhu:

Şiʿr

چون نعرهٔ الصلا بر آید

ما رقص کنان زدر در آئیم

Terceme

Eṣ-ṣalā naʿrası geldikte hemān

Gireriz biz ḳapıdan raḳṣ-ı kenān

«97» Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu esrār-ı mevtiñ beyānına dāʾir buyurmuş olduḳları bu nevʿ kelāmlarına taʿaccüb eylerim. ʿAcabā emṡāli onlardan evvel veyā ṣoñra hīçbir kimse ṭarafından söylenebilmiş midir?

Āfitāb-ı pür-tāb-ı velāyetleri (كُلُّ شَيْءٍ يَرجِعُ اِلَى اَصْلِهِ) mūcibince maġrib-i āḫirete ġurūba ve şehbāz-ı rūḥ-ı muṭahharları ʿālem-i ḳudse pervāze ḳarīb olduḳta Ḳonya şehrinde ḳırḳ gün ḳadar zelzele vāḳiʿ oldu ve żayʿ ve şerīf bi'-cümle ahāli bu ḥādiṡeniñ vuḳūʿından ve o ḳażānıñ nüzūlünden şaşırıp perīşān olaraḳ müttefiḳen Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıza geldiler ve sebebini istifsār edip o muṣībetiñ defʿine derūn-ı hümāyunlarından himmet niyāz ettiler. Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār zebān-ı şeker-bārlarını açıp buyurdular ki: *"Gönülleri cemʿ ediñiz ki zemīn acıḳmıştır ve yaġlı bir loḳma ister; ḳarīben ārzūsuna nāʾil olur ve beliyye de sizden ḳalḳar."* Ve bu eyyāmda bu ġazeli beyān buyurdular raḍıya'llāhu ʿanhu:

Ebyāt

با این همه مهرو مهر بانی — دل میدهدت که خشم رانی

و ین جملهٔ شیشهای جانرا — در هم شکنی به لن ترانی

در زلزله است دار دنیا — کز خانه تور خت می کشانی

نالان زتو صدهزار رنجور — بی تو نزیند هین تو دانی

Terceme

Bütün bu mihr ile ey yār-ı maḳbel — Verirler ḫışm-rānlıḳçün saña dil

Ḳarıştırdıñ bütün cān şīşelerini — Şikest ettiñ bi-ḥükm "len terānī"

Yerinden oynadı bu dār-ı dünyā — Ki naḳl etmek için sen evden eşyā

Olur, nālende yüz biñ ḫastasından — Yaşarlar mı bilirsiñ ölmeseñ sen **[110]**

Ve o eṡnāda daḫi bir ḳaç gün ḳırmızı ferāce giydiler ve bu ġazeli beyān buyurdular raḍıya'llāhu ʿanhu:

Ebyāt

روسر بنه ببا لین تنها مرا رها کن　　ترك من خرابی شب کرد مبتلا کن

مائیم موج سودا شب تا بروز تنها　　خواهی بیا ببخشا خواهی برو جفاکن

بر شاه خوبر و یان و اجب وفا نباشد　　ای زرد روی عاشق تو صبر کن وفا کن

دردیست غیر مردن کانرا دوا نباشد　　پس من چکونه کویم آن درد را دوا کن

درخواب دوش پیری در کون عشق دیدم　　با سر اشارتم کردکه عزم سوی ما کن

کر اژ دهاست درره عشقی ست چون زمرّد　　از برق آن زمرّد هین دفع اژدها کن

پس کن که بی خودم من گرتو هنر فز ائی　　تار یخ بو علی کو تنبیه بو علا کن

Terceme

Git yaṣtıġa başıñ ḳoy yalñız bıraḳ beni sen

Ben mesti ḥāl-i sihrinde terk-i ibtilā et

Biz mevc-i ʿaşḳız ey yār şebden nehāra tenhā

İster gelip kerem ḳıl ister gidip cefā et

Sulṭān-ı ḫūb-rūyān mecbūr değil vefāya

Ey zerd-i rūy-ı ʿāşıḳ sen ṣabr edip vefā et

Mevtiñ sevdāsı derdtir yoḳtur o derde dermān

İmdi ne söyleyim ben o derde sen devā et

Dün gece kūy-ı ʿāşḳta bir pīri ḫʿābda gördüm

Başıyla remz eder ki nezdimde aḫẕ-ı cā et

Ger varsa yolda ejder ʿaşḳ oldu zümrüd-āsā

O zümrüdüñ şuʿāʿ ından defʿ-i ejderhā et

Elverdi bī-ḫūdem ben görsün hüner- fezā señ

Baḥṣ ile bu ʿalādan teẕ gir bu aʿlā et

Bu ḥālden ṣoñra mizāc-ı şerīflerine bir ḳırġınlıḳ ʿārıż oldu. Bi'l-cümle ekābir gece gündüz ʿıyādetlerine geldiler.

Vaḳitleriniñ Calinus'u olan Mevlānā Ekmele'd-dīn [111] ve Ġażanferī muʿālece ile meşġūl oldular. Her defaʿasında müttefiḳen onlarıñ nabż-ı mübāreklerine baḳıp teşḫīṣ-i maraż için ḫāne ḫalḳıyla dışarıya çıḳaraḳ kütüb-i ṭıbba mürācʿat ederler ve yine fi'l-ḥāl tedḳīḳ için ẕāt-ı ḥażretleriniñ tekrār nabızlarını muʿāyene eylerler ve başḳa bir ḫastalıḳ müşāhede ederler idi. Bir ḳaç gün böyle vāḳiʿ olup ʿāḳıbet ḫastalıḳlarınıñ teşḫīṣinden ʿāciz ḳaldılar ve nihāyet kendi ḥāllerinden ḫaber vermelerini Ḥażret-i Ḫudāvendigārdan istirḥām ettiler. Ṭalebleri isʿāf ve ḳabūl buyrulmayınca ser-rişteniñ cānib-i āḫire olduġunu ve ẕāt-ı ḥażretleriniñ maṭlūbları ʿālem-i dīgere ʿazīmet ettiğini bildirdiler. Teʾessüf ve telehhüf-i tamām ile zamān-ı iḫtiyārı elden bıraḳıp ḫūnāb-ı ḥasreti ruḫsārlarından müteḥayyirāne aḳıttılar.

Nihāyet altı yüz yetmiş ikinci sene-i ḥicriyesi cemāẕiyü'l-āḫiresiniñ beşinci pazar gününe müṣādif şitā faṣlınıñ ibtidāsında taḳrīr-i ḥaḳāyıḳ ve maʿārif buyurduḳları eṣnāda ġurūb-ı şems vaḳtinde onlarıñ āfitāb-ı celālleri maġrib-i ʿālem-i ḳudse ġurūb eyledi. Birdenbire vażīʿ ve şerīf ʿazīz ve faḳīr, bīgāne ve āşinā, müʾmin ve tersādan bir feryād ḳoptu; elbiseler çāk ve gözler nümāk oldu. Ve başlara toprakḷar ṣaçıldı. Ġalġala ve feryādtan her ṭaraf titredi. Ḫūnīn-i gözyaşlarından rūy-ı zemīn rengīn oldu. Her nerede göñlü yanmış bir mecrūḥ var ise dil-i kebāb ve dīde-i pür-āb ile mużṭariben bu beyitleri oḳudu:

Ebyāt

فر و رفته بخاك آن مهر افلاك — چرا بر سر نريزم هر زمان خاك

پريده از چمن كبك بهارى — چراچون ابر نخروشم بزارى

فرو مرده چراغ عالم افروز — چرا روزم نكر دد شب بدين روز

Terceme

Ġurūb etti zemīne mihr-i eflāke Naṣıl ki ṣaçmayım ben başḳa ḥāk

Bahārıñ göñlüñü uçtu çemenden Seḥāb-ı āsā niçin yaş dökmeyim ben

Yazıḳ sevindi çerāg-ı ʿālem-efrūz Niçin şeb olmasın şimdi bāña rūz

O gece ẕāt-ı ḥażretleriniñ techīz ve tekfīn işleri iḥżār ḳılındı. Ertesi gün ṣabāḥleyin naʿş-ı mübāreklerini ḳaldırdılar. ʿĀşıḳlar ve ġamlı olan yanıḳlar ṣaf ṣaf [112] ve ṭaḳım ṭaḳım, ʿüryān olaraḳ ve yüz biñlerce nevḥa ve zārī ederek öñden ve arḳadan geçtiler. Büyük ve küçük ve Ḳonya'da ḥāżır bulunan memleketiñ bi'l-cümle ḫalḳı o cenāzede iṣbāt-ı vücūd edip o muṣībet ve ġama iştirāk eylediler. Her maḥalle ve pazarda tabutu nevbetle nakl için ʿāmme-i ḫalāyıḳa taḳsīm ederler ve nüvvāb-ı salṭanat ve ümerā naʿşı ḳaldırıp ḳılıç ve ṣopalar ile ahāliyi tebʿīd eylerler idi.

Büyük bir ġalebelik ile aḳşām namāzına yaḳın muṣallāya eriştirdiler. ʿĀdet olduġu üzere muʿarrif öñe geçip Şeyḫ Ṣadre'd-dīn Ḳonevī ḳuddise sırruhu için *"Buyur melikü'l-meşāyiḫ"* dedi. Mevlānā Ekmele'd-dīn Ṭabīb daḫi *"Muʿarrif edebi muḥāfaẓa et zīrā melikü'l-meşāyiḫ-i ḥaḳīḳī Ḥażret-i Mevlānā idi ve rıḥlet buyurdu."* dedi. Vaḳtā ki Şeyḫ Ṣadre'd-dīn cenāze namāzını edā için öñe geçti. Nāgāh bir şehḳa urup bī-hūş oldu. Ḳaḍı Sirāce'd-dīn raḥmetu'llāhu ʿaleyh öñe geçip imāmet buyurdu. Şeyḫ Ṣadre'd-dīn'den keyfiyet-i şehḳayı suʾal ettiklerinde dedi ki: *"Öñe geçtiğim eṣnāda ṣūret-i melāʾikede bir ṭāʾife gördüm ki ṣaf bağlayıp namāz ve ziyāret ile meşġūl olurlar. O ḥāliñ heybetinden ʿaḳlım zāʾil oldu."*

«98» Ḳırḳ gün ḳadar bi'l-cümle ekābir ve aṣāġir türbe-i muḳaddesiñ ziyāretine ḥāżır oldular. Nitekim Sulṭān Veled ḳaddesa'llāhu rūḥahu'l-ʿazīz kendi nāmesiniñ ibtidāsında buyururlar:

پنجم ماه در جماد آخر بود نقلان آن شه فاخر

سال هفتاد و دوبده بعدد ششصد از عهد هجرت احمد

چشم زخمی چنین رسید آن دم کشت نالان فلك دران ماتم

مردم شهر از صغیر و کبیر　　همه اندر فغان و آه و نفیر

دیهیان هم زرو می و اتراك　　کرده از درد او کریبان چاك

بجنازه همه شده حاضر　　از سر مهر عشق نه از پی بر

اهل هرنزهتی برو صادق　　قوم هر ملتی بر و عاشق

کرده اورا مسیحیان معبود　　دیده آورا جهود خوب چو هود

عیسوی کفته او ست عیسئ ما　　موسوی کفته او ست موسئ ما

مؤمنش خوانده نورو سر رسول　　کفته است او عظیم سر نغول

همه کرده زغم کریبان چاك　　همه از سوز کرده بر سر خاك

همچنان این کشید تاچل روز　　هیچ ساکن نشدد می تف و سوز

[113] بعد چل روز سوی خانه شدند　　همه مشغول این فسانه شدند

روز و شب بود کفت شان همه این　　که شدآن کنج زیر خاك بزمن

Terceme

Beş idi şehr-i cemād-i āḫir　　İntiḳāl etti o şāh-ı fāḫir

Altı yüz yetmiş ikinci senesi　　Hicretiñ oldu bu bir demdemesi

Böyle bir çeşm-i zaḫmla ol dem　　Feleği eyledi giryān-ı mātem

Büyüğü küçüğü şehriñ cümle　　Eyledi āh ve fiġānlar ġamla

Köylüler hem daḫi Rūm ve Etrāk　　Ettiler dertle girībānlar çāk

Naʿşına cümlesi etmişti şitāb　　ʿAşḳtandı, değil ümīd-i ṣevāb

Ehil her nüzhet oña hep ṣādıḳ　　Cümle milletti o nūra ʿāşıḳ

ʿĪsevīler onu etmiş maʿbūd　　Hep cuhūdlar onu bilmiş idi Hūd

ʿĪsevī derdi odur ʿĪsāmız　　Mūsevī derdi odur Mūsāmız

Müʾminīn derdi odur sırr-ı resūl Söylemiştir o ʿaẓīm sırr-ı niġūl

Ettiler ġamla girībānlar çāk Ṣaçtılar başlarına cümlesi ḫāk

Böylece geçti tamāmen ḳırḳ rūz Sākin olmazdı bir ān hīç teff ve söz

Ḳırḳ gün olduḳta daġıldı herkes Hep bu efsāneye oldu muʿakis

Gece gündüz bu idi hep sözler Ḫāke gitti esef ol kenz-i güher

Ve melikü'l-üdebā Bedre'd-dīn Yaḥyā ḥażrete merṣiye olmaḳ üzere bu iki beyti inşād buyurdu:

Beyt

کو دیده که در غم تو نمناك نشد یا جیب که در ماتم تو چاك نشد

سو کند بروی تو که از پشت زمین بهتر زتوئی در شکم خاك نشد

Terceme

Hangi göz ki ġam-ı hicriñ ile nem-nāk değil Hangi bir ceyb ki mātemle ʿaceb çāk değil

Vechiñe and içerim ki bu zemīn üstünden Senden aʿlāsı defīn-i şekm-i ḫāk değil

ʿĀşıḳlardan bir ʿazīz o demde bu iki beyti vird-i cān edip oḳudu:

کاش آن روز که در پای توشد خار اجل دست کیتی بزدی تیغ هلاکم بر سر

تا درین روز جهان بی تو ندیدی چشمم این منم بر سر خاك توکه خاکم بر سر

[114] Terceme

Nāşıñı ol günde ki incitti seni ḫār-ı ecel

Feleğiñ dest-i öreydi başıma tīġ-i helāk

Görmeseydi bu gözüm ʿālemi sensizce bugün

Ṣaçmasaydım ser-i ḫākiñde seniñ başıma ḫāk

3.5.ḲIŞM-I ṢĀLİŞ

Aṣḥāb ve Ḫulefā-yı Ḥudāvendigār Raḍıya'llāhu ʿanhum Ḥażarātınıñ Ẕikri Beyānındadır

Ẕikr-i evvel

3.5.1.Ḥażret-i Seyyid Burhāne'd-dīn Muḥaḳḳiḳ-i Tirmiẕī Ḳuddise Sırruhu

«1» Evliyā ve muḥāḳīḳīniñ tācı ve eẕkiya ve ʿārifīniñ zübdesi ve esrār-ı nāsūtiyeniñ tercümānı ve rumūz-ı lāhūtiyeniñ sirācı faḫru'l-mecẕūbīn-i ʿārif, kāmil, müdeḳḳiḳ Seyyid Burhāne'd-dīn Tirmiẕī ʿaleyhi rıḍvāna'llāhu'l-ebedī ḥażretleri cümle-i evliyāʾ-i kibriyādan ve ṣāḥib-i keşf ve esrārıñ ʿurefāsından olup tevekkül ve tecerrüdde ṯābit-i ḳadem ve maʿrifette baḥr-i ʿaẕīm-i zāḫir idi. Bütün ʿömrü mücāhede ve müşāhede ve ʿināyet içinde idi. Ve dāʾimā tevḥīde dāʾir kelām söylerler ve ʿuzlet ve inḳıṭāʿa ʿaẕīm-i raġbet eylerler ve dünyā ve ḫalḳtan ʿirāż ederler idi. Kāffe-i bedelā-yı bilād ve evtād-ı arżıñ medārı o ʿaṣırda vücūd-ı şerīfleri idi. Ve onlarıñ irādet ve ṣoḥbetleri Sulṭānu'l- ʿulemāʾ Bahāʾe'd-dīn El Veled-i Kebīr rıḍvanu'llāhi ʿaleyhe ḥażretlerine olup Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıza lalalıḳ ederler idi.

Ve taḥṣīl-i ʿulūm-ı resmī eyledikten ṣoñra bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıza ḫiṭāben buyurdular ki: *"Ey cānım ve nūr-ı dīdem gerçi taḥṣīl-i ʿulūmda zaḥmetler çekip meşār-ı bi'l-benān olduñ ve lakin maʿlūmuñ olsun ki bu ʿulūmuñ verāsında dīger bir ʿilm vardır ki bu onuñ ḳaşrıdır. Ve o ʿulūmuñ kilidini pederiñ baña iḥsān eylemiştir. Seniñ onu taḥṣīl etmeñ maṭlūndur."* Ondan ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigāra ʿulūm-ı yaḳīniyeniñ taḥḳīḳini iḥsān buyurup ṭarīḳ-i sülūku ve ādāb-ı meşāyiḫi telḳīn ve pederlerinden taḥḳīḳ eylediği ḥaḳāyıḳı onlara taḳrīr eyledi. Ve tamām doḳuz yıl ṣoḥbet buyurdular. Ve Sulṭānu'l-ʿulemāʾ raḍıy'llāhu ʿanhu ḥażretleriniñ maʿārifini biñ defaʿa Ḫudāvendigāra iʿāde eylediler. Ve

sırr-ı tevḥīd ve maʿrifeti kemā yenbeġī taḥḳīḳe erişdirinceye ḳadar ʿamele getirdiler. Belki onuñ iżʿāfıyla göz görmeden maḳāmāta menzil ḳurdular.

«2» Ḥażret-i Mevlānā Bahāʾe'd-dīnü'l-Veled raḍıy'llāhu ʿanhu rıḥlet buyurduḳları vaḳit Seyyid Burhāne'd-dīn raḍıy'llāhu ʿanhu orada ḥāżır değil idi. Şeyḫiniñ ḫayr-hāʾil-i vefātını işitince ḫākister-i mātem başına oturup tamām bir sene müddet o ḥażretiñ fırāḳıyla mum gibi eridiler. Nihāyet bir gece [115] vāḳıʿada Baḥāʾe'd-dīn Veled raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretlerini gördüler ki ḥiddet-i tamām ile *"Burhāne'd-dīn! Muḥammedimi niçin yalñız bıraḳtın ve onuñ muḥāfaẓasında ḳuṣūr ediyorsuñ."* buyurdular. O ḥālin heybetinden uyandıḳta oradan Ḳonya'ya gelip Ḫudāvendigāra mülāḳī oldular.

«3» Zümre-i vüzerādan ve füżelāʾ-i Rūm'dan ve onlarıñ mürīdlerinden bulunan Ṣāḥib-i İṣfehānī'den menḳūldür ki; elbiselerini yıḳamaḳ içün ẕāt-ı ḥażretlerinden müsāʾade ṭaleb olunmuş idi. Ḳaṭʿā mümkün olmadı ve buyurdular ki: *"Eğer yine kirlenirse ne yapayım?" "Yine yıḳarlar."* diye cevāb verildi. Bir ḳaç defaʿa böylece tekrār buyurdular. Nihāyetü'l-emr cānları ṣıḳılıp *"Hey fodūl! Biz ʿāleme çamaşırcılıḳ için mi geldik."* dediler. Ve āḫir vaḳte ḳadar bu vecih üzere gittiler.

«4»Menḳūdür ki Şeyḫü'l-İslām şeyḫ şehābu'l-millet ve'd-dīn ʿÖmer Sühreverdī ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz dāru'l-ḫülefādan Rūm ṭarafına gelmiş idi. Ẕāt-ı şerīflerini añlamaḳ isterdi. Ṣāḥib-i İsfehānī ẕāt-ı ḥażretlerine; *"Meşāyiḫ-i kibārdan bir büyük ẕāt gelmiş ḥuḍur-ı şerīflerine icāzet ṭaleb ediyor."* dedi. İcāzetten ṣoñra vaḳtā ki Şeyḫ ḥużur-ı ʿālīlerine girdi. Ṭopraḳ üzerine ittikā etmiş bir ḥālde idiler. Ẕebān-ı ḥāl ile bī-vaṣıṭa yekdīgerine esrār söylediler. Şeyḫ Şehābe'd-dīne riḳḳat gelip aġlayaraḳ dışarıya çıḳtı. Bir ḳaç kimse, şeyḫten niçin mükāleme buyurmadıḳlarını suʾal etti. Şeyḫ, *"Aramızda pek çoḳ kelāmlar geçti ve vāfir-i müşkilāt ḥall oldu."* dedi. *"Naṣıl gördüñüz?"* diye ṣordular: *"Yüzü gizli bir ḥaḳāʾiḳ ve maʿārif deryāsıdır."* buyurdu.

***

«5» Menḳūldür ki bir gün Seyyid ḳaddesa'llāhu sırrahu söz söyler idi. Bir şaḫıṣ; *"Falan kimseden seniñ medḥini işittim."* dedi. Buyurdular: *"İbtidā göreyim ki o kimse naṣıl bir*

kimsedir onda o mertebe var mıdır ki beni añlayıp medḥ etsin. Eğer o beni söz ile ṭanımış ise muḥaḳaḳtır ki ṭanımamıştır. Zīrā bu söz ve o harf ve ṣavt ve o dudaḳ ve aġız ḳalmaz bu ʿarażdır. Ve eğer fiʿl ile ṭanımış ise yine böyledir. Ve eğer benim ẕātımı ṭanımış ise ṣūret ẕāta uymaz ki medḥ eyleye".

***

«6» Menḳūldür ki Tirmiẕ'iñ Şeyḫü'l-İslāmı demiştir ki Seyyid Burhāne'd-dīn kütüb-i meşāyiḫi ve onlarıñ maḳālāt ve esrārını muṭālaʿa etmiş olduġundan ḥaḳāyıḳa mutaʿallıḳ kelāmı güzel edā buyururlar. Birisi dedi: *"Nihāyet sende muṭālaʿa ediyorsuñ. Niçin öyle söz söylemiyorsuñ?"* Şeyḫü'l-İslām dedi ki: *"O mücāhede ve ʿamel arḳasındadır."* O kimse dedi: *"Niçin sen de o ḳapıyı çalmıyorsun?"*

***

«7» [116] Menḳūldür ki Seyyid ḳuddise sırruhu Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ dāʾire-i velāyette derece-i kemāle bāliġ olup (اَلاَ اِنَّ اَولِيَاء اللهِ لاَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَهُمْ يَحْزَنُونْ)[223] zümresinde ṣābit olduġunu ve ʿālim ve ʿālimiyāne hidāyet baḫş ederek kemāle eriştirdiğini müşāhede eyledikte ẕāt-ı ḥażretlerine gelip Ḳayṣeriye cānibine hicret için icāzet buyurmalarını iltimās etti, mümkün olmadı. Bir ḳaç günden ṣoñra yine icāzet ṭaleb ettiler. Yine iẕin vermediler. ʿĀḳıbet icāzet almaḳsızın ʿazīmet eylediler. Yolda süvār olduḳları ḥayvān ḳayıp mübārek ayaḳları incindi. Bi'ż-zarūrih ʿavdet buyurdu.

Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ ḥuẕūruna gelip dedi ki: *"Ey nūr-ı dīdem! Niçin ʿazīmetime icāzet vermiyorsuñ?"* buyurdular ki: *"Niçin bizden tebāʾadi iḫtiyār ediyorsuñ?"* Onlar daḫi *"Bi ḥamdülillāh ki seniñ işin tamām olmuştur. Belki ehl-i ʿālem senden nūr ve bahre bulurlar. Benim taʿcilimiñ sebebi odur ki tünd-rū bir arslan bu vilāyete müteveccih olmuştur. O arslan, ben arslan yekdīgerimizle ittiḥād ve ittifāḳ mümkün değildir."* buyurdular. Vaḳtā ki Ḥażret-i Ḫudāvendigār iẕin verdiler. Fi'l-ḥāl Ḳayṣeri'ye müteveccih oldular. Ve cüzʾi bir müddet ṣoñra Ḥażret-i Mevlānā Şemsü'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīn el-Tebrīzī ʿaẕẓama'llāhu ẕikrihu

---

[223] "Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur. Onlar üzülmeyecekler de."/ El-Yunus-62 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.2015

eriştiler. Seyyid ḥażretleriniñ menāḳıbı bī-nihāyedir. Ulu'l-ebṣār için bu ḳadarla iktifā olundu. والله و لی التوفیق والهادی الی الطریق

Ẕikr-i Ṣānī

3.5.2.Seyyidinā Cenāb-ı Şemse'd-dīn et-Tebrīzī Ḳuddise Sırruhu

«8» Evliyā ve vāṣilīniñ sulṭānı ve maḥbūbīniñ tācı, ʿārifīniñ ḳuṭbu muvaḥḥidiniñ faḫrı, evvelīn üzerine āḫirīnin āyet-i tafṣīli, müʾminīn üzerine Allāhıñ ḥücceti, enbiyā ve mürselīniñ vārisi Ḥażret-i Mevlānā ve Seyyidinā Şemsü'l-Ḥaḳḳ ve'l-millet ve'd dīn el-Tebrīzī ʿaẓẓama'llāhu celālü ḳadrihu kāmil, mükemmil, ṣāḥib-i ḥāl ve ḳāl, ehl-i keşf, bi'l-cümle maʿşūḳān-ı Cenāb-ı Aḥadīniñ ḳuṭbu, bārgāh-ı ṣamedīniñ ḫaṣṣu'l-ḫāṣṣı, ḥarem-i ḳudsüñ mestūrlarından ve ḥaẓīre-i insiñ maḳbūllerinden bir pādişāh olup ehl-i taḥḳīḳ, maʿārif ve ḥaḳāyıḳta oña murācaʿt ederler ve sālikān ḳudse ṭarīḳ-i keşf ve vaṣlı onlar gösterirler idi. Tekellüm ve taḳrībde Mūsā ʿaleyhi's-selām'ıñ meşrebi ve tecerrüd ve ʿuzlette ʿĪsā ʿaleyhi's-selāmıñ sīreti üzerine idi. Dāʾimā müşāhededе sülūk buyurdular. Ve mücāhededе evḳāt-i güzār oldular.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār zamānına ḳadar hīçkimse ḥāllerine muṭṭaliʿ değil idi. Ve'l-ḥālet-i haẕa hīçkimseniñ onlarıñ ḥaḳāyıḳ-ı esrārına vuḳūfu olamayacaḳtır. Dāʾimā kerāmeti ketm eder ve ḫalḳtan kendi şöhretini gizli ṭutar idi. Ve tüccār elbise ve ʿādetinde olup gittiği her şehirde kervansarāya nāzil olaraḳ ḳapıyı muḥkem kilitler [117] ve odasında ḥaşırdan ġayrı bir şey bulunmaz idi. Ara ṣıra uçḳur urup o cihette taʿyiş buyurur idi. Meskenleri Tebrīz'de idi. Ḫudāvendigārıñ büyük maḥdūmları Ḥażret-i Sulṭān Veled ẕāt-ı ḥażretleriniñ mürīdi idi.

«9» Menḳūldür ki bir defaʿa bir sene maḥrūse-i Dımaşḳ'ta iḳāmet buyurdular. Taḳrīben haftada bir defaʿa ḥücreden dışarıya çıḳıp bir başçı dükkānına giderler ve iki pul vererek yaġsız baş ṣuyu ṣatın alıp tenāvül buyururlar ve bir hafta onuñla ḳanāʿat ederler idi. Bir sene müddet bu vecih ile muʿāmele buyurdular. Aşçı müddetlerce bu siyāḳ üzere muʿāmelelerini görünce onlarıñ ehl-i riyāżetten olup bu meşaḳḳati kendi iḫtyārlarıyla nefisleri üzerine ḳabūl etmiş olduḳlarını bildi. Ve dīger defaʿa geldikleri vaḳit aşçı bir

kāseye tirit doldurup yaġını vaż‘ ederek iki ‘aded ḫāṣ etmek ile ḥużūrlarına ḳoydu. Aşçınıñ mu‘āmelelerine vuḳūf peydā ettiği ẕāt-ı ḥażretlerine ma‘lūm olmaġla el yıḳamaḳ bahānesiyle fi’l-ḥāl kāseyi bıraḳıp dışarı çıḳtılar. Ve oradan şehri terk eylediler.

«10» Menḳūldür ki bir defa‘a yolda gidiyorlar idi. Atlılar ve ḫizmetkārlar ile bir beğ onlara mülāḳī oldu. Naẓarları yekdīgerine teṣādüf ettikte o beğ uzaḳtan atınıñ başını çekip bir çoḳ zamān durdu. Ondan ṣoñra gözlerinden yaş dökerek revān oldu. Mevlānā Şemse’d-dīn ‘aẕẓama’llāhu ẕikrihu ḥażretleriniñ lisān-ı mübāreklerinden (سُبْحَانَ مَن يُعَذِبُ عِبَدَهَ بِالنِّعَمِ) Ya‘ni “Ḳullarını ni‘metleriyle ta‘ẕīb buyuran Ḥaḳḳ celle ve ‘alā ḥażretlerini tenzīh ederim.” kelāmı cāri oldu.

Aṣḥāb onuñ keyfiyetinden ẕāt-ı ḥażretlerine su’al eylediler. Buyurdular ki: *“Bu beğ gizli olan evliyā zümresinden olup bu libāsta mestūrdur. Beni görüp tażarru‘ etti ki ‘ibādet ve sülūk ṭarīḳini bu libās içinde cem‘ edemiyorum. Ḥaḳḳ Te‘ālā’dan niyāz eyle tā ki bi’l-külliye libās-ı faḳr içine gireyim ve o libās içinde ferāġatle kendi perverdekārımıñ ‘ubūdiyetine meşġūl olayım. Vaḳtā ki münāca‘t eyledim. İşāret olundu ki oña da o libās içinde ‘ubūdiyet etmek ve nūr-ı velāyeti kudūret-i imāret ile cem‘ eylemek lazımdır.”* Ḥāli müşāhede edince aġlayaraḳ gitti ve teni meşaḳḳate verdi.

«11» Ḥażret-i Sulṭānu’l-Maḥbūbīn Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu’l-‘azīz kendi meṣnevīlerinde Ḥażret-i Şemse’d-dīn Tebrīzī efendimizin ẕikr-i menāḳıbında buyururlar ki Ḥaḳḳ’ıñ ‘āşıḳlarıyla ma‘şūḳları üç mertebedir. Manṣūr-i Ḥallāc raḥmetu’llāhu ‘aleyh ‘āşıḳlıḳ maḳāmınıñ birinci mertebesinden idi. Onuñ mertebe-i vusṭāsı ‘aẓīm ve āḫir mertebesi a‘ẓamdır. [118] Bu üç mertebeniñ aḥvāl ve eḳvāli ‘ālemde ẓāhir oldu. Ve lakin ma‘şūḳan-ı ilahiniñ üç mertebesi gizlidir. Kāmil ve vāṣıl ‘āşıḳlar birinci mertebeden olan ma‘şūḳlarıñ yalñız nāmını işittiler. Ve onlarıñ dīdārını görmek temennīsinde bulundular. Ma‘şūḳlarıñ mertebe-i vusṭāsından bulunanlarıñ nām ve nişānına kimse erişmedi. Āḫirinden olanları ise hīç işitmediler. Mevlānā Şemse’d-dīn Tebrīzī ‘aẓẓama’llāhu ẕikrihu efendimiz mertebe-i āḫirinde sürūr-ı pādişāh-ı ma‘şūḳān idi. Ḥażret-i Ḫudāvendigārımız ḳaddesna’llāhu bisırruhu’l-‘azīz bu sebebten buyurdular:

Beyt

طُيُورُ الضُّحٰى لاَ تَسْتَطِعْ شُعَاعَه

فَكَيْفَ طبور اللَّيْلِ تَطْمَعُ أَنْ تَرَى

Terceme

Dayanmaz ḍuḥānıñ ḳuşları şuʿāʿına

Naṣıl ki ṭamʿa etsin ṭuyūr-şeb görmeğe

«12» Ve meṣnevī-i Veled'de daḫi beyān olunmuştur ki bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesna'llāhu bi-sırruhu ʿālem-i ġaybda bir ḳuṭb müşāhede eyledi ki cümlesi velī ve Ḥaḳḳ'a vāṣıl olmuş dört biñ mürīdi var idi. Çilede Ḥaḳḳ'tan erişilmedik bir ḥāl ve maḳām niyāz edip onu temennī ederken *"Yā Rab! Yā Rab!"* der idi. Bir ḥadde ḳadar ki eczā-yı zemīn ve āsmān ve ervāḥ-ı ʿulvī ve suflī oña muvāfaḳaten yā Rab derler ve hem o vaḳitte nūr-ı Ḫudā seyri miḳdārınca Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu ḥażretleriniñ kūşuna urur ve *"Lebbeyk! Lebbeyk!"* der idi. Vaḳtā ki üç defaʿa tekrār eyledi. Mevlānā Şemse'd-dīn buyurdu: *" İlahi o şeyḫ yā Rab diyor ona lebbeyk de."* Bu sözü müteʿāḳib derḥāl kūşuna nūr-ı mutetābiʿ-i berk urur ve *"Lebbeyk! Lebbeyk!"* der idi.

«13» Menḳūldür ki Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu tevālī-i tecelliyāt sebebiyle mustaġraḳ olduġu vaḳitte ḳuvvā-yı insānī o mücāhedeye taḥammül edemeyeceğinden o ḥāliñ defʿi için kendilerini bir işle meşġūl ederler ve yabancı kimseleriñ nezdine çift sürmeğe gidip geceye ḳadar iş görürler ve ücret verdikleri vaḳit *"Borcum vardır, cümlesini birden edā etmek için birikmesi maṭlūbumdur."* buyurup bu bahāne ile mevḳūf bıraḳırlar. Bir müddet ṣonra da ġāʾib olurlar idi.

«14» Menḳūldür ki Mevlānā Şemse'd-dīn Tebrīzī ʿizz-i ismihu ḥażretleriniñ hicret eylemeleriniñ ve Ḥażret-i Ḫudāvendigāra mülāḳī olmalarının sebebi o idi ki bir vaḳitte Mevlānā Şems [119] e'd-dīn vaḳt-i münācaʿtta *"'Acabā seniñ ḫāṣlarından benim ṣoḥbetime taḥammül edebilecek bir kimse var mıdır?"* buyurdu. Derḥal ʿālem-i ġaybdan işāret erişti ki: *"Eğer ṣoḥbetine maḥrem ister isen Rūm cānibine be sefer ḳıl."* Derḥāl

oradan Rūm vilāyetine müteveccih oldu. Şehr-i beşer arayaraḳ Ḳonya'ya ḥareseha'llāhu teʿālā muvāṣalat eyledi. Gece vaḳti idi. Pirinç tācirleriniñ ḫānına nāzil oldu.

Ḫānıñ ḳapısında müretteb bir dükkān var idi ki ṣabāḥleyin o dükkānıñ yanında oturup (اِنِّی لاَجِدُ رِیْحَ یوُسُفَ لَوْلاَ اَنْ تُفَنِّدُونْ)[224] maẕmūn-ı münīfince Yaʿkūb gibi Yūsufuñ ḳoḳusunu meşām-ı cān ile iştinşāḳ buyururlar idi ve ḳāle ḳaddesa'llāhu sırrahu

Şiʿr

بوی آن خوب ختن می آیدم　　بوی یار سیم تن می آیدم

باز شعاع عقیق احمدی　　بوی رحمن از یمن می آیدم

Terceme

Geliyor būyu o ḫūb-ı Ḫoten'iñ　　Geliyor būyu o sīmīn-i teniñ

Müncelī-i nūr-ı ʿaḳīḳ-i nebevī　　Būy-ı Raḥmānını duydum Yemeniñ

«15» O āfitāb-ı felek-i velāyetiñ beytü's-suʿūdda burc-ı şerefe vāṣıl olduġu nūr-ı velāyetle Ḥażret-i Ḫudāvendigāra daḫi maʿlūm olduḳta oñları taḥarrī için ḫānelerinden dışarıya çıḳıp o ṭarafa gittiler. Yolda ḫalāʾiḳ her ṭaraftan o ḥażretiñ yed-i şerīflerini taḳbīle şitāb ettiler. Ve ẕāt-ı ḥażretleri daḫi bi'l-muḳābele cümlesine nevāzişler edip iltifāt buyurdular. Nāgāh naẓar-ı ʿarş-ı hümā-yı Mevlānā Şemse'd-dīn Ḥażret-i Ḫudāvendigār rıdvana'llāhu ʿaleyhümā üzerine müṣādif oldu. ʿĀlem-i ġaybdan vāḳiʿ olan işāretten murād o ḥażret olduġunu nūr-ı muḥabbetle bildi. Ve lakin hīçbir şey demedi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār gelip onuñ ḳarşısında bulunan dīger bir maḥale oṭurdu. Ve bir ḥayli müddet yekdīgerine naẓar edip zebān-ı ḳudsü ile birbirlerine mübāḥeṣe ve mükāleme buyurdular. Aṣḥābdan hīçbir kimseye aḥvāl-i Mevlānā Şemse'd-dīn'e ve Ḫudāvendigārıñ onlar için geldiğine muṭṭaliʿ olmadı.

Bir zamān ṣoñra Mevlānā Şemse'd-dīn başlarını ḳaldırıp Ḫudāvendigārdan suʾal buyurdular ki: *"Mevlānā raḥimeka'llāh Bayezid Ḳuddise Sırruhu'dan menḳūl olan her iki*

[224] *"Kafile (Mısır'dan) ayrılınca, babaları (yanındakilere): Eğer bana bunamış demezseniz inanın ben Yûsuf'un kokusunun alıyorum! dedi."/ El-Yûsuf-94 Age, s.245*

ḥāl-i muḫtelifiñ beyānını naṣıl teʾvīl buyurursuñuz ki Bayezıd'ıñ Ḥażret-i Risālet-penāh ṣalavata'llāhu teʿālā efendimize mutābaʿtı bir meṣābede idi ki ḳarpuzu ne vecih ile tenāvül buyurduḳları ḫaber-i tevātür[225] *ile kendilerine maʿlūm olmadıġı için müddet-i ʿömründe ḳarpuz yememiş idi.*

Ḥālbuki kelāmı bu siyāḳtadır ki ***[120]*** *(سُبْحَانِ مَااَعْظَمَ شَانِى) ve baʿżen (لَيْسَ فِى جُبَّتِى سوىَ اللهِ) buyurur ve risālet-penāh ṣall'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz ḥażretleri ise o ḳadar ʿaẓamet-i kemāl ile (اِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِى وَاِنِّى اللهلاَسْتَغْفِرُ فِى كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرّةً)*[226] *buyururlar.*

Cenāb-ı Ḫudāvendigār buyurdu ki: *"Bayezıd, gerçi evliyā-yı kāmil ve ʿurefā-yı vāṣıldan bir ṣāḥib-i dildir. Ve lakin onu dāʾire-i velāyette kendi maḳām-ı maʿlūmunda ṭutup orada ṣābit ḳıldılar. Ve o maḳāmıñ ʿaẓamet ve kemālini oña münkeşif eylediler. Kendi maḳāmınıñ ṣıfāt-ı 'ulviyesini ve ḥāl-i ittiḥādı beyān için bu kelāmı söyledi; ḥālbuki Ḥażret-i Resūlullāh ṣalavata'llāhu ʿaleyhe ve selāmuhu efendimizi evvelkiniñ ṣānīye hīçbir nisbeti olmamaḳ üzere her gün yetmiş maḳām-ı ʿaẓīm üzerine ʿubūr ettirdiklerinden vāṣıl olduḳları maḳāmıñ ʿulviyetine mebnī ḥamd edip onu sülūkuñ ġāyesi bildiler ve derece-i ṣānīye vāṣıl olduḳlarında bunuñ ondan aʿlā ve eşref bir maḳām olduġunu müşāhede eylediler. Ve bu sebeble derece-i evvelden ve o maḳāma ḳanāʿatlerinden istiġfār buyurdular."*

Derḥāl ikisi ḳalḳıp yekdīgeriyle muʿānaḳa ve muṣāfaḥa eyleyip süt ile şeker gibi yekdıgeriyle imtizāc ettiler. Ol vecih ile ki ilk defaʿa altı ay müddet fāriġen Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn-i Zerkūb raḥmetu'llāhu 'aleyhiñ ḥücresinde berāberce ṣoḥbet ettiler. Öyle ki aralarında aṣlā ve ḳaṭʿā ekel ve şürb ve ḥācāt-ı beşerī vāḳiʿ olmadı. Onlarıñ yanına Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn ḥażretlerinden māʿadā kimseniñ duḫūle mecāli yok idi. Ondan ṣoñra dışarıya çıḳıp Ḥażret-i

---

[225] ***Tevātür:*** *Bir haberin ağızdan ağıza yayılıp şüyû' bulması, intişâr etmesi.Şemseddîn Sâmî, Kâmûs-ı Türkî* ***Haber-i Tevâtür/Mütevâtir Haber:*** *Mütevâtir sözlükte, araya zamân girmekle berâber kesintiye uğramaksızın devâm etmek, birbiri ardınca gelmek anlamındaki v-t-r kökünden gelmektedir. Bir hadis tarifi olarak mütevâtir şöyle tanımlanmıştır: " Yalan bir haberi rivâyet etme husûsunda birleşmeleri aklın ve âdetin kabûl etmeyeceği kadar kalabalık râvîler topluluğunun kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettikleri, görülen ve duyulan (his ve müşâhedeye dayalı) bir olayla ilgili hadislerdir." Târifteki âdeten kaydı imkânsızlığın mantıkî bir zorunluluk olmadığını belirtme amacına yöneliktir. Çünkü akıl, haberi verenlerin sayısına bakılmaksızın herkesin yalan söyleyebileceğini teorik olarak mümkün görür. Yapılan araştırmalar hicrī ikinci ve üçüncü asırlarda mütevâtir kavramının kullanıldığını göstermektedir. Anadolu Üniversitesi Yayınları, age, s.257-258*

[226] *Bazen kalbim paslanır, onun için günde yetmiş kez istiğfar ederim.*

Ḫudāvendigār semāʿa raġbet buyurdu. Ve şerḥi ṭavīl ve vāsiʿ olan ḥaḳāyıḳı semāʿda onlara beyān buyurdu.

«16» Semāʿdan ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ ṣoḥbetleri Mevlānā Şemse'd-dīn ḥażretlerine maḫṣūṣ ḳalmış idi. Bu sebeble ekṣer-i aṣḥāb ẕāt-ı ḥażretleriniñ ḫizmetinden maḥrūm ḳaldılar ve belki şeb-i firāḳımıza ṣubḥ ve ṣāl yüz gösterir ve cerāḥāt baʿdehu merhem-i ḳurb-ı indimāl baḫş olur diye bir çoḳ müddet taḥammül ettiler. Aṣlā mümkün olmadı. Belki günden güne müteżāʿif olurlar idi. Şüphesiz bevāʿiṣ-i ḥased onlarıñ nufūsunda müstemir oldu.

Ve onlarıñ āteş-i ʿaşḳ ve şevḳleri işteʿāl edip (يوَسْوِسُ فِى صُدُورِ النَّاسْ)[227] ortaya demdeme-i vesvese ve taʿṣṣubu ilḳā eyledi. Nihāyet ġubār-ı inkārı yüze çıḳardılar ve fısḳı ʿaşk ʿadd edip fuṣūl ve fużūlü müretteb ḳıldılar. Ve kendi irādelerini şeyḫiñ irādesine tercīḥ eylediler. Ve belki ḫāṭır-ı şerīflerine mūriṣ-i infiʿāl olup bu sebeble bu maḳāmdan rıḥlet ederler ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār bir minvāl-i sābıḳ kendileriyle ṣoḥbet eyler muṭālaʿasıyla her fırṣat bulduḳları [121] vaḳit ẕāt-ı ḥażretlerine hezeyān ve istihzā ile sözler söylerler idi.

Bir müddet ẕāt-ı şerīfleriniñ derūn-ı deryā miṣālleri o ṭāʾifeniñ ḫārānkārından incinmedi. Ve onlarıñ eḳāvīl-i bī-vecihlerine iltifāt buyurmadı. Ve küstāḫlıḳlarını ʿaşḳlarına ḥaml buyurdu. Vaḳtā ki ḥadden tecāvüz ettiler. Bildiler ki bu yüzden büyük bir fitne ẓuhūr edecektir. Iṣlāḥ-ı ḥāl için baġteten maḥrūse-i Dımaşḳ'a hicret buyurdular.

Onlarıñ hicretlerinden ṣoñra Cenāb-ı Ḫudāvendigār aṣḥābıñ kāffesinden inḳıṭāʿ ve ʿuzleti iḫtiyār eylediler. Ol vecih ile ki aṣḥāb ve ʿazīzānıñ bāḳīsi daḫi o ṭāʾifeniñ efʿāli sebebiyle o ḥażretiñ firāḳında ḳaldılar ve bir müddet o derd ve elem içinde evḳāt-ı güẕār oldular. Nāgāh Ḥażret-i Mevlānā Şemse'd-dīn'den Cenāb-ı Ḫudāvendigāra Şām'dan mektūb geldi. Ondan ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigār o ḥażretiñ ʿaşḳ ve şevḳi ile bi-tekrār semāʿ edip kelimāt ve ġazeliyāt inşā buyurdular. Ve o fitneden maʿṣūm olan ṭāʾifeye ʿināyetler edip o fitneniñ muḥarriklerine ve o ḥareketiñ müşevviḳlerine ḳaṭʿā ʿināyet eylemedikleri gibi onlarıñ ḥāllerine göz ucu ile bile baḳmadılar. O ṭāʾife daḫi bi'l-külliye zümre-i mebġūżān

[227] *"Ki o insanların göğüslerine vesvese verir."/ En-Nâs-5 Prof. Dr. Ali Özek vd., age, s.604*

ve maḥcūbāndan olduḳlarını gördükleri cihetle ḳalben tevbe ve istiġfār ile meşġūl oldular. Ḥażret-i Ḫudāvendigār daḫi o zümreniñ tevbe ve istiġfārını ḳabūl eyledi. Nitekim o ḥāliñ beyānında Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu buyururlar:

همه کریان بتوبه کفته که وای — عفو مان کن ازین کناه خدای

قدر او از عمی ندا نستیم — که بد و پیشوا ندا نستیم

طفل ره بوده ایم خرده مکیر — یا رب انداز دردل آن پیر

که کند عذر های مارا او — عفو کلی ازین شدیم دو تو

پیش شیخ آمدند لا به کنان — که بنجشا مکن دکر هجران

تو بها میکنیم رحمت کن — کر دکر این کینم لعنت کن

شیخشان چونکه د یدارایشان این — راه شان داد و رفت ازو آن کین

Terceme

Hepsi bā girye ve tevbe dedi vah — Bizi ʿafv et bu günāhtan ey ilah

Bilmedik ḳadrini biz görmeden — Pīşvā bilmedik ol ẕātı neden

Ṭıfl ve rehrev idik etme taʿyīb — Yā Rab et o dil-i pīri taṭyīb

Ki ḳabūle eyleye bizden aʿẕār — ʿAfva maẓhar ola cerem tekrār

[122] Geldiler yalvararaḳ şeyḫ öñüne — Ki baġışla bizi redd etme yine

Tevbeler ettik amān raḥmet et — Bir daha eyler isek laʿnet et

Şeyḫleri böyle görünce ḥāli — Oldu kinden dil-i pāki ḫālī

«17» Aṣḥābıñ kāffesi müctemiʿān Ḥażret-i Sulṭān Veled'e gelip aṣḥābdan bir ṭāʾife ile berāber Şām'a giderek Mevlānā Şemse'd-dīn ḥażretlerini daʿvet eylemelerini istirḥām ettiler. Ve şükrāne ve ḫarc-ı rāh olaraḳ bir çoḳ altın ve gümüş verdiler. Ḥażret-i Ḫudāvendigār Mevlānā Şemse'd-dīn radıya'llāhu ʿanhıñ ḥużūr-ı şerīflerini ṭaleb ḫuṣūṣunda bu ġazeli inşā edip Sulṭān Veled raḍıya'llāhu ʿanhu ile irsāl buyurdular:

بخدا ئیکه در ازل بو دند حی و دانا و قادر و قیوم

نور او شمع های عشق افروخت تا بشد صد هزار سر معلوم

از یکی حکم او جهان پر شد عاشق و عشق و حاکم و محکوم

در طلسمات شمس تبریزی کشت کنجی عجائبش مکتوم

که ازان دم که تو سفر کردی از حلاوت جدا شدیم چوموم

همه شب همچو شمع میسوزیم زاتشی جفت و ازانکبین محروم

در فراق جمال تو ما را جسم ویران و جان همچون بوم

آن عنانرا بدین طرف بر تاب زفت کن پیل عیش راخر طوم

بی حضورت سما نیست حلال همچو شیطان طرب شده مرجوم

یك غزل بی تو هیچ کفته نشد تار سید آن مشر فه مفهوم

پس بذوق سماع نامهٔ تو غزلی پنج و شش بشد منظوم

شام از نور صبح روشن باد ای بتو فخر شام وارمن و روم

Terceme

Bir Ḫudā Ḥaḳḳı ki ezelde idi Ḥayy ve dānā ve ḳādir ve ḳayyūm

Nūru parlattıʿaşḳ şemʿelerin Oldu tā ṣad hezār sırr-ı maʿlūm

Doldu ʿālem onuñ bir emrinden ʿĀşıḳ ve ʿaşḳ ve ḥākim ve maḥkūm

Şems-i Tebrīzī'niñ ṭılsımında Kenz vardır ʿacāʾibi mektūm

Ki o demden ki sen sefer ettiñ Mum gibi ṭaṭlılıktanız maḥrūm

Şemʿe-i āsā bütün gece yandıḳ Āteşi vardı ṭatlılıḳ maʿdūm

Fikret-i ṭalaʿtıñla oldu bize Cism, vīrāne cānda gūyā būm

[123]Çek ʿinānı çevir bu cānibe gel Fil-i ʿıyşa semīz ola ḫorṭum

Bize sensiz semāʿ ḥelāl değil Oldu şeyṭān gibi ṭarab-ı mercūm

Bir ġazel söylenilmedi sensiz Tā ki geldi o pür-şeref-i mefhūm

Ḫayli ẕevḳ-i semāʿ nāmeñ ile Oldu beş, altı ġazel-i manẓūm

Ṣubḥ-ı nūruñla oldu rūşen-i şām Ey bütün faḫr-i Şām ve Ermen ve Rūm

Ḥażret-i Sulṭān Veled ʿināyeten ṣādır olan emr-i şerīfleri üzerine ḳıyām edip cān ve dilden ḥāżırlandılar. Ve maḥrūse-i Şām'a revān oldular. Ṭayy-i menāzilden ṣoñra Şām'a vāṣıl olup onlarıñ āṣārını ṭaleb ve o kenzi her köşede taḥarrī için aṣḥāba emir buyurdular.

Bir ḳaç günden ṣoñra o ʿālem-i ḥaḳāʾiḳi müstaġraḳ-ı cemāl-i ṣamedi olduġu ḥālde bir köşede buldular. O belde ehlinden hīçbir kimseniñ onlarıñ muʿāmelesine vuḳūfları yoḳ idi. Sulṭān Veled bi'l-cümle yārān ile onlarıñ ḥużūruna girip başlarını secde-i ʿubūdiyete vażʿ eylediler. Ve taḳbīl-i yed-i şerefiyle mümtāz oldular ve getirdikleri sīm ve zeri ḥużūrlarına ḳoydular. Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ selām ve mektūbunu iblāġ eylediler. Mevlānā Şemse'd-dīn tebessüm ederek buyurdu: *"Bizi altın ve gümüş aldatabilir mi? Bize Mevlānā-yı Muḥammedī sīretiñ daʿveti kāfidir. Ve onuñ kelām ve emrinden ḫārice çıḳmaḳ naṣıl mümkün olur?"*

Orada olduḳları bir ḳaç gün müddet ẓarfında her gün semʿā ve ẕevḳ ile meşġūl oldular. İşler tamām olduḳtaʿinān-ı ʿazīmeti Ḳonya ṭarafına çevirdiler. Aṣḥābıñ cümlesi onlarıñ ḥużūrunda hayvāna bindiler. Ḥażret-i Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu ıżṭırārdan değil belki ʿaşḳ ve iḫtiyārıyla ẕāt-ı şerīfleriniñ rikābında māşiyā revān oldu. *"Bahāʾe'd-dīn filan ḥayvāna bin."* diye o ḳadar emir buyurduḳları ḥālde onlar *"Ḫudāvendigārım şāh rākib, ben de rākib naṣıl olur?"* diye ʿaşḳ ve niyāz ile maḥrūse-i Ḳonya'ya ḳadar onlarıñ rikābında geldiler. O sofrada hīçbir sālike ḥāṣıl olmamış olan yüz biñ müşkili bahr-i ḳademde ṭayy ve bevādī-i hāʾili ḳaṭʿ buyurup kāmilān ve vāṣılanıñ aʿlā-yı maḳāmātına erişti.

Onların ḫaber-i vuṣūlleri Ḳonya'ya erişti̇kte Ḥażret-i Ḫudāvendigār bi'l-cümle ekābir ve eʿāẓım ile istiḳbāl için dışarıya çıḳtılar yekdīgerine ḳırān eden iki āfitāb-ı ḥaḳīḳat ibtidā-yi telāḳḳide Mevlānā Şemse'd-dīn ḥażretleri Cenāb-ı Sulṭān Veled'den pek çoḳ beyān-ı

memnūniyet buyurup bi'l-iḫtiyār māşiyen geldiklerini ve onlarıñ ʿaşḳlarını tafṣīlen taḳrīr eyledi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār bi-ġāyet memnūn olup Ḥażret-i Sulṭān Veled'iñ ḥüsn-i edebini taḥsīn [124] ve taḳdīr ederek ondan ṣoñra onlarıñ ḥaḳḳında evvelkinden ziyāde ibẕal-i ʿināyet buyurdu.

Ve'l-ḥāṣıl aṣḥāb onlarıñ şükrāne-i muḳaddemi olmaḳ üzere cemīʿyetler tertīb edip her birisi bir gün daʿvet ederek birer ṭarafa götürdüler.

Evvel vecihle ki bir çoḳ müddet bu siyāḳ üzere nifāḳsız ve fāḳ ile gece gündüz ẕevḳ ve cemīʿyette oldular. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu Mevlānā Şemse'd-dīn ḳuddise sırruhu ḥażretleriyle evelkinden ziyāde imtizāc edip ḥadd-i ġāyeden ziyāde ittiḥād ve iḫlāṣ buyurdu. Ve gece gündüz yekdīgeriniñ ṣoḥbetinde müstaġraḳ oldular.

«18» Ḥażret-i Mevlānā Şemse'd-dīn raḍıy'llāhu ʿanhu müddet-i medīdeden ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ dāʾire-i ḥareminde perverişyāb olan Kimyā nāmında bir duḫteri ḳayd-ı nikāḥına almaḳ iltimāsında bulundu. Ḥażret-i Ḫudāvendigār daḫi onlarıñ mültemislerini maʿe'l- memnūniye tamāmen ibẕāl buyurup ṭalebleri vechi ile tezvīc eylediler. Ḳış mevsimi olduġundan ḫāne'niñ ḳışlıḳ maḥalinde kāʾin bir ṣofada ḥacle-gāh tertīb buyurdular ki Ḥażret-i Mevlānā Şemse'd-dīn orada zifāfa girip o ḳış orada mütemekkin oldular.

«19» Mevlānā Ḫudāvendigārıñ ortanca maḫdūmları olup ḥüsn ve letāfet ve ʿilm-i faẕlda nāzenīn-i cihān bulunan Ḥażret-i Çelebi ʿAlaʾe'd-dīn peder ve vālideleriniñ mübārek ellerini öpmek için her geldiği vaḳit ṣaḥn-ı ṣofadan mürūr edip meẕkūr ḳışlıḳ maḥale gider idi. Mevlānā Şemse'd-dīn'in ġayret-i velāyeti cūşa gelip bir ḳaç defaʿa şefḳat ve naṣiḥat ṭarīḳiyle onlara buyurdu: *"Ey nūr-ı dīdem! Gerçi ẓāhir ve bāṭınıñ ādāb ile ārāstedir ve lakin bundan ṣoñra bu ḫānede ḥesāb ile ḥareket buyurmaḳ īcāb eder."*

Bu söz onlara girān geldi. Münfaʿil oldu. Ve ẕāten Sulṭān Veled ḥażretleri ḥaḳḳında ʿināyet-i mezid buyurmaları mūcib-i kūdūret-i ḫāṭırı olduġundan oña bu ḥālde munḍam oldu. Dışarı çıḳıp keyfiyeti bir ṭāʾifeye taḳrīr eyledi. O ṭāʾife fırṣatı ġanīmet bilip iẓhār-ı

mā fi’ż-żamīr ederek dediler*: “Tuḥaf şey! Āfāḳī gelip ḫāne-i Ḫudāvendigāra girmiş, ṣāḥib-i ḫāneniñ nūr-ı dīdesini kendi evine ḳoymuyor.”*

Ve’l-ḥāṣıl o ṭā’ife fırṣat bulduḳça o ḥażreti istiḫfāf ile meşġūl olurlar ve mūcib-i infi‘āl olacaḳ ḥarekātı icrā eylerler idi.

Bir zamān o ṭā’ifeniñ ḥarekātını luṭf ve iḥsānları ve kemāl-i ḥilmleri sebebiyle Ḫażret-i Ḫudāvendigāra açmadılar. Bir müddet ṣoñra ḥaddi tecāvüz ettiğinden ‘alā ṭarīḳ el-ḥikāye Ḥażret-i Sulṭān Veled’e bir şemme taḳrīr buyurup dediler*: “Mal‘ūm olsun ki bu defa‘a bu ṭā’ifeniñ ḥarekātı sebebiyle öyle bir ġaybūbet edeceğim ki benim izimi hīç* ***[125]*** *bir kimse bulamaz.”* Ve hem o müddette baġteten ġaybūbet buyurdular. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ‘ale’ṣ-ṣabāḥ medreseye gelip ḫāneyi onlardan ḫālī bulduḳta buluṭlar gibi ḫurūşa gelip ḫalvet-ḫāne-i Sulṭān Veled’e giderek baġırdılar: *“Bahā’e’d-dīn! Ne uyuyorsuñ? Ḳalḳ şeyḫiñi ara. Zīrā yine meşām-ı cānı onuñ fevā’ih-i luṭfundan ḫālī buluyoruz.”*

Bir ḫayli müddet onlarīn vücūd-ı şerīflerini taḥarrī ve ḥāllerini istifsār eylediler. Ve bu defa‘a o ṭā’ifeden kāmilen naẓarlarını ref‘ edip gece gündüz o ḥażretiñ firāḳı ile ġazeliyāt inşād buyurdular. ‘Āḳıbet o ḳuṭb-ı vaḳtiñ inzi‘ācında müşevviḳ olan kimseler sille-i te’dībi müşāhede etti. Ve onlarıñ ‘ināyetinden külliyen maḥrūm oldu.

Bir çoḳ taḥarriyattan ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigār ‘aẓẓama’llāhu ẕikrihu bi’l-cümle ‘azīzān ve muḳarribān ile ḥikmet ve maṣlaḥat yüzünden onları taḥarrī için Şām’a gittiler. Orada olduḳları müddetçe her ṭarafta onlarıñ ḥāllerini istifsār buyurdular. Āḫirü’l-emr Ḳonya’ya revān olup yine semā‘ ve inşā-i ḥaḳāyıḳa ve ifşā-yı reḳā’iḳe ve terġīb-i ‘ibāda ve taṣfiye-i ḳulūb-ı levnāda meşġūl oldular. Ve Mevlānā Şemse’d-dīn raḍıya’llāhu ‘anhıñ ḫulefāsından olup ‘ahdiñ yegānesi bulunan ve envār-ı velāyetle ārāste olaraḳ o ṭā’ife içinde meşār-ı bi’l-benān olan Şeyḫ Ṣelāḥa’d-dīn-i Zerkūb ḳaddesa’llāhu sırrahu ḥażretlerini, Cenāb-ı Mevlānā Şemse’d-dīn ile ṣoḥbet buyurmuş olan bāḳī aṣḥābdan seçip o ḥażretiñ ḳā’im-i maḳāmı ṭutaraḳ ṣoḥbet buyurdu rıḍvanu’llāhi ‘aleyhim ecma‘īn.

Ẕikr-i Ṣāliṣ

3.5.3.Cenāb-ı Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn Zerkūb-ı Ḳonevī Ḳuddise Sırruhu

«20» Evliyā ve muḥaḳiḳīniñ seyyidi ve ʿārifīniñ zübdesi ve evtādıñ ḳuṭbu ve ʿibād arasında Allāh'ıñ amānı ve Cüneyd-i ṣānī ve faḳīr-i rabbānī muḫtāru'l-ḳulūb Şeyḫ Ṣelāḥad'd-dīn Zerkūb ḳaddesa'llāhu rūḥahu'l-ʿazīz ḥażretleri Cenāb-ı Ḫudāvendigārıñ mürīdi ve ḫalīfesi ve Mevlānā Şemse'd-dīn ḥażretleriniñ ehl-i ṣoḥbetinden idi. Çelebi Ḥüsāme'd-dīn efendimiziñ ḫilāfetleriñden mukḳaddem bi'l-cümle mürīdān ẕāt-ı ḥażretlerine mürācaʿt ederler idi. Zühd ve veraʿda bī-bedel ve mücāhede ve taḳvāda bī-miṣl olup maʿrifet-i ilāhī ve ʿulūm-ı yaḳīni onlara ṭarīḳ-i mecāzdan değil belki rāh-ı niyāzdan ḥāṣıl olmuş ve ehl-i ṣıdḳıñ maḳāmāt-ı aʿlāsına menzil ḳurmuş bir baḥr-i zāḫir ve faḳīr-i kāmil idi. Her kim ki ḥabl-i metīnden ʿibāret olan dāmen-i keremini illā ile ṣıḳı ṭutarsa ṣāḥib-i dil-i kāmilān zümresinden olur idi. Dāʾimā nefislerine mürāḳıb olub ḥācet ṭarīḳiyle söz söyler idi. Bedāyet ḥāllerinde emānet ve diyānetle meşhūr ve altın döğmek yaʿni altın varaḳı yapmaḳ ile meşġūl idi. Sebeb-i tecrīdleri ve Ḥażret-i [126] Ḫudāvendigārıñ bendeliğine mensūbiyetleri o olmuş idi ki

«21» Bir gün ʿādetleri üzere kendi ḥücrelerinde altın döğmek ile meşġūl idi. O gün teṣādüfen Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ bir ṣūrīdeliği ve ʿaẓīm bir ḥāleti var idi. Nāgāh Şeyḫ Ṣelāḥaʿd-dīn'iñ ḥücresinden içeriye girdi. Ve kendilerinde olan ḥālet sebebiyle şeyḫiñ çekiciniñ ḍarbesinden ḥāṣıl olan āhenk üzerine ṣıçrayıp semāʿ ve ḥarekete girdi. Ve bir ẕevḳ ve şevḳ ile tamāmen müstaġraḳ oldu. Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn onlarıñ semāʿ ve ḥareketi kendi çekiciniñ āhenk-i ḍarbesi üzerine vāḳiʿ olduġunu gördükte o āhenkten ḳatʿen fāriġ olmayıp altınıñ itlāfını düşünmeyerek o ḥāli muḥāfaẓa eyledi.

Bir zamān ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigār Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn'i alıp dışarıya çıḳtı Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn raḥmetu'llāhu ʿaleyhümā bir müddet ẕāt-ı ḥażretleriyle ṣoḥbet buyurup āyine-i derūnunu mücellā ederek kemāl-i nefsini o ḥażretiñ irādesiyle bildi. O muḳteżā üzerine şeref-i irādetle mümtāz olup naẓar-ı hümāyuñları saʿādet-i ile melḫūẓ olaraḳ ʿāḳıbet ṣāḥib-

i hidāyet ve ʿināyet olan kāmilān zümresinden oldu. Nitekim Ḥażret-i Ḫudāvendigār buyururlar beyyaż'llāhu vücuhuha:

کار زر کوبان چوزر کردی چوزر

شه صلاح الدین که توصد مردهٔ

Terceme

Kār-ı zerkūbları altın gibi ettik altın!

Yüz racul ḳuvveti var sende Ṣelāḥa'd-dīn-i şāh

Dīger bir ġazelde buyururlar:

Şi'r

مطر با اسرار مارا بازکو قصه های جانفزارا باز کو

مادهان بر بسته ایم امروز ازو تو حدیث دلکشارا بازکو

مخزن اِنَّا فَتَحْنٰا بر کشا سر جان مصطفی را بازکو

چون صلاح الدین صلاح جان ماست آن صلاح جانهارا بازکو

Terceme

Muṭribā! Aç yine esrārımızı Cān-fezā ḳıṣṣaları söyle yine

Biz bugün bağladıḳ ondan dehanı Dil-keşā bir ḫaberi söyle yine

"Maḫzen-i innā feteḥnā[228]yı aç" Sırr-ı peyġamberi söyle yine

Cānlarıñ ḫayrı Ṣelāḥa'd-dīn'dir O şeh-i feyż-i eṣeri söyle yine

[127] Ve Ḥażret-i Sulṭān Veled kendi meṣnevīsinde buyurur ḳuddise sırruhu

قطب هفت آسمان و هفت زمین لقب شان بود شیخ صلاح الدین

درو صال خدا قوی کامل نظر ش کرده سنك را قابل

[228] *"Biz sana dosdoğru, apaçık bir fetih ihsân ettik." El-Fetih-1 Age, s.510*

نور خورازرخش خجل کشتی　　هرکه دیدیش زاهل دل کشتی

چون ورا دید شیخ صا حب حال　　بر کزیدش زجملهٔ ابدال

روبدو کرد جمله را بکذ اشت　　غیر اورا خطا و سهوانکاشت

کفت آن شمس دین که می کفیتم　　باز آمد بما چرا خفتیم

کفت ازروی مهر بایاران　　نیست پروای کس مرا بجهان

من ندارم سر سما بر وید　　از برم باصلاح دین گروید

Terceme

Ḳuṭb-ı heft-i āsmān ve heft-i zemīn　　Oña derler idi Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn

Vuṣlat ḥaḳḳında bir ḳavī-i kāmil　　Naẓaru süneni eylemiş ḳābil

Nūr-ı ḫavrā ḫaceldi rūyından　　Ehl-i dil bir velī olurdu gören

Onu gördükte şeyḫ ṣāḥib-i ḥāl　　Oña gösterdi cümleden iḳbāl

Terk edip cümle ḫalḳı döndü oña　　Ġayrılar naḳş ederdi sehv u ḫaṭā

Dedi o şems-i dīn ki ẕikr ederiz　　Yine geldi niçin uyur gideriz

Dedi yārāna mihr ile encām　　Kimseden yoḳ cihānda hīç pervām

Sizi ben istemem yanımda giden　　İnḳıyādı Ṣelāḥa'd-dīn'e eden

«22» Mevlānā Şemse'd-dīn ḥażretleriniñ ġaybūbetinden ṣoñra ẕāt-ı şerīfleriyle sükūn ve ārām buldular. Nitekim Sulṭān Veled efendimiz buyurur:

شورش شیخ گشت ازو ساکن　　وان همه ر نج کفت و کو ساکن

شیخ با او چنانکه با آن شاه　　شمس تبریز چنانکه خاص آله

خوش‌در آمیخت همچو شیر و شکر　　کار هردو زهمدکر شدزر

Terceme

Sākin oldu onuñla şūriş-i pīr　　Güft u gū renci ḳaldı bī-teʾs̱īr

Şeyḫ onuñla naṣılsa Ḥażret-i Şems Öyle ṣoḥbet eder idi ġadd u emes

İmtizāc etti ṣanki sütle şeker İşleri birbirinden oldu güher

Cemāʿat-i ḥasūdān onuñ ḥaddeden ziyāde ḳurbiyetini müşāhede eylediklerinde yine ḥaḳd ve ḥasedle [128] meşġūl olup ʿadāvete başladılar ve ġāyet ḳasāvet ve nihāyet şekāvetlerinden ẕāt-ı ḥażretlerini cehle mensūb ḳıldılar. Ḥālbuki onuñ ḥaḳāyıḳ-ı ledünīsinden bī-ḫaber idiler. Nitekim Ḥażret-i Sulṭān Veled buyurur:

بازدر منکران غربو افتاد بازدرهم شدند اهل فساد

کفته با هم کزین یکی رستیم چون نگه می کینم درشستیم

این‌که آمد زاولین بترست اولین نوربود وین شررست

کاش کان اولین بودی باز شیخ مارا رفیق و هم دمساز

همه این مردرا همین دا نیم همه هم شهر ییم هم خوانیم

نه ورا خط و علم و نی کفتار بر ما خود نداشت این مقدار

خاص خاص خدایرا عامی کفته آن قوم جاهل ازخامی

بی خبر زین که عالم ایشانند همچو چشمه زعلم جو شانند

علم شان آمد از جهان عدم زان کتابی که خوانده بود آدم

بس کن و باز گرد ازین کفتن وز در مدح اولیا سفتن

قدح انکار آن مریدان کن صفت آن فریق بی جان کن

کرچه شان تر هات می کفتند از غم و فصه شب نمی خفتند

کای عجب از چه روی مولانا می نیابد کسی چو او دانا

روزو شب می کند سجود اورا بر فز و نان دین فزود او را

یك مریدی برسمِ طنّازی شد از یشان و کرد غمّازی

او همان لحظه نزد مولانا آمد و کفت آن حکایت را

که همه جمع قصد آن دارند که فلان را زنند آزا رند

پس رسید این بشه صلاح الدین　　نور چشم و چراغ هر ره بین

خوش بخندید و کفت آن کوران　　آن گروه پلید بی ایمان

نیستند این قدر زحق آکاه　　که بجز اَمر اونجنبد کاه

چون تواند کسی مرا کشتن　　بی زامرش بخونم آغشتن

رحمتم محض و رنه من بنفس　　ننهم زنده در جهان یك کس

Terceme

Yine münkirler ettiler feryād　　Yine teşvīşe düştü ehl-i fesād

Dediler ḳurtulup birinden biz　　Gözetirdik ḫulūṣ ile dirimiz

[129] Bu gelen o gidenden oldu beter　　O biri nūr idi bu nār ve şerer

Keşke olsaydı ibtidāki yine　　Mūnis ve hem refīk şeyḫimize

Biliriz biz bu adamı hepimiz　　Mekteb ve şehirce biziz hep biz

Ne ḫatt u ʿilmi var, ne de güftār　　ʿİndimizde değil o ḳıymet-dār

Oldu bir ʿāmī-i ḫāṣ ḫāṣ-ı Ḫudā　　Dediler ḫamlığından ol cühelā

Bilmiyolar ki ʿālem onlardır　　Çeşme āsā ʿilimde o ferdir

ʿİlminiñ maḫreci cihān-ı ʿadem　　O kitābdan oḳur idi ādem

Bıraḳ artıḳ bu baḥṣi kāfidir　　Evliyā medḥin etme vāfīdir

Ḳadeḥ et inkārıñ o mürīdānıñ　　Vaṣfıñ et o ferīḳ-i bī-cānıñ

Sözleri burhān idi cümle　　Uyḳusuz ḳaldılar bütün ġamla

Dedi onlar tuḥaf ki Mevlānā　　Bulmamıştır onuñ gibi dānā

Gece gündüz onu eder tebcīl　　Ehl-i faẓl üzere etmede tafḍīl

Bir mürīd ḳalḳıp etti ṭınāzlıḳ　　Çıḳıp onlardan etti ġammāzlıḳ

Etti o ʿazm nezd-i Mevlānā	Onlarıñ sırrın eyledi ifşā
Ki bunu ḳaṣd eder bütün o gürūh	İşlesinler falana bir mekrūh
Duydu bu ḥāli Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn	Nūr-ı çeşm ve çerāġ ehl-i yaḳīn
Ḫande etti dedi o bī-çeşmān	O gürūh-ı pelīd bī-imān
Bu ḳadar ḥaḳtan olmamış āgāh	Emri olmazsa uyanamaz bir gāh
Beni kim ḳıla muḳtedir ʿacabā	Onu emretmemişse Rabb-i Ḫudā
Raḥmetim maḥż yoḳsa nefḥam ile	Diri ḳoymam cihānda bir kimse

«23» Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ onlar ile olan muḥabbet ve ittiḥādı bir meṣābede idi ki bir gün eṣnā-yı taḳrīr ve maʿārifte "ḫum" lafẓ-ı Fārīsīni "ḫunb" telaffuẓ buyurdu. O mecliste oṭuran bir şaḫıṣ *"Ḫudāvendigār! Ḫunb değil oña ḫum derler."* dedi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār buyurdular: *"Ey bī-edeb! Ben o ḳadar bilirim ve lakin Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn böyle telaffuẓ buyururlar. Oña mutābaʿtı ulu görürüm, doğrusu onuñ buyurduġudur."*

Cemāʿat-i ḥasūdān Ḫudāvendigārıñ Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn ḥaḳḳındaki ḥüsn-i edeb ve ṣeḥābetlerini bu vecih üzere müşāhede ettiklerinde ḥarekāt-ı ġıyābīyelerinden istiġfār **[130]** edip ḥarʾetlerinden ve bī-edebliklerinden pīşmān olaraḳ ḥayl ḳuyusundan (لاَ حَوْلَ) ipi ile dışarıya çıḳtılar. Ve bildiler ki eğer bu defaʿa da yine ḍelālete düşerler ise sīne-i ḳabūllerine dest-i redd urulup (خَسِرالدُّنْيَا وَالآخِرَه)[229] olacaḳlardır lā-cerem tevbe-i ʿācil ile meşġūl oldular. Ve tevbeleri (اِستَغْفِرُوا رَبَّكُمْ كاٰنَ غَفَّارَا اِنَهُ)[230] mā-ṣadaḳınca maḥal-i icābete maḳrūn oldu ve Sulṭān Veled ḥażretleri o ḥaliñ ṣıfatında beyān buyururlar:

چون شنیدند هر دو زاری را	ساز کردند جنك باری را
در کشا دند و راه شان دادند	قفلهای ببسته بکشا دند
تو بها شان قبول شد آن دم	شاد کشتند و رفت از ا یشان غم
شیخ شد باز ار همه خوشنود	باز از نو کناه شان بخشود

[229] *El-Hac-11*
[230] *"Dedim ki Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü o çok bağışlayıcıdır."/En-Nûh-10 Age, s.569*

عمر ده روز شان هزاران شد بلکه خود بی شمار و پایان شد

Terceme

İkisi gūş edince zārīyi Düzdüler elde saz yārīyi

Ṣaldılar onları deri açaraḳ Ḳapatılmış geldiler açaraḳ

Oldu maḳbūl o demde tevbeleri Oldular şād ġuṣṣa gitti geri

Yine şeyḫ oldu cümleden ḫoşnūd ʿAfv ile etti luṭf-ı nā-maʿdūd

Onlarıñ on gün ömrü oldu hezār Belki de oldu bī-ḥudūd ve şümār

«24» Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ bāṭın cihetinden şeyḫe taʿlaḳ ve muvāniset-i tamāmı olduġundan neseb-i ẓāhirīye ile de ittiṣāl ārzū edip lā-cerem kerīmesini Ḥażret-i Sulṭān Veled için istedi. Ve neseb-i ferzendānını onlarıñ sülālesine muttaṣıl ḳıldı.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār tamām on sene müddet Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn ile ṣoḥbet buyurdu ve bi'l-cümle aṣḥāb ve ʿazīzān onlardan fevāʾid-i dārını ḥāṣıl ettiler. Nāgāh ʿayn-ı kemālde erişmiş bir naḳş şeyḫiñ ṣafḥa-i ḳalbi üzerine bī-irāde yazıldı.

Vaḳtā ki kendine geldi. O ḥāliñ vuḳūʿından ıżṭırab-ı ʿaẓīme dūçār olup ḥażret-i ʿizzetten ʿizz-i ismihu (رَبَّنَا لَاتُؤٰخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَواَخْطَانَا)[231] āyet-i kerīmesini tilāvetle tażarruʿ ve niyāz eyleyerek (اَعُوذُ بِكَ مِنْكَ) ondan ʿibāret olan ḥażret-i şeyḫini penāh-ı ittiḫāẕ eyledi. Teʾyīd-i subḥānī-i ʿināyet şeyḫe mevḳūf olup onu o ḥāletten tekrār dāru'l-emn-i selāmette ve dāru'l-ins-i kerāmette mütemekkin [131] ḳıldılar. Ve lakin cism-i mübāreklerine żaʿf ve ḫastelik dārī olup müddet-i marażı uzadı. Şeyḫ beden-i ʿāriyetten naḳl ile sarāy-ı bāḳiye rıḥlet etmesi çün ʿināyet buyurmalarını Ḥażret-i Ḫudāvendigārdan niyāz etti. Bī- ḥadd-i tażarruʿdan ṣoñra icāzet verip üç gün ʿiyādetine gelmedi. Şeyḫe o ḥālden vaḳt-i naḳliñ erişdiğine yaḳīn ḥāṣıl oldu. Nitekim Sulṭān Veled ḥażretleri beyān buyururlar:

ناکهان شد صلاح دین رنجور کشت از صحت بدن مهجور

[231] *El-Bakara-286*

رنج جسمش کشید سخت دراز　　دمبدم نیست می شد او زکداذ

شیخ چون مي نداد دستوری　　که رود شد دراز رنجوری

چونکه رنجوریش دراز کشید　　ناله و کریه اش بچرخ رسید

کفت با شیخ که ای شه قادر　　این لباس و جودرا بردر

کرد ازوی قبول و کفت رواست　　ازسر بالشین سبك بر خاست

چون دوسه روز در عیادت او　　نامد و کرد رو بحضرت هو

کشت بر شه صلاح دین روشن　　کفت جان می شود جدا زبدن

Terceme

Oldu nāgāh Ṣelāḥa'd-dīn rencūr　　Ṣaḥt-ı tenden oldu o mehcūr

Cisminiñ renci oldu ḫayli medīd　　Erimekten de oldu ża' fī mezīd

Şeyḫi zīrā ki vermedi destūr　　Ḳaldı ondan o ḥayli dem rencūr

Marażı olduġuçün öyle medīd　　Nālesi oldu āsmāna resīd

Dedi o şeyḥe ey şeyḫ-i ẕīşān　　Cānımı ṣevb-i tenden et ' üryān

Öyle olsun deyip ḳabūl etti　　Oradan ḳalḳtı çarçabuḳ gitti

Gelmedi çend-i rūz ' iyādetine　　Yüz çevirsin diye o hażretine

Añladı Şeyḫ Ṣelāḥa'd-dīn rūşen　　Dedi ki cān cüdā olur tenden

Ba' dehu tamāmen ḫoşluḳ ve şādī ile bu dār-ı ġurūrdan sarāy-ı sürūra sefer buyurup ḳalıb-ı ḫākīyi ḫākdānda bıraḳaraḳ mürġ-i rūḥu şāh-bāz-ı melā'ik ile berāber uçurdu.

Ve (عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرْ) [232] de mütemekkin oldu.

رفت آن طاؤس عرشی سوی عرش

چون شنید آواز طبل از کوی عرش

[232] *"Yüce Allah'ın huzûrunda Hakk meclisindedirler."/ El-Kamer-55 Age, s.530*

[132] Terceme

O ʿarşıñ ṭāvusu tā ʿarşa gitti

Ṣadā-yı ṭabl-ı ʿarşı çün işitti

Ḥażret-i Ḫudāvendigār ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu onlarıñ fevt-i ẓāhirilerinden ziyāde müteʾssir oldular. ʿİzzet ve taʿẓīm-i tām ile Ḳonya'nıñ cümle eʿāẓım ve ekābiri ḥāżır olduġu ḥālde cenāzeyi teşyīʿ eylediler.

Ve bu ġazeli ecr-i cemāli olaraḳ inşā buyurdular ḳaddesa'llāhu teʿālā sırruhumā:

ای زهجران فرآقت آسمان بکریسته

دل میان خون نشسته عقل و جان بکریسته

Terceme

Ey seniñ hicr-i firāḳıñdan semāʿ ḳan aġladı

Ḫūna müstaġraḳ olup dilʿaḳl ile cān aġladı

***

Ẕikr-i Rābiʿu

3.5.4.Çelebi Ḥüsāme'd-dīn 'Aẓẓama'llāhu Derecātu Ḥażretleriniñ Ḫilāfeti Beyānındadır

«25» ʿAẓamā-yı ehl-i tevḥīd ve ʿurefā-yı ṣāḥib-i ṭarīḳatten olan Ḥażret-i Çelebi-i kerūbiyān ve ḫülāṣā-ı rūḥāniyān, bānī-yi esās-ı muhabbet mütemmim-i erkān-ı meveddet, mülaḳḳan-ı esrār-ı maʿrifet ve ḥaḳīḳat mükemmel-i eḍlāʿ-ı şerīʿat ve ṭarīḳat, iftiḫār-ı evliyā, iḫtiyār-ı etḳıyāʾ, maẓhar-ı nūr-ı ilāhi, mehdi-i eṭvār-ı nāmütenāhi, sıddīḳ-i vaḳt[233] ve Ebu Yezīd-i zamān Çelebi Ḥüsāmü'l-Ḥaḳḳ ve'l-millet ve'd-dīn ḳaddesa'llāhu rūḥahu

[233] ***Sıdk:*** *Hakıkat ehlinin ıstılahında sıdk, helâk olacağın yerde dahi hak sözü, yalandan başka kurtuluş yolu gözükmeyen yerde dahi doğruyu söylemektir. Kuşeyrî şöyle der: "Sıdk; hâllerinde şâ'ibe/ karışıklık, itikadında şüphe ve amellerinde kusur olmamasıdır." Sıdk yalanın zıddıdır ve bir şeyi olduğu gibi söylemektir. Cürcânî, age, s.98*

kāffe-i aṣḥābıñ muḳtedāsı ve bi’l-cümle aḳṭābıñ pīşvāsı olup ẓāhir ve bāṭınları mücāhededе idi. Ve veraʿ ve taḳvāda mübalaġa buyururlar idi. Edeb-i bī-ġāye ve ṣıdḳ-ı bī-nihāyeye mālik olup riyāżet-i keşīrede bulunurlar ve dāʾimā mücāhededе olurlar idi. Ṭabʿ-ı kerīm ve sīret-i ḥalīm ile aḥvāl-i ḳulūbe muṭṭaliʿ ve esrāra vāḳıf olup kelimāt-ı cāmiʿa söylerler ve aṣḥāb-ı ḳāliñ ʿilm-i ḥāllerine āʾid müşkilātı ḥāllederler idi.

Şeyḫ Ṣelāḥa’d-dīn raḥmetu’llāhu ʿaleyhten ṣoñra ḥāl-i ḥayāt-ı Ḫudāvendigārda tamām doḳuz sene ve ondan ṣoñra daḫi bi’l-cümle aṣḥāb-ı Ḫudāvendigāra şeyḫ ve ḳāʾim-i maḳām ve ḫalīfe ve imām idi. Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigāra taḳarrüb ḳaṣdıyla kāffe-i aṣḥāb onlarıñ mülāzımı olurlar idi. Onlarıñ neseb-i mübārekleri (اَمسَيْتُ كُرْدِّياً وَاَصْبَحتُ عَرَبِّياً) kelāmınıñ ḳāʾili bulunan Şeyḫ ʿĀrif ḳaddesa’llāhu sırrahu ḥażretlerine muttaşıldır. Ẕāt-ı ḥażretleriniñ kemālātını ḳıyās etmek mümkün müdür? Ve hangi mīzān ile vezn edilebilir?

[133] Mıṣraʿ

كرتراز ويش كنى ميدان كه ميزان بشكند

Terceme

Onu ṭartarsan eğer bil ki terāzi ḳırılır

Bu ḥaḳīḳatte Ḥażret-i Ḫudāvendigārımızıñ maẓhar-ı tamāmı onlar idi. Ve kāffe-i meşneviyāt onlarıñ iltimāslarıyla teʾlīf olunmuştur. Kāffe-i ehl-i ʿaşḳ ve tevḥīde olan yalñız bu luṭuflarınıñ şükrünü ḳıyāmete ḳadar edā mümkün değildir. Meşneviyāt arasında mektūb olan ḥaḳāyıḳ-ı Çelebi ḥażretleriniñ sülūkuna dāʾir işāreti ḥāvīdir.

خوشتر آن باشد كه سر دلبران

كفته آيد در حديث ديكران

Terceme

Ṭarz-ı raʿnādır ki sırr-ı dilberān

Ġayrıyı söylerken o olsun ʿayān

Meşnevī-i şerīfiñ bütün dībāceleri onuñ elḳāb-ı şerīfesiyle müzeyyendir. Eğer bir ṭālib onlarıñ seyr ve sülūklarından bir şemme duymaḳ ārzūsunda olur ise Meşnevī-i Maʿneviyeniñ muṭālaʿsında ʿaşḳ-ı ḫuṣūṣunda mübālaġa lāzımdır. Belki onuñ bāzı ṣıfātına ıṭlāʿ peydā edip ehl-i başīret zümresinden olur. Onlarıñ nāmına işāret olunan meşneviyātdan teberrüken biz daḫi bir nebẕe ẕikr edelim. Nitekim cild-i şānīde buyrulmuştur:

مدتی این مثنوی تأخیر شد　　مهلتی با یست تا خون شیر شد

تا نزاید بخت تو فرزند نو　　خون نکر دد شیر شیرین خوش شنو

چون ضیاءالحق حسام الدین عنان　　باز کردانید زاوج آسمان

چون بمعراج حقائق رفته بود　　بی بهارش غنچها نشکفته بود

Terceme

Bir müddet Meşnevī-i Şerīf teʾḫire dūçār oldu; zīrā ḳanıñ süt olması için bir mühlet lazımdır. Yaʿni her bir şeyʾiñ derece-i kemāle irtiḳāsı tedrīc ve emhāl ile olur. Bināʾenʿaleyh lāyıḳ-ı ifaḍa olan esrārıñ ẓuhūru içiin mühlet lazımdır. Ki o eyyām-ı mühlet ẓarfında müfīḍ-i kerīmden istifāde olunaraḳ tekrār ḥalḳa bi't-tevcīh emr-i müfīḍ ile ifaḍa oluna. [Şerḥ İmdādu'llāh ve Muḥammed Rıżā ḳaddesa'llāhu sırrahumā]

Ey Ḥażret-i Ḥüsāme'd-dīn seniñ baḫtıñ bir oġul doġurmadıḳça ḳan tatlı süt [134] olmadı. Bunu iyi diñle. Yaʿni seniñ ḥāmile gibi olan baḫtıñ ferzend gibi olan inkişāf-ı esrārı tevlīd etmedikçe süt gibi eleẕ ve aḥlā olan Meşnevī-i Şerīfiñ naẓmına mübāşeret olunmadı. [Şerḥ İmdādullāh Veʿ Abdul'alā ḳaddesa'llāhu sırrahumā]

Ḥaḳḳ'ıñ żiyāsı olan Cenāb-ı Ḥüsāme'd-dīn vaḳtā ki yine ʿanānı evc-i āsmāndan çevirdi. Meşnevī-i şerīfe şürūʿ olundu. Ḥażret-i Ḥüsāme'd-dīn miʿrāc-ı ḥaḳāyıḳa gitmiş idi. Onuñ baḥārı olmadıḳça Meşnevī-i Şerīfiñ ġonçeleri açılmadı.

Üçüncü ciltte buyururlar:

ای ضیاء الحق حسام الدین بیار　　این سوم دفتر که سنت شد سه بار

بر کشا کنجینهٔ اسرار را　　در سوم دفتر بهل اعذار را

Terceme

Ey Ḥaḳḳ'ıñ żiyāsı olan Cenāb-ı Ḥüsāme'd-dīn Meṣnevī-i Şerīfiñ üçüncü cildine şürūʿ et. Zīrā ʿamel-i ḫayrda teṣlīṣ senettir. Aʿẕārı bıraḳ da Meṣnevī-i Şerīfiñ üçüncü cildinde ḫazīne-i esrārı aç.

Dördüncü cildte buyururlar:

ای ضیاء الحق حسام الدین توئی　　که کذشت ازمه بنورت مثنوی

همت عالی تو ای مرتحبا　　می کشد این را خدا داند کجا

کردن این مثنوی را بستهٔ　　می کشی آن سو که تودا نستهٔ

درلب و کفتش خدا شکر تودید　　فضل کرد و لطف فر مود و مزید

زانکه شاکر را زیاده و عده است　　آنچنا ن که قرب مزد سجده است

زان ضیا کفتم حسام الدین ترا　　که تو خرشیدی و این دو و صفها

شمس را قرآن ضیا خواند ای پدر　　وان قمر را نور خواند این را نکر

دیدهٔ غیبت چوغیبست اوستاد　　کم مبادا زین جهان این دید و داد

Terceme

Ey Ḥażret-i Ḥüsāme'd-dīn Ḥaḳḳ'ıñ żiyāsı sensiñ; zīrā Meṣnevī-i Şerīf seniñ nūruñ ile ayı geçti. Ey mürtecā! Seniñ ʿālī himmetiñ bu meṣnevī-i Şerīfi nereye çektiğini Cenāb-ı Ḥaḳḳ bilir. Teraḳḳī ve ziyādelik ışṭırārıyla bu Meṣnevī-i Şerīfi bilmiş olduġuñ cānibe çekiyorsuñ.

[135] Meṣnevī-i Şerīfiñ lübb[234] u kelāmında Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleri seniñ şükrünü görüp oña luṭf buyurdu ve fażīletini tezyīd etti. Zīrā şākire izdiyād-i niʿmeti vaʿd olunmuştur. Nitekim ḳurb-ı ilahī secdeniñ ücretidir. Ey Cenāb-ı Ḥüsāme'd-dīn saña o sebebten żiyā dedim ki sen bir güneşsiñ ve bunda iki vaṣıf vardır. "Yaʿni ḳılınç maʿnāsına olan ḥüsam ḳāṭʿidir ve ziyā daḫi ẓulmeti ḳāṭʿidir." Ey peder Ḳurān ʿaẕīmu'ş-şān "şemse

[234] ***Lübb:*** *Kudsî nûr ile aydınlanmış, vehim ve hayâlden arınmış akıldır. Age, s.82*

żiyā ve ḳamera nūr”[235] taʿbīr buyurdu. Buña naẓar et. Ey Cenāb-ı Ḥüsāme’d-dīn, seniñ ġayb gözün müşāhede-i umūr-ı ġaybiyede ġayb gibi üstāddır. Bu cihāndan bu müşāhede ve ʿaṭā eksik olmasın.

Ve yine dördüncü ciltte buyururlar:

همچنان مقصود من زین مثنوی — ای ضیاء الحق حسام الدین توئی

مثنوی اندر فروع و در اصول — جملهٔ آن تست کر دستی قبول

ور قبول آرند شاهان نیك و بد — چون قبول آرند نبود بیش رد

چون نهالش دادهٔ آبش بده — چون کشادش دادهٔ بکشا کره

قصدم از الفاظ او راز تواست — قصدم از انشاش آواز تواست

پیش من آوازت آواز خداست — عاشق از معشوق حاشا کی جداست

Terceme

Ey Ḥaḳḳ’ıñ żiyāsı olan Ḥüsāme’d-dīn benim bu Meṣnevī-i Şerīfi tertībden maḳṣadım sensiñ. Eğer ḳabūl eder iseñ; Meṣnevī-i Şerīf uṣūl ve fürūʿda hep seniñ ānıñdır. Deʾb-i şāhān budur ki ānlarınıñ ve bedī ḳabūl ederler ve ḳabūl ettikten ṣoñra ondan bir şey redd etmezler ve sen ey Ḥażret-i Ḥüsāme’d-dīn şāh-ı ḥaḳīkat ve maʿden-i ṭarīḳatsıñ. Meṣnevī-i Şerīfiñ ibtidāsını ḳabūl ettiğiñ gibi iḫtitāmını da ḳabūl eyle. Mādem ki nihāl-i Meṣnevī-i Şerīfi verdiñ ṣuyunu da ver. Ve mādem ki oña yol verdiñ eṣnā-yı rāhta teṣādüf olunacaḳ düğümü de çöz. Meṣnevī-i Şerīfiñ elfāẓından maḳṣūdum sensiñ. Ve onu inşādan ḳaṣdım senin āvāzındır. Benim ʿindimde seniñ āvāzın āvāz-ı Ḫudā’dır. Ḥāṣā, ʿāşıḳ maʿşūḳtan ne vaḳit cüdā olmuştur.

Ve beşinci ciltte buyururlar:

شه حسام الدین که نورا نجم است — طالب آغاز سفر پنجم است

[136] گر نبودی خلق محجوب و کثیف — و رنبودی حلقها تنك و ضعیف

[235] *El-Yûnus-5*

در مدیحت داد معنی داد می　　غیر این منطق لبی بکشاد می

مدح توحیف ست بازند انیان　　کویم اندر مجمع روحانیان

Terceme

Yıldızlarıñ nūru olan şāh-ı melik-i ḥaḳīḳat Cenāb-ı Ḥüsāme'd-dīn Meşnevī-i Şerīf'iñ beşinci cildine mübāşereti ārzū ediyor. Ey Cenāb-ı Ḥüsāme'd-dīn sen olmasa idiñ ḫalḳ-ı taʿlaḳāt-ı beşeriye ḥasebiyle derk-i ḥaḳāyıḳ-ı aşiyādan maḥcūb olurlar ve teleẕüẕāt-ı nefsāniyeleri sāʾifesiyle keşāfet ve kūdūrette ḳalırlar idi. Ve eğer sen olmasañ maʿrifet loḳmalarınıñ boġazları dar olup onlara maʿrifet loḳmaları ṣıġmaz ve żaʿīfü'l-istiʿdād olur idi. [Şerḥ İmdādullāh ḳuddise sırruhu.]

Eğer seniñ medḥiñi tamāmıyla ve kemāliyle ede idim ancaḳ seniñ medḥini eder ve ondan başḳa kelām söylemez idim. Seni bu beden ve dünyā maḥbūslarına medḥ etmek yazıḳtır. Bināʾenʿaleyh seniñ medḥiñi rūḥānīler ve ehl-i melekūt mecmaʿında söyleyeyim.

Ve altıncı ciltte buyururlar:

ای حیات دل حسام الدین بسی　　میل می جوشد بقسم سادسی

کشت از جذب چوتو علامهٔ　　در جهان گردان حسامی نامهٔ

پیش کش می آرمت ای معنوی　　قسم سادس در تمام مثنوی

Terceme

Ey gönlün ḥayātı olan Cenāb-ı Ḥüsāme'd-dīn beyān-ı maʿānī ṣadedinde Meşnevī-i Şerīfiñ altıncı cildini teʾlife meyl ve raġbetim cūşāndır. Bir ismi Ḥüsāmī-nāme olan bu Meşnevī-i Şerīf seniñ ceẕbeñ sebebiyle cihānda meşhūr oldu. Ey Cenāb-ı üsāme'd-dīn sen ṣūrete değil maʿnāya mensūbsuñ. Maʿnevī olan Meşnevī-i Şerīf de saña layıḳ bir hediye olduġundan onuñ mütemmimi olan altıncı ḳısmı hediyeten taḳdīm ediyorum.

***

«26» Ḥudāvendigār ḳaddesa'llāhu sırrahu ḥażretleriniñ ẕāt-ı şerīflerine olan ʿināyeti ḫulefādan hīçbirisine olmamıştır. Onlar ile olan muʿāmeleleri bir vecih ile idi ki gören bir kimse onlarıñ mürīdi ẓann eder idi. Çelebi ḥażretleriniñ leṭāfet-i mizāc-ı şerīfi [137] ve şefḳati bir meşābede idi ki bir kimse ḥużūrunda, *"Falana böyle bir zaḫmet ve vücaʿ ḥādiṣ olmuştur."* dese idi fi'l-ḥāl onlara zaḫmet ʿārıż olur idi. ʿUluvv-i himmet ve keremde maʿrūf ve meşhūr idi. Nitekim o vaḳitte bu ḳadar ümerā-i ṣāḥib-i ḫayr mevcūd olduġu ḥālde faḳrā ve ehl-i iḥtiyāc-ı berk ü nevāyı onlardan bulurlar ve her tertīb buyurduḳları żiyāfet ve semāʿ da bi'l-cümle ekābir onlarıñ ʿuluvv-i himmetlerine reşk ederler idi.

Perhizkārlıḳları bir ḥadde idi ki naẓarı nā-maḥreme vāḳiʿ olmamaḳ için aṣlā iḫtiyārlarıyla gündüz ḥamāma gitmezler idi.

Onuñ cümle-i ādābından biri de o idi ki Ḥażret-i Ḫudāvendigāra müddet-i mülāzemetlerinde aṣlā ve ḳaṭʿa onlara maḫṣūṣ olan ḫelāya girmeyip ḳara ḳışta soġuḳ ve ḳar ve yaġmura baḳmayaraḳ ḫānesine gider ve tecdīd-i vużū edip ʿavdet eyler idi. Ve dāʾimā Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu ḥażretleriniñ ḥużūrunda edeb ile iki diz üstüne oṭurur idi. La-cerem bu edeb-i sülūk ile bulduġunu buldu. Tamām on sene müddet Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ ḥāl-i ḥayātında ḫilāfet buyurdular. Ol vecih ile ki bi'l-cümle aṣḥāb bī-ḥaḳd ve ḥased-i müstefīd oldular ve bu ḥāl teşādüfen ṣulṭānu'l-maḥbūbīn Sulṭān Veled buyururlar rıḍvanu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn:

بود با شیخ باز مانهٔ شیخ　　همدل و همنشین بخانهٔ شیخ

در صفا و وفا بهم همدم　　همه اصحاب شادمان بی غم

بخشش هردو بر همه شامل　　همه از هردو عالم و عامل

Terceme

Öyle ki şeyḫle zamān-ı şeyḫte　　Hep berāberdi mekān-ı şeḫte

O ṣefāda ve vefāda hemdem　　Cümle aṣḥāb idi şād ve bī-ġam

Onlarıñ luṭfu ʿumūma şāmil　　ʿĀlem onlar ile ʿālim, ʿāmil

Ḥażret-i Ḫudāvendigār taḳrīr-i ḥaḳāyıḳa meşġūl olduḳları her bir vaḳitte Çelebi'ye ʿināyāt-ı rūḥāniyāttan öyle ʿināyet ḥāṣıl olurdu ki külliyen kendini ġāʾib edip ḫayli müddet ẕevḳinden ve o ḥāliñ leṭāfetinden medhūş ḳalır idi. Kendine geldiği vaḳit başını secdeye ḳoyup gözünden eşk-i ṭūfān-engīz döker ve o ḥażretiñ ẕāt-ı pākine āferīn ḫ̆ān olur idi.

«27» Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu hażretleriniñ naḳillerinden ṣoñra ḫilāfette iḫtilāf vāḳiʿ oldu. Baʿżıları dediler ki*: "Ḫudāvendigārıñ ḥāl-i ḥayātında imāmet* ***[138]*** *ve ḫilāfet buyurduḳları gibi bu vaḳitte daḫi Ḥażret-i Çelebi'yi ḫilāfete bi'l- ḳabūl bīʿat edelim. Ve onu şeyḫimiz ḳāʾim-i maḳām bilip vücūd-ı şerīfini ġanīmet ṣayalım."*

Baʿżıları dediler: *"Fi'l-vāḳiʿ bu reʾy ṣāʾibdir velakin (*الشبل مثلالخبرفِی الاسد*) ḍarb-ı meṡeli meşhurdur. Ḥażret-i sulṭānu'l-evliyā ve'l-maḥbūbīn Sulṭān Veled bahāʾü'l- Ḥaḳḳ ve'd-dīn Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu Ḫudāvendigārıñ vāriṡ-i ʿilmi ve ṣulbīsi ve evliyā-yı kibārıñ ḫülāṣa-i maḥbūbu ve rumūz-ı ḥaḳāyıḳıñ kāşifi ve maʿārif ve daḳāyıḳıñ şāriḥi ve nāme-i ilahīniñ dībācesi ve esrār-ı nā-mütenāhīniñ mülaḳḳanıdır. Eğerçe Ḫudāvendigārīn ḥāl-i ḥayātında imāmete istiʿdādı ve riyāsete istiḥḳāḳı ve evliyā-yı kemele şeyḫlik için istīhāli mevcūd idi. Ve lakin peder-i ʿālīleriniñ şaʿşaʿ-ı nūru ḥükm-fermā olduġundan ṭarīḳ-i edebe sālik idiler. Bügun ise şeb-i deycūruñ kān-ı āfitābı yüzünü niḳāb-ı ġayrete çekti. Onun sırrı olan bu sülāle-i ṭāhireyi şeyḫiñ ḳāʾim-i maḳāmı bilelim."* Bāzān maʿrifetiñ nāḳidleri ve mesend-i ṭarīḳatiñ ṣadr-ı nişīnleri olan ʿazīzāndan bir ṭāʾife dediler: *"Biz ciğeri yanmış ʿāşıḳlara cān ve cānān arasını tafrīfe ne ḥāl vardır."*

Naẓm

آن چو خورشید این چو بدر منیر	هردو سلطان و شاه عالمکیر
آن چو صدیق بحر صدق و صفا	و این چو حیدر حبیب و شیر خدا
آن یکی شهسوار عالم دین	وین یکی افتخار روی زمین
آن یکی قرة العیون جهان	وین دکر آسمان عالم جان
آن یکی ملك فقر را دیهیم	وین دکر پیشوای هفت اقلیم
هر دو فرمان ده ممالك دل	هر دو مقبول و هر دو هم مقبل
هر دو راشمع معرفت دردست	هر دو از جام قدسیان سرمست

هر دو مارا درین جهان رهبر　　باز هر دو شفیع در محشر

هردو درباغ معرفت رسته　　چون کل و یاسمین بیك دسته

Terceme

O güneş miṣlidir bu bedr-i münīr　　Her biri pādişāh-ı ʿālem-gīr

Biri ṣıddīḳ-ı baḥr-ı ṣıdḳ u ṣafā　　Biri Ḥaydar miṣāli şīr-i ḫudā

Öteki şehsuvār-ı ʿālem-i dīn　　Beriki iftiḫār-ı rūy-ı zemīn

[139] O biri ḳurratü'l-ʿuyūn-ı cihān　　Bu ise āsmān-ı ʿālem-i cān

O biri mülk-i faḳradur dīhīm　　Bu ise pīşvā-yı heft-iḳlīm

İkisi ḥākim-i memālik-i dil　　Bizce maḳbūldür ve hem maḳbel

Şemʿ-i ʿirfānı ṭuttular der-dest　　İkisi cām-ı ḳudsiyāndır mest

İkisi bu cihānda rehberdir　　İkisi de şefīʿ-i mahşerdir

Bāġ-ı ʿirfāndan onlar oldu resā　　Bir demet gül ü yāsemīn āsā

"Evlāter olan odur ki aralarında temyīz etmeyip her iki pīşvānıñ reʾy-i ṣāʾibi ne vechi iḳtiżā ederse biz daḫi oña iṭāʿat edelim." Ertesi günü bi'l-cümle ʿazīzān ve aṣḥāb ve emīrān ve muʿteberān türbe-i muḳaddesiñ ziyāretine gelmiş idiler. Ḥażret-i Çelebi raḥmetu'llāhu ʿaleyh Sulṭān Veled ḥażretlerine buyurdular: *"Ey nūrı dīdem ve maḥdūm-zādem, bugün Ḥażret-i Ḫudāvendigārımıñ āfitāb-ı celāli ʿālem-i suflīden ġurūb edip ufḳ-ı āḫirette ṭulūʿ eyledi. Biz bir avuç yetimler ile żaʿīfleri saña vedīʿa bıraḳtı. Peder-i bezr-i güvārınızıñ taḫtına oturup vażīʿ ve şerīf ḥaḳḳında terbiye ve şefḳat ṭarīḳine sālik bulunmañız īcāb eder."* Sulṭān Veled ḥażretleri kemāl-i luṭf ve ḫalḳında nāşī zebān-ı gevher-bārını açıp ʿibāre-i faṣīḥe ile buyurdular ki: *"Ḥażret-i Ḫudāvendigārım ve pederim raḍıya'llāhu ʿanhuḥāl-i ḥayātında seni cümle üzerine mümtāz ṭutup kāffe-i aṣḥāb ve fürūzandānıñ imāmet ve riyāsetini saña tefvīż etmiştir. Onuñ cemāl-i zībāsından maḥrūm ḳaldıġımız bu günde imāmetiñiz bi-ṭarīḳ evlādır."* Ve o esnāda ḳalḳıp Ḥażret-i Çelebi'yi mesend-i

meşīḫate iḳʿād edip tamām on iki sene oñu pederiniñ ḳāʾim-i maḳāmı bildi. Ve Ḥażret-i Çelebi daḫi vaẓīfe-i meşāyiḫten bulunan terbiye ve şefḳat ve taṣfiye-i ḫavāṭır-ı mürīdān ve ṭarīḳa-i sülūktan hīçbirini terk etmeyip sünen-i Ḫudāvendigāra yetemāmuhā riʿāyet buyurdu.

«28» Aḫirü'l-emr o ḥażretiñ firāḳı ḥaddi tecāvüz ettiğinden perde-i vücūduñ ortadan ḳalḳmasını Ḥażret-i ʿİzzet ʿizz-i ismihu'dan istidʿā buyurdu. Iżṭırarları soñ dereceyi bulduġundan tīr-i duʿā hedef-i icābete maḳrūn olup altı yüz seksen dört senesi ẕarfında dāru'l-ḫulūda sefer-i müyesser oldu. Ve Cenāb-ı Ḥudāvendigārıñ ḫalḳa-i ḫāṣına ulaştı. raḍıya'llāhu ʿanhum ve rıḍvā-yı ʿanha

3.5.5.Ẕikr-i Ḫilāfet-i Ḥażret-i Sulṭān Veled Raḍıya'llāhu ʿanhu

«29» Maḥbūbīniñ sulṭānı, evvelīn ve āḫirīniñ maʿşūḳu, esrār-ı lāhūtiyeniñ ʿārifi, [140] rumūz-ı nāsūtiyeniñ mülaḳḳanı, beyne'n-nās-ı āyet-i raḥmet, yeryüzünde Allāh'ıñ velīsi, ḫalḳ üzerine Allāh'ıñ ḥücceti velāyet dāʾiresiniñ mütemmim ve ḫātemi ve ḥaḳīḳat iḳlīmleriniñ mālik ve ḥākimi Mevlānā ve seyyidinā ve seyyidinā bahāʾü'l-millet ve'l-ḥaḳḳ ve'd-dīn vāriṣü'l-enbiyā ve'l-mürselīn el-hādī ilā sebīlü'l-yaḳīn ḳaddesena'llāhu bi-sırruhu'l-muʿaẓẓam ḥażretleri cemīʿ ʿulūm-ı resmiyede bir deryā-yı bī-kerān ve maʿārif ve ḥaḳāyıḳ-ı ḳudsiyede bī-miṣl bir pādişāh-ı ẕī-şān idi.

Zebānı, beyān incisini ḥaḳḳa-i yāḳūt-ı dehānda dilediği vaḳitlerde ʿālimiyānıñ mübhem olan müşkilātını ve ḳarışıḳ bulunan rumūzunu her biriniñ paş ṭutmuş olan āyīne-i derūnunda müşāhede edip ḥall buyururlar. Ve sıırr-ı ḥakāʾiḳ ve lübb-i daḳāʾiḳi berāhīn-i ḳaṭʿa ve delāʾil-i vāżıḥa ile bi'l-cümle ḥażāra rūşen ve hüveydā eyler idi. Fużelā ve ʿulemāʾ-i milletiñ engüşt-i ḥayreti dehān-ı ḥaclette ḳalḳıp Ḥażret-i Ḳudsüñ ḥacle-nīşīnleri ve ḥaṭīra-i insiñ mücāvirleri "ʿaleyke ʿayna'llāh" derler idi.

Ḥażret-i Mevlānā Şemse'd-dīn ʿaẓẓama'llāhu ẕikrihu onlarıñ Ḥaḳḳta ʿināyet-i tamām buyurup evḳāt-ı tecelliyāt ve münācātta Ḥażret-i Rabbu'l-ʿİzzetten onlar için zaḥmetsiz ve kudūretsiz ve meşaḳḳatsiz maḳāmāt-ı velāyetiñ aʿlāsına nāʾiliyetlerini istidʿā eylerler idi.

Lā-cerem o kenz-i ḥaḳāyıḳ onu kemāle īṣāl edip onlarıñ ẓāhir ve bāṭınları kāmilen nūr-ı ḳuds ile müzeyyen oldu.

Doḳsan altı sene ʿömr sürdü. Dāʾimā müşāhede-i ḥaḳāyıḳta müstaġraḳ olup levḥ-i ḥaḳīḳat üzerinde olan nuḳūşu naẓar-ı başīretle görerek ʿālimiyāna şerḥ buyurur idi. Ekābir ve aṣāġir fevāʾid ve mevāʾid dārını iktisāb eylediklerinden başlarını pergār gibi o ḳuṭb-ı zemīn ve zamānıñ āsıtānesine vażʿ ederler idi. O ḳuṭb-ı Ḫudānıñ ḥāżır olduġu mecmaʿda, eṭrāfdan o ḫıṭa-i mübārekede ṭoplanan ve bi'l-cümle ʿulūmda engüşt-nümā-yı ʿālem olan bu ḳadar füżalā ve ʿulemā-yı müftīn bulunduġu ḥālde ẕāt-ı ḥażretleri taḳrīr-i ḥaḳāyıḳ ve maʿārifle meşġūl olduḳta onlardan hīç birisiniñ noḳṭā-i mecāli olmaz idi.

كلاه كوشهٔ خورشيد چون نمايد روز

ستاركان بحقيقت فرونهند كلاه

Terceme

Külāh-ı güşe-i ḫurşīd edince rūzu pedīd

Sitāreler de muḥaḳḳaḳ külāhını çıḳarır

O mecliste ḥāżır bulunan ḳalbi yanıḳ ʿāşıḳlar ġāyet leṭāfet ve nihāyet-i şevḳten vālih olup esrār-ı deryālarına ġarḳ olurlar idi. Ve eğer bu ifādede bir kimseye şek ve şüphe ʿārıṣ [141] olursa bu meʿāniniñ taḳrīri oña müberhen olmaḳ için, o ḥażretiñ meṣneviyāt ve ġazeliyātıyla kelām-ı menṣūrunu muṭālaʿa etsin. Maʿ haẕā o ḥaẕretiñ ıṭlāḳ yüzünden beyān buyurduḳları kelimātıñ muḳayyed bulunan taḳrīr ile hīç münāsebeti yoḳtur. Ve inşā buyurduḳları bi'l-cümle kelāmlar daḫi aṣḥāb-ı keşfiñ bu ḳadar maḳāmātınıñ miftāḥıdır. Ve onuñ her faṣlı erbāb-ı ṭarīḳate mürşid ve pīşvādır. Ḫāṣ ve ʿāma, āşinā ve bīgāneye, büyük ve küçüğe āfitāb raḫşān gibi beşūş ve ḫandān olup muʿāmeleleri müsāvīdir. Nitekim bu risāleniñ müʾellifi söyler:

زهى زنور روان تو چشم جان روشن ز عكس طلعت تولوح قدسيان روشن

زنور سينهٔ پاك تو درشب ديجور توان شمرد يكا يك ستار كان روشن

هر آن خیال که در وهم روشنان نکذشت ضمیر پاك تراشد یکان یکان روشن

کجاست منکر تامن نمایش او را زمکر مات کمال توصد نشان روشن

خدیو تخت حقایق بهای ملت و دین که روشن است بدو چشم عاشقان روشن

انیس روضهٔ پاك تو قاصرات الطرف میان مرقد صدر توچون جنان روشن

بباركاه جلالت مراچه قدر بود که در صفات جمالت کنم بیان روشن

ولیك عشق برآن آردم چو پروانه که گرد شعلهٔ شمعت کنم دهان روشن

Terceme

Ne ḫoş o nūr-ı revānıñla çeşm-i cān-ı rūşen

O ʿaks-i vechiñ ile levḥ-i ḳudsiyān-ı rūşen

Żiyā-yı sīne-i pākiñle leyl-i deycūrda

Birer birer ṣayılır hep sitāre-kān-ı rūşen

O her ḫayāl ki o hām rūşenān görmez

Żamīr-i pākiñe olmuş yekān yekān rūşen

Hani o münkir oña tā ki eyleyim iẓhār

Seniñ füyūż-ı kemāliñde yüz nişān-ı rūşen

Şeh serīr-i ḥaḳāyıḳ bahā-yı millet ve dīn

Onuñla rūşen olur çeşm-iʿ aşıḳān-ı rūşen

Enīs-i ravża-i pākiñde “ḳāṣırātu’ṭ-ṭaraf”

O türbeniñ içi mānende-i cinān-ı rūşen

Der celāliñ öñünde benim ne ḳadrim olur

Cemāliñle ṣıfatın eyleyim beyān-ı rūşen

Velakin üstüne ʿaşḳ attı miṡl-i pervāne

Ki nūr-ı şemʿiñi devr eyleye dehān-ı rūşen

«30» O ḥażretiñ ṣıfāt-ı kemālātında ḫāmerān olmaḳ ʿayn-ı taḳṣīr olur. Ve'l-ḥāṣıl onlardan dört sülāle-i ṭāhire-i ṭayyibe vücūda gelmiştir ki evvelkisi Ḥażret-i Çelebi ʿĀrif ikinsici Çelebi ʿĀbid üçüncüsü Çelebi Zāhid dördüncüsü Çelebi Vāciddir. Raḍıya'llāhu ʿanhum.

Vaḳtā ki müddet-i ʿömürleri doḳsan altıya vāṣıl oldu. Mizāc-ı şerīflerinde bir ḳırıḳlıḳ peydā olup **[142]** bir ḳaç gün ṣāḥib-ferāş oldu. Ve büyük maḫdūmları olan Ḥażret-i Çelebi ʿĀrif'i çaġırıp ḳolundan ṭutaraḳ aṣḥāb-ı ʿazīzān ve mürīdāna tevdīʿ eyledi. Civār-ı Rabb-i raḥīm ve melik-i kerīme mülḥaḳ olacaḳları gece ḫāneyi aġyārdan ḫālī buyurdu. Geceden bir miḳdār geçtikte oṭurup buyurdular ki*: "Ḥażret-i Ḫudāvendigārım ve Mevlānā Şemse'd-dīn ve bi'l-cümle evliyāʾullāh gelip baña muntaẓırdırlar, benim vefātımdan dolayı cezʿa ve fezʿa etmemek gerektir."* Ve taḳrīr-i ḥaḳāyıḳ ve ẕikr-i Rabbu'l-ḫalāʾiḳ ile meşġūl oldular. Yedi yüz on iki sene-i hicriyesi māh-ı Recebiniñ onuncu pazar gecesi āḫirinde ẕikr ederek ferādīs-i ḳudste ve riyāż-ı inste istiḳrār eylediler.

Ve perde-i nūrda mestūr olup "ḳāṣırātu'ṭ-ṭaraf"[236] ḫizmetçiliklerine ḥāżır oldular ve "Vildān-ı muḫallidūn[237]", şarāb-ı ṭuhūr ile memlū olan ebārīḳ-i nūru öñüne getirdiler. Ve üç gün üç gece ḳubbe-i mübāreḳlerinden āsmāna ḳadar bir nūr ẓāhir oldu. Ol vecih ile ki Ḳonya ahālisiniñ ṣaġīr ve kebīri gündüz aydınlıġında müşāhede ettiler. Ve o ʿaẓamette ḥayrān olup ẕāt-ı ḥażretleriniñ ġaybūbet-i cemālinden dolayı feryād ve fiġānı ʿalāya eriştirdiler. (رضى الله عنه و عن اسلافه)

3.5.6.Ẕikr-i Ḥażret-i Çelebi ʿĀrif Ḳuddise Sırruhu

«31» Rūḥānīleriñ maḫdūm-zādesi, rabbānīleriñ ḥayāt-baḫşı, muḥaḳḳiḳānıñ nūr-ı dīdesi, mehāmme-i ceberut sālikleriniñ reh-nümāsı, ḫaṭa-i melekūt-ı nāzenīnleriniñ ḳāfile sālārı, dīde-i ʿārifānıñ sermekeşi ve sūḫte-i miskinānıñ nevāzende-i dili Çelebi Celāle'd-dīn

[236] *Es-Sâffât-48*
[237] *El-Vakıa-17*

Ferīdūn el-müştehir bi-ʿārif nūra'llāhu ḍarīḥuha ḥażretleri Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ ḥāl-i ḥayātında vücūda geldi.

Doġduḳtan ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳuddise sırruhu onları alıp āsitānelerine ḳoyaraḳ ḥarekāt ve semāʿ buyurdular. Ve onlarıñ ḥaḳḳında pek çoḳ ʿināyet ḳıldılar. Ve kendi yaḳīnlerini onlara iḥsān eylediler. Ve ʿĀrif ismi ile çağırdılar. Ve āb-ı maʿrifeti onuñ cū-yı sīnesine aḳıttılar. Sulṭān Veled ḥażretlerinin naḳillerinden ṣoñra aba ve ecdādınıñ taḫt-ı velāyet ve ḫilāfetine oṭurdu ve bütün ṣādıḳları vücūd-ı şerīfleriyle müzeyyen ve müşerref ḳıldı. Ve ṭarīḳ-i ṣıdḳ ve niyāzı ve terk-i mesivāyullāhı ve mecāzı herkese āşikare ḳıldı. Ve selāṭīn ve ümerā ve efāżil ve küberā, muḥabbet ve iḫlāṣlarından nāşī onlara irādet getirip emir ve fermānlarına münḳād oldular. Ve ʿizzeti nefislerini onda bildiler.

Ve fünūn-ı ġarībe ile [143] meşḥūn kelāmları ve ġazelleri vardır. Nefs-i nefīsleri ḥaḳāʾiḳ-i ẓāhiriye ve bāṭıniye ile ārāste ve himmetleri ʿālī ve keremleri bī-ḥadd ve ḫulḳları ḫāṣ ve ʿām üzerine güneş gibi fāʾiż ve vecdi ve basaṭı nesīm-i bahār gibi muʿtedil ve tekellüf ve ruʿūnetten baʿīd idi. Eğer onlarıñ aḫlāḳ ve ṣıfatlarınıñ beyānına devām olunsa ṭavīl olur. Velakin her bābdan bir faṣl ve her enbārdan bir avuç ʿarżı vācib göründü. Ẕāt-ı ḥażretleri yedi yüz on doḳuzuncu sene-i hicriyesi māh-ı ẕi'l-hiccesiniñ yirmi dördüncü ṣalı günü bu tengnā-yı cihāndan dāru'l- emān ve beytü'l-cināna rıḥlet edip kendi cins-i vāṣıllarına ulaştılar. Mürīdān ve ʿāşıḳān şehr içinde o nāzenīn-i cihānıñ merāsim-i ʿizāsını icrā edip merṣiyeler ve ḳaṣīdeler inşā eylediler. (رحم الله ال ماضين وادام دولة ال باقين)

3.5.7.Ẕikr-i Çelebi Şemse'd-dīn ʿĀbid Ḥażretleri

«32» Çelebi ʿĀrif ḥażretleriniñ naḳillerinden ṣoñra birāder-i ṣulbīsi çelebi rūḥāniyān, dībāce-i vücūh-ı muḥaḳiḳān, gülbin-i gülşen-i maʿrifet, sīmurġ-ı ḳāf-ı ḳurbet, taḫt-nişīn-i nuṣret, nūr-ı ʿuyūnu'l-kāmilīn maḥbūbu'l-vāṣilīn baḥru'l- ʿavārif, şemsü'l-maʿārif-i çelebi Şemse'd-dīn ʿĀbid isbaġa'llāhü ẓıllehu ḥażretleri şimdi ḳāʾim-i maḳām ve şeyḫ ve imām-ı vaḳt oldu. Ve kāffe-i mürīdān ve ʿāşıḳānıñ gözleri cemāl-i hümāyunlarıyla rūşendir.

3.5.8.Ḥażretiñ İḫvān-ı Ṣafāsı

«33» Ẕāt-ı ḥażretleri ve ekābir-i aḳṭāb be ʿuyūn-ı ulu'l-elbāb olan şümūs-ı eflāk el-maʿārif ve nücūm ve burūcu'l-ḥaḳāʾiḳ ve ṣemere-i aġṣān-ı eşcāru'l-ḳuds ve dürer-baḥār-ı maʿārifü'l-ins Ṣelāḥa'd-dīn Emīr Zāhid ve Ḥüsāme'd-dīn Sulṭān Vācid raḍıya'llāhu ʿaleyhim ecmaʿīn ḥażarātı sünnet-i ecdādı ḳāʾim ṭutup rüşd ve sebīl-ı hidāyeti cümle üzerine iẓhār eylediler. Ehl-i cihāna vücūd-ı pür-cūd-ı şerīfleriyle muʿāvenet-i tāmede bulunup ṣādıḳlara derūn-ı mübārekleriyle ġayr-ı ḳābil-i taḳrīr bir iṭmiʾnān baḫş eylediler.

Ḥaḳḳ celle ve ʿalā ḥażretleri bu ʿuḳūd-ı baḫtiyārīyi ʿibād-ı sāʾire için senelerce pāyidār ve onlarıñ netāyic-i ṭayyibelerini ḳıyāmete ḳadar ber-ḳarār buyursun.

(بحق محمد و اله ال طیبین ال طاهرین اجمعین) Ya Rabbi āmīn.

3.5.9.Ẕikr-i Aṣḥāb ve Ru'esā-yı Mürīdān Raḥima'llāhu Teʿālā

«34» Allāh seni muvaffaḳ eylesin maʿlūmuñ olsun ki Ḫudāvendigār ḳaddesna'llāhu bisırruhu'l-muḳaddes ḥażretleriniñ ḥāl-i ḥayātında mürīdān ve ʿāṣıḳān lā-yuʿad idi. Velakin ehl-i ṣoḥbetten olup taḳrīb-i tām ḥāṣıl edenler ve riyāżet-i keşīre çekip vücūd-ı varlıġını faḳr ve yoḳluḳ [144] potasında biñ defaʿa eriterek ẓāhiri maḥv ile dünyāyı arḳasına atanlar bu zümre idi ki ẕikr olunur: Çelebi Celāle'd-dīn Ferīdūn, Mevlānā Sirāce'd-dīn Bayburtī, Bahāʾe'd-dīn Baḥrī, Faḫre'd-dīn Sivāsī, Evlād-ı Müderris, Bektemūr, Mevlānā Ṣelāḥa'd-dīn Faḳih, Niẓāme'd-dīn Ḫaṭṭāṭ, Mevlānā ʿİzze'd-dīn Erzincanī, Mecidü'd-dīn Merāġī raḥmetu'llāhu ʿaleyhim ve raḍıya'llāhu ʿanhum:

«35» Ḥażret-i Ḫudāvendigārıñ āḫir vaḳtine erişip Çelebi Ḥüsāmu'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīn ve Sulṭān Veled ḳaddesa'llāhu sırrahümā ḥażretleriniñ ʿināyetlerine maẓhar olaraḳ ḫilāfetle mevsūm olanlardan birisi mevlānā meliku'l-ʿārifīn, faḫru'l-muḥaḳḳiḳīn, kāmilu'l-ḥāl ve'l-ḳāl Mevlānā ʿAlāʾe'd-dīn El-Amasī raḥmetu'llāhu ʿaleyh idi ki kendi zamānında zümre-i fuḳarānıñ ṣāḥib-ḳırānı ve cümle-i ʿuṣṣāḳın ḳāfile-sālārı olup bir nefs-i ārāmide ve bir sīret-i pesendīde ve bir şān-ı ʿālī ve bir beyān-ı şāfī ṣāḥibi ve göñülleriñ maḥbūb ve maḳbūlü idi.

Ve mürīdān ḥaḳḳında beẕl-i himmet edip her kimi ki ṣıdḳ ve ṣefā ile mümtāz ṭutarsa zümre-i ṣıddīkāna vāṣıl eyler idi.

«36» Bunun gibi Erzincān'da mu'ḳīm bulunan erkān-ı Mevlānā ve üstādımız ve şeyẖimiz, şemʿ-i cemʿ-i ʿirfān, vāsıṭu'l-ʿaḳdu'l-etḳıyā, şāriḥ-i rumūz-ı daḳīḳ, şārib-i selsebīl-i taḥḳīḳ melekü'l-ṣıfāt, maḳbūlü'l-evliyā, zübdetü'l-ezkiyā Ḥüsāmu'l-millet ve'd-dīn Ḥüseyin el-Mevlevī raḥmetu'llāhu ʿaleyh ḥażretleri Mūsā ʿaleyhi's-selām gibi yed-i beyżāya ve Mesīḥ ʿaleyhi's-selām gibi iḥyā-yı mevtāya mālik ve feżāʾil-i mütenevviʿa-i resmīyede bī-naẓīr-i cihān ve ḥaḳāʾiḳ ve daḳāʾiḳ-i dervişānda bir baḥr-i bī-pāyān olup bī-ġāye bir ʿilm ve bī-nihāye bir edeb ve ʿālī bir himmet ṣāḥibi idi. Ṭarīḳat-i meşāyiẖe saʿy-i belīġi olup keʿs-i muḥabbet ve ḥaḳīḳati çeşīde eylemiş idi.

Ve Ḥażret-i Sulṭān Veled beyyeża''llāhu ġarretuhu onuñ ḥaḳḳında ʿināyet-i keṯīre buyurup Erzincan'da kendilerine ḳāʾim-i maḳām naṣb etmiş ve icāzet-i ʿālī iḥsān eylemiştir. ʿAṣāfir-i beyānı sefīne-i aḳlāma irkāb eylediği vaḳitlerde ṣaḥīfe-i sīmīn ḳırtāsı sevād-ı elmās-ı midād ile muṭarraz eder ve maʿānī-i sebʿa'l-meṯānīyi[238] ekālīl-i ġarībe ve lāʾilī-i ʿacībe ile mükellel ḳılar ki ʿuḳūl-i rūḥāniyāna ḥayret vāḳiʿ olur. Riyāżāt-ı ʿamīḳe icrā ile āsitāne-i ẖiẕmette oturmuş ve ḥaḳāʾiḳ ve maʿārif faḳrı bir ṭarīḳ-i taʿlīm o bilādıñ kāffe-i sekkānına rūşen ḳılıp ehl-i faḳr-ı zeyne çekerek ḥalḳa-i evliyāya daʿvet eylemiştir.

Temmetu Biʿavnillāh

[145] Ḫaṭā Ṣevāb Cedveli

Ḫaṭā	Ṣevāb	Ṣaḥife	Saṭır
İdi	didi	14	5
Münşir	münteşir	17	14

[238] ***Seb'al Mesânî:*** *Yedi âyetten meydâna gelen ve Kur'an-ı Kerîm'in ilk sûresi Fatiha'ya verilen ad. Kelime olarak "tekrarlana yedi âyet"anlamına gelir. Kur'an-ı Kerîm'de Fatiha için bu ad kulllanılmıştır (Hicr/87). Bu husûsta tefsirlerde çeşitli rivâyetler vardır. Önce Mekke sonra Medine'de indirilmesi, Allah ile kul arasında tekrar edilmesi, her namâzda okunması vs. bunlardandır. Hatta yedi kay göğe karışılık Fatiha'da yedi âyet olduğunu söyleyen âlimler de vardır. Tasavvufa göre bu yedi âyetin yüzdeki yedi hattı (iki kaş, dört kirpik ve bir saç) karşıladığı söylenir. Pala, age, s.392*

zār	pāzār	18	27
aʿlā	aʿlām	21	11
seniñiñ	seniñ	27	1
nā ʿahd	tā ʿahd	28	22
nāmını	nāmıñı	30	2
Naẓargāh	naẓar	32	11
bebeḫ̆ab	bīḫ̆ab	37	5
ṣ-k-m	ṣafām	39	2
ṣufrā-y ay	ṣufrā-y	39	22
faḳr ve	faḳr	40	23
velen	evvelin	40	25
et-taḳvā ḥuẓūẓ	et-taḳvā terk-i ḥuẓūẓ	44	8
ḫ̆eẕ̆be	ceẕ̆be	45	23
zeḫ̆ab	beḫ̆ab	46	20
vehm-i ʿakl	vehm u ʿakl	51	10
şete-i	küşte-i	52	9
kāmilen	kāmilān	55	23
ḥaḳḳı	ḥaḳ	57	16
iştirāk	iştirā	72	6
yedirdi	giydirdi	76	19

sür	sürer	77	4
zan ki	zān ki	81	8
cu	çü	86	27
bul	bu ḥāl	88	14
lemim	ḥilmim	88	20
ṣırr	ṣūret	92	6
mürīdden	mürīdlerden	92	12
r-k-b	ḥareket	92	18
luṭf-ı ḫudā	luṭf-ı ḫudā ile	99	22
hamāmda daḥi ṣu rāḥatsız ettiklerinden ṣu	ḥamāmda daḥi	102	1
muḳrīlerinden	muḳarriblerinden	105	4
ḥ-k-t	ḥikmet	105	14
kendime	kendi	108	11

SONUÇ

Iztırapla sahip olduğu şa'irlik istidâdı, özgün din anlayışı ve meşakkatle ulaştığı hikmet ve marifet nuruyla Mevlânâ; yüzyıllardır gönülleri aydınlatmakta ve insanlığa hep yol gösterici olmaktadır. Mevlânâ; Babası Sultânu'l- ulemâ Bahaeddin Veled dolayısıyla erken yaşlarda tasavvufla tanışmış ve muasırı olan büyük mütefekkir ve mutasavvıfların meclislerinde bulunmuş olmakla birlikte; temel İslâmi ilimlerde de iyi yetişmiş bir âlim, düşüncelerini titizlikle inşâ eden bir fikir işçisi, zarif manâlarla ve hakîkatle süslediği şiirleriyle gönüllerde derin izler bırakan ve bize sanki ötelerden seslenen bir şair…

Hem yaşadığı dönemde hem de kendisinden sonra bilinen, sevilen ve takip edilen Mevlânâ; yaşadığı dönemi ve etrafındakileri dikkatle analiz eden iyi bir gözlemci, "gel" hitâbıyla insanlığı daima sırât-ı mustakîme dâvet eden bir uyarıcı ve tebliğcidir.

Kırk yıl boyunca kendisine sadakatle bağlı olan mürîdi; Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr tarafından keleme alınan hal tercümesi Mevlânâ hakkında bilgi veren en temel ve en güvenilir kaynaklardandır. Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr Mevlânâ'nın işâreti ve davetiyle kendisine intisâb etmiş ve uzun yıllar boyunca Mevlânâ'nın etrâfında bulunmuştur. Mevlânâ'dan her ne vâkî olmuş ise bizzat müşâhede ettiklerini ve güvenilir kaynaklardan tevâtüren işittiklerini kaleme alan Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr Sultân Veled hazretlerinin halifeliğinin ilk zamanlarına kadar yaşamış ve doksan altı yaşına ulaştığında vefât etmiştir.

Ahmed-i Sipehsâlâr; mezkûr risâlesini Sultan Veled hazretlerinin halifeliğinin ilk zamanlarına kadar bizzat kaleme almıştır. Kendisinden sonra ise risâle, Sipehsâlâr'ın, vefâtından evvel Sultân Veled'e götürerek onun güzel nazalarına talip ve tarikat halkasının

dairesine dâhil olmasını irâde ettiği oğlu Celâleddîn veya gene Mevlevî tarîkinden bir kimse tarafından tamamlanmıştır.

Ahmed-i Sipehsâlâr'ın bu risâlesi; Büyük Mevlânâ'nın soyu, babası Bahaeddin Veled'in Anadolu'ya göç etme nedenleri ve bu göç süreci, Selçuklu Sultânının Bahaeddin Veled'i karşılaması, Bahaeddin Veled ve etrâfındakilerin Konya'ya yerleşmeleri, Mevlânâ'nın mücâhede ve riyâzâtı, aşk ve istiğrâkı, namâzı, takvâsı, havf ve haşyeti, kerâmetleri, şiirle tekellüm buyurmalarının sebebi, kerâmet ve mucize arasındaki fark, evliya'ullahta meydana gelen hâl ve makâmların açıklanması, Mevlânâ'nın semâ buyurması ve semâ esnâsındaki hâlleri, Tebrizli Şems ile buluşmaları ve Mevlânâ'nın vefâtı ayrıca Mevlânâ'nın sohbet buyurduğu mutasavvıf dostları ve halîfeleri hakkında telif edilmiştir.

Sipehsâlâr'ın Fars dilinde kaleme aldığı bu risâlesi M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tarafından [1331/1912] yılında Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir. Teze konu olan risâle-i Sipehsâlâr tercümeleri bu çalışmada yeni Türk harflerine aktarılmış ve Prof. Dr. T. Yazıcı tarafından doğrudan günümüz Türkçesine yapılan Sipehsâlâr tercümesi de dikkate alınarak sözkünusu tercümeler muhteva ve dil ve üslup bakımından mukâyese edilmiştir.

Aralarında küçük farklılıklar olmakla beraber çoğunlukla paralel olan ve aynı yıl yapılan M. Bahârî Beytur ve A. Avnî Konuk tercümeleri günlük konuşma dilinden uzak, tamlamalı ve biraz süslü bir dille kaleme alınmıştır. Tercümelerin dili; hikâyeler ve olay örgüsü aktarımında sadeleşirken şahısların tanıtımında mutantan bir üslup tercih edilmiştir.

A. Avnî Konuk tercümeye bir mukaddime ile başlar ve Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr ve risâlenin yazım süreci ve Mevlânâ ile ilgili yazılan diğer eserler hakkında bilgi verir. Metinde geçen beyitleri nazmen tercüme eden A. Avnî Konuk yer yer konu başlığı kullanmamış ve tercümeye doğrudan devam etmiştir.

M. Bahârî Beytur tercümenin sonuna eklediği "Bir hasbihâl-i Dervişâne" başlıklı yazısında belirttiğine göre Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî hakkında bir risâle kaleme almak husûsunda çok azim ve istek göstermiş fakat kendi yazdığı risâlenin yayınlanmasına fırsat bulamamıştır. Daha sonra Sipehsâlâr risâlesini tercüme eden. M. Bahârî Beytur; tercüme esnâsında risâlenin aslına sâdık kalmak için çabalamış ve metinde geçen tasavvufî anlam ve incelikleri ifâde edebilmek için yalnızca tasavvuf ıstılahlarını aynıyla kullanmakla kalmamış aynı zamanda şiirlerin tercümesi ve Mevlânâ'nın mücâhedesi, tasavvuf anlayışı, tasavvufa dair bazı meseleler anlatılırken ve diğer şahsiyetler hakkında tanımlamalar

yapılırken de Türkçe ifâdeler kullanmaktan kaçınmıştır. Türkçe'nin tasavvufî meseleleri ve ince manaları ifâde etmekte yetersiz olduğunu düşünen ve Türkçe'nin darlığından şikâyetlenen Beytur, Arapça ve Farsça sözcükleri kullanmaya mecbur kaldığını "Bir Hasbihâl-i Dervişâne" başlıklı yazısında ifâde eder.

Prof. Dr. T. Yazıcı tercümesi ise sâde bir dille yapılmış ve mütercim dilimize yerleşmiş olan tasavvuf terimleri haricinde Arapça ve Farsça ifâdeler kullanmaktan kaçınmıştır.

Her üç tercümenin de birbirinden benzer veya farklı yönleri tespit edilmiş ve bu tespitler tezimizin mukâyese bölümünde belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

BEYTUR, M (2009). *Pîr Aşkına*, İstanbul: Timaş

CÜRCÂNÎ, S (2014). *Ta'rîfât*, İstanbul: İstanbul

DEVELİOĞLU, (1982) Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat,* Ankara: Aydın

EFLÂKÎ, A (2011) *Âriflerin Menkıbeleri,* Çev. Tahsin YAZICI, İstanbul: Kabalcı

FİRÜZANFER, B. (1997) *Mevlânâ Celâleddin***,** Çev, Feridun Nafiz UZLUK, İstanbul: MEB

KANAR, M (2010) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say

ÖZEK, A. KARAMAN, H. TURGUT, A. ve ÇAĞRICI, M. (2003) *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalaı Meâli*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı

PALA, İ (2010) *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* İstanbul: Kapı

PARLATIR, İ (2009) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* Ankara: Yargı

POLAT, S (Ed.). (2013) *Hadis Tarihi ve Usulü* Ankara: Saray

SAMİ, Ş (2017) *Kâmûs-ı Türkî,* İstanbul: Çağrı

YAZICI, T (2011), *Mevlânâ ve Etrafındakiler,* İstanbul: Pinhan

LUGATÇE

A’lâm (A.) [اعلام]: 1.bayraklar. 2.özel isimler.

A’râz (A.) [اعراض]: belirtiler.

Adîde (A.) [عديده]: birçok.

Âferîde (F.) [آفريده]: yaratık, yaratılmış, mahluk.

Âgâh (F.) [آگاه]: haberdar.

Âgâz (F.) [آغاز]: 1.başlama. 2.başlangıç.

Ahrâ (A.) [احرا]: daha lâyık, münâsip,

Ahz (A.) [اخذ]: alma.

Akûr (A.) [عقور]: azgın, kudurmuş, saldırgan.

Alâim (A.) [علاعم]: işaretler, alametler.

Âlûde (F.) [آلوده]: bulanmış, bulaşmış.

Âmed (F.) [آمد]: gelme, geliş.

Amîk (A.) [عميق]: derin.

Âmîziş (F.) [آميزش]: geçiniş, uysallık

Ârâm (F.) [آرام]: 1.dinlenme. 2.yerleşme.

Ârâmiş (F.) [آرامش]: 1.dinlenme. 2.huzur.

Araz (A.) [عرض]: 1.işaret, belirti. 2.tesadüf.

Âstâne (F.)[آستانه] 1. eşik 2. payitaht. 3. büyük tekke. 4. Allah'a yakın kimselerin kabri. 5. merkez, -Osmanlı devletinin merkezi olması dolayısıyla- tahsîsen "İstanbul" mânâsına da gelir

Atâ (A.) [عطاء]: bağış, ihsan, bahşiş.

Avârız (A.) [عوارض]: 1.belalar. 2.engeller. 3.geçici vergi.

Ayş (A.) [عيش]: yaşama, keyif alma, gününü gün etme.

Bâ'is [باعث]: 1. sebebolan. 2. gönderen. 3. îcâbettiren.

Ba's (A.) [بعث]: diriliş.

Bâdî (A.) [بادى]: sebep olan, yol açan.

Bağteten (A.) [بغتة]: ansızın, birdenbire.

Bahl (A.)[بحل]: cimrilik

Baîd (A.) [بعيد]: uzak.

Bâz (F.) [باز]: 1.tekrar. 2.açık. 3.doğan.

Behrever (F.)[بهرور]: hisse ve nasibini almış.

Besîm (A.) [بسيم]: güleç.

Beşâşet (A.)[بششت]: güler yüzlülük; güler yüz.

Beşûş (A.) [بشوش]: güleç.

Bevâ'is (A.) [بواعث]: bâis'in c. 1. Sebep olanlar 2. Gönderenler 3. İcâb ettirenler

Beyâbân (F.) [بيابان]: çöl.

Bezl (A)[بذل]: bol bol verme, saçma.

Bîm (F.) [بيم]: korku.

Büzürg (F.) [بزرگ]: 1.büyük. 2.ulu.

Cahîm (A.)[جهيم]: cehennem, tamu.

Celâdet (A.) [جلادت]: yiğitlik.

Cezîre (A.) [جزیره]: ada.

Cû’ (A.) [جوع]: açlık.

Cûd (A.) [جود]: cömertlik.

Cüdâ (F.) [جدا]: ayrı.

Dakâyık (A.) [دقایق]: 1.incelikler. 2.dakikalar.

Derc (A.) [درج]: içine alma, biriktirme.

Deycûr (A.) [دیجور]: çok karanlık.

Dırâz (F.) [دراز]: uzun.

Dirîğ (F.) [دریغ]: esirgeme.

Efrâz (F.)[افراز]: kaldıran, yükselten, [kelime firâz şeklinde de kullanılır].

Efrûhte (F.) [افروخته]: yanmış, tutuşmuş, parlamış, ışıklanmış, aydınlanmış.

Efsâl (A.)[افسال]: alçak, aşağılık kimseler.

Efvâh (A.) [افواه]: ağızlar.

Enbâz (F.)[انباز]: ortak, eş.

Erzân (F.) [ارزان]: 1.ucuz. 2.yaraşır, layık.

Evâil (A.) [اوائل]: başlar, ilk günler.

Evc (A.) [اوج]: doruk, zirve.

Evfak (A.) [اوفق]: daha (en, pek, çok) muvafik, pek uygun.

Fâik (A.) [فائق]: üstün.

Fart (A.) [فرط]: aşırı, aşırılık.

Fehvâ (A.) [فحوا]: içerik.

Ferzend (F.) [فرزند]: evlat.

Fevâih (A.) [فوائه): çiçek ve meyva kokulan, ["fevâyih" şeklinde de kullanılır].

Feyâfî (A.) [فیافی]: susuz çöller, sahralar.

Fürûzân (F.) [فروزان]: parlak.

Füsûn (F.) [فسون]: afsun, büyü.

Fütûr (A.) [فتور]: 1gevşeklik. 2.bıkkınlık.

Garam (A.) [غرام]: tutku, aşk.

Gavâyet (A.) [غوایت]: azgınlık, hak yolundan sapma, kötü yola sapma.

Germâbe (F.) [گرمابه]: 1.hamam. 2.kaplıca.

Gırîv (F.) [گریو]:haykırış, çığlık.

Gûş (F.) [گوش]: kulak.

Güşâde(F.) [گشاده]: Açılmış, açık, ferah.

Hacâlet (A.) [خجالت]: utanma.

Haml (A.) [حمل]: 1.taşıma. 2.gebelik. 3.yükleme.

Hâşi' (A.)[حاشع]: alçakgönüllülük gösteren.

Havârik (A.) [خوارق]: harikalar.

Hâyîde (F.) [هاییده]: ağızda çiğnenmiş, ağızdan ağıza dolaşmış, bayat, köhne söz.

Hazîz (A.)[هضیض]: 1. mes'ud, mutlu. 2. hisse ve nasibi olan.

Hebût (A.) [هبوط]: iniş yer.

Hîn (A.) [حین]: zaman, vakit, esna.

Huzû' (A.) [خضوع] alçakgönüllülük, gönül alçaklığı.

Hürrem (F.) [خررم]: 1. şen, sevinçli, güleryüzlü, gönül açan; taze. 2. g. s. bir yazı sitili.

Itlâ' (A.)[اتلاع]: bildirme, haberli kılma.

İ'tizâr (A.) [اعتذار]: Özür dileme, af isteme.

İbzâl (A.)[ابيذال]: esirgemeyip bol bol harcama ve bol kullanma.

îcâz (A.) [ايجاز]: veciz anlatma, özlü söyleme.

İclâl (A.) [اجلال]: ululama.

İctinâb (A.) [اجتناب]: kaçınma, uzak durma, çekinme.

İ'dâd (A.)[اعداد]: hazırlama, hazırlanılma, geliştirme, geliştirilme.

İfâte (A.)[ايفاته]: fevt etme, kaybetme, elden çıkarma, çıkarılma.

İftikâr (A.) [افتكار]: yoksulluk çekme.

İhtirâm (A.) [احترام]: saygı duyma, hürmet etme.

İhtirâz (A.) [احتراز]: kaçınma, çekinme, uzak durma, geri durma.

İkâb (A.) [عقاب]: ceza.

İklîl (A.)[اكليل]: 1. taç. (bkz: efser). 2. bot. tüveyç fr. corolle. 3. tırnağın kenarını çevreleyen deri.

İltimâ' (A.)[التماع]: lem'alanma, parıldama.

İmâd (A.) [عماد]: direk.

İnbiâs (A.) [انبعاث]: 1. gönderilme. 2. meydana çıkma, ileri gelme. 3. dirilme, canlanma

İnfikâk (A.) [انفكاك]: ayrılış.

İnhitat (A.) [انحطاط]: çöküş, düşüş.

İnkirâz (A.) [انقراض]: çökme, tükeniş.

İntişâr (A.) [انتشار]: yayılma. 2.yayınlanma. 3.üreme.

İrtikâb (A.) [ارتكاب]: suç işleme.

Îsâl (A.) [ايصال] kavuşturma, ulaştırma.

Îsâr (A) [ایثار]: 1. ikram; bahşiş. 2. cömertlikle verme. 3. dökme, saçma, serpme. 4.kendi muhtaç olduğu halde bahşiş verme. 5.seçme

İstiâne (A.) [استعانه]: yardım isteme.

İstibşâr (A.) [استبشار]: müjde alma, hayırlı bir haber alıp sevinme, ferahlama.

İsticâl (A.)[استعجال]: te'cîl edilmesini, sonraya bırakılmasını isteme.

İstifsâr [استفسار]: açıklama istemek.

İstiğnâ (A.) [استغنا]: 1.kimseye muhtaç olmama. 2.eyvallah etmeme.
İstiğrâk (A.) [استغراق]: 1.dalma, gömülme. 2.boğulma. 3.kendinden geçme.

İstihfâf (A.) [استخفاف]: hafife alma, küçümseme.

İstihkak (A.) [استحقاق]: 1.hak etme. 2.hak edilmiş şey.

İstihlâl (A.) [استهلال]: 1. helâl sayma. 2. helâllaşma. 3. helâl edilmesini isteme.

İttihâz (A.) [اتخاذ]: 1.alma. 2.kabul etme. 3.kullanma. 4.değerlendirme.

İttikâ (A.) [اتکا]: dayanma, yaslanma.

İttisâ (A.) [اتساع]: 1.genişlik. 2.genişleme.

İtyân (A.) [اتیان]: getirme.

İz'âf (A.)[اضعاف]: 1. zayıflatma, kuvvetini azaltma. 2. bir şeyin üstüne bir mislini zammetme.

İzdiyâd (A.) [ازدیاد]: artış, çoğalma.

Jeng (F.) [ژنگ]: pas.

Kemterín (F.) [کمترین]: 1. Çok aşağı ve bayağı, en aşağı. 2. Pek zavallı, çok hakir, âciz.

Keştî (F.) [کشتی]: gemi.

Ketm (A.) [کتم]: gizleme, saklama.

Kıbâb (A.) [قباب]: kubbeler.

Küdûret (A.) [كدورت]: 1.bulanıklık. 2.tasa.

Künûz (A.) [كنوز]: hazineler.

Lâhûtî (A.) [لاهوتى]: ilahî.

Lâ-yezâl (A.) [يزال لا]: zevalsiz, bitimsiz.

lem yezel (A.) [لميزل]: 1.yok olmaz, bâkî, kalıcı, ebedî. 2. Allah'ın sıfatlarından

Lübb (A.) [لب]: öz.

Mağz (F.) [مغز]: 1.beyin. 2.iç, öz. 3.ilik.

Mahz (A.) [محض]: sırf, sade, tam.

Mahzûl (A.) [مخذول]: hor, hakir, perişan; rüsvâ

Makrun (A.) [مقرون]: yakın.

Masûn (A.) [مصون] korunmuş, saklanmış.

Masûn (A.) [مصون]: korunmuş, saklanmış.

Mebhût (A.) [مبهوت]: şaşkın.

Mebnî (A.) [مبنى]: 1.dayanan. 2.bina edilmiş.

Mecîd (A.) [مجيد]: ulu.

Mecrûh (A.) [مجروح]: yaralı.

Meftûh (A.) [مفتوح]: 1.açık. 2.fethedilmiş. 3.fethalı

Melûf (A.) [مألوف]: alışık.

Memlû' (A.) [مملوع]: doldurulmuş, dolu.

Menâl (A.) [منال]: 1. nail olunan, sahip olunan, ele geçirilen şey. 2. yetiştirme, nail olma

Mersûm (A.) [مرسوم] 1. resmolunmuş, yazılmış, çizilmiş. 2. bahsi geçmiş, adı geçmiş (bkz: mezkûr). 3. [evvelce] Müslüman olmayan kimseler için "merkum" mânâsına kullanılan bir söz idi. 4. an'ane, gelenek

Mesdûd (A.) [مسدود]: kapalı, set çekili, tıkalı.

Meslûk (A.)[مسلوك]: 1. kaynamış. 2. suda kaynamış et

Meşâmm (A.) [مشام]: burun.

Mevkûf (A.) [موقوف]: vakfedilmiş.

Mevsuk (A.) [موثوق]: güvenilir, belgeye dayanan.

Mezbûr (A.) [مزبور]: anılan, belirtilen.

Mu'in (A.)[معين]: 1. iane eden, yardımcı. 2. yardımcı

Mu'tekif (A.) [معتكف]: 1. Bir köşeyeb çekilip ibâdetle uğraşan, kendini ibâdete veren (kimse). 2. Ramazan ayınca, camide ibâdete çekilen kimse.

Mu'âlece (A.) [معالج]: ilâç yapma, ilâç kullanma

Mu'arrâ (A.) [معرى]: arınmış.

Muhasama (A.) [مخصمه]: Hasımlık, düşmanlık.

Muhât (A.) [محاط]: çevrili, kuşatılmış.

Mukayyed (A.) [مقيد]: 1.bağlı, zincire vurulmuş. 2.kayıtlı.

Muktedâ (A.) [مقتدا]: uyulan.

Muktezî (A.) [مقتضى]: gereken.

Murassa' (A.) [مرصع]: değerli taşlarla süslenmiş.

Mutâlebât (A.) [مطالبات]: istekler.

Mutâva't (A.) [مطاوعت]: baş eğme, boyun eğme, itaat.

Muttasıf (A.) [متتصف]: ittisâf eden, vasıflanan, kendisinde bir hal, bir sıfat, bir vasıf bulunan.

Muvâsalat (A.) [مواصلات]: varma, ulaşma.

Mübâdî (A.) [مباددى]: meydana çıkaran, ortaya koyan.

Mübdi’ (A.) [مبدع]: yenilik getiren, yeni bir şey bulan.

Müberrâ (A.) [ممبرا]: Uzak tutlmuş, berî olmuş, kötülüklerden arınmış, temize çıkmış.

Mübtedi (A.) [مبتدی]: 1.başlayan. 2.ilkokula başlayan öğrenci.

Müctemi’ (A.) [مجتمع]: derli toplu.

Müdânî (A.) [مدانی]: yakın eş, benzer.

Müfârekât (A.) [مفارقت]: Birbirinden ayrılma, uzaklaşma, ayrılık, infikak, bir mahali terk etme, talak.

Mülâhaza (A.) [ملاهضه]: 1. dikkatle bakma. 2. iyice düşünme. 3. düşünce.

Mümtezic (A.) [ممتزج]: 1.İmtizac eden, karışan; uyan, uygun. 2. Mec. Herkesle hoş geçinen, uyumlu.

Münbasit (A.) [منبست]: 1.Yayılan, etrafa saçılan, serilen. 2. Eğlenen, şenlenen, ferahlayan.

Mündefi' (A.) [مندفع]: indifa etmiş, geçmiş, atlatılmış, savuşturulmuş [hastalık, harb, sıkıntı v.b..].

Münteşir (A.) [منتشر]: yaygın.

Müstahîl (A.) [مستحيل]: Saçma, boş, değersiz.

Müstedâm (A) [مستدام]: 1. devamı istenilen. 2. devamlı, sürekli, sürüp giden, (bkz: bakî, dâim).

Müstehdî (A.) [مستهدی]: istihdâ eden, doğru yolu, hak olan Müslümanlık yolunu isteyen.

Müstehil (A.) [مستهل]: gönülleyen, helâllaşan.

Müstemi’ (A.) [مستمع]: dinleyen, dinleyeci

Müstemir (A.) [ممستمر]: 1.sürekli, devamlı, mûsır, muttasıl, bâkî, da’im. 2.Sağlam, kavi, metin, sâbit.

Müstenîr (A.) [مستنير]: nurlanan, aydınlanan, ışıldayan.

Müstevlî (A.) [مستولی]: 1. bir yeri istilâ eden, ele geçiren, egemenliği ve yönetimi altına alan. 2. Ortalığa yayılan. 3. *hek.* Salgın (hastalık)

Müstevsik (A.) [مستوثق]: senet veya belge alan, belgelemek isteyen.

müşteheyât (A.) [مشتهیات]: iştah açıcılar, lezzet verenler.

Müte'allık (A.) [متعلق]: 1 bağlı bulunan. 2. İlişkin, ilgili olan.

Mütegaddî (A.) [متغدی]: besleyen

Mütegayyir (A.) [متغیر]: mütegayyir (a.s. gayr'den) 1. tagayyür eden, değişen, başkalaşan. 2. bozulmuş, bozuk.

Mütehallî (A.) [متحلی]: tahallî etmiş, süslenmiş, donanmış [maddî, manevî].

Müteneffir (A.) [متنفر]: müteneffir nefret eden, iğrenen, tiksinen.

Müterâkib (A.) [متراقمکب]: 1. kiremit gibi bir biri üstüne binmiş olan. 2. ed. eski Arap aruzunda kullanılan beş kafiye türünden biri.

Mütesâvi (A.) [متساوی]: eşit.

Mütevârî(A.) [متواری]: Gizli, örtülü

Mütezâyid (A.) [متزاید]: artan, çoğalan.

Nâhiye (A.) [ناهیه]: 1.yan taraf, kenar, yan. 2. civar, çevre. 3.küçük yer; bölge

Nâsiye (A.) [ناصیه]: alın.

Nebe'ân (A.) [نبعان]: (Su) fışkırma, çıkma, görünme

Nebîh, nebîhe (A.) [نبه]: namlı, şerefli,

Necât (A.) [نجات]: kurtulma, kurtuluş,

Nefahât (A.) [نفحات]: 1. Esintiler. 2. Güzel kokular, râyihâlar

Nefîr (A.) [نفیر]: boynuzdan yapılmış boru.

Nefò (A.) [نفخ]: l. güzel kokunun yayılması. 2. rüzgâr esme.

Nevâhi (A.) [نواهی]: Yasaklar, engeller, men’ edilmiş şeyler

Nîk (F.) [نیک]: iyi, güzel.

Nüdbe (A.) [ندبه]: Ölünün ardından toplu ağlaşma, mersiye yakma.

Penah (F.) [پناه]: sığınma.

Pervaz (F.) [پرواز]: 1.uçma. 2.saçak.

Perveriş-yâb (F.) [پرورشیاب]: 1. Beslenen, büyüyen 2. Eğitilen, terbiye gören, yetiştirilen.

Pesendîde (F.) [پسندیده] beğenilmiş, makbul.

Peymâ (F.) [پیما] yol alan, kateden, ölçen.

Pey-rev (F.) [پیرو]: İzleyen, takib eden, akasından giden, uyan.

Pîşgâh (F.) [پیشگاه]: 1.ön. 2.huzur.

Pîşvâ (F.) [پیشوا] önder, lider.

Râyât (A.) [رایات]: sancaklar.

Râyet (A.) [رایت]: sancak.

Revak (A.) [رواق]: 1.sundurma. 2.çardak.

Ru’ûnet (A.) [رعونت]: 1 Bönlük, sünepelik 2. Sıkıntılı durum.

Sabâvet (A.) [صباوت]: çocukluk.

Saht (F.) [سخت]: 1.çok. 2.katı. 3.şiddetli. 4.güç.

Sahv (A.) [صحو]: 1. ayılma, ayıklık, kendine gelme. 2. hastanın iyileşmesi. 3. tas. Sekr (kendinden geçme) hâlinin zıddı olup bîhudluk (kendinden geçme) hâlinden sonra his âlemine tekrar dönme.

sâim (A.) [صائم]: oruçlu.

Sâk (A.) [ساق]: 1.baldır. 2.sap.

Sâkıt (A.) [ساقط]: 1.düşük, düşük cenin. 2.düşen.

Sâmit (A. samt'dan)[صامت]: 1.sesi çıkmayan, susan, (bkz: sâkit). 2.sessiz, ses çıkarmaz, sağır. 3. cansız [mal]. 4. gr. sessiz harf, ünsüz, fr. consonne.

Savl (A.) [صول]: saldırış, atılış,

Savmaa (A.) [صومعه]: 1.manastır. 2.mabet.

Sereyân (A.) [سريان]: dağılma, yayılma,

Serfirâz (F.) [سرفراز]: başı yüce.

Sermed (F.) [سرمد] daimî, sürekli

Sezâ (F.) [سزا]: layık, yaraşır.

Su'ûd (A.) [سعود]: Kutsal sayılan yıldızlar.

Sünûhat (A.) [سنوحات]: akla gelenler, içe doğanlar.

Sütûde (F.) [ستوده]: övülmüş.

Şebâb (A.) [شباب]: gençlik.

Şekâvet (A.) [شقاوت]: haydutluk.

Şemme (A.) [شمه]: çok az.

Şikâr (F.) [شكار]: 1.av. 2.av hayvanı.

Şu'â (A.) [شعاع]: ışın.

Şürû (A.) [شروع]: başlama.

Tâbân (F.) [تابان]: parlak, aydınlık.

Tabh (A.) [طبخ]: pişirme.

Ta'cîn (A.) [تعجين]: Hamur yoğurma.

Ta'zîb (A.) [تعذيب]: Acı çektirme, eziyet verme.

Ta'yiş (A.) [يعييش]: Yedirme, besleme

Tahmîr (A.) [تخمير]: 1.mayalandırma. 2.yoğurma.

Takrîr (A.) [تقرير]: 1.yerleştirme 2.anlatma 3.önerge. 4.sağlama.

Taltif (A.) [تلطيف]: 1.ödüllendirme 2.gönlünü alma.

Tâlu (A.) [طالو]: 1. Yiğit, bahadır 2. Ulu, âli, uüksek

Taz'îf (A.) [تضعيف]: 1. İkiye katlama, iki kat artırma 2. Zayıf duruma getirme

Tarab (A.) [طرب] şenlik, neşelenme.

Tarassud (A.) [ترصد]: gözleme.

Târi (A.) [طارى]: 1. Arız olan, sonradan oluveren, birden bire ortaya çıkıveren. 2. Hesapta olmayan, öngörülmeyen.

Tatvîl (A.) [تطويل]: uzatma.

Tatyîb (A.) [بطييب]: hoş etme, edilme, hoşlandırma, gönlünü hoş etme, gönül hoş edilme, iyi davranma.

Tavsîf (A.) [توصيف]: vasıflandırma, niteleme.

Tebyîn (A.) [تبيين]: Ortaya koyma, açıkça anlatma, aşikâr kılma.

Tecerrüd (A.) [تجرد]: 1.bekarlık. 2.çıplaklık. 3.soyutlanma.

Tecmîlât (A.) [تجميلات]: Süsler

Tecri' (A.) [تجريع]: Suyu yudumla içme, yudum yudum içme.

Tefahhur (A.) [تفخر]: şişinme, övünme.

Tefahhus (A.) [تفحص]: derinlemesine araştırma.

Tehallüf (A.) [تخلف] uygunsuzluk, uymama.

Tekfîn (A.) [تكفين]: kefenleme.

Tekrîm (A.) [تكريم]: saygı gösterme.

Telâmîz (A.) [تلاميذ]: öğrenciler.

Telebbüs (A.) [تلبس]: giyinme.

Telehhüf (A.) [تلهف]: yanıp yakılma.

Telemmu’ (A.) [تلمع]: ışıldama

Telzîz (A.) [تلذيذ]: lezzetlendirme, tatlandırma, tatlandırılma.

Temessük (A.) [تمسك]: sımsıkı tutunmak, sarılmak.

Temhîd (A.) [تمهيد]: Serme, sunma, yayma, düzeltme, dizme

Tenâhi (A.) [تناهى]: Tükenme, bitme, nihâyete varma, hitam bulunma.

Terfîk (A.) [ترفيق]: 1.ayak uydurma. 2.arkadaş etme.

Tevâlî (A.) [توالى]: kesintisiz sürme, birbirini izleme.

Tevkîrât (A.) [توقيرات]: saygılar, ululamalar,

Tezâyüd (A.) [تزايد]: artma, çoğalma.

Tuğyân (A.) [طغيان]: 1.taşkınlık, azgınlık. 2.taşkın.

Tünd (F.) [تند]: 1.hızlı. 2.keskin. 3.acı. 3.şiddetli.

Türrehât (A.) [تهات]: saçma sapan sözler.

Ubûr (A.) [عبور]: geçiş.

Unfuvân (A.) [عنفوان]: gençlik dönemi.

Urûc (A.) [عروج]: yükselme, göklere ağma.

Üftâde (F.) [افتاده]: 1.düşmüş. 2.düşkün. 3. âşık. 4.zavallı.

Vâsi’ (A.) [واسع]: 1.geniş. 2.yaygın. 3.kapsamlı. 4.enli. 5.bol.

Vezân (F.) [وزان]: esen.

Vüsèat (A.) [وسعت]: 1. genişlik, boluk, rahatlık 2. ekonomik güç ve rahatlık, para durumu 3. Elverişli durum, fırsat

Yesâr (A.) [يسار]: sol, sol taraf.

Yubûset (A.) [يبوست]: kuruluk.

Zalâm (A.) [ظلام] karanlık.

Zânû (F.) [زانو]: diz.

Zimâm (A.) [زمام]: yular.

TIPKIBASIM